„Lucrarea se remarcă prin rigurozitatea și amploarea cercetării teologice despre o temă actuală în misiologie, anume relația dintre misiune și eclesiologie. În acest sens, opera și personalitatea Pr. Prof. Ion Bria sunt punctele de referință pentru susținerea dimensiunii misionare a Bisericii Ortodoxe [...]. Pregătirea temeinică a părintelui autor se observă din numeroasele studii și lucrări folosite în prezenta cercetare. Apreciem și informațiile inedite despre prestigioasa activitate a Pr. Ion Bria, în conformitate cu documentele de arhivă cercetate de autor în fondul dedicat teologului român în Arhivele Consiliului Mondial al Bisericilor din Geneva, Elveția [...]. Lucrarea părintelui Marcu este un reper pentru teologia românească și nu numai. Mai mult, având în vedere că în acest an se împlinesc două decenii de la trecerea la cele veșnice a Pr. Ion Bria, cartea de față va reprezenta în mod sigur și un omagiu de cinstire a celui mai important misiolog român".

† ÎPS Prof. Univ. Dr. Irineu Popa,
Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei

DORU MARCU, născut la data de 17 aprilie 1990, în Târgu-Jiu, județul Gorj. A urmat clasele Liceului Teologic „Sf. Nicodim", din Târgu-Jiu (2005-2009). A absolvit cursurile de licență (2009-2013) și de masterat (2013-2015) ale Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul", Universitatea din București. În perioada septembrie 2014 – februarie 2015 a beneficiat de o bursă Erasmus', din partea Facultății de Teologie și Studii Religioase, Universitatea Catolică din Leuven, Belgia. În anul academic 2015-2016 a absolvit cursurile de masterat: Master of Advanced Studies in Theology and Religion, Leuven. Din august 2017, este student Alumnus al Osijek Doctoral Colloquium, Croația. A urmat cursurile Școlii Doctorale de Teologie Ortodoxă „Sf. Nicodim", Universitatea din Craiova, unde a obținut titlul de Doctor în Teologie, specializarea Misiologie și Ecumenism (septembrie 2016 – noiembrie 2021). Începând cu septembrie 2017, și-a început activitatea de profesor pre-universitar la Seminarul Teologic „Sf. Grigorie Teologul", Craiova. A fost hirotonit diacon la data de 15 martie 2020 de către ÎPS Dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei. Este căsătorit cu Marga-Elena și are un fiu numit Spiridon-Grigorie.

ISBN 978-606-731-111-2

Diacon Dr. DORU MARCU

RELAȚIA DINTRE MISIUNE ȘI ECLESIOLOGIE
ÎN VIZIUNEA PR. PROF. ION BRIA

Diacon Dr. DORU MARCU

RELAȚIA DINTRE MISIUNE ȘI ECLESIOLOGIE ÎN VIZIUNEA PR. PROF. ION BRIA

Editura Mitropolia Olteniei
Craiova
2022

Diacon Dr. DORU MARCU

Relația dintre misiune și eclesiologie în viziunea Pr. Prof. Ion Bria

Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului **† Dr. IRINEU**,
Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei

Cuvânt înainte de **† ÎPS Prof. Univ. Dr. IRINEU ION POPA**,
Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei

Editura Mitropolia Olteniei
Craiova
2022

Referenți științifici: *Pr. Conf. Univ. Dr. Adrian Boldișor*
Pr. Conf. Univ. Dr. Cristian Sonea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MARCU, DORU
Relaţia dintre misiune şi eclesiologie în viziunea Pr. Prof. Ion Bria / diac. Doru Marcu ; tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei şi Mitropolitul Olteniei ; cuv. înainte de ÎPS prof. univ. dr. Irineu Ion Popa, Arhiepiscopul Craiovei şi Mitropolitul Olteniei. - Craiova : Editura Mitropolia Olteniei, 2022
ISBN 978-606-731-111-2

I. Irineu arhiepiscop al Craiovei şi mitropolit al Olteniei (pref.)

2

Imaginea de pe Coperta I:

Poze Anexe:

ISBN 978-606-731-111-2

CUPRINS

Cuvânt înainte

Cartea de față este teza de doctorat în Teologie a autorului, alcătuită și susținută în cadrul Școlii Doctorale „Sf. Nicodim" a Universității din Craiova, în noiembrie 2021. Lucrarea se remarcă prin rigurozitatea și amploarea cercetării teologice despre o temă actuală în misiologie, anume relația dintre misiune și eclesiologie. În acest sens, opera și personalitatea Pr. Prof. Ion Bria sunt punctele de referință pentru susținerea dimensiunii misionare a Bisericii Ortodoxe.

Amintim că Pr. Ion Bria ne-a fost un apropiat, mai ales în perioada activității noastre ca profesor la Facultatea de Teologie din Sibiu (1999-2001). În semn de apreciere, i-am semnat *Prefața* volumului *Tratat de Teologie Dogmatică și Ecumenică,* publicat la editura România Creștină, în anul 1999.

Lucrarea părintelui Diac. Doru Marcu se situează la întâlnirea dintre Misiologie și Dogmatică. Totuși, analiza este una misiologică, având în vedere formarea profesional-teologică a autorului, licențiat în teologie, cu studii masterale la Facultatea de Teologie din București și cu studii misiologice în străinătate, la Facultatea de Teologie și Studii Religioase, Universitatea Catolică din Leuven, Belgia.

Pregătirea temeinică a părintelui autor se observă din numeroasele studii și lucrări folosite în prezenta cercetare. Apreciem și informațiile inedite despre prestigioasa activitate a Pr. Ion Bria, în conformitate cu documentele de arhivă cercetate de autor în fondul dedicat teologului român în Arhivele Consiliului Mondial al Bisericilor din Geneva, Elveția.

Pornind de la adevărul că misiunea este parte integrantă eclesiologiei, autorul demonstrează că, în viziunea Pr. Ion Bria, conceptul *liturghie după Liturghie* este definitoriu pentru a înțelege legătura dintre cele două dimensiuni. Punctul de vedere al autorului se situează în interiorul teologiei ortodoxe ce consideră că misiunea nu se poate realiza fără eclesiologie. Așadar, Biserica rămâne un organism viu și teandric propovăduind neîncetat mesajul evanghelic al Împărăției lui Dumnezeu. Conceptul *liturghie după Liturghie* propune o strânsă legătură între actul eclesial și actul misionar, care începe prin săvârșirea Sfintei Liturghii și se continuă ca o nouă liturghie a iubirii aproapelui, prin cuvânt și prin faptă.

În concluzie, lucrarea părintelui Marcu este un reper pentru teologia românească și nu numai. Mai mult, având în vedere că în acest an se împlinesc două decenii de la trecerea la cele veșnice a Pr. Ion Bria, cartea de față va reprezenta în mod sigur și un omagiu de cinstire a celui mai important misiolog român.

† ÎPS Prof. Univ. Dr. Irineu Popa,
Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei

Recunoștință

Înainte de a prezenta contextul general al acestei lucrări, prezentată ca teză de doctorat la data de 9 noiembrie 2021, în cadrul Școlii Doctorale de Teologie „Sfântul Nicodim”, a Universității din Craiova, se cuvine să aduc câteva cuvinte de recunoștință și de mulțumire pentru finalizarea acestui proiect. Mărturisesc că fără ajutorul primit pe parcursul celor șapte ani de cercetare nu aș fi putut duce la bun sfârșit prezenta lucrare.

Întâi de toate, mulțumesc cu inimă sinceră bunului Dumnezeu, care mi-a îndrumat pașii spre cercetarea teologică, dar și Cel care mi-a scos înainte persoane potrivite în tot acest timp pentru a mă ajuta în demersul de studiere și de analiză a vieții și teologiei Pr. Prof. Ion Bria.

Apoi, se cuvine să mulțumesc Înaltpreasfințitului Dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, pentru binecuvântarea primită de a studia în cadrul Școlii Doctorale de Teologie, dar și pentru semnarea *Cuvântului înainte* al acestei cărți. Totodată, îmi exprim recunoștința față de Arhid. Conf. Dr. Univ. Gelu Călina, coordonatorul principal al tezei de doctorat.

De asemenea, doresc să mulțumesc persoanelor care m-au ajutat în diferite moduri în această perioadă pentru finalizarea acestei cercetări: Prof. Dr. Peter De Mey, de la Facultatea de Teologie și Studii Religioase din Leuven, Prof. Dr. Anne Marie Kool, vice-președinte al Asociației CEEAMS, Prof. Dr. Pantelis Kalaitzidis, director al Academiei de Studii Teologice din Volos, Prof. Dr. Petros Vassiliadis, de la Universitatea din Tesalonic, Pr. Conf. Dr. Adrian Boldișor, de la Facultatea de Teologie din Craiova, Pr. Conf. Dr. Cristian Sonea, de la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca, Pr. Lect. Dr. Ioniță Apostolache, de la Facultatea de Teologie din Craiova, dna Anne-Emmanuelle Tankam și dl Hans Rütte, de la Arhivele Consiliului Mondial al Bisericilor, dna Kim Valérie, de la biblioteca Institutului Ecumenic de la Bossey, Pr. Antoine Lambrechts, de la Mănăstirea Chevetogne, Pr. George Vâlcu, de la Parohia ortodoxă românească din Antwerpen și Dr. Viorel Coman, de la Facultatea de Teologie și Studii Religioase din Leuven. De asemenea, îi mulțumesc pentru ajutorul acordat la corectura textului și la finalizarea listei bibliografice Arhid. Prof. Drd. Adrian Lupu.

În ultimul rând, dar nu pe ultimul loc, aș dori să mulțumesc familiei mele și în mod special soției Marga-Elena și fiului Spiridon-Grigorie, cărora le dedic această carte, pentru sprijinul acordat și pentru înțelegerea de care au dat dovadă în timpul acestei îndelungate cercetări.

Diac. Doru Marcu,
Craiova, 2 iulie 2022

Introducere

Motivația alegerii temei

Preocuparea personală asupra vieții și teologiei Părintelui Ion Bria este una relativ nouă, mai exact, începând cu luna septembrie a anului 2015. În calitate de masterand al Facultății de Teologie și Studii Religioase, Universitatea Catolică din Leuven, Belgia, la începutul anului universitar 2015-2016 eram în căutarea unui subiect pentru teza de disertație. În ziua de 4 septembrie 2015, Centrul pentru Teologie Ortodoxă, din cadrul Universității Libere din Amsterdam, Olanda, a organizat un colocviu care a avut ca activitate centrală prezentarea unei cărți, scrisă de către părintele profesor Andrew Louth[1]. Alături de autor s-au aflat personalități importante dintre care amintim pe Pr. Prof. John Behr și pe Mitropolitul Kallistos Ware. Înainte de prezentarea cărții, am avut o conversație scurtă cu renumitul profesor John Behr, de la Seminarul Sfântul Vladimir din New York, care m-a întrebat în mod direct despre tema mea de cercetare. Recunosc că această întrebare m-a frământat pe toată durata colocviului. După lansarea cărții, în drumul de întoarcere spre Leuven, prietenul și colegul meu Viorel Coman, doctorand la acea vreme la Facultatea de Teologie și Studii Religioase din Leuven, m-a întrebat dacă doresc să scriu teza de master despre activitatea teologică și ecumenică a părintelui Ion Bria. Din acel moment, până în prezent, teologia și viața părintelui profesor Bria m-au preocupat, la nivel de studii masterale și doctorale.

În mod direct, pentru alegerea temei de cercetare, a relației dintre eclesiologie și misiune, am avut două motivații. Prima dintre ele are legătură cu analiza teologiei Pr. Ion Bria pe care am realizat-o în perioada studiilor masterale. La momentul respectiv am observat diferitele poziții teologice ale Pr. Prof. Ion Bria, urmare a anumitor consultații și conferințe misiologice din Consiliul Mondial al Bisericilor. Imediat după

---

[1] Datele lucrării sunt următoarele: Andrew LOUTH, *Modern Orthodox Thinkers. From the Philokalia to the present*, Society for Promoting Christian Knowledge, London, 2015. Lucrarea a fost tradusă și în limba română: Pr. Andrew LOUTH, *Gânditori ortodocși moderni. De la Filocalie până în prezent*, traducere de Lucian FILIP, Cristian UNTEA și Justin A. MIHOC, Editura Doxologia, Iași, 2017.

acceptarea mai multor Biserici Ortodoxe locale în Consiliu la Adunarea Generală de la New Delhi, 1961, când a avut loc și integrarea Consiliului Misionar Mondial, teologii ortodocși au fost provocați să formuleze perspectiva lor cu privire la legătura dintre misiune și eclesiologie. Pr. Prof. Ion Bria este considerat unul dintre teologii ortodocși care au oferit răspunsuri clare la întrebarea lansată de partenerii ecumenici, anume dacă misiunea determină eclesiologia sau dimpotrivă, eclesiologia condiționează misiunea. Al doilea motiv pentru care am decis să realizez această cercetare are legătură cu desfășurarea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, în Creta, Grecia, în perioada 16-26 iunie 2016. În cadrul Sinodului din Creta s-au adoptat câteva documente importante pentru activitatea și misiunea Bisericii Ortodoxe. Din nefericire, documentul *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, considerat primul text oficial despre misiune, prezintă anumite deficiențe în ceea ce privește relația dintre eclesiologie și misiune. Mă refer în special la lipsa unei referințe clare la consacrata sintagmă *liturghie după Liturghie*. Provocat de aceste două motive, prezenta lucrare analizează opera și viziunea Pr. Prof. Ion Bria în ceea ce privește relația dintre eclesiologie și misiune pentru a oferi un răspuns clar și obiectiv. Din această perspectivă, actualitatea temei este una de maximă importanță pentru revalorizarea dimensiunii misionare a Bisericii din perspectivă eclesiologică, în contextul unei lumi secularizate care a pierdut referințele sale creștine. Conform perspectivei personale, rezultatul cercetării va avea consecințe pozitive pentru practica misionară de azi și de mâine, dar mai ales pentru o raportare corectă și autentică la rolul și natura Bisericii lui Iisus Hristos.

Stadiul actual al cercetării

În ceea ce privește stadiul actual al cercetării, trebuie să menționăm două direcții. Mai întâi, ne vom referi în mod cronologic la tezele de doctorat sau de master și la studiile care s-au scris despre teologia Pr. Ion Bria, iar apoi la tema noastră.

În calitate de doctorand al Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, teologul Fibișan Răzvan Emanuel este primul care a susținut o teză de doctorat despre teologia Pr. Bria, cu titlul: *Valoarea Tradiției Ortodoxe în perspectivă ecumenică, în gândirea Pr. Prof. Dr.*

Ion Bria[2]. Susținerea publică a tezei a avut loc în ziua de 24 septembrie 2015[3], însă din nefericire nu a fost publicată nici până în prezent. Sub semnătura domnului Fibișan au fost publicate un număr de 6 articole despre teologia Pr. Bria, în fapt prelegeri susținute la diferite conferințe[4]. Apreciem calitatea studiilor, dar și lucrarea de promovare a numelui și teologiei Pr. Prof. Ion Bria. De asemenea, teologul Fibișan a scris și o recenzie la volumul de studii traduse din limba engleză ale Pr. Bria[5].

Următoarea teză, de data aceasta la nivel de master, îmi aparține și are titlul următor: *A Critical Analysis of the Theological Positions and Ecumenical Activity of Ion Bria (1929-2002)*. Am susținut-o la Facultatea de Teologie și Studii Religioase din Leuven, în ziua de 1 septembrie 2016, sub coordonarea domnului Prof. Dr. Peter De Mey. În comisia de evaluare au făcut parte Prof. Dr. Annemarie Mayer și Prof. Dr. Pantelis Kalatzidis. În luna iunie a acestui an, lucrarea a fost publicată în limba engleză la editura Mitropolia Olteniei, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei. De asemenea, menționăm că *Prefața* este semnată de către Prof. Dr. Peter De Mey[6].

---

[2] Datele complete ale tezei: Răzvan Emanuel FIBIȘAN, *Valoarea Tradiției Ortodoxe în perspectivă ecumenică, în gândirea Pr. Prof. Dr. Ion Bria*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea", Arad, 2015.

[3] Preot lect. dr. Filip ALBU, „Manifestări ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad desfășurate în anul 2015", în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/2016, pp. 132-150.

[4] „Reflectarea teologiei părintelui Stăniloae în gândirea teologică, misionară şi ecumenică a părintelui Ion Bria", în *Analele Universității de Vest din Timişoara*, nr. 19/2014, pp. 49-64; „Relaţia mutuală dintre dinamica synaxei euharistice şi mobilitatea pastoral-misionară a parohiei în gândirea Părintelui Ion Bria", în *Altarul Reîntregirii*, nr. 3/2015, pp. 149-159; „Hegemonia elenismului și slavonismului din perspectiva Părintelui Ion Bria", în *Altarul Banatului*, nr. 10-12/2015, pp. 90-97; „Indigenizarea Evangheliei în Tradiția Ortodoxă sau întâlnirea înnoitoare și creatoare dintre mesajul evanghelic și cultură, văzută de dascălul-teolog Ion Bria", în *Almanahul Arhiepiscopiei 2017*, Editura Învierea, Timișoara, 2016, pp. 202-212; „Teologul român Ion Bria și Spiritualitatea ortodoxă, mărturisită în contextul multiconfesional și pluricultural", în *Almanahul Arhiepiscopiei Timișoarei 2020*, Editura Partoș, Timișoara, 2019, pp. 222-231; „Eucharist's Ontologically-Sacramental, Community-Social and Mystagogycally-Missionary Character, in the Thinking of Father Ion Bria, în *Teologia*, nr. 2/2020, pp. 167-180.

[5] PhD. stud. Răzvan Emanuel FIBIȘAN, Recenzie la Ion BRIA, *Mission and ecumenism studies*, translated from English by Daniel Buda, editors and coordinators Aurel Pavel and Daniel Buda, Astra Museum Print, Sibiu, 2013, în *Teologia*, nr. 3/2014, pp. 135-137.

[6] Datele complete publicației sunt următoarele: Doru MARCU, *A Critical Analysis of the Theological Positions and Ecumenical Activity of Ion Bria (1929-2002)*, Mitropolia Olteniei, Craiova, 2022. De asemenea, amintim și de studiul: Doru MARCU,

A doua teză de doctorat despre teologia Pr. Bria s-a finalizat în Școala Doctorală din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”, din Sibiu. Autorul ei este Pr. Moșoiu Valentin, care a susținut teza în luna mai a anului 2019 și a publicat-o în anul 2020, cu același titlu: *Dimensiunea filantropică a expresiei „Liturghia după Liturghie” în gândirea părintelui profesor Ion Bria*[7]. De asemenea, în calitate de doctorand, Pr. Moșoiu a scris și trei articole care au ca subiect teologia Pr. Bria, două în limba română și unul în limba engleză. Al doilea articol din limba română a fost publicat și în limba engleză[8].

A treia teză de doctorat este semnată de către domnul Pătcaș Sorinel și a fost susținută în septembrie 2019 în cadrul Școlii doctorale interdisciplinare de teologie a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, cu titlul: *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*[9]. Lucrarea a fost coordonată de către Prof. Univ. Dr. Corneliu Simuț, la rândul său, autorul unui studiu teologic de mare clasă privind contribuția teologică a Pr. Bria[10]. Această teză de doctorat a teologului Pătcaș este una de remarcat având în vedere că este scrisă de un teolog din zona evanghelică din România.

A doua teză de master despre teologia Pr. Ion Bria îi aparține teologului Antony Maria Freishyn-Chirovsky, cu titlul *A Liturgical Approach to Ecumenism: An Examination of Ion Bria's Liturgy after the Liturgy and a Proposal to Widen His Approach*, fiind susținută la

„The Concept *Liturgy after the Liturgy*. History and Theology”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2016, pp. 185-217.

[7] Datele complete sunt următoarele: Pr. Dr. Valentin-Ionuț MOȘOIU, *Dimensiunea filantropică a expresiei „Liturghia după Liturghie” în gândirea părintelui profesor Ion Bria*, Editura Agnos, Sibiu, 2020.

[8] „Pr. Prof. Ion Bria și calea sa în mișcarea ecumenică”, în *Studia Doctoralia Andreiana*, nr. 2/2018, pp. 123-146; „Liturghia după Liturghie” ca reper misionar-ecumenic al gândirii Pr. Prof. Ion Bria. O perspectivă critică”, în *Revista Teologică*, nr.1 /2019, pp. 132-148; „Liturgy after the Liturgy as the missionary-ecumenical reference point of father Ion Bria's thinking. A Critical Perspective”, în *Revista Teologică*, nr. 1/2019, pp. 149-166; „The Contribution of Father Professor Ion Bria to the Development of the Romanian Missionary Theology in the 20th Century”, în *Teologia*, nr. 3/2019, pp. 148-169.

[9] Drd. Sorinel PĂTCAȘ, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*, teză de doctorat, Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad, 2019.

[10] Corneliu C. SIMUȚ, *Traditionalism and Radicalism in the History of Christian Thought*, Palgrave Macmillan, New York, 2010, pp. 37-65, capitolul „Traditional Christian Thought in Postmodernity: Ion Bria and Pastoral Ecclesiology in the Twentieth Century”.

Institutul Ortodox din Cambridge, Marea Britanie, sub coordonarea teologului român Dr. Răzvan Porumb[11].

În ceea ce privește diferitele studii sau articole despre teologia Pr. Prof. Ion Bria, trebuie să amintim mai întâi de cele două simpozioane internaționale desfășurate în anul 2009, unul la Arad și unul la Sibiu. Simpozionul de la Arad s-a desfășurat în perioada 25-26 februarie 2009, fiind organizat de către Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea", Arad. Întâlnirea s-a concretizat cu publicarea unui volum, coordonat de către gazdele simpozionului, Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan și Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja[12]. Simpozionul de la Sibiu s-a desfășurat în perioada 17-24 mai 2009, fiind organizat de către Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna", Sibiu. La fel ca după simpozionul de la Arad, a fost publicat un volum coordonat de către Pr. Conf. Dr. Univ. Nicolae Moșoiu[13]. În afară de aceste două volume omagiale, unde au publicat numeroși autori, amintim și alți teologi și lucrările lor dedicate vieții și teologiei Pr. Ion Bria: Pr. Prof. Nicolae Moșoiu[14], Pr. Prof. Cristinel Ioja[15], Pr. Florin Stan[16], Lect. Dr. Ciprian Toroczkai[17] și Iuliu-Marius Morariu[18] etc.

---

[11] Antony Maria FREISHYN-CHIROVSKY, *A Liturgical Approach to Ecumenism: An Examination of Ion Bria's Liturgy after the Liturgy and a Proposal to Widen His Approach*, MA Thesis, Institute of Orthodox Christian Studies/Cambridge Theological Federation, 2019.

[12] Detaliile complete ale volumului: Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, Conf. Univ. Dr. Cristinel IOJA coord., *Omagiu. Pr. Prof. Dr. Ion Bria (1929-2002). The reception of his theological thinking and its relevance for the overpass of the ecumenical & missionary deadlock*, Editura Universităţii Aurel Vlaicu, Arad, 2009.

[13] Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală: direcții noi de cercetare în domeniul doctrinei, misiunii și unității Bisericii*, Editura Universității „Lucian Blaga", Sibiu, 2010.

[14] „Pr. Prof. Dr. Ion Bria: Date biografice. Bibliografie curentă. Recunoaștere. Un altfel de Festschrift", în *Revista Teologică*, nr. 1/2000, pp. 113-157; „In memoriam. Preot profesor universitar doctor Ion Bria 1929-2002", în *Revista Teologică*, nr. 3/2002, pp. 57-76; „Fr. Ion Bria", în Pantelis KALAITZIDIS, Thomas FITZGERALD, Cyril HOVORUN, Aikaterini PEKRIDOU, Nikolaos ASPROULIS, Guy LIAGRE, Dietrich WERNER eds., *Orthodox Handbook on Ecumenism. Resources for Theological Education*, Regnum Books International, Oxford, 2014, pp. 194-200; „Ecumenical Education in Romania – special reference to Fr. Professor Ion Bria's (1929-2002) contribution", în Pr. Prof. Dr. Pavel AUREL, Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, Lect. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI coord., *Making Mission from the Model of Christ. Theological and Ecumenical Education*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2015, pp. 152-175.

A doua direcție privind stadiul cercetărilor se referă în mod direct la tema noastră. Conform cercetării prezente, până în acest moment nu s-a scris o teză de doctorat care să analizeze în mod direct raportul dintre misiune și eclesiologie în teologia și viziunea Pr. Prof. Ion Bria. Lucrările precizate mai sus au avut în vedere doar diferitele aspecte ale acestui raport, fără formularea unei teze finale.

În acest sens, lucrarea noastră va aduce o contribuție esențială la înțelegerea moștenirii teologice a Pr. Prof. Dr. Ion Bria cu privire la relația dintre misiune și eclesiologie, din mai multe motive. Primul dintre ele are în vedere continuitatea cercetării care oferă o anumită calitate ideilor prezentate. În perioada 2015-2021, am avut ocazia de a parcurge aproape integral opera scrisă a Pr. Prof. Ion Bria, cu anumite excepții despre care voi aminti la limitele cercetării. De asemenea, am avut acces la diferite lucrări și documente din Arhiva Consiliului Mondial al Bisericilor, din fondul dedicat Pr. Prof. Ion Bria, care aduc detalii inedite din viața și teologia Pr. Bria. Aici trebuie spus că nicio altă lucrare nu face trimitere la documentele de arhivă, ceea ce înseamnă că reprezintă o premieră în cadrul cercetării istorice și teologice despre Pr. Bria. În al treilea rând, lucrarea prezintă o viziune de ansamblu datorită parcurgerii bibliografiei la zi despre acest subiect, dar și despre receptarea ideilor teologice ale Pr. Prof. Ion Bria. În perioada studiilor de master am avut acces la bibliotecile Universității Catolice din Leuven, precum și la o bază

---

[15] *Dogmatică și dogmatiști. Prolegomena privind aprofundarea Teologiei Dogmatice în România în a doua jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea,* Editura Marineasa, Timișoara, 2008, pp. 175-214, subcapitolul „Pr. Prof. Ion Bria".

[16] Pr. Florin STAN, *Cercetare și strategie misionar-pastorală în Biserica Ortodoxă Română contemporană*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, 2013, pp. 53-72, subcapitolul „Contribuţia Pr. Ion Bria la dezvoltarea misiologiei ortodoxe româneşti şi a stategiei misionare ortodoxe".

[17] „Rolul parohiei în realizarea misiunii Bisericii. Contribuția Pr. prof. Ion Bria (1929-2002)", în Pr. dr. Vasile VLAD, Pr. Radu TRIFON, Alexandru VLAD coord., *Postmodernismul – o provocare pentru creştinismul contemporan. Simpozion teologic internațional (Deva, 29-30 iunie 2015)*, Editura Reîntregirea, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Alba Iulia, Deva, 2015, pp. 323-344; „Secularization and Its Influence on the Work of Two Orthodox Scholars", *în The Ecumenical Review*, nr. 2-3/2016, pp. 258-271; *Misiunea Bisericii Ortodoxe, ieri și azi*, Editura Agnos, Sibiu, 2019, pp. 49-57, subcapitolul „Profil de teolog misionar ortodox în secolul al XX-lea: Pr. Ion Bria"; *Literatura teologică românească în secolul XX: accente, sinteze și repere bio-bibliografice*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 109-192, capitolul „Contribuția Pr. Prof. Ion Bria la dezvoltarea teologiei misionare ortodoxe în secolul XX".

[18] „A Romanian Contribution to Contemporary Ecumenism: Father Ion Bria: 1929–2002", în *The Ecumenical Review*, nr. 1-2/2019, pp. 205-215.

de date internațională, de unde am putut descărca diferite studii și articole publicate în reviste de prestigiu internațional. De asemenea, am cercetat de câteva ori și lucrările din biblioteca Seminarului Evanghelic din Osijek, Croația. Toate aceste documente de arhivă și lucrări cercetate se vor regăsi la finalul tezei, în secțiunea *Bibliografie selectivă*.

Scopul și planul lucrării

Scopul propus prin această cercetare este subliniat în mod direct de către titlul lucrării. Teologia Pr. Prof. Ion Bria conține poziții eclesiologice și misionare sau misiologice. În acest sens, mi-am propus să analizez relația sau raportul dintre misiune și eclesiologie, cu scopul de a înțelege dimensiunea misionară a Bisericii Ortodoxe. Prezenta teză se află în aria de cercetare a domeniului *Teologie,* specializarea *Misiologie și Ecumenism*. În mod evident, cercetarea va implica și elemente de eclesiologie, hristologie și pnevmatologie, care aparțin de specializarea *Teologie Dogmatică*.

Premisa de cercetare are în vedere poziția oficială a Bisericii Ortodoxe care consideră că misiunea este parte integrantă a eclesiologiei. Din această perspectivă, există o unitate indisolubilă între misiune și eclesiologie, într-atât de mult încât din poziția teologilor dogmatiști separarea pentru analiză a celor două dimensiuni prezintă anumite riscuri. Din perspectivă misiologică, tema nu este una nouă, însă rămâne de actualitate. Dacă din punct de vedere protestant nu există Biserică fără misiune, din perspectivă ortodoxă nu există misiune fără Biserică.

Pornind de la această permisă a teologiei ortodoxe, teza fundamentală pe care o voi demonstra în această lucrare este aceasta că în viziunea Pr. Prof. Ion Bria relația dintre misiune și eclesiologie este definită de conceptul *liturghie după Liturghie*. În consecință, acesta nu este un concept misionar, ci unul eclesiologic-misionar *par excellence*, exprimând cât se poate de clar că există o unitate între eclesiologie și misiune.

Altfel spus, obiectivul principal al acestei lucrări este să demonstrăm că sintagma *liturghie după Liturghie* este un concept eclesiologic-misionar, care definește relația dintre misiune și eclesiologie în viziunea Pr. Prof. Ion Bria. Pentru atingerea acestui obiectiv principal, vom avea nevoie de câteva obiective secundare și anume: a) prezentarea

activității și itinerariului misionar-ecumenic al Pr. Ion Bria; b) analiza critică a ideilor eclesiologice ale Pr. Ion Bria și a deschiderii sale ecumenice; c) clarificarea paternității sintagmei *liturghie după Liturghie*; d) definirea teologică a sintagmei *liturghie după Liturghie* și a legăturii dintre misiune și eclesiologie prin prisma acestui concept; e) receptarea sintagmei *liturghie după Liturghie* în diferite documente, consultații și în lucrările diferiților teologi.

Pentru îndeplinirea obiectivului principal, dar și a celor secundare, planul lucrării va cuprinde trei capitole și anume: *Itinerariul misionar, activitatea ecumenică și opera scrisă ale Pr. Prof. Dr. Ion Bria* (capitolul 1); *Eclesiologia Pr. Prof. Dr. Ion Bria și valoarea ei ecumenică* (capitolul 2) și *Concepția eclesiologic-misionară a Pr. Prof. Dr. Ion Bria: liturghie după Liturghie* (capitolul 3). În mod evident, fiecare capitol va avea subcapitolele aferente, în funcție de specificul temelor abordate.

Metodologii de lucru

Metodologia cercetării se va axa pe folosirea mai multor metode, fiecare cu rolul său, pe care le vom folosi în funcție de tematica capitolului și a subcapitolelor cu scopul de a atinge obiectivele propuse. În mod echilibrat și consecvent, vom folosi metoda istorică, metoda analitică, metoda comparativă și metoda hermeneutic-teologică.

În primul capitol, vom folosi cu precădere o metodă istorică, dar și una analitică și comparativă. Prin folosirea acestor metode vom ajunge la o prezentare sintetică și originală a activității misionar-ecumenice a Pr. Ion Bria, care se bazează pe documente de arhivă, pe rapoartele oficiale ale diferitelor întruniri și pe numeroasele mențiönări în jurnalele oficiale de presă bisericească. Mai mult decât atât, prezentarea traseului istoric al vieții și activității Pr. Ion Bria nu va fi lipsită de anumite interpretări critice, importante pentru înțelegerea cadrului istoric și teologic în care Pr. Ion Bria a trăit și a scris, dar și pentru așezarea în context a subiectului general al lucrării. În capitolul al II-lea și al III-lea vom folosi în primul rând metodele analitică și comparativă, pentru a interpreta rezultatele prin metoda hermeneutic-teologică. Dacă în al doilea capitol vom evidenția cele mai importante poziții eclesiologice ale Pr. Ion Bria, în ultimul capitol vom propune ca model eclesiologic-misionar conceptul *liturghie*

după Liturghie, care exprimă viziunea Pr. Prof. Ion Bria în ceea ce privește relația *eclesiologie-misiune*.

Tot în această secțiune trebuie să menționăm că vom folosi un sistem de citare diferit de cel clasic, renunțând la prescurtările *op. cit.*, *ibidem* sau *idem*, din cauza faptului că vom folosi foarte multe lucrări și studii semnate de Pr. Prof. Ion Bria. Pentru a evita unele confuzii, vom menționa de fiecare dată titlul articolului sau al studiului și titlul principal al cărților. În mod logic, vom aplica acest sistem și în cazul folosirii lucrărilor celorlalți teologi, nu doar pentru opera Pr. Ion Bria.

Limitele cercetării

În ceea ce privește limitele prezentei lucrări, putem preciza două aspecte. În primul rând, cercetarea va avea la bază cea mai mare parte din moștenirea teologică scrisă a părintelui Bria, la care se adaugă și documentele de arhivă amintite. Din nefericire, până în acest moment nu există o ediție critică a tuturor lucrărilor scrise de Pr. Bria și din acest motiv, în mod sigur avem studii sau lucrări pe care nu le-am folosit. Conform cercetării desfășurate, lista bibliografică a operei Pr. prof. Ion Bria nu este una definitivă ci în curs de finalizare. În același timp, sunt câteva studii scrise în limbile germană, greacă, italiană și spaniolă pe care nu le-am folosit din cauza necunoașterii limbilor respective. Din fericire, numărul acestora este unul limitat ceea ce înseamnă că nu va afecta conținutul cercetării. Pentru corectitudinea cercetării, vom prezenta la *Bibliografie* doar lucrările cercetate și folosite. În al doilea rând, din motive obiective și subiective, tema relației dintre misiune și eclesiologie se va limita la lucrările Pr. Prof. Ion Bria și a cercetărilor teologice din perioada scrierilor sale. Referința la noile rezultate din cadrul dialogului ecumenic sau ale cercetărilor teologice particulare cu privire la relația *eclesiologie-misiune* va avea în vedere doar receptarea conceptului *liturghie după Liturghie*, fără însă a insista asupra altor nuanțe sau perspective teologice.

Capitolul 1: Itinerariul misionar, activitatea ecumenică și opera scrisă ale Pr. Prof. Dr. Ion Bria

Am dedicat acest prim capitol al cercetării noastre traseului misionar, activității ecumenice și operei scrise ale Pr. Prof. Dr. Ion Bria din mai multe motive. Primul dintre ele are în vedere faptul că nu poți înțelege teologia părintelui Bria fără să cunoști viața sa și contextul istoric, politic și social în care a trăit. Temele abordate în lucrările sale se suprapun în mod direct cu evenimentele principale din teologia și activitatea Bisericii Ortodoxe, a Consiliului Mondial al Bisericilor[19] și a societății în general. În mod clar, există o interdependență între teologia și viața profesională desfășurată de Pr. Bria. Trebuie să precizăm că cele mai multe aspecte din viața Pr. Bria se regăsesc în autobiografia publicată post-mortem[20], sub coordonarea părintelui Teofil Tia, actualul decan al Facultății de Teologie Ortodoxă, din Cluj-Napoca. De asemenea, în tezele menționate la stadiul cercetării se regăsesc și detalii despre activitatea ecumenică și opera Pr. Bria. Însă, tocmai acest lucru ne conduce la cel de-al doilea motiv pentru care vom alcătui acest capitol, anume că datorită cercetării noastre, vom prezenta și informații inedite despre cine a fost omul Bria. În acest sens, vom aduce înaintea cititorului documente de arhivă, dar și informații din presa bisericească scrisă din vremea respectivă, pe care alți cercetători nu le-au analizat sau folosit. Al treilea motiv pentru care scriem acest capitol este acela al intenției noastre de a familiariza cititorul cu viața Pr. Bria, iar această introducere va fi una necesară și bine-venită. În continuare, vom prezenta rezultatele cercetării

[19] În limba română, *World Council of Churches* este tradus prin *Consiliul Mondial al Bisericilor*. Atunci când întâlnim expresia *Consiliul Ecumenic al Bisericilor* (CEB), aceasta reprezintă în sine varianta de traducere din limba franceză *Conseil Œcuménique des Églises*. Pentru a avea o unitate în textul nostru, vom folosi traducerea pentru limba engleză și vom avea prescurtarea CMB, chiar dacă în scrierile Pr. Bria vom găsi traducerea din franceză.

[20] Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez: itinerarele unei credințe și teologii de deschidere*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005. În limba engleză, cu ocazia unei conferințe internaționale dedicată autorului nostru, Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae Moșoiu a prezentat cele mai importante aspecte biografice și bibliografice: „Fr. Professor Ion Bria's Biography and Bibliography", în Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, pp. 9-30.

prin expunerea lor în trei mari părți: *Itinerariul misionar și activitatea ecumenică*, *Aspecte inedite* și *Opera scrisă*.

1.1. Itinerariul misionar și activitatea ecumenică

1.1.1. Perioada 1929-1973

1.1.1.1. Studii de bază

Ion Bria s-a născut în ziua de 19 iunie 1929 în localitatea Telega, județul Prahova. Părinții săi se numeau Ion Gheorghe și Maria. Tatăl lucra în industria petrolului, iar mama se ocupa de creșterea și educația celor zece copii ai familiei. Între anii 1936-1940, pr. Bria va merge la Școala Primară din sat. Tranziția de la sat la oraș se va realiza când va urma clasele Școlii Gimnaziale între anii 1940-1944 și ale Liceului în perioada 1944-1948 la Ploiești.

După obținerea Diplomei de Bacalaureat, pr. Bria a fost admis, pe rând, la Facultatea de Petrol și Gaze și la Facultatea de Agronomie de la București. Din motive politice, a trebuit să renunțe la ambele. Însă în decembrie 1950, s-a înscris la Institutul Teologic din București, pe care l-a absolvit cu rezultate deosebite în anul 1954. Teza de licență a fost coordonată de către Prof. Nicolae Chițescu[21]. Tot în perioada studiilor de licență, studentul Bria va avea ocazia să-l cunoască pe Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae. Despre legătura student-profesor și ucenic-mentor a celor doi teologi vom aminti mai târziu. Acceptând sfatul rectorului Prof. Ioan Coman, s-a înscris la cursurile de master sau de magisteriu, tot la Institutul Teologic din București, finalizându-le în perioada 1955-1957. De amintit că, începând cu această perioadă apar primele articole sau studii semnate de către masterandul Ion Bria[22].

---

[21] A se vedea rezumatul acestei lucrări de licență: Ion BRIA, „Infaibilitatea Bisericii - temei dogmatic al unirii”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1960, pp. 494-504.

[22] Primele două articole sunt următoarele: „Sinergia în teologia ortodoxă”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1956, pp. 29-43; „Simțirea tainică a prezenței harului după Sf. Simeon Noul Teolog”, în *Studii Teologice*, nr. 7-8/1956, pp. 470-486.

1.1.1.2. Activitate profesională

La recomandarea Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, absolventul Ion Bria va fi numit profesor la Seminarul Teologic „Episcopul Chesarie" din Buzău. În această perioadă petrecută la catedră, între noiembrie 1957 și octombrie 1962, o va cunoaște pe Ecaterina Pungoci, fată de preot, care i-a devenit soție în ziua de 22 iulie 1963. În anul 1960, cu toate că în România regimul comunist era la putere, Biserica Ortodoxă avea o agendă încărcată, cu trei evenimente internaționale demne de menționat: participarea la conferințele inter-ortodoxe de la Rodos[23], acceptarea Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Mondial al Bisericilor, care se va concretiza în 1961 la a III-a Adunare Generală a Consiliului, desfășurată la New Delhi, India[24] și Adunarea Mondială Creștină pentru Pace de la Praga. Pentru aceste evenimente s-au format comisii speciale. Profesorul Ion Bria va face parte din delegația Bisericii noastre pentru Conferința de la Praga din iunie 1961, delegație condusă de către Înaltpreasfințitul Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și viitorul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române[25]. Acest moment va însemna prima prezență la un eveniment internațional ecumenic pentru viitorul angajat al Consiliului Mondial al

---

[23] Pr. Prof. Dr. Viorel IONIȚĂ, *Hotărârile Întrunirilor Panortodoxe din 1923 până în 2009. Spre Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe*, Editura Basilica, București, 2013, pp. 55-61.

[24] Articol semnat de redacția revistei: „Intrarea Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor", în *Ortodoxia*, nr. 1-2/1962, pp. 250-255.

[25] La Adunarea de la Praga, care a avut loc între 13-18 iunie 1961, Pr. Bria a făcut parte din Comisia a VIII-a, numită „Tineretul în slujba păcii": „Biserica Ortodoxă Romînă şi celelalte culte creştine din ţara noastră au trimis la această Adunare mondială creştină pentru pace de la Praga o delegaţie comună, sub conducerea Înalt Prea Sfinţitului Iustin, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei. Delegaţia a fost alcătuită din următoarele persoane: Reprezentanţi ai Bisericii Ortodoxe Romîne: P.S. Episcop Nicolae al Aradului, P.C. Pr. prof. dr. Ioan G. Coman, rectorul Institutului Teologic Universitar din Bucureşti... şi dl. Ion Bria, profesor la Seminarul Teologic din Buzău" (A.C. RĂDULESCU, „Adunarea mondială creştină pentru pace de la Praga – 13-18 iunie 1961", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1961, p. 607). Între 28 iunie – 3 iulie 1964, Prof. Ion Bria a participat și la următoarea întrunire pentru pace: „Dintre membrii delegației Bisericilor din ţara noastră a luat parte la discuţiile din această comisie Dl. I. Bria, profesor la Seminarul teologic ortodox din Bucureşti" (A.C. RĂDULESCU, „A doua Adunare Mondială creștină pentru pace de la Praga", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1964, p. 696). A se vedea și: „Lucrările Sfîntului Sinod în sesiunea anului 1964. Spicuiri din sumarul ședinței de la 21 decembrie 1964", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1964, pp. 1165-1183.

Bisericilor. În noiembrie 1962 va fi transferat la Seminarul Teologic din București unde va rămâne, cu întreruperi, până în decembrie 1964.

Profesorul și teologul român Ion Bria va avea ocazia să urmeze studiile de specializare în Occident. Prilejul se va ivi imediat după primirea Bisericii Ortodoxe Române în CMB. În urma vizitei Secretarului General W.A. Visser ’t Hooft în România, s-au oferit 3 burse pentru studii ecumenice pentru următorii teologi români: Constantin Drăgușin, Ilie Georgescu și Ion Bria. Autorul nostru va fi trimis în Marea Britanie, la Colegiul Anglican „Sf. Augustin” din Canterbury, în perioada octombrie 1962 - iunie 1963. Aici a avut ocazia să-i cunoască pe Lesslie Newbigin, Nicolae Zernov și pe William Chadwick. Tot în această perioadă, între 24 martie - 27 aprilie 1963, cei trei bursieri s-au regăsit împreună la un seminar organizat de CMB la Geneva și la Institutul Ecumenic de la Bossey[26]. După această experiență din Occident, pr. Bria se va reîntoarce în România unde își va continua activitatea didactică. Mai mult decât atât, la începutul lunii ianuarie a anului 1965, va fi numit asistent la Institutul Teologic din București. În ziua de 30 ianuarie 1965 va fi hirotonit diacon[27], iar mai târziu, în aprilie 1972, va fi hirotonit preot de către Preafericitul Părinte Justinian Marina, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Între lunile martie și iunie 1966, diaconul Ion Bria a fost trimis pentru o nouă perioadă de pregătire la Facultatea de Teologie „Sf. Chad” din Durham, Marea Britanie. Această bursă era rezultatul unui dialog intens dintre Patriarhia Română și Biserica Anglicană. În mod vizibil, aceste două burse de studiu au avut ca rol deschiderea viziunii ecumenice a teologului Ion Bria, care a avut astfel ocazia să asiste la cursurile unor profesori cu renume, să cunoască teologi ortodocși din străinătate și să acceseze

---

[26] Pentru mai multe detalii, a se vedea articolul: „Tineri teologi români în străinătate”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1963, pp. 717-723. Despre Institutul Ecumenic de la Bossey, a se vedea: Hans RUEDI-WEBER, *A Laboratory for Ecumenical Life: The Story of Bossey 1946-1996,* WCC Publications, Geneva, 1996. Site-ul oficial al institutului poate fi consultat la adresa de web: https://institute.oikoumene.org/en, accesat la data de 22.12.2020, ora 12:33.

[27] „În cadrul Sfintei Liturghii s-a săvârşit hirotonia în diacon a noului asistent Ioan Bria de la Institutul teologic [...]. P.C. Rector Diac. N. I. Nicolaescu a deschis programul festiv cu o aleasă cuvântare prin care a exprimat bucuria şi înălţarea sufletească pe care cele două şcoli teologice le simt în această zi. P. C. Sa şi-a exprimat de asemenea, bucuria că la acest praznic a primit sfânta taină a hirotoniei în treapta de diacon un nou asistent al Institutului teologic - Ioan Bria” („Sărbătorirea hramului institutului Teologic și Seminarului Teologic din București”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1965, p. 40).

bibliotecile acestor Institute Teologice. Acest ultim aspect va fi vizibil în bibliografia tezei sale de doctorat. Fără a intra în detalii, trebuie amintit că în perioada septembrie 1966 și septembrie 1968, Bria a fost suspendat de la Institutul Teologic, fiind nevoit să lucreze la editura Patriarhiei.

Absolvent de studii masterale, Prof. Ion Bria s-a înscris la cursurile doctorale în noiembrie 1960 însă susținerea tezei cu titlul *Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine* va avea loc abia în data de 18 iunie 1968, absolvind cu media 9,49 și calificativul „Foarte bine”[28]. Coordonatorul tezei a fost Prof. Nicolae Chițescu, iar din comisie a făcut parte și Pr. Prof. Dumitru Stăniloae. Imediat după primirea titlului de doctor în teologie, Bria va reveni la catedra de la Institut.

O altă etapă din traseul misionar al Pr. Ion Bria, care îi va marca cariera, va fi numirea sa în staff-ul Consiliului Mondial al Bisericilor. Începând cu anul 1961 și până în 1973, pr. Bria va fi reprezentant al Patriarhiei Române în diferite comisii și conferințe. Toate aceste participări ne întăresc concluzia că plecarea lui Bria la Geneva, începând cu anul 1973, nu a fost una întâmplătoare și fără pregătire. Înainte de momentul 1973, pr. Bria va ajunge să cunoască teologii implicați activ în mișcarea ecumenică și, în același timp, a avut ocazia să se facă remarcat în afara granițelor României. Dincolo de premisa conform căreia numele îi va fi recunoscut de-abia începând cu anul 1973, trebuie menționat că la momentul angajării în CMB, profesorul Ion Bria avea deja o reputație în calitate de reprezentant oficial al Bisericii Ortodoxe Române. Amintim aici câteva participări naționale și internaționale ale Pr. Ion Bria care întăresc afirmația noastră: Prezidiul Conferinței Bisericilor Europene de la București (22-24 august 1965)[29], Conferința Teologică Interconfesională de la Cluj (10 februarie 1970)[30], Colocviile pentru promovarea dialogului cu Bisericile Vechi Orientale de la București (31 martie 1970; 7 mai 1970)[31], Conferința

[28] Lector Dr. Cezar VASILIU, „Doctorii în teologie proclamați de Facultatea de Teologie (1881-1948) și de Institutul din București (1948-1981)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1982, p. 891. Teza va fi publicată în anul susținerii: Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor Creștine”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1968, pp. 3-170.

[29] „Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea anului 1965. Spicuiri din sumarul ședințelor din 17 și 18 decembrie 1965”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1965, pp. 1176-1177.

[30] „Conferința teologică interconfesională de la Cluj”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1970, p. 40.

[31] Diac. Asist. Ion BRIA, „Discuții teologice între teologi ortodocși români și teologi necalcedonieni. Colocvii organizate de grupul de studii al Patriarhiei Române

Teologică Interconfesională de la Sibiu (16 aprilie 1970)[32], Prezidiul Conferinței Bisericilor Europene de la Poiana Brașov (28 septembrie - 1 octombrie 1970)[33], Întâlnirea cu teologi din Federația Mondială Luterană de la Sibiu (30 septembrie 1970)[34], Întâlnirea Comisiei teologice interortodoxe pentru dialogul cu Biserica Anglicană de la Chambésy-Geneva (1 - 7 octombrie 1970)[35], Conferința Teologică Interconfesională de la București (3 decembrie 1970)[36], Conferința ecumenică „Euharistie și Ecumenism" de la Turku-Finlanda (25 februarie - 1 martie 1971)[37], A VI-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene de la Nyborg-Danemarca (26 aprilie - 3 mai 1971)[38], Conferința teologică a Fundației „Pro Oriente" de la Viena-Austria (4-6 mai 1972)[39] și Simpozionul „Situația Bisericii din Europa Răsăriteană" de la Brummundal-Norvegia (19-21 mai 1972)[40].

---

pentru promovarea dialogului cu Bisericile Vechi Orientale", în *Ortodoxia*, nr. 2/1970, p. 208, p. 216.

[32] Diac. Asist. Ion BRIA, „Conferința teologică interconfesională de la Sibiu", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1970, p. 323.

[33] Remus RUS, „Sesiunea prezidiului Conferinței Bisericilor Europene", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1970, p. 975.

[34] „Întâlnire între teologi ortodocși români și teologi din Federația Mondială Luterană", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1970, p. 997, p. 1000.

[35] „Lucrările Comisei teologice interortodoxe pentru dialogul cu anglicanii", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1970, p. 1007; „Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1970. Ședințele de la 24-25 noiembrie și 14-15 decembrie. Spicuiri din sumarul ședințelor de la 24 și 25 noiembrie 1970. Spicuiri din sumarul ședințelor de la 14 și 15 decembrie 1970", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1970, p. 1326.

[36] Pr. Dumitru SOARE, „Conferința teologică interconfesională de la București", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1970, p. 1161.

[37] Diac. Asist. Ion BRIA, „Conferința «Euharistie și ecumenism», organizată de Institutul ecumenic nordic de la Turku-Finlanda", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1971, p. 262.

[38] Ioan SĂBĂDUȘ, „A VI-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1971, p. 498, p. 500; „Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1971. Spicuiri din sumarul ședințelor de la 13 și 14 decembrie 1971", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1971, pp. 1305-1306; „Lucrările Adunării Naționale Bisericești. Spicuiri din procesul verbal al ședinței din 12 decembrie 1971", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1971, p. 1322.

[39] Pr. Conf. Ion BRIA, „Conferința teologică «Conciliu și infailibilitate», organizată de Fundația «Pro Oriente» din Viena", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1972, pp. 515-518; „Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1972. Spicuiri din sumarul ședinței din 18 decembrie 1972", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1972, p. 1325.

[40] Pr. Conf. Ion BRIA, „Consultația asupra «Bisericii din Europa Răsăriteană» organizată de Mișcarea studenților creștini din Norvegia", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1972, pp. 521-523.

Pentru a înțelege contextul istoric, teologic și ecumenic în care Pr. Bria și-a desfășurat activitatea, vom avea nevoie de o scurtă prezentare istorică a mișcării ecumenice moderne, a rolului Consiliului Mondial al Bisericilor, precum și legătura Bisericii Ortodoxe Române cu CMB.

1.1.2. Perioada 1973-1994[41]

1.1.2.1. Consiliul Mondial al Bisericilor și Biserica Ortodoxă Română

Am considerat necesar să realizăm o scurtă introducere în istoria mișcării ecumenice moderne, a Consiliului Mondial al Bisericilor și mai ales a relației dintre Biserica Ortodoxă Română (BOR) și aceste centre ecumenice. Cea mai roditoare prezență și reprezentare a Bisericii noastre în CMB se identifică cu activitatea Părintelui Ion Bria. În mod oficial, pr. Bria nu a fost reprezentantul oficial al BOR în CMB, iar acest lucru o să-l lămurim mai târziu, însă în mod neoficial a avut și acest rol. Pentru un cititor care nu deține cunoștințe despre acest context ecumenic modern, prezentările noastre cu privire la activitatea ecumenică a Pr. Prof. Ion Bria în perioada 1973-1994 ar fi aproape de neînțeles. În mod evident, teologul nostru a scris anumite lucrări pentru a oferi răspunsuri cu privire la discuțiile teologice din vremea sa. Mai mult decât atât, în calitate de membru activ în CMB, Ion Bria poate fi considerat pioner pentru contextul românesc care a prezentat discuțiile și deciziile luate în cadrul dialogului ecumenic. Din aceste motive, pentru a înțelege mediul în care părintele Bria și-a desfășurat activitatea, vom aduce scurte explicații despre mișcarea ecumenică din secolul al XX-lea, despre rolul Consiliului Mondial și despre participarea Bisericii Ortodoxe Române la aceste acțiuni.

În mod unanim, punctul de start al mișcării ecumenice sau al ecumenismului modern este considerat momentul Conferinței Misionare de la Edinburgh din anul 1910[42]. După această întâlnire, la inițiativa

---

[41] A se vedea Anexele 1-5.

[42] Despre această conferință, a se vedea: W. H. T. GAIRDNER, *Edinburgh 1910: An Account and Interpretation of the World Missionary Conference*, Oliphant, Anderson and Ferrier, Edinburgh and London, 1910; *The History and Records of the Conference together with Addresses Delivered at the Evening Meeting*, Oliphant, Anderson, Ferrier and Fleeming H. Revell Company, Edinburgh, London, New York, Chicago and Toronto, 1910. În anul 2010 s-au împlinit 100 de ani de la întâlnirea din Edinburgh. Pentru marcarea acestui moment, s-a publicat o serie de 35 de volume, cu diferite teme,

Bisericilor Protestante, s-au format mai multe foruri ecumenice. Amintim pe cele mai importante: Grupul „Credință și Constituție" (1910), Consiliul Misionar Internațional (1921) și Mișcarea „Viață și Muncă" (1923).

Mișcarea „Viață și Muncă" a avut două importante întâlniri, la Stockholm în anul 1925[43] și la Oxford în 1937[44]. Mișcarea „Credință și Constituție" a organizat întâlnirile de la Lausanne în anul 1927[45] și la Edinburgh în 1937[46]. Aceste două grupuri au lucrat cu agende diferite până în anul 1937[47], atunci când s-a luat decizia constituirii unui grup comun în vederea analizării ideii creării unui Consiliu Mondial, numit Comitetul celor 14. În mod concret, în perioada 9-12 mai 1938, la Utrecht, un Comitet Provizoriu a fost constituit, din care făceau parte și cei din Comitetul celor 14, alcătuind primul draft al Constituției Consiliului Mondial[48]. În ianuarie 1939, Comitetul Provizoriu a stabilit data primei întâlniri a Consiliului, însă întâlnirea nu a mai avut loc din cauza celui de-al Doilea Război Mondial. Imediat după încheierea

disponibile online la adresa următoare: https://www.ocms.ac.uk/regnum-centenary-free-downloads/, accesat la data de 10.01.2021, ora 22:00. A se vedea următoarele lucrări: Kenneth R. ROSS, *Edinburgh 2010: New Directions for Church in Mission*, William Carey International University Press, Pasadena, California, 2010; Mary TANNER, „Celebrating Edinburgh 1910. Reflections on Visible Unity," în *Theology*, nr. 876/2010, pp. 403-410; Jeremy MORRIS, „Edinburgh 1910-2010: A Retrospective Assessment," în *Ecclesiology*, nr. 7/2011, pp. 297-316.

[43] G. K. A. BELL ed., *The Stockholm Conference 1925: The Official Report of the Universal Christian Conference on Life and Work held in Stockholm, 19-30 August, 1925*, Oxford University Press, London and Humphrey Milford, 1926.

[44] J. H. OLDHAM ed., *The Churches Survey Their Task: The Report of the Conference at Oxford, July 1937, on Church, Community, and State*, George Allen & Unwin, London, 1937; W. A. Visser 't HOOFT and J. H. OLDHAM, *The Church and its Function in Society*, George Allen & Unwin, London, 1937; Smith GRAEME, *Oxford 1937: The Universal Christian Council for Life and Work Conference*, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2004.

[45] H. N. BATE ed., *Faith and Order: Proceedings of the World Conference Lausanne, August 3-21, 1927*, Garden City Press, London and New York, ²1928; Edward S. WOODS, Laus*anne 1927: An Interpretation of the World Conference on Faith and Order held at Lausanne, August 3-21, 1927*, Student Christian Movement, London, 1927.

[46] Leonard HODGSON ed., *The Second World Conference on Faith and Order, held at Edinburgh, August 3-18, 1937*, Student Christian Movement Press, London, 1938.

[47] W. A. Visser 't HOOFT, *The Genesis and Formation of the World Council of Churches*, WCC Publications, Geneva, 1982, pp. 39-42, pp. 104-106.

[48] David P. GAINES, *The World Council of Churches: A Study of Its Background and History*, Richard. R. Smith, Peterborough and New Hampshire, 1966, p. 163, pp. 166-169.

războiului, între 12-23 februarie 1946[49], Comitetul Provizoriu a propus anul 1948 pentru prima întâlnire a Consiliului Mondial, care a avut loc la Amsterdam, în perioada 23 august – 4 septembrie 1948[50].

Amintim două aspecte teologice care au fost stabilite la Prima Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor:

1. *Definiția Consiliului*: „Suntem un consiliu de biserici, nu Consiliul unei singure Biserici nedivizate. Numele nostru indică slăbiciunea și rușinea noastră în fața lui Dumnezeu, căci poate exista și există în sfârșit doar o singură Biserică a lui Hristos pe pământ. Pluralitatea noastră este o anomalie profundă. Dar numele nostru indică și faptul că suntem conștienți de situație, că nu o acceptăm pasiv, că vom merge mai departe spre manifestarea Bisericii Una Sfântă. Prin urmare, Consiliul nostru reprezintă o soluție de urgență - o etapă din drum - un organism viu între timpul izolării complete a bisericilor unele de altele și în același timp pe pământ sau în cer - când va fi vizibil adevărat că există un Păstor și o turmă”[51]. În 1950, la doi ani de la constituirea Consiliului Mondial al Bisericilor, Comitetul Central de la Toronto a aprobat un document care prezintă neutralitatea eclesiologică a CMB, cunoscut sub numele de Declarația de la Toronto: *Biserica, Bisericile și Consiliul Mondial al Bisericilor. Semnificația eclesiologică a Consiliului Mondial al Bisericilor* (The Church, the Churches and the World Council of Churches. The Ecclesiological Significance of the World Council of Churches)[52], valabil și în prezent[53]. Documentul afirmă foarte clar faptul

---

[49] *The World Council of Churches. Its Process of Formation: Minutes and Reports of the meeting of the Provisional Committee of the World Council of Churches held at Geneva from February 21st to 23rd, 1946*, World Council of Churches, Geneva, n. d.

[50] W. A. Visser ’t HOOFT ed., *The First Assembly of the World Council of Churches, held at Amsterdam, August 22nd to September 4th 1948*, SCM Press, London, 1949; H. G. G. HERKLOTS, *Amsterdam 1948: An Account of the First Assembly of the World Council of Churches*, SCM Press, London, 1948; Ruth ROSE and Stephen Charles NEILL eds., *A History of the Ecumenical Movement 1517-1948*, SPCK, London, 1954.

[51] W. A. Visser ’t HOOFT ed., *The First Assembly of the World Council of Churches*, p. 28.

[52] *Central Committee of World Council of Churches: Minutes and Reports of the Third Meeting of the Central Committee of the World Council of Churches, Toronto, Canada, July 9-15, 1950*, WCC Publications, Geneva, 1950, pp. 84-90. Documentul a fost republicat și în alte lucrări, precum: W. A. Visser ’t HOOFT, *The Genesis and Formation of the World Council of Churches*, pp. 112-120; Michael KINNAMON and Brian E. COPE eds, *The Ecumenical Movement: An Anthology of Key Texts and Voices*, WCC Publications, Geneva, 1997, pp. 463-468. În mediul online, documentul se

că acest „Consiliu Mondial al Bisericilor nu este și nu trebuie să devină o super-Biserică. Nu este o super-Biserică. Nu este Biserica Mondială. Nu este Una Sancta despre care vorbesc Crezurile”[54].

2. *Baza teologică a Consiliului,* anume că acesta este o frățietate a Bisericilor care acceptă pe Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor[55]. Această formulare a nemulțumit parte din Bisericile membre CMB și va cunoaște o dezvoltare ulterioară, la Toronto[56] și la New Delhi, unde teologii ortodocși au adus o contribuție importantă cu privire la afirmarea dimensiunii trinitare a bazei teologice a Consiliului[57]. În prezent, baza teologică are același conținut adoptat la New Delhi: Consiliul Mondial al Bisericilor este o frățietate a Bisericilor care acceptă/mărturisesc pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor în conformitate cu Scripturile și care caută să împlinească împreună chemarea comună de a aduce slavă lui Dumnezeu cel Unul, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh[58].

Adunarea Generală este principala autoritate sau organul legislativ suprem al CMB, care se întrunește la intervale de aproximativ 6-8 ani, la care participă reprezentanții oficiali ai bisericilor membre. Adunarea

---

regăsește pe site-ul official al Consiliului: https://www.oikoumene.org/resources/documents/toronto-statement, accesat la data de 22.12.2020, ora 17:20.

[53] „The church recognizes in the other member churches elements of the true church, even if it does not regard them “as churches in the true and full sense of the word” (Toronto statement)” (Erlinda N. SENTURIAS and Theodore A. GILL JR. eds., *Encountering the God of Life. Report of the 10th Assembly of the World Council of Churches,* WCC Publications, Geneva, 2014, p. 430).

[54] „The World Council of Churches is not and must never become a Super-Church. It is not a Super-Church. It is not the World Church. It is not the Una Sancta of which the Creeds speak” (*Minutes and Reports of the Third Meeting of the Central Committee of the World Council of Churches,* p. 84).

[55] Textul oficial adoptat în limba engleză face parte din *Constituția Consiliului Mondial al Bisericilor*: „I. Basis: The World Council of Churches is a fellowship of churches which accept our Lord Jesus Christ as God and Saviour....II. Membership: Those churches shall be eligible for membership in the World Council of Churches which express their agreement with the basis upon which the Council is founded and satisfy such criteria as the Assembly or the Central Committee may prescribe” (W. A. Visser ’t HOOFT ed., *The First Assembly of the World Council of Churches,* p. 197).

[56] *Minutes and Reports of the Third Meeting of the Central Committee of the World Council of Churches*, p. 53.

[57] „I. Basis: The World Council of Churches is a fellowship of churches which confess the Lord Jesus Christ as God and Saviour according to the Scriptures and therefore seek to fulfil together their common calling to the glory of the one God, Father, Son and Holy Spirit” (W. A. Visser ’t HOOFT ed., *The New Delhi Report: The Third Assembly of the World Council of Churches 1961,* SCM Press, London, [2]1962, p. 426).

[58] Erlinda N. SENTURIAS and Theodore A. GILL JR. eds., *Encountering the God of Life*, p. 425.

Generală are diferite atribuții, dintre care amintim pe cele mai importante: alegerea președinților de onoare și a secretarului general, numirea membrilor din Comitetul Central, delegarea sarcinilor principale ale Comitetului Central etc[59]. Până în acest moment, au avut loc 10 Adunări Generale[60], după cum urmează: Amsterdam (1948)[61], Evanston (1954)[62], New Delhi (1961)[63], Uppsala (1968)[64], Nairobi (1975)[65], Vancouver (1983)[66], Canberra (1991)[67], Harare (1998)[68], Porto Alegre (2006)[69] și

---

[59] Pentru mai multe detalii, a se vedea Constituția actuală a CMB: https://www.oikoumene.org/resources/documents/constitution-and-rules-of-the-world-council-of-churches, accesat la data de 22.12.2020, ora 17:44.

[60] Pentru o perspectivă din punct de vedere interreligios a Adunărilor Generale ale CMB, a se vedea lucrarea: Adrian BOLDIȘOR, *Importanța și actualitatea dialogului interreligios pentru lumea contemporană: istorie, perspective, soluții*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015, pp. 47-98.

[61] W. A. Visser 't HOOFT ed., *The First Assembly of the World Council of Churches, held at Amsterdam, August 22nd to September 4th 1948*, SCM Press, London, 1949. Tema generală de la Amsterdam a fost: Man's Disorder and God's Design.

[62] W. A. Visser't HOOFT ed., *The Evanston Report: The Second Assembly of the World Council of Churches 1954*, Harper and Brothers Publishers, New York, 1955; *L'Espérance chrétienne dans le monde d'aujourd'hui: Message et rapports de la deuxième assemblée du Conseil oecuménique des Eglises, Evanston 1954*, Delachaux, Niestlé, Neuchatel, Paris, 1955; *Evanston Speaks: Reports from the Second Assembly of the World Council of Churches, August 15-31, 1954*, SCM Press, London, 1954.Tema generală de la Evanston a fost: Christ - the Hope of the World.

[63] Visser 't HOOFT ed., *The New Delhi Report: The Third Assembly of the World Council of Churches 1961*, SCM Press, London, [2]1962; *Evanston to New Delhi 1954-1961: Report of the Central Committee to the Third Assembly of the World Council of Churches*, World Council of Churches, Geneva, 1961. Tema generală de la New Delhi a fost: Jesus Christ-the Light of the World.

[64] Norman GOODALL ed., *The Uppsala Report 1968: Official Report of the Fourth Assembly of the World Council of Churches, Uppsala July 4-20, 1968*, WCC Publications, Geneva, 1968; Kenneth SLACK, *Uppsala Report: The Story of the World Council of Churches Fourth Assembly, Uppsala, Sweden 4-19 July, 1968*, SCM Press, London, 1968. Tema generală de la Uppsala a fost: Behold, I make all things new.

[65] David M. PATON ed., *Breaking Barriers: Nairobi 1975*, WCC Publications, Geneva, 1976. Tema generală de la Nairobi a fost: Jesus Christ Frees and Unites.

[66] David GILL ed., *Gathered for Life: Official Report VI Assembly of World Council of Churches, Vancouver, Canada, 24 July-10 August 1983*, WCC Publications and William B. Eerdmans Publishing Company, Geneva and Grand Rapids, 1983. Tema generală de la Vancouver a fost: *Jesus Christ-the Life of the World*.

[67] Michael KINNAMON ed., *Signs of the Spirit: Official Report-Seventh Assembly, Canberra, Australia, 7-20 February 1991*, WCC Publications and William B. Eerdmans Publishing Company, Geneva and Grand Rapids, 1991. Tema generală de la Canberra a fost: *Come, Holy Spirit - Renew the Whole Creation*.

[68] Diane KESSLER ed., *Together on the Way: Official Report of the Eight Assembly of the World Council of Churches*, WCC Publications, Geneva, 1999. Tema generală de la Harare a fost: *Turn to God-Rejoice in Hope.*

Busan (2013)[70]. Următoarea întâlnire generală este programată pentru septembrie 2022, la Karlsruhe, Germania[71].

În opoziție cu aceste două grupări, „Credință și Constituție" și „Viață și Muncă", Consiliul Misionar Internațional a avut o altă istorie. Mai exact, și-a desfășurat activitatea în paralel, organizând câteva importante întâlniri: Ierusalim 1928[72], Tambaram 1938[73], Whitby 1947[74], Wilingen 1952[75] și Ghana 1958[76]. Totuși, pentru a deveni o voce importantă, acest consiliu a fost integrat în structura Consiliului Mondial al Bisericilor la Adunarea Generală de la New Delhi din anul 1961, sub denumirea Divizia pentru Misiune și Evanghelizare Mondială[77]. Prin această integrare, Consiliul Mondial a reușit să grupeze trei dimensiuni ale mișcării ecumenice a secolului al XX-lea: dimensiunea doctrinară (Credință și Constituție), dimensiunea socială (Viață și Muncă) și dimensiunea misionară (Consiliul Misionar Internațional). De precizat că, tot la Adunarea Generală de la New Delhi, Biserica Ortodoxă Română a

---

[69] Luis N. RIVERA-PAGAN ed., *God in Your Grace: Official Report of the Ninth Assembly of the World Council of Churches*, WCC Publications, Geneva, 2007; http://wcc2006.info/, accesat la data de 21.12.2020, ora 23:31. Tema generală de la Porto Alegre a fost: *God in your grace, transform the world*.

[70] Erlinda N. SENTURIAS and Theodore A. GILL JR. ed., *Encountering the God of Life. Report of the 10th Assembly of the World Council of Churches*, WCC Publications, Geneva, 2014.

[71] Pentru mai multe detalii despre tema și organizarea acestei adunări, a se vedea : https://www.oikoumene.org/about-the-wcc/organizational-structure/assembly, accesat la data de 02.12.2020, 20:23.

[72] *Messages and Recommendations of the Enlarged Meeting of the International Missionary Council held at Jerusalem, March 24th-April 8th, 1928*, International Missionary Council, London and New York, n. d.

[73] *The Authority of the Faith. International Missionary Council Meeting at Tambaram, Madras, December 12th to 29th, 1938*, volume I, Oxford University Press, London, 1939.

[74] *Minutes of the Enlarged Meeting of the International Missionary Council and of the Committee of the Council, Whitby, Ontario, Canada, July 5-24, 1947*, International Missionary Council, New York and London, n. d.; *The Witness of a Revolutionary Council: Statements issued by the Committee of the International Missionary Council*, International Missionary Council, New York and London, n. d.

[75] *The Missionary Obligation of the Church. Willingen, Germany, July 5-17 1952, International Missionary Council*, Edinburgh House Press, New York, London, 1953.

[76] Ronal K. ORCHARD ed., *The Ghana Assembly of the International Missionary Council, 28th December, 1957 to 8th January, 1958*, Edinburgh House Press, London, 1958.

[77] Actul de integrare poate fi consultat în lucrarea: *Minutes of the Assembly of the International Missionary Council, November 17-18, 1961 and of the First meeting of the Commission on World and Evangelism of the World Council of Churches, December 7-8, 1961 at New Delhi*, Commission on World Mission and Evangelism, London, New York, Geneva, n. d., pp. 20-28.

fost acceptată în CMB. Pr. Ion Bria va deveni angajat al CMB în Divizia pentru Misiune și Evanghelizare Mondială, în fapt moștenitoarea Consiliului Misionar Internațional. Mai mult decât atât, va ajunge chiar și Director Adjunct (Deputy Director) al acestei divizii, din anul 1982 până în 1986, ulterior transformată în comisie.

Vom analiza în continuare legătura Bisericii Ortodoxe Române cu CMB. Participarea Bisericilor Ortodoxe în mișcarea ecumenică modernă este legată de câteva momente importante, dintre care trebuie să menționăm trei enciclice ale Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol[78]. Dacă primele două enciclice, din anii 1902 și respectiv 1904, nu sunt atât de cunoscute[79], Enciclica din 1920 rămâne un reper pentru implicarea Bisericilor Ortodoxe în mișcarea ecumenică. Aceasta a fost semnată, alături de alți 11 mitropoliți, de către Dorotei, Mitropolit de Brussa, locțiitorul tronului patriarhal de Constantinopol, cu titlul „Către Bisericile lui Hristos de pretutindeni”[80]. Se consideră că această enciclică a fost scrisă la influența teologului și arhiepiscopului Germanos, care va ajunge mai târziu Mitropolit de Tiatira și Exarh al Vestului, unul dintre președinții fondatori ai CMB[81]. Deși valul ecumenist al vremurilor de atunci a apreciat această enciclică, la fel cum se întâmplă și astăzi, totuși nu putem vorbi de o receptare largă în toate Bisericile Ortodoxe. Astăzi, un răspuns la această situație ar putea fi faptul că ea a fost pusă în

---

[78] Aceste documente au fost traduse în limba română și pot fi consultate în lucrarea: Pr. Conf. Dr. Nicolae MOȘOIU, Prof. Dr. Stefan TOBLER ed., *Biserica Ortodoxă în dialogul ecumenic. Documente oficiale*, vol. I: 1902-1986, Presa Universitară Clujeană, Editura Andreiana, Cluj-Napoca, Sibiu, 2014, pp. 43-50; pp. 57-63; pp. 70-74.

[79] A se vedea: George FLOROVSKY, „The Orthodox Churches and the ecumenical movement prior to 1910,” în Ruth ROUSE and Stephen Charles NEILL, *A History of the Ecumenical Movement*, pp. 211-212.

[80] Textul în limba engleză va fi publicat mai târziu: „Encyclical of the Ecumenical Patriarchate, 1920,” în *The Ecumenical Review*, nr. 1/1959, pp. 79-82. De asemenea, poate fi regăsit și în alte lucrări, precum: Constantin G. PATELOS ed., *The Orthodox Church in the Ecumenical Movement: Document and Statements, 1902-1975*, WCC Publications, Geneva, 1978, pp. 40-43; W. A. Visser ’t HOOFT, *The Genesis and Formation of the World Council of Churches*, pp. 94-97. Un comentariu recent despre această enciclică îl reprezintă articolul semnat de Natallia VASILEVICH, „The 1920 Encyclical of the Ecumenical Patriarchate and the Proposal for a „League of Churches”. Translation or Interpretation?”, în *The Ecumenical Review*, nr. 4/2020, pp. 673-682.

[81] W. A. Visser ’t HOOFT ed., *La première assemblée du Conseil œcuménique des Églises. Rapport officiel*, vol. 5, Delachaux, Niestlé, Neuchatel, Paris, 1949, p. 285; Archbishop GERMANOS, „The Oecumenical Patriarchate”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/1948, pp. 87-88.

circulație de un locțiitor de patriarh și nu de unul ales. Poate altfel ar fi stat lucrurile dacă inițiativa aparținea unui patriarh cu renume[82].

Referitor la întâlnirea de la Edinburgh din anul 1910, Bisericile Ortodoxe nu au participat la acest eveniment. Din câte știm, nici măcar nu au fost invitate. De asemenea, nici Biserica Romano-Catolică nu a fost reprezentată. Totuși, după anul 1910, legăturile cu grupurile ecumenice amintite mai sus s-au dezvoltat treptat. În aceste sens, teologii ortodocși vor participa la întrunirile de la Stockholm (1925)[83], Lausanne (1927)[84], Oxford (1937)[85] și Edinburgh (1937)[86]. Ca reprezentant al Patriarhiei Ecumenice, am amintit deja de numele Arhiepiscopului Germanos. Acesta a făcut parte din comitetele amintite, votând pentru fondarea Consiliului Mondial al Bisericilor și fiind ales unul din cei patru președinți ai Consiliului la Amsterdam, în anul 1948. Cu toate acestea, Bisericile Ortodoxe au fost slab reprezentate la Amsterdam. În mod concret, din cele 85 de locuri rezervate pentru ortodocși, doar 24 au fost ocupate. Aici este nevoie să amintim că în perioada 8-18 iulie 1948, deci cu puțin timp înainte de întâlnirea din august de la Amsterdam, Biserica Ortodoxă Rusă a organizat Conferința de la Moscova sub pretextul celebrării a 500 de ani de la primirea autocefaliei[87]. Printre altele, s-a discutat și problema participării Bisericilor Ortodoxe la prima adunare a

---

[82] A se vedea și studiul: Ioan I. ICĂ, „Enciclica Patriarhiei Ecumenice din ianuarie 1920 către Bisericile lui Hristos de pretutindeni. Text, istoric, ecou, importanță și actualitate", în *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-3/1963, pp. 131-160.

[83] Pentru această întâlnire, delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost compusă din: Mitropolitul Nicolae al Transilvaniei, Mitropolitul Nectarie al Bucovinei, Episcopul Bartolomeu al Râmnicului, Arhimandritul Iuliu Scriban, Prof. Dr. G. Ispir, Dl. Ispir, Pr. Dr. I. Lupaș și Pr. T. Scolobet. Lista completă cu participanții poate fi consultată în volumul conferinței: G. K. A. BELL ed., *The Stockholm Conference*, pp. 21-37.

[84] La această conferință, Biserica Ortodoxă Română a avut un singur reprezentant, în persoana Mitropolitului Nectarie al Bucovinei, care a prezentat un mesaj din partea Patriarhiei Române: H. N. BATE ed., *Faith and Order*, p. 215, p. 519.

[85] Biserica Ortodoxă a fost reprezentată de către Arhimandritul Iuliu Scriban, Prof. Șerban Ionescu, Prof. C. Iordăchescu, Prof. Vintilă Popescu și de Prof. Dr. Vasile D. Ispir: J. H. OLDHAM ed., *The Churches Survey Their Task*, p. 296, p. 299, p. 301, p. 303, p. 306.

[86] Din motive necunoscute, la această conferință Biserica Ortodoxă Română nu a trimis niciun reprezentant.

[87] *Actes de la conférence des Eglises Orthodoxes*, vol. 1, Editions du Patriarcat du Moscou, Moscou, 1950; *Actes de la conférence des Eglises Orthodoxes*, vol. 2, Editions du Patriarcat du Moscou, Moscou, 1952. În limba română, primul număr al Revistei *Ortodoxia* a fost dedicat Conferinței de la Moscova, unde se pot regăsi referatele prezentate de delegația Bisericii Ortodoxe Române, dar și rezoluțiile oficiale adoptate la această conferință: *Ortodoxia*, nr. 1/1949, pp. 28-134.

CMB[88]. Astăzi este acceptat faptul că sub influența Bisericii Ruse[89], alte Biserici Ortodoxe, inclusiv Biserica Ortodoxă Română, nu și-au trimis reprezentanți la Amsterdam[90]. Totuși, patru Biserici nu au fost de acord cu poziția adoptată la Moscova și au trimis reprezentanți: Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, Biserica Ortodoxă a Greciei, Biserica Ortodoxă Rusă din exil și Episcopatul Român Ortodox din America[91]. Pentru a înțelege situația într-un context mai larg, ar trebui să ne gândim că Biserica Catolică a refuzat categoric invitația. Fără prezența ortodoxă întâlnirea de la Amsterdam ar fi rămas doar o Adunare cu un caracter strict protestant. În acele condiții, minoritatea ortodoxă a conferit o credibilitate mai mare Consiliului fondat[92].

În mod oficial, Biserica Ortodoxă Română va fi primită în CMB la Adunarea Generală de la New Delhi, India (1961). Această reorientare a Patriarhiei noastre se presupune că s-a făcut tot sub influența Bisericii Ruse. În mod consecvent, reprezentanții CMB au purtat discuții cu Biserica Rusă pentru integrarea în Consiliu. În 1959, Secretarul General al CMB se va deplasa personal în Rusia pentru a trata integrarea Bisericii Ortodoxe Ruse în CMB[93]. În data de 27 aprilie 1961, Geneva a făcut

---

[88] Trebuie amintită atitudinea pro-ecumenistă a teologului roman Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Coman, „L'Eglise orthodoxe et le mouvement oecuménique", în *Actes de la Conférence des Eglises Orthodoxes*, vol. 2, p. 5-86. Din rațiuni politico-bisericești, referatul prezentat de Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Coman, „Biserica Ortodoxă și Mișcarea Ecumenică", nu a fost publicat în revista *Ortodoxia*, care a fost dedicată conferinței de la Moscova. Totuși, va fi publicat în rezumat în următorul număr, dar fără a se aminti autorul: „Biserica Ortodoxă și Mișcarea Ecumenică", în *Ortodoxia*, nr. 2-3/1949, pp. 199-208. Această situație neclară devine și mai interesantă dacă ne gândim că Pr. Prof. Ioan Coman făcea partea și din Comitetul de redacție al revistei, ceea ce înseamnă că a avut acces la redactarea celor două numere ale revistei. A se vedea și articolul semnat de același autor: Pr. Prof. Ioan G. COMAN, „Probleme și curente creștine actuale", în *Ortodoxia*, nr. 1/1950, pp. 141-157.

[89] Visser 't HOOFT, „The Moscow Patriarchate and the First Assembly of the World Council of Churches", în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1949, pp. 188-197.

[90] Nicolas ZERNOV, „The Eastern Churches and the Ecumenical Movement in the Twentieth Century", în Ruth ROUSE and Stephen Charles NEILL eds., *A History of the Ecumenical Movement*, pp. 643-674.

[91] Cu privire la delegația din partea Episcopatului Român Ortodox Român din America trebuie știut că nu se subordona canonic Patriarhiei Române și că nu a avut drept de reprezentare a Bisericii Ortodoxe Române.

[92] G. K. A. BELL, *The Kingship of Christ: The Story of the World Council of Churches*, Penguin Books, Baltimore, 1954.

[93] A se vedea prezentările Patriarhului Alexei și ale lui Visser 't HOOFT: „The World Council of Churches and the Russian Orthodox Church", în *The Ecumenical Review*, nr. 3/1960, pp. 347-350.

publică decizia Bisericii Ortodoxe Ruse de a deveni membră a CMB[94]. Biserica Ortodoxă Română a trimis invitația oficială pentru integrare tocmai în septembrie 1961[95]. Cu privire la decizia Patriarhului Justinian de a se adresa CMB, unii cercetători susțin că indiferent de decizia Bisericii Ruse, Biserica Ortodoxă Română ar fi devenit membră CMB[96]. Însă sunt și voci care susțin că decizia Patriarhului a fost una influențată de mișcarea de la Moscova[97]. Indiferent de situația reală, rămâne oficial acceptarea ca membre depline în CMB la Adunarea Generală din anul 1961 în această ordine a următoarelor Biserici: Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Bulgară, Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă din Polonia.

După acest moment de la New Delhi, din anul 1961, Biserica Ortodoxă Română va fi considerată ca o punte de legătură între creștinismul răsăritean și cel apusean[98]. Iar acest rol îi va reveni părintelui Ion Bria, angajat în mod oficial în staff-ul Consiliului Mondial al Bisericilor din aprilie 1973 până în iunie 1994. În mod neoficial, a reprezentat cu succes și Biserica Ortodoxă Română, chiar dacă nu a fost de acord cu această etichetă.

1.1.2.2. Activitatea ecumenică a Pr. Ion Bria în CMB

În anul 1971 CMB a trecut de la o structură divizională la unități de program și anume: Unitatea I: *Credință și Mărturie*, cu sub-unitățile: *Comisia Credință și Constituție*, *Comisia Misiune și Evanghelizare Mondială*, *Biserică și Societate*, *Dialogul cu oamenii cu credință și*

---

94 David P. GAINES, *The World Council of Churches*, p. 802.

95 A se vedea: *Scrisoarea adresată de Patriarhul Justinian, Preşedintele Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, dr-ului W.A. Visser't, Secretar General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la 15 septembrie 1961* (actul de referință nr. 10.677), publicată în Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, pp. 156-160.

96 Lucian N. LEUȘTEAN, „Between Moscow and London: Romanian Orthodoxy and National Communism, 1960-1965", în *The Slavonic and East European Review*, nr. 3/2007, pp. 495-497.

97 Kaisamari HINTIKKA, *The Romanian Orthodox Church and the World Council of Church, 1961-1977*, Scriften der Luther-Agricola-Gesellschaft 48, Luther-Agricola-Society, Helsinki, 2000, p. 42.

98 Kaisamari HINTIKKA, „The Pride and Prejudice of Romanian Orthodox Ecumenism", în Jonathan SUTTON and Wil van den BERCKEN eds., *Orthodox Christianity and Contemporary Europe*, Eastern Christian Studies 3, Peeters, Leuven, Paris and Dudley, MA, 2003, pp. 460-461.

ideologii; Unitatea a II-a: *Dreptate și Muncă*; Unitatea a III-a: *Educație și Comunicare*[99].

În anul 1973, familia Bria se va muta la Geneva, iar Pr. Prof. Ion Bria va fi angajat în cadrul Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare a CMB[100]. Această unică ocazie s-a ivit în contextul participării pr. Bria la Conferința Mondială Misionară de la Bangkok, Thailanda, care s-a desfășurat între 31 decembrie 1972 - 7 ianuarie 1973[101]. Aici, în calitate de delegat al Patriarhiei Române, Bria s-a întâlnit cu teologi importanți ai Comisiei, dintre care amintim pe: Anastasios Yannoulatos, Jürgen Moltmann, Philip Potter, Jacques Rossel și Emilio Castro. Cu puțin timp înainte, Comisia pentru Misiune și Evanghelizare înființase un nou post numit *Studii și Relații cu Ortodocși* (Orthodox Studies and Relationships), coordonat pentru o scurtă vreme de către arhimandritul

---

[99] În limba engleză, denumirile sunt următoarele: Unit I: Faith and Witness (Sub-units: Commission on Faith and Order, Commission on World Mission and Evangelism, The Working Group on Church and Society, Dialogue with People of Living Faiths and Ideologies); Unit II: Justice and Service; Unit III: Education and Communication. A se vedea: *Appendix III - Revised Report of the Structure Committee,* aprobat de Comitetul Central în 1971, în *Central Committee of the World Council of Churches: Minutes and Reports of the Twenty-Fourth Meeting, Addis Ababa, Ethiopia, January 10th-21st, 1971,* Geneva, WCC, 1971, pp. 136-186. Această structură a fost modificată și aprobată la Adunarea Generală de la Nairobi: *Appendix 11: The Rules of the World Council of Churches*, în David M. PATON, *Breaking Barriers*, pp. 322-340. A se vedea și lucrarea: *Work Book: For the Fifth Assembly of the World Council of Churches, Nairobi, Kenya, 23 November-10 December 1975,* WCC Publications, Geneva, 1975, pp. 78-110.

[100] În ceea ce privește situația politică a persoanelor care plecau în străinătate și implicarea *Departamentului pentru Culte* din perioada comunistă, nu avem informații care să susțină sau să infirme așa-zisa colaborare a Pr. Ion Bria cu *Securitatea*, acest subiect fiind unul care nu va fi tratat în lucrarea noastră. Amintim însă, că în ianuarie 1973, alături de numeroși distinși teologi ai vremii, Pr. Bria va primi medalia jubiliară: „La 9 ianuarie 1973 a avut loc la Departamentul Cultelor festivitatea decernării medaliei jubiliare «A XXV-a aniversare a proclamării Republicii» unor reprezentanţi ai Cultelor religioase din România, între care şi 37 ierarhi, clerici şi profesori de teologie ai Bisericii Ortodoxe Române. Într-un cadru festiv, Dl. Prof. Dumitru Dogaru, preşedintele Departamentului Cultelor, a înmânat medalia jubiliară următoarelor persoane, în prezenţa celorlalţi conducători ai acestui Departament: [...] Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian Marina [...] P.C. Pr. Ioan G. Coman [...] P.C. Prof. D. Stăniloae [...] P. C. Pr. Prof. D. Fecioru [...] D-lui Prof. N. Chițescu [...] P.C. Conf. I. Bria" („Decernarea Medaliei jubiliare „A XXV-a aniversare a proclamării Republicii" unor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1973, p. 52).

[101] *Bangkok Assembly 1973: Minutes and Report of the Assembly of the Commission on World Mission and Evangelism of the World Council of Churches, December 31, 1972 and January 9-12, 1973,* WCC, Geneva, 1973, p. 48.

Yannoulatos[102], numit între timp la conducerea unui centru de studii misionare din Universitatea de la Atena[103]. În acest context, pr. Bria a fost întrebat și rugat să preia conducerea biroului *Studii și Relații cu Ortodocșii* din CMB. Răspunsul final al Pr. Bria a fost dat după întoarcerea în România când a avut o întrevedere cu Patriarhul Justinian. În mod oficial, Pr. Bria a fost angajat la Geneva în CMB începând cu luna aprilie 1973, atunci când s-a mutat cu întreaga familie: cu soția Ecaterina și cu fiul Alexandru[104].

Activitatea în CMB desfășurată de teologul Ion Bria nu se poate prezenta decât în rezumat. Oficial, Pr. Bria a activat pe baza unui contract în CMB nu mai puțin de 21 de ani și trei luni, între aprilie 1973 - iunie 1994[105]. În Consiliu Pr. Bria a ocupat diferite poziții începând, așa cum am amintit, ca *Secretar Executiv* (Executive Secretary) pentru Biroul *Studii și Relații cu Ortodocșii* între aprilie 1973 - decembrie 1986[106].

---

[102] „Archimandrite Anastasios Yannoulatos as Secretary for Research and Relations with Orthodox for a 3-year term beginning on September 1, 1969 to August 31, 1972 [...] Archimandrite Anastasios Yannoulatos becomes Research Secretary, especially in relation to Orthodox participation in mission, as from September 1969" (*Central Committee of the World Council of Churches: Minutes and Reports of the Twenty-Third Meeting, University of Kent at Canterbury, Canterbury, Great Britain, August 12th-22nd, 1969*, WCC Publication, Geneva, 1969, p. 85, p. 154).

[103] Anastasios YANNOULATOS, *Mission in Christ's Way: An Orthodox Understanding of Mission*, Holy Cross Orthodox Press and WCC Publications, Brookline, Massachusetts and Geneva, 2010, p. 95, p. 288; „There have been some new appointments and changes [...]Archimandrite Anastasios Yannoulatos has resigned as of December 31, 1970 to head up a Missions Seminary in Athens for his own Church" (*Minutes and Reports of the Twenty-Fourth Meeting*, p. 284).

[104] Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, pp. 132-139; „La 1 aprilie 1973, Pr. Prof. Ioan Bria a fost numit membru în aparatul de conducere al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în cadrul Comisiei pentru Misiune şi Evanghelizare, ca secretar" („Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1973. Spicuiri din sumarul şedinţelor de la 17 şi 18 decembrie 1973", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1973, p. 1347).

[105] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-22 March 1993, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland*, p. 64; *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-First Meeting, Geneva, Switzerland, 25-30 March 1990*, World Council of Churches, Geneva, 1990, p. 104.

[106] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Twenty-Eighth Meeting, Nairobi, Kenya, 7 and 11 December 1975*, World Council of Churches, Geneva, 1976, p. 9, p. 58; „Participarea P. S. Antonie Plămădeală la Sesiunea Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor Boldern-Zurich, Elveția", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1978, p. 199; *Central Committee of the World Council of Churches: Minutes and Reports of the Thirty-First Meeting, Kingston, Jamaica, 1-11 January 1979*, WCC Publications, Geneva, 1979, p. 89; *Central*

Trebuie să subliniem că acest birou făcea parte din Comisia pentru Misiune și Evanghelizare Mondială, iar în calitate de secretar executiv, Pr. Bria era singura persoana responsabilă de coordonarea lui. În arhivă, am găsit o scrisoare din partea Episcopului Anastasios către Pr. Bria, scrisă la finalul lunii octombrie a anului 1973, prin care Pr. Bria este încurajat să promoveze pe cât posibil istoria și teologia misionară a Bisericilor Ortodoxe[107]. Vom reveni la legătura cu Episcopul Yannoulatos atunci când vom prezenta, în capitolul al II-lea, istoria conceptului *liturghie după Liturghie*.

Un alt post important a fost acela de *Director Adjunct* (Deputy Director) al Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială. Postul a fost oficial anunțat ca vacant începând cu 31 august 1980[108]. Din nefericire, nu am identificat oficial data numirii, însă deja în anul 1982, atunci când Pr. Bria a editat volumul „Jesus Christ – the Life of the World", apare cu titulatura completă, de Director Adjunct al Comisiei și de Secretar Executiv pentru Biroul *Studii și Relații cu Ortodocșii*[109]. În

---

Committee of the World Council of Churches. Minutes and Reports of the Thirty-Second Meeting, Geneva, Switzerland, 14-22 August 1980, WCC Publications, Geneva, 1981, p. 93; *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Sixth Meeting, Geneva, Switzerland, 9-18 July 1984*, World Council of Churches, Geneva, 1984, p. 75.

[107] „My dear Ioan, It has been a great joy for me to know that you took my place in the relay race to promote the study and the awakening of the Orthodox Mission in the framework of the W.C.C […] With all my heard I wish and I pray that your contribution in the W.C.C. is full of the gifts of the Holy Spirit (Gal. 5:22) and open new ways for the Orthodox Mission" (*Scrisoare de la Prof. Episcop Anastasios către Pr. Prof. Ioan Bria*, din data de 26 octombrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 11).

[108] „The Unit staffing had seen various changes. The new director of Faith and Order, Dr W. Lazareth and other new programme staff and consultants in Sub-units had been been warmly greeted. Deep appreciation had been expressed to staff who were about to leave, notably Dr S. J. Samartha, Director of DFI and Ms Ruth Sovik, Deputy Director of CWME […] D. Other departures […] Ms Ruth Sovik (USA, Lutheran) Deputy Director CWME, on 31 August 1980. Completed 7 years 4 months' service" (*Minutes of the Thirty-Second Meeting*, p. 41, p. 98, p. 100). La următoarea întâlnire a Comitetului Central, postul încă era vacant: *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Third Meeting, Dresden, German Democratic Republic, 16-26 August 1981*, World Council of Churches, Geneva, 1981, p. 106.

[109] „Prof. Ion Bria, a Romanian Orthodox theologian, is Deputy Director of the Commission on Mission and Evangelism of the World Council of Churches, and CWME Secretary for Orthodox Studies and Relationships" (Ion BRIA ed., *Jesus Christ – the Life of the World: An Orthodox Contribution to the Vancouver theme*, WCC Publications, Geneva, 1982). În limba română am găsit o referință cu privire la această funcție începând cu 1983: „Sâmbătă, 9 aprilie 1983, Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit o

două scrisori, din decembrie 1982[110] și februarie 1983[111], Episcopul Aram Keshishian i se adresează Pr. Ion Bria cu titulatura de *Deputy Director of the Commission of World Mission and Evangelism* (CWME). Într-o altă scrisoare din iulie 1983, atunci când îi scrie Părintelui Patriarh Iustin despre o viitoare întâlnire a unui grup ortodox, sugerându-i delegarea Arhim. Nifon Mihăiță, în prezent Arhiepiscopul Târgoviștei, Pr. Ion Bria se semnează cu titulatura de Director Adjunct al Comisiei de Misiune și Evanghelizare Mondială[112]. Mai mult decât atât, la întâlnirea Comitetului Central din anul 1984, prelungirea contractului s-a făcut cu amândouă titulaturile[113]. În urma cercetărilor noastre, această funcție de reprezentare o va ocupa până în decembrie 1986[114].

---

delegaţie din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, alcătuită din: Dr. Samuel Amirthan - directorul programului de educaţie teologică; Dr. Reinhild Traitler, secretar pentru organizarea Adunării generale a C.E.B. de la Vancouver-Canada (iulie-august 1983); şi Pr. prof. Ion Bria, directorul adjunct al Comisiei «Misiune şi Evanghelizare» din cadrul C.E.B. A fost de față P.S. Episcop Vasile Târgovişteanul, vicar patriarhal, şi P. Cuv Arhim. Nifon Mihăiţă, consilier patriarhal" („Cronica", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1983, p. 384).

[110] *Scrisoare de la Episcopul Aram Keshishian către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 28 decembrie 1982, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives, Anexa 54.

[111] *Scrisoare de la Episcopul Aram Keshishian către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 25 februarie 1983, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives, Anexa 55.

[112] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, în data de 5 iulie 1983, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 58; *Recomandare din partea Prof. Ion Bria pentru Arhim. Nifon Mihăiță*, în data de 4 iulie 1983, WCC/CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives, Anexa 57.

[113] „Unit I: Commission on World Mission and Evangelism: Prof. Ion Bria (Romania, Romanian Orthodox Church (Eastern)), Deputy Director/Secretary for Orthodox Studies and Relationships, for three years from 1 April 1985 (will complete 15 years' service)" (*Minutes of the Thirty-Sixth Meeting*, p. 75).

[114] Cu toate acestea, informația rămâne incertă într-o oarecare măsură, având în vedere că într-un articol publicat în ianuarie 1994, redacția revistei *The Catholic World* îi făcea descrierea următoare: „Ion Bria is Deputy Director of the Commission on World Mission and Evangelism, Director of the Sub-unit on Renewal and Congregational Life, and interim Convener of Unit 1: Unity and Renewal, of the World Council of Churches, Geneva, Switzerland" (Ion BRIA, „Romania: Orthodox theological education, 1948 to the present", în *The Catholic World*, nr. 237/1994, p. 17). Totuși, concluzia noastră este că după ce va fi numit în luna ianuarie 1987 într-o altă unitate, va pierde funcția de director adjunct pentru Comisia pentru Misiune și Evanghelizare Mondială.

În ianuarie 1987, Bria va deveni *Directorul* sub-unității Reînnoire și Viață Parohială (Renewal and Congregational Life)[115]. La acel moment, structura unităților era următoarea: Unitatea I: Credință și Mărturie, din care făcea parte și Comisia pentru Misiune și Evanghelizare Mondială unde Pr. Bria lucrase, Unitatea II: Dreptate și Slujire și Unitatea III: Educație și Reînnoire, din care făcea parte sub-unitatea Reînnoire și Viață parohială[116]. Postul de secretar executiv al biroului „Studii și Relații cu ortodocșii" va fi preluat din februarie 1987 de George (Yorgo) Lemopulos, reprezentant al Patriarhiei Ecumenice[117].

Începând cu anul 1991, după Adunarea Generală de la Canberra din februarie[118] și după întrunirea Comitetului Central de la Geneva din septembrie a aceluiași an, a avut loc modificarea structurilor[119]: I: Unitate

---

[115] „The Central Committee noted the following information about the appointments and contract extensions made by the Officers and Executive Committee at their meetings in Kinshasa (March 1986) and Reykjavik (September 1986): … Unit III: Renewal and Congregational Life: Professor Ion Bria (Romania, Romanian Orthodox Church (Eastern)), as Director for three years from 1 January 1987. (September 1986)" (*Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Eighth Meeting, Geneva, Switzerland, 16-24 January 1987*, World Council of Churches, Geneva, 1987, p. 79, p. 81); „UNIT III: Renewal and Congregational Life: Prof. Ion Bria (Romania, Romanian Orthodox Church [Eastern]) Director, from 1 April 1991 to retirement (30.06.94) (will complete 21 years 3 months' service)" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 23-24 March 1990, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland*, p. 18); „Unit III: Renewal and Congregational Life: Prof. Ion Bria (Romania, Romanian Orthodox Church (Eastern)), Director, from 1 April 1991 to retirement (30.06.94) (will complete 21 years 3 months' service)" (*Minutes of the Forty-First Meeting, Geneva*, p. 104).

[116] Denumirea în engleză a unităților era: Unit I: Faith and Witness; Unit II: Justice and Service; Unit III: Education and Renewal. A se vedea *Minutes of the Thirty-Eighth Meeting*, 1987, p. iv-v.

[117] „Mr Yorgo Lemopulo (Turkey, Ecumenical Patriarchate (Eastern)), as Secretary for Orthodox Studies and Relations for four years from 1 February 1987" (*Minutes of the Thirty-Eighth Meeting*, p. 76). O întâlnire reprezentativă pentru acest birou va fi cea din anul 1988, de la Neapolis, Grecia, atunci când au fost prezenți cei trei secretari executivi ai biroului: George Lemopoulos, Pr. Ion Bria și Episcopul Anastasios al Andrusei: George LEMOPOULOS ed., *Your will be done. Orthodoxy in Mission. CWME Consultation of Eastern Orthodox and Oriental Orthodox Churches, Neapolis, Greece, April 16-24, 1988*, WCC Publications, Tertios, Geneva, Katerini, 1989, p. 241, p. 248.

[118] „ 1. There shall be three programme units: Programme Unit I: Faith and Witness, Programme Unit II: Justice and Service, Programme Unit III: Education and Renewal. The Central Committee shall determine the size and composition of the committee for each programme unit" (Michael KINNAMON ed., *Signs of the Spirit*, p. 374).

[119] A se vedea: *Appendix V, Report of the Advisory Group, July 1991*, as amended and adopted by Central Committee, September 1991, în *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Third Meeting, Geneva,*

și Reînnoire, II: Misiune, Educație și Mărturie, III: Justiție, Pace și Creație, IV: Împărtășire și Slujire[120]. Odată cu modificarea structurilor CMB, Bria a fost numit *Director Interimar* al primei unități (Interim Convener of Unit I: Unity and Renewal)[121], iar din aprilie 1993 ca *Director Executiv* (Executive Director) până în iunie 1994, atunci când se va pensiona[122]. După retragerea sa, în această funcția va fi numit un alt teolog ortodox, în persoana lui Thomas E. Fitzgerald, reprezentant al Patriarhiei Ecumenice, din SUA[123], care va rămâne în staff-ul CMB doar până în decembrie 1998[124].

Switzerland, 20-27 September 1991, World Council of Churches, Geneva, 1992, pp. 167-202.

[120] Denumirile în limba engleză erau: I Unity and Renewal, II Mission, Education and Witness, III Justice, Peace and Creation, IV Sharing and Service.

[121] „ The General Secretary reported that he had appointed interim conveners and co-conveners for each Unit; the title for the permanent positions would need some reconsideration… Unity and Renewal: Prof. Ion Bria spoke about the efforts being made by Unit staff to find new ways of working together while maintaining a certain continuity with the work of the three former sub-units" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 19-24 March 1992, Meeting held in Santiago de Chile*, pp. 5-6); „Fr Bria spoke of the financial history of Unit I and the different streams which it. comprises. The search for priorities included the need to find new sources of income" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-20 August 1992, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland*, p. 5).

[122] „Appointment of Unit Staff Unit I: Professor Ion Bria (Romania, Romanian Orthodox Church [Eastern]) as Executive Director from 1 April 1993 until 30 June 1994 (will complete 21 years 3 months' service)" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-22 March 1993*, p. 64); „The Commission was aware of the changes taking place in the World Council of Churches as a result of its recent restructuring. The Commission worked towards understanding the implications of its part within the life of Unit I and was grateful for the presence of our Unit Director, Professor Ion Bria" („Preface", în *Minutes of the Meeting of the Faith and Order Standing Commision 1993, Stuttgart, Germany, Faith and Order Paper, No. 165,* World Council of Churches, Geneva, 1993).

[123]„1) Appointments (Central Committee): UNIT I - Rev. Thomas Fitzgerald (USA, Orthodox/Ecumenical Patriarchate [Eastern]), as Executive Director for four years from an agreed date" *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-19 January 1994, Meeting held at the Eskom Centre, near Johannesburg, South Africa*, p. 18; „Dr FitzGerald was welcomed to his first Executive Committee meeting since taking up his position as Executive Director of Unit I. He expressed appreciation for the encouragement he had received from staff colleagues, and for the commitment he found among the Unit staff. He was trying to respond to the challenge to coordinate the five streams in the Unit and to assist staff to create a greater sense of conciliarity and inter-relationship among the streams. He drew attention to the vacancy in the area of Worship and Spirituality which Fr Bria had carried alongside his work as Executive Director....It was reported that the following staff members would take up, or had taken up, their appointments on the dates indicated: Unit I - Unity and Renewal - Rev. Dr Thomas FITZGERALD (USA, Orthodox/Ecumenical

În continuarea cercetării noastre vom aminti de câteva momente principale din activitatea Pr. Bria, ca angajat al CMB. Aceste informații nu sunt neapărat necunoscute. Însă cercetarea noastră este una pe baza documentelor oficiale ale respectivelor participări și acțiuni. Totodată, vom arăta cum anume s-au relatat aceste acțiuni în presa bisericească românească, care lipsesc din prezentarea evenimentelor din activitatea autorului nostru. În mod normal, vom realiza o prezentare sintetică, ținând cont de ordinea cronologică.

În ceea ce privește participările la Adunările Generale ale Consiliului Mondial al Bisericilor în perioada 1973-1994, au avut loc trei asemenea întâlniri. Așa cum am spus deja, ca formă de organizare, o Adunare Generală avea rolul de a aduna reprezentanți ai tuturor Bisericilor membre și de a lua decizii cu privire la viitorul Consiliului. La fiecare Adunare, CMB își desemnează președinții de onoare, secretarul general și membrii Comitetului Central. Dacă la Adunarea Generală de la Uppsala din 1968 nu a fost prezent[125], Pr. Bria va participa ca membru al staff-ului Consiliului la Adunarea de la Nairobi (1975)[126], de la

---

Patriarchate [Eastern]), Executive Director, on 1 July 1994" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 14-19 September 1994, Meeting held at the Faculty of Theology, Bucharest, Romania*, p. 10, p. 46).

[124] „It was reported that the following staff members had left, or would leave, the service of the World Council of Churches on the dates indicated: Unit I - Rev. Prof. Dr Thomas FitzGerald (USA, Ecumenical Patriarchate, Archdiocese of America [Eastern]) Executive Director, on 31 December 1998 (will complete 4 years 6 months' service)" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 17-20 February 1998, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Celigny, Switzerland*, p. 55). În 2004, Teologul Thomas E. FITZGERALD va publica un volum dedicat mișcării ecumenice: *The Ecumenical Movement: An Introductory History*, Praeger Publishers, Westport, 2004.

[125] Nu se cunosc motivele reale pentru care Pr. Ion Bria nu a fost trecut pe lista delegației Bisericii Ortodoxe Române, însă începând cu 1969 îl vom regăsi pe lista membrilor pentru comitetul Institutului Ecumenic de la Bossey. A se vedea: *Appendix XXII: Divisional and Departmental Committees of the World Council of Churches as Approved by the Executive Committee*, în *Minutes and Reports of the Twenty-Third Meeting*, p. 285; *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 27-31 January 1969, Meeting held in Tulsa, Oklahoma, U.S.A.*, p. 57. A se vedea și: „Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1968. Spicuiri din sumarul ședinței de la 16 și 17 decembrie 1968", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1968, p. 1445. Totuși, chiar dacă nu a fost prezent la această întâlnire, Pr. Bria va dedica un studiu Adunării de la Uppsala: Diac. Ion Bria, „Iată, Eu fac toate lucrurile noi. Tema principală a celei de a IV-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Upsala, 4-20 iulie 1968)", în *Ortodoxia*, nr. 3/1967, pp. 461-470.

[126] A se vedea lista de participanți, consemnată în volumul David M. PATON ed., *Breaking Barriers: Nairobi 1975: The Official Report of the Fifth Assembly of the World*

Vancouver (1983)[127] și de la Canberra (1991)[128]. Atunci când vom vorbi despre perioada 1994-2002, vom preciza și prezența Pr. Ion Bria la Adunarea Generală a CMB de la Harrare din 1998.

În ceea ce privește participările la întâlnirile Comitetului Central și ale Comitetului Executiv ale Consiliului Mondial al Bisericilor, trebuie să spunem că am găsit în lista participanților numele Pr. Ion Bria la foarte multe asemenea întâlniri.

Comitetul Central este ales de Adunarea Generală și are rol de conducere a Consiliului între două Adunări. Cu alte cuvinte, este responsabil cu punerea în aplicare a deciziilor Adunării Generale, de a supraveghea activitățile programelor, diviziilor, comisiilor sau unităților Consiliului și chiar responsabilitatea de a aproba bugetul anual. Din Comitetul Central fac parte delegații Bisericilor membre în așa fel încât fiecare Biserică membră să fie reprezentată. Din oficiu, Secretarul General este secretarul Comitetului Central și al Comitetului executiv. În perioada 1973-1994, Pr. Ion Bria a participat în calitate de membru al staff-ului Consiliului la următoarele întâlniri ale Comitetului Central al CMB: Geneva (1973)[129], Nairobi (1975)[130], Geneva (1976)[131], Geneva

---

Council of Churches, Nairobi, 23 November-10 December, 1975, WCC Publications, Geneva, 1976, pp. 354-381. Numele Pr. Ion Bria se regăsește la pagina 381.

[127] David GILL ed., *Gathered for Life: Official Report VI Assembly of World Council of Churches, Vancouver, Canada, 24 July-10 August 1983*, WCC Publications and William B. Eerdmans Publishing Company, Geneva and Grand Rapids, 1983, p. 316; Pr. Dumitru SOARE, Dr. Cezar VASILIU, „Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la cea de a VI-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Vancouver-Canada, 24 iulie-10 august 1983)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1983, p. 463.

[128] Michael KINNAMON ed., *Signs of the Spirit: Official Report-Seventh Assembly, Canberra, Australia, 7-20 February 1991*, WCC Publications and William B. Eerdmans Publishing Company, Geneva and Grand Rapids, 1991, p. 326; Pr. Asist. Constantin COMAN, „Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la a șaptea Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/1991, p. 11; Pr. Constantin COMAN, „A șaptea Adunare Generală a C.E.B., Canberra - 1991", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 29-30/1991, pp. 1-3.

[129] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes and Reports of the Twenty-Sixth Meeting, Geneva, Switzerland, 22-29 August 1973*, World Council of Churches, Geneva, 1973, p. 120; Pr. Prof. Ion BRIA, „A XXV-a aniversare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Sesiunea Comitetului Central: Geneva, 22-29 august 1973)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1973, pp. 817-825.

[130] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Twenty-Eighth Meeting, Nairobi, Kenya, 7 and 11 December 1975*, World Council of Churches, Geneva, 1976, p. 22.

(1977)[132], Geneva (1980)[133], Dresden (1981)[134], Geneva (1982)[135], Vancouver (1983)[136], Geneva (1984)[137], Buenos Aires (1985)[138], Geneva (1987)[139], Hanover (1988)[140], Moscova (1989)[141], Geneva (1990)[142], Geneva (1991)[143], Geneva (1992)[144], Geneva (1994)[145].

---

[131] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Twenty-Ninth Meeting, Geneva, Switzerland, 10-18 August 1976*, World Council of Churches, Geneva, 1976, p. 87.

[132] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirtieth Meeting, Geneva, Switzerland, 28 July – 6 August 1977*, World Council of Churches, Geneva, 1977, p. 81.

[133] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Second Meeting, Geneva, Switzerland, 14-22 August 1980,* World Council of Churches, Geneva, 1981, p. 131.

[134] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Third Meeting, Dresden, German Democratic Republic, 16-26 August 1981*, World Council of Churches, Geneva, 1981, p. 136.

[135] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Fourth Meeting, Geneva, Switzerland, 19-28 July 1982*, World Council of Churches, Geneva, 1982, p. 129; Dr. Antonie PLĂMĂDEALĂ, Mitropolitul Ardealului, „Lucrările sesiunii ordinare anuale a Comitetului central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Geneva, 1982", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1982, p. 803.

[136] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Fifth Meeting, Vancouver, Canada, 8 and 11-12 August 1983*, World Council of Churches, Geneva, 1983, p. 34.

[137] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Sixth Meeting, Geneva, Switzerland, 9-18 July 1984*, World Council of Churches, Geneva, 1984, p. 120.

[138] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Seventh Meeting, Buenos Aires, Argentina 28 July – 8 August 1985*, World Council of Churches, Geneva, 1985, p. 97.

[139] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Eighth Meeting, Geneva, Switzerland,16-24 January 1987*, World Council of Churches, Geneva, 1987, p. 116.

[140] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Ninth Meeting, Hanover, Federal Republic of Germany, 10-20 August 1988*, World Council of Churches, Geneva, 1989, p. 155.

[141] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Fortieth Meeting, Moscow, USSR, 16-27 July 1989*, World Council of Churches, Geneva, 1990, p. 170.

[142] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-First Meeting, Geneva, Switzerland, 25-30 March 1990*, World Council of Churches, Geneva, 1990, p. 148.

[143] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Third Meeting, Geneva, Switzerland, 20-27 September 1991*, World Council of Churches, Geneva, 1992, p. 151.

[144] *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Fourth Meeting, Geneva, Switzerland, 21-28 August 1992,* World Council of Churches, Geneva, 1992, p. 140.

Comitetul Executiv este ales de Comitetul Central al CMB și se reunește de două ori pe an. Responsabilitățile sunt trasate de Comitetul Central. Poate lua decizii provizorii, dintre care amintim: numirea personalului din staff, supravegherea activităților programelor și a bugetului aprobat de Comitetul Central. În prezent, un număr de 21 de membrii din Comitetul Central sunt delegați pentru a forma Comitetul Executiv[146]. În perioada 1973-1994, Pr. Ion Bria a fost prezent la următoarele întâlniri ale Comitetului Executiv al CMB: Bossey (1979)[147], Geneva (1982)[148], Geneva (1983)[149], Geneva (1984)[150], Buenos Aires (1985)[151], Istanbul (1988)[152], Loccum (1988)[153], Geneva (1989)[154],

---

145 *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Fifth Meeting, Geneva, Johannesburg, South Africa, 20-28 January 1994*, World Council of Churches, Geneva, 1994, p. 157.

146 Din partea Bisericii Ortodoxe Române, ÎPS Nifon, Arhiepiscopul și Mitropolitul Târgoviștei, este membru al Comitetului Central și al Comitetului Executiv: https://www.oikoumene.org/about-the-wcc/organizational-structure/wcc-central-committee/central-committee-members/nifon-of-targoviste, accesat la data de 28.12.2020, ora 14:16.

147 *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 10-14 September, 1979*, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland, p. 49.

148 *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 15-19 February, 1982*, Meeting held at John Knox Centre, Geneva, Switzerland, p. 43; „Pr. I. Bria, secretarul Comisiei «Misiune şi Evanghelizare», a prezentat un raport asupra unei Consultaţii organizate de P. C. Sa la Damasc, Siria, cu participanţi ortodocşi, asupra temei celei de a şasea Adunări generale din 1983: «Iisus Hristos viaţa lumii». La Consultaţie a luat parte activă P. F. Patriarh Ignatios al IV-lea al Antiohiei şi al întregului Orient. S-a arătat că ortodocşii au pus accentul pe acţiune sinergică a lui Dumnezeu şi a oamenilor pentru mântuire şi pe unitatea neamului omenesc şi responsabilitatea comună a oamenilor pentru viaţa lumii. S-a cerut să se autorizeze publicarea în volum a rapoartelor prezentate la Damasc, autorizare care s-a dat cu uşurinţă şi cu felicitări pentru Pr. Prof. I. Bria" (ANTONIE, Mitropolit al Ardealului, „Sesiunea anuală a Comitetului executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1982, p. 255).

149 *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 28 February - 4 March, 1983*, Meeting held at John Knox Centre, Geneva, Switzerland, p. 37.

150 *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 20-28 February 1984*, Meeting held in Geneva, Switzerland, p. 41.

151 *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 25-27 July 1985*, Meeting held at Hotel Bauen, Buenos Aires, Argentina, p. 23.

152 *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 7 – 12 March 1988*, Meeting held in Istanbul, Turkey, p. 41.

153 *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 8-9 August 1988*, Meeting held in Loccum, Federal Republic of Germany, p. 18.

154 *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 12-17 February 1989*, Meeting held in Geneva, Switzerland, p. 31.

Zagorsk (1989)[155], Bossey (1990)[156], Geneva (1991)[157], Canberra (1991)[158], Santiago de Chile (1992)[159], Bossey (1992)[160], Bossey (1993)[161], Sigtuna (1993)[162], Johannesburg (1994)[163].

În ceea ce privește implicarea Pr. Ion Bria în Comisia pentru Misiune și Evanghelizare Mondială am amintit deja că a deținut și rolul de Director Adjunct al comisiei. Istoria comisiei este strâns legată de istoria Consiliului Misionar Internațional, integrat în structura CMB la Adunarea Generală de la New Delhi din anul 1961, având funcții diverse: alegerea unei Comisii generale pentru misiune și evanghelizare, a unui staff executiv permanent de conducere, organizarea de Conferințe Mondiale pentru misiune și evanghelizare, publicarea de materiale despre misiune și evanghelizare etc. După integrarea din anul 1961, Conferințele Mondiale pentru Misiune și Evanghelizare au avut loc în Mexico City (1963)[164], Bangkok (1973)[165], Melbourne (1980)[166], San Antonio

---

[155] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 13-15 July 1989,* Meeting held in Zagorsk, USSR, p. 22.

[156] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 23-24 March 1990*, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland, p. 22.

[157] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 3-4 and 10 July 1991*, Meeting held in Geneva, Switzerland, p. 35.

[158] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 4-6 February 1991*, Meeting held at Canberra, Australia, p. 35.

[159] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 19-24 March 1992*, Meeting held in Santiago de Chile, p. 46.

[160] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-20 August 1992*, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland, p. 39.

[161] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-22 March 1993*, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland, p. 73.

[162] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 14-20 September 1993*, Meeting held in Sigtuna, Sweden, p. 67.

[163] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-19 January 1994*, Meeting held at the Eskom Centre, near Johannesburg, South Africa, p. 29.

[164] *Minutes of the Second Meeting of the Commission on World Mission and Evangelism, Mexico City, December 8th-19th 1963,* Commission on World Mission and Evangelism, London & New York & Geneva, n. d.

[165] *Bangkok Assembly 1973: Minutes and Report of the Assembly of the Commission on World Mission and Evangelism of the World Council of Churches, December 31, 1972 and January 9-12, 1973,* WCC, Geneva, 1973.

[166] *Your Kingdom Come. Mission Perspectives: Report on the World Conference on Mission and Evangelism, Melbourne, Australia 12-25 May 1980,* WCC Publications, Geneva, 1980.

(1989)[167], Salvador (1996)[168], Atena (2005)[169] și Arusha (2018)[170]. Dacă la prima Conferință Mondială din Mexico City Pr. Bria nu a participat, va fi însă prezent la următoarele două: la Bangkok va fi reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române[171], iar la Melbourne va face parte din staff-ul CMB[172]. În schimb, conform cercetării noastre, la întâlnirile de la San Antonio și de la Salvador, Pr. Bria nu a fost prezent.

Biroul *Studii și Relații cu Ortodocșii* va face parte din Comisia Misiune și Evanghelizare, despre ale cărei Conferințe Mondiale am amintit mai sus. Imediat după Conferința de la Bangkok, Emilio Castro va fi numit directorul Comisiei[173], iar Pr. Bria Secretarul executiv al Biroului „Studii și Relații cu ortodocșii". Coordonat mai întâi de către arhimandritul Yannoulatos și din aprilie 1973 de către Ion Bria, acest birou avea rolul implicării teologilor ortodocși în dezbaterile despre misiune și evanghelizare, precum și producerea de studii și articole sau cărți despre

---

[167] Frederick R. WILLSON ed., *The San Antonio Report. Your Will be Done: Mission in Christ's Way*, WCC Publications, Geneva, 1990. Despre această conferință, a se vedea și articolul: NIFON Ploieșteanul, episcop-vicar patriarhal, „A patra Conferință mondială a comisiei pentru «Misiune și evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor – San Antonio-Texas (S.U.A)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1989, pp. 40-48.

[168] Christopher DURAISINGH ed., *Called to One Hope: The Gospel in Diverse Cultures*, WCC Publications, Geneva, 1998.

[169] Jacques MATTHEY ed., *Come Holy Spirit, Heal and Reconcile! Called in Christ to be Reconciling and Healing Communities. Report of the WCC Conference on World Mission and Evangelism, Athens, Greece May 9- 16, 2005*, WCC Publications, Geneva, 2008.

[170] Risto JUKKO and Jooseop KEUM ed., *Moving in the Spirit. Report of the World Council of Churches Conference on World Mission and Evangelism, 8-13 March 2018, Arusha, Tanzania*, WCC Publications, Geneva, 2019.

[171] *Bangkok Assembly 1973*, p. 48. Despre această conferință în limba română, a se vedea articolul semnat de autorul nostru: Pr. Prof. Ion BRIA, „Conferința misionară mondială «Mântuirea astăzi» și a treia Adunare generală a Comisiei «Misiune și Evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Bangkok-Tailanda, 29 decembrie 1972-12 ianuarie 1973)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1973, pp. 92-99.

[172] *Your Kingdom Come*, p. 273. Aici s-a întâlnit cu teologi ortodocși de renume, cu ajutorul cărora a editat și publicat ulterior un volum de misiune ortodoxă: Ion BRIA ed., *Martyria/Mission: The Witness of Orthodox Churches Today*, WCC Publications, Geneva, 1980. Ne exprimăm regretul că acest volum nu a fost încă tradus în limba română.

[173] „The General Secretary called the roll of those present. Dr Thomas welcomed Pastor Langhoff who was present in the Committee for the first time. He also extended a special welcome to Dr Potter in his new capacity as General Secretary, and to the Rev. Emilio Castro who had succeeded Dr Potter as Director of the Commission on World Mission and Evangelism" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 14-28 January, 1973, Meeting held in Bangalore, India*, p. 6); „The Rev. Emilio Castro as Director of the Commission on World Mission and Evangelism for three years from 1 January 1973" (*Minutes and Reports of the Twenty-Sixth Meeting*, p. 100).

misiune din punct de vedere ortodox. Atunci când acest birou a fost creat în CMB s-a afirmat foarte clar că rolul era unul dublu, anume să dezvolte contribuția teologică a Bisericilor Ortodoxe despre misiune, în discuțiile despre misiune și evanghelizare, dar și să încurajeze legătura ortodocșilor cu preocuparea ecumenică pentru misiune[174]. Activitatea acestui birou se axa pe dezbaterea temelor propuse de către Comisia pentru Misiune și Evanghelizare Mondială, cu aportul teologilor ortodocși. În mod general, Bisericile Ortodoxe erau acuzate că sunt Biserici ne-misionare. În acest context, teologii ortodocși au reflectat asupra înțelegerii misionare a Bisericii Ortodoxe și și-au adus contribuția la nivelul CMB. La vizita delegației Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială în România din perioada 18-23 octombrie 1973, din care făceau parte Emilio Castro, Thomas Wiesser și Ion Bria, acesta din urmă avea să afirme despre activitatea biroului: „Consiliul Ecumenic al Bisericilor doreşte ca prin acest Secretariat să afle care este teologia şi practica misionară în Biserica Ortodoxă, căci în trecut s-a afirmat că Ortodoxia nu este atât de preocupată de misiune, ci numai de teologie. În ultima vreme însă s-a văzut că Biserica Ortodoxă este o Biserică misionară, căci Biserica în fiinţa ei este misionară. Această concepţie însă nu este deplin elaborată şi nu s-a ajuns la o discuţie despre practica misionară specifică Ortodoxiei. De aceea, la Geneva am alcătuit un program de vizite - în care intră şi aceasta din România - de studii, întâlniri şi discuţii, tocmai pentru a descoperi ce reprezintă misiunea pentru Biserica Ortodoxă, care sunt posibilităţile şi mijloacele ei. Una din sarcinile mele în acest Secretariat este aceea a expunerii teologiei misionare a Bisericii Ortodoxe”[175].

În calitate de organizator și de reprezentant al Biroului *Studii și Relații cu Ortodocșii*, Pr. Ion Bria a participat la următoarele întâlniri, cu

---

[174] „The purpose of the programme is two-fold. On the one hand, it endeavors to introduce into the ecumenical discussion on mission and evangelism the contribution of the Orthodox churches. This was notably the case […] On the other hand, the programme seeks to foster closer relationship and association of the Orthodox churches with the totality of the ecumenical concern for mission” (David Enderton JOHNSON ed., *Uppsala to Nairobi 1968-1975*, Friendship Press, SPCK, WCC, New York, London, 1975, p. 86).

[175] „Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de o delegație a Comisiei „Misiune și Evanghelizare” a Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1973, p. 969; „Duminică, 21 octombrie 1973, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a oficiat sfînta liturghie în catedrala patriarhală, de faţă fiind şi oaspeţii de la Consiliul Ecumenic din Geneva: Prof. Emilio Castro şi Prof. Thomas Wisser, aflaţi în vizită în ţara noastră ca invitaţi ai Patriarhiei Române, împreună cu P. C. Pr. Prof. Ion Bria” („Cronică”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1973, p. 999).

rezultate diferite: Mănăstirea Cernica (4-8 iunie 1974)[176], Mănăstirea Agapia (11-17 septembrie 1976)[177]; Etchmiadzine (16-21 septembrie 1975)[178]; Praga (12-18 septembrie 1977)[179], New Valamo (24-30 septembrie 1977)[180], Paris (25-28 septembrie 1978)[181], Amba Bishoy Monastery (30 aprilie - 5 mai 1979)[182], Mănăstirea Zica (20-25 septembrie 1980)[183], București (5-11 mai 1981), Sofia (23-31 mai 1981)[184], Damascus (5-10 februarie 1982)[185], Kiev (10-30 iunie 1982)[186],

---

[176] Ion BRIA and Constantin PATELOS eds., *Orthodox Contribution to Nairobi*, WCC Publications, Geneva, 1975. Textul este disponibil și în limba franceză: „La réflexion orthodoxe pour Nairobi”, în *Contacts*, nr. 92/1975, pp. 361-433. Părintele Bria a publicat un articol despre această conferință: „Confessing Christ Today”, în *International Review of Mission*, nr. 253/1975, pp. 66-74. Textul oficial a fost publicat și separat: „Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians”, în *International Review of Mission*, nr. 253/1975, pp. 74-94. Pentru alte detalii ale acestei conferințe, a se vedea și: Diac. Ion BĂNĂȚEANU, „Vizita la Institutul Teologic din București a unor participanți la „Consultația Ortodoxă” care a avut loc la Mînăstirea Cernica (iunie 1974)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1974, pp. 594-595; Diac. Ion BĂNĂȚEANU, „Participanții la Consultația ortodoxă care a avut loc la Mânăstirea Cernica (iunie 1974), oaspeți ai Institutului Teologic din București”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1974, pp. 437-438; Pr. Conf. Dumitru POPESCU, Pr. Lector Dumitru RADU, „Consultația Ortodoxă de la Mînăstirea Cernica (4-8 iunie 1974)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1974, pp. 609-623.

[177] A se vedea: „Report of an Inter-Orthodox Consultation “Orthodox Women: Their Role and Participation in the Orthodox Church”, Agapia, Romania, 11-17 September 1976”, în Gennadios LIMOURIS ed., *Orthodox Visions of Ecumenism*, WCC Publications, Geneva, 1994, pp. 60-65; Prof. N. CHIȚESCU, „Consultația ecumenică a femeilor ortodoxe de la Mânăstirea Agapia”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-12/1976, p. 882.

[178] „Confessing Christ Through the Liturgical Life of the Church Today”, Etchmiadzine, Armenia, September 16-21, 1975”, în *International Review of Mission*, nr. 256/1975, pp. 417-423.

[179] „The Role and Place of the Bible in the Liturgical and Spiritual Life of the Orthodox Church”, Prague, Czechoslovakia, September 12-18, 1977”, în *International Review of Mission*, nr. 264/1977, pp. 385-388.

[180] *The New Valamo Consultation: The Ecumenical Nature of Orthodox Witness*, WCC Publications, Geneva, 1978, p. 7.

[181] „Contribution to the theme: Your Kingdom Come (CWME, Melbourne, Australia, 1980)”, Paris, France, September 25-28, 1978”, în *International Review of Mission*, nr. 270/1979, pp. 139-147.

[182] „The Place of the Monastic Life within the Witness of the Church Today”, Amba Bishoy Monastery, Egypt, April 30-May 5, 1979”, în *International Review of Mission*, nr. 272/1979, pp. 448-451.

[183] „Preaching and Teaching the Christian Faith Today”, Monastery of Zica, Yugoslavia, September 20-25, 1980”, în *International Review of Mission*, nr. 278/1981, pp. 49-58.

[184] Todor SABEV ed., *The Sofia Consultation: Orthodox Involvement in the World Council of Churches*, WCC Publications, Geneva, 1982, p. 128. A se vedea și:

Hildesheim (29 octombrie - 3 noiembrie 1984)[187], Brookline (11-18 iunie 1985)[188], Sofia (21-26 octombrie 1985)[189], Mănăstirea Lovnica (6-13 octombrie 1986)[190].

Pentru a echilibra dimensiunea cultică și spirituală a CMB, acuzat că se ocupă doar de dimensiunea orizontală a misiunii, în timp ce misiunea verticală ar fi fost neglijată, în luna ianuarie 1987 a avut loc numirea Pr. Bria ca Director al Unității „Reînnoire și Viață Parohială". Influența curentului inițiat de Bria numit „cult și spiritualitate" se va regăsi în tema Adunării Generale a CMB de la Canberra din 1991. De asemenea, s-a dat o nouă importanță continuării rugăciunii comune în comunitatea ecumenică, precum și promovarea spiritualității monastice și harismatice. Cele mai importante seminarii/întâlniri coordonate de Pr. Bria în perioada 1987-1991 au avut loc la: Chevetogne (26-31 octombrie 1987)[191], Praga (21-27 noiembrie 1988)[192], Creta (25 noiembrie - 4 decembrie 1989)[193], Creta (11-16 februarie 1990)[194], Aleppo (9-16 mai 1990)[195] și București (21-27 octombrie 1991)[196].

„Orthodox Involvement in the World Council of Churches", Sofia, Bulgaria, May 23-31, 1981", în Georges TSETSIS ed., *Orthodox Thought: Reports of Orthodox Consultations organized by the World Council of Churches, 1975-1982*, WCC Publications, Geneva, 1983, pp. 67-75.

185 Ion BRIA ed., *Jesus Christ-the Life of the World: An Orthodox Contribution to the Vancouver theme*, WCC Publications, Geneva, 1982.

186 „Just Development for Fullness of Life: An Orthodox Approach", Kiev, USSR, June 10-30, 1982", în Georges TSETSIS ed., *Orthodox Thought*, pp. 89-96.

187 Drd. Vasile RĂDUCĂ, „Diaspora ortodoxă", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1985, pp. 76-77.

188 Gennadios LIMOURIS and Nomikos Michael VAPORIS eds., *Orthodox Perspectives on Baptism, Eucharist and Ministry*, Faith and Order Paper 128, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 1985, p. 168; Max THURIAN ed., *Churches respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text,* Vol. 1, Faith and Order Paper 129, World Council of Churches, Geneva, 1986, p. 129.

189 „Report of the CWME Orthodox Advisory Group", Sofia, Bulgaria, October 21-26, 1985", în *International Review of Mission*, nr. 298/1986, pp. 158-160.

190 „Report of Monastic Spirituality Consultation", 6-13 October, 1986, Monastery of Lovnica, Yugoslavia", în *International Review of Mission*, nr. 302/1987, pp. 267-270.

191 „Renewal through Iconography", Monastery Chevetogne, Belgium, 26-31 October, 1987", în Prof. Ion BRIA compiled., *People hunger to be near to God. Common convictions about renewal, spirituality, community,* World Council of Churches, Renewal and Congregational Life, Geneva, 1990, pp. 49-55.

192 „People of God and Renewal of Community" Prague, Czechoslovakia, 21-27 November, 1988", în Prof. Ion Bria compiled., *People hunger to be near to God*, pp. 56-66.

193 Protos. Daniel CIOBOTEA, „Consultația interortodoxă asupra temei celei de-a VII-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Hania, Creta, 25 noiembrie – 4 decembrie 1989)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1989, pp. 24-27.

În ceea ce privește participările Pr. Bria la întâlnirile Comisiei „Credință și Constituție”, o subunitate din CMB extrem de importantă și de necesară în cadrul căreia s-au redactat documente de doctrină comune, cu rezonanță până în prezent, în ordine cronologică amintim următoarele prezențe: la Salamanca (1973)[197], la Bangalore (1978)[198], la Lima (1982)[199], la Santiago de Compostella (1993)[200] și la Stuttgart (1993)[201].

---

[194] „New Ecumenical Perspectives on Laity”, Crete, 11-16 February, 1990”, în Prof. Ion BRIA compiled., *People hunger to be near to God*, pp. 67-73.

[195] „The Role of the Pastor/Priest/Minister in the Congregation”, Aleppo, Syria, 9-16 May, 1990”, în Prof. Ion BRIA compiled., *People hunger to be near to God*, pp. 80-93.

[196] „Renewal in Orthodox Worship”, Bucharest, Romania, 21-27 October 1991”, în Gennadios LIMOURIS ed., *Orthodox Visions of Ecumenism*, pp. 180-185; „În zilele de 21 - 27 octombrie 1991, la Bucureşti şi-a desfăşurat lucrările seminarul ortodox despre înnoirea cultului. Această importantă întrunire ortodoxă a fost iniţiată şi organizată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Subunitatea «Reînnoire şi viaţă comunitară», al cărei director este P.C. Pr. Prof. Dr. Ion Bria […]. De la Consiliul Ecumenic au participat, alături de P.C. Pr. Prof. Ion Bria, Pastor Terry Macarthur, Irent Bouman - translatoare, Valeri Medri – secretară […]. Lucrările Seminarului s-au desfăşurat la Facultatea de Teologie din Bucureşti” (Pr. Prof. Nicolae NECULA, „Seminarul ortodox despre «Înnoirea cultului»”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-12/1991, p. 44); „Temei nr. 6519/1991 - Seminarul ortodox organizat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor «Reînnoire şi viaţă comunitară» al cărei director este Pr. Prof. Dr. Ion Bria. Cu ocazia acestui seminar s-a sărbătorit şi împlinirea a 30 de ani de când Biserica Ortodoxă Română a devenit membră în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. În prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist şi a unor membri ai Sfântului Sinod, Pr. Prof. Ion Bria a susţinut o conferinţă cu tema: «Biserica Ortodoxă Română - 30 de ani de activitate în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor». Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a transmis, de asemenea, un mesaj jubiliar secretarului general al sus-numitei organizaţii creştine internaţionale” („Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 23-25 ianuarie 1992”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 4-6/1992, p. 204).

[197] Ion BRIA, „Living in the One Tradition. An Orthodox contribution to the question of unity”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1974, pp. 224-233. Articolul a fost republicat în volumul *What Kind of unity?*, Faith and Order Paper 69, World Council of Churches, Geneva, 1974, pp. 65-74.

[198] *Sharing in One Hope. Reports and Documents from the Meeting of the Faith and Order Commission, Bangalore 1978, Faith and Order Paper, No. 92*, World Council of Churches, Geneva, 1979, p. 290; *Minutes and Supplementary Documents from the meeting of the Commission on Faith and Order, held at the Ecumenical Christian Centre Withefield, Bangalore, India, 16-30 August, 1978*, Faith and Order Paper, No. 93, World Council of Churches, Geneva, 1979, p. 10.

[199] Michael KINNAMON ed., *Towards Visible Unity. Commission on Faith and Order Lima 1982, Volume I: Minutes and Addresses, Faith and Order Paper No. 112*, World Council of Churches, Geneva, 1982, p. 143.

[200] Thomas F. BEST and Gunther GASSMANN eds., *On the Way to Fuller Koinonia: Official Report of the Fifth World Conference on Faith and Order*, Faith and Order Paper no. 166, WCC Publications, Geneva, 1994, p. xxix.

1.1.2.3. Delegațiile ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române

În autobiografia publicată post-mortem, Pr. Ion Bria a subliniat faptul că nu a fost reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române în CMB[202]. Această insistență a fost remarcată și de Prof. Univ. Dr. Mircea Gelu Buta: „Autorul ține să sublinieze de mai multe ori în amintirile sale că nu a fost un „trimis" sau un „reprezentant" al Patriarhiei Române la Geneva, ci un înalt funcționar independent al Consiliului Mondial al Bisericilor, care îi asigura salariul din propria-i vistierie, fiind în același timp un preot al Bisericii Ortodoxe Române și profesor (suplinit) la Institutul Teologic din București"[203].

Despre această poziție, putem afirma că, din punct de vedere oficial, Pr. Ion Bria nu a reprezentat Biserica Ortodoxă Română în Consiliul Mondial de la Geneva, însă din punct de vedere practic a purtat și această sarcină. Părintele Bria a reușit, nu de puține ori, să joace rolul de mediator între Patriarhia Română și CMB. Mai mult decât atât, această afiliere a criticat-o doar în autobiografie, nu și în alte scrieri din timpul vieții. Credem că această contestare nu ar fi fost posibilă mai ales în perioada Patriarhului Justinian, care a ținut foarte mult la această poziție a unui teolog român în Consiliul de la Geneva. Imediat după angajarea din anul 1973 în CMB, am găsit numeroase mențiuni despre Pr. Ion Bria cu titulatura de „reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române" la Geneva sau în CMB[204].

---

[201] *Minutes of the Meeting of the Faith and Order Standing Commision 1993, Stuttgart, Germany,* Faith and Order Paper, No. 165, World Council of Churches, Geneva, 1993, p. 1.

[202] „Într-adevăr, timp de 20 de ani titlul de „reprezentant" al Bisericii Ortodoxe Române la Geneva mi s-a lipit de nume cu rea credință și chiar cu violență…Aceasta nu este o omisiune, ci o dezinformare au intenția de a acuza și degrada poziția mea în Consiliul Ecumenic" (Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez,* pp. 204-205).

[203] Mircea Gelu BUTA, „Amintirile Părintelui Ion Bria", în *Tabor,* nr. 12/2015, p. 85.

[204] Redăm câteva însemnări în presa bisericească română despre această titulatură: „Se poate spune că P. C. Pr. Prof. Ion Bria care lucrează din luna aprilie 1973 în funcţia de secretar pentru cercetări şi relaţii cu Bisericile Ortodoxe al Comisiei «Misiune şi Evanghelizare», reprezintă şi Biserica Ortodoxă Română la centrul ecumenic din Geneva" (Pr. Conf. Ștefan C. ALEXE, „Conferința teologică interconfesională de la Cluj", în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 9-10/1973, p. 990); „Vineri, 16 noiembrie 1973, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe Pastorul Paul Abrecht, de la Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Geneva, aflat în vizită în ţara noastră, însoţit de P.C. Pr. Prof. Ioan Bria, reprezentantul Patriarhiei Române la Consiliul Ecumenic al Bisericilor din Geneva" („Cronică", în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 11-12/1973, p. 1172); „În calitate de reprezentant al Bisericii noastre la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, ca secretar pentru relaţiile cu ortodocşii în Comisia «Misiune şi Evanghelizare», Pr. Prof. Ion Bria a fost prezent în anul acesta la diferite

Un alt aspect care poate fi de interes în această dezbatere îl reprezintă și legătura Pr. Ion Bria cu Parohia românească „Învierea" de la Geneva-Chambésy. Din cercetarea noastră, reiese că Pr. Bria a fost primul preot al parohiei, înființată în mod oficial în martie 1975, cu toate că a refuzat să menționeze în autobiografie acest lucru[205]. Tot părintelui Bria i se datorează apariția Buletinului parohial „Învierea", în luna mai 1975[206]. Din rațiuni personale sau de serviciu, în anul 1977, va fi numit preot

---

reuniuni teologice internaţionale [...]. În urma discuţiilor care au avut loc şi la propunerea Comisiei afacerilor externe, bisericeşti, Sfântul Sinod hotărăşte: 1. Se ia act de darea de seamă privind participările Pr. Prof. Ion Bria la diferite reuniuni teologice internaţionale; 2. Se aduc mulţumiri P.C. Pr. Prof. Ion Bria, pentru modul în care a reprezentat Biserica şi teologia noastră la diferite reuniuni teologice internaţionale" („Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea de lucru din 26 august 1975. Spicuiri din sumarul ședinței", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1975, p. 1024-1025); „P.C. Pr. Prof. Ioan Bria, reprezentantul Patriarhiei Române la sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Geneva" („Scrisori irenice, telegrame și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul Nașterii Domnului – 1975 și Anului nou - 1976", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1976, p. 130); „P.C. Pr. Prof. Ioan Bria, reprezentantul Patriarhiei Române la sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Geneva" („Scrisori irenice, telegrame și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu prilejul Nașterii Domnului (Crăciunul) 1976, și Anului nou 1977", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/1977, p. 143).

[205] „Tout d'abord; du point de vue officiel et historique, il faut citer la séance du Comité Central du Conseil œcuménique des Eglises qui a siégé en août 1973 à Genève. Au cours d'une réception donnée au Restaurant du Parc des Eaux-Vives, le Métropolite Justin Moisescu de l'Eglise orthodoxe roumaine, a demandé à Mgr Léon Gauthier, évêque de l'Eglise catholique-chrétienne de la Suisse, si la communauté orthodoxe roumaine de la Suisse romande, qui est dirigée par le rév. Père Ion Bria, pouvait célébrer la sainte liturgie en l'église Saint-Germain. Au nom de la paroisse de Genève et présence de son président, M. Gaston Allais, Mgr Gauthier a volontiers accepté" (Franz MURBACH, „Pourquoi des offices orthodoxes roumains en l'église catholique-chrétienne de Saint Germain, à Genève?", în *Învierea*, nr. 1/1975, p. 12). Titulatura de preot paroh pentru Pr. Bria am găsit-o cu ocazia trimiterii telegramei de felicitare pentru Patriarhul Justinian în perioada pascală din 1976: „în numele Comunităţilor ortodoxe române de peste hotare, au trimis telegrame şi scrisori de felicitare: [...] Prea Cucernicul Preot Ioan BRIA, Parohul Parohiei ortodoxe române din Geneva" („Telegrame, mesaje și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul Sfintelor Sărbători ale Învierii Domnului și Paștile – 1976", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1976, p. 278).

[206] „Grupul de redactare al Buletinului „Învierea" invită pe toți cititorii acestuia și pe toți cei care susțin activitatea Bisericii Ortodoxe Române din Geneva, să participe cu contribuțiile, sugestiile și observațiile lor la alcătuirea acestui buletin. De asemenea, roagă pe cititorii săi, în vederea unei difuzări mai largi a buletinului, să comunice numele și adresa celor care doresc să cunoască cultura și spiritualitatea românească și pe această cale. Corespondența cu redacția Buletinului "Învierea" se poate trimite fie pe adresa: Biserica Ortodoxă Română, c/o Eglise St. Germain, rue des Granges, Genève, fie pe adresa: Pr. Prof. Ion Bria, Conseil Oecumenique des Eglises, 150, route de Ferney, Genève" (Redacția, în *Învierea*, nr. 1/1975, p. 11).

paroh Emil Roman[207] și începând cu 10 noiembrie 1984, Pr. Vergil Vâlcu[208], preot al acestei parohii până în prezent[209]. De asemenea, rămâne de menționat participarea la Sfintele Liturghii a Pr. Ion Bria în această parohie, cu diferite ocazii oficiale[210] și neoficiale[211]. Putem spune că și în

[207] Alături de Pr. Bria, după numirea ca preot paroh, Pr. Emil Roman va participa la anumite întruniri din încredințarea Patriarhiei Române: „Între 3 - 4 martie 1977 a avut loc la Geneva prima reuniune a Grupului de planificare, ce s-a ocupat de recomandările Comitetului-Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor privind contribuţia ecumenică fată de traducerea în viaţă a «Actului final» al Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa de la Helsinki. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Prof. Ioan Bria, secretar pentru relaţii cu ortodocşii al Comisiei «Misiune şi Evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi de Pr. Emil Roman, preotul parohiei ortodoxe române «învierea Domnului» din Geneva" („Traducerea în viață a actului final de la Helsinki", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 4/1977, pp. 291-292); „Între 13 - 19 noiembrie 1977, au avut loc la Chambesy-Geneva lucrările întrunirii Comisiei tehnice interortodoxe pentru pregătirea dialogului cu Biserica Romano-Catolică. Tematica acestei întruniri s-a manifestat la problema Sfintelor Taine, problemă care urmează să fie propusă într-o primă fază Bisericii Romano-Catolice. Din partea Bisericii Ortodoxe Române, la întrunire, au participat P.C. Pr. Prof. Ion Bria şi P.C. Pr. Emil Roman, acesta din urmă în calitate de observator, înlocuind pe Pr. Prof. Dumitru Popescu" („Sesiunea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Ședința din 10 decembrie 1977", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1978, p. 168).

[208] În anul 1980, în calitate de bursier la Princeton Theological Seminary, USA, doctorandul Vergil Vâlcu scrie către CMB cu rugămintea de a fi ajutat cu material bibliografic în vederea redactării tezei cu titlul „Metodismul și preocupările sale pentru dialogul teologic cu Biserica Ortodoxă Răsăriteană". Cel mai probabil, scrisoarea a fost redirecționată către Pr. Bria. Pentru mai multe detalii, a se vedea: *Scrisoare de la Drd. Vergil Vîlcu către Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, din data de 7 februarie 1980, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 26. Înainte de a ajunge preot paroh în Elveția, Pr. Vâlcu a fost și inspector la Sectorul Relațiilor Externe Bisericești al Patriarhiei Române, dar și membru în diferite delegații de reprezentare, precum la Adunarea Generală CMB de la Vancouver sau la Seminarul Teologic de la Chambésy din 1983. A se vedea: Pr. Dumitru SOARE, Dr. Cezar VASILIU, „Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la cea de a VI-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Vancouver-Canada, 24 iulie-10 august 1983)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1983, p. 462; Drd. Vergil VÂLCU, „Cursurile teologice ecumenice anuale de la Chambésy", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1983, p. 493.

[209] Site-ul official este disponibil la adresa web: http://www.biserica-geneva.ch/index.html, accesat la data 05.01.2021, ora 00:28. A se vedea și: https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/biserica-romaneasca-invierea-domnului-din-chambesy-111727.html, accesat la data de 10.01.2021, ora 22:09.

[210] „Simpozioane peste hotare, dedicate ediției jubiliare a «Bibliei de la București» (1688)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1988, p. 52; Diacon Toader DOROFTEI, „Din viața comunităților ortodoxe române de peste hotare. Parohia ortodoxă română din Geneva-Elveția", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1989, pp. 31-32.

[211] „Analizând activitatea pastorală şi cultural-misionară ce se desfăşoară în cadrul comunităţilor ortodoxe române din întreaga Elveţie, Î.P.S. Arhiepiscop Adrian a apreciat strădaniile pe care le depune preotul Vergi Vîlcu, care oficiază sfintele slujbe şi

această situație Pr. Ion Bria era „reprezentantul” Bisericii Ortodoxe Române la Geneva.

În perioada 1973-1994, Pr. Prof. Univ. Dr. Ion Bria a participat și în alte comisii de interes ecumenic, inclusiv reprezentând Biserica Ortodoxă Română. Cele mai importante prezențe sunt următoarele: Sesiunea dialogului ortodox-anglican de la Oxford (6-13 iulie 1973)[212], Întâlnirea subcomisiei de dialog ortodox-anglican de la Garden City-New York (8-12 iulie 1974)[213], Colocviul despre preoție de la Chambesy (12-16 mai 1975)[214], Seminarul Ortodox de la Institutul Ecumenic de la Bossey (1976)[215], Sesiunea dialogului ortodox-anglican de la Moscova (26 iulie - 3 august 1976)[216], Congresul Facultăților de Teologie Ortodoxă

---

la parohia ortodoxă română din Lausanne. În duminicile când Pr. Vergil Vîlcu se deplasează la Lausanne, la Parohia ortodoxă română din Geneva oficiază Sfânta Liturghie Pr. Dr. Ion Bria” (Pr. Toader DOROFTEI, „Din viața comunităților ortodoxe române de peste hotare”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-10/1989, p. 75).

[212] Prof. N. CHIȚESCU, „Prima sesiune a dialogului ortodoxo-anglican (Oxford, 6-13 iulie 1973)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1973, p. 805. Despre această reprezentare, Pr. Bria îi va scrie Patriarhului Justinian o scrisoare de informare: „În cursul dezbaterilor pe marginea referatelor prezentate am participat la precizarea învățăturii ortodoxe despre Duhul Sfânt și despre mântuire. Depun alăturat, pentru informare și aprecierea Prea Fericirii Voastre, textul dezvoltat al intervențiilor mele” (*Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 16 iulie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 9).

[213] „Continuarea în subcomisii a dialogului ortodox-anglican”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1974, p. 627.

[214] „Între 12 - 16 mai 1975, au avut loc la Chambesy lucrările Colocviului despre preoţie organizat de Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambesy, în colaborare cu Secretariatul pentru unitatea creştinilor al Bisericii Romano-Catolice. Cu acest prilej, Pr. Prof. Ion Bria a prezentat un referat în care a reliefat importanţa funcţiei sacramentale a preotului şi însemnătatea succesiunii apostolice a preoţiei” („Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea de lucru din 26 august 1975. Spicuiri din sumarul ședinței”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1975, p. 1024).

[215] Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă”, în *Studii Teologice*, nr. 7-10/1976, pp. 695-704.

[216] Prof. N. CHIȚESCU, „Sesiunea plenară de la Moscova a dialogului ortodox-anglican (26 iulie-3 august 1976)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1976, p. 664; „Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat: Dl. Prof. N. Chiţescu, P. C. Prof. I. Bria şi Pr. Lucian Gafton. La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericeşti, Sfîntul Sinod hotărăşte: - Se ia act de darea de seamă privind participarea unor delegaţi ai Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Comisiei mixte de dialog ortodoxo-anglican; - Se aduc mulţumiri D-lui Prof. N. Chiţescu, Pr. Ion Bria şi Pr. Lucian Gafton pentru modul în care au reprezentat teologia ortodoxă română şi pentru aportul adus la lucrările Comisiei mixte de dialog ortodoxo-anglican de la Moscova” („Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1976. Spicuiri din sumarul ședințelor de lucru din 16 noiembrie a.c.”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-12/1976, p. 1109).

de la Atena (19-29 august 1976)[217], Întâlnirea Grupului de planificare de la Geneva (3-4 martie 1977)[218], Întrunirea comisiei interortodoxe de la Geneva-Chambésy (13-19 noiembrie 1977)[219], Întâlnirea Centrului Ecumenic, de la Versoix, Elveția (18 ianuarie 1978)[220], Întâlnirea grupului mixt ortodox-catolic de la Roma (27 martie - 1 aprilie 1978)[221], A treia reuniune a Comisiei tehnice interortodoxe pentru pregătirea dialogului ortodoxo-catolic, de la Chambésy (25 - 27 iunie 1978)[222], Conferința teologică interconfesională de la București (29 noiembrie

---

[217] Savas AGOURIDES ed., *Proces-Verbaux du Deuxième Congrès de Thèologie Orthodoxe d'Athène (1976),* Atena, 1978.

[218] „Între 3-4 martie 1977 a avut loc la Geneva prima reuniune a Grupului de planificare, ce s-a ocupat de recomandările Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor privind contribuţia ecumenică față de traducerea în viață a «Actului final» al Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa de la Helsinki. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Prof. Ioan Bria, secretar pentru relaţii cu ortodocşii al Comisiei «Misiune şi Evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi de Pr. Emil Roman, preotul parohiei ortodoxe române «învierea Domnului» din Geneva" („Traducerea în viață a actului final de la Helsinki", pp. 291-292).

[219] „Între 13 - 19 noiembrie 1977, au avut loc la Chambesy-Geneva lucrările întrunirii Comisiei tehnice interortodoxe pentru pregătirea dialogului cu Biserica Romano-Catolică. Tematica acestei întruniri s-a manifestat la problema Sfintelor Taine, problemă care urmează să fie propusă într-o primă fază Bisericii Romano-Catolice. Din partea Bisericii Ortodoxe Române, la întrunire, au participat P. C. Pr. Prof. Ion Bria şi P. C. Pr. Emil Roman, acesta din urmă în calitate de observator, înlocuind pe Pr. Prof. Dumitru Popescu" („Sesiunea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Ședința din 10 decembrie 1977", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1978, p. 168). A se vedea şi: Pr. lect. univ. dr. Irimie Marga, *În dragoste şi adevăr. Dialogul teologic oficial ortodoxo-catolic, de la Rodos la Balamand*, Editura Paralela 45, Pitești-Brașov-București-Cluj-Napoca, 2000, p. 22.

[220] Pr. Prof. Ion BRIA, „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică", în *Ortodoxia,* nr. 3/1978, pp. 488-496.

[221] „Între 27 martie - 1 aprilie 1978 a avut loc, la Roma prima reuniune a grupului mixt de coordonare desemnat de cele două comisii tehnice teologice - ortodoxă şi catolică - pentru pregătirea dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă şi Biserica Romano-Catolică... Din Comisia ortodoxă a făcut parte, ca delegat al Bisericii Ortodoxe Române, şi Pr. prof. Ion Bria, secretar pentru studii şi relaţii pentru Bisericile ortodoxe din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor" („Pregătirea dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1978, p. 710); „Cu profund respect Vă aduc la cunoștință că potrivit deciziei Prea Fericirii Voastre de pe temeiul nr. 13587/1977, am participat la întrunirea grupului mixt de coordonare a Comisiilor tehnice pentru pregătirea dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă și cea Romano-catolică, care s-a ținut la Roma între 29 martie și 1 aprilie 1978" (*Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, din data de 5 aprilie 1978, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 20).

[222] Pr. lect. univ. dr. Irimie MARGA, *În dragoste şi adevăr*, p. 23.

1978)[223], Adunarea Cultelor din România pentru dezarmare și pace, București (25-26 noiembrie 1981)[224], A doua Conferință panortodoxă presinodală de la Chambésy (3-12 septembrie 1982)[225], Seminarul Teologic de la Chambésy (28 mai - 20 iunie 1983)[226], A treia Conferință panortodoxă preconciliară/presinodală de la Chambésy (28 octombrie - 6 noiembrie 1986)[227], Consultarea Conferinței Bisericilor Europene, Le Louverain, Elveția (15-20 noiembrie, 1987)[228], Al VII-lea Congres panelen de la Atena (7-9 septembrie 1990)[229], Întrunirea Comisiei

---

[223] Asist. Alexandru M. IONIȚĂ, „Cultele din România la patru decenii de la proclamarea Republicii, 25 de ani de la prima Conferință teologică interconfesională", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1987, pp. 74-75.

[224] *Pentru dezarmare și pace. Adunarea cultelor din România, 25-26 noiembrie 1981*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 27, pp. 237-242.

[225] „Între 3 - 12 septembrie a.c., a avut loc la Centrul Patriarhiei Ecumenice de la Chambesy cea de-a doua Conferinţă panortodoxă presinodală, la care au participat delegaţiile tuturor Bisericilor Ortodoxe autocefale şi autonome. Delegaţia Bisericii Ortodoxe Române a fost compusă din: I.P.S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Banatului şi P.S. Episcop Vasile Târgovişteanul, vicar patriarhal şi Pr. prof. dr. Ion Bria şi Lector dr. Dan-Ilie Ciobotea, consilieri" (Lect. Dr. Dan-Ilie CIOBOTEA, „Spre Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1982, p. 942).

[226] „Au fost invitaţi să conferenţieze profesori şi teologi de seamă, ortodocşi, catolici şi protestanţi. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost invitat Pr. prof. Ion Bria, care a prezentat o conferinţă cu tema «Teologia ortodoxă de astăzi în România»" (Drd. Vergil VÂLCU, „Cursurile teologice ecumenice anuale de la Chambesy", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1983, p. 492).

[227] „Delegaţia Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă de Mitropolitul Ardealului, Dr. Antonie Plămădeală, având în componenţa ei pe I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop Nifon Ploieşteanul, vicar patriarhal, şi Pr. prof. I. Bria. În calitate de consilieri au fost delegaţi Pr. prof. Dumitru Popescu şi Pr. prof. Ştefan Alexe" († Dr. Antonie PLĂMĂDEALĂ, Mitropolitul Ardealului, „A treia conferință panortodoxă preconciliară", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1986, p. 38). Între 15-23 februarie 1986, o comisie interortodoxă din care a făcut parte și Pr. Ion Bria s-a întrunit la Chambesy pentru a pregăti temele și proiectul de regulament al conferinței panortodoxe conciliară: Pr. Prof. Ștefan ALEXE, „Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la cea de-a treia Conferință panortodoxă preconciliară", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1986, p. 44, p. 49. A se vedea și *Telegrama de la Episcopul Nifon Ploieșteanul către Pr. Ion Bria,* din data de 21 ianuarie 1986, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 61.

[228] Ion BRIA, „Mission and Secularization in Europe", în *International Review of Mission*, nr. 305/1988, pp. 117-130.

[229] „La Congres au fost invitaţi şi întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe. La această invitaţie au răspuns, fiind de faţă, Prea Fericitul Patriarh Partenie al Alexandriei, Prea Fericitul Patriarh Ignatie al Antiohiei, sau prin delegaţi: Biserica Ortodoxă din Cipru, Biserica Ortodoxă Sârbă, Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Ortodoxă Greacă din America. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a delegat la acest Congres pe P.P. C.C.

Panortodoxe presinodale de la Chambésy (10-17 noiembrie 1990)[230], Seminarul de la Iași (21 aprilie-1 mai 1992)[231] și Întrunirea de la Evian, Franța (9-16 mai 1992)[232].

Toate aceste prezențe sau participări ca delegat al Bisericii Ortodoxe Române, dar și rolul deosebit de important în formarea primei parohii românești din Geneva, ne îndreptățesc să susținem că, neoficial, Pr. Ion Bria a fost și reprezentant al Bisericii noastre în Consiliul Mondial. Atunci când vom prezenta legătura cu Patriarhul Justinian, vom aduce din nou în discuție această calitate de reprezentant neoficial la Geneva al Patriarhiei Române.

Preoţi Profesori Ioan Bria şi Ştefan Alexe şi pe P.C. Diac. Drd. Eugen Moraru, aflat la studii în Atena...în timpul discuţiilor a fost invitat să ia cuvântul şi Pr. Prof. Ion Bria care a vorbit despre existenţa Ortodoxiei în Apus, trăită şi promovată de ortodocşi de diferite naţionalităţi. Se aşteaptă ca în viitor, mărturia ortodoxă în Apus să fie mai vizibilă şi mai eficientă" (Pr. Prof. Ștefan ALEXE, „Al VII-lea Congres Panelen", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-10/1990, pp. 62-63); „Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 25 și 28 septembrie 1990", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1990, p. 205.

[230] „Temei nr. 10094/1990 - Participarea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei, Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Antonie al Ardealului, P.C. Pr. prof. Ioan Bria şi a P.C. Pr. Mircea Basarab la întrunirea Comisiei panortodoxe presinodale a Sfîntului şi Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, Chambesy, Elveţia, 10 - 17 noiembrie 1990" („Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 24,25 și 26 ianuarie 1991", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-12/1991, p. 161).

[231] „Temei nr. 1756/1992 - Seminarul asupra teologiei şi spiritualităţii ortodoxe (Iaşi, 21 aprilie - 1 mai 1992). Seminarul a fost găzduit de I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, la Facultatea de teologie din Iaşi. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au susţinut conferinţe pe tema profunzimii spiritualităţii ortodoxe, I.P.S. Mitropolit Daniel, P.S. Casian Gălăţeanul, P. S. Serafim Făgărăşanul, Pr. dr. Ioan Bria, Pr. dr. Ioan Sauca, P. Cuv. Arhimandrit Bartolomeu Anania" („Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea de lucru pe anul 1992. Sumarul ședinței din 19-20 iunie 1992", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 4-6/1992, p. 192).

[232] „Temei nr. 1568/1992 - întrunirea Unităţilor I, II, III şi IV ale C.E.B. (Evian-Franţa, 9 - 16 mai 1992). Conform noii organizări, realizată recent în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, acest organism ecumenic cuprinde patru unităţi : Unitatea I - «Unitate şi reînnoire»; Unitatea a II-a - «Misiune, educaţie şi mărturisire»; Unitatea a III-a - «Dreptate, pace şi creaţie»; Unitatea a IV-a - «Împărtăşire şi slujire». Fiecare dintre aceste unităţi are, la rândul ei, o serie de subunităţi. Prima întâlnire a membrilor comisiilor acestor unităţi a avut loc la Evian, Franţa, între 9- 16 mai 1992. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Arhiepiscop şi Mitropolit Dr. Daniel al Moldovei şi Bucovinei, Pr. prof. dr. Ioan Bria - director în C.E.B. şi Pr. Nicolae Apostolu din Worcester - S.U.A. (la Unit. I); ing. Anişoara Carol (Unit. II şi la Secţia pentru tineret); prof. Liliana Andronescu (Unit. III) şi Pr. prof. dr. Alexandru Moraru (Unit. IV)" („Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea de lucru pe anul 1992. Sumarul ședinței din 19-20 iunie 1992", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 4-6/1992, p. 188).

1.1.3. Perioada 1994-2002

1.1.3.1. Pensionarea din CMB

Ultima prelungire a contractului pentru Pr. Ion Bria a fost decisă la întâlnirea Comitetului Executiv al CMB de la Bossey, între 18-22 martie 1993, atunci când a fost numit, cum am arătat deja, Director executiv pentru Unitatea I, începând cu 1 aprilie 1993 până la 30 iunie 1994, când a împlinit 21 de ani și 3 luni de activitate în staff-ul CMB[233].

În luna ianuarie a anului 1994, în Africa de Sud, la Johannesburg, au avut loc întâlnirile Comitetului Executiv și ale Comitetului Central în care se amintește de retragerea din activitate a Pr. Ion Bria. La deschiderea întâlnirii Comitetului Executiv, din data de 18 ianuarie 1994, Pr. Ion Bria a condus slujba de deschidere, în semn de prețuire pentru activitatea desfășurată[234]. Între 20-28 ianuarie 1994, la întâlnirea Comitetului Central, tot din Africa de Sud, Johannesburg, s-a luat act de retragerea Pr. Bria și i s-au adus mulțumiri oficiale[235]. La Geneva, în ziua de 30 iunie 1994, a avut loc festivitatea de rămas bun, în prezența domnului Konrad Raiser, noul Secretar General al CMB din 1992, festivitate de care amintește Pr. Ion Bria în volumul autobiografic: „Festivitatea de *Farewell* a fost organizată de secretarele Unității împreună cu colegele lor din Secretariatul General. Ea a avut două faze: una în holul mare al Consiliului și alta în sala mică de recepție […]. Cuvântul de adio a fost rostit de Konrad Raiser, care mi-a mulțumit și pentru aceea că există acum în Consiliu o dinastie de teologi care intră în

---

[233] *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-22 March 1993*, p. 64.

[234] „OPENING ACTIONS: A. Worship was led by Fr Ion Bria, and meditations were given by Bishop Boseto and Metropolitan Daniel” (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-19 January 1994*, p. 1).

[235]„The Unit I Committee noted with warm appreciation the work that had been done for the WCC over many years by Professor Ion Bria, and in particular more recently as Unit I Executive Director. The Committee wished to place on record its gratitude to Father Bria for his untiring dedication to the service of the WCC and his able leadership of Unit I […]. The Moderator expressed gratitude to the General Secretary, his Deputies, the Assistant General Secretary, and the Assistant to the General Secretary. He also took the opportunity to give particular recognition to three long-serving staff members who would be leaving the Council during the coming year: Ms Mercy Amba Oduyoye, Prof. Ion Bria, and Dr Gunther Gassmann” (*Minutes of the Forty-Fifth Meeting*, p. 95, p. 146).

succesiunea Bria: Bria, Lemopoulos, Sauca, Fitzgerald […]. Valeri Medri, secretara mea cea mai devotată și competentă, mi-a oferit un album cu însemnări, amintiri și omagii de la colegi. Am citit aceste dedicații: sunt pagini scrise cu emoție, cu afecțiune, sunt cuvinte de gratitudine pentru care le sunt recunoscător tuturor. Am acceptat ca unele din aceste dedicații să fie traduse și incluse într-un eventual volum biografic”[236].

În ceea ce privește legătura cu Patriarhia Română, se pare că Pr. Ion Bria a trimis o scrisoare de informare privind încetarea activității sale din CMB. Din nefericire, nu am avut acces la conținutul scrisorii, ci doar la menționarea acesteia la o ședință a Sfântului Sinod[237].

1.1.3.2. Participări la diverse întâlniri ecumenice

După retragerea oficială din activitatea CMB, Pr. Ion Bria și familia sa au luat decizia de a-și continua viața în Geneva. Mai mult decât

---

[236] Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 203. Într-adevăr, parte din aceste mesaje au fost publicate în în volumul autobiografic, unde regăsim mesaje/scrisori din partea următoarelor persoane: Dr. Konrad Raiser, Dr. Emilio Castro, Dr. Wesley Ariarajah, Mitropolitul John Zizioulas, Episcopul Zacharias Mar Theophilus, Cardinal Cassidy, Chiara Lubich, Dr. Mary Tanner, Nenevi Seddoh, Pr. Malcom G. Hanson, Prof. Jacques Nicole, Jean Stromberg, Jean Fischer, Sora Evangeline, Hans-Reudi Weber, Marlin van Elderen, Pr. Georges Tsetsis, Pr. Vitalie Borovoy, Pr. Dr. George M. Kondothra, Catolicos Aram I Keshishian, Pr. Prof. Sauca, Dr. Philip Potter (Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, pp. 353-376).

[237]„Temei nr. 4876/1994 - Scrisoarea P.C. Pr. Prof. Ion Bria privitor la încetarea activităţii sale în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva. Pe adresa Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist a sosit o scrisoare a P.C. Pr. Prof. Ion Bria, prin care P.C. Sa îl informa pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist despre încetarea activităţii sale, ca funcţionar în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la 30 iunie 1994, după mai mult de 21 de ani de activitate. În urma discuţiilor purtate şi la propunerea Comisiei afacerilor externe bisericeşti, Sfântul Sinod hotărăşte: Se ia act de încheierea activităţii în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor a P.C. Pr. Prof. Ion Bria; Se vor trimite P.C. Pr. Prof. Ion Bria aprecieri pentru activitatea depusă în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, precum şi încredinţarea Sfântului Sinod, că P.C. Pr. Prof. Ion Bria va reveni în ţară pentru a contribui, prin experienţa sa specifică, la activitatea misionară a Bisericii noastre” („Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 13-14 iulie 1994”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-12/1994, p. 365). În schimb, scrisoarea trimisă de către Preafericitul Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, către Pr. Ion Bria, la data de 20 august, poate fi consultată în lucrările: Pr. asist. Dr. Nicolae MOȘOIU, „Pr. Prof. Dr. Ion Bria: Date biografice. Bibliografie curentă. Recunoaștere. Un altfel de Festschrift”, în *Revista Teologică*, nr. 1/2000, p. 157; Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, pp. 377-378.

atât, vor reuși să obțină și cetățenia elvețiană, ceea ce le va oferi o stabilitate legală. În ceea ce privește activitatea teologică și ecumenică, Pr. Bria va continua să participe la diferite consultări și conferințe, din partea CMB și chiar a Patriarhiei Române. Vom aminti doar câteva dintre ele: Întâlnirea Comitetului Executiv de la București (14-19 septembrie 1994)[238], Întâlnirea Comitetului Central de la Geneva (14-22 septembrie 1995)[239], Consultația Inter-ortodoxă de la Addis Ababa (19-27 ianuarie 1996)[240], Întâlnirea Comitetului Central de la Geneva (12-20 septembrie 1996)[241], Seminarul ecumenic de la Brașov (29-31 octombrie 1996)[242], Conferința „Mission 2000 – Vison and Challenge", Morges, Elveția (8-14 mai 1997), Întâlnirea Comitetului Executiv de la Bossey (17-20 februarie 1998)[243], Seminarul ecumenic de la Iași (27-30 aprilie 1998), Seminarul ecumenic de la București (5-8 mai 1998)[244], Reuniunea Comunității „San Egidio" din Roma, de la București (30 august - 3 septembrie 1998), Adunarea Generală a CMB de la Harrare (3-14 decembrie 1998)[245],

[238] Aici Pr. Bria apare pe lista invitaților din partea Bisericii Ortodoxe Române: „Guests: Prof. Ion Bria (Romanian Orthodox Church); Bishop Nifon of Slobozia and Calarasi (Romanian Orthodox Church, member of CC); Dr Dezsp Nistua (Reformed Church of Romania); Rev. Samuel Piringer, (Evang. Church of the Augsburg Confession, Romania); Bishop Serapion (Coptic Orthodox Church)" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 14-19 September 1994,* p. 76).

[239] Aici Pr. Bria va fi invitat în calitate de consultant pentru Unitatea I: *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Sixth Meeting, Geneva, Switzerland, 14-22 September 1995,* World Council of Churches, Geneva, 1995, p. 222.

[240] Ioan SAUCA ed., *Orthodoxy and Cultures. Inter-Orthodox Consultation on Gospel and Cultures, Addis Ababa, Ethiopia, 19-27 January 1996,* WCC Publications, Geneva, 1996, p. 163.

[241] La această întâlnire, Pr. Bria a reprezentant Biserica Ortodoxă Română, înlocuind pe ÎPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei: *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Sixth Meeting, Geneva, Switzerland, 12-20 September 1996,* World Council of Churches, Geneva, 1996, p. 147.

[242] Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, „Regenerarea misiunii creștine în contextul urban", în volumul Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, pp. 33-45.

[243] „The General Secretary called the roll, noting apologies for absence from a number of members, including Vice-Moderator Rev. Nelida Ritchie. Ms Tungane Williams was seated as substitute for Rev. Valamotu Palu; Fr Hilarion Alfeyev and Fr Ion Bria were present as consultants" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 17-20 February 1998,* p. 1).

[244] Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, „Misiunea urbană - în prezent și în viitor, condiții și exigențe", în volumul Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae Moșoiu coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, pp. 47-56.

[245] Diane KESSLER ed., *Together on the Way*, p. 322. Aici Pr. Bria apare la secțiunea *Advisers*.

Consultația Societăților Biblice Unite, Larnaca, Cipru (1-2 februarie 1999)[246], Vizita Papei Ioan Paul al II-lea în România (7-9 mai 1999)[247], Simpozionul Panortodox de la Ierusalim (12-19 iunie 2000)[248], Simpozionul „Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae", București (2-4 octombrie 2000)[249] și Sesiunea internațională de comunicări științifice „Dumitru Stăniloae", Brașov (10-12 mai 2002)[250].

1.1.3.3. Profesor la Sibiu

Pr. Ion Bria a fost profesor la Institutul Teologic din București începând cu ianuarie 1965 și până în august 1966. Cu o mică întrerupere, după obținerea doctoratului, în octombrie 1968 își va relua activitatea la catedră[251]. La hramului Institutului din 30 ianuarie 1971, Diac. Asist. Ion Bria va ține o prelegere despre „Teologie și Biserică în gândirea Sfinților Trei Ierarhi", moment pentru care „a fost călduros felicitat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, de înalții oaspeți și de colegii profesori"[252], iar la deschiderea anului universitar 1971-1972, Diac. Conf. Ion Bria va prezenta un referat despre Teologia Ortodoxă[253]. Începând cu plecarea la Geneva din aprilie 1973, postul a fost vacantat, însă cu drept de întoarcere pe post.

În anul 1977 Pr. Bria a fost chemat de conducerea Institutului pentru a susține un examen de renumire pe post. Faptul că și-a dorit păstrarea catedrei, ne demonstrează că decizia de a rămâne în Geneva până la

---

[246] Ion BRIA, „Orthodoxy and Mission", în *International Review of Mission*, nr. 352/2000, pp. 49-59.

[247] Pr. Prof. Ion BRIA, *Climatul Ecumenic 2000. Papa Ioan-Paul al II-lea în România*, Geneva, 2000. Despre această vizită, a se vedea și: Pr. Constantin COMAN, „Vizita Papei în România", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 225/1999, p. 1, p. 3; „O întâlnire sub semnul harului", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 226-227/1999, pp. 1-2; Bogdan-Aurel TELEANU, „Cronica vizitei papale în România", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 226-227/1999, p. 6.

[248] Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 240.

[249] Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 247.

[250] Pr. Prof. Ion BRIA, „Teologia părintelui Dumitru Stăniloae și hermeneutica ecumenică", în *Caietele Universității „Sextil Pușcariu" Brașov*, nr. 2/2002, pp. 28-36.

[251] În anul 1973, studentul Marin Pană a susținut o lucrare de seminar sub îndrumarea P.C. Pr. Conf. Dr. Ion Bria, care și-a dat avizul pentru publicare: Diac. Doctorand Marin N. PANĂ, „Contribuția Episcopului Grigore Comșa la dezvoltarea Omileticii ortodoxe românește", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-5/1973, pp. 390-400.

[252] „Sărbătoarea hramului la Institutul Teologic și la Școala de cântăreți și Seminarul Teologic din București", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1971, p. 56.

[253] „Deschiderea anului de învățământ 1971-1972 la Școlile teologice din Patriarhia Română", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1971, pp. 960-973.

pensionare nu era luată în considerare. Ca atare, la acel moment, Pr. Bria era plecat de 5 ani de zile, nefiind sigur cât va continua activitatea sa în CMB. În arhivă se păstrează o scrisoare către Emilio Castro, directorul Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială, datată 7 noiembrie 1977, despre concursul pentru postul de la București. Pr. Bria va folosi această vizită în țară și pentru a se întâlni cu Patriarhul Iustin, pentru a discuta despre activitatea sa în CMB[254]. În data de 21 noiembrie 1977 va avea loc examinarea pentru poziția de profesor al Institutului.

Un alt moment de menționat este cel din septembrie 1981, atunci când Pr. Prof. Ene Braniște, Rectorul Institutului Teologic din București, i-a scris Pr. Bria solicitându-i să înapoieze cărțile împrumutate de la Biblioteca Institutului[255]. În martie 1982, Pr. Bria îi va răspunde că nu deține respectivele cărți întrucât nu le-a împrumutat vreodată de la bibliotecă. Din nefericire, nu știm cum s-a finalizat problema, însă este cert că Pr. Bria a trimis „ca dar" câteva cărți recent apărute[256]. În condițiile în care posibilitatea de a se stabili la Geneva a prins contur, în luna mai 1990, Pr. Prof. Ion Bria va renunța la postul de profesor de la București[257].

În octombrie 1995, la invitația Pr. prof. Univ. Dr. Mircea Păcurariu, decanul Facultății de Teologie „Andrei Șaguna"[258], Pr. Prof. Univ. Dr. Ion Bria acceptă poziția de profesor asociat, în cadrul Secției

---

[254] A se vedea Anexa 19: *Mesaj către Emilio Castro din partea Pr. Ion Bria,* din data de 7 noiembrie 1977, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.

[255] A se vedea Anexa 44: *Scrisoare de la Pr. Prof. Ene Braniște către Pr. Prof. Dr. Ion Bria,* din data de 9 septembrie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.

[256] A se vedea Anexa 47: *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Ene Braniște,* din data de 8 martie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.

[257] Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU, „Fr. Professor Ion Bria's Biography and Bibliography", p. 12, p. 14.

[258] În data de 17 iunie 1968, doctorandul Mircea Păcurariu și-a susținut teza de doctorat, cu titlul „Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI-XVIII", cu o zi înaintea susținerii tezei de doctorat a Pr. Bria. A se vedea: Lector Dr. Cezar VASILIU, „Doctorii în teologie proclamați de Facultatea de Teologie (1881-1948) și de Institutul din București (1948-1981)", în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 9-10/1982, p. 891. Despre momentul susținerii celor două teze, amintește și Pr. Bria în volumul autobiografic *Al doilea botez,* p. 122-126. Pr. Păcurariu îi va dedica Pr. Bria două prezentări și anume: Pr. Prof. Dr. M. PĂCURARIU, „Câteva gânduri la o aniversare", în *Revista Teologică,* nr. 1/2000, pp. 110-112; „Bria Ion", în Preot Prof. Univ. Dr. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul Teologilor Români*, Ediția a doua, revăzută și întregită, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 65-67.

Teologie Dogmatică și Ecumenică, unde va rămâne până la finalul anului universitar 1998-1999. Proiectul Sibiu se va materializa prin publicarea unor lucrări[259], dar și prin formarea unor teologi care astăzi sunt activi în școala teologică românească[260]. De asemenea, Pr. Bria a făcut parte din Comitetul de redacție pentru *Revista Teologică*, începând cu anul 1997[261] și până în 2002[262], tipărită la acea vreme cu binecuvântarea ÎPS Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului.

Apreciem faptul că *Prefața* unei lucrări alcătuită în perioada de la Sibiu a fost semnată de către PS Prof. Dr. Irineu Slătineanul, în prezent Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, felicitând inițiativa Pr. Ion Bria: „Tipărirea acestui tratat constituie, fără îndoială, un eveniment. Părintele autor, Pr. Prof. Dr. Ion Bria, a frământat materialul în prelegerile sale din ultimii ani la Facultatea de Teologie din Sibiu. Materialul ne reaminteşte un lucru esenţial: teologia unor mari profesori de la Bucureşti şi de la Sibiu a fost pârghia de rezistenţă a Bisericii Ortodoxe în perioada contemporană (1944-1993). Părintele Bria spune, ca şi Părintele Dumitru Stăniloae al cărui discipol şi succesor este, că Biserica Ortodoxă Română suferă când nu este acompaniată şi susţinută de un învăţământ teologic lucid, creator şi plin de speranţă. Ca profesor de teologie dogmatică şi

---

[259] Prima lucrare publicată: Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de Teologie Dogmatică și Ecumenică*, Editura Universității, Sibiu, 1996, republicată în 1999 și în 2009: Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Tratat de Teologie Dogmatică și Ecumenică*, România Creștină, București, 1999; Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică,* vol. I-II, Editura Andreiana, Sibiu, 2009. În esență, lucrarea reprezintă prelegerile din anul universitar 1996-1997, susținute la catedra „Teologie Dogmatică și Ecumenică", în cadrul Facultății de Teologie „Andrei Șaguna", din Sibiu. A doua lucrare a avut la bază prelegerile de la programul de Master: Pr. Prof. Ion BRIA, *Teologia Ortodoxă între Tradiție și Modernitate. Curs pentru programul de Master în Teologia Dogmatică și Ecumenică,* Sesiunea 1997/1998, Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna", Sibiu, publicat în 2009 cu titlul: Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Hermeneutica teologică. Dinamica ei în structurarea Tradiției*, Prefață de Conf. Univ. Dr. Nicolae Moșoiu și Asist. Univ. Dr. Ciprian Toroczkai, Editura Andreiana, Sibiu, 2009.

[260] Două nume de rezonanță din teologia românească contemporană ar fi: Arhim. Prof. Univ. Dr. Teofil Tia, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae Moșoiu, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu. La amândoi teologii, Pr. Prof. Ion Bria le-a fost coordonator științific la tezele de doctorat, susținut la Facultatea de Teologie din Sibiu: Nicolae Viorel Moşoiu, *Dezvoltarea teologică în tradiţie. Viziunea părintelui profesor Dumitru Stăniloae- Sinteze moderne,* Îndrumător: Pr. Prof. univ. dr. Ioan Bria, Data susţinerii: 23.06.1999; Cristian Tia, *Exegeza religiei în misiologia contemporană occidentală*, Îndrumător: Pr. Prof. univ. dr. Ioan BRIA, Data susţinerii: 08.10.2001.

[261] A se vedea: *Revista Teologică*, serie nouă, nr. 2/1997.

[262] A se vedea: *Revista Teologică*, serie nouă, nr. 3/2002.

morală, recomand călduros tuturor studenţilor noştri această lucrare de o profundă gândire teologică şi de o adâncă trăire creştin-ortodoxă"[263].

1.1.3.4. Trecerea în veșnicie

În ziua de 2 iulie 2002, la vârsta de 73 de ani, Pr. Prof. Univ. Dr. Ion Bria trece la cele veșnice în urma unui atac de cord. Trupul neînsuflețit va fi adus de la Geneva și va fi înmormântat în ziua de 8 iulie 2002 în cimitirul Mănăstirii Cernica, de lângă București[264]. La slujba de prohodire a participat un sobor de ierarhi și preoți, rudele și prietenii apropiați. Ca ierarhi prezenți, amintim pe: ÎPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, cu binecuvântarea PF Părinte Patriarh Teoctist, ÎPS Ghenadios, Mitropolit de Sasima, din partea Sanctității Sale, Patriarhul Bartolomeu I al Constantinopolului, ÎPS Serafim, Mitropolitul Germaniei, Europei Centrale și de Nord, ÎPS Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei, ÎPS Andrei, Arhiepiscopul Alba-Iuliei, și PS Sebastian Ilfoveanul[265]. În presa bisericească scrisă, au semnalat trecerea la veșnicie

---

[263] PS Prof. Dr. Irineu SLĂTINEANUL, *Prefață*, în volumul Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Tratat de Teologie Dogmatică și Ecumenică*, România Creștină, București, 1999.

[264] A se vedea: https://basilica.ro/fotoreportaj-personalitati-duhovnicesti-inmormantate-la-manastirea-cernica-i/, accesat la data de 21.01.2021, ora 08:41.

[265] Anunțul trecerii la cele veșnice este disponibil pe site-ul oficial al CMB: „The World Council of Churches (WCC) was deeply grieved to learn of the sudden death of a former member of staff, Father Ion Bria, on 2 July 2002, in Geneva. In 1973, Bria took up the post of executive secretary for mission and relations with Orthodox churches within the WCC, and in 1987 became the director of the WCC Sub-unit for Renewal and Congregational Life. Shortly before his retirement in 1994, Father Ion took up the post of director of the Faith and Witness Unit. Over the years, Father Ion acquired world-wide renown as a theologian and ecumenist, largely because of his important publications in the mission field: *Martyria-Mission*, *Go forth in peace*; *Liturgy after the Liturgy*. His years of service in the WCC were devoted not only to a rich and relevant study of missiology, but also to training and encouraging a new generation of theologians. On behalf of WCC general secretary Rev. Dr Konrad Raiser, who is presently visiting churches in Africa, and also of the moderator of the Central Committee, His Holiness Aram I, Catholicos of Cilicia, WCC deputy general secretary Georges Lemopoulos expressed the Council's deep grief at the loss of Father Ion Bria "the colleague, friend and spiritual father" to his widow in a letter dated 2 July. "I am sure," he added, "that the World Council of Churches, the institution that Father Ion served with such special devotion for so many years, will find the occasion to honour the memory of such a precious friend and colleague." Born in Telega, Romania, in 1929, Father Ion Bria studied theology at the Bucharest Theological Institute from 1950-54. Following post-graduate studies, he was ordained in 1972. In 1978, he was appointed

a părintelui Bria: Pr. Lect. Dr. Teofil Tia[266], Pr. Lect. Dr. Nicolae Moșoiu[267] și Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula[268]. De asemenea, trebuie amintit că la întâlnirea Comitetului Central al CMB de la Geneva, între 26 august - 3 septembrie 2002, s-a ținut un moment de reculegere în cinstea Pr. Ion Bria[269]. La Mănăstirea Cernica, în ziua de 6 august 2002, Preafericitul Părinte Patriarh Teoctist a săvârșit Sfânta Liturghie, urmată de slujba de pomenire de 40 de zile pentru Pr. Prof. Dr. Ion Bria și de un panegiric în memoria sa[270]. În 2003, cu ocazia Congresului Internațional de Teologie „Academician Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae – 100 de ani de la naștere" de la București, în ziua de luni, 10 noiembrie 2003, participanții au ajuns la Mănăstirea Cernica, unde au asistat la slujbele de pomenire la mormintele celor trei profesori de teologie: Dumitru Stăniloae, Ioan G.

---

professor of dogmatic theology and missiology at the Institute and, in 1995, became an associate professor at the "Andrei Saguna" Theological Faculty in Sibiu, Romania. The funeral will take place in Romania on Monday 8 July 2002" (https://www.oikoumene.org/news/wcc-mourns-death-of-former-colleague, accesat la data de 29.12.2020, ora 15:35). De asemenea, la Radio Trinitas, în acel timp cu sediul la Iași, a fost anunțată moartea părintelui Bria, textul fiind disponibil în prezent pe site-ul Basilica.ro al Patriarhiei Române (http://basilica.ro/marele-teolog-roman-ion-bria-a-fost-inmormintat-la-manastirea-cernica/, accesat la data de 29.12.2020, ora 14:38).

[266] Pr. Lect. Dr. Teofil TIA, „S-a stins din viață părintele Prof. Univ. Dr. Dr. h.c. Ion Bria - Geneva", în *Credința străbună*, nr. 7/2002, p. 7.

[267] Pr. Lect. Dr. Nicolae MOȘOIU, „In memoriam. Preot profesor universitar doctor Ion Bria 1929-2002", în *Revista Teologică*, nr. 3/2002, pp. 57-76.

[268] Pr. Prof. Dr. Nicolae NECULA, „Preotul Prof. Univ. Dr. Ion Bria a trecut la cele veșnice", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9/2002, pp. 201-205; Pr. Prof. Dr. Nicolae D. NECULA, „Preotul prof. univ. Dr. Ion Bria a trecut la cele veșnice", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 297-298/2002, p. 10, p. 16.

[269] „1.4 In Memoriam: During the Opening Worship, a moment of silent prayer was observed in memory of a number of persons close to the life of the WCC and the ecumenical movement who had passed away since the last meeting of the Central Committee [...]. Father Ion Bria, a former member of WCC staff, died at the age of 73 on 2 July 2002 in Geneva. In 1973, Fr Bria took up the post of executive secretary for mission and relations with Orthodox churches within the WCC, and in 1987 became the director of the WCC Sub-unit on Renewal and Congregational Life. Shortly before his retirement in 1994, he took up the post of director of the Unit on Faith and Witness. Over the years, Father Ion acquired world-wide renown as a theologian and ecumenist, largely because of his important publications in the mission field: *Martyria-Mission*; *Go Forth in Peace*; *Liturgy after the Liturgy*. His years of service in the WCC were devoted not only to a rich and relevant study of missiology, but also to training and encouraging a new generation of theologians" (*Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Fifty-Second Meeting, Geneva, Switzerland, 26 August – 3 September 2002*, World Council of Churches, Geneva, 2003, pp. 7-8, p. 10). Textul este disponibil și online la următorul link: http://wcc-coe.org/wcc/who/yearbook2003/obituaries.html, accesat la data de 29.12.2020, ora 15:41.

[270] „Cronică", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9/2002, p. 196.

Coman și Ion Bria. Momentul trebuia amintit având în vedere că au fost prezenți foști colegi de peste hotare ai Pr. Bria, dintre care amintim pe: PF Anastasios Yannoulatos, Arhiepiscop al Tiranei, Durres și primat al Albaniei, Prof. dr. Jürgen Moltman, Pr. prof. dr. Thomas Fitzgerald și Pr. prof. Marc Antoine Costa de Beauregard[271].

1.2. Aspecte inedite

Așa cum am afirmat în introducere, acest subcapitol va fi unul cu informații din arhivă. În luna iunie a anului 2016, am avut ocazia, cu aprobarea conducerii Arhivelor Consiliului Mondial al Bisericilor, de a cerceta documentele cu privire la activitatea desfășurată de Pr. Ion Bria în cei 21 de ani petrecuți la Geneva. Ne vom opri la legătura directă a Pr. Ion Bria cu trei dintre patriarhii Bisericii Ortodoxe Române, dar și cu actualul Patriarh al Bisericii Române, PF Daniel Ciobotea, cunoscut apropiat al Pr. Bria și colaborator în multe proiecte teologice. În a doua parte, vom prezenta în același mod relația Pr. Bria cu teologi români de renume, cu Pr. Prof. Dumitru Stăniloae și Pr. Prof. Ioan Sauca[272].

---

[271] Pentru mai multe detalii, a se vedea: Pr. Prof. Dr. Nicolae D. NECULA, „Congresul Internațional de Teologie „Academician Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae - 100 de ani de la naștere" (9-14 noiembrie 2003, Palatul Patriarhiei, București)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-12/2003, pp. 172-182.

[272] În ceea ce privește legătura Pr. Ion Bria cu teologii străini, ar fi de menționat două nume de rezonanță: Pastorul Emilio Castro și Prof. Petros Vassiliadis. Din nefericire, nu am reușit să facem o prezentare pe larg a legăturii dintre Pr. Bria și cei doi teologi amintiți. Pentru moment, amintim câteva aspecte: În 2007, Prof. Petros Vassiliadis a publicat o lucrare în limba greacă, cu o introducere în limba engleză, carte pe care o dedică Pr. Bria: „This book begins and ends with a clear reference to the late Fr. Ion Bria, to whom I also owe my scholarly concern and involvement in the discipline of Missiology, and to his memory as I said I dedicated it" (Petros VASSILIADIS, *Unity and Witness. Orthodox Christian Witness and Inter-faith Dialogue – Handbook on Missiology*, Epikentro Publications, Thessaloniki, 2007, p. xviii). În ceea ce privește legătura cu pastorul Emilio Castro, amintim un episod relatat de Wesley Granberb-Michaelson: „Remembering Emilio's words and passion around eucharistic hospitality is crucial for the ecumenical movement. At the end of Emilio's service as general secretary, he travelled to Iasi, Romania, for a consultation on spirituality with his long-time Orthodox friend, Father Ion Bria. Also a participant, I joined Emilio and Ion at dinner. Glasses of wine were poured. And then, with tears in his eyes, Emilio confessed and lamented that they had never found a way to oficially share together the bread and wine. "But someday, Ion..." Emilio's passion should help us bring that day closer" (Wesley GRANBERG-MICHAELSON, „Foreword", în Carlos A. SINTADO and Manuel

1.2.1. Legătura cu Patriarhii României

Personalitatea Pr. Bria a fost una impresionantă, iar acest aspect este dovedit și de legătura pe care acesta a avut-o cu patriarhii României în perioada activității sale teologice și ecumenice. Din punct de vedere cronologic, vom prezenta câteva aspecte care ne întăresc poziția că Pr. Ion Bria a fost un om cunoscut al timpului său, cu legături bisericești importante. Acest subcapitol va întări încă o dată ipoteza că Pr. Bria a avut și rol de reprezentare a Bisericii Ortodoxe Române în CMB, chiar dacă, așa cum am amintit deja, în mod oficial lucrurile s-au prezentat altfel.

1.2.1.1. Patriarhul Justinian Marina (1901-1977)

Începând cu anul 1948 și până în martie 1977, scaunul patriarhal al Bisericii Ortodoxe Române a fost ocupat de către Justinian Marina, cu care Pr. Bria a avut o colaborare foarte strânsă. Perioada de pregătire teologică, dar și de activitate la catedră a Pr. Bria se suprapune cu perioada de patriarhat a PF Justinian. În mod clar, bursele de studiu în Occident ale Pr. Bria s-au primit cu aprobarea directă a Patriarhului. Merită amintit aici faptul că, în calitate de vorbitor de limbă engleză și franceză, Bria era prezent la diverse întâlniri oficiale ca translator[273].

Între 2-8 iunie 1965, Dr. Arthur Michael Ramsey, Arhiepiscop de Canterbury și Primat a toată Anglia, a vizitat Biserica Ortodoxă Română, la invitația oficială din partea Patriarhului Justinian. În calitate de interpret de limbă engleză, Diac. Ion Bria a fost prezent la acest eveniment cu anvergură internațională[274]. Un an mai târziu, între 21-28 iunie 1966, Patriarhul Justinian va face o vizită oficială la Londra

---

Quintero PEREZ, *Emilio Castro. A Legacy of Passionate Ecumenism*, translation by Tony Coates, WCC Publications, 2018, p. x).

[273] A se vedea: „Vizita în țara noastră a delegației Comisiei «Credință și Constituție» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1964, p. 231; „Vineri, 27 martie 1971, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe Rev. Prof. E. L. Mascall, de faţă fiind PP. SS. Episcopi Antim Tîrgovişteanul şi Antonie Ploieşteanul, vicari patriarhali şi P. C. Pr. Asist. I. Bria, ca interpret de limba engleză” („Cronică”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1971, p. 266); „Cronică”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1971, p. 997.

[274] „Vizita Arhiepiscopului de Canterbury, Dr. Arthur Michael Ramsey, Primat a toată Anglia și Mitropolit”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1965, pp. 381-451.

Primatului Bisericii Anglicane, unde Pr. Bria se afla deja, începând cu luna martie, pentru un nou stagiu de pregătire teologică (martie - iunie 1966). În aceste condiții, a însoțit delegația română pe toată durata vizitei[275]. De amintit că din partea Societății Biblice, Patriarhul Justinian va primi hârtie pentru tipărirea Sfintei Scripturi, ceea ce se va concretiza în 1968, inclusiv cu contribuția Pr. Bria care a avut rolul de translator și intermediar între Patriarhia Română, Tipografie și Societatea Biblică din Londra[276].

Angajarea la Geneva a Pr. Ion Bria se datorează recomandării și dorinței Patriarhului, care făcuse o vizită oficială la Consiliu între 28-30 iunie 1966[277]. În timpul Preafericirii Sale, Biserica Ortodoxă Română a găzduit vizita celor trei Secretari Generali ai CMB: Visser 't Hooft (8-14 noiembrie 1962)[278], Eugene Carson Blake (10-14 septembrie 1971)[279] și Philip Potter (19 iunie - 1 iulie 1975)[280]. Cu certitudine, Pr. Bria a avut nevoie de acordul verbal al Patriarhului pentru plecarea în aprilie 1973 la Geneva, susținere și recomandare pe deplin răsplătite. În continuare, vom prezenta câteva aspecte ale relației Pr. Bria - PF Justinian după angajarea în CMB.

---

[275] „La Londra s-a ajuns în jurul orei 15; pe marele Aeroport al Londrei, Prea Fericitul Patriarh Justinian a fost întâmpinat de Graţia Sa Dr. Michael Ramsey, Arhiepiscop de Canterbury, Primat a toată Anglia şi Mitropolit, şi de Dl. Ambasador la Londra al Republicii Socialiste România, Vasile Pungan, împreună cu alţi membri ai Ambasadei [...]. Au venit de asemenea în întâmpinarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, P. C. Pr. Prof. Vintilă Popescu, parohul bisericii ortodoxe române din Londra, P. C. Diac. Ion Bria şi Dl. Rus Remus, cei doi studenţi care urmează cursuri de teologie în Anglia, împreună cu un grup de credincioşi ortodocşi români care au intonat cu multă însufleţire imnul patriarhal «Pre Stăpînul şi Patriarhul nostru...»" („Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a vizitat Biserica Angliei între 21-28 iunie a.c. și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la Geneva, între 28-30 iunie a.c.", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1966, pp. 653-654). A se vedea și articolul: Ion BRIA, „Vizita Patriarhului Justinian la Biserica Angliei și la Consiliul Ecumenic al Bisericilor (CEB)", în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-10/1966, pp. 883-889.

[276] „Am avut misiunea să traduc corespondența dintre Patriarhie și UBS, să primesc eventual delegația UBS, în diverse faze ale tipăririi și difuzării Bibliei" (Preot. prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 121); „Vizita la Patriarhia Română a reverendului Bernard J. Tidball, secretar pentru Europa și America Latină al Societății biblice britanice", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1967, pp. 1143-1145.

[277] A se vedea studiul nostru: Drd. Doru MARCU, „Activitatea ecumenică a Patriarhului Justinian Marina în perioada 1948-1977. Istorie și teologie", în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2017, pp. 196-204.

[278] Pr. Prof. Vintilă POPESCU, „Vizita unor reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor în țara noastră ca invitați ai Bisericii Ortodoxe Române", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1962, pp. 1072-1100.

[279] „Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Secretarul General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Dr. Eugène Carson Blake", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1971, pp. 946-949.

[280] „Pastorul Dr. Philip Potter, Secretar General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în România", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1975, pp. 851-859.

În arhivele Consiliului se păstrează copiile corespondenței dintre Pr. Bria și Patriarhul Justinian. De subliniat că în perioada mai - decembrie 1973, Pr. Bria îi va scrie nu mai puțin de 15 scrisori, cu diferite subiecte. Sunt multe detalii administrative care nu fac obiectul cercetării noastre. Ceea ce ne interesează este legătura în privința activităților teologice sau ecumenice, care merită prezentate.

În prima scrisoare, Pr. Bria amintește că în ziua de 23 aprilie 1973, la invitația Prof. Nikos Nissiotis, a susținut la Institutul Ecumenic de la Bossey un referat cu tema „Preoția din punct de vedere sacramental și eclesiologic”[281]. Dincolo de conținutul teologic, observăm relația atentă pe care Pr. Bria o avea cu Patriarhul Justinian, informându-l asupra activității sale teologice și ecumenice din Elveția[282].

În scrisoarea din 3 iunie 1973, Pr. Bria îi trimite Patriarhului Justinian studiul său despre Conferința de la Bangkok, despre care am amintit deja mai sus, cu rugămintea de a fi publicat în revistele oficiale[283]. Într-adevăr, studiul semnat de pr. Bria va fi publicat în revista *Biserica Ortodoxă Română*[284].

În scrisoarea din 1 decembrie 1973, Pr. Bria îi scrie Patriarhului despre întâlnirea Comisiei „Credință și Constituție” de la Salamanca, Spania, din septembrie 1973, unde sfinția sa a prezentat un referat[285]. Tot la 1 decembrie 1973, într-o altă scrisoare, îl informează despre prezența sa la „Săptămâna întâlnirilor”, care a avut loc la Geneva, între 5-9 noiembrie 1973 și unde a prezentat referatul „Angajamentul ecumenic al Ortodoxiei”[286].

---

[281] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 28 mai 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 6.

[282] Din nefericire, nu am avut acces la referatul prezentat. În schimb, în cadrul unui nou articol publicat în revista *Studii Teologice* de către pr. Bria, prima notă de subsol menționează că textul a fost prezentat la o Conferință la Institutul Ecumenic de la Bossey, în cadrul Seminarului ortodox, în 1976: Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă”, în *Studii Teologice*, nr. 7-10/1976, pp. 695-704.

[283] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 3 iunie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 7.

[284] Pr. Prof. Ion BRIA, „Conferința misionară mondială «Mântuirea astăzi» și a treia Adunare generală a Comisiei «Misiune și Evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Bangkok-Tailanda, 29 decembrie 1972-12 ianuarie 1973)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1973, pp. 92-99.

[285] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 1 decembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 13.

[286] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 1 decembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 14.

Între 4-8 iunie 1974, la Cernica a avut loc Consultația ortodoxă „Mărturisirea lui Hristos astăzi”, organizată prin implicarea Pr. Bria. În 15 decembrie 1973, Patriarhul Justinian era rugat să dea un răspuns oficial cu privire la implicarea și sprijinul Patriarhiei Române în desfășurarea respectivei întâlniri: „În numele Comisiei Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, îmi îngădui să revin cu rugămintea de a acorda binecuvântarea și aprobarea Prea Fericirii Voastre pentru ținerea Consultației ortodoxe cu tema „Mărturisirea lui Hristos astăzi”, la București, între 4 și 8 iunie, la invitația și cu sprijinul Bisericii Ortodoxe Române”[287]. Așa cum am prezentat, consultarea s-a ținut și a avut rezultate deosebite, cu participarea unor teologi ortodocși de renume, precum John Zizioulas, Nikos Nissiotis, John Meyendorf și Dumitru Stăniloae.

La puțin timp după cutremurul din București, în ziua de 26 martie 1977, PF Justinian a trecut la cele veșnice, iar în data de 12 iunie 1977, ÎPS Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, va fi ales Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Pr. Bria îi va purta un respect deosebit Patriarhului Justinian, fiind omul care l-a sprijinit pentru studiile din străinătate, l-a ajutat să revină în anul 1968 ca profesor la Institutul Teologic, l-a hirotonit ca preot în 1972 și l-a recomandat pentru angajarea în CMB. În multe lucrări, Pr. Bria a amintit de activitatea bisericească a Patriarhului Justinian și de capacitatea sa de a păstra un echilibru în societatea comunistă a anilor de patriarhat, dincolo de tezele susținute de unii și de alții[288].

1.2.1.2. Patriarhul Iustin Moisescu (1910-1986)

În ziua de 6 iunie 1977, Pr. Ion Bria a primit telegramă prin care era invitat să participe la întronizarea ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe

---

[287] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 15 decembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 15.

[288] Kaisamari HINTIKKA, *The Romanian Orthodox Church and the World Council of Church, 1961-1977*, Scriften der Luther-Agricola-Gesellschaft 48, Luther-Agricola-Society, Helsinki, 2000; Kaisamari HINTIKKA, „The Pride and Prejudice of Romanian Orthodox Ecumenism”, în Jonathan SUTTON and Wil van den BERCKEN eds., *Orthodox Christianity and Contemporary Europe*, Eastern Christian Studies 3, Peeters, Leuven, Paris and Dudley, MA, 2003, pp. 455-462; Lucian N. LEUȘTEAN, „Between Moscow and London: Romanian Orthodoxy and National Communism, 1960-1965”, în *The Slavonic and East European Review*, nr. 3/2007, pp. 491-521.

Române a Mitropolitului Iustin Moisescu, alături de care avusese ocazia să participe la numeroase întruniri creștine[289]. În continuare, ne vom opri asupra a două momente de legătură dintre Pr. Bria și PF Iustin: inițierea traducerii colecției *Sources Chrétiennes*, începând cu anul 1979 și Întâlnirea anuală a Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială a CMB, de la București, în anul 1981.

Un proiect important al Patriarhului Iustin va fi traducerea lucrărilor Sfinților Părinți din colecția *Sources Chrétiennes*, numit colecția Părinți și Scriitori Bisericești (PSB)[290]. Conform cercetării noastre, Pr. Ion Bria a susținut această inițiativă și a facilitat trimiterea în țară a unor volume din colecția *Sources Chrétiennes*, pe care traducătorii le-au folosit în acest proiect. În ziua de 19 septembrie 1978, Pr. Bria îi scrie pastorului Pieter Bouman, secretarul pentru Europa al Comisiei de ajutor interbisericesc din CMB (Commission of Inter-Church Aid, Refugee, World Service - CICARWS), despre inițiativa Patriarhului Iustin, rugându-l să faciliteze achiziționarea unor volume din colecția amintită, indicându-i volumele lipsă[291]. La data de 14 noiembrie 1978, Pr. Bria îi transmite Patriarhului Iustin că a înaintat un referat, către comisia responsabilă din CMB, pentru procurarea volumelor lipsă din colecția *Sources Chrétiennes*, volume care au fost deja trimise. În acest sens, Patriarhul era rugat să confirme primirea volumelor cu indicarea titlurilor[292]. În ziua de 7 mai 1979, printr-o scrisoare semnată de Pr. Dumitru Soare și Arhim. Grigore Băbuș, se confirma primirea a 34 de

---

[289] *Telegramă către Pr. Ion Bria*, din data de 6 iunie 1977, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 18. Despre acest eveniment din viața Bisericii, a se vedea: Pr. Ioan GAGIU, Diac. Petru DAVID, „Alegerea, înmânarea decretului prezidențial de recunoaștere și întronizarea Preafericitului Părinte Dr. Iustin Moisescu ca Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1977, pp. 590-668.

[290] „Colecția patristică Părinți și Scriitori Bisericești [PSB] a fost inițiată în primăvara anului 1977 de către patriarhul Iustin Moisescu, fiind publicată sub egida Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, prin grija unei Comisii de traducători, formată din profesori de teologie, buni cunoscători ai limbilor clasice [Dumitru Stăniloae, Dumitru Fecioru, Teodor Bodogae, Ene Branişte, Ioan Rămureanu, Constantin Cornițescu ş.a.], cărora li s-au adăugat filologi clasici, ca David Popescu, Nicolae Barbu ş.a" (http://patriarhia.ro/editurile-patriarhiei-romane-9292.html, accesat la data de 05.01.2021, ora 18:43).

[291] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Dl. Pieter Bouman*, din data de 19 septembrie 1978, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 21.

[292] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, din data de 14 noiembrie 1978, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 22.

volume, anexând lista cu înregistrarea lor[293]. La rândul său, în ziua de 23 mai 1979 Pr. Bria va cere conducerii librăriei Consiliului să verifice lista primită de la București, pentru a vedea dacă totul este în regulă[294]. Mai mult decât atât, în luna aprilie 1982, Pr. Bria va scrie pe rând Pr. Prof. Ene Braniște la București[295], Pr. Prof. Constantin Voicu de la Sibiu[296] și Pastorului Ștefan Iuhaz de la Cluj-Napoca[297], menționând că s-au livrat pentru institutele respective un număr de 175 de volume din colecția *Sources Chrétiennes*, ca „dar gratuit" din partea Bisericii Protestante din Leuven, Belgia, la intervenția aceluiași Pieter Bouman.

Un rol deosebit de important în organizarea la București a Consultației anuale a Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială din luna mai 1981 l-a avut Pr. Bria, care a purtat o întreagă corespondență cu Patriarhul Justin pentru detaliile organizatorice. Prima scrisoare din 26 ianuarie 1981 menționa ca întâlnirea să aibă loc la Mănăstirea Cernica, unde avusese loc consultația ortodoxă din anul 1974[298]. Același lucru îl va confirma și Emilio Castro, directorul Comisiei, care a transmis o scrisoare de informare pentru membrii și consultanții Comisiei, în data de 13 februarie 1981[299]. Locul de organizare se va modifica, deja în data de 2 aprilie 1981 indicându-se Institutul Teologic din București, unde era rector Pr. prof. Ene Braniște și căruia Pr. Bria i-a scris despre cerințele tehnice ale

---

[293] *Scrisoare de la Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal, și de la Arhim. Grigore Băbuș, redactorul Bibliotecii Sfântului Sinod, către Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, din data de 7 mai 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 23.

[294] *Informare de la Pr. Ion Bria către Librăria CMB*, din data de 23 mai 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 25.

[295] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Ene Braniște*, din data de 23 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 49.

[296] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Constantin Voicu*, din data de 28 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 50.

[297] *Scrisoare de la Prof. Ion Bria către Prof. Dr. Stefan Iuhaz*, în data de 28 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 51.

[298] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, din data de 26 ianuarie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives, Anexa 28.

[299] *Scrisoare de la Emilio Castro către membrii și consultanții Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială*, din data de 13 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives, Anexa 32.

întâlnirii[300]. În mare parte, aceleași informații se regăsesc și în scrisoarea din 3 aprilie 1981, trimisă de data aceasta direct către Părintele Patriarh Iustin[301]. În data de 10 aprilie 1981, Emilio Castro trimite o ultimă scrisoare către participanții întâlnirii programată pentru luna mai 1981, menționând ca persoană de contact pe Pr. Dumitru Soare[302]. Într-adevăr, întâlnirea anuală a Comisiei Misiune și Evanghelizare s-a desfășurat între 5 și 11 mai 1981, la Institutul Teologic din București, cu binecuvântarea Preafericitului Patriarh Iustin și cu implicarea Pr. Ion Bria. Tot la această întâlnire, s-a constituit pentru prima oară Grupul Consultativ Ortodox (Orthodox Advisory Group), moderat de Episcopul Anastasios Yannoulatos. După întâlnire, în data de 25 mai 1981, Pr. Ion Bria va redacta și trimite către Bisericile Ortodoxe o adresă oficială, alături de Raportul oficial al grupului consultativ cu diferite recomandări privind dezvoltarea unei noi etape în viața misionară ortodoxă[303]. În calitate de Secretar executiv al Biroului *Studii și Relații cu Ortodocșii*, Pr. Bria va trimite acel raport și către Societatea Biblică de la Londra, cu intenția de a primi ajutor în vederea tipăririi și distribuirii Sfintei Scripturi în Bisericile Ortodoxe. Merită menționat că persoana de legătură la Londra era Dr. Petros Vasiliadis[304].

În 1986, după moartea Patriarhului Iustin, Pr. Bria avea să scrie despre acesta următoarele rânduri: „Cu personalitatea sa intelectuală distinsă, patriarhul Iustin a marcat cel mai mult participarea Bisericii Ortodoxe Române la mișcarea ecumenică din ultimul sfert de veac (1961-1986), fiind membru al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic din 1961 până în 1977, participând la trei adunări generale: New Delhi - 1961, Upsala - 1968, Nairobi - 1975. Ecumenismul a fost una dintre

[300] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Dr. Ene Braniște*, din data de 2 aprilie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives, Anexa 36.

[301] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, din data de 3 aprilie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives, Anexa 37.

[302] *Scrisoare de la Emilio Castro către participanții Întâlnirii Comisiei Misiune și Evanghelizare de la București*, din data de 10 aprilie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives, Anexa 38.

[303] *Adresa oficială de la Pr. Ion Bria către Bisericile Ortodoxe*, din data de 25 mai 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives, Anexa 39.

[304] *Scrisoare de la Dr. Petros Vasiliadis către Prof. Ion Bria*, în data de 9 iulie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives, Anexa 41.

dimensiunile esențiale ale slujirii sale arhierești care a durat trei decenii (1956-1986). Consiliul Ecumenic al Bisericilor îi va rămâne recunoscător pentru contribuția sa lucidă și discernământul său înțelept pe care le-a dăruit mișcării ecumenice în această vreme"[305].

1.2.1.3. Patriarhul Teoctist Arăpașu (1915-2007)

Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române între anii 1986-2007, PF Teoctist a apreciat activitatea bisericească și ecumenică a Pr. Ion Bria. În anul 2003, în cadrul unei vizite oficiale în Germania, avea să spună: „Biserica Ortodoxă Română şi-a trimis mereu cei mai de seamă teologi pentru a lucra în centrul ecumenic de la Geneva. Patriarhul Justinian a susţinut foarte mult deschiderea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române, delegând la Geneva pe Pr. Prof. Dr. Ion Bria, care a lucrat ani de-a rândul pentru unitatea Bisericilor creştine"[306].

Pr. Ion Bria, în calitate de reprezentant al CMB, dar și în nume personal, a participat la întronizarea PF Teoctist, din data de 16 noiembrie 1986[307]. După această dată, cu ocazia marilor sărbători sau la zilele de naștere, Pr. Bria va trimite de fiecare dată scrisori și telegrame de felicitare[308]. Cu alte ocazii, a fost primit în calitate de reprezentant al Consiliului[309]. În anul 1991, Pr. Bria a trimis o scrisoare prin care propunea marcarea a 30 de ani de la

---

305 Pr. Prof. Ion BRIA, „In memoriam: Patriarhul Iustin al Bisericii Ortodoxe Române", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1986, p. 14. Acest articol comemorativ a fost republicat în volumul: Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, pp. 349-353.

306 Pr. Daniel BENGA, Pr. Constantin STOICA, „Vizita pastoral-misionară și ecumenică în Germania a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-6/2003, p. 111.

307 Asist. Alexandru M. IONIȚĂ, „Festivitățile instalării Prea Fericitului Părinte Teoctist ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1986, p. 110, p. 118.

308 „Scrisori și telegrame de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist cu prilejul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului – 1988", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1989, p. 25; Ștefan GĂNCEANU, „Aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1989, p. 134; „Scrisori și telegrame de felicitare, primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cu prilejul Sfintelor Paști - 1989", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1989, p. 19.

309 „Cronica", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-10/1989, p. 81; Pr. Alexandru TUDOR, „Întâlnire ecumenică la Palatul Patriarhal", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1990, pp. 32-35; „Eveniment la tipografia Patriarhiei", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9/1991, p. 63.

intrarea Bisericii Ortodoxe Române în CMB[310], concretizată prin organizarea unui Seminar al CMB la București în luna octombrie a aceluiași an[311]. În anul 1994, am amintit deja, a existat o scrisoare de felicitare către Pr. Bria cu ocazia încetării activității din Consiliu.

În mai 1999, PF Teoctist a ținut ca Pr. Bria să participe la primirea Papei Ioan-Paul al II-lea, făcând parte din soborul de preoți care au slujit la Sfânta Liturghie din 9 mai 1999. Despre acest moment și despre gestul Patriarhului Teoctist, Pr. Bria avea să afirme la începutul anului 2000: „Ca nici o altă Biserică Ortodoxă, Patriarhia Română a pus o mare pasiune în dialogul teologic cu Biserica Romano-Catolică, reuşind să obţină în comun rezultate ireversibile. Dar cel care a dat un impuls decisiv reconcilierii dintre Orient şi Occident a fost P.F. Patriarh Teoctist, invitând pe episcopul Romei, Papa Ioan Paul al II-lea să facă o vizită ecumenică la Bucureşti între 7 şi 9 Mai 1999. Această cutezanţă ecumenică fără precedent s-a bazat pe temelii solide: România, ţară-punte între Orient şi Occident, aşezată între latinitas şi Bizanţ, este un loc de întâlnire şi de comuniune; există elemente de unitate structurală care aparţin în comun Catolicismului şi Ortodoxiei; episcopul de Roma şi arhiepiscopul de Bucureşti trebuiau să fie precursorii Pactului de stabilitate în Balcani înainte de sfârşitul mileniului al II-lea al istoriei creştine"[312].

În semn de prețuire, la data de 6 august 2002, PF Teoctist a săvârșit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Cernica și slujba de pomenire a Pr. Ion Bria, înmormântat acolo la data de 8 iulie 2002.

1.2.1.4. Patriarhul Daniel Ciobotea (n. 1951)[313]

Conform biografiei, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a studiat la Facultatea de Teologie Protestantă a Universității de Științe Umane din

[310] „Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 3-4 septembrie 1991", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-12/1991, p. 261.

[311] „Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 23-25 ianuarie 1992", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 4-6/1992, p. 204.

[312] „Mesaje din partea unor instituții și oameni de cultură", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/2000, pp. 184-185. Despre vizita Pontifului Bisericii Romano-Catolice în România, a se vedea lucrarea: Pr. Prof. Ion BRIA, *Climatul Ecumenic 2000. Papa Ioan-Paul al II-lea în România*, Geneva, 2000.

[313] Din motive etice, vom aminti despre corespondența în legătură cu PF Patriarh Daniel, fără însă a anexa scrisorile respective. Rolul acestei prezentări este acela de a arăta implicarea Pr. Prof. Ion Bria, care s-a manifestat și în cazul altor teologi români, atunci când i-a fost solicitat ajutorul.

Strasbourg, Franța, în perioada 1976-1978, susținând teza de doctorat în data de 15 iunie 1979, cu titlul: *Réflexion et vie chrétiennes aujourd'hui. Essai sur le raport entre la théologie et la spiritualité*[314]. În următoarele rânduri, vom prezenta câteva detalii inedite ale relației dintre autorul nostru și actualul Patriarh al României.

În data de 4 aprilie 1979, Pr. Ion Bria trimite o scrisoare către Pr. George Tsetsis[315] și Jean-Jacques Bauswein[316], de la Biroul de Burse al CMB, cu rugămintea din partea Patriarhiei Române, de a se obține burse școlare pentru anul academic 1979-1980 tinerilor români teologi Valentin Brătan și Dan-Ilie Ciobotea, în cadrul Institutului Teologic Ortodox Sf. Serghie din Paris[317]. Pentru a întări această rugăminte, s-a anexat și o recomandare din partea renumitului profesor de teologie Oliver Clément, semnată la 30 martie 1979[318]. Din nefericire, având în vedere că perioada de depunere a dosarelor pentru bursă trecuse deja, în data de 19 aprilie 1979 s-a primit un răspuns nefavorabil[319]. Totuși, în perioada 1978-1980, tânărul Ciobotea va studia la Facultatea de Teologie Catolică a Universității *Albert Ludwig*, din Freiburg im Breisgau, Germania.

În data de 15 octombrie 1979, Pr. Ion Bria va trimite o scrisoare de recomandare către directorul Institutului Ecumenic de la Bossey, Karl Hertz, pentru numirea în staff-ul Institutului a doctorului în teologie Dan-Ilie Ciobotea[320]. Pentru dovedirea calităților teologice, s-au prezentat și două recomandări de la profesorii Gérard Siegwald (16 noiembrie 1979)[321] și

---

[314] https://basilica.ro/biografia/, accesat la data de 06.01.2021, ora 16:08.

[315] https://www.ecupatria.org/dr-george-tsetsis/, accesat la data de 06.01.2021, ora 16:00.

[316] https://www.johnknox.ch/home/our-history/, accesat la data de 06.01.2021, ora 16:01.

[317] *Scrisoare de la Pr. Ion Bria către George Tsetsis și Jean-Jacques Bauswein*, din data de 4 aprilie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.

[318] *Recomandare din partea Prof. Olivier Clement pentru Dl. Dan-Ilie Ciobotea*, din data de 30 martie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.

[319] *Scrisoare de la D-na Doris Achkar către Dl. Dan-Ilie Ciobotea*, din data de 19 aprilie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives; *Scrisoare de la D-na Doris Achkar către Dl. Valentin Bratan*, din data de 19 aprilie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.

[320] *Scrisoare de la Pr. Ion Bria către Karl Hertz*, din data de 15 octombrie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.

[321] *Recomandare din partea Prof. Gérard Siegwald pentru Dl. Dan-Ilie Ciobotea*, din data de 16 noiembrie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.

André Benoit (26 noiembrie 1979)[322], coordonatori ai tezei susținute la Strasbourg. Mai mult decât atât, Preasfințitul Antonie, vicar patriarhal la acea vreme, în data de 3 decembrie 1979, a trimis o recomandare către conducerea Institutului Ecumenic pentru numirea domnului Ciobotea ca lector[323], ceea ce se va realiza în mod oficial la întrunirea Comitetului Central al CMB din august 1980, rămânând în această funcție până în septembrie 1988[324].

Într-un mesaj scris din 26 septembrie 1979, teologul Ciobotea, viitorul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, îi mulțumea Pr. Bria pentru sprijinul acordat, fiind începutul unei legături de prietenie și respect reciproc[325]. În anul 1993, vor publica împreună un volum în limba franceză, în fond o colecție de 8 articole publicate sau prezentate anterior[326]. De asemenea, Pr. Ion Bria va publica la Iași trei cărți, în 1994[327], 1995[328] și în 2003 (postmortem)[329], toate prefațate de ÎPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei (1990-2007).

---

[322] *Recomandare din partea Prof. André Benoit pentru dl. Dan-Ilie Ciobotea*, din data de 26 noiembrie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.

[323] *Adresă din partea PS Antonie Ploieșteanul și a Pr. Dumitru Soare către Directorul Institutului Ecumenic de la Bossey*, din data de 3 decembrie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.

[324] „Ecumenical Institute, Bossey Dr Dan-Ilia Ciobotea (Romania, Orthodox Church) as Lecturer for three years from 1 September 1980 to 31 August 1983 (August 1980)" (*Minutes of the Thirty-Second Meeting*, p. 87); „Dr Dan-Ilie Ciobotea (Romania, Romanian Orthodox Church (Eastern)), Lecturer, for three years from 15 November 1983 (will complete 6 years' service) (Exec. July 1982)" (*Minutes of the Thirty-Fourth Meeting*, p. 93); „All the contract extensions given below are for three years unless other wise stated: Dr Dan-Ilie Ciobotea (Romania, Romanian Orthodox (Eastern)) Lecturer, from 15 November 1986 (will complete nine years' service) (Exec. July 1985)" (*Minutes of the Thirty-Seventh Meeting*, pp. 63-64); „The Central Committee noted that the following executive staff members had left, or would shortly leave, the service ofthe World Council of Churches: General Secretariat: Ecumenical Institute, Bossey: Prof. Dr. Adriaan Geense, (Netherlands, Netherlands Reformed Church), Director, on 31 August 1989 (will complete 6 years' service); Dr Dan-Ilie Ciobotea (Romania, Romanian Orthodox Church (Eastern)), Lecturer, on 15 September 1988 (will complete 7 years 10 months' service)" (*Minutes of the Thirty-Ninth Meeting*, p. 121).

[325] *Mesaj de la Dl. Dan Ilie Ciobotea către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 26 septembrie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.

[326] Detaliile lucrării sunt: Monseigneur Daniel CIOBOTEA, Professeur Ion BRIA, *Regrads sur l'Orthodoxie*, Conseil Œcuméniques des Eglises, Genève, 1993.

[327] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Spațiul nemuririi sau eternizarea umanului în Dumnezeu în viziunea teologică și spirituală a Părintelui Stăniloae*, Editura Trinitas, Iași, 1994.

Am menționat deja că la înmormântarea Pr. Bria, ÎPS Daniel va fi prezent și va oficia slujba în calitate de protos. În ziua de 20 iunie 2009, la împlinirea a 80 de ani de la naștere și la 7 ani de la trecerea la cele veșnice, în calitate de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, PF Daniel va săvârși la mormântul de la Cernica al Pr. Ion Bria slujba de pomenire[330], un gest de prețuire față de omul și teologul Bria, afirmând în cuvântul omagial: „Părintele Profesor Ion Bria a fost un teolog atent și sensibil la schimbările istoriei contemporane, un mare sprijinitor al tinerilor teologi români care au studiat în Occident, a procurat zeci de burse pentru tineri români. A organizat în România multe întrunirii internaționale oferind Bisericii Ortodoxe Române șansa de a arăta o teologie mărturisitoare și pastorală, vie și bogată, chiar și în anii grei ai comunismului. A fost apreciat în toată lumea ortodoxă și în instituțiile ecumenice din Europa și din alte continente. Rugăm pe Hristos - Domnul să așeze sufletul robului Său Părintele Prof. Dr. Ion Bria împreună cu drepții și slujitorii Săi, care L-au mărturisit cu credință vie și iubire constantă. Veșnica lui pomenire!”[331].

1.2.2. Legătura cu teologi români

În următoarele două secțiuni, vom prezenta legătura Pr. Bria cu mentorul său, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, precum și legătura cu Pr. Prof. Ioan Sauca, Secretar General Interimar al CMB în perioada aprilie 2020 – iunie 2022. Am ales aceste două nume pentru rezonanța lor ecumenică, cu toate că în activitatea sa, Pr. Bria a ajutat și a susținut mulți teologi români. Ar fi de amintit legăturile pe care le-a avut cu doamna Anca Manolache[332], cu Pr. Prof. Nicu Moldoveanu[333], cu Pr. Prof. Vasile

---

[328] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa. Locul spiritualității române*, Editura Trinitas, Iași, 1995.

[329] Pr. Prof. Ion BRIA, *Teologia Ortodoxă în România contemporană. Evaluări și Perspective*, Editura Trinitas, Iași, 2003.

[330] *Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a oficiat o slujbă de pomenire la mormântul Părintelui Profesor Ion Bria*, https://basilica.ro/preafericitul-parinte-patriarh-daniel-a-oficiat-o-slujba-de-pomenire-la-mormantul-parintelui-profesor-ion-bria/, accesat la data de 06.01.2021, ora 23:40.

[331] *Cuvântul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel la parastasul Părintelui Profesor Ion Bria*, din data de 20.06.2009, disponibil online la adresa web: https://basilica.ro/cuvantul-preafericitului-parinte-patriarh-daniel-la-parastasul-parintelui-profesor-ion-bria/, accesat la data de 06.01.2021, ora 23:44.

[332] *Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 1 noiembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377,

Răducă[334], cu ÎPS Bartolomeu Anania[335], cu Pr. Constantin Galeriu[336], cu Valentin Brătan, cu Teodor Damian sau cu Constantin Popa[337]. În unele cazuri, s-a implicat pentru primirea de burse de studiu, iar în altele, în promovarea teologiei lor prin publicarea unor articole în diferitele cărți editate de sfinția sa. Amintim de scrisoarea din iunie 1973, atunci când Pr. Bria îi transmite Patriarhului Justinian că teologia românească este „necunoscută cu desăvârșire aici la Geneva", intervenind la diferite publicații pentru „afirmarea teologiei noastre din ultima vreme"[338].

WCC Archives, Anexa 12; *Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Ion Bria*, în data de 25 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 33; *Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Ion Bria*, din data de 1 iunie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 40; *Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Ion Bria*, din data de 20 august 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 42.

[333] *Scrisoare de la Diac. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 4 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 30; *Scrisoare de la Diac. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 4 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 31; *Scrisoare de la Diac. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 3 februarie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 45.

[334] *Scrisoare de la Pr. Vasile Răducă către Pr. Ion Bria*, din data de 17 februarie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 46; *Carte poștală de la Vasile Răducă către Pr. Ion Bria*, din data de 15 martie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 48.

[335] *Scrisoare de la Arhim. Bartolomeu Anania către Pr. Ion Bria*, din data de 2 iulie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives, Anexa 53. A se vedea și articolul: Bartholomew Valeriu ANANIA, „Life as target", în Ion BRIA ed., *Jesus Christ – the Life of the World*, pp. 106-107.

[336] Prof. Constantin GALERIU, „The Romanian Patriarchate", Ion BRIA ed., *Martyria/Mission*, p. 93-101.

[337] *Scrisoare de la Marcel Pasche către Pr. Ion Bria*, din data de 17 martie 1980, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 27.

[338] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 5 iunie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 8. A se vedea și: *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 22 ianuarie 1977, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 16.

1.2.2.1. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae (1903-1993)

În unanimitate, se consideră că Pr. Bria a fost ucenicul Pr. Dumitru Stăniloae. Avem destule dovezi care certifică acest lucru[339]. Prima întâlnire cu Pr. Stăniloae a avut loc în decembrie 1950, urmând ca în perioada cursurilor de magisteriu dintre anii 1954-1957 să aibă loc o apropiere și mai mare[340]. Având în vedere că în perioada anilor 1958-1963 Pr. Stăniloae s-a aflat în detenție din motive politico-religioase, coordonatorul tezei Pr. Bria va fi Prof. Nicolae Chițescu, însă la susținerea tezei în iunie 1968, Pr. Stăniloae se va afla în comisie, apreciind lucrarea ca una de calitate și cu bibliografie la zi. După plecarea la Geneva, Pr. Bria va ține legătura cu Pr. Stăniloae prin scrisori. În același timp, cu ocazia vizitelor în România, în interes de serviciu sau personal, Pr. Bria a rămas în contact cu Pr. Stăniloae. În următoarele rânduri, vom aminti două situații care întăresc apropierea dintre cei doi teologi, dar și respectul pe care Pr. Bria l-a avut atât față de persoana Pr. Stăniloae, cât și față de gândirea sa teologică.

În anul 2000, Pr. Nicolae Moșoiu a făcut public un număr de scrisori trimise de Pr. Stăniloae către Pr. Bria[341]. Cel mai probabil există și alte scrisori ale corespondenței dintre cei doi. Din nefericire, nu am avut acces la cele semnate de către Pr. Bria către Pr. Stăniloae, cu excepția unei singure scrisori. În anul 2015, Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță va publica conținutul unei scrisori inedite a Pr. Stăniloae către Pr. Bria[342], pe care am regăsit-o și noi în arhiva de la Geneva. Conform scrisorilor, în ziua de 3 februarie 1981, Pr. Bria îi scrie Pr. Stăniloae în numele Comisiei de Misiune și Evanghelizare a CMB cu rugămintea de a realiza un studiu

---

[339] A se vedea studiul: Drd. Răzvan Emanuel FIBIŞAN, „Reflectarea teologiei părintelui Stăniloae în gândirea teologică, misionară şi ecumenică a părintelui Ion Bria", în *Analele Universităţii de Vest din Timişoara*, nr. 19/2014, pp. 49-64.

[340] „Magistranzii aveau privilegii speciale. Cea mai mare bucurie personală a fost aceea a „uceniciei" în proximitatea maximă a părintelui Stăniloae. Timp de trei ani l-am acompaniat în toată activitatea sa didactică și reprezentativă" (Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 72).

[341] Datele de redactare ale scrisorilor sunt următoarele: 22.12.1977, 10.06.1978, 30.12.1978, 06.02.1979, 21.07.1979, 01.09.1980, 24.07.1992. Aceste scrisori au fost republicate în volumul autobiografic: Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, pp. 345-352.

[342] Viorel IONIȚĂ, „Mărturii inedite despre Părintele Dumitru Stăniloae", 6 mai 2015, https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/an-omagial/marturii-inedite-despre-parintele-dumitru-staniloae-101380.html, accesat la data de 11.01.2021, ora 18:30.

din perspectivă misionară asupra temei „Iisus Hristos, viața lumii"[343]. Pr. Stăniloae era rugat să trimită textul până la data de cel târziu 20 martie 1981. În data de 3 martie 1981, Pr. Stăniloae îi răspunde Pr. Bria[344], iar în data de 16 martie 1982, Serviciul Relații Externe Bisericești al Patriarhiei Române, sub semnătura Pr. Dumitru Soare și a domnului Sorin Ionescu, va trimite o adresă către Pr. Bria, anexând un material scris de Pr. Stăniloae în limba română și în limba franceză[345].

Un al doilea aspect este lucrarea Pr. Bria de promovare a teologiei Pr. Stăniloae. În acest sens, încă din timpul vieții Pr. Bria l-a implicat în multe proiecte comune, invitându-l la diferite consultări[346] și publicându-i unele materiale[347]. De asemenea, însuși Pr. Bria va reflecta asupra teologiei Pr. Stăniloae, publicând lucrări în română[348], în engleză[349] și

---

[343] *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Dumitru Stăniloae*, din data de 3 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives, Anexa 29.

[344] *Scrisoare de la Pr. Dumitru Stăniloae către Pr. Ion Bria*, din data de 3 martie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives, Anexa 34.

[345] *Scrisoare de la Pr. Dumitru Soare și Sorin Ionescu către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 16 martie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives, Anexa 35.

[346] Aici trebuie amintită Consultația ortodoxă de la Cernica din iunie 1974, unde Pr. Dumitru Stăniloae și-a adus contribuția teologică și al cărui referat a fost introdus în documentele Adunării de la Nairobi: Père Dumitru STANILOAE, „La Centralité du Christ dans la théologie, dans la spiritualité et dans la mission orthodoxe", în *Contacts*, nr. 92/1975, pp. 447-458. De asemenea, în iunie 1981, Pr. Dumitru Stăniloae va fi invitat de Consiliul Mondial să conferențieze la Geneva și Neuchâtel.

[347] A se vedea: Prof. Dumitru STANILOAE, „Witness Through "Holiness" of Life", în Ion BRIA ed., *Martyria/Mission: The Witness of Orthodox Churches Today*, WCC Publications, Geneva, 1980, pp. 45-51; Prof. Dumitru STANILOAE, „The Christian sense of responsability", în Ion BRIA ed., *Jesus Christ - the Life of the World*, pp. 108-112.

[348] Dintre cele mai importante articole/lucrări, amintim: Pr. Conf. Ion BRIA, „Conferințele ținute la Universitatea din Oxford de Pr. Prof. D. Stăniloae", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1972, pp. 514-515; Ion BRIA, „Omagiu părintelui Prof. Dumitru Stăniloae la aniversarea a 75 de ani de viață", în *Ortodoxia*, nr. 4/1978, pp. 638-647; Ion BRIA, „Experiența lumii în teologia ortodoxă actuală. Contribuția Pr. Prof. Dumitru Stăniloae", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1980, pp. 1007-1010; Pr. Prof. Ion BRIA, „Părintele Stăniloae", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 19-20/1990, p. 2; Pr. Prof. Ion BRIA, „La moartea Părintelui Stăniloae", în *Candela*, nr.4/1993, pp. 6-11; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Pre-însemnare la teologia Pr. Stăniloae", în *Revista Teologică*, nr. 4/1993, pp. 69-75; Pr. Ion BRIA, „La moartea Părintelui Stăniloae", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 103/1993, p. 6; Pr. Prof. Ion BRIA, „Sinteza Stăniloae", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 123/1994, p. 3; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Spațiul nemuririi sau eternizarea umanului în Dumnezeu în viziunea teologică și spirituală a Părintelui Stăniloae*, Editura Trinitas, Iași, 1994; Ion BRIA, „Întoarcerea la Dumitru Stăniloae", în *Telegraful Român*, nr. 37-40/1995, p. 1, p. 4; Pr. Prof. Ion BRIA, „Via Stăniloae în teologia română", în

franceză[350] despre gândirea și viața profesorului său. După trecerea la cele veșnice a Pr. Stăniloae, Pr. Bria este teologul român care i-a promovat scrierile și teologia în diferite moduri. În România, i se datorează, în calitate de conducător științific, prima teză de doctorat în teologia ortodoxă românească, susținută de către Pr. Nicolae Moșoiu[351], la rândul său ucenic al Pr. Bria.

În mai 2002, în cadrul Simpozionului dedicat pr. Stăniloae, înainte de trecerea la cele veșnice, ucenicul Bria avea să-l descrie prin cuvintele următoare: „teolog pnevmatofor, „plin de Duhul Sfânt" mentor și pelerin ecumenic"[352].

1.2.2.2. Pr. Prof. Dr. Ioan Sauca (n. 1956)[353]

Începând cu 1 aprilie 2020, Pr. Prof. Ioan Sauca a fost numit Secretar General Interimar (Interim General Secretary) al Consiliului Mondial al Bisericilor[354]. În următoarele rânduri vom prezenta două momente ale legăturii dintre Pr. Ion Bria și Pr. Ioan Sauca.

Vestitorul Ortodoxiei, nr. 187/1997, p. 4; Ion BRIA, „Datorie de recunoștință părintelui Stăniloae", în *Telegraful Român*, nr. 35-38/2001, p. 3; Pr. Prof. Ion BRIA, „Teologia Părintelui Dumitru Stăniloae și hermeneutica ecumenică", în *Caietele Universității „Sextil Pușcariu" Brașov*, nr. 2/2002, pp. 28-36.

[349] Ion BRIA, „A look at Contemporary Romanian Dogmatic Theology", în *Sobornost*, nr. 5-1972, pp. 330-336; Ion BRIA, „The Creative Vision of D. Staniloae. An Introduction to his theological thought", în *The Ecumenical Review*, nr. 1-1981, pp. 53-59; Ion BRIA, „Dumitru Staniloae, 1903-1993", în Ion BRIA and Dagmar HELLER eds., *Ecumenical Pilgrims. Profiles of Pioneers in Christian Reconciliation*, WCC Publications, Geneva, 1995, pp. 226-230; Fr. Prof. Ion BRIA, „Preface", în Dumitru Staniloae, *The Experience of God. Orthodox Dogmatic Theology*, vol. 2, translated and edited by Iona IONITA and Robert BARRINGER, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 2000, p. vii-xv.

[350] Père Ion BRIA, „Hommage du Père Dumitru Stăniloae a l'occasion de son soixante-quinzième", în *Contacts*, nr. 105/1979, pp. 64-74; Ion BRIA, „Pour situer la théologie du Père Stăniloae", în *Revue de théologie et de philosophie*, nr. 2/1980, pp. 133-137.

[351] A se vedea: Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, „Prefață", la lucrarea: Pr. Asist. Dr. Nicolae MOȘOIU, *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae*, Editura Paralela 45, Pitești-Brașov-Cluj-Napoca, 2000, pp. 5-10.

[352] Pr. Prof. Ion BRIA, „Teologia Părintelui Dumitru Stăniloae și hermeneutica ecumenică", în *Caietele Universității „Sextil Pușcariu" Brașov*, nr. 2/2002, p. 35.

[353] Tot din motive etice, vom aminti de corespondența dintre Pr. Ioan Sauca și Pr. Ion Bria, însă nu vom anexa scrisorile respective.

[354] Despre această numire, a se vedea știrile din online: https://www.oikoumene.org/news/rev-prof-dr-ioan-sauca-appointed-acting-wcc-general-secretary, accesat la data de 06.01.2021, ora 23:50; https://basilica.ro/pr-prof-ioan-sauca-a-fost-numit-secretar-

Conform biografiei, Pr. Ioan Sauca a absolvit Seminarul Teologic din Caransebeș în anul 1976 și Institutul Teologic din Sibiu în anul 1981. Între anii 1981-1984 a urmat cursurile de Doctorat la Institutul Teologic din București, iar între anii 1984-1985 s-a aflat la Institutul Ecumenic de la Bossey, pentru studii de specializare. Între anii 1985-1987 a obținut doctoratul în teologie la Universitatea din Birmingham, cu teza *The Missionary Implications of Eastern Orthodox Ecclesiology* (*Implicații misionare ale eclesiologiei ortodoxe*). În timpul studiilor de doctorat de la București, Pr. Ioan Sauca va ține legătura cu Pr. Ion Bria, care îl va îndruma și ajuta cu materiale de specialitate. Vom exemplifica cu câteva scrisori această legătură a Pr. Bria cu Pr. Sauca.

Prima scrisoare este datată la 25 februarie 1982, atunci când Ioan Sauca, doctorand în anul I, îi scrie la Geneva Pr. Bria, mulțumindu-i pentru discuția și sfaturile din toamna anului 1981. De asemenea, Sauca îi cere ajutorul pentru finalizarea a trei lucrări de seminar: „Îndrăznesc să Vă rog pe Prea Cucernicia Voastră, ca doar prin câteva cuvinte să-mi indicați, avînd în vedere materialul ce va trebui să-l consult, pe ce anume să pun accentul. Vă mulțumesc în mod deosebit pentru sfaturile și indicațiile ce mi le-ați dat în toamnă și Vă doresc, de asemenea, sănătate, multă putere de muncă, depline realizări și satisfacții în nobila misiune ce o îndepliniți ca reprezentant al Bisericii noastre strămoșești”[355].

În luna martie 1982, Pr. Ion Bria îi va răspunde tânărului teolog Sauca, dându-i câteva sfaturi cu privire la cele trei teme ale lucrărilor de seminar precizate în scrisoarea din februarie 1982[356]. De asemenea, i-a comunicat că îi va trimite separat alte lucrări, dintre care amintește raportul Conferinței de la Melbourne din 1980, dar și lucrarea editată de sfinția sa în 1982, *Go Forth in Peace*[357]. Un alt detaliu important amintit în scrisoarea este legat de posibilitatea trimiterii la studii la Facultatea de Teologie din Atena, la profesorul de misiologie Elias Voulgarakis (1927-

---

general-interimar-al-cmb/, accesat la data de 06.01.2021, ora 23:57; https://www.oikoumene.org/news/rev-prof-dr-ioan-sauca-confirmed-interim-wcc-general-secretary, accesat la data de 07.01.2021, ora 00:14.

[355] *Scrisoare de la Ioan Sauca către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 25 februarie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.

[356] *Scrisoare de la Pr. Ion Bria către Ioan Sauca*, din data de 22 martie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.

[357] Ion BRIA ed., *Go Forth in Peace. A Pastoral and Missionary Guidebook*, Commission on World Mission and Evangelism, WCC, Geneva, 1982.

1999), prin intervenția Pr. Bria și a Mitropolitul Damaskinos Papandreou, directorul Centrului Ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy[358].

În luna aprilie 1982, pr. Ioan Sauca îi răspunde Pr. Bria cu privire la scrisoarea din ziua de 22 martie 1982, mulțumindu-i pentru sfaturile date, dar mai ales pentru materialul primit. În legătură cu bursa de studiu, pr. Sauca îl informează pe destinatarul scrisorii că nu s-a primit nicio adresă oficială la biroul de burse al Patriarhiei Române. În acest sens, Pr. Bria este rugat să se intereseze de această situație. Încă o dată, pr. Sauca îi mulțumește Pr. Bria pentru ajutor: „Vă mulțumesc din inimă pentru toate îndrumările și materialele ce mi le-ați trimis și rog pe Dumnezeu să Vă dăruiască, și în continuare, sănătate și putere de muncă ca să reprezentați cu cinste Biserica noastră în marele for creștin, Consiliul Ecumenic al Bisericilor"[359]. Conform cercetării noastre, bursa pentru Atena nu s-a concretizat, însă între anii 1984-1985, pr. Ioan Sauca se va afla la studii de specialitate la Institutul Ecumenic de la Bossey. Cel mai probabil, Pr. Bria s-a implicat pentru obținerea acestei burse. Știm că la Institutul Ecumenic era deja lector teologul Dan-Ilie Ciobotea, despre care am amintit deja.

În noiembrie 1985, pr. Sauca se afla deja la studiile doctorale la Universitatea din Birmingham, Marea Britanie, când îi scrie o nouă scrisoare pr. Bria prin care îi aducea la cunoștință stadiul cercetării sale, anexându-i prima parte a tezei și rugându-l să-l îndrume: „Vă rog, în cazul în care veți avea puțin răgaz, să Vă dați o părere și asupra celor scrise și să-mi spuneți dacă sunt, cât de cât, pe drumul cel bun"[360]. Din nefericire, dacă au mai existat și alte scrisori, nu am avut acces la ele. Din acest motiv, vom prezenta a doua legătură a relației pr. Bria cu pr. Sauca.

În ianuarie 1994, la Johannesburg, Africa de Sud, atunci când s-a anunțat pensionarea Pr. Bria, Pr. Ioan Sauca a fost propus pe postul de Secretar Executiv al Biroului *Studii și Relații cu Ortodocșii*[361]. În mod

---

[358] https://www.centreorthodoxe.org/anciens-directeurs/#01, accesat la data de 10.01.2021, ora 20:16.

[359] *Scrisoare de la Ioan Sauca către Pr. Ion Bria*, din data de 26 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.

[360] *Scrisoare de la Ioan Sauca către Pr. Ion Bria*, din data de 15 noiembrie 1985, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.

[361] „UNIT II: - Dr Ioan Sauca (Romania, Romanian Orthodox Church [Eastern]), as Executive Secretary for Orthodox Studies and Relationships in Mission for four years from an agreed date" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-19 January 1994,* p. 19).

oficial, Pr. Sauca va fi angajat în CMB pe data de 8 mai 1994[362]. Am amintit deja că inițial acest birou a fost coordonat de Arhim. Anastasios Yannoulatos (1969-1970), după care a urmat Pr. Ion Bria (1973-1986) și George Lemopoulos (1987-1994). În mod oficial, nu putem ști dacă Pr. Bria l-a recomandat pe Pr. Sauca în vederea angajării în CMB, însă credem că există totuși o legătură, fie și una neoficială. Pr. Sauca va rămâne în această funcție până la 1 februarie 1998, când va fi numit lector și director adjunct la Institutul Ecumenic de la Boseey[363]. Începând cu 1 ianuarie 2001 va fi numit director plin al Institutului[364], iar în 2014 va fi numit Secretar General Asociat pentru educație și formare ecumenică[365]. Așa cum am spus deja, între aprilie 2020 și iunie 2022, a deținut funcția de Secretar General Interimar al CMB.

1.3. Opera scrisă

Pentru cineva care nu a citit opera Pr. Ion Bria, aspectele pe care le vom prezenta mai jos, trebuie precizate înainte de a expune înțelegerea teologică a subiectului nostru. Lista bibliografică întocmită de Pr. Prof. Nicolae Moșoiu este una neactualizată, însă rămâne până la acest moment cea mai bună și cea mai folosită[366]. Din nefericire, nu avem la dispoziție o

---

[362] „Unit II - Churches in Mission: Health, Education, Witness: - Dr Daleep Mukarji (India, Church of North India), Executive Secretary for Urban Rural Mission, on 21 March 1994; - Dr Ioan Sauca (Romania, Romanian Orthodox Church [Eastern]), Executive Secretary for Orthodox Studies and Relationships in Mission, on 8 May 1994" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 14-19 September 1994*, p. 46).

[363]„Fr Dr Ioan Sauca (Romania, Romanian Orthodox Church (Eastern)) previously Executive Secretary for Orthodox Studies and Relationship in Mission, Unit II, as Lecturer/Executive Secretary for 3 years 4 months from 1 February 1998 (will complete 7 years' service)" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 17-20 February 1998*, p. 55).

[364] „12.11 Appointments: Ecumenical Institute: Fr. Dr. Ioan Sauca (Romania, Romanian Orthodox Church [Eastern])), Director, for four years from 1 January 2001 (will complete 10.7 yrs)" (*Central Committee of World Council of Churches. Minutes of the Fifty-First Meeting, Potsdam, Germany, 28 January - 6 February 2001*, WCC Publications, Geneva, 2001, p. 159).

[365] „The executive committee approved the appointment of Fr. Prof. Ioan Sauca, current director of the Ecumenical Institute at Bossey, as the Associate General Secretary for Ecumenical Formation, starting 1 March 2014" (*Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 7-12 February, 2014, Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland*, p. 39).

[366] Pr. asist. Dr. Nicolae MOȘOIU, „Pr. Prof. Dr. Ion Bria: Date biografice. Bibliografie curentă. Recunoaștere. Un altfel de Festschrift", pp. 113-157. Bibliografia Pr. Ion Bria a fost republicată în următoarele articole/lucrări: Pr. Lect. Dr. Nicolae MOȘOIU, „In

listă finală cu întreaga bibliografie a Pr. Ion Bria, așa cum avem, de exemplu, pentru opera pr. Dumitru Stăniloae[367]. Trebuie luate în considerare, la acest moment, trei aspecte principale și particulare ale operei brianiene.

În primul rând, când cineva folosește lucrări scrise de Pr. Bria trebuie să aibă în vedere perioada în care au fost scrise și modalitatea de atunci de a redacta, de a tipări, de a imprima sau de a printa anumite scrieri. În acest sens, multe dintre lucrări au fost scrise la mașină și puse în circulație, fără a respecta ceea ce noi astăzi numim standardele de tipărire, cu un număr internațional standardizat pentru fiecare carte[368]. Suntem în posesia unor lucrări dactilografiate, rectificate pe alocuri manual, prin scriere de mână, fără să știm dacă lucrarea a fost tipărită într-un tiraj mai larg sau limitat[369].

În al doilea rând, unele lucrări reprezintă o colecție de articole sau studii tematice[370]. Am identificat multe articole sau studii care au fost

---

memoriam. Preot profesor universitar doctor Ion Bria 1929-2002", pp. 61-76; Preot prof. dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, pp. 311-338; Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, pp. 177-195; Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice: mărturia și viziunea ecumenică a Bisericii Ortodoxe*, editată de Pavel AUREL, Tobler STEFAN, Nicolae MOȘOIU, traducere de Daniela IOAN, Ovidiu IOAN și Iosif RĂDULESCU, Editura Universității „Lucian Blaga", Sibiu, 2009, pp. 193-214; Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU, „Fr. Professor Ion Bria's Biography and Bibliography", pp. 18-30.

367 Virginia POPA, *Părintele Dumitru Stăniloae. Biobibliografie*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Trinitas a Patriarhiei Române, București, 2013.

368 Acest sistem numit în limba engleză International Standard Book Number (ISBN) a fost creat în anul 1966. În România a fost introdus în anul 1989, în prezent fiind coordonat de către Biblioteca Națională. Pentru mai multe detalii, a se vedea: http://www.bibnat.ro/ISBN-s21-ro.htm, accesat la data de 03.01.2021, ora 18:19.

369 Dăm următoarele exemple: Pr. Dr. Ion BRIA, *Pr. Prof. Dumitru Stăniloae. 80 de ani. Introducere la gândirea sa teologică*, Geneva, 1983.

370 Dăm următoarele exemple: Ion BRIA,, *Autre visage de l'Orthodoxie: L'Eglise de Roumanie. Son importance historique et culturelle. Ses préoccupations théologiques et pastorales*, Conseil Oecuménique des Eglises, Genève, 1981, conține 6 articole publicate anterior în alte reviste: „Evolution et originalité de l'Eglise locale de Roumanie", în *Eglise locale et Eglise universelle*, Etudes Theologiques 1, Les Editions du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1981, pp. 87-106; „L'Eglise orthodoxe roumaine", în *Conscience et Liberte*, nr. 13/1977, pp. 71-78; „Hommage du Père Dumitru Stăniloae a l'occasion de son soixante-quinzième", în *Contacts*, nr. 105/1979, pp. 64-74; „Pour situer la théologie du Père Stăniloae", în *Revue de théologie et de philosophie*, nr. 2/1980, pp. 133-137; „Un spirituel roumain, le Père Cleopas", în *Service Orthodoxe de Presse*, nr. 23/1978; „La situation religieuse en Roumanie: un point de vue orthodoxe roumain", în *Service de Presse Reforme*, nr. 181/1980. În legătură cu această lucrare, a se vedea Anexa 43: *Scrisoare de la Pr. Sabin Verzan căte Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 28 august 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives. Lucrarea Pr. Dr. Ion Bria, *Pr. Prof. Dumitru Stăniloae. 80 de ani. Introducere la gândirea sa teologică*, Geneva, 1983, conține următoarele articole: „Teologia Dogmatică în Biserica Ortodoxă

republicate în cărțile Pr. Bria, de cele mai multe ori cu menționarea sursei unde a fost publicat prima oară. Acest lucru înseamnă că putem cita anumite idei din două lucrări, însă în esență este vorba de o singură

Română în trecut și azi", în *Ortodoxia*, nr. 3/1971, pp. 341-343; „A Look at Contemporary Romanian Dogmatic Theology", în *Sobornost*, nr. 5/1972, pp. 330-336; „Omagiu Părintelui Prof. Dumitru Stăniloae la aniversarea a 75 de ani de viață", în *Ortodoxia*, nr. 4/1978, pp. 638-647; „Hommage du Père Dumitru Stăniloae a l'occasion de son soixante-quinzième", în *Contacts*, nr. 105/1979, pp. 64-74; „Experiența lumii în teologia ortodoxă actuală", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1980, pp. 1007-1010; „Pour situer la théologie du Père Stăniloae", în *Revue de théologie et de philosophie*, nr. 2/1980, pp. 133-137; „Teologia Ortodoxă Română", în lucrarea Dr. Ion BRIA,, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic, București, 1981, pp. 376-377; „The Creative Vision of D. Staniloae. An Introduction to his theological thought", în *The Ecumenical Review*, nr. 1/1981, pp. 53-59; „L'Eglise Orthodoxe Roumaine", în *Conscience et Liberté*, nr. 13/1977, pp. 76-78; „Cumpăna teologiei și culturii române", în *Comuniunea Românească*, 1981, pp. 16-17; „Evolution et originalité de l'Eglise locale de Roumanie", în volumul *Eglise locale et Eglise universelle*, Etudes Theologiques 1, Les Editions du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1981, pp. 104; „Reflecții și considerații asupra activității Facultății și Institutului de Teologie din București la aniversarea centenarului său", în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1982, p. 16. Cursul semnat de Pr. Prof. Dr. Ion BRIA,, *Curs de formare misionară și ecumenică*, Geneva, 1984, cuprinde un număr de 15 articole publicate în diferite reviste, după cum urmează: „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă", în *Glasul Bisericii*, nr. 1-3/1982, pp. 70-109; „Ecleziologia pastorală", în *Studii Teologice*, nr. 1-4/1979, pp. 316-323; „Biserica și Liturghia", în *Ortodoxia*, nr. 4/1982, pp. 481-491; „Prezența și lucrarea Sfîntului Duh în Biserică", în *Ortodoxia*, nr. 3/1978, pp. 488-496; „Slujirea Cuvântului", în *Glasul Bisericii*, nr. 1-2/1972, pp. 50-58; „Preoție și Biserică", în *Ortodoxia*, nr. 4/1972, pp. 523-534; „Scriptură și Tradiție. Considerații generale", în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1970, pp. 384-405; „Participarea mirenilor la viața Bisericii", în *Îndrumător Bisericesc*, nr. 4/1983, pp. 102-107; „Ortodoxia și Mișcarea ecumenică", în *Mitropolia Banatului*, nr. 7-8/1983, pp. 503-508; „Rolul și responsabilitatea Ortodoxiei în dialogul ecumenic", în *Ortodoxia*, nr. 2/1980, pp. 366-377; „Identitate și ecumenism", în *Studii Teologice*, nr. 9-10/1978, pp. 743-747; „Un obstacol în calea ecumenismului: prozelitismul confesional", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1970, pp. 1053-1063; „Tradiție și dezvoltare în teologia ortodoxă", în *Ortodoxia*, nr. 1/1973, pp. 18-38; „Despre Biserica Ortodoxă locală", în *Calendarul Credința*, Detroit, 1984, pp. 95-97; „Ortodoxia românească în comunitatea ecumenică", în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-3/1982, pp. 170-173. De asemenea, textul Père Ion Bria, „Ecclésiologie. Préoccupations et mutations actuelles", din Fondul Ion Bria, nr. 421.383, WCC Archives, are 87 de pagini și conține următoarele articole publicate deja în alte reviste/lucrări: „Ecclésiologie. Préoccupations et mutations actuelles", în *Unité Chrétienne*, nr. 70/1983, pp. 45-88; „Unité des chrétiens et mission de l'Eglise", în *Spiritus*, nr. 88/1982, p. 293-300; „L'engagement des églises orthodoxes", în *Lumière et Vie*, nr. 162/1983, p. 59-68; „L'unité de l'Eglise et le renouveau de la communauté humaine", în *Istina*, nr. 1/1982, p. 24-32; „L'Orthodoxie: entre tradition et vie", în Richard Stauffer ed., *In Necessariis Unitas, mélanges offerts à Jean Louis Leuba*, Les Editions du Cerf, Paris, 1984, pp. 35-43; „Théologie de la mission: thèmes actuels, questions à approfondir", în *Service Orthodoxe de Presse*, nr. 85/1984, p. 17-21.

lucrare[371]. În același timp, cel puțin în cazul unor lucrări, Pr. Bria a avut calitatea de editor, având doar o prefață pentru volumul respectiv însă nu și un studiu integrat în volum. Ceea ce vrem să subliniem este că o asemenea lucrare nu poate fi trecută în categoria cărți tipărite sau ca unic autor, ci în categoria cărți editate și prefațate[372]. În alte cazuri, Pr. Bria a avut rolul de compilator și de editor în același timp[373]. Ținând cont de toate aceste particularități, ar fi potrivit să nu se mai afirme că Pr. Ion Bria „a scris ca unic autor și în calitate de coautor 32 de cărți, 18 colecții de cursuri și prelegeri universitare și peste 280 de studii și articole”[374]. Acest

---

[371] În introducerea unei lucrări, Pr. Bria sublinia acest lucru, afirmând: „Numeroase capitole dezbătute sau menționate în acest curs au format obiectul unor studii și articole separate, pe care le-am publicat în ultimii ani în diverse reviste române și străine” (Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, Geneva, 1982, p. I). Despre acest curs, a se vedea: Anexa 56: *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, din data de 26 mai 1983, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives; Anexa 59: *Scrisoare de la Pr. Vasile Vasilachi către Pr. Ion Bria*, din data de 8 septembrie 1983, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives; Anexa 60: *Scrisoare de la Pr. Ion Bria către Pr. Vasile Vasilachi*, din data de 3 ianuarie 1984, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.

[372] De exemplu, în bibliografia actuală, lucrarea Ion BRIA ed., *The Witness of St. Methodius. Orthodox Mission in the 9th Century*, WCC Publications, Geneva, 1985, este trecută la secțiunea „Cărți tipărite”, însă Pr. Ion Bria a scris doar *Cuvântul înainte*, fără a introduce un articol propriu-zis sub propria semnătură.

[373] În această situație se regăsește lucrarea: *Go Forth in Peace. A Pastoral and Missionary Guidebook*, publicată în 1982 și republicată într-o formă extinsă în 1986: Ion BRIA, compiled and ed., *Go Forth in Peace. Orthodox Perspectives on Mission*, WCC, Geneva, 1986. Despre traducerea primei variante, a se vedea: *Scrisoare de la Pr. Michel Najm către Pr. Ion Bria*, din data de 17 mai 1982, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion BRIA,Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives, Anexa 52.

[374] „Vrednicul de pururea pomenire teolog harismatic este binecunoscut iubitorilor de carte teologică întrucât a scris ca unic autor și în calitate de coautor 32 de cărți, 18 colecții de cursuri și prelegeri universitare și peste 280 de studii și articole” (Pr. Conf. Dr. Nicolae MOȘOIU, Asist. Univ. Dr. Ciprian-Iulian TOROCZKAI, „Postfață”, în Pr. Prof. Dr. Ion BRIA,, *Hermeneutica teologică*, p. 203); „Preotul, profesorul şi teologul român Ion Bria este cel care a scris cele mai multe cărţi şi studii în afara graniţelor ţării atât în perioada comunistă, cât şi după aceea. În acest sens, a scris în calitate de unic autor, cât şi în calitate de coautor 32 de cărţi, 18 colecţii de cursuri şi prelegeri universitare şi peste 280 de studii şi articole unice prin conţinutul şi stilul lor, în diferite limbi şi în diferite reviste de specialitate din Geneva, Atena, Tesalonic, Paris, Boston, New York” (Răzvan Emanuel FIBIȘAN, *Valoarea Tradiției Ortodoxe în perspectivă ecumenică, în gândirea Pr. Prof. Dr. Ion Bria*, p. 16); „Complexitatea cercetării pr. Bria se reflectă în varietatea temelor teologice abordate în opera sa – cuprinzând 34 de cărți, 19 cursuri (post)universitare și peste 270 de studii și articole, publicate în limbile

drept credem că acest drept îi revine doar Pr. prof. Nicolae Moșoiu, primul care a reușit să întocmească o asemenea listă.

În al treilea rând, trebuie să menționăm care este situația traducerii și republicării operei Pr. Prof. Ion Bria. Concret, putem semnala câteva lucrări de traducere, dar și de republicare ale unor studii sau chiar cărți scrise de autorul român. Din punct de vedere cronologic, prima lucrare de traducere a unui volum semnat de Pr. Bria s-a realizat prin Centrul de Cercetare Ecumenică din Sibiu în 2009: *Sensul Tradiției Ecumenice. Mărturia și viziunea ecumenică a Bisericii Ortodoxe*, după originalul din limba engleză, din 1991: *The Sense of Ecumenical Tradition: the ecumenical witness and vision of the Orthodox*[375]. Nu putem să nu observăm că cele două lucrări, originalul și traducerea, sunt realizate la o distanță de 18 ani. În anul 2013, sub egida Centrului de Cercetare Teologică și al Centrului pentru Studii Ecumenice ale Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, sub coordonarea Pr. Prof. Dr. Pavel Aurel și a Pr. Lect. Dr. Daniel Buda, a apărut un volum care reprezintă traducerea a 27 de studii scrise de Pr. Ion Bria în limba engleză în perioada 1974-2004, cu scopul „de a înlesni publicului teologic cititor de limbă română accesul la o parte importantă din opera Părintelui Bria, care, pe de o parte, reflectă activitatea lui ecumenică și misiologică, iar pe de altă parte, cuprinde o teologie care este, fără îndoială, actuală și astăzi"[376]. Apreciem această lucrare, mai ales că parte din studiile traduce au un conținut misiologic, dar și ecumenic-teologic. Totuși, remarcăm că studiul din limba engleză „*The Liturgy after the Liturgy*", publicat de Pr. Ion Bria în 1978[377] și

---

română, engleză, franceză și germană" (Ciprian Iulian TOROCZKAI, *Misiunea Bisericii Ortodoxe, ieri și azi*, p. 51); „Această complexitate de care vorbea părintele Stăniloae se reflectă în varietatea temelor teologice abordate în opera sa - cuprinzând 34 de cărți, 19 cursuri (post)universitare și peste 270 de studii și articole, publicate în limbile română, engleză, franceză și germană - de preotul Ion Bria" (Pr. Dr. Valentin-Ionuț MOȘOIU, *Dimensiunea filantropică a expresiei „Liturghia după Liturghie" în gândirea părintelui profesor Ion Bria*, p. 20).

375 Datele complete ale lucrărilor sunt următoarele: Ion BRIA, *The Sense of Ecumenical Tradition. The Ecumenical Witness and Vision of the Orthodox*, WCC Publications, Geneva, 1991; Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice: mărturia și viziunea ecumenică a Bisericii Ortodoxe*, editată de Pavel AUREL, Tobler STEFAN, Nicolae MOȘOIU, traducere de Daniela IOAN, Ovidiu IOAN și Iosif RĂDULESCU, Editura Universității „Lucian Blaga", Sibiu, 2009.

376 Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, editori și coordonatori Pr. Prof. Dr. Pavel AUREL și Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, traducere din engleză de Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, studiu introductiv de Pr. Prof. Dr. Pavel AUREL și Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2013, p. I.

377 Datele complete sunt următoarele: Ion BRIA, „The liturgy after the Liturgy", în *International Review of Mission*, nr. 265/1978, pp. 86-90.

republicat în mai multe lucrări de folosință internațională[378], nu a intrat și în atenția editorilor, probabil cu o motivație bine întemeiată[379]. În anul 2015, la editura Reîntregirea, a fost tradusă una dintre cele mai importante lucrări compilate și editate de Pr. Ion Bria, publicată în 1982 și republicată în 1986[380], cu titlul *Mergi în pace! Perspective ortodoxe în misiune*. În Prefață, Pr. Prof. Univ. Dr. Mihai Himcinschi apreciază contribuția misiologică a subiectelor: „Bogată în conținut teologic misionar, lucrarea părintelui profesor Ion Bria se dovedește a fi o sursă profundă de inspirație pentru preoți, tineri studenți teologi, cât și pentru credincioșii noștri creștini"[381]. La fel, trebuie remarcat că această lucrare a fost publicată în limba română la 33 de ani după prima ediție în limba engleză. Tot la editura Reîntregirea, în 2019, a fost republicată lucrarea *Spre plinirea Evangheliei,* cu un scurt studiu introductiv semnat de către Diac. Răzvan Brudiu, care afirmă că „acest scurt tratat de teologie ortodoxă nu face altceva decât să îl determine pe cititor să creadă cu fermitate într-o exegeză teologică a Tradiției, care vine și îi deschide făgașuri nenădăjduite spre *plinirea Evangheliei*" [382].

În ceea ce privește republicarea studiilor Pr. Ion Bria, am identificat studiul din 1959 intitulat *Aspectul comunitar al Dumnezeieștii Euharistii*[383],

[378] Gennadios LIMOURIS comp., *Orthodox Visions of Ecumenism. Statements, Messages and Reports on the Ecumenical Movement, 1902-1992,* WCC Publications, Geneva, 1994, pp. 216-220; Max THURIAN and Geoffrey WAINWRIGHT eds., *Baptism and Eucharist. Ecumenical Convergence in Celebration,* Faith and Order Paper No. 117, World Council of Churches, Wm. B. Eerdmans, Geneva, Grand Rapids, 1983, pp. 213-218; Michael KINNAMON and Brian E. COPE eds., *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices,* WCC Publications, Geneva, 1997, third printing, 2006, pp. 365-368; Michael KINNAMON ed., *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices,* WCC Publications, Geneva, ^{2}2016, pp. 285-287.

[379] Un alt aspect important al acestei lucrări este și mărturia Lect. Dr. Ciprian Toroczkai din anul 2015 : „Foarte recent, studiile publicate în străinătate au fost traduse în limba română și reunite într-un volum: Ion Bria, *Studii de Misiune și Ecumenism*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2013. În pofida a ceea ce se susține în introducere, această inițiativă i-a aparținut subsemnatului, care însă a fost împiedicat în concretizarea proiectului de obținerea dreptului de copyright pentru aceste studii" (Lect. Univ. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI, „Rolul parohiei în realizarea misiunii Bisericii. Contribuția Pr. prof. Ion Bria (1929-2002)", p. 324).

[380] Ion BRIA,compiled and ed., *Go Forth in Peace. Orthodox Perspectives on Mission,* WCC Publications, Geneva, 1986.

[381] Preot Ion BRIA, *Mergi în pace! Perspective ortodoxe în misiune,* traducere din limba engleză de Ana Simona TUHUȚ, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2015, p. 9.

[382] Preot Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei. Dincolo de apărarea Ortodoxiei: exegeza și transmiterea Tradiției*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, ^{2}2019, p. 9.

[383] Publicat în *Studii Teologice*, nr. 7-8/1959, pp. 417-427.

republicat într-un volum din 2014[384] și studiul din 1971 intitulat *Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi*[385], republicat într-un volum în 2009[386]. De asemenea, articolul din 1966 intitulat *Iisus Hristos – Iubitorul de oameni*[387] a fost republicat într-un nou număr al Revistei *Ortodoxia* din 2020[388]. Având în vedere situația aceasta, considerăm că ar fi necesar o republicare a lucrărilor Pr. Ion Bria, în volume colective și tematice, după modelul republicării operei Pr. Dumitru Stăniloae. O receptare cât mai largă a teologiei Pr. Bria depinde și de accesul la opera scrisă, mai ales că o parte din lucrările sale au fost publicate în volume sau reviste inaccesibile pentru unii teologi români.

În concluzie, putem spune că datorită operei sale, Pr. Ion Bria este unul dintre clasicii misiologiei ortodoxe contemporane[389], cărțile și articolele sale fiind menționate în diferite lucrări bibliografice din Occident[390]. În ceea ce privește receptarea operei în misiologia românească, „generația actuală de misiologi ortodocși îl au pe Pr. Bria ca „părinte”, sursa de inspirație și model în ce privește: metoda de lucru, tematica abordată, liniile de cercetare și soluțiile misionar-pastorale potențiale”[391].

---

[384] Preot Profesor Ion BRIA, „Aspectul comunitar al Dumnezeieștii Euharistii”, în lucrarea *Spovedania și Euharistia – izvoare ale vieții creștine*, volumul II Sfânta Euharistie – arvuna vieții veșnice, Editura Basilica, București, 2014, pp. 263-275.

[385] Publicat în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1971, pp. 74-84.

[386] Pr. Ion BRIA, „Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi”, în lucrarea *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1630 de ani*, ediție îngrijită de Emilian POPESCU și Adrian MARINESCU, Seria Basiliana 2, Editura Basilica, București, 2009, pp. 593-606.

[387] Publicat în *Ortodoxia*, nr. 1/1966, pp. 54-70.

[388] Diac. Asist. Ioan BRIA, „Iisus Hristos – Iubitorul de oameni”, în *Ortodoxia*, nr. 4/2020, pp. 108-125.

[389] A se vedea lista realizată pe site-ul: https://www.loimission.net/resources/twelve-missiology-classics/, accesat la 13.03.2021, ora 15:33; „Din punct de vedere misionar și ecumenic, activitatea profesională, didactică și editorială întreprinsă de Ion Bria ne face să afirmăm că avem de-a face cu cel mai important teolog misionar ortodox român și unul dintre cei mai de seamă teologi misionari ortodocși din secolul al XX-lea” (Ciprian Iulian TOROCZKAI, *Misiunea Bisericii Ortodoxe, ieri și azi*, pp. 50-51).

[390] Gerald H. ANDERSON, James M. PHILIPS, Robert T. COOTE eds, *Mission in the Nineteen*, William B. Eerdmans Publiching Company, Overseas Ministries Study Centre, Grand Rapids, Michigan, New Haven, Connecticut, 1991, p. 78; Carl S. TYNEH ed., *Orthodox Christianity: Overview and Bibliography*, Noca Science Publishers, New York, 2003, p. 157, p. 207, p. 223; Andrew F. WALLS, „Missions or Mission? The IRM after 75 Years”, în *International Review of Mission*, nr. 2/2011, p. 182; Ana LANGERAK, „A Personal Tribute to the International Review of Mission” în *International Review of Mission*, nr. 2/2011, p. 191.

[391] Pr. Florin STAN, *Cercetare și strategie misionar-pastorală în Biserica Ortodoxă Română contemporană*, p. 96.

1.4. Concluzii

În urma cercetării și redactării acestui prim capitol, se pot desprinde următoarele concluzii parțiale: a) Pr. Ion Bria a beneficiat de o educație teologică specială, atât în cadrul Institutului Teologic de la Bucureşti, dar mai ales în perioada studiilor din străinătate, în special din Marea Britanie. Datorită formării profesionale va intra în învățământul preuniversitar și universitar. În același timp, va ajunge să reprezinte Biserica Ortodoxă Română la diferite întâlniri și să fie angajat în cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor de la Geneva (1973-1994). Mai mult decât atât, va participa la diferite conferințe cu referate diverse și va fi invitat ca profesor în ultimii ani ai vieții la Facultatea de Teologie din Sibiu (1995-1999); b) Pr. Ion Bria este teologul român cu cele mai multe prezențe în diferite consultații ortodoxe și inter-ecumenice din perioada anilor 1973-2002. Datorită acestei poziții, va avea ocazia să cunoască teologii contemporani importanți, dar și să fie la rândul său mentor pentru alte generații de teologi, atât din țară, dar și din străinătate; c) conform cercetării documentelor și corespondenței personale păstrate în Arhivele CMB, Pr. Ion Bria a avut o legătură deosebit de importantă cu toții Patriarhii Bisericii Ortodoxe Române din perioada sa. Totodată, a promovat mereu teologia românească și teologii români, contribuind esențial la obținerea unor burse de studii; d) opera Pr. Ion Bria este una destul de vastă, însă conține și anumite particularități de care trebuie să se țină cont atunci când este folosită pentru cercetările teologice și istorice. Sunt multe articole sau pasaje republicate sau chiar anumite lucrări care în esență nu sunt altceva decât volume colective din articole publicate anterior; e) contextul istoric, socio-politic și teologic în care Pr. Ion Bria a trăit este unul cu multiple forme. În primul rând, până în aprilie 1973, Pr. Bria va trăi sub influența regimului comunist din România, observând anumite imixtiuni politice în viața bisericească, dar și cenzura anumitor teologi, fiind la rândul său influențat de aceste decizii ale regimului. Totodată, odată cu mutarea la Geneva va avea ocazia să trăiască în societatea elvețiană, unde libertatea religioasă și socială făceau parte din cultura predominantă. Vom relua și aprofunda aceste concluzii parțiale în ultima parte a cercetării noastre, la *Concluzii generale*.

Capitolul 2: Eclesiologia Pr. Prof. Dr. Ion Bria și valoarea ei ecumenică

În acest capitol, ne propunem să analizăm direcțiile eclesiologice ale Pr. Prof. Ion Bria, în perspectivă misionară și ecumenică. Întreaga teologie misionară a Pr. Bria este construită în jurul eclesiologiei. Rolul acestui capitol este acela de a lămuri cele mai importante aspecte ale eclesiologiei Pr. Bria tocmai pentru a înțelege teologia misionară a acestuia.

Doctrina sau teologia despre Biserică este numită din punct de vedere academic eclesiologie. Conform Mitropolitului Kallistos Ware, secolul XX rămâne unul prin excelență eclesiologic[392]. În opera și gândirea Pr. Bria găsim numeroase afirmații despre cum anume trebuie să înțelegem Biserica. Trebuie să menționăm că eclesiologia Pr. Bria a influențată, fără îndoială, de

---

[392] Metropolitan Kallistos WARE, *Orthodox Theology in the Twenty-First Century*, WCC Publications, Doxa & Praxis Series, Geneva, 2012, p. 17. Oferim ca exemplu câteva lucrări eclesiologice de referință, scrise din perspective creștine diferite: J.-M. R. TILLARD, *Church of Churches. The Ecclesiology of Communion*, translated by R.C. De Peaux, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1992; Paul MCPARTLAN, *Sacrament of Salvation. An Introduction to Eucharistic Ecclesiology*, T&T Clarck, Edinburgh, 1995; Kallistos WARE, *The Orthodox Church*, Penguin Books, London, [4]1997; Miroslav VOLF, *After Our Likeness. The Church as the Image of the Trinity*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, Cambridge, 1998; J.-M. R. TILLARD, *Flesh of the Church, Flesh of Christ. At the Source of the Ecclesiology of Communion*, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 2001; Veli-Matti KÄRKKÄINEN, *An Introduction to Ecclesiology. Ecumenical, Historical & Global Perspectives*, InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, 2002; Boris BOBRINSKOY, *Le mystère de l'Eglise. Cours de théologie dogmatique*, Les Editions du Cerf, Paris, 2003; Roger HAIGHT, S.J., *Christian Community in History. Historical Ecclesiology*, vol. 1, The Continuum International Publishing, New York, London, 2004; Roger HAIGHT, S.J., *Christian Community in History. Comparative Ecclesiology*, vol. 2, The Continuum International Publishing, New York, London, 2005; Gerard MANNION and Lewis MUDGE eds., *The Routledge Companion to the Christian Church*, Routledge, New York and London, 2008; Brad HARPER și Paul Louis METZGER, *Exploring Ecclesiology. An Evangelical and Ecumenical Introduction*, Brazos Pres, Grand Rapids, Michigan, 2009; Gesa Elsbeth THIESSEN ed., *Ecumenical Ecclesiology. Unity, Diversity and Otherness in a Fragmented World*, T&T Clark, London, New York, 2009; Radu BORDEIANU, *Dumitru Staniloae: An Ecumenical Ecclesiology*, T&T Clark, London, New York, 2011; Danut MANASTIREANU, *A Perichoretic Model of the Church. The Trinitarian Ecclesiology of Dumitru Staniloae*, LAP Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2012; Cyril HOVORUN, *Meta-Ecclesiology. Chronicles on Church Awareness*, Palgrave Macmillan, New York, 2015; Scott MACDOUGALL, *More Than Communion. Imagining an Eschatological Ecclesiology*, Bloomsbury, London, New Delhi, New York, Sydney, 2015.

marii eclesiologi ai timpului său și anume: Vladimir Losky[393], Pr. Georges Florovsky[394], Pr. Dumitru Stăniloae[395], Pr. Nicholas Afanasiev[396], Olivier Clément[397], Mitropolitul John Zizioulas[398] etc.

---

[393] Vladimir LOSSKY, *Mystical Theology of the Eastern Church*, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1976 (publicată în franceză în 1944); Vladimir LOSSKY, *In the Image and Likeness of God*, edited by John H. ERICKSON and Thomas E. BIRD, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1974 (publicată în franceză în 1967); Vladimir LOSSKY, *Orthodox Theology: An Introduction*, translated by Ian and Ihita KESARCODI-WATSON, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1978.

[394] Georges FLOROVSKY, „The Limits of the Church", *Church Quarterly Review*, nr. 233/1933, pp. 117-131; Georges FLOROVSKY, „The Doctrine of the Church and the Ecumenical Movement", în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1950, pp. 152-161; Georges FLOROVSKY, „The Ethos of the Orthodox Church", în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1960, pp. 183-198; Georges FLOROVSKY, *Bible, Church, Tradition: An Eastern Orthodox View*, Volume 1, Collected Works, Büchervertriebsanstalt, Vaduz, 1987; Georges FLOROVSKY, *Ecumenism I: A Doctrinal Approach*, Volume 13, Collected Works, Büchervertriebsanstalt, Vaduz, 1989; Georges FLOROVSKY, *Ecumenism II: A Historical Approach*, Volume 14, Collected Works, Büchervertriebsanstalt, Vaduz, 1989.

[395] Amintim câteva lucrări și studii importante ale Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, pe care le-am regăsit menționate în opera Pr. Ion Bria: „Dumnezeiasca Euharistie în cele trei confesiuni", în *Ortodoxia*, nr. 1/1953, pp. 46-115; „Sinteza eclziologică", în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1955, pp. 267-289; „Relațiile treimice și viața Bisericii", în *Ortodoxia*, nr. 4/1964, pp. 503-525; „Noțiunea dogmei", în *Studii Teologice*, nr. 9-10/1964, pp. 534-571; „Biserica universală și sobornicească", în *Ortodoxia*, nr. 2/1966, pp. 167-198; „Teologia Euharistiei", în *Ortodoxia*, nr. 3/1969, pp. 343-364; „Sfânta Treime, structura supremei iubiri", în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1970, pp. 333-355; „Sobornicitatea deschisă", în *Ortodoxia*, nr. 2/1971, pp. 165-180; *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I-III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978; *Theology and the Church*, translated by Robert BARRINGER, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1980; „Realitatea tainică a Bisericii", în *Ortodoxia*, nr. 3/1984, pp. 415-420; *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 1986; *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscop, Craiova, 1993; *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.

[396] Cele mai importante studii și lucrări: R. P. Nicolas AFANASSIEFF, „La doctrine de la primauté à la lumière de l'ecclésiologie", în *Contacts*, nr. 4/1957, pp. 401-420; N. AFANASSIEFF, „« Statio Orbis »", în *Irénikon*, nr. 1/1962, pp. 65-75; Nicolas AFANASSIEFF, „Le Concile dans la théologie orthodoxe russe", în *Irénikon*, nr. 3/1962, pp. 316-339; N. AFANASSIEFF, „Una Sancta", în Irénikon, nr. 4/1963, pp. 436-475; Nicolas AFANASSIEFF, „The Church Which Presides in Love", în *The Primacy of Peter*, The Faith Press, London, 1963, pp. 57-110; R. P. Nicolas AFANASSIEFF, „Les canons et la conscience canonique", în Contacts, nr. 66/1969, pp. 112-127; Nicholas AFANASIEV, *The Church of the Holy Spirit*, translated by Vitaly PERMIAKOV, edited with an introduction by Michael PLEKON, foreword by Rowan WILLIAMS, University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana, 2007 (publicată inițial în limba rusă în 1971).

[397] Olivier CLÉMENT, „L'ecclèsiologie orthodoxe comme ecclèsiologie de communion", în *Contacts*, nr. 61/1968, pp. 10-36.

[398] John ZIZIOULAS, „The Pneumatological Dimension of the Church", în *International Catholic Review*, nr. 2/1973, pp. 82-90; John ZIZIOULAS, *Being as*

2.1. Aspecte dogmatice ale Bisericii

2.1.1. Dogma Sfintei Treimi. Întruparea Fiului lui Dumnezeu

Întâi de toate, Pr. Bria susține că doctrina despre Biserică nu poate fi analizată fără a vorbi despre dogmele centrale ale creștinismului, anume *Dumnezeu - Sfânta Treime* și *Întruparea Fiului lui Dumnezeu*. Aceste două dogme, creștinul le mărturisește atât la primirea Botezului, dar și la primirea Sfintei Euharistii, prin rostirea Simbolului de credință[399]. Dacă învățătura despre ființa lui Dumnezeu în sine teologia ortodoxă a numit-o *theologie*, tot ceea ce Dumnezeu realizează ad extra se numește *ikonomie*[400]. Totuși, în vocabularul de astăzi, termenul de teologie este acceptat la modul general pentru orice acțiune dumnezeiască, fie *ad intra* sau *ad extra*.

Conform revelației, Dumnezeu este Unul în Ființă și Întreit în Persoane. Cum anume putem înțelege că persoanele dumnezeiești nu împart ființa și că Dumnezeu există ca Unime a Treimii, fără a fi trei dumnezei, reprezintă o mare taină: „Dumnezeu este treime de persoane, nu separate, ci unite, treime în unime, unime întreit numărată: unime după ființă, treime după ipostasuri, Dumnezeire unică și veșnică în Dumnezeu-Tatăl și în Dumnezeu-Fiul și în Dumnezeu-Sfântul Duh, dar nu trei

---

Communion, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1985; METROPOLITAN JOHN of Pergamon, „The Church as Communion: a Presentation on the World Conference Theme", în Thomas F. BEST, Günter GASSMANN eds., *On the way to Fuller Koinonia. Official Report of the Fifth World Conference on Faith and Order*, Faith and Order Paper no. 166, WCC Publications, Geneva, 1994, pp. 103-111, republicat: Ioannis ZIZIOULAS, „The Church as Communion", în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 1/1994, pp. 3-16; Ioannis ZIZIOULAS, *Ființa eclesială*, traducere din limba franceză de Aurel NAE, Editura Bizantină, București, 1996; Metropolitan John ZIZIOULAS, „Communion and Otherness", în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 4/1994, pp. 347-361; John ZIZIOULAS, *Eucharist, Bishop, Church: The Unity of the Church in the Divine Eucharist and the Bishop During the First Three Centuries*, Holy Cross, Brookline, MA, 2001 (publicată inițial în 1960, ca teză de doctorat, tradusă în limba franceză în 1994 și în limba română în 2009).

[399] „Din punct de vedere strict dogmatic, creştinismul cuprinde două dogme principale şi comune: cea despre Dumnezeu - Sfânta Treime (triadologia) şi cea despre iconomia întrupării, pe care orice credincios e dator să le recunoască la primirea Botezului şi a împărtăşaniei. Aceste dogme sunt expuse în Simbolul de credinţă (381) şi consfinţite de cele şapte sinoade ecumenice" (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 110).

[400] Pr. prof. dr. Ion BRIA, „Dogma Sfintei Treimi", în *Studii Teologice*, nr. 2/1991, p. 13.

dumnezei. Acestea sunt contribuții unice ale tradiției răsăritene în istoria doctrinei creștine”[401].

În ceea privește rolul întrupării Fiului lui Dumnezeu-Sfânta Treime, Pr. Bria preia înțelegerea patristică care consideră Întruparea scopul creației. Probabil sub influența Pr. Dumitru Stăniloae, în perioada studiilor superioare, studentul Bria va publica două studii despre teologia Sf. Simeon Noul Teolog[402] și a Sf. Maxim Mărturisitorul. În studiul din 1957, Pr. Bria va sublinia că întruparea Logosului divin „este cea mai tainică dintre tainele dumnezeiești. Ea este singura cale de unire cu Creatorul, fiindcă în Hristos s-au distrus toate împărțirile din firea noastră, făcând-o una cu rațiunea ei cea mai originară și generală”[403].

În mod clar, întruparea are legătură cu mântuirea omului. Pr. Bria vorbește despre un schimb ontologic între Hristos și om, prin asumarea firii umane: „Teologia ortodoxă înțelege mântuirea ca un schimb ontologic între Dumnezeu și om, care s-a realizat prin întruparea, jertfa și învierea lui Iisus Hristos”[404].

Cum explicăm omului de azi taina întrupării? La această întrebare, Pr. Bria nu găsește răspunsul decât în acceptarea tainei ca atare prin credință pentru că nici o teorie n-ar putea să o explice lămurit[405]. Totuși, dacă omul ar conștientiza starea de păcat[406] și ar vedea finalitatea vieții în Dumnezeu, fără îndoială că ar considera întruparea din iubire a Fiului[407] temelia îndumnezeirii noastre: „Trupul nostru a devenit trupul lui Hristos.

---

[401] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 43. A se vedea și: Pr. Prof. Dr. Ioan Bria, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 171.

[402] Magistrand Ion BRIA, „Simțirea tainică a prezenței harului după Sf. Simeon Noul Teolog”, în *Studii Teologice*, nr. 7-8/1956, pp. 470-486.

[403] Magistrand Ion BRIA, „Cunoașterea lui Dumnezeu după Sfântul Maxim Mărturisitorul”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1957, p. 317.

[404] Diac. Ion BRIA, „Pacea lumii și umanismul creștin”, în *Studii Teologice*, nr. 7-8/1967, pp. 411-412.

[405] Ion BRIA, *Iisus Hristos*, Editura Enciclopedică, București, 1992, p. 22.

[406] „Păcatul nu este doar o călcare morală a unei legi care ar putea fi reparată prin pocăința celui care a greșit, ci o intrarea a firii sub puterea corupției și a morții. La fel, răscumpărarea nu este o simplă restaurare morală a celui ce a greșit, ci o transformare radicală a firii umane prin participare la umanitatea nouă a lui Hristos” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 230).

[407] „Întruparea Fiului înseamnă Revelația iubirii treimice” (Diac. Asist. Ion BRIA, „Iisus Hristos – Iubitorul de oameni”, p. 56); „Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat din marea Sa bunătate, anume pentru a schimba destinul acestei umanități, făcând o nouă alianță între Dumnezeu și neamul omenesc” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, pp. 198-199).

El a luat omul în general, fără să modifice natura umană după raţiunea ei. Asumarea personală a firii umane integrale, de către Fiul, Cuvântul transcendent şi veşnic, din Fecioara Maria, este un act care recreează şi restaurează lumea; de aceea întruparea este temelia îndumnezeirii”[408]. Din această perspectivă, creștinismul este singura religie care susține că Dumnezeu s-a unit cu omul, devenind o singură existență în persoana lui Iisus Hristos[409]. Cu adevărat aceasta este considerată o noutate unică în istoria omenirii, o Veste Bună, aceea că Fiul lui Dumnezeu a devenit Om[410].

Dacă aceste două dogme sunt esențiale pentru Biserică, Pr. Bria subliniază că dogmele au consecințe soteriologice. Biserica Ortodoxă „a apărat demnitatea tradiției ecumenice și a ținut la legea creştină nu de dragul formelor, ci cu conștiința că dogmele orientează viața duhovnicească și că modificând dogma se dă o altă direcție acestei vieți”. Cu alte cuvinte, tezaurul dogmelor nu trebuie alterat tocmai pentru că dă mărturie despre Adevărul care duce la îndumnezeire și de care am fost făcuți responsabili[411].

În lucrările sale, făcând referire la învățăturile principale ale creștinismului, considerate dogme, Pr. Bria surprinde un aspect definitoriu pentru transmiterea adevărurilor de credință generațiilor prezente și viitoare. Fără să acuze în mod direct practicarea unui limbaj învechit, teologul nostru crede că astăzi avem nevoie de o nouă modalitate de exprimare a adevărului creștin[412]. Dogma, ca adevăr revelat pentru mântuire[413], rămâne mereu aceiași, însă explicarea ei poate folosi termeni noi. Această condiționare are în vedere limbajul epocii noastre, fără de care adevărurile nu pot fi transmise și receptate. Cu atât mai mult

---

[408] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Iisus Hristos – Dumnezeu Mântuitorul. Hristologia”, în *Studii Teologice*, nr. 2/1991, p. 16.

[409] Ion BRIA, *Iisus Hristos*, p. 133. Din punct de vedere scripturistic, mărturia Sf. Ioan Teologul este esențială: „Şi Cuvântul S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi şi am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr” (Ioan 1, 14).

[410] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Mari sărbători creștine, praznice împărătești*, Editura Oastea Domnului, 2004, p. 92.

[411] Ion BRIA, „Trăind în Tradiția cea una. O contribuție ortodoxă la problema unității”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 3.

[412] Diac. Asist. Ion BRIA, „Sfânta Scriptură și Tradiția. Considerații generale”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1970, p. 403.

[413] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine”, teză de doctorat, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1968, p. 8; Pr. Prof. Ion BRIA, „Tradiție și dezvoltare în teologia ortodoxă”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1973, p. 23; Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, , p. 12.

cu cât susținem că dogma este o realitate care trebuie asumată și trăită în mod personal[414]. Cu alte cuvinte, Pr. Bria consideră că „dezvoltarea doctrinară s-ar referi deci la schimbarea şi evoluţia terminologiei teologice prin care se exprimă esenţa dogmei. Întrucât învăţătura Bisericii Ortodoxe nu se poate identifica cu termenii în care a fost exprimată în trecut, această Biserică poate reformula dogmele sinoadelor ecumenice, de pildă. Ea nu este legată de formule şi termeni, aşa încât ea are libertatea să reformuleze definiţiile sinoadelor ecumenice [...]. Aceasta înseamnă că Biserica Ortodoxă este interesată, în primul pentru învăţătura adevărată transmisă prin termeni şi nu ţine la caracterul imutabil al terminologiei. Termenii ca atare sunt un vehicul, dar ceea ce interesează este sensul lor. Preocuparea sinoadelor ecumenice a fost aceea de a salva misterul şi adevărul Revelaţiei şi nu termenii sau expresiile ca atare. De aceea, acelaşi conţinut de credinţă poate fi exprimat printr-o mulţime de termeni”[415].

În același timp, Pr. Bria sesizează dimensiunea doxologică a dogmelor, regăsite în diverse forme ale cultului divin public. În esență, folosirea în cult a dogmelor nu reprezintă altceva decât modalitatea de a exprima pe înțelesul tuturor cele mai importante învățături: „În teologia ortodoxă se poate vorbi în mod firesc de aspectul dogmatic al cultului, sau de aspectul doxologic al dogmei. Cuvântul lui Dumnezeu, adevărurile de credinţă au fost exprimate nu numai în termeni şi concepte, ci şi sub forma doxologică, găsindu-şi expresii plastice în imnologie, în iconografie şi în alte forme de reprezentare simbolică. Cultul ortodox, plin de imagini simbolice, nu este un simplu ritual adoctrinar, ci el are un conţinut teologic. Orice slujbă bisericească începe cu o doxologie în care este invocată Sfânta Treime, doxologie care reprezintă ea însăşi o mărturisire de credinţă. Toate slujbele bisericeşti, de la ierurgie până la Taina Euharistiei, au împreunat propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu, prin citirea Apostolului şi a Evangheliei, cu mărturisirea de credinţă, cu rugăciunile de invocare a Sfântului Duh, cu laude şi imne de preamărire”[416]. În mod clar, legătura dintre dogmă și cultul bisericesc se observă cel mai bine în Sfânta Liturghie. Atunci când vom vorbi despre

---

[414] Diac. Asist. Ion BRIA, „Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi”, în *Studii Teologice,* nr. 1-2/1971, p. 82.

[415] Pr. Prof. Ion BRIA, „Tradiție și dezvoltare în teologia ortodoxă”, p. 30.

[416] Pr. Conf. Ion BRIA, „Spiritul teologiei ortodoxe”, în *Ortodoxia,* nr. 2/1972, p. 185. A se vedea și: Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă”, pp. 695-696.

dimensiunea misionară a Liturghiei, vom prezenta și critica Pr. Bria în legătură cu „stagnarea” dezvoltării liturgice.

2.1.2. Îndumnezeirea omului și a creației

Revenind la rostul întrupării, ne întrebăm cum definește Pr. Bria îndumnezeirea. Aceasta este scopul fiecărui om și face parte, așa cum am spus deja, din rațiunea întrupării Fiului[417]. Această învățătură despre mântuirea omului se numește *theosis*[418] și se află în legătură cu teologia energiilor divine necreate, adică cu dobândirea harului dumnezeiesc[419]. Pr. Bria crede că teologia energiilor divine necreate, așa cum a fost formulată în gândirea Sf. Grigorie Palama[420], împarte creștinismul în două. Această teologie este proprie tradiției creștin-ortodoxe, nefiind acceptată de teologia catolică sau latină[421]. Energiile divine, care se arată ca lumină, nu se confundă cu esența divină, însă fac legătura între necreat și creat, fiind indispensabile pentru îndumnezeirea omului și pentru transfigurarea creației[422]: „Energiile divine nu se confundă cu esența divină, nu sunt nici o divinitate subordonată lui Dumnezeu (diteism), nici efectul unei cauze, nici o realitate metafizică, abstractă. Energiile

---

[417] M.A. Costa DE BEAUREGARD, Ion BRIA, Théologue DE FOUCAULD eds., *L'Orthodoxie: Hier-Demain*, Editions Buchet and Chastel, Paris, 1979, p. 209; Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 46.

[418] A se vedea: Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 45-46, p. 251.

[419] „Omul poate să ajungă prin efortul natural la asceză perfectă, dar fără har el nu are sfințirea” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 251).

[420] „Îndumnezeirea devine centrul și totodată ținta marilor capitole ale teologiei dogmatice: antropologia, soteriologia, ecleziologia, eshatologia. Teologia dogmatică ce nu cuprinde în conținutul ei dogma palamită privind Ființa și energiile lui Dumnezeu, respinge de fapt credința în îndumnezeire și indirect întreaga Ortodoxie” (Diac. Paul-Sebastian P. ORĂDAN, *Nichifor Crainic şi Dumitru Stăniloae - relevanţa Misticii în înnoirea Dogmaticii Ortodoxe din România în secolul al XX-lea*, teză de doctorat, Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, Arad, 2016, p. 293).

[421] Pr. prof. dr. Ion BRIA, „Dogma Sfintei Treimi”, p. 24; Pr. Prof. Ioan BRIA, „O sinteză ortodoxă a Teologiei dogmatice”, în *Revista Teologică*, nr. 3/1995, p. 14.

[422] „The process of theosis applies not only to what a person does within the church but to all aspects of human life and the whole creation” (Vladimir UBEIVOLC, *Rethinking Missio Dei among Evangelical Churches in an Eastern European Orthodox Context*, PhD Thesis, University of Wales, International Baptist Theological Seminary, Prague, 2011, p. 145).

constituie o realitate ontologică și se manifestă ca lumină. Experiența lor e posibilă, dar nu poate fi descrisă cu concepte analogice"[423].

Cu alte cuvinte, lucrarea lui Dumnezeu în timp și spațiu, *ad extra*, se face prin aceste energii divine necreate[424]. Teologia patristică susține că omul se poate face *dumnezeu* pentru că Dumnezeu-Fiul S-a făcut *Om*, asumând în ipostasul divin natura umană[425]. Comentând această legătură dintre divin și uman, între creat și necreat, Pr. Prof. Șelaru Sorin afirma: „Unirea dintre divin şi uman în Hristos constituie principiul unităţii noastre cu Dumnezeu şi, în consecinţă, unitatea naturii umane şi îndumnezeirea sa în persoana lui Iisus Hristos rămâne fundamentul mântuirii şi al îndumnezeirii noastre"[426]. Procesul îndumnezeirii firii umane în ipostasul divin al Fiului se desăvârșește prin înviere și prin înălțarea cu trupul, ceea ce înseamnă asumarea pentru veșnicie a umanității[427]. Din punct de vedere biblic, această îndumnezeire înseamnă ajungerea la asemănarea cu Dumnezeu, despre care ne vorbește referatul creației[428], dându-ne posibilitatea să devenim „părtași ai firii dumnezeiești"[429]. Totuși, această împlinire în Dumnezeu comportă „urcușul necontenit în procesul îndumnezeirii"[430].

---

[423] Pr. Prof. Ioan BRIA, „O sinteză ortodoxă a Teologiei dogmatice", p. 14.

[424] Pr. Prof. Ioan BRIA, O sinteză ortodoxă a Teologiei dogmatice", p. 6.

[425] „Întruparea înseamnă intrarea împărăţiei lui Dumnezeu în lume (Mc. 1, 15). Domnul domnilor şi împăratul împăraţilor Se află acum în spaţiul istoriei. îndumnezeirea omului este în proporţie cu kenoza Lui, omul făcându-se aşa de mult dumnezeu, pe cât S-a făcut om Acela" (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 239).

[426] Pr. lect. dr. Sorin ŞELARU, *Biserica - laborator al învierii. Perspective asupra eclesiologiei Părintelui Dumitru Stăniloae*, Editura Basilica, Bucureşti, 2014, p. 125. A se vedea și: Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Iisus Hristos – Dumnezeu Mântuitorul. Hristologia", p. 28; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Ortodoxia și semnificația ei azi", în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1992, p. 6.

[427] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 149.

[428] „Şi a zis Dumnezeu: „Să facem om după chipul şi după asemănarea Noastră, ca să stăpânească peştii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietăţile ce se târăsc pe pământ şi tot pământul!" (Facerea 1, 26). A se vedea și: Prof. Ion BRIA, compiled., *People hunger to be near to God*, p. 12; Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 304; Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei. Dincolo de apărarea Ortodoxiei: exegeza și transmiterea Tradiției*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2002, p. 27.

[429] „Prin care El ne-a hărăzit mari şi preţioase făgăduinţe, ca prin ele să vă faceţi părtaşi dumnezeieştii firi, scăpând de stricăciunea poftei celei din lume" (II Petru 1, 4). A se vedea și: Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Iisus Hristos – Dumnezeu Mântuitorul. Hristologia", p. 29; Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 158.

[430] Pr. Prof. Ion BRIA, „Spiritualitate și morală", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1983, p. 675. Pentru mai multe despre viziunea Sf. Maxim Mărturisitorul cu

În primul rând, această credință a posibilității îndumnezeirii, ne spune Pr. Bria, este de maximă importanță pentru Biserica creștină. În cuvintele sale, „cu toate că teologia ortodoxă nu acceptă o ierarhizare a adevărurilor de credinţă, totuşi ea consideră că dogma îndumnezeirii constituie o învăţătură căreia tradiţia patristică i-a dat o importanţă cu totul particulară, considerând-o scopul întregii lucrări a lui Dumnezeu cu omul credincios. S-ar putea spune că din punct de vedere sistematic şi ecumenic, îndumnezeirea reprezintă definiţia prin excelenţă a Ortodoxiei. *Theosis* devine ţinta în care se concentrează marile capitole ale teologiei: antropologia, soteriologia, ecclesiologia, eshatologia”[431].

În al doilea rând, urcușul spre îndumnezeire nu este posibil fără Biserică, considerată continuatoarea întrupării: „Biserica este înainte de orice lumea întrupării Cuvântului, de aceea ea a fost descrisă ca „prelungirea întrupării”. Adică Iisus Hristos rămâne prezent și actual în și prin Biserică, care este de la început trupul Său tainic. Biserica, în continuitatea comunității Vechiului Testament, este extinderea lui Mesia-Hristos în istorie. Ea este mediatoare a prezenței și lucrării lui Dumnezeu în istorie. Hristos Se dăruiește poporului Său, aici și acum, prin puterea

---

privire la conceptul de îndumnezeire, a se vedea: ÎPS Dr. Irineu POPA, *Cibernetica iubirii în mistica îndumnezeirii: viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, Editura Academiei Române, București, 2019.

[431] Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă”, p. 696. Aceeași afirmație o regăsim și în: Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 23. Analizând înțelegerea Pr. Bria despre această doctrină a mânturii-îndumnezeirii, Prof. Daniel Munteanu sublinia că „Pentru Părintele Bria „esenţa însăşi a Ortodoxiei” o constituie doctrina despre îndumnezeirea omului. Esenţa mântuirii constă în participarea omului la viaţa lui Dumnezeu. Această participare transfigurează natura umană şi o face transparentă la energiile divine transmise prin Duhul Sfânt. Soteriologia Părintelui Bria se bazează astfel pe o pnevmatologie dinamică, în sensul că mântuirea înseamnă transfigurarea umanului prin comuniunea cu energiile divine necreate” (Prof. univ. dr. Daniel MUNTEANU, „Liturghie şi ecumenism. Valenţe fundamentale ale teologiei ortodoxe reflectate în teologia părintelui Ion Bria”, în volumul Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, p. 178). A se vedea și: Emil BARTOȘ, *Conceptul de îndumnezeire în teologia lui Dumitru Stăniloae*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2002; Norman RUSSEL, *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*, Oxford University Press, Oxford, 2004; Norman RUSSEL, *Fellow Workers with God. Orthodox Thinking on Theosis*, St Vladimir's Seminary Press, New York, 2009; Paul M. COLLINS, *Partaking in Divine Nature. Deification and Communion*, T&T Clark, London, New York, 2010; Constantinos ATHANASOPOULOS and Cristoph SCHNEIDER eds, *Divine Essence and Divine Energies. Ecumenical Reflection on the Presence of God in Eastern Orthodoxy*, James Clarke & Co, Cambridge, 2013; Aristotle PAPANIKOLAOU, „Theosis”, în Edward HOWELLS și Mark A. MCINTOSH eds., *The Oxford Handbook of Mystical Theology*, Oxford University Press, Oxford, 2020, pp. 569-585.

Duhului Sfânt și medierea Bisericii. De unde vine Biserica văzută? Din Hristos cel înviat, căci Domnul înviat este Cel ce trimite Duhul Său ca să transforme comuniunea între oameni (Ioan 20, 22-23), ca să schimbe lumea veche într-o „creație nouă”[432].

2.1.3. Definiții etimologice și teologice ale Bisericii

Din punct de vedere etimologic, cuvântul biserică vine din grecescul *ekklesia* și de la latinescul *ecclesia*[433]. Din punct de vedere biblic[434], biserica este considerată: „poporul lui Dumnezeu”[435], „trupul lui Hristos”[436], „templul lui Dumnezeu”[437], „preoție împărătească”[438] sau „mireasa lui Hristos”[439].

---

[432] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 120; „Theosis - namely, deification, or partaking of the divine nature and union with God - is central to Orthodox understanding of salvation. This underscores the deeply spiritual dimension of the church's mission” (Craig OTT, „Introduction”, în Craig OTT ed., *The Mission of the Church. Five Views in Conversation*, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 2016, p. xxvii).

[433] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, ediția a II-a revizuită și completată, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 55.

[434] Toate citatele din Sfânta Scriptură pe care le vom folosi în lucrarea noastră sunt preluate din: *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.

[435] „Voi care odinioară nu erați popor, iar acum sunteți poporul lui Dumnezeu; voi care odinioară n-aveați parte de milă, iar acum sunteți miluiți” (I Petru 2, 10).

[436] „Iar voi sunteți trupul lui Hristos și mădulare (fiecare) în parte” (I Corinteni 12, 27); „Ci precum într-un singur trup avem multe mădulare și mădularele nu au toate aceeași lucrare. Așa și noi, cei mulți, un trup suntem în Hristos și fiecare suntem mădulare unii altora” (Romani 12, 4); „Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, și toți la un Duh ne-am adăpat (I Corinteni 12, 13)”. Pentru o interpretare teologică a acestei expresii, a se vedea: Susann LIUBINSKAS, „The Body of Christ in Mission: Paul's Ecclesiology and the Role of the Church in Mission”, în *Missiology: An International Review*, nr. 4/2013, pp. 402-415.

[437] „Nu știți, oare, că voi sunteți templu al lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?” (I Corinteni 3, 16); „Ca să știi, dacă zăbovesc, cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, stâlp și temelie a adevărului” (I Timotei 3, 15); „Deci, dar, nu mai sunteți străini și locuitori vremelnici, ci sunteți împreună cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu” (Efeseni 2, 19).

[438] „Iar voi sunteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric, la lumina Sa cea minunată” (I Petru 2, 9).

[439] „Și am văzut cetatea sfântă, noul Ierusalim, pogorându-se din cer de la Dumnezeu, gătită ca o mireasă, împodobită pentru mirele ei” (Apocalipsă 21, 2).

Dincolo de etimologia cuvântului și de denumirile scripturistice diverse, teologia ortodoxă nu are definiții finale pentru Biserică, considerată a fi o taină în sine. Totuși, există unele analogii, regăsite atât în Sfânta Scriptură, dar și în Sfânta Tradiție, cele două izvoare ale revelației creștine. Pr. Bria susținea că „în general, creştinismul răsăritean n-a formulat şi pronunţat doctrine definitive despre Biserici. Ca şi în domeniul hristologic, ea a preferat limbajul antinomic, paradoxal, apofatic. Tradiţia acumulează diverse interpretări ale textelor biblice despre Biserică, verifică diferite experienţe eclesiale, corespunzătoare istoriei Bisericii. Fiecare epocă are accentul ei eclesiologic, cu toate că esenţa dogmei este identică”[440]. În aceeași direcție, comentând eclesiologia Pr. Bria, Pr. Prof. Nicolae Moșoiu sublinia: „Nu există tratate patristice sistematice, nici o ecclesiologie complet construită. Pe vremea Sfinţilor Părinţi, Biserica era un izvor de viaţă atât de evident, încât nu se punea problema naturii sale. Pe de altă parte Biserica, prin fiinţa sa tainică, se pretează prea puţin la orice definiţie formală. Nevoia de a defini denotă negreşit eclipsa vieţii ecclesiale, întunecarea evidenţei trăite”[441].

Totuși, astăzi putem vorbi despre Biserică și despre Bisericile lui Hristos. În ce constă această diferență între biserică la singular și bisericile la plural? La această întrebare, în mai mult locuri, Pr. Bria a schițat un răspuns cât se poate de direct și de elocvent. *Biserica*, la singular, desemnează pe toți cei botezați în numele Sfintei Treimi, membrii ai unei comunități locale[442]. La plural, *Bisericile* se referă la ansamblul de Biserici locale (termen asupra căruia vom reveni)[443], care se recunosc între ele,

---

[440] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Ortodoxia și semnificația ei azi”, p. 9.

[441] Nicolae MOȘOIU, „Părintele profesor universitar doctor Ion Bria (1929-2002), dascăl de Teologie Dogmatică şi Ecumenică”, în Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, Conf. Univ. Dr. Cristinel IOJA coord., *Omagiu*, p. 152.

[442] „La singular, Biserica este totalitatea celor ce mărturisesc împreună cu apostolul Petru: „Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu” (Matei 16, 16), şi care s-au convertit la Hristos, s-au botezat în numele Sfintei Treimi şi-L urmează pe Iisus în sânul unei comunităţi disciplinate. În acest sens, există o singură Biserică sau un singur popor, deoarece există un singur Domn, o singură credinţă, un botez unic (Efes. 4, 5). Iisus este capul Bisericii, Biserica este trupul Său (Col. 1, 18), iar creştinii sunt membrele trupului (Rom. 8. 5)” (Ion BRIA, *Iisus Hristos*, 1992, p. 95).

[443] „Ansamblul de Biserici locale organizate canonic după principiul teritorial și național, în mod autocefal și autonom cu conducere sinodală proprie. Aceste Biserici se recunosc între ele în deplină și perfectă unitate dogmatică, practică comuniunea euharistică și admit sinodul ecumenic ca autoritate supremă a Bisericii universale” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 8); „Ansamblul de Biserici locale care, din punct de vedere dogmatic, mărturisesc aceeaşi învăţătură de credinţei,

mărturisind aceeași învățătură, folosind același ritual, fiind autocefale sau autonome. De exemplu, Biserica Ortodoxă Română (Pr. Bria ar spune „Biserica Ortodoxă din România”) este considerată o Biserică locală, cu teritoriu canonic propriu, însă în comuniune/koinonia (mai ales liturgică) cu alte Biserici Ortodoxe autocefale din întreaga lume[444]. Cu toate că în teorie această diferență este acceptată și acceptabilă, în practică există un anumit risc de izolare al unei Biserici locale. Pr. Bria subliniază că „această sintaxă a bisericii şi bisericilor ridică chestiuni misiologice şi ecumenice centrale. Pe de o parte, grija pentru unitatea Bisericii, integritate, comuniune. Pe de altă parte, îngrijorarea faţă de diversitate şi diferenţă sau diferite identităţi culturale, etnice şi lingvistice […]. Biserică şi biserici, unitate şi identităţi diverse, unitate şi diversitate, o Evanghelie în mai multe culturi, toate sunt legate împreună în comuniunea unică și *oikoumene* a lui Dumnezeu”[445]. Din nefericire, un exemplu clar în acest sens îl reprezintă întrunirea Sfântului și Marelui Sinod din Creta (16-26 iunie 2016), atunci când 4 Biserici autocefale au refuzat să participe, afectând, dacă vrem să recunoaștem, integritatea sistemului conciliar sau sinodal al Bisericii. În capitolul al III-lea vom reveni asupra acestei întruniri.

După lămurirea acestor expresii, inclusiv sintagma „Biserica Ortodoxă” are nevoie de câteva explicații. Biserica lui Hristos este desemnată cu apelativul *Ortodoxă* tocmai pentru a se diferenția de diversitatea de credințe creștine, rupte de comuniunea cu adevărata Biserică. Din punct de vedere etimologic, cuvântul „ortodoxie” vine din limba greacă – *ortos, doxa* – și înseamnă închinare sau cult adevărat. În mod general, înseamnă *credință dreaptă*[446]. Pr. Bria vorbește despre

---

formulată de sinoadele ecumenice şi dezvoltată de tradiţia neopatristică; din punct de vedere liturgic, toate folosesc ritul bizantin, în limba proprie poporului din care fac parte; din punct de vedere al organizării, unele sunt autocefale, adică au conducere proprie, iar altele sunt autonome, adică sunt ataşate canonic pe lângă o patriarhie sau Biserică autocefală” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p. 62).

[444] Bisericile Ortodoxe autocefale recunoscute sunt următoarele: Patriarhia Ecumenică, Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Antiohiei, Patriarhia Ierusalimului, Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Sârbă, Biserica Ortodoxă Română, Biserica Ortodoxă Bulgară, Biserica Ortodoxă a Georgiei, Biserica Ortodoxă a Ciprului, Biserica Ortodoxă a Greciei, Biserica Ortodoxă a Poloniei, Biserica Ortodoxă a Albaniei, Biserica Ortodoxă din Cehia și Slovacia.

[445] Ion BRIA, „Ortodoxie și misiune”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, pp. 224-225.

[446] „Le mot Orthodoxie, qui signifie aussi bien la vraie doctrine de foi apostolique, que la vie et l’expression liturgiques de cette foi, désigne lui-même l’éthos de la tradition en Orient: une synthèse entre le contenu dogmatique de la foi et la

punctele cardinale ale Bisericii Ortodoxe, dintre care cel mai important rămâne credința că „Ortodoxia este legată direct de istoria și originea creștinismului”[447]. Cu alte cuvinte există o continuitate sau succesiune, cu tradiția apostolică, temelia Bisericii, prin intermediul teologiei biblice și patristice[448], „formulată de Sinoadele ecumenice și păstrată de-a lungul veacurilor”[449]. Nu insistăm asupra altor sintagme folosite pentru a nominaliza Biserica lui Hristos, cum ar fi „Biserica Răsăriteană”, „Biserica Greacă”, „Biserica Ecumenică” sau „Biserica Universală”, însă îi vom folosi în funcție de contextul analizei.

În continuare vom analiza dimensiunile trinitară, hristologică, pnevmatologică și eshatologică ale Bisericii, criticând sau evidențiind aportul gândirii Pr. Prof. Ion Bria.

2.1.3.1. Dimensiunea trinitară a Bisericii

Biserica comportă o dimensiune trinitară. Am menționat mai sus cât de importantă este pentru creștinism dogma Sf. Treimi. Însă am putea spune că în centrul eclesiologiei Pr. Bria se află legătura dintre Sf. Treime și Sf. Biserică, între învățătura despre Dumnezeu-Sfânta Treime și învățătura despre Biserică[450]. În alte cuvinte, fără să presupunem că înțelegem taina, „Biserica este opera Sfintei Treimi. Biserica are ca sursă și ca parabolă însăși comuniunea Sfintei Treimi”[451]. Această afirmație sinteză ne oferă câteva răspunsuri esențiale cu privire la natura, ontologia și scopul Bisericii.

În primul rând, cu un fundament trinitar, Biserica nu poate fi definită sau înțeleasă ca o adunare sociologică. Contrar unor presiuni mediatice sau al

---

doxologie, entre la liturgie et la spiritualité, entre lex orandi et lex credendi” (M.A. Costa De BEAUREGARD, Ion BRIA, Théologue de FOUCAULD eds., *L’Orthodoxie: Hier-Demain*, p. 205); „Ortodoxia înseamnă credinţă dreaptă (în greceşte, ortos, doxa), care se traduce şi cu închinare sau cult adevărat. E o noţiune bogată, care vrea să arate că există o legătură vie între credinţă, cult şi morală, între regula credinţei (Didahia), regula rugăciunii şi disciplina vieţii în Hristos. Potrivit dictonului *Lex credendi - Lex orandi*, doctrina de credinţă se celebrează în cult şi se manifestă în spiritualitate” (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, p. 119).

[447] Pr. Prof. Ioan BRIA, „O sinteză ortodoxă a Teologiei dogmatice”, pp. 4-5.

[448] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p. 273.

[449] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 8.

[450] Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă Română și Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961-1991)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-12/1991, p. 73.

[451] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 310.

unor deficiențe instituționale, Biserica va continua să reprezinte „manifestarea în istorie a comuniunii dintre Persoanele Sfintei Treimi"[452]. Pentru Pr. Bria, Biserica „este noua creație a Sfintei Treimi"[453], iar această înțelegere trinitară a vieții bisericești poate fi considerată contribuția esențială sau definitorie a Bisericii Ortodoxe la teologia ecumenică. Încă din 1968, în teza de doctorat, Pr. Bria sublinia revenirea la principiul trinitar al eclesiologiei[454]. Spunem revenire, tocmai pentru că în viața liturgică sesizăm teologia trinitară, mai ales în Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie, despre care vom vorbi separat[455]. Teologia ortodoxă afirmă că prin Biserică, Dumnezeu-Sfânta Treime este prezent în istorie și își pune amprenta asupra întregii lumi. Această prezență se datorează iubirii, așa cum ne spune Sf. Ioan Evanghelistul, că „Dumnezeu este iubire" (I Ioan 4, 8).

În mod firesc, dacă originea Bisericii este Dumnezeu-Sfânta Treime și continuitatea acesteia stă în puterea dumnezeiască, scopul Bisericii nu este decât unul de comuniune și de iubire. Prin Biserică, ni se transmite viața de comuniune a Sfintei Treimi pentru desăvârșirea noastră. Revenim așadar la dogma îndumnezeirii, despre care am vorbit deja mai sus. Cu alte cuvinte, „Biserica este organismul sacramental în care Dumnezeu-Sf. Treime este prezent și lucrează în istorie, Trupul tainic în care credincioșii asimilează energiile divine într-un proces continuu de îndumnezeire și de comuniune cu lumea"[456]. Vom detalia această bază trinitară a Bisericii atunci când vom prezenta *eclesiologia comuniunii*, în raport cu *eclesiologia sobornost* și *eclesiologia euharistică*.

În ceea ce privește momentul constituirii sau înființări acestei Biserici, trebuie să analizăm dimensiunile hristologică și pnevmatologică ale

---

452 Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, pp. 326-327.

453 Diac. Asist. Ion BRIA, „Ecleziologia comuniunii", în *Studii Teologice*, nr. 9-10/1968, p. 677.

454 Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine", p. 20.

455 Oferim totuși câteva exemple: „Intrarea credinciosului în comunitatea creştină se face prin invocarea Sfintei Treimi, în Taina Botezului. Biserica este un organism teandric în care credincioşii sunt încorporaţi sacramental în viaţa divină a Sfintei Treimi" (Diac. Asist. Ion BRIA, „Ecleziologia comuniunii", p. 677); „Invocarea clară şi distinctă a persoanelor treimice este absolut necesară în Taina botezului, anume pentru a mărturisi că mântuirea este opera comună a Treimii" (Pr. prof. dr. Ion BRIA, „Dogma Sfintei Treimi", p. 48); „Binecuvântată este Împărăția…". Liturghia este de la un capăt la altul o celebrare a Împărăției Sfintei Treimi, a prezenței și lucrării, în noi și în mijlocul nostru, a lui Dumnezeu-Sfânta Treime" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 243).

456 Diac. Asist. Ion BRIA, „Ecleziologia comuniunii", p. 678.

Bisericii, adică iconomia Fiului și iconomia Sfântului Duh. Aici trebuie remarcată influența teologiei Pr. Dumitru Stăniloae, Pr. Bria recunoscând meritul acestuia de a oferi un echilibru dintre cele două iconomii[457].

2.1.3.2. Dimensiunea hristologică a Bisericii

Această dimensiune își are punctul de început în actul Întrupării. Dumnezeu-Sfânta Treime trimite pe Fiul, Logosul Divin, să asume firea umană și să o îndumnezeiască[458]. Chiar dacă vorbim în mod separat de aceste iconomii, totuși ele sunt într-o strânsă legătură. Pr. Bria amintește de rolul Sfântului Duh la nașterea din Fecioara Maria sau de momentul botezului lui Iisus, unde prezența Sfântului Duh întărește misiunea Fiului lui Dumnezeu[459]. Fără îndoială, împletirea celor două iconomii se vede cel mai bine la întemeierea Bisericii, în momentul Cincizecimii. După acest moment, când Biserica s-a constituit ca trup tainic și văzut al lui Hristos, în puterea Sfântului Duh, legătura sau lucrarea dintre iconomia Fiului și a Sfântului Duh se observă în actele sacramentale, mai ales în Sfânta Liturghie: „În orice lucrare a Bisericii este implicată această dublă iconomie şi trebuie deci evitată orice determinare abstractă, urmând vreunei scheme teologice, a unităţii dintre lucrarea Fiului şi cea a Duhului Sfânt în Biserică. Evenimentul sacramental în care se realizează această unitate este Euharistia, care ţine împreună anamneza, în care se actualizează «istoria mântuitoare» săvârşită de Hristos, cu epicleza, prin care se invocă prezenţa şi lucrarea sacramentală şi harismatică a Duhului Sfânt. Prin evenimentul euharistic comunitatea liturgică este inclusă real în «schimbul» dintre Fiul, Duhul şi umanitate”[460].

---

[457] „În domeniul hristologiei, el a restabilit echilibrul ipostatic între iconomia Fiului și cea a Duhului Sfânt, înăuntrul unei teologii trinitare, pentru care Dumnezeu este nu numai personal, ci și relațional. Toată teologia despre persoana și comuniune se găsește în doctrina trinitară, sau este, de fapt, doctrina ființei care este iubire” (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Pre-însemnare la teologia Pr. Stăniloae”, p. 71).

[458] Despre centralitatea în Iisus Hristos în Ortodoxie, a se vedea: John MEYENDORFF, *Hristos în gândirea creștină răsăriteană*, traducere de Pr. Prof. Nicolai BUGA, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997 (publicată inițial în limba engleză, în 1969); PS Prof. Dr. Irineu SLĂTINEANUL, *Iisus Hristos sau Logosul Înomenit*, Editura România Creștină, București, 1998; Prof. Univ. Dr. Irineu POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, *Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veac*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2010.

[459] Pr. Prof. Ion BRIA, „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică”, p. 490.

[460] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine”, p. 22.

Ideea unității dintre cele două iconomii este subliniată și în alte lucrări, cu diferite ocazii[461]. Oricum este cert că trebuie observat echilibrul hristologiei cu pnevmatologia. Acest lucru este subliniat și de Pr. Prof. Mihai Himcinschi: „În toate perioadele istorice ale Bisericii, eclezialitatea a avut un dublu caracter: hristologic şi pnevmatologic. Ar trebui să se ţină seama de necesitatea menţinerii lor în perfectă armonie, astfel încât să nu se creeze doar o metodologie ştiinţifică eclezială hristomonistă sau pnevmatomonistă, ci spiritualitate completă a unei vieţi în Hristos prin Duhul Sfânt"[462].

Făcând trimitere la teologia romano-catolică sau protestantă, Pr. Bria amintește de pericopul separării celor două iconomii, accentuându-se fie caracterul hristologic și instituțional al Bisericii, fie dimensiunea pnevmatologică sau spirituală a legăturii personale cu Sfântul Duh, „identificând Biserica cu experiența subiectivă a credinciosului"[463]. În ambele cazuri, aceste accente teologice cu consecințe practice nu sunt de acceptat, potrivit Pr. Bria. Mai mult decât atât, Pr. Bria face o afirmație destul de provocatoare și anume că „nici Iisus Hristos, nici Duhul Sfânt nu se identifică cu Biserica, fiind şi deasupra ei. Dumnezeu rămâne liber în Biserică, cu toate că El este fidel faţă de tot ceea ce El însuşi a instituit, a dăruit şi promis Bisericii Sale (apostolat, slujiri, sacramente, harisme, mesaje etc,), pentru ca aceasta să reziste în istorie iar puterile iadului să nu o biruiască"[464].

---

[461] „Se pot aminti două tendinţe ecleziologice majore care provin din considerarea celor două «iconomii»: pe de o parte, o tendinţă hristocentrică, ce pune accentul pe întrupare şi acţiunea istorică a lui Iisus Hristos, trimis de Tatăl să realizeze mântuirea lumii [...]. Pe de altă parte, o tendinţă pnevmatocentrică, ce face istoria Bisericii dependentă de Duhul Sfânt" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică", p. 490); „Este important să se afirme că întreaga activitate mântuitoare a lui Hristos este inseparabilă de lucrarea Duhului Sfânt, astfel încât afirmaţiile hristologice şi pnevmatologice sunt corelate unele cu altele într-un deplin context trinitar" (Pr. prof. dr. Ion BRIA, „Dogma Sfintei Treimi", p. 35); „Existenţa şi lucrarea Bisericii văzute constituie anume împreunarea dintre iconomia Fiului şi iconomia Duhului, împreunare care se vede cel mai bine în actele sacramentale ale Bisericii, ca şi în actele sinergice ale creştinului" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Unde este Iisus istoric?", în *Iisus Biruitorul*, octombrie 1996, f. p.).

[462] Pr. conf. univ. dr. Mihai HIMCINSCHI, *Misionarismul vieţii ecleziale*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2008, p. 45. De asemenea, comentând viziunea eclesiologică a Pr. Bria, doctorandul Sorinel Pătcaș afirmă: „În concepția ortodoxă, rezumată magistral de Ion Bria, eclesiologia este imprimată de hristologie și nedespărțită de pneumatologie. Biserica este o comunitate hristocentrică, ea este trupul lui Hristos" (Drd. Sorinel PĂTCAȘ, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*, p. 43).

[463] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", p. 47.

[464] Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă", p. 700.

Momentul Cincizecimii reprezintă ziua de naștere a Bisericii, care face parte din planul Sfintei Treimi pentru parcurgerea istoriei și intrarea și desăvârșirea în Împărăția lui Dumnezeu. Pr. Bria afirmă că „Biserica nu există deci prin hazard sau accident istoric, ci e scopul iconomiei lui Dumnezeu, care voieşte să recunoască pe toţi trupul Fiului Său cel întrupat şi înviat. Biserica aparţine proiectului Noului Testament de a recapitula în Hristos, proiect început la întrupare, finalizat în istorie la Cincizecime şi care va fi desăvârşit la a doua venire a Domnului Hristos. Şi după cum nu se poate separa fiinţa lui Dumnezeu de revelaţia şi întruparea Sa, tot aşa nu se poate separa fiinţa Bisericii de istoria ei, partea nevăzută de cea văzută, proiectul ei istoric și cel eshatologic"[465]. În altă ordine de idei, Pr. Bria confirmă că Biserica a devenit, prin lucrarea Sfântului Duh, *trupul tainic* al lui Hristos cel înviat[466]. Natura sacramentală a Bisericii este rodul legăturii cu Hristos, care se menține prin Sfânta Taină a Euharistiei, săvârșită în Sfânta Liturghie. Atunci când vom vorbi despre Sfintele Taine, vom relua dimensiunea hristologică a Bisericii.

2.1.3.3. Dimensiunea pnevmatologică a Bisericii

În ceea ce privește dimensiunea pnevmatologică sau harismatică a Bisericii, Pr. Bria consideră că trebuie mai întâi acceptat că, din punct de vedere istoric, putem vorbi de „estomparea iconomiei Duhului Sfânt"[467], mai ales din cauza clericalismului și a instituțiilor bisericești: „Trebuie să recunoaştem că puţin s-a scris în teologia ortodoxă despre intervenţia Duhului pe plan istoric după Cincizecime, despre relaţia dintre istorie şi eternitate, istorie şi eshatologie, despre extinderea experienţei Duhului la scară istorică"[468]. Însă tot Pr. Bria observă că din punct de vedere liturgic,

---

[465] Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă Română și Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961-1991)", p. 73; Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, pp. 326-327.

[466] „La Cincizecime, prin venirea și lucrarea Duhului Sfânt asupra comunității apostolice din Ierusalim, Biserica este desemnată a fi trupul lui Hristos (I Cor. 12, 27), templul lui Dumnezeu (I Cor. 3, 16), noul popor al lui Dumnezeu (I Petru 2, 10). Unitatea dintre Hristos și Biserica Sa, dintre cap și trup rămâne „taina cea mare" de care vorbește Apostolul Pavel (Efes. 5, 24-32). Dar toți sunt datori să se „alipească" de Domnul (I Cor. 6, 16), să devină mădularele Sale, unindu-se cu trupul Său, Biserica, pentru ca astfel El să fie capul lor (Col. 1, 18), iar cei mulți să fie un trup al lui Hristos (I Cor. 12, 27)" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 217).

[467] Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă", p. 700.

[468] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Spiritualitate pentru timpul nostru", în *Studii Teologice*, nr. 3-4/1992, p. 7.

prezența Sfântului Duh este mereu invocată, fără de care Biserica nu ar putea exista. Dacă este să ne gândim, la toate slujbele bisericești începem cu invocarea sau chemarea puterii *Mângâietorului*[469], așa cum a fost numit de Iisus Hristos. Momentul Cincizecimii sau al Pogorârii Sfântului Duh peste Sfinții Apostoli desăvârșește iconomia Fiului, revărsarea Duhului devenind „garantul și instrumentul prezenței lui Hristos în istoria și în misiunea Bisericii"[470]. Prin Sfântul Duh, Hristos sfințește permanent viața Bisericii, sfințește credincioșii prin Sfintele Taine, prin Sfântul Duh preface darurile de pâine și de vin în trupul său înviat. Având în minte echilibru dintre iconomia Fiului și iconomia Duhului, totuși teologia ortodoxă și-a asumat, spune Pr. Bria, faptul că iconomia Fiului se referă în primul rând la restaurarea firii umane în general, iar iconomia Duhului la împlinirea persoanei ca atare. Mai mult decât atât, Pr. Bria vorbește despre prezența ipostatică a Sfântului Duh la Cincizecime: „Cu toate că Duhul a lucrat şi înainte de Cincizecime, totuşi acum S-a arătat în ipostas propriu, ca să ducă la desăvârşire istoria mântuirii. Acum începe propriu zis «iconomia» Duhului Sfânt, ca unul care adună poporul lui Dumnezeu în trupul lui Hristos"[471]. În orice caz, cele două lucrări sunt interdependente și nu separate[472].

Potrivit teologiei ortodoxe, Pr. Bria vorbește despre Cincizecimea continuă ca Liturghie. Caracterul penticostal al Bisericii se actualizează în permanență prin invocarea Sfântului Duh în Liturghie, „peste noi și peste aceste daruri"[473], cu finalitatea împărtășirii cu pâinea cea veșnică, adică cu Hristos euharistic: „Prin Duhul Sfânt, Biserica adunată în jurul Fiului primește darul Împărăției, ca arvună a comuniunii depline viitoare. Liturghia este astfel continuarea Cincizecimii"[474].

---

[469] „Viaţa Bisericii este cuprinsă în iconomia Duhului Sfânt în aşa fel încât existenţa Bisericii depinde de Duhul Sfânt [...]. Orice lucrare a Bisericii depinde de Duhul Sfânt şi aceasta se poate vedea şi în faptul că orice taină, slujbă şi rugăciune bisericească începe cu invocarea Sfântului Duh" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Tradiție și dezvoltare în teologia ortodoxă", p. 29); „În tradiţia liturgică şi spirituală ortodoxă, orice rugăciune, taină, laudă sau slujbă, începe cu invocarea Sfântului Duh, care nu este o simplă chestiune de ritual, ci se referă la însăşi natura şi scopul cultului creştin. Pentru Părinţii Bisericii Răsăritene, vocaţia şi misiunea Bisericii se identifică cu însăşi rugăciunea ei de continuă înnoire a trimiterii Duhului Sfânt" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică", p. 488).

[470] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 287.

[471] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p. 93.

[472] Pr. Prof. Ion BRIA, „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică", pp. 494-495.

[473] *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2012, p. 176.

[474] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 242; „L'Église cherche seulement à revivre la Pentecôte qui ne peut se répéter historiquement, mais

2.1.3.4. Dimensiunea eshatologică a Bisericii

La începutul propovăduirii pământești, primele cuvinte ale Mântuitorului vorbesc despre apropierea sau venirea Împărăției lui Dumnezeu. Această dimensiune a Bisericii, care vorbește despre Împărăția lui Dumnezeu, este o notă marcantă a creștinismului: „Biserica se mişcă între istoria creştină - de unde aspectul ei instituţional şi harismatic - şi împărăţia lui Dumnezeu - de unde aspectul ei eshatologic"[475]. Pr. Bria vorbește de inaugurarea acestei Împărății prin întruparea și învierea lui Hristos[476], iar după momentul Cincizecimii, Biserica devine semnul căii către Împărăția Cerurilor[477]. Totuși, ne atrage atenția Pr. Bria, Biserica istorică nu trebuie confundată cu Împărăția[478]. Biserica așteaptă a doua venire a Domnului pentru o participare desăvârșită în Împărăția lui Dumnezeu: „Împărăţia lui Dumnezeu, inaugurată prin lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos, se manifestă în prezent, dar ea este o realitate ce se va realiza deplin în viitorul eshatologic, fiind totodată un viitor pe care îl avem în Biserică, însă numai în mod anticipativ"[479].

O altă nuanță este aceasta că în Sfânta Liturghie participăm tainic la Împărăția Sfintei Treimi[480]. Acest lucru este anunțat mereu de mărturisirea că „binecuvântată este Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh". De remarcat că această mărturisire se face mereu atunci când se săvârșesc Sfintele Taine. Mereu, în mod liturgic, intrăm în Împărăția lui Dumnezeu. Atunci când vom vorbi despre Taina Botezului vom sublinia că aceasta este

---

liturgiquement" (Ion BRIA, „Ecclésiologie. Préoccupations et mutations actuelles", în *Unité Chrétienne*, nr. 70/1983, p. 64).

[475] Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă", p. 700.

[476] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 177.

[477] Pr. Dr. Ion BRIA, *Pr. Prof. Dumitru Stăniloae. 80 de ani. Introducere la gândirea sa teologică*, Geneva, 1983, p. 24.

[478] Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei*, pp. 113-114.

[479] Cornel COPREAN, „Vie Împărăţia Ta! – Repere teologice în cadrul conferinţei misionare mondiale de la Melbourne (1980)", în *Studia Universitatis Babes Bolyai. Theologia Orthodoxa*, nr. 1/2012, p. 151.

[480] „The liturgy begins and ends with the invocation of the kingdom. Here and now, on earth and in time, the liturgy inaugurates the eschatological community of the redeemed. As such it is also a moment of judgment for the Christian community - of how the kingdom of heaven is or is not present in the church as a sociological community, of how the church is or is not overcoming barriers to justice, freedom and solidarity, of how it is or is not an effective sign of something greater than the liturgical assembly" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy: Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, WCC Publications, Geneva, 1996, p. 16).

considerată taina intrării în Împărăția lui Dumnezeu[481]. Cu alte cuvinte, în practica Bisericii Ortodoxe, întreg cultul „aduce de asemenea mărturie faptului că Biserica este o comunitate eshatologică; acest aspect devine esenţial pentru mărturia creştină de astăzi”[482].

Pr. Bria amintește de Conferința misionară de la Melbourne, unde s-a revalorizat această dimensiune eshatologică a Bisericii[483], icoană a Împărăției lui Dumnezeu. În acest sens, Arhid. Prof. Ioan Ică Jr. completa: „Biserica nu este aşadar nici sociologie, nici istorie, ci eshatologie, dar nu orice fel de eshatologie, ci una euharistic-liturgică, harismatică şi pnevmatologică […]. Biserica, a cărei epifanie e Liturghia euharistică celebrată de episcop înconjurat de prezbiteri şi diaconi, împreună cu poporul lui Dumnezeu adunat „în acelaşi loc” (*epi to auto*), e astfel icoana şi extinderea în lume a Împărăţiei eshatologice a Treimii”[484].

2.1.4. Crezul niceo-constantinopolitan[485]

Dacă în primele secole creștine nu s-a simțit nevoia sau nu a existat posibilitatea redactării unei declarații de credință, acest lucru se petrece în secolul al IV-lea, când au loc două sinoade ecumenice, la

---

481 Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 182.

482 Ion BRIA, „Rolul Bisericii în Evanghelism. Icoană sau Platformă?”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 31.

483 „Nota caracteristică a Conferinţei de la Melbourne, meritul ei constă în aceea că readuce noţiunea de «Împărăţia lui Dumnezeu», atât de neglijată în teologia din ultimii ani, în centrul spiritualităţii şi misiunii creştine. Conferinţa a reamintit Bisericilor că invocarea împărăţiei lui Dumnezeu este fundamentală, nu numai pentru a descoperi dimensiunea eshatologică a istoriei ci şi pentru a măsura critic noile stiluri de viaţă, pentru a inspira eforturile oamenilor de a proiecta şi realiza o operă de dreptate şi libertate. Noi probleme sunt astfel aduse pe agenda Bisericilor din moment ce întreaga lor viaţă, misiune, istorie, este supusă în perspectiva împărăţiei” (Pr. Prof. Ion BRIA, „«Vie împărăția Ta». Note și comentarii pe marginea Conferinței Mondiale de Misiune și Evanghelizare de la Melbourne – Australia, 14-24 mai 1980”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1981, p. 136).

484 Arhid. Prof. Univ. Dr. Ioan I. ICĂ JR, „Teologia academică ortodoxă. Repere istorice şi programatice”, în volumul Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, p. 293.

485 În teologia românească, Pr. Conf. Daniel Benga consideră că această expresie – niceo-constantinopolitan – nu este cea mai potrivită, având în vedere că definitivarea simbolului de credință aparține Sinodului de la Constantinopol din anul 381, modificând inclusiv articolele aprobate la Sinodul de la Niceea, din 325. Păstrăm această formulare pentru istoria ei, însă apreciem rezultatele cercetării. Pentru mai multe detalii, a se vedea: Pr. Conf. Daniel BENGA, „Crezul constantinopolitan (381) – o augmentare cu 5 articole a celui niceean (325)?”, în *Ortodoxia*, nr. 4/2010, pp. 50-79.

Niceea în anul 325 și la Constantinopol în 381. Pentru mărturia sinoadelor dar şi pentru îndrumarea creştinilor, Sfinții Părinți sinodali au exprimat în scris rezumatul credinței ortodoxe, cunoscut sub numele de *Simbolul de Credință* sau *Crezul niceo-constantinopolitan*. Pr. Bria acordă o mare importanță acestui Crez, probabil și implicațiilor ecumenice pe care le are, fiind acceptat și de către Consiliul Mondial al Bisericilor[486]. Întâi de toate, trebuie observată dogma trinității care este exprimată prin acest simbol[487]. Apoi, folosirea acestui crez prin mărturisirea înainte de primirea Sfintei Taine a Botezului[488], dar și înainte de împărtășire în Sfânta Liturghie[489]. Pentru Pr. Bria, Simbolul de credință rămâne rezumatul tradiției apostolice[490], criteriul Ortodoxiei adevărate[491], Crezul Bisericii universale[492]. Din această perspectivă, Pr. Bria critică Biserica Apuseană de modificarea acestei mărturisiri comune prin introducerea expresiei „și de la Fiul" (Filioque), care privește purcederea Sfântul Duh nu doar de la Tatăl, așa cum consideră teologia ortodoxă, ci și de la Fiul, în concepția teologilor romano-catolici. Cu alte cuvinte, „Filioque nu este o formulă biblică, schimbă teologia despre monarhia Tatălui, în plus, alterează dogmele Sinodului ecumenic din 381, fără consensul Bisericii"[493]. Nu intrăm în această polemică istorico-teologică, însă

---

[486] „Baza pentru dezbaterea privind unitatea tuturor creştinilor este dată, într-o formă concentrată, în Crezul niceo-constantinopolitan" (Pr. Prof. Dr. Viorel IONIȚĂ, „Unitatea de credință – temelie a unității Bisericii: o contribuție ortodoxă la dialogul intercreștin", în PS VARLAAM Ploieșteanul, Pr. Dr. Florin MARICA, Pr. Conf. Dr. Nicușor BELDIMAN coord., *Congresul Național de Teologie „Unitate eclesială și unitate națională - aspecte istorice și teologice, București, 20-24 mai 2018*, Editura Basilica, București, 2018, pp. 55-56).

[487] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie. Misiune apostolică și mărturie creștină – azi*, Editura Athena, Bucureşti, 1996, p. 43; Pr. prof. dr. Ion BRIA, „Dumnezeu – „mai presus-de-ființă" – Treime – „de-o-ființă și nedespărțită" – cuvinte pentru Ortodoxie", în *Credința străbună*, nr. 8/2002, p. 3.

[488] Pr. Prof. Ion BRIA, „Izvoarele credinței ortodoxe", în *Glasul Bisericii*, nr. 7-8/1972, p. 959.

[489] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 11.

[490] Ion BRIA, „Initiation à l'Orthodoxie. Son Vocabulaire", în *Învierea*, nr. 1/1975, p. 13.

[491] Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 37.

[492] Pr. Prof. Ion BRIA, „Crezul sau Simbolul de credință. Locul și rolul acestuia în Biserica Ortodoxă", în *Viața Creștină*, nr. 7-9/1981, p. 10.

[493] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 187. În altă parte, Pr. Bria va scrie: „În Crezul folosit de Biserica Romano-Catolică s-a adăugat la acest articol clauza: „Care purcede din Tatăl şi Fiul" (ex Patre Filioque), care lipseşte din textul originar din anul 381. Biserica Ortodoxă nu e de acord cu această

rețînem poziția Pr. Bria că Biserica nu a permis „nici alterarea sau parafrazarea textului acestui, crez, nici înlocuirea lui cu un alt crez. Adăugarea ca şi sustragerea unui articol din crez au fost socotite ca având consecinţe grave pentru apartenenţa la Biserică"[494].

Crezul niceo-constantinopolitan conține și o definiție dogmatică despre Biserică, în fapt unica mărturisire de credință formulată de un sinod ecumenic recunoscut[495]: „Cred...într-una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică" (Articolul 9).

2.1.4.1. Unicitatea Bisericii

Atributul unicității Bisericii este consecința Bisericii ca Trup tainic al Domnului Hristos. Unitatea Bisericii izvorăște din unicitatea lui Hristos: „Unitatea în Hristos există și se exprimă în mod necesar ca unitate într-o singură Biserică văzută. Schisma poate să tulbure și să rupă legătura unor membri cu Biserica, dar ea nu poate să împartă unitatea Trupului lui Hristos"[496]. Ceea ce înseamnă că această unitate este una ontologică sau o „realitate organică"[497]. Această unitate a fost dată începând cu ziua de naștere, la Cincizecime, când prin Pogorârea Sfântului Duh, Biserica ia chip văzut cu prima comunitate de creștini de la Ierusalim[498]. Am vorbit despre Biserici la plural, adică Bisericile locale, însă ele nu sunt altceva decât manifestarea Bisericii Una[499]. Pr. Bria vorbește de această unicitate sau de unitate a Bisericii instituționale, prin

---

interpolaţie tardivă şi propune revenirea la textul origina" (Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2000, p. 37).

494 Pr. Prof. Ion BRIA, „Crezul sau Simbolul de credință. Locul și rolul acestuia în Biserica Ortodoxă", p. 10.

495 „În afară de articolul despre Biserică din Simbolul niceo-constantinopolitan: «Cred în una, sfântă, sobornicească şi apostolică Biserică», până acum nu există o definiţie dogmatică asupra Bisericii în sensul strict al cuvântului, adică o mărturisire de credinţă formulată de un sinod ecumenic şi încorporată în propovăduirea misionară şi doxologia liturgică a Bisericii" (Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă", p. 695).

496 Prof. Ion BRIA, „Despre refacerea unității creștine", în *Glasul Bisericii*, nr. 3-4/1964, p. 203.

497 Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", pp. 51-52.

498 Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, pp. 8-9.

499 Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 69.

fiecare Biserică locală, dar și ca așteptare eshatologică, pentru o plenitudine în Hristos[500].

Pentru teologia ortodoxă, „Biserica este una, deoarece Dumnezeu este unul, Trupul lui Hristos este unul, credința este una, Botezul este unul [...]. Ea este indivizibilă: oamenii pot fi înlăuntru sau în afară de Biserică, dar nu pot să o distrugă sau să o împartă. Această unitate nu e asigurată de o putere juridică sau de o autoritate umană, ci de Adevăr şi de iubire”[501]. Ținând cont de toate aceste realități, în discuțiile inter-confesionale, Pr. Bria susține că această unitate a oamenilor din Biserica Una a fost pierdută. De fapt, aceasta este interpretarea noastră, pentru că exprimarea Pr. Bria lasă de dorit, cel puțin așa cum am găsit consemnat în studiul respectiv: „Unitatea Bisericii a fost pierdută. Sarcina noastră nu este de a crea o nouă Biserică, ci de a restaura Biserica cea una în continuitatea ei neîntreruptă şi în deplinătatea ei sacramentală. Timpul pentru definirea formei finale pe care Biserica cea una, o dată restaurată, ar trebui s-o aibă, nu a venit încă. Deocamdată fiecare dintre noi poate să-şi imagineze fără îndoială tot felul de noi forme de comuniune, însă este prematur şi nerealist să ne petrecem timpul schiţând imagini ideale ale viitoarei Biserici. Aceasta trebuie să aştepte până ce vom avea posibilităţi reale de a trece dincolo de actualul stagiu de separare”[502].

Această afirmație este total contrară cu cea susținută în teza sa de doctorat unde spunea următorul lucru: „Referitor la refacerea unităţii creştine, circulă unele nedumeriri şi concepţii eronate, precum ar fi: există o dezunitate în Biserică, deşi toţi creştinii au o unitate în Hristos; se poate vorbi de o unitate invizibilă, dar nu de o unitate instituţională [...]. E un nonsens deci să se spună că creştinii pot să fie uniţi în Hristos, dar separaţi în Biserici, pentru că nu se poate vorbi de unitate în Hristos decât

---

[500] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 123-124; Preot Prof. Dr. Ion Bria, *Destinul Ortodoxiei*, p. 6.

[501] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, pp. 313-314. În acest sens, pr. Bria citează din Epistola către Efeseni a Sfântul Apostol Pavel: „Cu toată smerenia şi blândeţea, cu îndelungă-răbdare, îngăduindu-vă unii pe alţii în iubire, Silindu-vă să păziţi unitatea Duhului, întru legătura păcii. Este un trup şi un Duh, precum şi chemaţi aţi fost la o singură nădejde a chemării voastre; Este un Domn, o credinţă, un botez, Un Dumnezeu şi Tatăl tuturor, Care este peste toate şi prin toate şi întru toţi” (Efeseni 4, 2-6).

[502] Ion BRIA, „Trăind în Tradiția cea una. O contribuție ortodoxă la problema unității”, p. 10.

ca unitate în Biserica văzută”[503]. Probabil autorul a fost influențat de contextul discuției despre unitatea Bisericilor, concept dezbătut intens în Consiliul Mondial al Bisericilor[504]. Oricum cu alte ocazii, Pr. Bria nu ezită să susțină că unitatea Bisericii se manifestă în unitatea Bisericilor Ortodoxe locale[505]. Vom reveni asupra acestei dileme atunci când vom vorbi despre limitele Bisericii.

2.1.4.2. Sfințenia Bisericii

În ceea ce privește al doilea atribut al Bisericii mărturisit în Simbolul de credință, Pr. Bria nu insistă foarte mult, pentru că izvorul sfințeniei este Dumnezeu Însuși. În Biserică, sfințenia vine de la Hristos, răstignit pe cruce și înviat din morți, și de la Duhul Sfânt. Biserica este sfântă pentru că este Trup al lui Hristos[506] și pentru că reprezintă templul Sfântului Duh[507], coborât la Cincizecime în chip de limbi de foc[508]. Cu toate că vorbește despre neputințele membrilor Bisericii, Pr. Bria spune că sfințenia Bisericii „nu poate să fie umbrită de păcatele mădularelor ei, de

---

[503] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine”, p. 61. Tot în această lucrare va susține foarte radical că „Trupul lui Hristos nu se poate împărți, iar cine se desparte de Biserică se desparte de Hristos” (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine”, p. 64).

[504] Thomas FITZGERALD, „Divergent Trends in the World Council of Churches: Major Orthodox Concerns”, în *Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1-2/2004, p. 115.

[505] „The unity of the church thus is not simply something we confess in the creed, but also experience in the local church, as the eucharistic community presided over by the bishop with his presbyters and deacons” (Ion BRIA, compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 69); „Biserica Ortodoxă crede că adevărata unitate a Bisericii este dată de Dumnezeu. Această unitate, ontologică, indivizibilă, este realizată, păstrată şi transmisă în istorie, fără întrerupere, în doctrina ei (Credinţa apostolică), în tainele ei (Botez, Euharistie), în structura ei canonică„ liturgică şi eclezială” (Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei*, pp. 124-125).

[506] „Bărbaţilor, iubiţi pe femeile voastre, după cum şi Hristos a iubit Biserica, şi S-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfinţească, curăţind-o cu baia apei prin cuvânt, şi ca s-o înfăţişeze Sieşi, Biserică slăvită, neavând pată sau zbârcitură, ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfântă şi fără de prihană” (Efeseni 5, 25-27).

[507] „Nu ştiţi, oare, că voi sunteţi templu al lui Dumnezeu şi că Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi?” (I Corinteni 3, 16); „Ca să ştii, dacă zăbovesc, cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, stâlp şi temelie a adevărului” (I Timotei 3, 15); „Deci, dar, nu mai sunteţi străini şi locuitori vremelnici, ci sunteţi împreună cetăţeni cu sfinţii şi casnici ai lui Dumnezeu” (Efeseni 2, 19).

[508] Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 82.

cele personale și de cele sociale”[509]. Totuși, mereu în slujbele Bisericii, preoții se roagă ca Dumnezeu să nu oprească venirea harului din cauza nevredniciei personale sau comunitare.

2.1.4.3. Sobornicitatea/Catolicitatea Bisericii[510]

În limba română termenul sobornicitate se folosește alternativ cu cel de catolicitate sau universalitate. În ceea ce-l privește pe Pr. Bria, am observat că în studiile de început, mai ales înainte de a fi angajat în cadrul CMB, a făcut de multe ori elogiul termenului de sobornicitate: „Termenul «catolic» a primit în decursul istoriei Bisericii creștine mai multe interpretări. În timpul Bisericii primare – când s-a născut – și epocei patristice, era socotit un atribut al învățăturii păstrate de Biserica universală, fiind identic cu termenul «ortodox». Mai târziu, teologia apuseană l-a interpretat ca având o semnificație exterioară – geografică, identificându-se cu «ecumenic». Din secolul al XIX-lea, sub influența teologilor ruși, care au găsit și un echivalent perfect în limba lor - sobornost -, termenul circulă din nou cu sensul originar”[511].

Pr. Bria consideră că atributul sobornicității Bisericii se referă la integritatea învățăturii de credință și de adevăr, dar și la identificarea tuturor membrilor în aceași mărturisire de credință[512]. Biserica ca trup tainic al Domnului nu poate cădea în erezie, pe când un mădular al Bisericii poate cădea. În acest sens, se poate spune despre Biserica Ortodoxă că este infailibilă[513], deoarece deține cele două calități, ale

[509] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 314.

[510] În repetate rânduri, Pr. Bria folosește și cuvântul catolicitate în locul celui de sobornicitate: „Biserica Ortodoxă își mărturisește credința în Biserica una. De aceea nu există Biserici (la plural) decât în măsura în care sunt manifestarea adevăratei Biserici una. La Biserica una nu se ajunge deci adunând toate Bisericile locale într-o structură universală. Toate însușirile Bisericii - unitate, sfințenie, catolicitate și apostolicitate - sunt semne eshatologice ale Bisericii în Duhul Sfânt. Unitatea ei mai cu seamă trebuie văzută atât în sensul de structură instituțională dată a Bisericii locale, cât și ca făgăduință eshatologică”(Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 123-124.).

[511] Profesor Ion BRIA, „Infaibilitatea Bisericii – temei dogmatic al unirii”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1960, p. 497. Despre acest concept, a se vedea și studiul: Prof. N. CHIȚESCU, „Despre sobornicitatea Bisericii”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/1955, pp. 150-168.

[512] Prof. Ion BRIA, „Despre refacerea unității creștine”, p. 203.

[513] Prof. I. BRIA, „Infaibilitatea și primatul papal în discuția primului Sinod Vatican”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1962, pp. 454-459.

apostolicității și sobornicității, ceea ce înseamnă „unitate dogmatică și cultică cu întreaga Biserică adevărată de totdeauna și de pretutindeni”[514].

Pr. Bria vorbește de catolicitate atunci când face referire la învățătura ortodoxă a Bisericii de la început. În acest sens, acuză Biserica apuseană de folosirea acestui atribut tocmai pentru că a introdus în învățătura Bisericii noi dogme, străine Bisericii apostolice: „Catolicitatea se cuprinde în Ortodoxie, iar Ortodoxia se apără prin catolicitate. Două sunt temeiurile pe baza cărora stabilim această calitate unei învățături: a. mărturisirea Cuvântului scris și grăit al Domnului și b. mărturisirea Bisericii catolice de totdeauna”[515]. În altă parte, tot despre catolicitate, Pr. Bria spune că „o Biserică nu se poate numi „catolică”, cum pretinde cea apuseană, dacă n-are o învățătură ortodoxă, adică fără să fie în consensul tradiției apostolice și credinței Bisericii Ecumenice”[516].

Dincolo de această dimensiune a catolicității învățăturii Bisericii, Pr. Bria amintește și de înțelegerea ca universalitate sau extensiune geografică: „Spre deosebire de teologia occidentală care se limitează la accepţia geografică a catolicităţii în sensul de universalitate, Ortodoxia ar fi reţinut sensul acesteia, de plenitudine în comuniune cu Hristos”[517]. Posibil ca această interpretare să fie influențată și de slaba vizibilitatea a Bisericii Ortodoxe la nivel mondial în ceea ce privește activitatea misionară. De aceea, conceptul catolicității „a fost identificat mai ales cu unitatea ontologică a Bisericii și cu deplinătatea ortodoxiei credinței”[518].

---

[514] Profesor Ion BRIA, „Infaibilitatea Bisericii – temei dogmatic al unirii”, pp. 502-503.

[515] Prof. I. I. BRIA, „Enciclica Patriarhilor Ortodocși de la 1848 și apărarea Ortodoxiei”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 1-2/1961, pp. 75.

[516] Prof. I. BRIA, „Tradiția ortodoxă după „Enciclica Patriarhilor Ortodocși” de la 1848”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1961, p. 317. În altă parte va spune: „L’Orthodoxie, c’est la note fondamentale de l’Eglise d’Orient, dans le sens qu’elle a conservé la Tradition de l’Eglise apostolique et patristique, dans son contenu authentique et dans sa forme originelle par l’expérience liturgique continue du corps entier de l’Eglise. Dans ce sens, elle est également l’Eglise „Catholique” (Ion BRIA, „Initiation à l’Orthodoxie. Son Vocabulaire”, p. 13).

[517] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p. 79. Tot în acest sens, va spune în altă parte: „Catolicitatea nu este o încercare de expansiune globală nici pentru uniformitate organizatorică sau centralizare jurisdicţională; este bazată pe înţelegerea caracterului „catolic” al comunităţii locale ca şi comuniune euharistică adunată în jurul episcopului ei” (Ion BRIA, „Unitate şi misiune din perspectiva Bisericii locale: un punct de vedere ortodox”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism,* p. 119).

[518] Ion BRIA, „Unitatea eclezială în mișcarea ecumenică: teologie și așteptări”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 61.

Revenind la alternanța folosirii celor doi termeni, am putea spune că în ultima parte a lucrărilor sale, Pr. Bria a dat o prioritate termenului de catolicitate/catolică[519]. În același timp, este presupunerea noastră că datorită amplorii pe care l-a avut conceptul „sobornicitate deschisă", promovat de Pr. Dumitru Stăniloae[520], Pr. Bria nu a renunțat la termenul de sobornicitate. Totuși, putem observa insistența Pr. Prof. Nicolae Moșoiu, ucenicul Pr. Bria, de a reveni la folosirea termenului de catolic/catholic în limba română: „Trebuie să fim conştienţi că din cauza traducerii, noi nu mai mărturisim, odată cu Crezul niceoconstantinopolitan, catholicitatea Bisericii – *katholiken Ekklesian* în originalul grecesc al Crezului, rostit ca atare de greci şi astăzi, fără nici o reticenţă. Adjectivul grec „catholic"– subliniază părintele profesor Ioan I. Ică jr – nu poate fi redat în mod adecvat nici prin latinul „universal/ă", nici cu atât mai puţin, prin slavonescul „sobornicesc" derivat dintr-un radical care înseamnă „a aduna". „Catholic" înseamnă „potrivit întregului" (*kath'holon*). Acest întreg are însă două sensuri simultane şi complementare: intensiv, calitativ şi extensiv, cantitativ, geografic"[521]. Vom reveni la această problemă atunci când vom vorbi despre modelul eclesiologic de tip sobornost.

---

[519] Dăm câteva exemple: „una din însușirile sau notele caracteristice ale Bisericii, menţionată atât în Simbolul apostolic cât şi în Simbolul de la Niceea: «Cred în una, sfântă, catolică (sobornicească) şi apostolică Biserică»" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p. 36); „Biserica este universală, sobornicească sau catolică (adică întreagă, completă, deplină) din cauza relaţiei ei cu Sfânta Treime. În fond, comunitatea eclezială (ekklesia) are ca model comuniunea Sfintei Treimi" (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 315).

[520] Pr. Dumitru STĂNILOAE, „Sobornicitatea deschisă", în *Ortodoxia*, nr. 2/1971, pp. 165-180. Despre acest concept, a se vedea: Lucian TURCESCU, „Eucharistic Ecclesiology or Open Sobornicity?", în Lucian TURCESCU ed., *Dumitru Stăniloae: Tradition and Modernity in Theology*, The Center for Romanian Studies, Iași, Oxford, Palm Beach, Portland, 2002, pp. 83-103; Radu BORDEIANU, „(In)Voluntary Ecumenism: Dumitru Staniloae's Interaction with the West as Open Sobornicity", în George E. DEMACOPOULOS, Aristotle PAPANIKOLAOU eds., *Orthodox Constructions of the West*, Fordham University Press, New York, 2013, pp. 240-253.

[521] Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU, „Bazele Tradiţiei în gândirea teologică a părintelui profesor Ion Bria", în volumul Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, p. 612. Tot în aceeași ideea, a se vedea: Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU, „Introducere", în Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Elemente de istorie, doctrină și practică misionară: o perspectivă*, Editura Universitatea „Lucian Blaga", Sibiu, 2006, p. 18; Prof. Rev. Nicolae MOȘOIU, „Mission and unity of the Church and the role of theological education in it: an introduction", în P. VASSILIADIS ed., *Challenging traditional theological education. 20 years of Wocati*, Neapolis, Thessaloniki, 2008, p. 279. A se vedea și: Diac. Ioan I. ICĂ JR, *Canonul Ortodoxiei. Volumul 1: Canonul apostolic al primelor secole*, Editura Deisis/Stavropoleos, 2008, p. 6.

2.1.4.4. Apostolicitatea Bisericii

Acest atribut este în legătură directă cu tradiția apostolică sau cu ceea ce însuși Apostolii au învățat și au practicat[522]. Bisericile locale tradiționale vorbesc de misiunea pe care unii Sfinți Apostoli au avut-o în teritoriul lor, însă apostolicitatea nu se limitează doar la aceste origini, ci la învățătura Bisericii apostolice[523]. În același timp, succesiunea apostolică se referă la originea apostolică dar mai ales la continuitatea istorică de la Apostoli până în prezent care se împlinește prin slujirea sacerdotală a episcopatului. Prin episcopul său, Biserica locală se integrează în succesiunea apostolică, iar Biserica păstorită de el este o Biserică apostolică[524]. Pr. Bria vorbește despre această linie *Hristos – Sfinții Apostoli – Episcopi* ca fiind indispensabilă pentru realizarea succesiunii apostolice și chiar a eclesialității acelei Biserici: „Episcopatul istoric, consacrat și trimis (prin hirotonie) în succesiunea apostolică este normativ pentru Biserică; de aceea o Biserică fără instituția episcopatului și preoția ierarhică: episcop, preot, diacon, nu este Biserică apostolică în sensul deplin. Cei care au credința apostolică trebuie să fie în mod organic în comuniune cu episcopatul în succesiunea istorică, pentru deplină recunoaștere și confirmare”[525].

Pr. Bria amintește și de dimensiunea misionară a Bisericii, care este dată de acest caracter al apostolicității[526]. Această îndatorire misionară Biserica o are de la Sfinții Apostoli, misionarii prin excelență, care la rândul lor au primit-o direct de la Hristos[527]. Atunci când vom vorbi despre misiunea Bisericii, vom reveni la acest atribut al apostolicității Bisericii[528].

---

[522] „Biserica de azi este apostolică nu pentru că ar conţine apostolatul, ci pentru că trebuie să predice tot ceea ce au predicat şi au transmis Apostolii prin Noul Testament” (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine”, p. 103).

[523] „Apostolicitatea este sinonimă cu ortodoxia. Succesiunea în credinţă apostolică constituie adevărata forţă de unitate în Biserică” (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine”, p. 163).

[524] Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 37.

[525] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, în *Revista Teologică*, nr. 3/1997, p. 17.

[526] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, în *Glasul Bisericii*, nr. 1-3/1982, p. 82.

[527] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p. 36.

[528] Pentru moment, reținem legătura dintre apostolicitate și Biserică: „Biserica este misionară în fiinţa ei şi această trăsătură se regăseşte în cea de-a patra notă

2.1.5. Izvoarele revelației creștine

2.1.5.1. Sfânta Scriptură sau Biblia

În teologia ortodoxă și în practica Bisericii, cele două mari izvoare ale credinței creștine sunt Sfânta Scriptură, denumită și Biblie, și Sfânta Tradiție, două surse sau coloane care nu trebuiesc niciodată separate ci văzute ca un întreg. Pentru această viziune, Biserica Ortodoxă este considerată Biserica Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții. Legătura dintre cele două este esențială, ceea ce înseamnă că prin separare se pierde ceva din mesajul lor[529]. Pr. Bria spune că Biblia este Tradiția scrisă, iar Tradiția este Biblia trăită[530]. Pentru Biserică, Sfânta Tradiție rămâne un instrument de interpretare a Sfintei Scripturi[531]. Cel mai important aspect este acela că în Biserică, în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție este prezent și

---

caracteristică: apostolicitatea. Aşadar, o eclesialitate fără apostolicitate, şi invers, nu poate exista. Cele două învăţături fundamentale se intercondiţionează: pe de o parte, Biserica este extensiunea Lui Hristos – Cel mort şi înviat – şi prin El, a întregii Sfintei Treimi, în toţi cei care stau în legătură şi-L mărturisesc drept Cap al Bisericii, împărtăşindu-se de harul Său prin Sfintele Taine ca lucrări văzute şi săvârşite de ierarhia aflată în succesiunea apostolică; pe de altă parte, această extensiune trebuie împlinită şi spre alte neamuri şi religii, după porunca Mântuitorului Hristos" (Pr. Mihai HIMCINSCHI, *Misiune şi dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, ^{2}2008, p. 5).

[529] „Biserica Ortodoxă a păstrat, a înţeles şi a transmis, Sfânta Scriptură numai împreună cu Tradiţia. Ele nu se pot despărţi deoarece nici una nu cuprinde întreaga descoperire dumnezeiască. Ele se completează reciproc: în Sfânta Scriptură s-a păstrat conţinutul credinţei apostolice, iar Tradiţia cuprinde învăţături care luminează sensul Sfintei Scripturi, care ajută la primirea şi înţelegerea ei" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Izvoarele credinței ortodoxe", p. 957); „L'Orthodoxie ni ne sépare la Sainte Écriture de la Tradition, ni ne connaît une instance intermédaire entre les deux. Sainte Écriture et Sainte Tradition furmént un tout, et entre elles existent une cohérence et une tension dynamiques qui appartiennent à la substance même de la Parole de Dieu et de l'acte de la Tradition" (Père Ion BRIA, „L'Eglise en face de l'histoire", în *Presence Orthodoxe,* nr. 37-39/1977, p. 43).

[530] „Nu există opoziţie între Biblie şi Tradiţie. Biblia este Tradiţia scrisă; Tradiţia este Biblia trăită în Biserică, suflul şi inspiraţia Duhului. Noul Testament s-a creat în Biserică şi constituie inima Tradiţiei. Ea e receptarea Credinţei Apostolice de către Biserică în Duhul Sfânt, adică păstrarea şi explicarea sensului Sfintei Scripturi" (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 143).

[531] „Biserica răsăriteană a primit Tradiţia de la Apostoli ca un instrument de a interpreta Scriptura, de a transcende relieful temporal al istoriei, de a dezvolta depozitul doctrinar sub călăuza Duhului Sfânt, „ochiul" cu care vede Biserica, de a deschide noi porţi" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 100, p. 264).

lucrează același Duh al adevărului. Datorită acestei prezențe, putem vorbi de o unitate organică[532].

În ceea ce privește raportul dintre Biserică și Scriptură, Pr. Bria oferă întâietate Bisericii. Cunoaștem faptul că definitivarea canonului biblic se finalizează în jurul secolului al IV-lea prin confirmarea din partea Bisericii. Într-o formă poetică, Pr. Bria spune că „Biblia este primită din mâna Bisericii"[533]. Chiar dacă Sfânta Scriptură a devenit normativă pentru viața Bisericii, Pr. Bria punctează că Sfânta Scriptură nu este suficientă prin sine ci doar prin Biserică, „care a ales cărțile biblice și care interpretează în mod infailibil Sfânta Scriptură"[534]. Biserica întreagă și-a dat acordul pentru finalizarea canonului biblic[535]. Aducând aminte de principiul protestant *sola Scriptura*[536], Pr. Bria crede că poate fi folosit pentru constrângerile doctrinare confesionale și că doar prin ermineutica mistagogică se poate ajunge la mesajul adevărat, dincolo de limitarea literelor[537]. Suprasolicitarea unor texte pentru a demonstra anumite teorii sau învățături este totuși deplasată, indiferent de cine apelează la această metodă[538]. Mai mult decât atât, revelația creştină nu este limitată de Sfânta Scriptură, și în mod evident nici de Sfânta Tradiție[539]. Oricum, cele două surse „s-au format în contextul Bisericii"[540].

---

[532] „Duhul Sfânt, Care face ca Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție să nu se contrazică" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 6).

[533] Diac. Asist. Ion BRIA, „Sfânta Scriptură și Tradiția. Considerații generale", p. 404.

[534] Pr. Prof. Ion BRIA, „Izvoarele credinței ortodoxe", p. 960.

[535] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 279; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 6; Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 122, p. 136.

[536] „Însăşi Sfânta Scriptură nu oferă un temei pentru teoria despre suficienţa cuvântului lui Dumnezeu scris" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Izvoarele credinței ortodoxe", p. 960); „Sinodul ecumenic n-a absolutizat principiul sola Scriptura, dar nici n-a făcut din Tradiţie o dogmatică superioară, unică, un principiu de discriminare" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Identitatea eclezială ortodoxă în perspectivă ecumenică", în *Lumină lină*, nr. 3/1998, pp. 14-15).

[537] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, „Lectio divina", în *Iisus Biruitorul*, august 1996, p. 2; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Hermeneutica teologică*, p. 68.

[538] „Unele texte biblice sunt suprasolicitate pentru a găsi în ele temeiul explicit al unor doctrine sau practici pe care Biblia le-a transmis anume ca parte din tradiția ei: numărul de șapte Taine, fixarea slujirilor cu caracter sacerdotal, doctrina și practica cinstirii icoanelor. Unele comentarii sunt apoi atât de dependente de considerații confesionale și argumente canonice, încât argumentarea biblică își pierde valoarea ei propriu-zisă" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 275).

[539] „Nici mesajul lui Iisus, nici Tradiția apostolilor nu se limitează la ceea ce s-a scris şi s-a reţinut în canonul Noului Testament. Revelaţia nu se poate reduce la Biblie"

În același timp, Pr. Bria recunoaște că în Ortodoxie raportul cu Sfânta Scriptură trebuie mereu reiterat, mai ales în ceea ce privește diversitatea tradițiilor bisericești care nu fac parte din Sfânta Tradiție: „Ortodoxia trebuie să reafirme cu mai multă forţă că certitudinile fundamentale ale creştinismului vin din revelaţia inspirată biblică. Orice distanţă faţă de revelaţiile obiective ale Bibliei are riscul ei. Riscul de a nu ţine istoria Bibliei în linie cu istoria Noului Testament, riscul de a înlocui *lectio divina*, citirea şi împărtăşirea cuvântului lui Dumnezeu cu experienţe ascetice şi mistice neverificabile, riscul de a nu avea un criteriu de referinţă al tradiţiilor bisericeşti”[541].

Totuși, dacă este să analizăm cultul, vom vedea cât de importantă este Sfânta Scriptură pentru Biserica Ortodoxă[542]. Părintele Profesor amintește de păstrarea în permanență a Evangheliei pe masa Sfântului Altar și de procesiunea publică cu aceasta[543]. În iconografie, Hristos este reprezentat ținând în mână Evanghelia Sa[544]. Totuși o critică ar fi că ortodocșii mai mult sărută Sfânta Evanghelie decât o citesc, ceea ce în mod evident reprezintă un dezechilibru existențial[545]. De aceea insistă Pr. Bria

---

(Ion BRIA, *Iisus Hristos*, p. 16); „Revelaţia şi experienţa Cuvântului cunoscute de Biserică nu se limitează la textul Bibliei. Biblia nu se confundă cu Revelaţia însăşi a lui Dumnezeu şi nici cuvintele sau noţiunile biblice cu Dumnezeu însuşi. Sfânta Scriptură este inspirată de Duhul lui Dumnezeu, adică Dumnezeu a voit să se scrie aceste cuvinte biblice. Autorii au scris după cum au putut ei să-L cunoască, nu după cât şi cum este El” (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 122).

540 Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine”, p. 86.

541 Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Ortodoxia și semnificația ei azi”, p. 13.

542 Eleni KASSELOURI-HATZIVASSILIADI, „The Bible in the Orthodox Church and Theology”, în J. Michael WEST and Gunnar MÄGI eds., *Your Word is Truth. The Bible in Ten Christian Tradition*, WCC Publication, United Bible Societies, Geneva, Swindon, 2018, pp. 13-24.

543 Pr. Prof. Ion BRIA, „Izvoarele credinței ortodoxe”, p. 958; Pr. Prof. Ion BRIA, „Biblia și Evanghelizarea”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 89/1993, p. 2; Pr. Prof. Ion BRIA, „Venite, Adoremus!”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 126/1994, p. 5; Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 164.

544 „Iisus face semn că această carte este poarta de intrare spre descoperirea Lui. În același timp, demnitatea și majestatea Lui arată că El singur are autoritate asupra Sfintei Scripturi” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Venite, Adoremus!”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, p. 5).

545 Tot ca și critică, amintim de poziția teologului român Dănuț Mănăstireanu, care crede că încă Sfânta Scriptură nu are un rol important în viața spirituală a credincioșilor ortodocși, probabil și din cauza unor interdicții canonice sau ecleziastice din alte timpuri istorice care s-au perpetuat în rândul mentalității colective: „Although the Church Fathers, so highly regarded in Orthodoxy, were men of the Word of God, the private study of the Scriptures has not been a common feature of the Orthodox circles. The explanation of this phenomenon is to be found in the restrictions imposed on lay Orthodox Christians in certain historical periods, concerning reading and preaching the

pentru redescoperirea textului biblic: „Necunoaşterea Bibliei este o carenţă care nu poate să fie astupată de altceva. Nici predica, nici ritualul cultic, nici iconografia nu pot înlocui cuvintele lui Dumnezeu din Scripturi”[546].

În ceea ce privește slujbele bisericești în general și Sfânta Liturghie în special, se poate observa că acestea nu sunt altceva decât rod al Sfintei Scripturi: „Liturghia, întreaga practică bisericească trimite în mod insistent și explicit la Sfânta Scriptură. Biblia îşi găseşte „temeiul” ei în liturghie, în cult. Nu trebuie să fie căutate dovezi sau argumente biblice despre practica Bisericii, deoarece aceasta nu este altceva decât rodul Sfintei Scripturi. Tradiția sau practica Bisericii s-a format prin căderea, picătură cu picătură, a cuvântului lui Dumnezeu în piatra istoriei. Scriptura nu mai poate fi scoasă din acest întreg și nici interpretată separat”[547].

Pr. Bria pune mare accent pe folosirea Sfintei Scripturi în comunitatea eclesială, în Liturghie și în alte momente liturgice, propunând chiar folosirea mai intensă a Vechiului Testament, dar și în viața personală a fiecărui membru al Bisericii, mai ales a preoților. Oamenii nu pot înțelege Taina dacă nu primesc mai întâi cuvântul Evangheliei[548]. Biserica trebuie să se asigure că accesul la Sfânta Scriptură este garantat fiecărui creștin[549]. Tot poetic în exprimare, Pr. Bria numește Sfânta Scriptură „hrana și băutura” preoților și a credincioșilor[550]. Colaborator al Societății Unite a Bibliei, Pr. Bria aduce un elogiu acestei instituții tocmai pentru munca de a traduce și de a pune la dispoziție creștinilor și necreștinilor textul Bibliei[551].

Considerând că viziunea biblică este fundamentală creștinismului[552], Pr. Bria aduce o critică *Teologiei Dogmatice* a Părintelui

---

Word of God” (Dănuţ MĂNĂSTIREANU, *The Place of Scripture in The Orthodox Tradition*, MA Thesis, London Bible College, an Associated College of Brunel University, 1994, p. 19).

546 Preot Prof. Dr. Ion BRIA, „Lectio divina”, p. 1.

547 Pr. prof. Dr. Ion BRIA, „Participarea mirenilor la viața Bisericii”, în *Îndrumător Bisericesc*, nr. 4/1983, pp. 104-105.

548 Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 247.

549 „Every Christian should have direct access to the text of the Holy Scriptures both by private and liturgical readings” (Ion BRIA, „The translation of the Bible and the communication of faith today”, în *The Bible Translator*, nr. 3/1989, p. 311).

550 Pr. Prof. Ion BRIA, „Biblia și Evanghelizarea”, p. 2.

551 „It is not necessary to point out the value of interconfessional translations of the Bible. It is one of the most dynamic and inspiring practices in the ecumenical movement today. The translation and interconfessional understanding of the New Testament remains an important contribution to the unity of the churches” (Ion BRIA, „The translation of the Bible and the communication of faith today”, p. 314).

552 Pr. Ion BRIA, „Viziunea biblică a Bisericii”, în *Credința străbună*, nr. 6/2002, p. 3.

Profesor Dumitru Stăniloae. Mai exact, Pr. Bria crede că „una din deficienţele cronice ale dogmaticii ortodoxe este aceea că nu este conexată direct cu exegeza şi cu teologia biblică. Nu este vorba doar de a pune doctrina Bisericii în raport cu anumite texte biblice, ci, de a arăta că Sfânta Scriptură este centrul şi sursa doctrinei de credinţă, pentru a evita astfel impresia că materialul dogmatic este diferit de cel biblic (sau liturgic). Avantajul Dogmaticii Părintelui Stăniloae este că a unificat într-un fel tradiţia patristică cu cea dogmatică. Totuşi, o apropiere mai mare între reflecţia dogmatică şi exegeza biblică ar fi putut pune în valoare autoritatea doctrinei. Biserica, în doctrina ei, nu se poate dispensa de autoritatea textului biblic"[553]. Această critică a Pr. Bria a fost receptată pozitiv, ceea ce înseamnă că putem vorbi de o reorientare a teologiei dogmatice în legătură cu teologia biblică[554].

2.1.5.2. Sfânta Tradiție și înnoirea[555]

Definirea termenului de Tradiție (*paradosis*) nu este un lucru ușor pentru teologia ortodoxă din cauza atâtor tradiții care însoțesc viața bisericească. Sunt teologi care vorbesc de *Tradiție* și de *tradiții* tocmai

---

[553] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 100.

[554] A se vdea: Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, „Ecleziologia comuniunii şi valenţele ei ecumenice în viziunea Pr. Prof. Dr. Ion Bria", în Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, p. 234; Dr. Ştefan L. TOMA, „Aspecte privind receptarea gândirii teologice a Părintelui Dumitru Stăniloae în opera Părintelui Profesor Ion Bria (1929-2002)", în Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, p. 564.

[555] „Înnoirea înseamnă a fixa noi perspective şi instituții de lucru pastoral, misionar, cultural, social de care are nevoie societatea. Înnoire nu înseamnă nici inovaţie ilegitimă, nici concesie în materie de doctrină, nici acomodare de suprafaţă sau de complezenţă. Biserica are misiunea să interpreteze Evanghelia unică a lui Hristos în fiecare timp şi loc. Înnoirea nu este un scop în sine, ci slujeşte Biserica și opera ei de actualizare a mântuirii pe plan personal şi al istoriei" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Înnoire", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/1992, p. 47). Pentru această lucrare de înnoire a Bisericii, a se vedea: Trine Stauning WILLERT and Lina MOLOKOTOS-LIEDERMAN eds., *Innovation in the Orthodox Christian Tradition? The Question of Change in Greek Orthodox Thought and Practice*, Ashgate, London, 2012; Pantelis KALAITZIDIS, „New trends in Greek Orthodox theology: challenges in the movement towards a genuine renewal and Christian unity", în *Scottish Journal of Theology*, nr. 2/2014, pp. 127-164; Mihai HIMCINSCHI, Răzvan BRUDIU eds., *Biserica Ortodoxă și provocările viitorului*, Editura Reîntregirea, Presa Universitară Clujeană, Editura Aeternitas, Alba Iulia, Cluj-Napoca, Alba Iulia, 2020.

pentru a face o diferență de conținut. Însă prin Sfânta Tradiție trebuie să înțelegem „atât conţinutul credinţei primite de la Apostoli şi succesorii lor, cât şi procesul de transmitere al acestei credinţe în decursul istoriei”[556]. Sfânta Tradiție sau Predania are la bază conținutul propovăduirii apostolice orale[557], din care o parte s-a reținut în scris în ceea ce numim Noul Testament. Definitivarea canonului nu înseamnă înlocuirea acelei tradiții orale, ci dimpotrivă, o completare reciprocă. Inclusiv ceea ce Biserica a aprobat în perioada consolidării ecumenice se integrează în ceea ce numim Sfânta Tradiție. Ne gândim aici la deciziile sinodale ecumenice[558].

Probabil o mare contribuție pe care Pr. Bria o aduce în discuțiile teologice reprezintă dimensiunea dinamică a Tradiției, care se referă la interpretarea și trăirea adevărului de credință în condițiile istorice ale prezentului și nicidecum ale trecutului. Există tendința de a identifica Ortodoxia cu simpla repetare a trecutului[559], de a considera Tradiția ca un depozit de aur[560], imuabil, de care nu se poate atinge nimeni[561]. Pr. Bria numește această poziție tradiționalism, care lipsește Biserica Ortodoxă de capacitatea de a se face înțeleasă în vremurile actuale[562]. Revenim la problema actualizării dogmelor[563] în conformitate cu terminologia

---

556 Pr. Prof. Ion BRIA, „Tradiție”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9/2002, p. 208.

557 Pr. Prof. Ion BRIA, „Izvoarele credinței ortodoxe”, p. 954.

558 Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 97.

559 Pr. Prof. Ion BRIA, „Tradiție și dezvoltare în teologia ortodoxă”, p. 19.

560 „Noi credem că s-a ajuns la această imagine deoarece noţiunea de Tradiţie a fost definită ca un „depozit“ sau „tezaur“ pe care Biserica îl protejează şi transmite ca atare. Tradiţia n-a mai fost pusă în faţa acelui sensus fidelium, adică fidelitatea creatoare şi critică a poporului, care schimbă, modelează, înnoieşte aplicarea Tradiţiei în raport cu misiunea evanghelizatoare inspirată de Evanghelie şi de Biserica Apostolică” (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie,* p. 85).

561 „La tradition est constituée pour l'Orthodoxie par sa spiritualité, c'est-à-dire par l'ensemble de la vie et du témoignage de l'Église. Elle n'est pas simplement le dépôt ou la référence traditionnelle, scripturaire ou doctrinale, ni une seconde source de la Révélation, mais représente l'expression vécue de la Révélation” (Ion BRIA, „Ecclésiologie. Préoccupations et mutations actuelles”, p. 64).

562 A se vedea: Cyril HOVORUN, „Fundamentalism in Eastern Christianity”, în Alexei BODROV, Stephen M. GARRETT eds., *Theology and the Political. Theo-political Reflections on Contemporary Politics in Ecumenical Conversation*, Brill Publishing, Leiden, Boston, 2020, pp. 128-144.

563 „Părintele Bria consideră că înnoirea este necesară mai ales în modul de prezentare a mărturisirii de credinţă ortodoxă, căci prezentarea nu înseamnă simpla repetare exclusivă şi rigidă a definiţiilor din trecut, ci o interpretare actuală a tradiţiei dogmatice pentru credincioşii de azi. Dar, părintele profesor atrge atenția asupra faptului că, în procesul înnoirii, trebuie neapărat să se facă distincţie între teologie, care

prezentului sau prin folosirea unor „noțiuni noi”[564]. Dacă nu actualizăm sau adaptăm[565] mesajul creștinismului, rămânem la forme și terminologii și la ritualuri externe[566] care nu mai au puterea de a comunica cu omul de azi[567].

În ceea ce privește canoanele, nu există o analiză strictă a acestora realizată de către Pr. Bria ci doar câteva observații generale cu scopul de a atrage atenția. Părintele profesor consideră că unele canoane nu mai sunt respectate de secole[568] tocmai pentru că și-au pierdut valoarea terapeutică inițială[569] sau pentru că nu mai sunt legitime[570]. Biserica, prin puterea Sfântului Duh și ca trup sacramental al lui Hristos, are capacitatea de a anula sau reevalua aceste canoane sau chiar de a stabili altele noi. Impunerea canoanelor care aparțin altor timpuri cu alte scopuri nu înseamnă altceva decât a fi anacronici[571]. Mai mult decât atât, Pr. Bria crede că unele canoane

---

evoluează, şi Revelaţie, între înnoirea teologică şi neschimbabilitatea dogmelor” (Diac. Dr. Răzvan Emanuel FIBIȘAN, „Teologul român Ion Bria și Spiritualitatea ortodoxă, mărturisită în contextul multiconfesional și pluricultural”, pp. 228-229).

[564] „În tradiţia sa, Biserica exprimă şi dezvoltă învăţătura sa comună în forme mereu noi şi actuale, fie la nivel interortodox, fie la nivel local, ţinând seama de diversitatea situaţiilor pastorale şi culturale în care trăiesc Bisericile locale. În această clarificare contemporană necesară a credinţei, se pot folosi „noţiuni noi” (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 50).

[565] „Adaptarea teologiei reprezintă pentru Biserică o necesitate, deoarece învăţătura ei este explicată şi expusă în contextul şi în limbajul diferitelor epoci prin care trece viaţa bisericească” (Pr. Conf. Ion BRIA, „Spiritul teologiei ortodoxe”, p. 193).

[566] Ion BRIA, „Unitatea eclezială în mișcarea ecumenică: teologie și așteptări”, p. 61.

[567] „Trebuie să existe un dialog de reconciliere a valorilor absolute ale Evangheliei cu cultura generaţiei tinere care nu are o moştenire creştină clar identificabilă. Scopul este acela de a implica noua comunitate într-un proces al receptării dinamice a tradiţiei, care înseamnă să acceptăm diferenţele, să recunoaştem din nou aspectele ignorate ale tradiţiei şi să mărturisim credinţa comună” (Ion BRIA, „Dinamici ale reînvierii în tradiţia bisericească si în misiune”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, pp. 249-250).

[568] „Foarte adesea, în loc de a da un răspuns la chestiunile neînţelese de credincioşi, teologia pastorală se baricadează în spatele citatelor din canoane care n-au fost respectate de secole” (Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei*, p. 144).

[569] „Doctrina tradiţională, ca şi regulile canonice din trecut, sunt viabile şi sfinţitoare în măsura în care ajută la înţelegerea realităţii în care oamenii trăiesc şi se mântuiesc, la comunicarea Evangheliei la o generaţie nouă, la corectarea unei spiritualităţi sterile” (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, pp. 9-10).

[570] „Este nevoie să se explice sensul actual al multor tradiții, să se adapteze anumite canoane care nu mai sunt legitime în ziua de azi” (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa*, p. 181).

[571] „Una din caracteristicile timpului nostru este anacronia, uneori periculoasă, între practici care aparţin unor epoci diferite. Cu alte cuvinte, circulă teologii şi concepţii simultane fără să fie contemporane. Se aplică în situaţii actuale canoane aplicabile numai

sunt în afara duhului Evangheliei sau al comportamentului lui Hristos cu privire la neputințele omenești. În acest sens, aduce aminte de unele restricții impuse femeilor, cum ar fi starea acestora imediat după naștere sau interdicția de a propovădui sau învăța în Biserică[572].

În privința reformei liturgice[573], Pr. Bria are câteva observații destul de serioase, amintind de posibilitatea căderii în ritualism și formalism[574].

Întâi de toate, este vorba de folosirea limbii vorbite de popor în actele liturgice[575]. Dacă în situația din România nu este cazul, în alte țări ortodoxe limba folosită în Liturghie nu este aceeași cu a poporului[576], cum ar fi în cazul Bisericii Ortodoxe din Rusia, unde se folosește slavona,

---

în contextul şi timpul în care au fost enunţate, care nu mai au nici o legătură cu actualitatea” (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, pp. 87-88).

[572] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 271, p. 274.

[573] Despre istoria Sfintei Liturghii, se pot consulta următoarele surse: Alexander SCHMEMANN, *Introducere în Teologia Liturgică*, traducere de ieromonah Vasile BÂRZU, Editura Sophia, București, 2009 (publicată inițial în 1966, în limba engleză); Hans-Joachim SCHULZ, *The Byzantine Liturgy. Symbolic Structure and Faith Expression*, translated by Matthew J. O'CONNELL, Pueblo Publishing Company, New York, 1986; Hugh WYBREW, *The Orthodox Liturgy. The Development of the Eucharistic Liturgy in the Byzantine Rite*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1990; Ciprian STREZA, *„Aceasta să o faceți spre pomenirea Mea” (Lc. 22, 19). De la binecuvântarea după cină (Birkat Hamazon) la Euharistia Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018.

[574] „Ritualismul şi formalismul cultic răstoarnă ierarhia valorilor evanghelice. Curăţia inimii este înlocuită cu spălarea mâinilor; rugăciunea, cu cântarea troparelor; înfrânarea cu restrângere de la unele alimente etc. Practicând aceste inversări, fariseii şi-au atras critica aspră a Iui Iisus Hristos: „Lăsaţi-i! Sunt călăuze oarbe orbilor“ (Matei 15, 14). De aceea Biserica riscă să devină călăuză oarbă, nesigură, indecisă, prin modul în care scoate pe prim plan: ritualul, ceremonialul, veşmintele şi lasă pe plan secund experienţa personală, participarea şi intrarea concretă a credincioşilor în istoria mântuirii lor” (Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, p. 133).

[575] „Slujba liturgică nu este numai ecclesială şi inclusivă, lucrarea întregului popor al lui Dumnezeu, ci de asemenea evangelicală. Are o relaţie directă cu misiunea Bisericii. Slujba liturgică spune istoria lui Iisus Hristos; povesteşte cu adevărat întreaga iconomie a mântuirii. Slujba liturgică punctează dincolo de adunarea locală a planului larg al lui Dumnezeu pentru înnoirea comunităţii umane. De aceea, ar trebui să fie săvârşită în limba poporului” (Ion BRIA, „Privind din nou la teologia ortodoxă. Trei consultaţii recente”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 229).

[576] „Vechea limbă liturgică limitează posibilităţile imediate ale credinţei contemporane de a se identifica cu liturghia care este rugăciunea lor, şi handicapează biserica în comunicarea cu generaţia tânără. Evanghelia trebuie să fie proclamată şi învăţată în fiecare generaţie în limba şi simbolurile ei” (Ion BRIA, „O nouă tipologie pentru sintaxa dintre Evanghelie şi Cultură: O Perspectivă Est-europeană”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 174).

sau din Grecia, unde se folosește greaca veche[577]. În cazul nostru, Pr. Bria crede că este nevoie de o adaptare sau o diortosire a textului[578]. În cazul în care nu vor avea loc aceste adaptări, mesajul Bisericii riscă să nu fie receptat de generația tânără[579].

Apoi, Pr. Bria crede că situațiile noi, în care poporul trăiește, cer rugăciuni sau slujbe noi. Aceste se pot realiza la nivelul fiecărei Biserici locale. Mai mult decât, aprobând părerile unor specialiști[580], Pr. Bria vorbește despre „înghețarea tipicului ortodox” dar și de impunerea acestuia în viața parohiilor, cu toate că el s-a dezvoltat pentru viața monastică. În acest sens, dă exemplul unor slujbe din ajunul marilor sărbători care prezintă atâtea

---

[577] „Ce să mai zicem de limba liturgică? Ruşii şi sârbii folosesc slavona, nu rusa sau sârba, grecii oficiază liturghia în greaca veche, nu în cea moderna, iar Noul Testament în greaca modernă a fost acceptat târziu, cu ezitări şi precauţie” (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Hermeneutica teologică*, p. 119). Această poziționare a Pr. Ion Bria a fost apreciată la nivel internațional: „We should be grateful to Bria, not only for his excellent explanation of the meaning of the liturgy and the role of the Eucharist, but also for being fair in his treatment of Orthodoxy and his appeal to explain the liturgy to people “if the language and vocabulary make the text impossible to understand, the people are bound to ignore it.” He urges the use of comprehensible modern languages, as he believes the impossibility to understand the Word is the main cause of Orthodox believers’ passivity” (Vladimir UBEIVOLC, *Rethinking Missio Dei among Evangelical Churches in an Eastern European Orthodox Context*, p. 147).

[578] Ion BRIA, „Dinamici ale Liturghiei în misiune”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 159.

[579] „Evangelicals can help the Orthodox understand that even though tradition offers identity, continuity, and security, if it does not change or renew in order to become relevant for each generation, it will die. The Orthodox Church today needs to renew and adapt her tradition in a relevant way in particular for the younger generations which are easily affected by Western secular ideologies” (Paul BOTICA, „Kissing the Crucifix - Practical Steps toward Effective Ecumenical Dialogue and Cooperation in Romania”, în *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, nr. 2/1999, p. 10).

[580] „Consultările şi recomandările de la aceste întâlniri sunt deosebit de semnificative pentru că ele în mod explicit abordează chestiuni care au creat controverse în Bisericile Ortodoxe, multe dintre ele centrându-se pe întâlnirea dintre Evanghelie şi cultură. Din păcate, rezultatele unor asemenea consultări par adesea a dispărea *en route* spre şcolile de teologie ortodoxă, parohii şi alte centre. Fie ajung repede în cabinetele ofiţerilor ecleziastici, fără a mai fi scoase afară vreodată” (Ion BRIA, „Privind din nou la teologia ortodoxă. Trei consultaţii recente”, p. 227). Aici Pr. Bria face referire la o consultație liturgică din anul 1998: „Orthodox Liturgical Renewal and Visible Unity, New Skete Monastery, Cambridge, New York, USA, 26 May – 1 june 1998”, în Thomas FITZGERALD and Peter BOUTENEFF eds., *Turn to God. Rejoice in Hope*, World Council of Churches, Geneva, 1998, pp. 139-146. Traducerea este disponibilă și în limba română: Pr. Conf. Dr. Nicolae MOȘOIU, Prof. Dr. Stefan TOBLER ed., *Biserica Ortodoxă în dialogul ecumenic. Documente oficiale,* vol. II: 1987-2006, Presa Universitară Clujeană, Editura Andreiana, Cluj-Napoca, Sibiu, 2014, pp. 331-342.

excepții și modificări, asemenea unui adevărat labirint[581]. Ca să nu mai vorbim de faptul că muzica bizantină nu mai este în uz. În toate aceste situații, se întreabă Pr. Bria, nu este loc de înnoire?[582]

Un alt element care poate fi luat în discuție rămâne citirea rugăciunilor din Liturghie cu voce tare[583], completată cu înlăturarea iconostasului (unde se poate acest lucru) care ar limita separarea între cler și credincioși[584]. Tot în acest duh, Pr. Bria crede că în cele mai multe cazuri complexitatea veșmintelor liturgice, care au totuși conotații teologice, dar cu origine imperială, bizantină, nu consonează cu realitatea pe care o trăiesc credincioșii[585]. Inclusiv culorile folosite în iconografie au rădăcini împărătești, dar care dacă ar fi înlocuite ar atrage comentarii din partea grupurilor conservatoare. Aici Pr. Bria dă exemplul unei icoane din zona africană care în mod firesc nu ar trebui să păstreze tiparul unei icoane realizată, de exemplu, în Muntele Athos[586]. Tot pentru înnoirea

---

[581] „Vecernia şi utrenia sunt la arbitrariul preotului. De ce nu se face un ritual al acestor laude adaptat parohiei?" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Înnoire", p. 48).

[582] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Hermeneutica teologică,* pp. 92-93.

[583] Ion BRIA, „Dinamici ale Liturghiei în misiune", p. 161.

[584] „Participarea parohiei la Liturghie este foarte adesea limitată și pasivă, din cauză că slujba este lungă, fragmentată, și uneori neînțeleasă, comunicarea vizuală dintre preoții din altar și credincioșii din naos fiind suspendată de catapeteasmă, iar dialogul dintre ei fiind întrerupt de ecfonise izolate" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 15); „Liturghia, prin riturile ei, trebuie să facă transparentă revelaţia, prezenţa şi lucrarea Sfintei Treimi. Iconostasul bisericii însuşi trebuie să fie transparent, pentru ca, creştinii să vadă nemijlocit altarul, locul prefacerii darurilor" (Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei,* p. 119).

[585] „Trebuie să mărturisesc că mi-a fost greu să folosesc anumite cuvinte sau să accept anumite rituri impuse de la sine, fără explicaţii, deoarece acestea erau asociate cu realităţi misterioase, dubioase. De pildă, defileul episcopilor cu mitrele, cârjele şi veşmintele lor prin mijlocul unei adunări creştine formată din ţărani săraci, şomeri, copii handicapaţi, femei îndoliate, tinere anemice. Din cauza mitrelor, unii episcopi nu pot intra în altar prin uşile împărăteşti" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez,* p. 100, p. 268).

[586] „It is well known that in its main lines the liturgy generally follows the structure of the ceremonies of the imperial court of Byzantium. How can this type of ritual be relevant to a poor rural parish in which every economic and spiritual reality points to poverty and powerlessness? Again, Byzantine icons use blue for the king and red for the queen. But why not change the colours and style of painted images according to the reality which they seek to mediate? Surely the icon of a black African saint cannot be identical to that of a Greek saint from Mount Athos. An authentic renewal in the visual arts, in theological vocabulary, in hymnography, in worship (including non-liturgical worship) should be encouraged throughout the church. Otherwise, the traditional concepts and canons will limit the vision of the Christian faith and dissuade the younger generation from worshipping" (Ion BRIA, *Romania Orthodox Identity at a Crossroads of Europe,* WCC Publications, Geneva, 1995, p. 39).

vieții bisericești, Pr. Bria nu exclude folosirea altor liturghii, care s-au folosit în Biserica primară, cum ar fi Liturghia Sfântului Iacov[587]. Acest blocaj al folosirii acelorași liturghii are legătură tot cu identificarea Ortodoxiei cu ritul bizantin[588].

Am amintit deja de identificarea Ortodoxiei cu Biserica din vremea împăratului Constantin cel Mare și a urmașilor săi în scaunul Imperiului Bizantin. În aceeași notă, Pr. Bria critică această reducere a tradiției ortodoxe cu ritul bizantin sau răsăritean[589]. Pr. Bria se întreabă în acest sens: „Ce se întâmplă când Biserica Ortodoxă constată că Tradiţia apostolică a luat forma unui creştinism bizantin care nu se mai armonizează nici cu principiile Evangheliei, nici cu cerinţele şi structurile lumii moderne? Această încremenire a Tradiţiei în trecut are repercursiuni asupra înţelegerii Bisericii şi a rolului ei misionar”[590]. Această critică vine și în legătură cu prezentarea Ortodoxiei în lumea occidentală doar prin prisma tradiției grecești și rusești[591], ceea ce înseamnă o limitare a

---

[587] „What was, then, the liturgical renewal made up of for Father Jon Bria? First and foremost, in the greater participation of the faithful in all aspects and forms of divine services, and especially and above all in the Eucharist. Bria steps outside the traditional understanding of these types of demands, and suggests a reaffirming of the plurality of forms and expressions of liturgical art and spirituality, as are, for example, the celebration of more types of the Liturgy, i.e. a wider selection from the liturgical treasuries” (Vladimir VUKAŠINOVIĆ, *Liturgical Renewal in the 20th Century*, Eastern Christian Publications, Fairfax, 2001, p. 170).

[588] „Credincioşii sunt antrenaţi să creadă că esenţa Ortodoxiei stă în rit (muzica, ritualul, limba, iconografia şi arhitectura, veşmintele bizantine) și că tot ceea ce este diferit de acesta nu este ortodox (de pildă, muzica şi rugăciunile adoptate de Oastea Domnului) [...]. Or, liturghia ortodoxă celebrată azi, al cărei ritual a fost potrivit cu protocolul de la curtea imperială din Bizanţ, este una din numeroasele liturghii euharistice care au circulat în Orient și Occident” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Identitatea eclezială ortodoxă în perspectivă ecumenică”, p. 13).

[589] „Ortodoxia nu poate fi limitată la un rit liturgic. Cine recunoaşte tradiţia răsăriteană trebuie să recunoască şi autoritatea eclezială care o garantează. Apoi, Biserica Ortodoxă a existat înainte de tradiţia liturgică şi canonică bizantină şi nu se poate confunda cu ea” (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, p. 87).

[590] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 85.

[591] „Aşa cum am arătat mai înainte, Ortodoxia este cunoscută aici prin sintezele elaborate de acei „passeurs”, teologi şi filosofi ruşi emigraţi în prima jumătate a secolului, sau discipoli ai acestora, convertiţi tardiv la Ortodoxie. Aceştia au impus ideea că expresia par excellence a creştinătăţii orientale se află în versiunile ei dominante, greacă şi rusă, mai precis în teologia mistică bizantină, în iconografia rusă, în monahismul atonit, în filocalia greco-slavă, în filosofia religioasă slavofilă. Centre, facultăţi şi dioceze ortodoxe stabilite în „diaspora” au propagat aceste două versiuni, lăsând a se înţelege că celelalte „visages” ale Ortodoxiei sunt anexe sau copii ale acestor

experiențelor celorlalte Biserici Ortodoxe locale, cum ar fi cea română[592]. În acest sens, deja Biserica Ortodoxă este provocată de înființarea unor noi Biserici locale în diferite zone ale lumii[593], care presupune un nou teritoriu canonic, traducerea Sfintei Scripturi, a Sfintei Liturghii și chiar adoptarea unor noi rânduieli de viețuire creștină, în funcție de situație.

Pentru Pr. Bria această înțelegere dinamică a Tradiției reprezintă „geniul Ortodoxiei"[594], care nu limitează din punct de vedere doctrinar, ci deschide noi înțelesuri ale adevărului revelat[595]. Tradiția este ceea ce primim, dar și ceea ce trebuie să oferim în continuare. „Orice tradiţie este atât receptată, cât şi transmisă. Aceste două aspecte sunt inseparabile. Tradiţia este o invitaţie de a transmite credinţa"[596]. Din nefericire, această viziune creatoare nu este pusă în aplicare, de unde putem observa o

---

culturi dominante, Roma II si Roma III vestigii ale unor Biserici imperiale, care îşi menţin influenţa prin limbă liturgică arhaică, prin vechiul calendar, simfonie politică bizantină, prin ideea de Biserică de Stat sau „naţională" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Hermeneutica* teologică, pp. 143-144).

592 „Valori culturale şi tradiţii regionale, precum ar fi: iconografia rusă, monahismul athonit, simfonia politică bizantină (patriarhul ecumenic ar fi deopotrivă etnarh şi lider spiritual), spiritualitatea filocalică, ritualismul slav, acrivia şi birocraţia constantinopolitană, sunt canonizate ca parte din identitatea imuabilă a Ortodoxiei, ignorându-se astfel marea bogăţie şi varietatea creştinătăţii răsăritene" (Pr. Prof. Ion BRIA, *Climatul ecumenic 2000*, pp. 13-14).

593 A se vedea cazul Bisericii Ortodoxe din Ucraina: Evagelos SOTIROPOULOS ed., *The Ecumenical Patriarchate and Ukraine Autocephaly: Historical, Canonical, and Pastoral Perspectives*, Order of Saint Andrew the Apostle, Archons of the Ecumenical Patriarchate, 2019; Elizabeth A. CLARK și Dmytro VOVK eds., *Religion During the Russian-Ukrainian Conflict*, Routledge Publishing, London, New York, 2020; Radu BORDEIANU, „The autocephaly of the Orthodox Church of Ukraine: its impact outside of Ukraine", în *Canadian Slavonic Papers*, nr. 3-4/2020, pp. 452-462; Cyril HOVORUN, „The case of Ukrainian autocephaly", în Elizabeth A. CLARK and Dmytro VOVK eds., *Religion During the Russian-Ukrainian Conflict*, Routledge, London and New York, 2020, pp. 180-191.

594 Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Hermeneutica teologică*, p. 68.

595 „Față de tendința unora de transforma tradiția în tradiționalism, este de datoria Bisericii Ortodoxe de a sublinia caracterul dinamic al Tradiției care se identifică cu însăși viața Bisericii în Duhul Sfânt" (Diac. Asist. Ion BRIA, „Sfânta Scriptură și Tradiția. Considerații generale", p. 385); „D'autre part, le sens dynamique de la Tradition n'est pas regardé comme un développement quantitatif de celle-ci, comme une accumulation de traditions particulières ou locales" (Ion BRIA, „Ecclésiologie. Préoccupations et mutations actuelles", p. 69); „Tradiția are o dimensiune dinamică. Parte dinamică nu este altceva decât comunicarea, transmiterea legitimă a credinței către noile generații, în așa fel ca acestea să o accepte, nu să rămână indiferente" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 102); „În experienţa recentă, creştinii au învăţat că tradiţia primită este o tradiţie transmisă, dar şi de transmis. Tradiţia are deci un caracter dinamic" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Spiritualitate pentru timpul nostru", p. 13).

596 Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 80.

încremenire a Tradiției ceea ce echivalează cu o imposibilitate de a comunica adevărul credinței generațiilor prezente și viitoare[597].

Nu de puține ori, aducând în discuțiile și rezultatele unor consultații interortodoxe și nu numai, Pr. Bria optează pentru înnoirea vieții bisericești și a celei liturgice. Părintele profesor consideră că cea mai mare problemă internă a Ortodoxiei este dată de raportul dintre ceea ce numim tradiție și înnoire. Argumentul folosit de anumite grupuri care cred că lumea se adaptează Bisericii și nu Biserica lumii se bazează pe o confuzie, susține Pr. Bria, „între ceea ce este dat ca doctrină și structură imuabilă *per se*, și ceea ce Biserica în diverse locuri și timpuri, a rânduit în termen de reguli, practici"[598]. În mod evident că această înnoire presupune discernământ dogmatic dar și pastoral, nu frică de discontinuitate[599].

Pentru a rezolva această dilemă tradiție-înnoire, Pr. Bria vorbește despre o nouă hermeneutică teologică, care presupune două dimensiuni: „pe de o parte, a da nume teologice noilor experienţe care s-au manifestat în ultimul timp, cunoscând faptul că dezvoltarea Tradiţiei nu înseamnă a pune de-a valma tradiţie peste tradiţie [...]. Pe de altă parte, a re-defini acele părţi din Tradiţia transculturală care au fost „ţinute sub obroc" din cauza restricţiilor"[600]. Atunci când vorbește de necesitatea în Ortodoxie a unei înnoiri teologice contemporane, „care să inspire mutații instituționale orizontale"[601], Pr. Bria amintește și de reformele din Biserica Romano-

---

[597] „Această interpretare critică şi înnoire a tradiţiei nu este o analiză teoretică şi academică, ci ea are un caracter pastoral şi misionar. Este vorba de a transmite mesajul Evangheliei, în lumina căreia vom vedea Lumina, unei generaţii secularizate şi unei societăţi derutate. E vorba de a face posibile noi căi de spiritualitate, care să răspundă nevoilor credincioşilor de astăzi" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Cultura creștină – un comandament misionar", în *Persoană și comuniune. Prinos de cinstire Părintelui Profesor Academician Dumitru Stăniloae la împlinirea vârstei de 90 de ani,* Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Sibiu, Sibiu, 1993, p. 217).

[598] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei,* p. 356.

[599] „Fr Bria frequently combines living Tradition and renewal (or reform), but why then the fear of discontinuity?" (Christoph TAPERNOUX, „The Special Commission on Orthodox Participation in the World Council of Churches (WCC) - Background of a Process as Reflected in some Contributions by Father I. Bria", în *Teologia,* nr. 1/2011, p. 118).

[600] Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei,* pp. 13-14.

[601] „Ruptura în tradiţie" poate fi tratată sociologic şi teologic, iar la un moment dat exegeza teologică diverge de cea sociologică. Discontinuitatea în Tradiţie, din cauză că nu există transmitere a Evangheliei fără o comunitate eclezială istorică, ar însemna ştrangularea Bisericii. Nici protestanţii nu admit ca Reforma din secolul al XV-lea să fie calificată drept „întrerupere" (şi nici chiar reducere) a Tradiţiei, deoarece reformatorii n-au vrut să înfiinţeze o Biserică nouă. Aggiornamento, opera Conciliului Vatican II, este un termen pastoral care se bazează pe o reformă teologică. În acest sens şi în Ortodoxie

Catolică. Dacă vrem să fim o Biserică a prezentului, tema înnoirii nu trebuie ocolită ci abordată cu cea mai mare responsabilitate și într-un timp cât mai eficient[602]. Concluzia Pr. Bria este că fără reformă și fără anumite reformulări teologice nu vom avea decât două situații nefaste, anume biserici fără credincioși sau noi grupuri religioase[603]. Din aceste considerente, Pr. Bria susține actul de înnoire, care „nu este o chestiune inventată la Geneva, ci o temă vitală pentru Bisericile care nu socotesc Tradiția o noțiune încremenită, ci o realitate vie, în mișcare"[604]. Cu alte cuvinte, „Tradiţia nu trebuie redusă doar la aspectul de memorare teoretică a învăţăturilor lui Hristos, ci ea are o însemnătate mult mai largă, în sensul că Tradiţia reprezintă acea relaţie trăită în continuu cu Hristos şi în Hristos, prin Duhul Sfânt de-a lungul generaţiilor succesive"[605].

2.2. Aspecte liturgice ale Bisericii

2.2.1. Sfintele Taine

Eclesiologia ortodoxă acordă o mare importanță Sfintelor Taine, care se săvârșesc în Biserică și pentru Biserică. Orice Taină este o treaptă a creșterii duhovnicești în relație cu Dumnezeu-Sfânta Treime, cu ceilalți oameni și cu întreaga creație. De asemenea, orice Taină are o dimensiunea personală sau particulară (să nu spunem individuală), dar și una comunitară. Analizând ideile Pr. Bria cu privire la învățătura despre Sfintele Taine, vom trasa cele mai importante dintre acestea.

---

este necesară o reformă teologică contemporană care să inspire mutaţii instituţionale orizontale" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Hermeneutica teologică*, p. 55).

[602] „Renewal has always been a controversial theme, for it calls the church to a permanent self-examination, in order to fulfil its vocation to do God's will in Christ's way in the midst of human history. We cannot, however, escape from the theme of Renewal, because the church has to ask itself if it is really a place where people can have a new vision of the world and an experience of being part of a new community around the Risen Lord" (Prof. Ion BRIA, compiled., *People hunger to be near to God*, p. 28).

[603] „Without such reformulations and reforms, there are two alternatives — empty churches and parallel religious groups" (Ion BRIA, *Romania Orthodox Identity at a Crossroads of Europe*, p. 48).

[604] Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecumenism – responsabilitatea ortodocșilor", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 90/1993, p. 8.

[605] Răzvan Emanuel FIBIȘAN, *Valoarea Tradiției Ortodoxe în perspectivă ecumenică, în gândirea Pr. Prof. Dr. Ion Bria*, p. 12.

Întâi de toate, Pr. Bria consideră în spiritul teologiei biblice că Sfintele Taine au fost stabilite de Însuși Mântuitorul Hristos. Mai mult decât atât, tot Hristos este autorul și celebrantul lor, fiind considerat Arhiereul cel veșnic: „Tainele sunt celebrate de preoţi, în Biserică, în numele lui Hristos şi după voia Sa. Ele se săvârşesc sub impulsul lui Hristos şi după rânduiala Acestuia. El este autorul Tainelor”[606]. Ajungem din nou la iconomia Sfântului Duh și spunem că această lucrarea a lui Hristos este posibilă prin puterea Duhului, mereu prezent în acțiunea harismatică a Sfintelor Taine[607]. Aici Pr. Bria atrage atenția și crede că nu ar fi greșit dacă ar fi repusă în valoare lucrarea Sfântului Duh în tainele de inițiere (Botez, Mirungere, Euharistie[608]), atât pe plan teologic, dar mai ales practic[609]. Considerată Trupul Tainic al lui Hristos, Biserica reactualizează mereu această dimensiunea sacramentală prin săvârșirea Sfintei Euharistii care nu reprezintă altceva decât Trupul lui Hristos: „Prin slujirea liturgică şi prin împărtăşirea cu Trupul şi Sângele euharistic se realizează şi actualizează taina Bisericii, adică însăşi relaţia dintre Hristos-Capul şi membrele Sale, în toată plenitudinea ei, încât Biserica deplină este acolo unde comunitatea de credinţă realizează evenimentul euharistic”[610].

Pr. Bria consideră Sfintele Taine mijloace prin care ni se împărtășesc energiile dumnezeiești[611] în virtutea schimbului „între Dumnezeu și umanitate, care s-a realizat „fără împărțire” și „fără amestecare” în Dumnezeu-Fiul întrupat”[612]. *Viața în Hristos*, expresie

---

[606] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 349.

[607] „Tainele nu sunt simple acte de binecuvântare sau simple mijloace ale harului. Hristos cel înviat este Cel care celebrează şi efectuează mântuirea în taine, iar prezenţa ontologică a lui Hristos este posibilă prin venirea Duhului Sfânt, Care este invocat într-o rugăciune specială (epicleza)” (Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, pp. 76-77).

[608] Despre legătura dintre aceste Sfinte Taine, a se vedea: Hieromonk Hilarion ALFEYEV, „Membership of the Body of Christ: Sacraments of Initiation”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1-4/1998, pp. 565-572.

[609] Pr. Prof. Ion BRIA, „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică”, p. 495.

[610] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine”, p. 71.

[611] „Tainele sunt mijloacele prin care se realizează comuniunea sacramentală dintre Dumnezeu și om. Legătura principală pe care o înfăptuiește Taina este legătura cu harul necreat al dumnezeirii” (Prof. Ion BRIA, „Aspectul comunitar al dumnezeieștii Euharistii”, în *Studii Teologice*, nr. 7-8/1959, p. 423); „Tainele sunt actele sacramentale săvârşite de preot, împreună cu comunitatea, în numele lui Hristos şi în puterea Duhului Sfânt, prin care energiile dumnezeieşti necreate pătrund în viaţa creştinului” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală”, în *Studii Teologice*, nr. 1-4/1979, p. 319).

[612] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 136.

preluată de Pr. Bria de la Sf. Nicolae Cabasila[613], înseamnă tocmai primirea Tainelor, în care se găsește în mod real Hristos cel înviat: „Tainele sunt etape succesive ale vieții în Hristos”[614].

În același timp, Pr. Bria leagă primirea Sfintelor Taine de prezența comunității de credință, fiind acte eclesiale. Acest lucru se observă mai ales în primirea Tainei celei mari, a Sfintei Euharistii, care se săvârșește în cadrul Sfintei Liturghii în prezența membrilor comunității respective. Din nefericire, sesizează Pr. Bria, separarea anumitor Taine de cadrul Liturghiei slăbește conștiința apartenenței la o comunitate, dar și centralitatea Tainei Euharistiei: „Practica actuală de a săvârşi Tainele în mod individual şi în mod separat de liturghie, pune deci în umbră nu numai centralitatea Euharistiei în cultul ortodox ci şi sensul ecleziologic al vieţii sacramentale ortodoxe”[615].

Contrar presupoziției personale că Pr. Bria vorbește despre repunerea în centrul vieții bisericești a Sfintei Scripturi după momentul 1973, când intră în contact cu teologii protestanți, acesta vorbește despre primirea Sfintelor Taine, dar și despre primirea cuvântului lui Dumnezeu încă din perioada studiilor de doctorat: „Cuvântul şi Tainele sunt mijloacele prin care Hristos realizează în Biserică cea mai înaltă formă de comuniune personală-sacramentală cu credincioşii”[616]. Am identificat în mai multe studii această menționare că Tainele și Cuvântul sunt mijloacele lui Hristos de împărtășire a harului: „Cuvântul și tainele reprezintă cele două mijloace prin care Biserica păstrează şi împărtăşeşte harul lui Dumnezeu în Iisus Hristos”[617]; „Cuvântul şi Taina constituie cele două mijloace de însuşire a harului Duhului Sfânt”[618]; „Nu există Biserica - Una Sancta fără cuvânt şi taină (mysterion) prin care Iisus Hristos, în același timp istoric și eshatologic, este prezent și lucrează prin

[613] Sf. Nicolae CABASILA, *Despre viața în Hristos*, traducere din limba greacă și note de pr. prof. Teodor BODOGAE, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009; Sf. Nicolae CABASILA, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, traducere din limba greacă de Pr. Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, [2]2011.

[614] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 140.

[615] Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală”, p. 320. A se vedea și: Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 140; Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 352.

[616] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine”, p. 25.

[617] Conf. Pr. Ion BRIA, „Slujirea Cuvântului”, în *Glasul Bisericii*, nr. 1-2/1972, p. 50.

[618] Pr. Prof. Ion BRIA, „Crezul sau Simbolul de credință. Locul și rolul acestuia în Biserica Ortodoxă”, pp. 12-13.

puterea Duhului Sfânt"[619]. Remarcăm că trebuie să există un echilibru între teologia biblică și teologia Sfintelor Taine: „Biserica a fost întemeiată nu doar pentru misiunea de a evangheliza, ci și pentru primirea vieții în Hristos, prin Sfintele Taine"[620].

În ceea ce privește numărul Sfintelor Taine, Pr. Bria recunoaște că stabilirea numărului de șapte Sfinte Taine este o influență apuseană. Totuși, teologia ortodoxă consideră că nu numărul este important ci lucrarea pe care Hristos o săvârșește în fiecare Taină. Cu alte cuvinte, Hristos este prezent în toate Tainele, dar în alt chip, cu o lucrare diferită. Pr. Bria vorbește despre Taine ca zile de sărbători ale Bisericii: „Tainele sunt şi realitate, evenimente ecleziale, sărbători ale Bisericii, care se bucură că fiii săi duhovniceşti se înmulţesc în număr prin Botez, se sfinţesc prin Mirungere, se îndumnezeiesc prin împărtăşanie, se consacră prin Hirotonie, se împacă prin Mărturisire, se unesc prin Cununie, se tămăduiesc prin Maslu"[621].

Sunt Sfintele Taine necesare pentru mântuire în gândirea Pr. Bria? La această întrebare, Pr. Bria răspunde cu cuvintele Mântuitorului din Sfânta Scriptură: de exemplu, pentru Taina Botezului: „De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu" (Ioan 3, 5); pentru Taina Hirotoniei: „Şi zicând acestea, a suflat asupra lor şi le-a zis: Luaţi Duh Sfânt; Cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute" (Ioan 20, 22-23); pentru Sfânta Euharistie: „Şi le-a zis Iisus: Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veţi mânca trupul Fiului Omului şi nu veţi bea sângele Lui, nu veţi avea viaţă în voi; Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viaţă veşnică, şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi. Trupul este adevărată mâncare şi sângele Meu, adevărată băutură. Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el" (Ioan 6, 53-56). Totuși, Pr. Bria este destul de echilibrat și consideră că „prezența și lucrarea lui Dumnezeu în lume nu sunt condiționate de sau limitate la Sfintele Taine; totuși, acestea sunt evenimente pe care Hristos le-a ales ca fiind purtătoare de har, în cadrul Bisericii care este trupul Său"[622]. Vom reveni la acest subiect atunci când vom analiza problema limitelor

---

[619] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 10.

[620] Drd. Sorinel PĂTCAȘ, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*, p. 41.

[621] Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală", p. 320.

[622] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 137-138.

Bisericii. În continuare vom prezenta câteva caracteristici ale gândirii Pr. Bria în ceea ce privește Tainele de inițiere – Taina Botezului, Taina Mirungerii, Taina Euharistiei și Taina celebrării Sf. Taine, anume Taina Preoției. Din considerente obiective, ne limităm prezentarea la aceste Sfinte Taine, însă nu dorim să se înțeleagă că Pr. Bria nu vorbește și despre celelalte Taine (Taina Cununiei, Taina Maslului și Taina Spovedaniei). Am amintit deja mai sus că toate fac parte din ceea ce numim *viața în Hristos*[623].

2.2.1.1. Sfânta Taină a Botezului

„De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu" (Ioan 3, 5). Aceste cuvinte ale Mântuitorului sunt definitorii pentru teologia Botezului. La finalul petrecerii pământești, Hristos dă această poruncă a botezului în numele Sfintei Treimi: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh" (Matei 28, 19)[624].

În mod unanim, teologia ortodoxă vede primirea Tainei Botezului ca fiind poarta de intrare în Biserica lui Hristos. În consecință, Taina Botezului, ca și celelalte Sfintei Taine, este un act eclesial. Pr. Bria vorbește despre cele două dimensiuni ale Botezului, anume *săvârșirea în numele Sfintei Treimi*, ceea ce înseamnă că cel botezat intră într-o comuniune directă cu Dumnezeu-Sfânta Treime și ca *experiență personală a morții și învierii cu și în Hristos*. Importanța acestei taine este subliniată, ne spune Pr. Bria, și de menționarea în Crezul niceo-constantinopolitan, fiind de fapt singura taină amintită: „instituită de Hristos însuşi ca poartă de intrare în comuniune cu Sfânta Treime şi ca mijloc de integrare în Biserica Sa văzută, prin alăturarea la comunitatea celor care s-au convertit în ziua revărsării Duhului Sfânt la Cincizecime în Ierusalim. Se face prin afundarea întreită în apă şi prin invocarea Sfintei Treimi („Se botează..."), ceea ce înseamnă experienţa personală a morţii şi a învierii cu Hristos şi în Hristos"[625].

---

[623] A se vedea și: Jean-Claude LARCHET, *Viața sacramentală*, traducere din limba franceză de Marinela BOJIN, Editura Basilica, București, 2015.

[624] Marcu 16, 15-16: „Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede şi se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede se va osândi".

[625] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 355.

Această afundare în apa botezului înseamnă o nouă creație a omului. *Viața în Hristos* începe de la acest moment al Botezului și este considerată de Sfinții Părinți ca o rupere de Adam cel Vechi și îmbrăcarea cu Adam cel Nou, adică cu Hristos. Prin primirea harului de la botez, cel botezat este așezat pe calea vieții, cu un nou stil de viață. Aici Pr. Bria apelează la denumirile scripturistice, care vorbesc despre botez în diverse moduri: taina nașterii din nou[626], a doua naștere[627], taina curățirii[628], taina libertății[629], garanția bunurilor viitoare[630], arvuna moștenirii veșnice[631], chipul învierii[632], taina răscumpărării[633] sau îmbrăcarea în Hristos[634]. În cuvintele sale, Pr. Bria amintește de solidaritatea în păcatul lui Adam și de natura umană nesfințită a omului, însă „pentru a avea o umanitate regenerată în care pulsează sănătatea și viața veșnică, credinciosul trebuie să moară și să învieze cu Hristos, în mod liturgic, sacramental, în actul botezului"[635]. Astfel, prin primirea Tainei Botezului, cel botezat devine făptură nouă: „Dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi" (II Corinteni 5, 17). Acest har nu are o valoare statică ci deschide drumul unui proces de creștere permanentă

---

[626] „Iisus a răspuns: Adevărat, adevărat zic ţie: De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu" (Ioan 3, 5).

[627] „El ne-a mântuit, nu din faptele cele întru dreptate, săvârşite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia naşterii celei de a doua şi prin înnoirea Duhului Sfânt" (Tit 3, 5).

[628] „Să ne apropiem cu inimă curată, întru plinătatea credinţei, curăţindu-ne prin stropire inimile de orice cuget rău, şi spălându-ne trupul în apă curată" (Evrei 10, 22).

[629] „Staţi deci tari în libertatea cu care Hristos ne-a făcut liberi şi nu vă prindeţi iarăşi în jugul robiei" (Galateni 5, 1).

[630] „Întru Care şi voi, auzind cuvântul adevărului, Evanghelia mântuirii voastre, crezând în El, aţi fost pecetluiţi cu Sfântul Duh al făgăduinţei, Care este arvuna moştenirii noastre, spre răscumpărarea celor dobândiţi de El şi spre lauda slavei Sale" (Efeseni 1, 13-14).

[631] „Iar Cel ce ne întăreşte pe noi împreună cu voi, în Hristos, şi ne-a uns pe noi este Dumnezeu, Care ne-a şi pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului, în inimile noastre" (II Corinteni 1, 21-22).

[632] „Deci ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a înviat din morţi, prin slava Tatălui, aşa să umblăm şi noi întru înnoirea vieţii; Căci dacă am fost altoiţi pe El prin asemănarea morţii Lui, atunci vom fi părtaşi şi ai învierii Lui" (Romani 6, 4-5).

[633] „Căci ştim că toată făptura împreună suspină şi împreună are dureri până acum. Şi nu numai atât, ci şi noi, care avem pârga Duhului, şi noi înşine suspinăm în noi, aşteptând înfierea, răscumpărarea trupului nostru" (Romani 8, 22-23).

[634] „Căci, câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat" (Galateni 3, 27).

[635] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 141.

pentru ajungerea la ceea ce numim îndumnezeire sau asemănarea cu Dumnezeu[636].

Pr. Bria problematizează mai multe nuanțe ale Tainei Botezului care sunt extrem de valoroase și anume: integrarea în Trupul lui Hristos, practica Bisericii primare de a săvârși Botezul înainte de Sfânta Liturghie, prezența comunității, mărturisirea personală a credinței, existența instituției catehumenatului. Din nefericire, nu analizează rânduiala Sfântului Botez din punct de vedere tipiconal[637].

Botezul a fost și va fi un act eclezial, de integrare a celui botezat în Trupul Tainic al Mântuitorului, în Biserică. În cuvintele Sfântului Apostol Pavel, cel botezat devine unul din mădularele Trupului. În mod tainic ne îmbrăcăm cu Hristos[638] și devenim membrii ai Bisericii, fiecare cu darul său: „precum într-un singur trup avem multe mădulare şi mădularele nu au toate aceeaşi lucrare, aşa şi noi, cei mulţi, un trup suntem în Hristos şi fiecare suntem mădulare unii altora; dar avem felurite daruri, după harul ce ni s-a dat" (Romani 12, 4-5)[639].

Pr. Bria apreciază practica Bisericii primare de a săvârși Sfânta Taină a Botezului înainte de Sfânta Liturghie. Mai mult decât atât, în perioada instituției catehumenatului, această Taină se săvârșea chiar în noaptea Învierii, tocmai pentru a sublinia relația dintre Botez și experiența simbolică a morții și învierii lui Hristos. Pentru o revigorare a acestor înțelesuri, Pr. Bria recomandă revenirea la Liturghiile baptismale, care ar trebui săvârșite cu ocazia marilor sărbători creștine. Această formă ar implica și prezența comunității parohiale din care va face parte cel de curând botezat: „Botezul se face azi în locașul Bisericii, dar foarte adesea în afara contextului liturgic, adică fără participarea comunității parohiale, care trebuie să întâmpine pe cel nou botezat; la orașe, botezul a devenit mai degrabă o ceremonie privată rezervată oaspeților invitați, urmată de banchet și cadouri"[640]. Chiar dacă botezul este o sărbătoare a familiei

[636] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei,* p. 342.

[637] Pentru un comentariu asupra rânduielii Sfântului Botez și a Mirungerii, a se vedea: Ieromonah Petru Pruteanu, „Slujba botezului şi riturile adiacente. Studiu istorico-liturgic şi propuneri asupra textului" https://www.teologie.net/data/pdf/PP-studiu-botez.pdf, accesat la data de 23.07.2021, ora 10:07.

[638] Galateni 3, 27.

[639] În altă parte se afirmă: „Voi sunteţi trupul lui Hristos şi mădulare (fiecare) în parte" (I Corinteni 12, 27).

[640] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 13.

celui care este botezat, totuși nu trebuie pierdută din vedere legătura cu comunitatea parohială locală care trebuie să se bucure că primește un nou membru. Cu alte cuvinte, „cel mai important aspect al botezului este aspectul ecclesial, adică faptul că cel nou botezat devine, în mod definitiv și ireversibil, membru al unei comunități locale euharistice, care se mișcă spre împărăția lui Dumnezeu, scopul ei ultim”[641]. Ne întrebăm retoric, de unde să aibă unii creștini această conștiință de apartenență la o comunitate locală dacă Taina Botezului se săvârșește în marile catedrale sau în anumite paraclise patriarhale sau mitropolitane sau chiar mănăstiri?

Problema mărturisii credinței personale în primirea Sfintei Taine a Botezului ridică anumite semne de întrebare, de unde practica unor biserici de a săvârși botezul doar în cazul adulților. În practica Bisericii Ortodoxe, Taina Botezului se săvârșește și în cazul pruncilor care au în jur de șase săptămâni de viață. În cazul lor, teoria este că mărturia credinței este asumată de către nași, garanți ai credinței celui botezat. Interesant este că Pr. Bria crede că un rol ar trebui să-l aibă și comunitatea locală în care se botează pruncul, care prin Liturghia ei acceptă botezul pruncului și nu numai: „Credința este o mărturisire conștientă, subiectivă și personală, dar comunitatea întreagă, care formează mediul copilului, afirmă credința în Dumnezeu sau confirmă mărturisirea nașilor și a părinților. Comunitatea prilejuiește acest mediu de credință și înlocuiește într-un sens credința conștientă a copilului”[642]. Ca semn al apartenenței la comunitatea euharistică, cel botezat este împărtășit cu Trupul și Sângele lui Hristos cel înviat. În cazul adulților, în mod direct această mărturisire de credință trebuie făcută în mod public: „Mărturisirea de credinţă ortodoxă a fost de la început condiţia fundamentală a apartenenţei la Biserică prin Botez şi a rămânerii în sânul Bisericii”[643].

În ceea ce privește instituția catehumenatului, în fond o perioadă de pregătire serioasă a celor care doreau să primească Botezul și să fie integrați într-o comunitate locală, Pr. Bria susține reintroducerea acesteia. Necesitatea vine tocmai din lipsa de pregătire catehetică și spirituală a copiilor, a nașilor și chiar a familiei, mai ales în cazul tainelor de inițiere[644].

---

[641] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 142.

[642] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 142-143.

[643] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine”, p. 56. A se vedea și: Pr. Prof. Ion BRIA, „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică”, p. 493.

[644] „Botezul se face azi fără pregătire catehetică, pedagogică și spirituală a copiilor, nașilor, familiei. Catehizarea (prin „cateheza baptismală”, care include

Înainte de a trece la Sfânta Taină a Mirungerii, aducem în discuție două aspecte teologice cu privire la afirmațiile Pr. Bria. Primul dintre ele este că Pr. Bria oscilează între a numi pe cineva cu apelativul *creștin*, fie imediat după primirea botezului[645], fie doar după primirea mirungerii. Al doilea aspect privește calitatea de *preoți* a creştinilor, care este dobândită fie la botez[646], fie la mirungere. Aceste două probleme le vom discuta mai jos.

2.2.1.2. Sfânta Taină a Mirungerii

Potrivit practicii ortodoxe actuale, Sfânta Taină a Mirungerii se săvârşeşte imediat după botezul în numele Sfintei Treimi. Această legătură se observă prin rânduiala comună care se regăseşte în Molitfelnic[647], nu însă fără anumite critici. Interpretarea teologică a Pr. Ion Bria cu privire la această legătură este următoarea: prin primirea Botezului se actualizează moartea și învierea lui Hristos, adică misterul pascal, iar prin primirea Mirungerii, se actualizează Cincizecimea, adică are loc Pogorârea Sfântului Duh ca odinioară peste Sfinții Apostoli. Nu este greșit să spunem că din nou revenim la cele două iconomii, cea a Fiului și a Sfântului Duh, care se întrepătrund și în acest moment eclesial: „Mirungerea (*chrisma*) este

lepădările (exorcismele) și examinarea candidatului) a fost în vechime o condiție esențială pentru primirea botezului. De aceea, este necesar să fie restabilită instituția catehumenilor, în cadrul Liturghiei cuvântului. Astfel, botezul și mirungerea trebuie să se săvârșească în prima parte a Liturghiei în prezența parohiei" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 13).

645 „A fi creștin înseamnă a fi unit prin Botez cu răstignirea și învierea lui Hristos" (Diac. Ion BRIA, „Iată, Eu fac toate lucrurile noi. Tema principală a celei de a IV-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Upsala, 4-20 iulie 1968)", p. 465); „Taina Botezului are scopul de a transfera Duhul lui Hristos în umanul celui botezat, astfel apare persoana creştinului, sfințită, întărită, înnoită. Prin afundare în apă și ungerea cu mir, creştinul se îmbracă cu haina luminii Duhului Sfânt, care nu aparține lumii prezente" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Epifania: Extinderea lui Dumnezeu pe pământ", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 63/1992, p. 8).

646 „În Taina Botezului, toii creştinii au primit o calitate de «preoţie» în sens general și un dar duhovnicesc, în mod personal, înăuntrul unei comunități liturgice, care formează poporul lui Dumnezeu, în acel loc" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică", p. 494); „Prin botezul în numele Sfintei Treimi, orice creştin este inclus în preoţia generală a poporului lui Dumnezeu (Petru 2, 4-6)" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 84).

647 *Molitfelnic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2013, pp. 27-54.

inseparabilă de botez, anume pentru a arăta că iconomia Fiului (asumată prin botez care închipuie moartea şi învierea lui Hristos) nu e deosebită de cea a Duhului (asumată prin pecete - *sphragis*) pusă pe fiinţa umană a celui botezat"[648]. Dintre cele mai importante aspecte ale Sfintei Taine a Mirungerii pe care Pr. Bria le analizează, amintim pe următoarele:

Primirea Mirungerii este asimilată cu primirea Sfântului Duh, invocat de către celebrant atunci când se unge trupul celui botezat cu Sfântul și Marele Mir. Important de remarcat este și momentul de epicleză, prin care Sfântul Duh este rugat să pecetluiască cu diferite harisme viața celui care a devenit făptură nouă în Hristos prin primirea botezului. Această mirungere condiționează primirea Sfintei Euharistii. În mod practic, cel care a primit doar Taina Botezului nu poate fi împărtășit dacă nu este și miruns, ceea ce echivalează cu primirea Sfântului Duh. De asemenea, cei care au primit botezul în altă biserică, dacă s-ar recunoaște botezul, primirea în Biserică s-ar face tot prin mirungere[649].

Care este originea acestei Sfintei Taine și cum se săvârșea în perioada Bisericii apostolice? Aici Pr. Bria oferă un răspuns din două perspective care pot fi totuși reconciliate. În esență, originea tainei trebuie văzută în Pogorârea Sfântului Duh asupra lui Iisus la botezul Său din Iordan. Ne aducem aminte de deschiderea cerurilor și de glasul Tatălui ceresc și de coborârea Duhului în chip de porumbel. De asemenea, un alt moment important îl constituie Pogorârea Sfântului Duh peste Sfinții Apostoli la Cincizecime. Așadar, Taina Mirungerii nu ar fi altceva decât o Cincizecime personală pentru cel care a primit botezul. Cu alte cuvinte, „mirungerea este un eveniment penticostal, alăturând pe cel botezat la comunitatea înființată la Cincizecime și pecetluindu-se cu darul Duhului Sfânt"[650]. Din punct de vedere biblic, se vorbește de această ungere care se săvârșea prin punerea mâinilor. Probabil din rațiuni practice, această punere a mâinilor a fost înlocuită prin folosirea mirului sfințit[651], aceasta fiind practica actuală în Biserica Ortodoxă.

---

[648] Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, p. 81.

[649] „Mirungerea constituie o condiție și un criteriu de admitere la Taina Cuminecării, nu numai pentru cei botezați în sânul Bisericii Ortodoxe, ci și pentru cei ce au primit botezul în altă Biserică" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 146).

[650] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 70.

[651] A se vedea, pe larg: Pr. Mihail POMAZANSKI, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, traducere din limba engleză de Florin CARAGIU, Editura Sophia și Cartea Ortodoxă, București și Alexandria, 2009, pp. 222-226.

Am amintit că Pr. Bria oscilează să folosească apelativul de creștin fie imediat după botez, fie doar după primirea Tainei Mirungerii. Din punct de vedere etimologic, cuvântul *creștin* (grecesul *hristianos*) are legătură cu numele de *Hristos*, care la rândul său înseamnă *uns*. Din punct de vedere istoric, ucenicii lui Hristos au fost numiți cu acest apelativ, de creștini, așa cum este precizat în Faptele Apostolilor: „Şi în Antiohia, întâia oară, ucenicii s-au numit creştini” (Faptele Apostolilor 11, 26)[652]. Am precizat deja că uneori Pr. Bria atribuie calitatea de creștin doar celor botezați, însă de cele mai multe ori leagă această stare de primirea Tainei Mirungerii: „Dacă prin botez creștinul participă la crucea, moartea și învierea lui Hristos („tronul harului”, Evr. 4,16), prin mirungere el participă la energiile Duhului Sfânt, primind pecetea sfințeniei harului. Înnoit prin baia botezului, credinciosul devine „creștin” prin ungere”[653]. Aici Pr. Bria aduce ca argument textul scripturistic următor: „Iar voi, ungere aveţi de la Cel Sfânt şi ştiţi toate” (I Ioan 2, 20)[654].

În ceea ce privește dimensiunea preoției împărătești, de care ne vorbește Sf. Apostol Petru, Pr. Bria crede, de data aceasta, că „prin taina mirungerii, creștinii intră în preoția lui Hristos”[655]. Într-un studiu publicat în 1968, avea să amintească de dimensiunea pnevmatică sau pnevmatoforă în care intră creștinul, prin tainele de inițiere, considerând

---

[652] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, p. 147.

[653] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 145.

[654] Alte texte biblice pentru Taina Mirungerii pot fi: „Atunci îşi puneau mâinile peste ei, şi ei luau Duhul Sfânt” (Faptele Apostolilor 8, 17); „Și auzind ei, s-au botezat în numele Domnului Iisus. Şi punându-şi Pavel mâinile peste ei, Duhul Sfânt a venit asupra lor şi vorbeau în limbi şi prooroceau” (Faptele Apostolilor 19, 6); „De aceea, lăsând cuvântul de început despre Hristos, să ne ridicăm spre ceea ce este desăvârşit, fără să mai punem din nou temelia învăţăturii despre pocăinţa de faptele moarte şi despre credinţa în Dumnezeu, a învăţăturii despre botezuri, despre punerea mâinilor, despre învierea morţilor şi despre judecata veşnică” (Evrei 6, 2); „Iar în zilele din urmă, zice Domnul, voi turna din Duhul Meu peste tot trupul şi fiii voştri şi fiicele voastre vor prooroci şi cei mai tineri ai voştri vor vedea vedenii şi bătrânii voştri vise vor visa. Încă şi peste slugile Mele şi peste slujnicele Mele voi turna în acele zile, din Duhul Meu şi vor prooroci” (Ioil 2, 28, Faptele Apostolilor 2, 17); „Cât despre voi, ungerea pe care aţi luat-o de la El rămâne întru voi şi n-aveţi trebuinţă ca să vă înveţe cineva, ci precum ungerea Lui vă învaţă despre toate, şi adevărat este şi nu este minciună, rămâneţi întru El, aşa cum v-a învăţat” (I Ioan 2, 27); „Iar noi n-am primit duhul lumii, ci Duhul cel de la Dumnezeu, ca să cunoaştem cele dăruite nouă de Dumnezeu” (I Corinteni 2, 12); „cum a uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt şi cu putere pe Acesta care a umblat făcând bine şi vindecând pe toţi cei asupriţi de diavolul, pentru că Dumnezeu era cu El” (Faptele Apostolilor 10, 30).

[655] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 147.

Sfânta Taină a Mirungerii „taina preoției universale”[656]. Așa cum vom vedea mai jos, acest concept al preoției universale susține problematica implicării mai active a laicilor în viața Bisericii, Părintele Bria fiind unul dintre promotorii cei mai cunoscuți.

Un ultim aspect despre Sfânta Taină a Mirungerii merită subliniat, în legătură cu binecunoscutul document al CMB, anume *Baptism, Eucharist and Ministry* (BEM), tradus în limba română cu *Botez, Euharistie și Slujire*[657]. Vom reveni la conținutul acestui document în altă parte, însă pentru această problematică este de menționat că respectivul document, redactat de teologi din tradiții creștine diferite, nu a reținut însemnătatea Sfintei Taine a Mirungerii. De fapt, aceasta este una din criticile aduse de Bisericile Ortodoxe cu privire la conținutul general al documentului[658].

2.2.1.3. Sfânta Taină a Euharistiei și Sfânta Liturghie

Săvârșirea Sfintei Euharistii are loc doar în cadrul slujbei denumită Sfânta Liturghie. Dacă astăzi ritualul în sine este unul destul de larg și de

---

[656] Diac. Asist. Ion BRIA, „Ecleziologia comuniunii”, p. 672.

[657] *Baptism, Eucharist and Ministry*, Faith and Order Paper No. 111, WCC Publications, Geneva, 1982; *Botez, Euharistie, Slujire*, traducere de Anca MANOLACHE, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-2/1983, pp. 21-57.

[658] „Cea mai importantă lipsă semnalată de ortodocşi, în această secțiune a documentului amintit, este aceea a unui capitol despre Taina Mirungerii” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 69). În acest sens, este de folos comentariul Pr. Prof. Nicolae Moşoiu: „După cum observa părintele profesor Ion Bria, cea mai importantă lipsă semnalată de ortodocşi, inclusiv de cei români, în secţiunea despre Botez, este aceea a unui capitol despre Sfânta Taină a Mirungerii. Documentul se limitează la a afirma că Taina aceasta semnifică „pecetea darului Duhului”, fiind asociată cu transmiterea Duhului, cu comentariul că unii se întreabă de ce este necesar să se adauge un rit separat între Botez şi primirea la împărtăşirea euharistică. Documentul n-a reţinut acea concepţie integrală a Bisericii vechi despre „naşterea din nou”, „pecetea darului Sfântului Duh”, „cuminecarea cu Trupul şi Sângele Domnului”[...]. Botezul împreună cu Mirungerea şi primirea Euharistiei constituie ritual de primire în Biserică (de iniţiere) şi de aceea se săvârşesc într-o singură celebrare liturgică. Trebuie deci să fie afirmată unitatea acestor trei taine, deşi fiecare în parte are sensul ei distinct: Botezul este un eveniment pascal, actualizând moartea şi învierea împreună cu Hristos; Mirungerea este un eveniment penticostal, alăturând pe cel botezat la comunitatea înfiinţată la Cincizecime şi pecetluindu-se cu darul Duhului Sfânt; Euharistia este un eveniment ecclesial-eshatologic, deoarece comuniunea euharistică în Biserica văzută prefigurează Împărăţia în lumea viitoare” (Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU, „Implicații ecumenice şi misiologice ale Botezului nostru”, în Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Elemente de istorie, doctrină și practică misionară*, p. 369).

bogat în simbolisme, esența este dată de săvârșirea tainei Euharistiei, care a cunoscut diferite numiri[659]: frângerea pâinii[660], cina Domnului[661], paharul binecuvântării[662] etc. Pentru a prezenta ideile teologice ale Pr. Bria cu privire la Euharistie și Liturghie, trebuie să analizăm mai întâi evenimentul comemorat de acestea, anume *moartea și învierea lui Iisus Hristos*. Dacă ar fi să definim teologia pr. Bria în câteva cuvinte, negreșit ar trebui să spunem că are în centrul Învierea din morți a lui Iisus Hristos. Pr. Bria a fost teologul bucuriei pascale și al potirului euharistic.

În primul rând, Pr. Bria este convins de adevărul învierii, care însă nu poate fi explicat cu rațiunea umană, ci doar acceptat prin mărturia martorilor[663], a celor care l-au întâlnit pe Hristos înviat din morți: „Nu este uşor pentru creştini să explice învierea lui Hristos şi să se identifice cu experienţa lui Hristos răstignit şi înviat"[664]. Totuși, „în inima bibliei canonice creștine"[665] se află vestea morții pe cruce și a învierii din morți a lui Iisus Hristos: „Iisus a ieşit din mormânt precum S-a născut din Maica Sa; îngerii n-au cunoscut cum S-a întrupat, ostaşii n-au simţit când a înviat; ambele sunt mistere pecetluite, pe care numai credinţa le deschide"[666].

---

[659] A se vedea: Ieromonah Petru PRUTEANU, *Liturghia ortodoxă. Istorie și actualitate*, ediția a doua, revizuită și completată, Editura Sophia, București, 2013, pp. 12-13.

[660] „Şi stăruiau în învăţătura apostolilor şi în împărtăşire, în frângerea pâinii şi în rugăciuni" (Faptele Apostolilor 2, 42); „Şi în fiecare zi, stăruiau într-un cuget în templu şi, frângând pâinea în casă, luau împreună hrana întru bucurie şi întru curăţia inimii" (Faptele Apostolilor 2, 46); „În ziua întâi a săptămânii (Duminică) adunându-ne noi să frângem pâinea, Pavel, care avea de gând să plece a doua zi, a început să le vorbească şi a prelungit cuvântul lui până la miezul nopţii" (Faptele Apostolilor 20, 7).

[661] „Nu puteţi să beţi paharul Domnului şi paharul demonilor; nu puteţi să vă împărtăşiţi din masa Domnului şi din masa demonilor" (I Corinteni 10, 21); „Căci mai întâi aud că atunci când vă adunaţi în biserică, între voi sunt dezbinări, şi în parte cred. Căci trebuie să fie între voi şi eresuri, ca să se învedereze între voi cei încercaţi. Când vă adunaţi deci laolaltă, nu se poate mânca Cina Domnului" (I Corinteni 11, 18-20).

[662] „Paharul binecuvântării, pe care-l binecuvântăm, nu este, oare, împărtăşirea cu sângele lui Hristos? Pâinea pe care o frângem nu este, oare, împărtăşirea cu trupul lui Hristos?" (I Corinteni 10, 16).

[663] „Cea mai importantă probă a învierii Sale este aceea a manifestărilor directe, personale, a întâlnirilor obiective cu apostolii Săi, chiar în ziua învierii şi, apoi între Paşti şi Înălţare. Mărturia celor ce L-au văzut înviat are o importanţă capitală" (Ion BRIA, *Iisus Hristos,* p. 88).

[664] Pr. Prof. Ion BRIA, „Taina lui Hristos pascal", în *Telegraful Român*, nr. 13-16/1996, p. 1.

[665] Pr. Prof. Ion BRIA, „Revelația și mesajul Învierii lui Iisus Hristos", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 115/1994, p. 2.

[666] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 264.

Pr. Bria consideră că ar trebui să înțelegem această înviere a lui Hristos ca a doua geneză a lumii, El devenind Noul Adam: „Întruparea, Paştele, Moartea şi învierea lui Hristos - Noul Adam constituie un fapt unic, irepetabil, care a schimbat lumea vechiului Adam. Cu învierea Lui, ceva radical s-a întâmplat în condiţia şi în istoria umanităţii, astfel că moartea şi răul nu mai au putere absolută”[667]. Tot în acest sens, în altă parte, va spune că „misterul întrupării se vede la învierea din morţi a lui Hristos, comparată cu a doua geneză, când Hristos, al doilea Adam, devine capul unei noi umanităţi, pe care El o poartă cu Sine în eternitate”[668]. Legătura dintre Adam cel Vechi și Adam cel Nou trebuie remarcată și în cântările pascale, unde se face amintire de protopărinții Adam și Eva. Chiar Icoana Învierii din mormânt ne arată pe Hristos înviat care îi ridică pe cei doi din robia iadului și a întunericului. Am vorbit deja

---

[667] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, pp. 294-295.

[668] Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, p. 58. Despre această înțelegere a unei noi realități a lumii prin înviere, redăm și alte pasaje din lucrările Pr. Bria: „Cu învierea, cadrul istoric al existenţei umane a fost schimbat; ceva nou s-a produs în viaţa omenirii în acel moment” (Pr. Prof. Ion BRIA, „«Vie împărăția Ta». Note și comentarii pe marginea Conferinței Mondiale de Misiune și Evanghelizare de la Melbourne – Australia, 14-24 mai 1980”, p. 135); „O mutare fundamentală s-a produs în starea omenirii în noaptea Învierii” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 207); „Învierea nu e în cazul lui Iisus o reanimare, ci o viaţă nouă, un nou mod de a fi. Există deci o mare diferenţă între învierea lui Lazăr şi învierea lui Iisus. Nu e vorba de o supravieţuire, de o reîmpreunare a trupului cu sufletul, ci de o nouă existenţa, continuă, veşnică” (Ion BRIA, *Iisus Hristos*, p. 89); „Cu învierea lui Hristos începe o etapă nouă în istoria omenirii, deoarece pentru prima dată puterea lui Dumnezeu se arată mai puternică decât păcatul şi moartea. Nimic din cele ale istoriei, nici moartea, nu poate să reziste la acţiunea iubirii lui Dumnezeu în Fiul Său înviat. Moartea este învinsă definitiv, o nouă viaţă apare în lume, nu prin reîncarnare sau readucere la viaţă a unui mort, ci prin trecerea lui Iisus Hristos la o altă existenţa în sânul lui Dumnezeu” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p. 224); „O mutare fundamentală s-a produs în starea omenirii în noaptea învierii” (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 263); „Învierea lui Hristos este un eveniment revelator cu rezonanţe cosmice, universale, comparat cu un focar a cărui lumină se răsfrânge nu numai peste creştini, ci şi peste „tot omul care vine în lume”. Din cauza învierii lui Iisus, toţi şi toate sunt chemate la viaţă eternă. Iisus este, desigur, o persoană istorică individuală, dar El este în acelaşi timp capul, Noul Adam, care recapitulează totul în Dumnezeu [...]. O dată cu învierea Sa, Iisus a transformat umanitatea Sa, îmbrăcând-o nu cu „haine de piele“, ca după căderea în păcat (Fac. 3, 21), ci cu haina luminoasă a harului. A înnoit firea oamenilor, „urmaşii lui Adam“, cu strălucirea „Noului Adam”(Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Mari sărbători creștine, praznice împărătești*, p. 29, p. 31); „Învierea lui Hristos constituie singura speranță a omenirii. Viața dincolo de moarte, lumea care va să vină, Împărăția lui Dumnezeu, sunt dăruite din momentul ridicării Sale din mormânt, locul nemuririi” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Revelația și mesajul Învierii lui Iisus Hristos”, p. 2).

de Taina Botezului care înseamnă tocmai experiența personală a morții și învierii lui Hristos, a doua naștere a fiecăruia dintre noi[669]. Această legătură Biserica primară o evidenția mai ales prin săvârșirea botezului catehumenilor în noaptea de Paști[670]. Pentru Pr. Bria, învierea din morți a lui Hristos este „cheia de interpretare a istoriei"[671] și propune „repunerea învierii în centrul istoriei Bisericii și al misiunii"[672].

Apoi, Pr. Bria acuză la modul general Bisericile de o lipsă de entuziasm față de această veste a Învierii, ceea ce înseamnă o atașare mult prea mare de cele ale lumii acesteia[673]. În fond, Învierea trimite în mod direct la Împărăția lui Dumnezeu care nu aparține acestei lumi. Pr. Bria se întreabă retoric: „În ce măsură este misterul pascal al lui Hristos Cel răstignit şi slăvit evident în stilul de viaţă şi de credinţă, în structurile şi deciziile ecleziale pământeşti şi în mărturia evanghelistică a Bisericii? [...]. Trebuie să mărturisim că o pasiune pentru Paşti nu este tipică în cele mai multe dintre Biserici astăzi, pentru că Bisericile au fost prea legate de istoria lor şi şi-au uitat natura lor profetică"[674]. În fiecare duminică creștinii ar trebui să se salute cu salutul pascal, atât pentru bucuria lor dar

---

[669] „Prin ritualul botezului săvârşit în numele Sfintei Treimi, credinciosul leapădă „tunica din piele" şi se îmbracă în haină luminoasă, intră în mormânt şi înviază împreună cu Hristos (Romani 6, 4-10). Botezul e asimilat cu renaşterea, învierea (Galateni 3, 27; 2 Corinteni 5, 15), prin care credinciosul capătă frumuseţe şi nobleţe de origine" (Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei*, p. 36).

[670] „L'office de Pâques rappelle égalaient le baptême des catéchumènes qui, durant les premiers siècles, avait lieu lors des grandes fêtes de l'Eglise. En fait, un lien profond existe entre le baptême et la résurrection" (Ion BRIA, „La Résurrection, bonne nouvelle et témoignage", în Monseigneur Daniel CIOBOTEA, Professeur Ion BRIA, eds., *Regards sur l'Orthodoxie*, 1993, p. 73).

[671] Ion BRIA, *Iisus Hristos*, p. 90.

[672] Ion BRIA, „Dinamici ale reînvierii în tradiţia bisericească si în misiune", p. 247.

[673] „Quelle signification prend, dans la mission apostolique de l'Eglise, l'hymne de joie de la résurrection: "Christ est ressuscité"? Dans quelle mesure l'enthousiasme de Pâques est-il perceptible dans le témoignage évangélique des croyants aujourd'hui?" (Rév. Prof. Ion BRIA, „L'Orthodoxie et le mouvement oecuménique. Contribution orthodoxe au domaine de la mission", în *Orthodoxie et mouvement oecuménique*, Etudes Théologiques 6, Les Editions Du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1986, pp. 203-204). A se vedea și: Ion BRIA, „La Résurrection, bonne nouvelle et témoignage", p. 72.

[674] Ion BRIA, „Dinamici ale reînvierii în tradiţia bisericească si în misiune", pp. 247-248. Tot în acest studiu, în altă parte, va spune că „trebuie să existe o corespondenţă reală între viziunea pascală a existenţei umane şi viaţa evanghelică vrednică a copiilor împărăţiei lui Dumnezeu. Trebuie de asemenea să existe o corespondenţă reală între Paştile eshatologic şi Ierusalim pe de o parte şi instituţiile, învăţăturile şi etica ecleziologice pământeşti ale comunităţii creştine, pe de altă parte. Biserica ar trebui să reziste tentaţiei de a a fi o copie pioasă a naţiunii sau societăţii căreia îi aparţine" (Ion BRIA, „Dinamici ale reînvierii în tradiţia bisericească si în misiune", pp. 252-253).

și pentru răspândirea acestei minunate vești. Astăzi, cel puțin în Biserica Ortodoxă Română, salutul pascal este folosit doar între perioada pascală și până la Înălțare. Apreciem totuși că în unele parohii, preotul deschide mereu cuvântul predicii cu acest salut: Hristos a înviat!, credincioșii prezenți răspunzând cu: Adevărat a înviat! Acest lucru are susținere teologică deoarece duminica este ziua Domnului[675]. Putem spune că în fiecare duminică celebrăm Paștile Domnului[676]. Bineînțeles, excepție fac anumite praznice împărătești care cad în zilele de duminică.

---

[675] „În fiecare duminică liturghia este o oportunitate pentru toţi creştinii să spună unii către alţii: „Hristos a înviat - Adevărat că a înviat" (Ion BRIA, „Valorile simbolice din experienţa contemporană a Ortodoxiei", în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 109); „Toți creștinii sunt trimiși să împărtășească bucuria Învierii, spunând altora: „Hristos a înviat" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 210); „toată teologia ortodoxă este cuprinsă în „Hristos a înviat", care este un strigăt și un angajament contra morții, pentru viață, contra mormântului" (Pr. Prof. Ioan BRIA, „O sinteză ortodoxă a Teologiei dogmatice", p. 14); „Biserica confirmă învierea istorică a lui Hristos în fiecare liturghie. El n-a rămas între cei morţi. El se arată şi se manifestă după înviere, sub forma Euharistiei. Nimeni nu poate nega învierea. Creştinii sunt trimişi să anunţe „Hristos a înviat" (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, 1996, p. 62); „În acest efort pentru sfinţenie-credibilitate, Biserica trebuie să se întoarcă către mesajul pastoral şi evanghelist par excellence al Bisericii primare: „Hristos a înviat!" (Ion BRIA, „Dinamici ale reînvierii în tradiţia bisericească si în misiune", p. 247); „Le message évangélisateur de l'Eglise: „Christ est ressuscité" (Rév. Prof. Ion BRIA, „L'Orthodoxie et le mouvement oecuménique. Contribution orthodoxe au domaine de la mission", p. 203); „Christ est ressuscité! Il est vraiment ressuscité!" C'est l'acclamation joyeuse par laquelle les fidèles orthodoxes, à la fin de la Semaine sainte, saluent la fête étincelante de la résurrection, au sortir d'une impressionnante liturgie de nuit" (Ion BRIA, „La Résurrection, bonne nouvelle et témoignage", p. 71); „Sa logique est la Résurrection et son acteur principal est le Christ lui-même. Christ est ressuscité ! Tel est le salut du jour du Seigneur, jour de louange et d' action de grâce ; tel est le message évangélisateur et pastoral de l'Église des apôtres. L'esprit de la Résurrection, cet enthousiasme de Pâques, doit pénétrer tout effort d'évangélisation" (Ion BRIA, „Liturgie et mission", în Ion BRIA, Philippe CHANSON, Jacques GADILLE, Marc SPINDLER eds., *Dictionnaire oecuménique de missiologie. Cent mots pour la mission*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2001, p. 190); „Cel ce primeşte lumina învierii este chemat să transmită la rândul său această lumină zicând: „Hristos a înviat", fiecare creştin devine martor contemporan al lui Hristos, creând în jurul lui un spaţiu de lumină, de bucurie şi de viaţă" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Taina lui Hristos pascal", p. 1).

[676] „Euharistia nu se celebrează în ziua instituirii ei, înainte de răstignire, ci în ziua învierii, ca retrăire a Paştelui Noului Testament" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p. 157); „liturghia rămâne mediul în care comunitatea se adună pentru a cânta împreună, a se ruga, a se împăca şi cumineca împreună. Este un fel de „paşte" săptămânal" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 85); „Biserica nu a vrut să-şi limiteze misiunea la o luptă ideologică reacţionară, ci să descopere toate căile posibile de a predica Evanghelia şi de a sărbători Paştile în fiecare duminică" (Ion BRIA, „Valorile simbolice din experienţa contemporană a Ortodoxiei", p. 116); „În fiecare duminică ei sărbătoresc ziua învierii,

Referitor la Slujba Învierii din noaptea de Paști, Pr. Bria sesizează câteva aspecte importante. Întâi de toate, această anunțare a Învierii lui Hristos se face în afara locașului de cult, ceea ce arată tocmai universalitatea mesajului pascal. Întreaga făptură și întreaga creație este chemată să primească vestea Învierii lui Hristos[677]. De asemenea, în cadrul Vecerniei din Duminica Învierii citirea Evangheliei în diferite limbi nu înseamnă altceva decât misiunea creștinilor de a răspândi vestea Învierii la toate neamurile. Apoi, revenind la slujba de Paști, în cadrul Liturghiei se citește pericopa evanghelică din Evanghelia după Ioan, care ne vorbește despre Cuvântul lui Dumnezeu[678]. Se dorește să se sublinieze că Hristos cel Înviat este Fiul lui Dumnezeu, creatorul lumii văzute și nevăzute[679]. De aceea, Icoana Pantocrator este simbolul Ortodoxiei[680].

Revenind la Euharistie, la ultima cină Hristos se oferă Apostolilor în chip euharistic și îi îndeamnă să facă aceasta spre pomenirea Sa[681] și în amintirea morții sale[682]. Cu alte cuvinte, Euharistia se face din porunca lui

---

iar cântând „Hristos a înviat" ei anunţă domnia lui Hristos" (Ion BRIA, „Misiune și secularizare în Europa", în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 138); „Locașul Bisericii simbolizează locul unde a înviat Domnul, iar Liturghia se face Duminica, ziua învierii" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 207); „Creştinii au ţinut să se identifice cu victoria lui Hristos asupra morţii, de aceea comemorează învierea în fiecare Duminică, prin celebrarea Euharistiei sau a Sfintei Cuminecături" (Ion BRIA, *Iisus Hristos*, p. 123);

[677] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 208; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa*, p. 166.

[678] Ioan 1, 1-14.

[679] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 208, p. 369; Pr. Prof. Ion BRIA, „Un mare teolog ortodox, intelectual român și pioner ecumenic: Părintele Ioan Coman (1902-1987)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-6/1987, p. 236.

[680] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa*, p. 166; Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 369.

[681] Ciprian STREZA, *„Aceasta să o faceți spre pomenirea Mea" (Lc. 22, 19). De la binecuvântarea după cină (Birkat Hamazon) la Euharistia Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018.

[682] Textele scripturistice pentru Euharistie sunt următoarele: „Iar pe când mâncau ei, Iisus, luând pâine şi binecuvântând, a frânt şi, dând ucenicilor, a zis: Luaţi, mâncaţi, acesta este trupul Meu. Şi luând paharul şi mulţumind, le-a dat, zicând: Beţi dintru acesta toţi, că acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor. Şi vă spun vouă că nu voi mai bea de acum din acest rod al viţei până în ziua aceea când îl voi bea cu voi, nou, întru împărăţia Tatălui Meu" (Matei 26, 26-29); „Şi, mâncând ei, a luat Iisus pâine şi binecuvântând, a frânt şi le-a dat lor şi a zis: Luaţi, mâncaţi, acesta este Trupul Meu. Şi luând paharul, mulţumind, le-a dat şi au băut din el toţi. Şi a zis lor: Acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulţi se varsă. Adevărat grăiesc vouă că de acum nu voi mai bea din rodul viţei până în ziua aceea când îl voi bea nou în împărăţia lui Dumnezeu" (Marcu 14, 22-25); „Şi a zis către

Hristos, dar și ca semn al învierii sale[683]. În ceea ce privește prezența reală a lui Hristos în sfintele daruri, Biserica Ortodoxă păstrează acest adevăr cu credință și cu sfințenie[684]. Pr. Bria amintește și de faptul că și în afara Liturghiei, sfintele daruri sunt păstrate cu sfințenie tocmai că reprezintă trupul Domnului euharistic: „Prezența lui Hristos în darurile euharistice (de mulțumire) nu este simbolică sau memorială, ci reală și efectivă. De aceea Sfintele Daruri se păstrează și după liturghie"[685].

Prin Euharistie și prin Liturghie refacem drumul vieții lui Hristos, însă nu în mod fizic ci în mod sacramental sau liturgic[686]. Prin Euharistie suntem legați de Învierea și de Înălțarea lui Hristos, prin Euharistie suntem legați de Cincizecime și de Pogorârea Sfântului Duh[687]. Dacă

---

ei: Cu dor am dorit să mănânc cu voi acest Paşti, mai înainte de patima Mea, căci zic vouă că de acum nu-l voi mai mânca, până când nu va fi desăvârşit în împărăţia lui Dumnezeu. Şi luând paharul, mulţumind, a zis: Luaţi acesta şi împărţiţi-l între voi; Că zic vouă: Nu voi mai bea de acum din rodul viţei, până ce nu va veni împărăţia lui Dumnezeu. Şi luând pâinea, mulţumind, a frânt şi le-a dat lor, zicând: Acesta este Trupul Meu care se dă pentru voi; aceasta să faceţi spre pomenirea Mea. Asemenea şi paharul, după ce au cinat, zicând: Acest pahar este Legea cea nouă, întru Sângele Meu, care se varsă pentru voi" (Luca 22, 15-20); „Căci eu de la Domnul am primit ceea ce v-am dat şi vouă: Că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vândut, a luat pâine, şi, mulţumind, a frânt şi a zis: Luaţi, mâncaţi; acesta este trupul Meu care se frânge pentru voi. Aceasta să faceţi spre pomenirea Mea. Asemenea şi paharul după Cină, zicând: Acest pahar este Legea cea nouă întru sângele Meu. Aceasta să faceţi ori de câte ori veţi bea, spre pomenirea Mea. Căci de câte ori veţi mânca această pâine şi veţi bea acest pahar, moartea Domnului vestiţi până când va veni. Astfel, oricine va mânca pâinea aceasta sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie, va fi vinovat faţă de trupul şi sângele Domnului" (I Corinteni 11, 23-27).

[683] „De la început, creştinii s-au adunat pentru frângerea pâinii în ziua întâi a săptămânii (Fapte 20, 7). Acesta este sacramentul, semnul distinctiv al eccleziei creştine. Condiţia împărtăşirii cu trupul lui Hristos: „Sărutarea sfântă" (Romani 16, 16), reconcilierea" (Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, p. 66).

[684] „The church puts a special emphasis on the eucharistic-sacramental way of receiving the life of Christ precisely because the breaking of the bread is a living memorial of his broken humanity of the cross. The eucharist is the central model and experience of the nature of life in the body of Christ in so far as the church is proclaiming and participating in the death as a way forward. The eucharist is a total identification with Christ" (Prof. Ion BRIA, „The significance of the theme: some preliminary observations", în Ion BRIA, ed., *Jesus Christ – the Life of the World*, p. 16).

[685] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 14.

[686] Pr. Prof. Ion BRIA, „Taina lui Hristos pascal", p. 1.

[687] „Euharistia este orientată și legată deplin de taina Învierii, de Înălțare, de Cincizecime și de cea de-A Doua Venire a lui Hristos. Ea poate fi înțeleasă în funcție de Învierea lui Hristos, ai cărei mărturisitori noi suntem în Euharistie, de Cincizecime, ai cărei beneficiari suntem în Euharistie și de Înălțarea lui Hristos, pe care Îl însoțim și la a cărui slavă participăm prin ea" (ÎPS IRINEU, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul

suntem atenți, ne spune Pr. Bria, sfântul altar prezintă două particularități care fac trimitere la două adevăruri teologice. Primul dintre ele se referă la existența sfintei mese, care trimite la jertfă dar și la cina cea de taină a lui Hristos[688]. Acesta stă cu noi de față și ne oferă Trupul și Sângele Său: „Așa cum altădată El a stat la masă cu ucenicii, tot așa prin Liturghie, El petrece continuu, cu întreaga Biserică praznicul pascal"[689]. De asemenea, Scaunul sau Tronul cel de Sus trimite la Tronul Tatălui ceresc. Întreaga Liturghie și Sfânta Euharistie comportă această mișcare către Tronul de Sus[690]. Nu este vorba despre altceva decât despre recapitularea tututor în Dumnezeu, de care ne vorbește Sf. Apostol Pavel[691]. Deja la începutul Liturghiei, liturghisitorul ne anunță că suntem *deja și nu încă* în Împărăția lui Dumnezeu, prin rostirea Binecuvântării mari: „Liturghia se deschide cu doxologia: „Binecuvântată este împărăţia Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh", pe care preotul o rosteşte în timp ce face semnul crucii peste masa altarului cu cartea Evangheliei. Scopul Liturghiei este anunţat aici: a duce poporul, neamurile, prin Hristos, prin Biserică, în împărăţia lui Dumnezeu - Sfânta Treime"[692]. În cuvintele ÎPS Irineu, „în Biserică și în Euharistie, prin lucrarea Sfântului Duh, credincioșii intră în comuniune de iubire cu Dumnezeu și cu semenii lor, intră în Împărăția lui Dumnezeu"[693].

Ținând cont de toate acestea, Pr. Bria insistă asupra a două lucruri esențiale: prezența celor botezați, a comunității eclesiale, și participarea la viața care izvorăște din Sfântul Potir. În mod logic, cele două sunt legate. Pentru a te împărtăși, trebuie mai întâi să participi la Sfânta Liturghie.

Olteniei, „Trăirea eshatologică a morții și învierii Mântuitorului în Biserică prin Sfânta Euharistie", în Pr. Prof. Dr. Ștefan BUCHIU coord., *Sensurile și importanța Sfintei Taine a Spovedaniei și ale Sfintei Taine a Împărtășaniei în teologia, spiritualitatea și misiunea ortodoxă contemporană*, Editura Basilica, București, 2015, p. 68).

688 Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 211.

689 Magistrand Ion BRIA, „Aspectul dogmatic al Sfintei Liturghii", pp. 411-419.

690 „Din punct de vedere al simbolismului, centrul întregului locaș liturgic este tronul sau scaunul de sus, care redă cel mai bine imaginea tronului slavei lui Dumnezeu. Tronul este simbolul Tatălui, numit „cel ce șade" (Apoc. 4, 3). Orientarea comunității-slujitori și credincioși- către tron corespunde cu atragerea umanității de către Fiul ca arhiereu și mijlocitor, spre și în sânul Tatălui. Fiul este calea de întoarcere la Tatăl. Credinciosul revine și este adus Tatălui de către Păstorul cel bun" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 213-214).

691 „Iar când toate vor fi supuse Lui, atunci şi Fiul însuşi Se va supune Celui ce I-a supus Lui toate, ca Dumnezeu să fie toate în toţi" (I Corinteni 15, 28).

692 Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 39.

693 ÎPS Irineu POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, „Trăirea eshatologică a morții și învierii Mântuitorului în Biserică prin Sfânta Euharistie", p. 54.

Dacă în trecut oamenii se uitau la curcubeu, astăzi creștinii trebuie să aibă privirea către Potir, noul legământ al lui Dumnezeu cu oamenii[694]. Atunci când se rostesc cuvintele de instituire, preotul nu se exprimă la singular sau că doar o parte din cei prezenți trebuie să se apropie de potir, ci la plural, că sfintele daruri se aduc pentru toți: „Participarea tuturor credincioşilor la viaţa liturgică a parohiei, trebuie să rămână legea de aur a pastorației. Împărtășania este baza comunităţii creștine, forţa unităţii și solidarităţii ei. Credincioşii caută în afară ceea ce nu găsesc sau li se refuză înlăuntrul parohiei. Mulţi credincioşi ortodocşi caută aiurea derivate ale Împărtăşaniei, deoarece preoții uită că Liturghia nu are alt scop decât împărtășirea credincioşilor. De aceea, este de datoria lor să atragă din nou mulţimile spre potir prin slujbe care hrănesc şi adapă pe cei flămânzi şi însetaţi de Hristos cel răstignit și înviat”[695].

Problema împărtășirii dese sau rare a credincioșilor revine de foarte multe ori în lucrările Pr. Bria. Această situație este legată de înțelegerea primară a Bisericii cu privire la termenul *ecclesia*, care însemna adunarea pentru euharistie. Iar în acest sens, expresia „trupul lui Hristos” pare să fie mult mai cuprinzătoare decât expresia „poporul lui Dumnezeu”[696], oferind o înțelegere sacramentală a comunității locale[697]. De fapt, eclesiologia euharistică are această interpretare că „a se aduna în biserici” nu înseamnă altceva decât adunarea pentru săvârșirea și primirea Euharistiei[698]. Pr. Bria consideră că la origine *ecclesia* s-a manifestat mai ales prin adunarea euharistică[699]. Această mișcare se realizează imediat

---

[694] Pr. prof. dr. Ion BRIA, „Dumnezeu – „mai presus-de-ființă” – Treime – „de-o-ființă și nedespărțită” – cuvinte pentru Ortodoxie”, p. 3.

[695] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, p. 100.

[696] A se vedea: Angelo NICOLAIDES, „The *Laos tou Theou* – An Orthodox View of the People of God”, în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 1/2010, pp. 1-5.

[697] „Când limbajul Duhului este utilizat în privinţa Bisericii, terminologia eclesiologică trece de la expresia „poporul lui Dumnezeu”, care pare să fie mai degrabă o definiţie instituţională în perspectivă profetică, la expresia mai cuprinzătoare „Trupul lui Hristos”, care implică o înţelegere euharistic-sacramentală a „comunităţii - koinonia - Duhului Sfânt” (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 76).

[698] „Şi aceasta poruncindu-vă, nu vă laud, fiindcă voi vă adunaţi nu spre mai bine, ci spre mai rău. Căci mai întâi aud că atunci când vă adunaţi în biserică, între voi sunt dezbinări, şi în parte cred. Căci trebuie să fie între voi şi eresuri, ca să se învedereze între voi cei încercaţi. Când vă adunaţi deci laolaltă, nu se poate mânca Cina Domnului” (I Corinteni 11, 17-20).

[699] „Practicarea Euharistiei face însă parte din structura de bază a celi dintâi comunități creștine, formată din „Rămășița” poporului lui Israel (Isaia 11, 21) adunată în

după Cincizecime, ceea ce înseamnă că identitatea Bisericii este de natură euharistică[700]. Mai mult decât atât, „fără această structură euharistică, Biserica ar abandona vocația ei de la început și s-ar lipsi de izvorul existenței, misiunii și unității ei divino-umane”[701]. Rezumând această idee a Pr. Bria, teologul Sorinel Pătcaș afirmă: „În acest sens, Bria subliniază că termenul de „eclesia” are o pronunțată dimensiune liturgică, întrucât în primele secole creștine, prin „Biserică” se înțelegea adunarea celor botezați pentru a săvârși Liturghia”[702]. Totuși această poziționare ridică o problemă pe care Pr. Bria a analizat-o și a dezbătut-o în mai toate lucrările sale, anume împărtășirea credincioșilor. Cu puțin timp înainte de trecerea la cele veșnice, Pr. Bria ar fi fost întrebat ce este de făcut astăzi în Biserică, la care răspunsul a fost unul destul de direct: *preoții trebuie să ieșe din altare cu sfintele potire*[703]. În continuare vom analiza și această problematică.

Sfânta Euharistie adună credincioșii dintr-o comunitate locală și oferă șansa comuniunii verticale, cu Hristos în Sfântul Duh, dar și comuniunea pe orizontală cu ceilalți membrii ai Bisericii[704]. Însă ce se întâmplă dacă nu are loc această comuniune în jurul Euharistiei? În cuvintele Pr. Bria, „Liturghia este actul unic al comunității, fără de care ea și-ar pierde identitatea ei de trup ales al lui Hristos. Euharistia este de aceea destinată pentru comunitate. Preotul paroh este conștient că remediul împotriva dezmembrării parohiale este Cina euharistică”[705]. Dincolo de teorie, ne spune Pr. Bria, se află o realitate nefericită. În cele

---

jurul Apostolilor (Fapte 2, 42)” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 156).

[700] „Paharul binecuvântării, pe care-l binecuvântăm, nu este, oare, împărtăşirea cu sângele lui Hristos? Pâinea pe care o frângem nu este, oare, împărtăşirea cu trupul lui Hristos? Că o pâine, un trup, suntem cei mulţi; căci toţi ne împărtăşim dintr-o pâine” (I Corinteni 10, 16-17).

[701] Pr. Dr. Ion BRIA, „Biserica și Liturghia”, p. 481.

[702] Drd. Sorinel PĂTCAȘ, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria,* p. 41.

[703] O mărturie asemănătoare este consemnată în Autobiografia Pr. Bria, care amintește de o discuție cu un preot din zona Sibiului: „Mi-a cerut sfatul, mie care n-aveam această experienţă parohială: „Practicaţi liturghia cu cuminecarea credincioşilor botezaţi, e ceva firesc, obligatoriu”. Orice creştin botezat este iluminat, sfinţit, pecetluit cu mir, este mădular al Trupului lui Hristos, în veac, deci are dreptul să primească ca hrană trupul frânt pe cruce al lui Hristos în pâinea frântă pe altar de preot. Misterul euharistiei stă în această reciprocitate sacramentală. Lumânarea de la împărtăşanie e lumânarea de la botez, e semnul că acel ce o poartă este deja membru al Trupului lui Hristos” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, Al *doilea botez,* pp. 220-221).

[704] Magistrand Ion BRIA, „Aspectul dogmatic al Sfintei Liturghii”, p. 423.

[705] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei,* p. 313.

mai multe cazuri, comunitățile locale parohiale sunt lipsite de prezența credincioșilor la slujbele Bisericii, iar dacă totuși unii ajung, un număr foarte mic se apropie de Sfântul Potir. Aici trebuie să precizăm că totuși viziunea Pr. Bria poate fi considerată unilaterală și în consecință privește situația din Biserica Ortodoxă Română, cel puțin din vremea sa, nu neapărat că astăzi lucrurile ar sta cu mult diferit. Apreciem totuși că în diaspora românească există semnale de revigorare euharistică, care se realizează, așa cum considera și Pr. Bria, doar prin apropierea parohienilor sau a enoriașilor de potir.

Pr. Bria vorbește de gestul de a nu împărtăși enoriașii ca fiind o anomalie pastorală[706]. Fără împărtășirea credincioșilor Liturghia își pierde din scopul cel mai suprem: unirea omului cu Dumnezeu[707]. Pr. Bria amintește de falsa dilemă a împărtășirii dese sau rare, care oricum nu se aplică în cazul liturghisitorilor. Euharistia este Taina Bisericii, prin care Hristos se oferă ca adevărată mâncare și ca adevărată băutură[708]. Nu există separare între consacrarea euharistică și comuniunea euharistică, din punct de vedere teoretic. Din punct de vedere practic, consideră Pr. Bria, aducându-se ca argument numeroase impedimente penitențiale, liturghisitorii, chiar și ierarhi, refuză să practice împărtășirea credincioșilor[709]. Sunt situații în care această pregătire este suficientă prin participarea conștientă la ceea ce se întâmplă în Liturghie. Pr. Bria susține

---

[706] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 82.

[707] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 155.

[708] „Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veţi mânca trupul Fiului Omului şi nu veţi bea sângele Lui, nu veţi avea viaţă în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viaţă veşnică, şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi. Trupul este adevărată mâncare şi sângele Meu, adevărată băutură. Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el. Precum M-a trimis pe Mine Tatăl cel viu şi Eu viez pentru Tatăl, şi cel ce Mă mănâncă pe Mine va trăi prin Mine. Aceasta este pâinea care s-a pogorât din cer, nu precum au mâncat părinţii voştri mana şi au murit. Cel ce mănâncă această pâine va trăi în veac" (Ioan 6, 53-58).

[709] „Episcopul sau preotul care la Liturghie nu vestește cuvântul Evangheliei învierii și nu cheamă pe credincioși la împărtășire, nu numai că nu-și îndeplinește „slujba sfântă a acestei jertfe liturgice și fără de sânge", dar depreciază însăși natura liturghiei" (Pr. Dr. Ion BRIA, „Biserica și Liturghia", p. 486). De fapt, această legătură dintre Spovedanie și Euharistie este de influență paulină: „Oricine va mânca pâinea aceasta sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie, va fi vinovat faţă de trupul şi sângele Domnului. Să se cerceteze însă omul pe sine şi aşa să mănânce din pâine şi să bea din pahar. Căci cel ce mănâncă şi bea cu nevrednicie, osândă îşi mănâncă şi bea, nesocotind trupul Domnului. De aceea, mulţi dintre voi sunt neputincioşi şi bolnavi şi mulţi au murit" (I Corinteni 11, 27-30).

că tot ceea ce regăsim în Liturghie și în Biserică tocmai acest rol îl au, de a ne conduce la apropierea de Hristos euharistic. În asemenea condiții, Pr. Bria se întreabă: „De ce sunt îngroșate exigențele ascetice ale pocăinței, ale disciplinei penitențiale, exagerând severitatea mărturisirii păcatelor, considerată drept pregătire și condiție absolută la cuminecare euharistică, tocmai acolo unde credincioșii ar trebui să fie încurajați și ajutați și nicidecum blocați? Catehismele continuă să recomande împărtășirea credincioșilor doar în perioadele de post, ca și când Euharistia nu ar fi Taina centrală a Bisericii”[710]. Din nefericire, această îndepărtare a oamenilor de potir este din cazua și a celor care susțin că primirea Sfintei Euharistii nu este scopul principal al Liturghiei, ajungându-se la o spiritualizare a acesteia: „Există o oarecare tendință să se reducă spiritualitatea ortodoxă la „liturghia interioară”, să se acrediteze ideea că celebrarea Euharistiei, culminând cu sfințirea darurilor, nu implică în mod necesar împărtășirea credincioșilor”[711]. Efectele acestei îndepărtări pot fi multiple, dintre care cele mai importante rămân înstrăinarea de Dumnezeu, îndepărtarea de comunitate și chiar risipirea comunității locale sau a parohiei. Fără a se înțelege greșit, Pr. Bria recomandă spovedania sau mărturisirea, însă nu înțelege condiționarea permanentă a Euharistiei de Spovedanie: „Creşterea spirituală este posibilă numai când persoanele primesc euharistia după o mărturisire potrivită”[712]. Într-o exprimare dureroasă, Pr. Bria crede că atunci când

[710] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 75.

[711] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa*, p. 226; „După cum am spus, există o oarecare tendinţă să se reducă spiritualitatea ortodoxă la «liturghia interioară», să se acrediteze ideea că celebrarea Euharistiei, culminând cu sfinţirea darurilor, nu implică în mod necesar împărtăşirea credincioşilor, sau să fie exagerate măsurile canonice, disciplinare, care preced cuminecătura, prescrise în taina mărturisirii păcatelor. De observat că, în unele studii despre Taina Euharistiei, capitolul referitor la preoţia primită prin hirotonie şi la rolul preotului ca liturghisitor ia asemenea proporţii, de parcă liturghia ar fi o slujbă clericală, nu eclezială” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Cealaltă înfometare”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1990, pp. 50-51).

[712] Ion BRIA, „Dinamici ale Liturghiei în misiune”, p. 160. În altă parte, afirmă: „Spovedania este un act de împăcare cu comunitatea. Mărturisirea este totdeauna necesară, dar, mai ales, în cazul păcatelor grave şi după o lungă separare nejustificată de comunitatea liturgică” (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică,* vol. I, p. 365); „Nu există canon care să prevadă mărturisirea păcatelor ca obligaţie pentru toţi înainte de împărtăşirea cu Sfintele Daruri. Ea este obligatorie pentru cei vinovaţi de cazurile de imoralitate gravă şi pentru cei care au pierdut de mult timp legătura cu parohia. Există păcate grave care sunt sancţionate cu excluderea din comunitate sau cu excomunicare (abţinere impusă de la împărtăşanie). Este păcatul lui Iuda: trădarea lui Hristos” (Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, p.

enoriașii nu se împărtășesc ar fi echivalentul lipsei ucenicilor de la Cina lui Hristos[713]. În Cântarea Heruvicului din Sâmbăta Mare se spune că „Împăratul împăraților și Domnul Domnilor vine să se junghie și să se dea spre mâncare credincioșilor”[714], ori de cele mai multe ori atât clerici cât și credincioșii pot deveni nepăsători[715]. Așa cum vom vedea, pentru dimensiunea misionară a Liturghiei și Euharistiei, această îndepărtare de potir are consecințe misionare grave.

Am putea spune că cine dorește să înțeleagă Biserica Ortodoxă, trebuie mai întâi să înțeleagă Sfânta Liturghie. În cuvintele Pr. Bria, „Liturghia este într-adevăr o sinteză a elementelor fundamentale ale Ortodoxiei: predicarea Evangheliei (prin lecturile biblice, prin texte biblice transformate în rugăciuni, prin predici); mărturisirea credinţei apostolice şi tradiţionale (Simbolul de credinţa, texte liturgice în care se cuprind afirmaţii dogmatice); comuniune euharistică; rugăciune comună şi jertfă spirituală; spiritualitate comunitară; experienţa iubirii colective; pregustarea făgăduinţelor eshatologice; solidaritate în problemele social-umane”[716]. Ar trebui să se înțeleagă că prin Liturghie se actualizează

---

89). Foarte interesant este faptul că părintele Bria atrage atenția că acestea pot fi influențe monahale, care nu se pot aplica situațiilor reale din parohii: „Dată fiind această înţelegere a Liturghiei şi Euharistiei, discuţiile despre frecvenţa comuniunii credincioşilor este superfluă. De altfel, problema aceasta s-a ivit în practica monahilor şi rămâne să fie rezolvată de aceştia. Practica şi mistica chiliei sunt deosebite de practica şi mistica parohiei. Preoţii trebuie să găsească un ritm de împărtăşire a credincioşilor care se potriveşte cu viaţa parohiei. Cum Euharistia se săvârşeşte în fiecare duminică şi sărbătoare (în afară de zilele din Postul Mare), credincioşii sunt chemaţi să se împărtăşească la fiecare liturghie” (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 61); „În mod curent, primirea împărtăşaniei este precedată de mărturisirea păcatelor şi de rugăciunea de iertare a păcatelor. Dar şi aici, nu se pot aplica credincioşilor dintr-o parohie canoanele aspre ce au fost prevăzute pentru monahi în secolele de regresiune ale Bisericii” (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, pp. 61-62).

[713] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 63.

[714] *Liturghier*, p. 235.

[715] Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, p. 82.

[716] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine”, pp. 17-18. În altă parte, Pr. Bria va afirma: „Nu este necesar să menţionăm aici centralitatea Liturghiei pentru Biserica Ortodoxă şi spiritualitatea ei. Adunarea liturgică euharistică este în sens propriu realitatea imediată a Bisericii. Cultul este cheia spre înţelegerea ortodoxă a Bisericii” (Ion BRIA, „Rolul Bisericii în Evanghelism. Icoană sau Platformă?”, p. 29); „It has rightly been said that the best way of access to the heart of the Orthodox Church is the “divine liturgy”, the celebration of the holy mysteries (eucharist)” (Prof. Ion BRIA, „Celebrating life in the liturgy”, în Ion BRIA, ed., *Jesus Christ – the Life of the World*, p. 85).

întreaga iconomie a Sfintei Treimi, iconomia mântuirii noastre: „Aspectul liturgic este specific Bisericii Ortodoxe, care crede că în Liturghie se actualizează istoria mântuirii: prin anamneză comunitatea intră în relaţie cu evenimentele mântuirii realizate de Hristos; prin epicleză, comunitatea devine comuniunea Duhului Sfânt, adică Biserică sfinţită”[717].

Dacă ar fi să schimbăm registrul, și să vorbim din punct de vedere dogmatic, Pr. Bria are anumite puncte de subliniat. Întâi de toate, Liturghia și Euharistia au un conținut dogmatic. Dincolo de partea spirituală sau duhovnicească, învățătura de credință este transpusă și se reactualizează prin săvârșirea Sfintei Euharistii în Sfânta Liturghie. Din punct de vedere teologic vorbim de trupul lui Hristos în trei forme: istoric, tainic ca Biserică și euharistic, prin care se actualizează trupul tainic. Există așadar o legătură între hristologie, pnevmatologie și eclesiologie. Sau altfel spus, eclesiologia trebuie mereu legată de hristologie și pnevmatologie: „ecclesiocentrismul se fundamentează pe hristocentrismul euharistic și se realizează prin comuniunea euharistică”[718].

În ceea ce privește relația dintre pnevmatologie și eclesiologie trebuie reamintit rolul epiclezei. Prefacerea darurilor de pâine și de vin în Trupul real al lui Hristos se face doar prin invocarea și puterea Sfântului Duh. Duhul este Acela care ne sfințește pe noi, dar și cinstitele daruri: „Unul dintre cele mai importante aspecte ale eclesiologiei îl reprezintă *epiklesis* sau invocarea Sfântului Duh. Sfântul Duh este făgăduit în mod explicit atunci când Biserica oferă pâine şi vin spre a fi sfinţite. Există un moment în Liturghie în care rugăciunile şi darurile comunităţii îşi ating scopul prin preot. Amintind de Crucea şi de învierea lui Hristos, preotul lasă totul în mâna lui Dumnezeu Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt. Doar Duhul poate transforma substanţa elementelor şi vieţile celor care participă. Biserica poate celebra Euharistia doar pentru că este chemat Duhul Sfânt să facă ceea ce ea nu poate face. Duhul nu încetează niciodată să transforme pâinea noastră cea de toate zilele în pâinea veşniciei”[719].

---

[717] Pr. lect. dr. Sorin ŞELARU, *Biserica - laborator al învierii*, p. 149.

[718] Prof. Ion BRIA, „Aspectul comunitar al dumnezeieștii Euharistii”, p. 425.

[719] Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 66. Despre epicleză avem și alte mărturii ale Pr. Bria: „Epicleza, chemarea Duhului Sfânt este rugăciunea creştină prin excelenţă, deoarece creştinii trăiesc cu certitudinea că nu există timp şi spaţiu fără prezenţa vie şi venirea permanentă a lui Hristos cel înviat în Duhul Sfânt” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică”, p. 488); „Invocarea Duhului Sfânt (epicleza), în tot timpul Liturghiei, nu numai în momentul sfinţirii Darurilor, arată cel mai bine starea lui Hristos ca Domn și Împărat în acțiunea liturgică, de unde și

Relația dintre eclesiologie/Biserică și Euharistie este una de interdependență. De fapt, există o legătură ontologică între Hristos și Biserică, între Cap și Trupul tainic, care se reactualizează mereu în Taina Euharistiei: „Constituţia eclezială divină a Bisericii decurge din relaţia fundamentală ontologică ce s-a stabilit între Dumnezeu şi umanitate prin întruparea şi jertfa lui Iisus Hristos. Între Iisus Hristos şi Biserică există o continuitate dinamică în Duhul Sfînt, Care face ca Biserica să crească în Hristos, să devină «pleroma» lui Hristos [...]. Euharistia este totodată actualizarea şi realizarea Bisericii, căci taina e săvârşită în Biserică, prin şi pentru Biserică"[720]. Cu alte cuvinte, Euharistia este condiționată de Biserică, dar și o consecință a acesteia[721]. În Liturghie comunitatea se adună mereu ca Biserică. În acest sens, „Împărtăşania constituie rezerva principală a Bisericii, sursa ei de energie şi inspiraţie, tocmai pentru că ea actualizează pe Hristos cel înviat"[722]. Prin Sfântul Duh, în jurul Euharistiei, Hristos actualizează Biserica Sa[723]. Sensul eclezial al Bisericii este împlinit de săvârșirea permanentă a Euharistiei[724]. Cum ar spune teologul grec, Petros Vassiliadis, în Euharistie biserica devine Biserică în

---

aspectul eshatologic al Liturghiei. Liturghia este rând pe rând o pomenire a morții și învierii lui Hristos, o participare la jertfa Sa care a schimbat destinul umanității și creației, o revărsare de sus a vieții celei noi, a darurilor lui Dumnezeu" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 244); „epicleza situează Biserica faţă de Hristos într-un raport de invocare, nu de posesiune. Epicleza arată că Biserica este în acelaşi timp Trupul lui Hristos şi mireasa lud Hristos oare simte nevoia harului iertării. De asemenea, epicleza dă sensul adevărat al slujirii în Biserică. Taina este o «liturghie», o acţiune a credincioşilor, care devin coliturghisitori pe planul invocării în colaborare cu preoţii. Astfel epicleza evită clericalismul, care identifică pe preot cu Hristos, şi evită confuzia dintre preoţia sacramentală şi preoţia universală" (Diac. Asist. Ion BRIA, „Ecleziologia comuniunii", p. 672); „Invocarea Duhului Sfânt, care se întâlnește în slujba tuturor tainelor, nu este o simplă chestiune de ritual cultic, ci reprezintă un principiu teologic și sacramental. Ea confirmă rolul de „sfințitor" pe care Duhul Sfânt îl are în iconomia mântuirii" (Pr. Dr. Ion BRIA, „Biserica și Liturghia", p. 485).

[720] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine", p. 80.

[721] A se vedea: Paul MCPARTLAN, *The Eucharist Makes the Church. Henri de Lubac and Joh Zizioulas in Dialogue*, T&T Clark, Edinburgh, 1993; Calinic (Kevin M.) BERGER, „Does the Eucharist Make the Church? An Ecclesiological Comparison of Stăniloae and Zizioulas", în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 1/2007, pp. 23-70.

[722] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 100.

[723] „The church is nothing other than the sacramental integration into the world of Christ himself, through the living and visible witness to the resurrection. He himself gathers the Christians as a church, around the eucharistie meal, by the power of the Holy Spirit, the one through whom Christ creates in us the life which rose from his death" (Prof. Ion BRIA, „The significance of the theme: some preliminary observations", p. 16).

[724] Pr. Dr. Ion BRIA, „Biserica și Liturghia", p. 487.

sensul cel mai profund[725]. În ultimul articol semnat de către Pr. Bria pentru revista *Credința Străbună*, avea să rezume această teologie în câteva cuvinte definitorii: „Identitatea Bisericii nu este redată și definită de mărturisiri confesionale, considerate drept criteriu al credinței. Biserica este constituită de celebrarea Euharistiei de către comunitatea eclezială locală”[726]. Poporul creștin este trupul tainic al lui Hristos, Capul Bisericii, ceea ce înseamnă nu poate exista Biserică fără cap[727] și fără Euharistie care constituie „fundamentul eclesiei creștine”[728].

2.2.1.4. Sfânta Taină a Preoției

Conform cercetării și analizei noastre, în concepția Pr. Bria învățătura despre Taina Preoției, numită și Taina Hirotoniei sau a punerii mâinilor[729], este corelată în cel mai direct mod cu Sfânta Taină a Euharistiei, dar și cu celelalte Sfinte Taine și acțiuni bisericești, la modul general[730]. Teologia ortodoxă vorbește despre succesiunea apostolică care se realizează prin Taina Preoției și care are un „conținut dogmatic”[731].

Dincolo de preoția împărătească a tuturor celor botezați, Biserica primară a cunoscut și o preoție sacerdotală, care vine de la Hristos Însuși prin Sfinții Apostoli, care au numit în noile comunități creștine episcopi, preoți și diaconi[732]. Pr. Bria recunoaște că demnitatea și harisma

---

[725] Petros VASSILIADIS, „Introductory remarks”, în Petros VASSILIADIS ed., *Orthodox Perspectives on Mission*, Edinburgh Centenary Series, volume 17, Regnum Books International, Oxford, 2013, p. 4.

[726] Pr. prof. dr. Ion BRIA, „Dumnezeu – „mai presus-de-ființă” – Treime – „de-o-ființă și nedespărțită” – cuvinte pentru Ortodoxie”, p. 3.

[727] Pr. Prof. Ion BRIA, „Revelația și mesajul Învierii lui Iisus Hristos”, p. 2.

[728] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, p. 16.

[729] Am vorbit deja despre Sfânta Taină a Mirungerii, unde punerea mâinilor a fost înlocuită treptat cu sfințirea Sfântului și Marelui Mir, însă în cazul Preoției această practică s-a păstrat tocmai pentru că se săvârșește doar de către un episcop. În cazul Botezului și Mirungerii, preoții sunt cei care le săvârșesc prin încredințarea episcopului locului.

[730] Pr. Prof. Ion BRIA, „Preoție și Biserică”, în *Ortodoxia*, nr. 4/1972, p. 523.

[731] „Succesiunea apostolică conţine o «regula fidei», are un conţinut dogmatic prin care mărturisirea Bisericii de azi se identifică cu mărturisirea comunităţii apostolice” (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine”, p. 56).

[732] Textele scripturistice care vorbesc despre aceste slujiri sunt următoarele: „Şi fiind seară, în ziua aceea, întâia a săptămânii (duminica), şi uşile fiind încuiate, unde erau adunaţi ucenicii de frica iudeilor, a venit Iisus şi a stat în mijloc şi le-a zis: Pace vouă! Şi zicând acestea, le-a arătat mâinile şi coasta Sa. Deci s-au bucurat ucenicii,

apostolică este netransmisibilă, iar motivul principal este că Sfinții Apostoli sunt martorii direcți ai Mântuitorului Hristos. Totuși, pentru a continua lucrarea în Biserică, Sfinții Apostoli au consacrat cele trei trepte sacramentale despre care am amintit ca „iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu”[733]. Dintre cele trei trepte, vom vedea că episcopatul reprezintă cea mai înaltă treaptă a acestor structuri sacramentale. Cu alte cuvinte, „cei hirotoniți: episcopi, prezbiteri, diaconi, constituie un *ordo*, o stare sacerdotală care se deosebește prin natura ei de preoție universală oferită mirenilor prin Botez. Preoția acelora este mai mult decât funcțională, adică necesară organizării vieții comunității creștine (Fapte 6, 1-6). Această preoție este voită de Iisus Hristos (Ioan 15, 16) și instituită de Apostoli, ca mod de extindere istorică a slujirii lui Hristos în trupul Lui, în Biserica Sa. Ea posedă deci o calitate ontologică - existențială, nu doar una funcțională-misionară, deoarece este în legătură cu însăși preoția lui Hristos, pe care o continuă prin proclamarea Evangheliei, împărtășirea harului prin Taine, organizarea comunității”[734].

Taina Preoției trebuie înțeleasă și acceptată doar în legătură cu Preoția lui Hristos și cu Biserica. Din aceste motive, în practica Bisericii

---

văzând pe Domnul. Şi Iisus le-a zis iarăşi: Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit şi Eu pe voi. Şi zicând acestea, a suflat asupra lor şi le-a zis: Luaţi Duh Sfânt; Cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute” (Ioan 20, 19-23); „Drept aceea, luaţi aminte de voi înşivă şi de toată turma, întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstraţi Biserica lui Dumnezeu, pe care a câştigat-o cu însuşi sângele Său” (Faptele Apostolilor 20, 28); „Se cuvine, dar, ca episcopul să fie fără de prihană, bărbat al unei singure femei, veghetor, înţelept, cuviincios, iubitor de străini, destoinic să înveţe pe alţii, Nebeţiv, nedeprins să bată, neagonisitor de câştig urât, ci blând, paşnic, neiubitor de argint, Bine chivernisind casa lui, având copii ascultători, cu toată bună-cuviinţa; Căci dacă nu ştie cineva să-şi rânduiască propria lui casă, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu?” (I Timotei 3, 2-5); „Diaconii, de asemenea, trebuie să fie cucernici, nu vorbind în două feluri, nu dedaţi la vin mult, neagonisitori de câştig urât, păstrând taina credinţei în cuget curat” (I Timotei 3, 8-9); „Din această pricină, îţi amintesc să aprinzi şi mai mult din nou harul lui Dumnezeu, care este în tine, prin punerea mâinilor mele” (II Timotei 1, 6); „şi au ales pe Ştefan, bărbat plin de credinţă şi de Duh Sfânt, şi pe Filip, şi pe Prohor, şi pe Nicanor, şi pe Timon, şi pe Parmena, şi pe Nicolae, prozelit din Antiohia, pe care i-au pus înaintea apostolilor, şi ei, rugându-se şi-au pus mâinile peste ei” (Faptele Apostolilor 6, 5-6); „Şi pe când slujeau Domnului şi posteau, Duhul Sfânt a zis: Osebiţi-mi pe Barnaba şi pe Saul, pentru lucrul la care i-am chemat. Atunci, postind şi rugându-se, şi-au pus mâinile peste ei şi i-au lăsat să plece” (Faptele Apostolilor 13, 2-3).

[733] „Aşa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos şi ca iconomi ai tainelor lui Dumnezeu” (I Corinteni 4, 1).

[734] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, p. 19.

Ortodoxe aceste consacrări se săvârșesc doar în cadrul Sfintei Liturghii, cu nominalizarea comunității locale sau parohiale: „Preoția este preoție nu în sine, ci în raport cu Hristos și cu Biserica locală, ea însăși o comuniune sacerdotală (I Petru 2, 9), care primește și recunoaște un membru al ei să îndeplinească o asemenea slujire în numele lui Hristos”[735]. Amintind de rolul acestor structuri sacramentale și eclesiale, Pr. Bria consideră că în comunitățile unde aceste slujiri nu s-au păstrat sau nu au fost acceptate, „profilul ei eclesial se șterge”[736]. În mod firesc, săvârșirea Euharistiei ține de validitatea, dacă ni se permite termenul[737], Tainei Preoției. Am putea spune că unde nu este Taina Preoției nu este reală nici Sfânta Euharistie[738]. Aceste slujiri nu se pot dobândi de la sine, ci doar prin hirotonie canonică. Doar episcopii și preoții hirotoniți în succesiunea apostolică au dreptul și autoritatea de a invoca puterea Sfântului Duh în cadrul Liturghiei pentru săvârșirea Euharistiei.

2.2.2. Slujirile în Biserică

2.2.2.1. Episcopul

Din punct de vedere teologic, urmașii direcți ai Sfinților Apostoli sunt episcopii[739]. Episcopul devine conducătorul unei Biserici locale, despre a cărei definiție vom vorbi mai târziu, însă doar prin mărturia a altor doi episcopi[740]. Tot ce am afirmat mai sus se adeverește mai ales în

---

[735] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim,* p. 163.

[736] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, pp. 84-85.

[737] „Teologia Ortodoxă continuă să folosească un vocabular canonic, sacerdotal și jurisdicțional, heterodox, creat de Contra-Reformă: validitate, putere, jurisdicție, privilegii, autoritate, primat etc.” (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, p. 20).

[738] Pr. Prof. Ion BRIA, „Preoție și Biserică”, p. 523.

[739] „Episcopatul este centrul vieții bisericești, fiindcă el este expresia succesiunii apostolice în Biserică. El trebuie să țină echilibru în organizarea bisericească, armonizând factorii ei constitutivi” (Profesor Ion BRIA, „Infaibilitatea Bisericii – temei dogmatic al unirii”, p. 501).

[740] „Hirotonirea episcopului de către mai mulţi episcopi arată că angajarea în succesiunea apostolică înseamnă şi introducerea episcopului respectiv în colegialitatea episcopatului din întreaga Biserică. De aceea Biserica locală se află şi ea în comuniune cu toate celelalte Biserici prin episcopul ei, care a devenit membru al episcopatului

cazul episcopului. De asemenea, hirotonia episcopului are loc tot în cadrul Sfintei Liturghii[741]. Devenind „întâistătătorul" Bisericii locale din respectiva zonă, episcopul dobândește calitatea de a prezida adunarea euharistică, dar și autoritatea de a hirotoni noi preoți, însă doar în limitele canonice ale comunității locale unde a fost numit[742]. Prin prezența celorlalți episcopi se asigură comuniunea cu Biserica Universală[743]. În comuniune cu episcopii Bisericilor locale, care se pot întruni în sinoade locale sau ecumenice[744], episcopul „răspunde de integritatea doctrinei și de unitatea Bisericii locale, adică a eparhiei sale"[745]. Dincolo de calitățile administrative pe care este de dorit să le aibă episcopul, Pr. Bria pune accent mai ales pe integritatea personală a vieții episcopului. Mai mult decât atât, prin săvârșirea Liturghiei și a Euharistiei, episcopul actualizează ceea ce Hristos a făcut la Cina cea de Taină, oferind „trupul şi sângele lui Hristos ca mâncare şi băutură poporului înfometat de viaţa veşnică"[746].

2.2.2.2. Preotul și diaconul

Lucrarea episcopului se desfășoară la nivelul unei Biserici locale, însă cu ajutorul preoților și al diaconilor. Prin actul punerii mânii și al invocării Sfântului Duh, în prezența comunității pentru care este ales, preotul primește o răspundere pastorală de la episcop. Pr. Bria vorbește mai ales de rânduiala hirotoniei unui nou preot care se aseamănă foarte mult cu rânduiala cununiei. În sens metaforic, dar și simbolic, preotul este unit cu o parohie după modelul unirii dintre Hristos și Biserică[747]. Mai mult decât atât, prin gestul de a fi introdus în sfântul altar și de a se rezema cu capul pe colțul din dreapta al Sfintei Mese, unde este

---

universal. Astfel se poate stabili o legătură organică între apostolicitate, colegialitate episcopală şi sobornicitatea Bisericii" (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine", p. 106).

741 Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 84.

742 Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 165.

743 Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 55.

744 Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, p. 91.

745 Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 167.

746 Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 104.

747 Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală", p. 318; Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 86; Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, pp. 90-91.

simbolizat Sf. Ioan Evanghelistul, preotul este recunoscut ca „ucenicul iubit" al lui Hristos[748]. Din nefericire, sesizează Pr. Bria, mutările dintr-o parohie în alta, pe considerente administrative sau economice, nu sunt fără consecințe pastorale și eclesiologice grave. Tema integrității preotului revine mereu în atenția Pr. Bria. Motivul nu este altul decât acela că într-o eparhie preoții sunt misionarii prin excelență ai Bisericii locale. Pastorația și misiunea Bisericii locale stă sau cade cu implicarea preoților[749]. Să amintim care sunt cele mai importante contribuții ale Pr. Bria în ceea ce privește lucrarea pastorală a preotului.

Întâi de toate, în calitate de profesor, Pr. Bria consideră că preotul are nevoie de o „profundă cultură teologică și umană"[750]. Cu atât mai mult, dacă este să ne gândim că experiența pastoral-liturgică a preoților trebuie să fie sursă de cercetare pentru înșiși profesorii de teologie. În modul cel mai direct, trebuie să se înțeleagă că forța unei Biserici locale stă sau cade cu integritatea preoților. De aceea, pr. Bria continuă să vorbească de elogiul preoților de parohie: „lucrarea pastorală depinde în primul rând de preoţi, de autenticitatea şi dimensiunea vieţii lor duhovniceşti şi sociale. O Biserică locală este puternică, atâta vreme cât se sprijină pe preoţi de parohie devotaţi lucrului pastoral, adică zidirii trupului lui Hristos"[751]. Din nefericire, sunt preoți și chiar ierarhi care eșuează în activitatea lor pastorală tocmai pentru că le lipsesc aceste calități și pentru nu că înțeleg care este vocația lor[752]. Aceste situații sunt de plâns și devin cazuri pastorale pe care Biserica nu ar trebui să le trateze doar respingându-i și îndepărtându-i din funcțiile clericale. Ar trebui să avem o structură care să se ocupe cu recuperarea parțială sau totală a unor asemenea cazuri[753].

În al doilea rând, preotul trebuie să fie cetățean al parohiei unde a fost numit. O pastorație responsabilă se poate face în condițiile în care

---

[748] Pr. Ion BRIA, „Preotul – „discipolul iubit". Voturile preotului înscrise în hirotonia sa de către episcop", în *Credința străbună*, nr. 7/2002, p. 3.

[749] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa*, p. 40.

[750] Pr. Conf. Ion BRIA, „Spiritul teologiei ortodoxe", p. 190.

[751] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 106.

[752] „Vocația sacerdotală poate să fie diminuată sau chiar pierdută. Este vorba de preoți sau episcopi care eșuează în lucrul lor pastoral din cauză că nu mai înțeleg conținutul Preoției, devenind inconsecvenți cu angajamentul lor și infideli față de actul Hirotoniei" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 340).

[753] „Un preot care n-are pe Hristos în inima şi viaţa lui, care nu e un purtător de Hristos (hristophor) în Biserică şi parohie, este un slujitor fals, un impostor. Viaţa unui astfel de preot este de plâns. Acest preot este el însuşi un caz pastoral" (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 175).

trăiește în mijlocul enoriașilor. Acest lucru este necesar atât pentru a fi un model permanent și viu pentru enoriași, dar și pentru a putea observa cu atenție viața păstoriților: „preotul stă în fruntea parohiei numai în măsura în care înţelege să trăiască în mijlocul parohiei. Acest loc de centru, ca o cetate pe vârf de munte văzută din orice loc și unghi, impune acestuia un contact exemplar cu credincioşii săi. Preotul este nu numai predicator la amvon şi liturghisitor la altar, ci și cetăţean al unei comunităţi umane şi sociale. Dar preotul trebuie să cunoască principiile din perspectiva teologică a prezenţei lui ca cetăţean în mijlocul parohiei. Acolo el are marele privilegiu de a cunoaşte pe viu, în mod concret efectul învățăturii și al exemplului său etic și civic”[754]. Din nefericire, acolo unde nu se întâmplă acest lucru, preotul devine, ne spune Pr. Bria, „un străin, un turist, vizitator de Duminică, sau navetist, care nu practică pastorația de teren, ci de televiziune”[755].

În al treilea rând, preotul trebuie să scape de capcana de a deveni „bisericaș”[756], adică de a se ocupa doar cu decorarea locașului de cult[757] și cu prestarea de servicii religioase: „Preotul este trimis nu să presteze slujbe religioase pentru indivizi, ci să adune şi să compună o comunitate creştină în jurul altarului. Parohia nu este o cooperativă de prestaţii de servicii şi de intervenții religioase, ci o comuniune a sfinţilor în unitate de credinţă, de etică şi de slujire. Ea este o instituţie care realizează in timp şi spaţiu trupul lui Hristos, poporul lui Dumnezeu”[758]. Din nefericire, imediat după câștigarea libertății vieții religioase în România, a existat tendința de a se axa pe construirea de noi locașuri de cult[759]. Chiar dacă

---

[754] Pr. Conf. Ion BRIA, „Spiritul teologiei ortodoxe”, pp. 191-192.

[755] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 176.

[756] „Din „liturghisitor” preotul a devenit „bisericaș” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală”, p. 316).

[757] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Spiritualitate pentru timpul nostru”, p. 17.

[758] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, pp. 85-86.

[759] „S-a zis că sarcina principală a bisericii după revoluţie este de a consolida vizibilitatea instituţională, de a recupera un statut naţional, de a obţine mai mult spaţiu public pentru misiune. Aproape toate bisericile şi-au concentrate eforturile lor în construirea şi restaurarea bisericilor ca spaţiu pentru cultul liturgic” (Ion BRIA, „O nouă tipologie pentru sintaxa dintre Evanghelie şi Cultură: O Perspectivă Est-europeană”, pp. 173-174); „La început, foarte mulţi preoţi au crezut că cea mai gravă moştenire din trecut este lipsa de locaşuri de cult, de instituţii parohiale de bază. Din această cauză, toate sursele materiale şi energiile morale au fost concentrate cu prioritate spre construcţia de biserici, achiziţionarea de terenuri, lucrări de restaurare şi de executare a

această nevoie încă rămâne și astăzi, Pr. Bria atrage atenția că dimensiunea pastorală a activității preoțești a trecut în plan secundar. Locașul de cult nu este construit pentru a atrage enoriașii, ci dimpotrivă, locașul de cult ar trebui ridicat la inițiativa și cu sprijinul total al comunității parohiale locale.

În al patrulea rând, preotul trebuie să înțeleagă că în activitatea pastorală are nevoie de două *surse*[760], anume Sfânta Scriptură[761] și Sfânta Euharistie[762]. În ceea ce privește rolul Sfintei Împărtășanii, l-am amintit deja când am vorbit despre Taina Euharistie. Pentru Pr. Bria, „legea de aur a pastorației”[763] rămâne lucrarea preotului de a aduce pe cât mai mulți enoriași la Sfântul Potir. Preotul este dator să atragă din nou mulțimile spre potir. Această apropiere nu trebuie văzută ca o utopie, ci doar ca o practică reală a Bisericii primare[764], când majoritatea celor din Biserică se împărtășeau la fiecare Liturghie[765]. De asemenea, rolul predicii, al comentariilor biblice, al explicării Sfintei Scripturi este unul destul de important. Biserica Ortodoxă propovăduiește pe Hristos cel înviat, mărturisit de Sfintele Scripturi. De aceea este nevoie de o nouă reașezare în inima creștinismului nostru a Sfintei Scripturi. Din nefericire, în multe situații „cele două surse din care se „hrăneşte” orice comunitate creştină, cuvântul predicat şi Taina împărtăşaniei, au fost ritualizate în aşa măsură

---

picturii, organizarea grupurilor parohiale” (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 174).

[760] Pr. prof. Dr. Ion BRIA, „Participarea mirenilor la viața Bisericii”, p. 105.

[761] „Pentru propovăduirea Evangheliei şi pentru manifestarea liturgică a istoriei mântuirii, citirea şi meditarea Noului Testament constituie practica absolut necesară, permanentă, a preotului” (Pr. Ion BRIA, „Preotul – „discipolul iubit”. Voturile preotului înscrise în hirotonia sa de către episcop”, p. 3).

[762] „Preoţii cunosc aceasta din propria lor experienţă. Preotul se cuminecă la fiecare Liturghie euharistică anume ca să fie în stare să continue drumul său. Comparată cu «mana cerească» dată poporului Israel în timpul exodului, Euharistia este hrana poporului lui Dumnezeu, Biserica, în pelerinajul ei spre lumea viitoare, împărăţia lui Dumnezeu” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Cealaltă înfometare”, p. 50).

[763] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, pp. 88-89.

[764] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, pp. 106-107.

[765] „Dacă în primele veacuri creştine, majoritatea credincioșilor care participau la săvârșirea Euharistiei se și împărtășeau – și acest lucru susținea conștiința lor eclezială –, o sporire a evlaviei euharistice în zilele noastre trebuie văzută ca o utopie? Misiologul român, Pr. Ion Bria, propunea în acest sens o activare a apropierii credincioșilor de Potir” (Drd. Ștefan PINTEA, *Misiunea lui Hristos – misiunea noastră. Fundamentele hristologice ale misiunii creștine*, teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Şcoala doctorală „Isidor Todoran”, Cluj-Napoca, 2016, p. 277).

încât ele nu mai ajung să vitalizeze direct întreg organismul bisericesc”[766]. Cu alte cuvinte, Pr. Bria crede că „Liturghia cuvântului fără comentariu biblic, predică sau cateheză este o mutilare, după cum Liturghia euharistică fără împărtăşirea credincioşilor este o anomalie”[767]. Este o dilemă teologică cum pot Biserica sau comunitatea parohială să fie considerate trupul lui Hristos, dar fără trupul și sângele lui Hristos, oferit în potir[768]. În acest sens, analizând această temă în teologia Pr. Bria, teologul Răzvan Emanuel Fibișan afirma: „Apartenenţa vizibilă la Biserica istorică este confirmată în şi prin Euharistie. De fapt, părintele Ion Bria acest lucru scoate în relief şi anume: că parohia nu poate exista fără comuniunea euharistică. Ideea părintelui, conform căreia nu poate exista trupul lui Hristos (Biserica) fără Trupul şi Sângele lui Hristos (Sfânta Euharistie), vine şi din faptul că atât comunitatea eclezială, cât şi Euharistia au aceeaşi denumire, de „Trupul lui Hristos”[769].

În al cincilea rând, preotul este dator de a scoate enoriașii din pietatea individualistă în care au căzut. De cele mai multe ori, Sfintele Taine sunt rupte de comunitatea parohială, limitându-se la cerul restrâns al familiei. Preotul trebuie să intervină și să dea acestor evenimente o dimensiune comunitară. Am vorbit deja de posibilitatea săvârșirii anumitor taine în cadrul Liturghiei, ceea ce presupune că întreaga comunitate este deja prezentă. Avem nevoie, ne spune părintele Bria, de „o redeşteptare a gândirii liturgice a comunităţii, astfel încât toţi oamenii ei să continue să fie membri ai unui trup viu, capabil să fie convocat şi trimis spre activităţi parohiale”[770]. Pentru că în cele mai multe cazuri, sentimentul de a aparține de o comunitate parohială a fost diminuat sau a dispărut[771], preotul trebuie să lupte pentru „întărirea sentimentului de apartenență la comunitatea ecclesială. Parohia nu este o instituție de prestații liturgice și rituale private. Ea este manifestarea

[766] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, pp. 106-107.

[767] Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală”, p. 319.

[768] „Înainte de orice, atât Biserica creştină, comunitatea eclezială, cât şi Euharistia poartă acelaşi nume: Trupul lui Hristos. Cum să fie trupul lui Hristos - Biserica, fără trupul şi sângele lui Hristos, pe care El îl împarte în potir?” (Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei*, p. 105).

[769] Răzvan Emanuel FIBIȘAN, „Relaţia mutuală dintre dinamica synaxei euharistice şi mobilitatea pastoral-misionară a parohiei în gândirea Părintelui Ion Bria”, p. 151.

[770] Ion BRIA, „Unitate şi misiune din perspectiva Bisericii locale: un punct de vedere ortodox”, pp. 122-123.

[771] Ion BRIA, „The translation of the Bible and the communication of faith today”, p. 309; Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 169.

văzută a vieții în Hristos. Ea este mediul în care Evanghelia este trăită de credincioși în ansamblul lor"[772]. În fond, preotul are menirea de a sfinții relațiile dintre oameni[773].

În al șaselea rând, preotul trebuie să renunțe la confortul în care se află atunci când se limitează la cei care frecventează, mai rar sau mai des, biserica parohiei. În acest sens, Pr. Bria le recomandă preoților să-și întindă mâinile către cei din afară, către cei care rămân la margini[774]. Iar această lucrare se poate face prin capacitatea preotului de a se adapta. Pentru pr. Bria, „adaptarea pastorală și misionară este de mare urgență"[775]. Evanghelizarea în rândul celor care nu-L cunosc sau nu-L recunosc pe Hristos rămâne un imperativ misionar actual[776]. În gândirea Pr. Bria calitatea de creștin este împlinită atunci când creștinul se raportează prin apartenența la o parohie locală anume. Nu există creștin adevărat fără apartenența la Biserică, ne spune Pr. Bria[777].

În ceea ce privește diaconatul, Pr. Bria regretă degradarea acestei instituții, folosită mai ales în cazul ajutorării episcopilor[778]. De altfel, la hirotonia în treapta de diacon nu se amintește deloc de comunitatea pentru care este consacrat. Însă practica actuală de a săvârși hirotonia ca diacon cu o zi înainte de hirotonia ca preot, nu oferă posibilitatea viitorului preot de a acumula o experiență liturgică și chiar pastorală. În privința diaconatului, Pr. Bria se oprește la aceste observații, însă nu oferă soluții concrete.

---

[772] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 308.

[773] Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă Română și Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961-1991)", p. 80.

[774] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 99.

[775] Pr. Prof. Ion BRIA, „Înnoire", p. 48.

[776] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa*, 1995, p. 115; „preoţii trebuie să găsească o formulă pentru ca Liturghia euharistică a parohiei să fie multiplicată şi extinsă sub diverse „liturghii" şi „diaconii" dincolo de locaşul bisericii şi de limitele parohiei" (Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, „Regenerarea misiunii creştine în contextul urban", pp. 41-42).

[777] Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 36; A se vedea și: Conf. Univ. Dr. Corneliu C. SIMUȚ, „Pressing Pastoral Issues within Today's Church as Exposed in Ion Bria's Ecclesiology", în volumul Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, p. 353; Drd. Sorinel PĂTCAȘ, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*, p. 92.

[778] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, pp. 369-370.

2.2.2.3. Mirenii

Una dintre temele eclesiologiei pastorale ale Pr. Ion Bria de care s-a ocupat cel mai mult rămâne rolul și importanța celor care au primit calitatea de membrii deplini ai Bisericii, Trupul tainic al Domnului Hristos. Preoția generală este primită prin Tainele numite de inițiere, despre care am vorbit mai sus: Sfântul Botez, Sfânta Mirungere și Sfânta Euharistie. Natura harismatică a Bisericii se referă tocmai la capacitatea spirituală a celor din Biserică de a fi purtători ai adevărului. Aici se potrivește pe deplin descrierea biblică a celor botezați și mirunși ca popor al lui Dumnezeu[779]. Situarea acestora la periferia vieții parohiale și bisericești, lipsește Biserica de o voce profetică în misiunea ei. Cu alte cuvinte, „laicatul reprezintă astăzi nu numai un instrument de extindere al Bisericii în viaţa „seculară" şi nu numai o energie pentru împlinirea priorităţilor sau o voce critică în interiorul Bisericii, ci şi o forţă vie pentru menţinerea comunităţii în mişcarea ei de ascultare faţă de Iisus Hristos"[780].

Pr. Bria consideră că „reabilitarea și reactivarea, pe plan misionar și pastoral, a mirenilor constituie probleme cruciale pentru fiecare Biserică locală"[781]. Este nevoie de depășirea acestor concepții învechite și de implicarea directă a mirenilor la misiunea și viața Bisericii[782] tocmai în baza preoției lor unice[783]. În alți termeni, această lucrare poate fi numită „întoarcerea preoției comune tuturor creștinilor"[784]. Pr. Bria amintește de

[779] „Through the sacraments of baptism and chrismation (confirmation) the faithful are anointed for particular ministries. We do not understand laity as a merely sociological, cultural category of the church. They belong to the mystery of the church, to the people of the New Testament consecrated in Christ (cf. Ex. 19:6; Is. 43:20; 1 Peter 2:9; Eph. 5:32). Belonging to the community is a sign of the new condition of Christians (cf. 1 John 2:19)" (Prof. Ion BRIA compiled., *People hunger to be near to God*, p. 19).

[780] Ion BRIA, „Unitate şi misiune din perspectiva Bisericii locale: un punct de vedere ortodox", p. 123.

[781] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 99.

[782] „Toţi cei botezaţi și „unşi", indiferent de sex şi condiţie, devin membrii ai trupului care este Biserica, fiecare având darul său propriu, slujirea sa unică, misiunea sa personală. Din cauză că sunt fraţi şi surori în Hristos prin Botez, ei constituie un fel nou de comunitate, de consacrare şi de vieţuire" (Pr. prof. Dr. Ion BRIA, „Participarea mirenilor la viața Bisericii", p. 103). În debutul acestui articol, Pr. Bria amintește de lucrarea Pr. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică*, din 1939. Așadar tema nu este nou, ci doar abordarea.

[783] „Teologia română trebuie să iasă din rezerva ei cu privire la participarea directă a mirenilor la misiunea Bisericii pe temeiul preoţiei lor. Diminuarea acestei preoţii nu serveşte misiunea Bisericii" (Pr. Prof. Ion BRIA, *Spiritualitate pentru timpul nostru*, Geneva, 1990, p. 24).

[784] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 167.

capacitatea unei persoane botezate de a săvârși în caz de necesitate botezul în mod valid, cu respectarea rânduielii[785]. De asemenea, tot în virtutea preoției comune, Pr. Bria amintește de rânduiala tuturor, a mirenilor și a clericilor, de a trece prin sfântul altar atunci când are loc sfințirea unei noi Biserici[786]. Cu toate acestea, Pr. Bria nu înțelege de unde interdicția femeilor de a intra în sfântul altar în cursul anului bisericesc[787]. Totuși, aici cunoaștem câteva excepții, mai ales în rândul monahiilor, care pot intra în sfântul altar.

Una din consecințele acestei interpretări pastorale, prin care nu se implică activ mirenii, poate fi îndepărtarea acestora de Biserica instituțională, care nu va mai avea curajul să conteze pe fidelitatea membrilor săi: „Noile realităţi cer Bisericilor să reconsidere calitatea membrilor lor şi ataşamentul credincioşilor lor pentru că ele nu mai pot să conteze pe fidelitatea populară larg răspândită. Integrarea în Biserică nu poate fi considerată ca fiind de la sine înţeleasă, ci trebuie să aibă o motivaţie spirituală foarte personală. Bisericile trebuie să reexamineze mereu dacă au încredere în credincioşii lor şi în baza conciliară pentru misiunea lor. De aici rezultă nevoia de a le da mai mult spaţiu eclezial pentru participare”[788]. Din nefericire, deși era una din temele propuse pentru viitorul sinod pan-ortodox al Bisericii Ortodoxe, faptul că între timp tema laicilor a fost eliminată, trădează o anumită înțelegere din partea clerului superior: „Dezbaterea cu privire la slujirea laicilor a fost sufocată cu argumente false care tratează *laosul* ca un corp fără pasiune pentru înnoire şi reformă în Biserică. O astfel de ecleziologie, bogată în incantaţii mistice, îşi bate joc de viaţa credincioşilor”[789]. Credem că un răspuns se poate oferi celor care vor spune că în teorie mirenii sunt implicați

---

[785] „Preoţia comună, universală, a creştinilor este exercitată în virtutea Botezului şi a Ungerii cu Mir. Mirenii sau laicii, deşi n-au funcţii liturgice şi de conducere, au un rol important în misiune şi în doctrina Bisericii şi chiar au dreptul, în caz de necesitate (pericol de moarte a unui copil nebotezat), să facă Botezul pruncului în mod valid, cu respectarea ritualului” (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 318).

[786] „Preoţii şi mirenii, comunitatea şi locaşul de cult formează un tot, aş a cum se vede în ritualul intrării mirenilor, bărbaţi şi femei, în altarul bisericii noi care se sfinţeşte şi se pecetluieşte cu Sfântul Mir” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 14).

[787] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, p. 15.

[788] Ion BRIA, „A sosit vremea pentru a dezvălui Tradiţia Ortodoxă”, în Ion Bria, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 181.

[789] Ion BRIA, „Privind din nou la teologia ortodoxă. Trei consultaţii recente”, pp. 229-230.

în viața Bisericii. În cuvintele Pr. Prof. Gheorghe Petraru, „este necesară depăşirea unui formalism, a unei anumite paralizii în participarea la cult şi în angajarea în structura sacramentală şi liturgică dar şi în cea administrativă şi financiară a parohiei, pentru cristalizarea unui profil cât mai deplin creştin şi cultural al comunităţii locale, organizate spiritual ca parohie”[790]. În mod clar, trebuie să evităm aceste polarizări între mireni și clerici, crede Pr. Prof. Cristian Sonea, însă vom putea depăși acestea blocaje atunci când vom fi pregătiți să acceptăm că preoția universală stă la baza vocației misionare a laicatului[791]. Iar acest lucru s-ar putea realiza printr-o analiză la nivel național și nu doar la nivel local[792]. De aceea, teologul grec Petros Vassiliadis acuză că până în prezent Bisericile și facultățile de teologie au ca scop doar formarea unor lideri și nu a comunităților locale[793].

Cu toate că reprezintă un subiect sensibil pentru Biserica Ortodoxă[794], totuși Pr. Bria nu se ferește să spună că aceasta ar trebui să reia în considerare „reînnoirea vechii tradiții a diaconițelor”[795]. Aici Pr. Bria crede că în domeniul social implicarea diaconilor și a diaconițelor ar dinamiza viața parohială[796]. Mai mult decât atât, Pr. Bria vorbește despre

---

[790] Gheorghe PETRARU, „Pr. Prof. Dr. Ion Bria - universalizarea şi dinamizarea etosului misionar ortodox”, în Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, Conf. Univ. Dr. Cristinel IOJA coord., *Omagiu*, p. 218.

[791] Cristian SONEA, „Rolul şi locul laicilor în misiunea Bisericii în viziunea Părintelui Ion Bria”, în Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, Conf. Univ. Dr. Cristinel IOJA coord., *Omagiu*, p. 227.

[792] Cristian SONEA, *Apostolat și responsabilitate. O viziune teologică asupra misiunii laicatului*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2015, p. 335.

[793] „Even today most theological institutions around the globe and across denominational boundaries, the Orthodox ones included, have been structured in such a way as to educate church leaders’, not the entire people of God; to equip priests, pastors or missionaries with the necessary means to preserve and propagate certain Christian truths or ethical norms, and in some cases even to defend old-fashioned irritations, not to build up local eucharistie communities. They lost, in other words, the community-centred and liturgically/ eschatologically-oriented dimension of theological education” (Petros VASSILIADES, „Contextuality and Catholicity: The Task of Orthodox Theology in Ecumenical Theological Education”, în *International Review of Mission*, nr. 1/2009, p. 38).

[794] „Mai multe consultaţii pan-ortodoxe au chemat la restaurarea diaconatului femeilor şi pentru o explorare mai adâncă a rolului diaconatului în întregul lui, atât bărbaţi cât şi femei. De ce au fost bisericile noastre atât de rezervate în a implementa aceste recomandări?” (Ion BRIA, „Privind din nou la teologia ortodoxă. Trei consultaţii recente”, p. 229).

[795] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 72.

[796] „Nu este oare nevoie de o serie de misiuni specifice încredinţate diaconilor ataşaţi parohiilor urbane, voluntar sau nu? Diaconi voluntari pentru catehizarea copiilor în vederea Botezului şi acţiunilor înainte de căsătorie, pentru familiile cu risc, pentru educaţia creştină a cetăţenilor care nu sunt membrii parohiei, etc. Sau diaconiţele pentru

recuperarea vocației apostolice a femeilor[797]: „Femeile suferă cel mai mult, deoarece, datorită unor tradiții din epoci istorice de declin pastoral, datorită unor tradiții din epoci istorice de declin pastoral, datorită unor interpretări confuze și nerealiste ale canoanelor valabile în alt mediu cultural și social, le este interzis accesul în locurile și actele sfințitoare, sunt excluse de la anumite organisme parohiale, nu obțin ușor permisiunea să propovăduiască și să evanghelizeze. Promovarea femeilor, prin participare directă la viața comunității, este nu numai normală, ci și sănătoasă pentru organismul parohial"[798].

Am amintit deja de prezența comunității locale la hirotonia unui nou preot, prezență la care Pr. Bria ține foarte mult. Însă, observând realitatea concretă, Pr. Bria acuză lipsa celor care ar trebui să confirme această alegere. Ceea ce înseamnă că în numirea unui nou preot pentru o parohie, episcopul nu acordă o libertate concretă comunității în alegerea viitorului lor păstor. De cele mai multe ori, parohia află de numirea preotului după ce are loc hirotonia. Care ar fi soluția pentru această imprudență pastorală? Pr. Bria spune că ar fi un gest de minimă atenție pastorală dacă episcopul ar săvârși hirotonia în biserica parohială locală: „deoarece nu există Hirotonie fără indicarea unei comunităţi creştine, episcopul este dator să săvârşească slujba consacrării noului preot în mijlocul comunităţii respective"[799]. Care este însă cauza acestei situații nefirești? Aici Pr. Bria oferă două răspunsuri: primul dintre ele are în vedere programul încărcat al episcopului, de unde imposibilitatea de a se deplasa în fiecare parohie. Al doilea răspuns, care implică mai multe aspecte, se referă la ignorarea unui fapt esențial pentru viața Bisericii, anume preoția universală a celor botezați[800]. Cu alte cuvinte, o

---

asistenţa socială, care să se ocupe cu operele de caritate, de spitale, de colecte pentru cei ce sunt în lipsă, în cooperare cu asociaţiile umanitare" (Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, „Regenerarea misiunii creștine în contextul urban", pp. 41-42).

[797] „In the context of the changes in Eastern Europe after the Cold War and the introduction of liberal capitalism, Ion Bria points out the need to "recover women's apostolic vocation" despite the "conservative positions taken by the church authorities" in the Orthodox churches" (Atola LONGKUMER, „Not without Women: Mission in the Third Millennium", în *International Review of Mission*, nr. 2/2011, p. 303).

[798] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, pp. 100-101.

[799] Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală", p. 318. Aceeași afirmație o regăsim și în: Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creştină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", pp. 86-87.

[800] „Iar voi sunteţi seminţie aleasă, preoţie împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiţi în lume bunătăţile Celui ce v-a chemat din întuneric, la lumina Sa

revalorizare a acestei preoții, care se dobândește prin primirea Botezului și a Mirungerii[801], ar avea consecințe benefice pentru viața și misiunea Bisericii. Izolarea enoriașilor în ceea ce privește decizia numirii unui preot nu înseamnă altceva decât ignorarea harismelor pe care le are fiecare mădular al parohiei și în consecință al Bisericii. Cum putem vorbi de conștiința Bisericii[802] când tocmai majoritatea care o împlinește este lipsită de anumite lucrări? Pr. Bria speră totuși că în viitor am putea ajunge la implicarea enoriașilor în numirea preoților: „Parohia primitoare nu este un simplu grup spectator care tolerează un preot trimis de episcop; ci, o comunitate care invită, acceptă şi recunoaşte pe cel hirotonit de episcop, în prezenţa comunităţii, ca pe învăţătorul şi păstorul ei”[803]. Mai mult decât atât, amintește și de posibilitatea implicării enoriașilor și a preoților deopotrivă la alegerea și numirea episcopilor: „Neparticiparea preoților (și a mirenilor) la procedura de numire și de alegere a episcopilor este gravă; ea sfidează eclesiologia patristică, euharistică și conciliară în

cea minunată. Voi care odinioară nu eraţi popor, iar acum sunteţi poporul lui Dumnezeu; voi care odinioară n-aveaţi parte de milă, iar acum sunteţi miluiţi” (I Petru 2, 9-10).

801 „Biserica întreagă are o stare preoțească, de dăruire, deoarece prin taina Botezului toți creștinii au intrat într-o relație sau condiție de consacrare lui Dumnezeu (Fapte 9, 13) [...]. Toți creștinii sunt chemați să participe la misiunea Bisericii și de aceea preoția este o vocație a întregii Biserici. În II Petru 2, 9 este vorba anume de această chemare generală a tuturor membrilor botezați, de a participa la misiunea Bisericii” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Preoție și Biserică”, p. 534).

802 „Episcopatul are datoria de a păzi şi exprima credinţa Bisericii, dar autoritatea bisericească nu este ea însăşi criteriul ortodoxiei credinţei şi nici nu se poate substitui acestuia. Aşa cum Apostolii vor «judeca» lumea, tot aşa episcopii ca succesori ai apostolilor - au autoritatea de a discerne adevărul de erezie, dar criteriul acestui adevăr rămâne conştiinţa totală a Bisericii în care Duhul Sfânt există şi operează ca Duh al Adevărului” (Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă”, p. 701); „Autoritatea în Biserică, în sensul unei instituţii juridice sau infailibile, nu trebuie separată de autoritatea Bisericii, a poporului lui Dumnezeu care are capacitatea spirituală de a discerne conţinutul credinţei. Căci Duhul lui Dumnezeu este peste toţi cei botezaţi, plinătatea poporului lui Dumnezeu ca purtători ai Duhului” (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 98); „Preoţia sacramentală, primită prin Taina Hirotoniei săvârşită de episcop, constituie o vocaţie distinctă şi unică, dar ea nu se exercită ca o slujire autonomă. Preoţia generală, primită în Tainele de iniţiere - Botezul, Mirungerea şi Euharistia - este de asemenea o răspundere esenţială pentru ansamblul Bisericii. Fiecare are locul şi slujirea sa: preotul nu poate să înlocuiască pe credincioşi, după cum aceştia nu pot să celebreze în locul preotului. Există deci o singură responsabilitate de ansamblu, care se realizează în mod solidar” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, p. 86).

803 Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 51. Această afirmație am regăsit-o și în altă parte: Pr. prof. Dr. Ion BRIA, „Participarea mirenilor la viața Bisericii”, p. 103.

același timp”[804]. Deși nu amintește acest lucru, putem presupune că pentru Pr. Ion Bria aceste perspective ar putea face obiectul precizării în *Statutul de funcționare și de organizare al Bisericii Ortodoxe Române*[805].

2.3. Modele eclesiologice

2.3.1. Biserica locală și Biserica universală. Biserica națională

Viziunea Pr. Ion Bria despre biserica locală și biserica universală a fost influențată, fără îndoială, de raportarea Bisericii Romano-Catolice cu privire la aceste noțiuni. Ceea ce vrem să spune este că accentul care revine pe biserica locală se face în contrast cu accentul pe biserica

---

[804] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, p. 21. Imediat după căderea regimului comunist din România, Pr. Bria tratează acest subiect sensibil și ridică anumite întrebări în acest sens: „Cum înţelege preotul misiunea lui de a cultiva „preoţia” tuturor credincioşilor botezaţi? De ce natură este raportul episcopului cu preoţii din eparhie? În ce măsură preoţii participă la luarea deciziilor de către sinodul episcopului?” (Pr. Prof. Ion BRIA, *Spiritualitate pentru timpul nostru*, p. 24); „Dacă vrem ca laicii și preoții să participe la luarea de decizii care angajează viitorul, atunci va trebui să li se dea acces la instituțiile bisericești și instanțele sinodale” (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa*, p. 164). Teologul baptist Corneliu Simuț apreciază acest curaj al Pr. Bria în ceea ce privește implicarea mai activă a întregului corp al Bisericii pentru numirea de episcopi și preoți: „The third belief Bria opposes is concerned with the election of priests and bishops. According to this belief, the laity should not be part of the election of priests, and neither should priests have anything to do with the election of bishops. It is a pity that Bria does not elaborate on this issue at all, but it seems that the exclusion of laity from the most important decisions related to the life of the church is neither beneficial nor biblical. Bria’s criticism reflects his conviction that priests must be elected by ordinary believers, or by the communion that makes up the parish church, while bishops should be put into office by their fellow ministers whom they should serve” (Corneliu C. SIMUȚ, *Traditionalism and radicalism in the history of Christian thought*, p. 55). De asemenea, din perspectivă evanghelică, teologul Sorinel Pătcaș amintește că „cea de-a treia convingere căreia Bria i se opune se referă la alegerea preoților și a episcopilor. Conform acesteia, laicii nu ar trebui să ia parte la alegerea preoților și nici preoții să nu aibă nimic de-a face cu alegerea episcopilor. Este păcat că Bria nu insistă asupra acestei chestiuni, dar se pare că excluderea laicilor din cele mai importante decizii legate de viața Bisericii nu este nici benefică, nici biblică. Critica lui Bria reflectă convingerea că preoții trebuie să fie aleși de către credincioșii obișnuiți, sau de către comunitatea care alcătuiește biserica parohială, în timp ce episcopii ar trebui să fie puși în funcție de către colegii lor preoți” (Drd. Sorinel PĂTCAȘ, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*, p. 97). Despre o poziție critică la adresa episcopatului, a se vedea: Ashley M. PURPURA, *God, Hierarchy, and Power: Orthodox Theologies of Authority from Byzantium*, Fordham University Press, New York, 2017.

[805] Pentru consultare, ultima versiune a Statutului a fost publicată în Monitorul Oficial în februarie 2020: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/222799, accesat la data de 22.07.2021, ora 17:04.

universală, concept susținut de teologia apuseană. Totuși, care sunt cele mai importante elemente ale Bisericii locale în gândirea Pr. Ion Bria?

Întâi de toate, Pr. Bria vede începutul Bisericii locale prin prima comunitate de creștini de la Ierusalim, atunci când prin Pogorârea Sfântului Duh a luat naștere prima Biserică creştină[806]. În *Autobiografia* sa, Pr. Bria vorbește foarte critic la adresa altor centre creștine care nu dau întâietate Bisericii locale de la Ierusalim, locul de naștere al creștinismului: „Biserica creştină s-a născut la Ierusalim, nu la Niceea sau Constantinopol, iar Biserica din Ierusalim a fost o Biserică polifonică, inclusivă, care s-a extins în afară, printre „neamuri", chiar de apostoli, fiind deschisă tuturor naţiunilor [...]. Biserica Ierusalimului este Biserică mamă nu graţie culturii greceşti, ci graţie succesului ei cu creştinătatea iudeo-creştină de la origine, cu primul ei episcop, Iacov - fratele Domnului"[807].

În al doilea rând, pr. Bria nu vorbește de Biserica locală fără raportarea la existența episcopatului[808]. Nu este clar dacă putem numi Biserică locală comunitatea unde este rânduit un episcop. Aici există o dualitate în gândirea pr. Bria, ceea ce ne face să definim ca Biserică locală doar Biserica autocefală, la cârma căreia se află un patriarh[809]. De exemplu, Biserica Ortodoxă Română trebuie să fie considerată Biserică locală. La fel și în cazul celorlalte biserici autocefale despre care am amintit deja mai sus[810]. Revenind la criteriul episcopatului, Pr. Bria amintește și de dimensiunea dogmatică, sacramental-euharistică și canonică a unei Biserici locale, care se află în comuniune cu celelalte

[806] „«Biserica lui Dumnezeu în Hristos» a fost actualizată prima dată în Biserica locală din Ierusalim, dar a trebuit să fie actualizată continuu într-o mulţime nelimitată de Biserici locale, pentru că există un proces de zidire a Bisericilor locale [...] La Cincizecime Biserica s-a actualizat în comunitatea locală din Ierusalim ca trup euharistic" (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", pp. 103-104).

[807] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 246.

[808] „Biserica locală este o comunitate disciplinată, care păstrează atât coeziunea internă, cât şi comunitatea cu celelalte Biserici. Expresia şi garantul acestei coeziuni este episcopul, proestosul care inspiră şi asigură viaţa conciliară şi solidaritatea întregului corp eclezial" (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 123).

[809] Totuși, în practică se folosește conceptul de Biserică locală și pentru centrele zonale, cum ar fi Biserica locală din Oltenia.

[810] „Creştinismul răsăritean reprezintă o comuniune de Biserici surori, unite prin aceeaşi învăţătură de credinţă, acelaşi cult, aceeaşi structură canonică şi viaţă spirituali, dar care se organizează şi se guvernează ca Biserici autonome sau autocefale, după principiul local-teritorial sau etnic-naţional" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 76). Aceeași afirmație am regăsit-o și în: Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 16.

Biserici locale, numite uneori Biserici surori[811]. În virtutea acestor criterii – episcopat, euharistie, credință, teritoriu canonic – toate Bisericile sunt egale. Nu există un centru jurisdicțional al vreunui episcop, fie papă al Romei[812], sau Patriarh al Constantinopolului[813]. Cu alte cuvinte, „autonomia Bisericilor Ortodoxe locale, socotită de catolici ca o degradare şi o renunţare temporară la autoritatea primatului papal, singura structură care ar menţine universalitatea Bisericii, este întemeiată pe sacramentalitatea şi apostolicitatea comunităţilor locale, care se păstrează prin episcopatul şi euharistia lor. Episcopii nu sunt apostoli continuanţi, ci succesori ai apostolilor, de aceea nu există un episcop al Bisericii universale"[814]. De aceea, așa cum am precizat mai sus, hirotonia unui episcop este săvârșită în prezența a cel puțin alți doi episcopi locali[815].

Pr. Bria vorbește și de unele consecințe ale accentuării mult prea mult timp asupra conceptului de Biserică locală. Concret, universalitatea

---

[811] „Biserica universală se consultă și se exprimă în mod conciliar prin sinodul Bisericilor locale surori" (Pr. prof. Dr. Ion BRIA, „Despre Biserica Ortodoxă locală", în *Calendarul Credința*, 1984, p. 95); „Comuniune de Biserici surori, adică unite prin aceeași credință apostolică, aceeași viață sacramentală și liturgică, aceeași structură canonică, dar care se organizează ca Biserici autonome și autocefale într-un anumit loc, respectând specificul acelui loc, adică identitatea etnică și culturală a credincioșilor" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 316).

[812] „Includerea papalităţii printre elementele care ţin de structura Bisericii universale constituie o eroare eeleziologică fundamentală, nu numai pentru că diminuează realitatea Bisericii locale şi deci a episcopatului, ci mai ales pentru că depreciază principiul hristocentric al Bisericii" (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine", p. 50).

[813] „Patriarhul ecumenic este ales de un sinod local, nu de un sinod panortodox. Rolul lui de etnarh - adică de responsabil pentru naţiunile creştine din imperiul otoman - a încetat odată cu destrămarea imperiului şi formarea statelor naţionale" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Ortodoxia și semnificația ei azi", p. 10); „La primauté du Patriarcat oecuménique en relation avec d'autres Eglises locales n'est pas juridictionnelle, mais honorifique" (Ion BRIA, „L'Orthodoxie: son dynamisme propre et ses problèmes actuels", în Monseigneur Daniel CIOBOTEA, Professeur Ion BRIA eds., *Regards sur l'Orthodoxie*, p. 17); „În rândul Bisericilor Ortodoxe, după separarea Orientului de Occident, în 1054, Patriarhia de Constantinopol are un rol ecumenic, onorific, dar, în fond, ea este o Biserică locală, deci fără drept de jurisdicţie asupra altor Biserici locale, care sunt autonome, autocefale şi interdependente" (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, p. 75).

[814] Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă", p. 703.

[815] „Prin euharistie, Biserica locală își exprimă dimensiunea ei universală, totuși Biserica locală nu este o entitate independentă în comuniunea Bisericii universale. Un episcop nu poate hirotoni singur un alt episcop, ceea ce înseamnă că Biserica locală se găsește integrată în structura Bisericii unice, sobornicești" (Pr. Dr. Ion BRIA, „Biserica și Liturghia", p. 489).

vizibilă a Bisericii a trecut în plan secundar[816]. Cu toate că vorbește despre conciliaritatea Bisericilor locale, această manifestare s-a concretizat de foarte puține ori în istoria celui de-al doilea mileniu. Dacă ne gândim la Sinoadele ecumenice, cu adevărat vorbim de manifestarea Bisericii la cel mai înalt nivel, în prezența reprezentanților Bisericilor locale[817]. Însă cum putem răspunde acuzelor că Bisericile locale Ortodoxe și-au pierdut acest spirit conciliar, izolându-se una de cealaltă? Aici pr. Bria crede că totuși Bisericile locale nu au pierdut „conştiinţa apartenenţei lor la un întreg cu valoare universală unică"[818]. În plus, s-au oferit explicații teologice care nu vorbesc de sinoadele ecumenice ca fiind constitutive vieții Bisericii, ci doar prilejuri pentru a se exprima conştiinţa Bisericii universale în anumite cazuri care privesc adevărul de credință[819].

În ceea ce privește Biserica universală, Pr. Bria spune că aceasta nu este o compoziție de Biserici locale, aflate sub un primat jurisdicțional, ci dimpotrivă, fiecare Biserică locală deține și calitatea de Biserică universală sau catolică[820]. Pentru Biserica Ortodoxă, în general, această universalitate nu are legătură cu noțiunea geografică de teritoriu[821]. Dimpotrivă, se referă la natura adevărului pe care îl mărturisește[822]. Cu alte cuvinte, Biserica Universală se manifestă prin Biserica locală. Sau altfel spus, Biserica locală este imaginea sau „epifania"[823] Bisericii Universale. Bisericile locale există

[816] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 77; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 18.

[817] Rèv. Prof. Ion BRIA, „La mission des Eglises locales dans l'Eglise universelle", în *Eglise locale et Eglise universelle*, Etudes Theologiques 1, Les Editions du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1981, p. 330.

[818] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 26.

[819] M.A. Costa DE BEAUREGARD, Ion BRIA, Théologue DE FOUCAULD eds., *L'Orthodoxie: Hier-Demain*, p. 242.

[820] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine", p. 160; Ion BRIA, compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 69.

[821] Aici pr. Bria face din nou referire la concepţia apuseană, însă recunoaște că acest concept de biserică universală are influență din cultura imperială care se credea universală: „La notion de l'Église universelle a été possible parce qu'il a existé également une culture impériale" (Père Ion BRIA, „L'Eglise en face de l'histoire", p. 44).

[822] „Biserica „catholică" nu este doar o realitate abstractă pe care o mărturisim în Crez. Ea este de asemenea trăită în fiecare Biserică locală, ca o comunitate euharistică prezidată de episcop împreună cu preoţii şi diaconii săi. Se creează o mare confuzie atunci când cuvinte ca „universal" şi „local" sunt utilizate fără sensul lor euharistic şi limitate la o interpretare geografică şi organizaţională. Ortodocşii au încercat să dezvolte acest sens euharistic al universalităţii" (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 70).

[823] „Dans la théologie orthodoxe, l'autonomie de l'Eglise locale n'est pas un type d'organisation administrative mais une «épiphanie» de l'Eglise universelle. Nous

doar în măsura în care sunt reprezentarea în acele locuri a Bisericii Una Sancta[824]. Biserica locală trebuie să știe să se lase provocată la nivel universal sau mondial[825]. Din nefericire, tocmai acest lucru pare să nu se întâmple[826]. Pr. Bria vorbește despre această situație și se întreabă cumva retoric: „Biserica locală - adevărata slujitoare a lui Dumnezeu într-un loc anume - este cu adevărat Biserica catolică deplină, nu un fragment sau o diviziune a unei Biserici universale, globale. Biserica locală însă trebuie să fie gata să fie provocată universal. Unde anume se află Biserica locală, din punct de vedere spiritual, cu alţii în ceea ce priveşte problemele de unitate?”[827]. Oricum, fiecare Biserică locală posedă aceleași atribute ale Bisericii Universale, conform crezului de credință: unitatea, sfințenia, universalitatea/sobornicitatea și apostolicitatea[828].

Biserica națională nu este un concept pe care Pr. Bria să-l considere fără a avea anumite riscuri, chiar și ideologice[829]. Avem deja un

---

parlons ainsi d’une pluralité d’Eglises locales, dont la communion exprime l’Eglise universelle. La communion des Eglises locales est un fait essentiel, de même que leur autonomie locale, et la communauté des évêques exprime la continuité de la communion des Eglises locales et leur unité au niveau universel” (Ion BRIA, „La koinonia comme communauté canonique. Perspectives actuelles”, în *Istina*, nr. 1/1975, p. 122).

[824] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 87.

[825] „Una dintre pietrele de poticnire pe drumul către unitate este izolarea Bisericii locale - fie din teama de a-şi pierde identitatea confesională, fie din neputinţa de a înţelege acurateţea propriei sale „catholicităţi” - de comunitatea ecumenică din propria ţară sau regiune. Biserica locală este într-adevăr o biserică pe deplin catholică, într-un anumit loc şi nu doar un fragment sau o parte dintr-o presupusa Biserică universală sau globală. Dar Biserica locală trebuie să fie gata să fie provocată din punct de vedere ecumenic” (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 95).

[826] „The hard realities of the world situation over the last decades have forced the local churches to live in their isolated and restrained contexts. Hence, the tendency to tolerate a lot of internal discrepancies: churches using different calendars, preferring a liturgical language foreign to the written and spoken language, churches whose leaders are not indigenous to the country. These elements convey a false impression of the unity of Orthodoxy, but, in fact they are expressions of the freedom of local churches to create their own traditions. Of course, a greater, more explicit coherence is needed” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Theology for Theology” or Theology for unity, renewal and mission?”, în *Revista Teologică*, nr. 3-4/1996, pp. 189-190).

[827] Ion BRIA, „Unitate şi misiune din perspectiva Bisericii locale: un punct de vedere ortodox”, p. 124.

[828] Interesant este că inclusiv Pr. Bria folosește uneori termenul de universalitate, în defavoarea celui de sobornicitate: Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Ortodoxia și semnificația ei azi”, pp. 7-8. Despre conceptul „Biserica Universală”, a se vedea: Keshishian ARAM, *Conciliar fellowship: A model of church unity. The emergence and development of conciliarity in the World Council of Churches*, PhD Thesis, Fordham University, New York, 1989, p. 75.

[829] „Biserica trebuie să fie sensibilă la modul în care spune că ea e o Biserică naţională, pentru a nu crea impresia că ea ar urmări votul credincioşilor, şi nu convertirea

sinod local în 1872, la Constantinopol, care condamnă naționalismul din Biserică, denumit filetism[830]. În mod clar, Biserica locală își desfășoară misiunea într-un cadru canonic de referință, în granițele unei țări, declarată independentă din punct de vedere economic și politic[831]. Prin urmare, „configurația istorică, națională și culturală a Bisericii locale nu

lor [...]. Nici teologic, nici practic, Biserica nu este «naţională» în sens absolut, căci se luptă mereu ca prezenţa şi misiunea ei să devină un fapt în societate" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă Română și Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961-1991)", p. 81); „Geniul Ortodoxiei constă în aceea că o biserică locală se înrudește atât de mult cu o națiune particulară încât ele se indetifică într-o simfonie. Această grijă pentru identitatea etnică și culturală a unei națiuni nu trebuie să se transforme în ideologie. Mai întâi, pentru că Biserica are o misiune profetică, aceea de a critica propria națiune și de a judeca societatea în general. Apoi, biserica are o misiune universală care trece dincolo de frontierele unei etnii" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserică, națiune, limbă", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 88/1993, p. 5); „If the language of „national church" goes beyond certain limits it becomes theological error" (Ion BRIA, *Romania Orthodox Identity at a Crossroads of Europe*, p. viii); „Circulă, cu binecuvântări discrete sau deschise, noțiuni din vocabularul tradițional: Biserica națională, Biserica neamului, Legea strămoșească, credința moșilor și strămoșilor. Misionarismul combativ recurge la afirmații ultime: românii s-au născut creştini! Noi, românii, suntem ortodocși! Cei care nu sunt ortodocși, nu sunt români, ci de alt neam! Ortodoxia românească este singura credință mântuitoare a românilor! Aceste convingeri sunt legitime. Ele pot antrena Biserica în dinamica mișcării misionare contemporane. În același timp ele pot fi rău reproduse sau interpretate" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă și cultura politică", în *Iisus Biruitorul*, noiembrie 1996, f. p.); „It is regrettable, however, that the concept of the local church is connected with the notion of nationalism, for the church's ties with a nation cannot be summarized adequately using only terms of power" (Ion BRIA, „Evangelism, proselytism, and religious freedom in Romania: an Orthodox point of view", în *Journal of Ecumenical Studies*, nr. 1-2/1999, p. 177).

[830] În ultima vreme, tema relației Biserica națională – Stat a fost tratată de foarte mulți teologi, din diferite perspective, dintre care amintim câteva studii importante: Lavinia STAN & Lucian TURCESCU, „Political, National Symbols and the Romanian Orthodox Cathedral", în Europe-Asia Studies, nr. 7/2006, pp. 1119-1139; Daniel P. PAYNE, „Nationalism and the Local Church: The Source of Ecclesiastical Conflict in the Orthodox Commonwealth", în *Nationalities Papers*, nr. 5/2007, pp. 831-852; Lavinia STAN and Lucian TURCESCU, *Religion and Politics in Post-Communist Romania*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2007; Lucian N. LEUSTEAN ed., Eastern Christianity and the Cold War, 1945-91, Routledge, London and New York, 2010; Lavinia STAN & Lucian TURCESCU, Church, State, and Democracy in Expanding Europe, Oxford University Press, Oxford, New York, 2011; Lucian N. LEUSTEAN ed., *Eastern Christianity and Politics in the Twenty-First Century*, Routledge, London and New York, 2014; Pantelis KALAITZIDIS, „Holy Lands and Sacred Nations", în *Concilium*, nr. 1/2015, pp. 115-123; Pantelis KALAITZIDIS, „Church and Nation in Eschatological Perspective", în *The Wheel*, nr. 18/2019, pp. 52-61; Nathaniel WOOD and Aristotle PAPANIKOLAOU, „Orthodox Christianity and Political Theology. Thinking Beyond Empire", în Ruben Rosario RODRIGUEZ ed., *T&T Clark Handbook of Political Theology*, T&T Clarck, London, New York, Oxford, New Delshi, Sydney, 2020, pp. 337-351.

[831] Gelu CĂLINA, *Relația dintre Biserică și Stat privită interconfesional*, Editura Universitaria, Craiova, 2008, pp. 184-187.

este nici accidentală, nici secundară. Aparținerea unei Biserici de un anume loc implică nu numai teritoriul propriu-zis, ci și umanitatea ei, spiritualitatea ei. Integritatea acesteia este dată de un ansamblu de elemente componente: teritoriu, limbă, cultură"[832]. În istoria ei, Biserica ortodoxă locală a știut să păstreze ceea ce cultura locului a avut de oferit. De aceea crede Pr. Bria că Ortodoxia nu a impus o limbă universală, din rațiunea de a păstra moștenirea culturală a teritoriului respectiv[833]. Pr. Bria amintește de așa zisa „misiune la națiuni"[834]. Totuși, atunci când analizăm acest concept, de biserică națională, trebuie să vedem din nou legătura cu ceea ce s-a întâmplat la nivelul statelor care au ieșit de sub anumite dominații imperiale[835]. În acest sens, Pr. Bria propune evitarea expresiei de „biserică națională". Pr. Bria crede că trebuie să vorbim mai degrabă de Ortodoxia din România, decât de Biserica Ortodoxă Română[836]. Mai mult decât atât, crede că dacă situația o impune, pentru binele Bisericii, se poate ajunge la separarea totală de puterea statului[837]. Concret, trebuie să ieșim din

[832] Pr. prof. Dr. Ion BRIA, „Despre Biserica Ortodoxă locală", p. 97; Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 317-318.

[833] „Use of the local language is an indispensable element in the development of an authentic liturgical community, a true witnessing community" (Ion BRIA, „Foreword", în Ion BRIA, ed., *The Witness of St. Methodius*, p. 4).

[834] „Dans la tradition orthodoxe on a développé une certaine compréhension de la „mission aux nations" en tant que témoignage à une communauté ethnique et culturelle spécifique" (Rév. Prof. Ion BRIA, „L'Orthodoxie et le mouvement oecuménique. Contribution orthodoxe au domaine de la mission", p. 205).

[835] „Odată cu organizarea lor independenţă, Bisericile locale s-au identificat din ce în ce mai mult cu istoria, cultura şi destinul unei naţiuni particulare. Întreaga lor misiune s-a exprimat adeseori in termeni de menţinere a identităţii etnice şi de apărare a unităţii acelei naţiuni. Un echilibru instituţional, sub formă de «simfonie» s-a stabilit intre naţiune şi Biserică, fiecare având «misiunea» ei naţională" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 78); „Il faut reconnaître que ce type d'organisation ecclésiastique fut déterminée par les facteurs politiques: sous l'occupation ottomane, qui a duré quatre siècles, les Eglises des Balkans ont été limité dans leur activité missionnaire à la préservation et à la défense, de la foi dans leur propres pays" (Ion BRIA, „L'Orthodoxie: son dynamisme propre et ses problèmes actuels", p. 20). A se vedea și: Fr. Archim. Prof. Cyril HOVORUN, „Nation-building versus Nationalism: Difficult Dilemmas for the Church", în *Icoana Credinței*, nr. 11/2020, pp. 5-16; Donald FAIRBAIRN, *Eastern Orthodoxy through Western Eyes*, Westminister John Knox Press, Louisville, London, 2002, pp. 143-152.

[836] „There is perhaps need to move from a „Gallican", canonical understanding of „Romanian Orthodoxy" to a territorial, sociological approach of „Orthodoxy in Romania" (Ion BRIA, „Evangelism, proselytism, and religious freedom in Romania: an Orthodox point of view", pp. 179-180).

[837] „In order to survive the communist period, the Orthodox accepted an equivocal symphony with the state, a fragile agreement which acknowledged the existence of the church as a religious institution but rejected its calling as a movement

mentalitatea că Biserica poate colabora cu statul în amintirea simfoniei bizantine, care în mod evident a aparținut altor vremuri și timpuri. Însă să nu se înțeleagă că Biserica prin separare ar renunța la misiunea ei „de a vorbi unei comunități naționale, de a păstra identitatea de neam și de cultură a poporului la care a fost trimisă. Ea îndeplinește această misiune, desigur, în numele și după criteriile Evangheliei”[838].

O altă critică importantă Pr. Bria o aduce asimilării Ortodoxiei cu creștinismul bizantin sau constantinian. În esență este vorba de riscul de a identifica Ortodoxia doar cu ceea ce s-a cristalizat în perioada bizantină, fără a lăsa libertatea Bisericilor locale care sunt în proces de formare. În acest sens, pentru a nu cădea în plasa ideologiei anumitor vremuri și formulări, „teologia ortodoxă trebuie să găsească deci o metodă inclusivă, care să „recepteze” la nivel universal experiența legitimă a Bisericilor locale”. Fără a folosi un limbaj dur, Pr. Bria crede că a venit vremea să renunțăm la teoria bisericii constantiniene[839] și să identificăm tradiția Bisericii pre-niceene[840]. Biserica

---

for mission. After many decades of bearing this cross, the churches have not yet found the courage to declare their strict separation from the state” (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, pp. 46-47); „Separarea dintre Biserică şi Stat este, oare, subiect tabu sau o variantă necesară azi? Oricum, Biserica trebuie să aibă libertatea morală de a modifica, la nevoie, forma de relaţie cu Statul şi chiar să se despartă de Stat, să fie astfel în stare să deosebească bine fidelitatea faţă de Dumnezeu şi loialitatea etnică, naţională” (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 181). Despre relația Biserică-Stat, în perioada comunistă, a se vedea: Gelu Călina, „The Kingdom of God and the Kingdoms of the World: Church-State Relationships in the Context of the Romanian Totalitarian Political Regime”, în Corneliu CONSTANTINEANU, Marcel V. MĂCELARU, Anne-Marie KOOL and Mihai HIMCINSCHI eds., *Mission in Central and Eastern Europe. Realities, Perspectives, Trends*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 34, Regnum Books International, Oxford, 2016, pp. 152-167.

[838] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 317-318.

[839] „First is the deconstruction of the so-called Constantinian church, established ecclesiastical Christianity. Such a church is not a divine institution but is, rather, connected with the movement of nationalism, and it mirrors social organization as it evolved in history. Orthodox cannot accept an exclusive sociological ecclesiology, the idea of the church as a cultural construction according to the interest and needs of social groups. The church that Orthodox confess in the Ecumenical Creed of 381 and their experience in history is the extension in time and space of the apostolic Pentecost community, in which the Spirit of God is at work despite human disbelief, disobedience, and failure by Christians” (Ion BRIA, „Evangelism, proselytism, and religious freedom in Romania: an Orthodox point of view”, p. 176).

[840] „Creştinismul ortodox este în mod curent identificat cu creştinismul „constantinian”, cu ecleziologia Bisericii de Stat sau a simfoniei politice de tip imperial dintre Biserică şi Stat. Ori, ecleziologia ortodoxă are la bază şi experienţa Bisericii pre-niceene, formulată de episcopul Ignatie al Antiohiei în Scrisoarea sa către Biserica lui Dumnezeu din Roma. La începutul secolului al II-lea, unitatea Bisericii este de alt ordin, sacramental, euharistic, decât unitatea Imperiului, militară, politică” (Pr. Prof. Univ. Dr.

Ortodoxă nu există decât ca prelungire a ceea ce s-a petrecut la Cincizecime, atunci când are loc adunarea primii comunități creștine ca Biserică. Mai mult decât atât, Pr. Bria nu înțelege disputele religios-politice ale Patriarhiei de Constantinopol și ale Patriarhiei de la Moscova. În fond, „Pentarhia este un acord istoric intervenit între Bisericile locale pentru a coordona acţiunile lor comune în cadrul imperiului roman. Astfel de convenţii istorice pot fi făcute şi desfăcute pentru a asigura conciliaritatea panortodoxă, prin consensul primaţilor ortodocşi”[841]. În acest sens, Pr. Bria propune o nouă reevaluare a sistemului pan-ortodox care să includă realitățile Ortodoxiei mondiale de azi: „Polemica dintre Moscova şi Constantinopol arată că ecleziologia secolului al XIX-lea trebuie să fie redefinită, deoarece nu consună cu noile realități ecleziale de la începutul mileniului al III-lea. Fără o hermeneutică critică şi creatoare a acesteia, modelul ortodox va apare ca depăşit. Paradigma Biserica nedespărţită trebuie să fie confruntată cu ceea ce e Ortodoxia azi în mod real”[842]. Această interpretare ar fi de folos mai ales dacă ne gândim la formarea de noi biserici locale în alte zone decât cele cunoscute. Pr. Bria crede că este o greșeală impunerea acestor norme bizantine, de exemplu Bisericilor din Africa sau de origine arabă[843]. Vorbind despre o discuție cu teologii greci, din cadrul unei conferințe internaționale, Pr. Bria amintește că atunci când a pronunțat expresia „Ortodoxia arabă”, aceștia „au sărit în sus, spunând că nu există ortodoxie arabă, palestiniană sau ierusalimiteană, deoarece helenismul face parte din identitatea perenă a Ortodoxiei”[844].

Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei*, p. 12). A se vedea și lucrarea: Daniel BUDA, *Antiohia preniceeană. O istorie a creștinismului din Antiohia în perioada primară*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2014.

[841] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 246.

[842] Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei*, pp. 149-150. A se vedea și: M.A. Costa DE BEAUREGARD, Ion BRIA, Théologue DE FOUCAULD eds., *L'Orthodoxie: Hier-Demain*, pp. 241-242.

[843] Despre Ortodoxia din Africa, a se vedea: Brian STANLEY, *Christianity in the Twentieth Century: A World History*, Princeton University Press, New Jersey, 2018, pp. 328-334.

[844] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 241. Tot despre această atitudine, în altă parte Pr. Bria va afirma: „În dialogul interortodox privind raportul Ortodoxiei cu comunitatea ecumenică pe larg, vocea distinctă a ortodocşilor arabi, africani, europeni este bine articulată, dar cu toate acestea există tendința ca metodologia teologică bizantină să regizeze ansamblul discuțiilor. Această metodă nu face distincție între credința unică imuabilă și formulele teologice și practicile canonice variate. Or, în contextul panortodox actual, tradiția bizantină (care, pentru africani, este o tradiție europeană) devine o tradiție locală specifică, deci nu mai este singura și unica tradiție ortodoxă” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 362).

Pr. Bria atrage atenția asupra noțiunii de *oikumene*, ecumenică, care este o noțiune de origine bizantină, imperială[845]. În schimb propune să vorbim despre *pleroma Bisericii,* care evident are o dimensiune harismatică: „Trebuie să se facă aici o distincţie între noţiunea bizantină de *oecumene,* care are un caracter politic şi geografic, şi noţiunea ortodoxă de *pleromă,* care are un caracter harismatic. În acest sens, Biserica locală nu este o simplă diviziune teritorială, o entitate geografică a *oecumenei,* ci o prezenţă specifică, harismatică a pleromei într-un anumit spaţiu etnic şi cultural. Identitatea etnică şi culturală ţine de structura şi de misiunea Bisericii locale"[846].

În concluzie, Pr. Bria crede că este cel mai corect să vorbim de Bisericile Ortodoxe atunci când ne referim la comunitățile locale și chiar naționale, și de Biserica Ortodoxă, atunci când vrem să exprimăm conciliaritatea Bisericilor Ortodoxe locale[847].

2.3.2. Parohia

Care este definiția Pr. Bria în ceea ce privește parohia? Cred că răspunsul se găsește în identificarea parohiei cu imaginea locală și concretă a Bisericii. Imaginea unei Biserici se definește prin parohie care este celula ei misionară prin excelență[848]. În alte cuvinte, „parohia nu este o simplă unitate administrativă bisericească, autonomă, ci ea reproduce în acel loc şi context imaginea a ceea ce este Biserica în totalitatea ei"[849]. Dacă proiectul mare este considerat Biserica, parohia poate fi considerată proiectul mic în acest mare proiect[850].

Din punct de vedere etimologic, Pr. Bria definește parohia ca loc de adunare sau de conlocuire[851]. Se pare că termenul de parohie a fost folosit

---

[845] „Il existe une corrélation évidente entre l'unité politique,de l'empire byzantin, et la-notion eccésiastique d'oekumnèné" (M.A. Costa DE BEAUREGARD, Ion BRIA, Théologue DE FOUCAULD eds., *L'Orthodoxie: Hier-Demain*, p. 225).

[846] Pr. Prof. dr. Ion BRIA, „Contribuții ortodoxe la teologia ecumenică de azi", în *Studii Teologice*, nr. 5-10/1979, p. 362.

[847] A se vedea și: Stanley S. HARAKAS, „The Local Church. An Eastern Orthodox Perspective", în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1977, pp. 141-153.

[848] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 109.

[849] Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală", p. 323.

[850] „Parohia este un proiect mic în interiorul proiectului mare care se numeşte Biserică. Intenţia sau iconomia parohiei trebuie să coincidă cu intenţia şi iconomia Bisericii, şi de aici, orientarea eclezială fundamentală a parohiei. Învăţătura despre Biserică şi despre Taine determină, aşadar, viziunea despre parohie şi despre viaţa pastorală" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 46).

[851] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 85.

mai întâi de evrei pentru a desemna comunitățile din lumea păgână. Apoi, termenul a fost preluat și folosit pentru denumirea comunităților creștine[852].

Înainte de a trece la următoarea temă, amintim de viziunea Pr. Bria cu privire la reformarea sistemului parohial tradițional[853]. Pr. Bria insistă pentru ca Biserica Ortodoxă, cel puțin din România, să reorganizeze viața parohială[854]. Însă atrage atenția că această reformă se poate face printr-o raportare la o doctrină eclesiologică corectă, altfel apare riscul unor erezii pastorale[855]: „În contextul actual, cea mai urgentă obligaţie misionară este restabilirea integrităţii parohiei, dispersată geografic şi complexă din punct de vedere demografic şi cultural, şi întărirea conştiinţei de apartenenţă la un trup comun"[856]. Aici Pr. Bria vine să ne confirme că există totuși o diferență între pastorația din rural și pastorația din urban. Având în vedere că mai mult de jumătate din populația României locuiește în centre urbane, Pr. Bria critică impunerea parohiei tradiționale rurale la nivelul marilor orașe: „Astăzi, mai ales în cartierele noi urbane şi în oraşele noi, parohia se prezintă din ce în ce mai mult ca un grup anonim, credincioşii neavând un sentiment profund de apartenenţă la o comunitate"[857]. Mai mult decât atât, acest sistem parohial se păstrează datorită intereselor marilor parohii.

---

[852] A se vedea: Ioannis ZIZIOULAS, Mitropolit al Pergamului, *Euharistie, Episcop, Biserică. Unitatea Bisericii în dumnezeiasca Euharistie și episcop, în primele trei secole creștine*, traducere de Pr. Dr. Ioan Valentin ISTRATI și Geanina CHIRIAC, Editura Basilica, București, 2009, pp. 189-236; Maria Mihaela GORCEA, „Comunitatea mărturisitoare, apostolatul mirenilor şi mărturia creştină în societatea contemporană", în *Studia Universitatis Babes Bolyai. Theologia Orthodoxa*, nr. 1/2012, pp. 155-170; Pr. Drd. Adrian Claudiu TRIFU, „Parohia creștină – de la sinaxa euharistică la comunitatea parohială", în Arhid. Conf. Univ. Dr. Gelu CĂLINA, Pr. Prof. Univ. Dr. Mihai HIMCINSCHI, Pr. Conf. Univ. Dr. Gheorghe ZAMFIR, Lect. Univ. Dr. Cristian Vasile PETCU, Pr. Lect. Univ. Dr. Sergiu-Grigore POPESCU coord., *Aspecte misionare ale Bisericii Ortodoxe Române după 1989. Istorie – Tradiție – modernitate. Ecumenismul – încotro?*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015, pp. 287-291.

[853] Pr. Prof. Ion BRIA, „1995: Ocazie istorică pentru Patriarhia Română", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 145-146/1995, p. 3.

[854] „Se mai observă că instituţiile bisericeşti - de la sinod la eparhie şi parohie - se află într-un proces de îmbătrânire naturală. Vechiul sistem parohial nu mai este viabil, reforma lui este urgentă" (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie,* pp. 161-162).

[855] Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală", p. 316; Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", pp. 87-88.

[856] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 79.

[857] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 97; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 78.

Totuși, care sunt soluțiile oferite? Pr. Bria vorbește de luarea urgentă a unor măsuri structurale și anume: „reducerea numărului de preoţi care slujesc şi servesc catedralele episcopale, parohiile de centru sau mănăstirile; regruparea parohiilor din cartierele vechi, decuparea marilor parohii teritoriale în mai multe unităţi, suprimarea posturilor de colaboratori (profesorii de la Facultatea de teologie sunt alocaţi, contra remuneraţie, la principalele parohii bucureştene); ospitalitatea (financiară) oferită de parohiile urbane filialelor de la periferie sau parohiilor rurale în situaţie precară”[858]. Iar aceste reglementări ar putea fi propuse în *Statutul de organizare și de funcționare*. În cuvintele Pr. Bria, „Biserica trebuie să evolueze rapid spre alcătuirea unui statut care să includă: reorganizarea administraţiei centrale a Patriarhiei, autonomia economică a mitropoliilor şi episcopiilor consumatoare de fonduri gigantice pentru protocol, nu pentru misiune, schimbarea sistemului parohial în marile centre urbane, dar mai ales redresarea corpului bisericesc în totalitatea lui, cler şi mireni”[859].

2.3.3. Sinodul local și Sinodul ecumenic

În mod teoretic și practic, adunarea episcopilor dintr-o Biserică locală este denumită sinod local. În schimb, sinod ecumenic este considerat atunci când se reunesc toți episcopii Bisericilor locale, fiind posibilitatea de manifestare la cel mai înalt nivel. Această metodă conciliară sau sinodală are ca model întâlnirea Sfinților Apostoli, descrisă în cartea Faptele Apostolilor, capitolul 15, versetele 1-31, care au avut ca ajutor asistența Sfântului Duh: „Pentru că, părutu-s-a Duhului Sfânt şi nouă, să nu vi se pună nici o greutate în plus în afară de cele ce sunt necesare” (FA 15, 28). În acest spirit, primul Sinod ecumenic al Bisericii este considerat cel din anul 325, la Niceea. Denumirea de *ecumenic* are o conotație geografică, cuvântul grecesc „oikumene” însemnând „pământul locuit” sau lumea cunoscută. Teologic, ecumenic înseamnă ceea ce are însemnătate pentru întreaga Biserică. În prezent, Biserica Ortodoxă recunoaște doar 7 sinoade ecumenice, ultimul fiind cel din anul 787, desfășurat tot la Niceea. Nu ne este clar dacă Pr. Bria aprobă părerea unor teologi ortodocși care consideră că „sinodul ecumenic nu

---

[858] Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, „Regenerarea misiunii creștine în contextul urban”, pp. 42-43.

[859] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez,* p. 100, p. 254.

este o instituție ce ține de natura Bisericii și deci nu are un caracter permanent și obligatoriu”[860]. Posibil ca această tăcere a Pr. Bria să aibă legătură și cu imposibilitatea Bisericilor locale de a se întruni într-un sinod ecumenic în cel de-al doilea mileniu. O posibilă explicație ar putea fi faptul că Biserica Ortodoxă nu a suferit problemele întâlnite în Biserica Romano-Catolică. Mai ales că necesitatea unui sinod ecumenic ar fi dată de apariția unor noi învățături în viața Bisericii, străine de duhul apostolic și patristic: „După modelul sinodului apostolilor (Fapte 15, 25-28), episcopii din întreaga Biserică se constituie într-un sinod universal (ecumenic) pentru a reînnoi Crezul sau Simbolul de credinţă, atunci când constată o ruptură între credinţa apostolică şi credinţe necunoscute care aduc pagube unităţii văzute a Bisericii”[861]. Însă dacă analizăm viața Bisericilor locale, vedem că această conciliaritate este exprimată prin sinoadele locale permanente și anuale sau excepționale. Să punem lipsa sinoadelor la nivel universal ale Bisericii Ortodoxe ca o consecință a izolării Bisericilor locale despre care vorbea Pr. Bria? De aceea Pr. Bria consideră că această paradigmă a Bisericii celor șapte sinoade ecumenice trebuie provocată de ceea ce se petrece în prezent[862].

Revenind la dimensiunea teologică a sinodului local și ecumenic sau universal, Pr. Bria amintește că sinoadele reprezintă „cea mai înaltă autoritate în Biserica întreagă”[863]. Totuși, pentru teologia ortodoxă, sinodul ecumenic nu are autoritate „asupra Bisericii”[864], ci reprezintă „glasul Bisericii”[865]. Cu alte cuvinte, la sinoadele ecumenice toți membrii Bisericii sunt reprezentanți prin episcopii lor. În fond istoria cunoaște și sinoade care nu au fost receptate ca ecumenice, ceea ce ne demonstrează harisma Bisericii întregi de a se exprima[866]. În ceea ce privește rolul

---

[860] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p. 351.

[861] Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, pp. 35-36.

[862] De remarcat că în 1962, atunci când Biserica Romano-Catolică se pregătea de al doilea conciliu de la Vatican, Pr. Bria este foarte critic considerând că autoritatea respectivului sinod nu are cum să fie una ecumenică și că „în condițiile actuale numai un sinod al tuturor Bisericilor Ortodoxe locale este sinodul ecumenic al Bisericii creștine” (Prof. Ioan BRIA, „În legătură cu Sinodul al II-lea de la Vatican”, în *Ortodoxia*, nr. 1-2/1962, p. 279).

[863] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine”, p. 82.

[864] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 358.

[865] Pr. Conf. Ion BRIA, „Biserica și sinodul ecumenic”, în *Glasul Bisericii*, nr. 5-6/1972, p. 531.

[866] „Teologia ortodoxă mărturiseşte că Biserica, trupul tainic al Domnului şi templul Duhului Sfânt, posedă acea harismă a infailibilităţii, prin care se înţelege puterea de a păstra şi exprima conţinutul şi sensul adevărat al revelaţiei divine care i s-a

episcopilor în sinodul ecumenic, Pr. Bria apreciază că în Biserica Ortodoxă nu există un episcop cu jurisdicție universală sau cu drept de veto, și că „în sinod, episcopii reprezintă în mod colegial Bisericile locale respective, de aceea autoritatea sinodului ecumenic stă şi cade cu consimţământul acestor Biserici”[867].

2.3.4. Eclesiologia sobornost[868]

Eclesiologia Pr. Ion Bria a fost influențată, fără îndoială, de modelele eclesiologice ale vremii. Dintre acestea, cele mai cunoscute sunt următoarele: eclesiologia de tip sobornost, inițiată de teologul rus Aleksei Khomiakov (1804-1860)[869], eclesiologia euharistică, propusă de teologul rus Nicholas Afanasiev (1893-1966) și eclesiologia comuniunii, revalorizată de teologul francez Olivier Clément și de teologul grec John Zizioulas. În următoarele rânduri, vom prezenta în ce măsura pr. Bria a fost sau nu de acord cu aceste modele.

Cuvântul *sobornost*/*sobornaya* se folosește în teologia românească în conținutul Simbolului de credință, redactat la Sinoadele ecumenice de la Niceea (325) și de la Constantinopol (381)[870], dar și în unele ectenii, cu forma *sobornică* sau *sobornicească*. În limba greacă, termenul folosit este acela de „katholiki”, tradus și folosit inițial în limba română cu cel de *catolică* sau *universală*. Sub influența teologiei ruse, Biserica Ortodoxă Română a preluat termenul probabil pentru a face o diferență între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică.

Mitropolitul Kallistos Ware vorbește despre traducerea termenului *sobornost* în limba engleză prin conciliaritate (conciliarity) și prin catolică

încredinţat de către Sfinţii Apostoli” (Pr. Conf. Ion BRIA, „Biserica și sinodul ecumenic”, p. 530).

[867] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, p. 49.

[868] A se vedea despre acest subiect: Ashley John MOYSE, Scott A. KIRKLAND and John C. MCDOWELL eds., *Corelating Sobornost. Conversation between Karl Barth and the Russian Orthodox Tradition*, Fortress Press, Minneapolis, 2016.

[869] W.J. BIRKBECK ed., *Russia and the English Church*, during the last fifty years. Volume I. Containing a correspondence between Mr. William Palmer, fellow of Magdalen College, Oxford, and M. Khomiakoff, in the years 1844-1854, Rivington, Percival & Co., King Street, Covent Garden, London, 1895; Alexis Homiakov, *Biserica este una*, traducere de Elena DEREVICI și Lucia MUREȘAN, Reîntregirea, Alba Iulia, 2004.

[870] „Cred […] într-una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică” (articolul 9).

(catholicity)[871]. În această interpretare, cuvântul catolicitate, exprimat prin sobornicitate, ar trebui să aibă mai ales o conotație calitativă decât de universalitate geografică. Conform lui Homiakov, sobornicitatea Bisericii înseamnă lipsa unei autorități externe, membrii Bisericii fiind legați unii de alți prin adevăr și prin iubire reciprocă. Unitatea Bisericii sobornicești implică și diversitate în această unitate. Acest lucru se explică prin darurile pe care fiecare membru al Bisericii le-a dobândit prin Taina Sfântului Botez și prin Taina Mirungerii. În ceea ce privește forma de exprimare a sobornicității la nivel larg este sinodul, care ar trebui să presupună prezența laicilor, dar și să ofere spațiu pentru receptarea sau respingerea deciziilor, receptare ce implică întreg poporul lui Dumnezeu, care este Biserica[872].

În studiile eclesiologice, Pr. Bria amintește de eclesiologia de tip sobornost, având critici asupra teologiei acesteia. Întâi de toate, trebuie remarcat că Pr. Bria subliniază că Homiakov a fost totuși „lipsit de educație teologică propriu-zisă"[873], însă ideile sale vor deveni destul de valoroase, mai ales în contextul cristalizării celorlalte două eclesiologii, cea euharistică și cea a comuniunii. Atributul sobornicității scoate în evidență cel mai mult rolul definitoriu al întregului corp al Bisericii[874], însă nu trebuie trecut ușor cu vederea existența unei tensiuni între autoritate și popor, adică între cler și laici[875]. Mai mult decât atât, Pr. Bria

[871] „Literally sobornost means 'catholicity', but in the Slavophile usage it carries the sense of catholicity understood more particularly as 'conciliarity'; catholicity, that is to say, interpreted in qualitative rather than quantitative terms, intensively and spiritually rather than extensively and geographically. It denotes, in other words, total unanimity in the truth rather than world-wide universality" (Metropolitan Kallistos WARE, „Sobornost and Eucharistic ecclesiology: Aleksei Khomiakov and his successors", în *International Journal for the Study of the Christian Church,* nr. 2-3/2011, p. 220).

[872] A se vedea: Ştefăniță BARBU, *Primus Inter Pares? A Historical – Theological Analysis of the Question of Papal Primacy in the Orthodox – Roman Catholic Dialogue from an Orthodox Perspective*, PhD Thesis, Katholieke Universiteit Leuven, Faculty of Theology and Religious Studies, 2015, pp. 100-102.

[873] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 69.

[874] „Ecleziologia sobornost nu este, prin urmare, o doctrină a izolaţionismului sau a exclusivismului, pentru că poporul ortodox este la fel de mult gardian al credinţei când propovăduieşte apostolatul lui si când aduce mărturie într-un loc anume" (Ion BRIA, „Unitatea eclezială în mișcarea ecumenică: teologie și așteptări", p. 62).

[875] „A l'époque moderne, on a bien parlé de la sobornost comme modèle de communion ecclésiale, mais on n'a pas tenu compte de façon réaliste de la tension qui existe entre autorité et peuple, on n'a pas montré de façon précise les structures par lesquelles s'exprime la catholicité de l'Eglise" (M.A. Costa DE BEAUREGARD, Ion BRIA, Théologue DE FOUCAULD eds., *L'Orthodoxie: Hier-Demain,* p. 228).

crede că această „sobornicitate emoțională”[876] limitează rolul laicilor în primirea deciziilor sinodale[877]. Din nefericire, Pr. Bria nu explică mai lămurit în ce constă această limitare sau cum se manifestă[878].

Apoi, Pr. Bria critică faptul că eclesiologia sobornost, cu toate că are un mare merit subliniind unitatea organică a Bisericii Ortodoxe, totuşi lasă în plan secundar universalitatea vizibilă sau configurația diversă a lumii ortodoxe[879]. Aici eclesiologia euharistică va completa această lipsă, considerând că Biserica locală este și catolică în același timp. Am amintit deja că Pr. Prof. Nicole Moșoiu critică această folosire în Crezul niceo-constantinopolitan a cuvântului *sobornost*. În același timp, în teologia românească și chiar și în teologia ecumenică, receptarea conceptului propus de Pr. Stăniloae, sobornicitate deschisă (open sobornicity), face imposibilă renunțarea la termen și folosirea din nou a termenului *catolică*, ceea ce din punct de vedere istoric, teologic și lingvistic nu ar fi greșit.

2.3.5. Eclesiologia euharistică

În teologia românească, Pr. Bria, alături de Pr. Stăniloae, sunt teologii români care au adus critici eclesiologiei euharistice promovată de preotul rus Afanasiev. Care este conținutul eclesiologiei euharistice? În esență, plecând de la lucrările Sfântului Ignatie Teoforul, pr. Afanasiev

[876] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 290.

[877] „On doit donc voir si la sobornost, qui d'ailleurs s'inspire de philosophes religieux russes, n'est pas davantage liée à un type de sociologie traditionnelle qu'à une ecclésiologie qui exprimerait la tension entre l'autorité et le laos (peuple royal). N'escamote-t-elle pas également les mouvements et les groupes de laïcs qui peuvent jouer un rôle structurel dans la vie de l'Eglise ? Quel est le rôle, par exemple, de la jeunesse dans l'Eglise d'aujourd'hui ? Il semble aussi que l'ecclésiologie de type sobornost limite le rôle des laïcs à la réception des décisions des conciles” (M.A. Costa DE BEAUREGARD, Ion BRIA, Théologue DE FOUCAULD eds., *L'Orthodoxie: Hier-Demain*, pp. 228-229).

[878] A se vedea și: Pr. Ioan S. ROMANIDES, „Concepția eclesiologiei ortodoxe după Alexis S. Homiakov”, traducere de Al. A. BOTEZ, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-6/1958, pp. 332-345.

[879] „A partir d'Alexis Khomiakoff, Serge Boulgakoff, Georges Florovsky et Nicolas Afanassieff, une certaine theologie russe a insiste sur l'aspect qualitatif de la catholicite ecclesiale, mettant sur un plan secondaire l'universalite visible, surtout le caractere structure et organise des Eglises locales, la configuration culturelle tres diverse du monde orthodoxe” (Rèv. Prof. Ion BRIA, „La mission des Eglises locales dans l'Eglise universelle”, p. 330).

ajunge să definească Biserica prin Euharistie[880]. Acolo unde se săvârșește Sf. Euharistie se află și Biserica lui Hristos. Fiecare Biserică locală este Biserica lui Dumnezeu datorită prezenței reale a lui Hristos euharistic în Liturghie: „Afanasiev subliniază că Biserica este Trupul lui Hristos care se manifestă plenar în fiecare adunare euharistică locală. Aşadar, după el ecleziologia primară pune accent pe universalitatea internă şi de aceea are un caracter euharistic"[881]. Prin comuniune, toți membrii bisericii sunt parte ai Trupului lui Hristos. La fel, fiecare adunare euharistică reprezintă Biserica întreagă și nu o parte a ei. Aici avem două poziții sau două interpretări cu privire la Biserica locală și cea universală. Concepția Bisericii locale aparține Sf. Ignatie, iar concepția Bisericii universale aparține Sf. Ciprian al Cartaginei. Cu alte cuvinte „ecleziologia euharistică pune accent pe realitatea şi plinătatea Bisericii locale, exprimată în Euharistie"[882], iar „în ecleziologia universală, fiecare comunitate locală participă la plinătatea Bisericii în virtutea faptului de a fi o parte a întregului"[883].

O primă concluzie a Pr. Bria ar fi că eclesiologia euharistică pune în centrul eclesiologiei Biserica locală. Totuși, pr. Bria atrage atenția

[880] Câteva lucrări de referință despre eclesiologia euharistică a lui Afanasiev: Aidan NICHOLS, *Theology in the Russian Diaspora. Church, Fathers, Eucharist in Nikolai Afanas'ev (1893-1966)*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney, 1989; Aidan NICHOLS, *Light From the East. Authors and Themes in Orthodox Theology*, Sheed&Ward, London, 1995, pp. 114-128; Radu BORDEIANU, „Orthodox-Catholic Dialogue: Retrieving Eucharistic Ecclesiology", în *Journal of Ecumenical Studies*, nr. 2/2009, pp. 239-265; Anastacia WOODEN, „Eucharistic Ecclesiology of Nicolas Afanasiev and Its Ecumenical Significance: A New Perspective", în *Journal of Ecumenical Studies*, nr. 4/2010, pp. 543-560; Andrew LOUTH, „Ignatios or Eusebios: two models of patristic ecclesiology", în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 1/2010, pp. 46-56, în special pp. 50-54; Anastacia K. WOODEN, *The Limits of the Church: Ecclesiological Project of Nicolas Afanasiev*, PhD Thesis, Faculty of School of Theology and Religiou Studies of the Catholic University of America, Washington, D.C., 2019; Christophe D'ALOISO, *Institutions ecclésiales et ministères chez Nicolas Afanassieff*, Presses Universitaires de Louvain, Louvain-la-Neuve, 2020.

[881] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", p. 103.

[882] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", p. 35; „În ultima vreme, o mare dezvoltare a cunoscut ecleziologia euharistică, care, în contrast cu cea universalistă, a recunoscut deplinătatea eclezială şi sacramentală a adunării locale euharistice prezidată de episcop împreună cu preoţii. De altfel, încă din perioada apostolică, *ekklesia* s-a identificat cu sinaxa euharistică, în care episcopul înconjurat de preoţi propovăduia cuvîntul lui Dumnezeu şi săvârşea euharistia" (Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă", p. 700).

[883] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", p. 35.

definirii mai largi a conceptului de Biserică locală: „Ortodocşii trebuie să clarifice ce anume înseamnă o Biserică locală astăzi”[884]. Teoria lui Afanasiev ar putea fi înțeleasă greșit, plasând în plan secundar universalitatea Bisericii, ori crede pr. Bria că trebuie să se aibă în vedere ambele forme[885]. În mod clar, Biserica Ortodoxă vorbeşte de Biserica universală ca o comuniune a Bisericilor locale[886].

A doua concluzie a Pr. Bria cu privire la eclesiologia euharistică propusă de pr. Afanasiev are în vedere comuniunea sacramentală și unitatea bisericească. Încercând să găsească o posibilitate de apropriere între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, pr. Afanasiev consideră că problemele dogmatice survenite în decursul istoriei nu au afectat realitatea euharistică și în mod firesc nici unitatea creștinilor, care sunt uniți prin Taina Euharistiei. Critica față de teologia lui Afanasiev este aceasta că unde adevărul s-a alterat nici Sfânta Euharistie nu este autentică sau reală. Prin botez suntem încorporați în trupul lui Hristos, însă prin Euharistie devenim membrii activi, mădulare vii. În fond, pr. Afanasiev a renunțat la consensul dogmatic pentru baza unirii Bisericilor, susținând doar comuniunea sacramentală prin Euharistie. Criticând această poziție, pr. Bria subliniază necesitatea acordului dogmatic sau doctrinar pentru intercomuniune. Adică avem nevoie să mărturisim aceeași credință înainte de a ajunge la comuniunea euharistică: „După Afanasiev, unitatea bisericească s-ar realiza în planul euharistiei, esenţial, nu în cel dogmatic, neesenţial, deoarece Euharistia constituie Biserica fără a fi condiţionată de adevăr. Astfel nu se face o legătură directă între natura eclezială şi doctrină. Or, în spiritul tradiţiei ortodoxe, comuniunea sacramentală nu e o simplă manifestare a bunelor relaţii interbisericeşti, ci implică şi exprimă unitatea de credinţă a celor reuniţi. De aceea Biserica Ortodoxă a condiţionat «intercomuniunea» de unitatea dogmatică, încât fără unirea credinţei nu este posibilă comuniunea euharistică”[887]. Critica Pr. Bria cu privire la unitatea dintre adevăr și Euharistie, afirmată și în

---

[884] Ion BRIA, „Rolul Bisericii în Evanghelism. Icoană sau Platformă?”, p. 28.

[885] Rèv. Prof. Ion BRIA, „La mission des Eglises locales dans l'Eglise universelle”, p. 330. A se vedea în acest sens și comentariul teologului Aidan Nichols despre critica Pr. Bria asupra eclesiologiei Pr. Afanasiev: Aidan NICHOLS, *Theology in the Russian Diaspora*, p. 184.

[886] Diac. Asistent Ion BRIA, „Tensiunea dintre scaunul papal și Bisericile Romano-Catolice locale. Considerații asupra scrisorii Papii Paul al VI-lea „Sollicitudo omnium Ecclesiarum” (24 iunie 1969) cu privire la oficiul legaților pontificali”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1970, p. 68.

[887] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine”, pp. 57-58.

alte ocazii[888], a fost preluată și de alți teologi, dintre care amintim pe Joseph Aryankalayil, autor al unei teze de doctorat despre Biserica locală în concepția lui Afanasiev[889].

2.3.6. Eclesiologia comuniunii

În teologia română, atunci când se vorbește despre eclesiologia comuniunii, numele Pr. Ion Bria este de cele mai multe ori trecut cu vederea[890]. Mai mult decât atât, inclusiv numele teologului francez Olivier Clément, cel care este considerat noul promotor al eclesiologiei comuniunii în teologia ortodoxă, nu este amintit de foarte multe ori[891].

---

[888] „La validité de l'eucharistie doit donc être envisagée en liaison avec la doctrine intégrale du salut" (Ion BRIA, „La koinonia comme communauté canonique. Perspectives actuelles", p. 118).

[889] „But there is a point on which they seem to disagree, viz. the Afanasievan thesis that the Eucharist is the absolute criterion of ecclesiality. Here both Zizioulas and Bria beg to differ from the Russian ecclesiologist. According to them, while recognising the importance of the Eucharist for the ecclesiality of a community, we must not ignore the importance of the true doctrine, because the very validity of the Eucharist depends on it. For the communion generated by the Eucharist must be seen as an expression of the communion of faith" (Joseph G. ARYANKALAYIL MST, *Local Church and Church Universal: Towards a Convergence Between East and West. A Study on the Theology of the Local Church according to N. Afanasiev and J. M.-R. Tillard with Special Reference to Some of the Contemporary Catholic and Orthodox Theologians*, Thèse, Fribourg, 2004, p. 170).

[890] „În egală măsură, nici eclesiologia euharistică a lui Nicolae Afanasiev şi Alexander Schmemann nu poate fi echivalată eclesiologiei de comuniune a mitropolitului Zizioulas. Este foarte adevărat că teologia euharistică a stat la baza prezentărilor eclesiologice ortodoxe moderne. Adevărat este şi faptul că teologia aceasta nu circumscrie întreaga problematică a koinoniei Bisericii. Prin urmare, se poate afirma că până la Ioannis Zizioulas nici o versiune ortodoxă a eclesiologiei de comuniune nu a fost exprimată academic. Părintele Dumitru Stăniloae, spre deosebire de mitropolitul Ioannis Zizioulas, nu s-a preocupat exclusiv de articularea unei eclesiologii de comuniune" (Diac. Lucian Zenoviu BOT, *Dinamica unităţii ecleziale: comuniunea şi comunităţile*, Universitatea din Craiova, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Sfântul Nicodim", Craiova, 2016, p. 238).

[891] Amintim totuși câteva lucrări care amintesc de cei doi teologi atunci când este analizată eclesiologia comuniunii: Sorin-Constantin SELARU, *L'Eglise, image du mystère de la Trinité. Les accents ecclésiologiques de la théologie de Dumitru Staniloaë*, Thèse, Strasbourg, 2008, p. 201; Lect. Dr. Cristinel IOJA, *Dogmatică şi dogmatişti. Prologomena, privind aprofundarea Teologiei Dogmatice Ortodoxe în România în a doua jumătate a sec.al XX-lea şi începutul sec. al XXI-lea*, Editura Marineasa Timişoara, 2008, p. 183; Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, Conf. Univ. Dr. Cristinel IOJA , „Cuvânt înainte", în Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, Conf. Univ. Dr. Cristinel IOJA coord., *Omagiu*, p. 6; Vasile CITIRIGĂ, „Temeiurile dogmatice ale comuniunii bisericeşti în opera teologică a părintelui Ion Bria", în Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, Conf. Univ.

Cele mai multe studii se opresc la numele teologului mitropolit John Zizioulas, cel care într-adevăr a consacrat acest model eclesiologic.

Analiza Pr. Ion Bria despre eclesiologia comuniunii a fost publicată într-un studiu publicat în 1968, la puțin timp după ce un alt studiu cu același subiect fusese publicat în limba franceză[892]. Preluând ideile lui Olivier Clément, Pr. Bria face o sinteză între eclesiologia sobornost și eclesiologia euharistică, considerând că eclesiologia comuniunii are consecințe și în ceea ce privește structura trinitară a Bisericii, ceea ce înseamnă că Biserica este taina comuniunii cu Dumnezeu-Sfânta Treime: „Biserica este taina comuniunii cu Sfânta Treime, organismul în care se realizează iconomia Sfintei Treimi în lume. Ea este „noua creație" a Sfintei Treimi".[893]. Această contribuție a Pr. Bria este sesizată de teologul Sorinel Pătcaș, cel care i-a analizat eclesiologia: „Dacă Clément a afirmat câteva din structurile creștinismului care se întemeiază pe aspectul de comuniune al Bisericii, eclesiologia comuniunii, propusă de Bria, sintetizând cele două tipuri de eclesiologii (sobornicească și euharistică) și completându-l pe Clément, dorește să afirme într-un mod clar structura trinitară a Bisericii, aceasta fiind taina comuniunii cu Sfânta Treime"[894]. În mod clar, toate aceste modele pun accentul pe înțelegerea vieții bisericești în comuniune de iubire. Pr. Bria crede că acest spirit de *koinonia* stă la baza formelor de comunitate, fie liturgică, eclesială, umană, socială sau monastică[895]. Regăsim această înțelegere, eclesiologia comuniunii, în gândirea Pr. Ion Bria, încercând să explice toate elementele vieții bisericești de comuniunea cu Sfânta Treime: „Teologia ortodoxă a subliniat principiul de *communio*, care este un ecou al legăturii pe care Ortodoxia o stabileşte între *koinonia* Sfintei Treimi şi viaţa bisericească. Înţelegerea trinitară a lui Dumnezeu reprezintă baza vieţii creştine. Prin urmare, ortodocşii nu pot înţelege credinţa personală în afara

---

Dr. Cristinel IOJA coord., *Omagiu*, p. 41; Răzvan Emanuel FIBIȘAN, *Valoarea Tradiției Ortodoxe în perspectivă ecumenică, în gândirea Pr. Prof. Dr. Ion Bria*, p. 75; Ioan-Veniamin GEOLDEȘ, *Taina Bisericii și implicațiile sacramentale în cadrul dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, teză de doctorat, Universitatea „Aurel Vlaicu" Arad, Facultatea de Teologie, Școală Doctorală – Domeniul Teologie, 2017, p. 73.

[892] Olivier CLEMENT, „L'ecclèsiologie orthodoxe comme ecclèsiologie de communion", în *Contacts*, nr. 61/1968, pp. 10-36.

[893] Diac. Asist. Ion BRIA, „Ecleziologia comuniunii", p. 677.

[894] Drd. Sorinel PĂTCAȘ, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*, p. 133.

[895] Pr. prof. Dr. Ion BRIA, „Ortodoxia și Mișcarea ecumenică", în *Mitropolia Banatului*, nr. 7-8/1983, p. 503.

credinţei comunităţii. Esenţa iconomiei lui Dumnezeu pentru mântuire este viaţa care izvorăşte din Sfânta Treime dătătoare de viaţa, şi se revarsă şi sălăşluieşte acum în toată creaţia"[896]. Diferiți teologi au sesizat această insistență asupra eclesiologiei comuniunii, apreciind valoarea ideilor Pr. Bria în ceea ce privește relația dintre teologie și eclesiologie, între Dumnezeu-Sfânta Treime și Biserică[897].

2.4. Dialogul ecumenic al Bisericilor

2.4.1. Limitele Bisericii și ecumenismul

Din punct de vedere teologic, limitele Bisericii reprezintă una din cele mai mari provocări pe care Biserica Ortodoxă le-a adus în mișcarea ecumenică, în general, și în cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor, în mod special. Odată cu începerea dialogurilor ecumenice, dar și cu noile situații pastorale în care oamenii s-au regăsit, tema limitelor Bisericii a devenit centrală în dezbaterile teologice. Pr. Bria este unul dintre teologii

---

[896] Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 144.

[897] „Pentru Părintele Bria, Biserica nu poate fi înţeleasă fără prezenţa şi lucrarea Persoanelor Sfintei Treimi. Fiind opera Sfintei Treimi, Biserica îşi are sursa sfinţeniei şi pe cea a vieţii de comuniune în Sfânta Treime. Toate Cele trei persoane ale Sfintei Treime lucrează în viata Bisericii, aspectul trinitar al Bisericii referindu-se nu numai la originea şi realitatea acesteia, ci şi la constituţia ei teandrică, la ontologia sa agapică prin care umanitatea este introdusă în demnitatea filiaţiei faţă de Dumnezeu" (Nicolae Răzvan STAN, „Valorificarea deplină a doctrinei ortodoxe prin hristificarea existenţei umane. O evaluare a gândirii teologice a Părintelui Ion Bria", în Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, Conf. Univ. Dr. Cristinel IOJA coord., *Omagiu*, p. 253); „The whole life of the church should be built on the doctrine of the Trinity. This is one of the most significant differences between Orthodoxtheology and Protestant, Evangelical and even Catholic doctrines. The doctrine of the Trinity should enter into society, family and personal life where catholicity and communion in love become the foundations of all life processes" (Vladimir UBEIVOLC, *Rethinking Missio Dei among Evangelical Churches in an Eastern European Orthodox Context*, p. 132.); „Eclesiologia ortodoxă posedă după părerea preotului profesor Ion Bria - părere împărtășită de altfel, unanim de teologii ortodocși - o profundă bază triadologică: toate Persoanele Treimii sunt active în viața Bisericii" (Pr. Dr. Valentin-Ionuț MOȘOIU, *Dimensiunea filantropică a expresiei „Liturghia după Liturghie" în gândirea părintelui profesor Ion Bria*, p. 162); „În viziunea lui Ion Bria, aspectul sau caracterul trinitar al Bisericii se referă nu numai la originea și certitudinea Bisericii, ci mai ales la ontologia ei, la constituția ei divino – umană. Noțiunea de „Treime" este de altfel fundamentală pentru înțelegerea misterului Bisericii, deoarece Treimea este simbolul transcendenței, al depășirii, al comuniunii, al libertății. La baza eclesiologiei stă așadar „teologia", sau învățătura despre Dumnezeu – Sfânta Treime" (Drd. Sorinel PĂTCAȘ, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*, p. 122).

pasionați de ecumenism și de efortul de recunoaștere reciprocă a creştinilor care aparţin diferitelor Biserici sau denominațiuni/grupuri creștine[898]. În decursul a cinci deceni de teologie la cel mai înalt nivel, Pr. Bria și-a câștigat reputația de a vorbi despre aceste subiecte sensibile, uneori chiar în contradictoriu cu premisele personale inițiale. Care sunt cele mai importante elemente ale acestei viziuni despre limitele Bisericii, despre ecumenism și despre comuniunea euharistică în gândirea Pr. Ion Bria? În următoarele rânduri vom răspunde pe rând la aceste teme.

Întâi de toate, Pr. Bria identifică Biserica Ortodoxă, care se manifestă ca Biserici Ortodoxe locale, cu Biserica istorică, Una Sancta[899], care s-a format la momentul Cincizecimii ca Trup tainic al lui Hristos, Capul Bisericii[900]. Această Biserică este mărturisită de Crezul niceo-constantinopolitan. Cu alte cuvinte, „Biserica universală este Biserica Ortodoxă; Biserica universală este una, dar ea se întrupează în Biserici locale"[901]. În consecință, această identitate a Bisericii Ortodoxe este unică[902]. De aceea, Pr. Bria crede că plasarea Bisericii Ortodoxe într-un triunghi

---

[898] „Ca teolog ortodox activ în dialogul interteologic, intereclesial şi ecumenic Părintele Bria a simţit necesitatea absolută a prezenţei ortodoxe la luarea deciziilor în numele creştinismului, al Bisericii în general, bucurându-se de identitatea formulelor teologice dar simţind totodată şi diferenţele instituţionale ce separă pe creştini. A avut conştiinţa clară a faptului că dacă nu eşti acolo unde trebuie, nu existi, că dacă vocea ta nu se aude într-un for cine să vorbească pentru tine, pentru Biserica şi poporul tău" (Gheorghe PETRARU, „Pr. Prof. Dr. Ion Bria - universalizarea şi dinamizarea etosului misionar ortodox", p. 214).

[899] „Recunoaşterea reciprocă a Bisericilor separate ca Biserici depline şi legitime, integrarea lor într-o comunitate conciliară, presupune o viziune şi o spiritualitate cu referire la o comuniune viabilă şi coerentă pe care o numim: Biserica — Una Sancta: comuniune de Biserici locale, nu de creştini izolaţi" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 3).

[900] „Problema ecumenică este aceea dacă Biserica „Una" se identifică cu o tradiţie istorică, confesională particulară, sau nu. Creştinătatea de tradiţie ortodoxă răspunde la această exigenţă. în primul rând, ea păstrează comuniunea în credinţă, sau unitatea de credinţă, adică fidelitatea faţă de tradiţia apostolică în centrul căreia se află Biblia creştină, articulată în exegeza Părinţilor Bisericii şi formulată de sinoadele ecumenice [...]. În al doilea rând, Biserica universală (la singular) se realizează şi se manifestă în trupul Bisericilor - scaune apostolice - locale (la plural), constituite în comuniunea Bisericilor locale sau conciliaritatea panortodoxă" (Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei*, p. 125).

[901] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 181.

[902] „Biserica Ortodoxă ca realitate eclezială instituțională este unică. Identitatea ei nu se poate aplica fără discernământ ecleziologic altei Biserici" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 27).

confesional limitează identitatea ei de Biserică ecumenică[903]. Totodată, într-un mod paradoxal, Pr. Bria susține că „Biserica – Una Sancta nu există fără ortodocși, dar ea nu e proprietatea ortodocșilor"[904]. De unde și exprimarea Pr. Ion Bria de a vorbi despre „mândria noastră confesională"[905], care are ca și consecință insensibilitatea față de statutul celorlalți creștini.

Care este atunci intenția ecumenismului? Pr. Bria vorbește despre mai multe tipuri de ecumenism (integral[906], local[907], spiritual[908]), însă toate se referă la încercarea de apropiere între creștinii care aparțin de biserici/denominațiuni/grupuri creștine diferite. Unitatea eclesială trebuie să fie preocuparea cea mai importantă a ecumenismului. Orice deviere de la acest scop, atrage cu sine desconsiderarea în sine a ecumenismului[909]. În mod evident, această unitate presupune „un consens deplin în adevărurile fundamentale ale credinței"[910]. Astăzi, creștinii se regăsesc în stare de separare, din motive teologice și ne-teologice. Pentru rezolvarea acestor neînțelegeri, dialogul este singura metodă de lucru. Pr. Bria nu crede că „pereții despărțitori dintre credințele religioase sunt ridicați până

---

903 „Ortodoxia nu este tradiţia particulară a unei confesiuni, ci este însăşi sinteza autentică în care se găseşte exprimată credinţa Bisericii nedivizate [...]. Încercând să dea o definiţie Bisericii Ortodoxe, teologii găsesc că trăsătura ei caracteristică constă tocmai în identitatea ei cu Biserica primară şi ecumenică, păstrată prin continuitatea dogmatică şi liturgică cu Tradiţia apostolică şi patristică" (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine", p. 124); „Ortodoxia nu mai trebuie considerată ca o latură mediatorie a unui triunghi confesional" (Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă", p. 696).

904 Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 3.

905 Ion BRIA, „Misiune și secularizare în Europa", p. 143.

906 „Noţiunea «ecumenism integral» desemnează acel ecumenism practicat pe diverse tărâmuri - teologic, practic, social, spiritual - şi deschis pentru căi felurite şi multiple în scopul realizării apropierii şi unirii tuturor creştinilor" (Diac. Asist. Ion BRIA, „Atitudini ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române în anul 1968", în *Ortodoxia,* nr. 1/1969, p. 142).

907 Diac. Conf. Ion BRIA, „Probleme și preocupări în mișcarea ecumenică de azi", în *Ortodoxia,* nr. 3/1971, p. 496.

908 „Există un «ecumenism spiritual» care scoate în evidenţă cât de apropiaţi şi de uniţi sunt creştinii, prin puterea Duhului Sfânt, chiar fără să-şi dea seama de acest lucru" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Consiliul Ecumenic al Bisericilor", în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 1-3/1991, p. 41). Aceeași afirmație am regăsit-o și în: Pr. Prof. Ion BRIA, „Un ecumenism mai exigent", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-12/1993, p. 61.

909 „Un ecumenism fără o preocupare imediată pentru unitatea eclezială este un ecumenism deformat; o teologie a unităţii ecleziale fără o preocupare pentru unitatea credinţei este o teologie săracă" (Ion BRIA, „Unitatea eclezială în mișcarea ecumenică: teologie și așteptări", p. 56).

910 Diac. Conf. Ion BRIA, „Probleme și preocupări în mișcarea ecumenică de azi", p. 499.

la cer”[911] și de aceea consideră că o implicare activă a întregii Ortodoxii, clerici și mireni, nu este opțională ci una vocațională[912]. Pr. Bria este conștient și de vocile din Bisericile Ortodoxe care nu sunt de acord cu mișcarea ecumenică contemporană, însă crede că acestora „le place să trăiască în confortul și izolarea trecutului”[913]. Pentru Pr. Bria, „ecumenismul nu înseamnă a şterge divergenţele doctrinare şi tensiunile culturale create de „factori neteologici”, ci a resitua particularităţile confesionale şi culturale în contextul lor istoric, local şi universal, a regăsi un spaţiu „catolic” de comuniune şi de solidaritate, a inspira o evoluţie spre o sinteză sub forma unui consens”[914]. În ceea ce privește promovarea ecumenismului, Pr. Bria crede că sunt mai multe soluții, dintre care amintim introducerea ca disciplină teologică în facultățile de teologie[915], formarea de teologi și episcopi care cunosc rigorile ecumenismului[916], informarea creștinilor din parohii sau din comunitățile locale[917] etc. Mai mult decât atât, „Ortodoxia nu trebuie să se lase condusă de cei neinițiați în ecumenism, care omit dimensiunea ei catolică, ecumenică, nici să fie abătută de frustrările din ultimii ani”[918].

---

[911] Prof. Ion BRIA, „Despre refacerea unității creștine”, p. 213.

[912] „Un scandal! Toate Bisericile creştine consideră separarea istorică a creştinilor ca un fapt intolerabil, anacronic. Aceasta nu numai din cauză că acţiunile creştinilor dezbinaţi sunt confuze şi ineficace, pe plan local şi internaţional, ci şi pentru că o Biserică în stare de schisma se neagă pe ea însăşi [...]. Bisericile s-au instalat confortabil în stereotipuri istorice şi confesionale şi nu mai măsoară profunzimea diviziunii lor” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Un ecumenism mai exigent”, p. 59).

[913] Ion BRIA, „Unitatea eclezială în mișcarea ecumenică: teologie și așteptări”, p. 64.

[914] Pr. Prof. Ion BRIA, *Teologia Ortodoxă în România contemporană*, p. 88.

[915] „Ecumenismul trebuie să devină o disciplină teologică în propriul lui sens. În vreme ce multe facultăţi de teologie au acceptat ecumenismul în curriculum-ul lor academic, acesta este practic limitat la istoria şi dezvoltarea mişcării ecumenice. Profilele doctrinare ale altor biserici sunt încă descrise potrivit vechiului model apologetic al comparaţiei confesionaliste” (Ion BRIA, „A sosit vremea pentru a dezvălui Tradiţia Ortodoxă”, p. 189).

[916] A se vedea: † GENNADIOS of Sassima, † LAURENȚIU of Ardeal, Pavel AUREL, Daniel BUDA eds., *Orthodox Perspectivves on Ecumenical Theological Education. The Ecumenical Movement in the Theological Education and in the Life of the Orthodox Churches*, Volos Academy Publications, Volos, 2014.

[917] „Ortodocşii trebuie să recunoască că mişcarea ecumenică a afectat în mod indubitabil Biserica lor, viaţa, misiunea şi teologia lor. Având în vedere prezentul context cultural şi politic, centrele şi facultăţile de teologie ortodoxă au o nouă sarcină: să ofere educaţie ecumenică pentru toate comunităţile locale, precum şi suport teologic (şi moral) profesorilor implicaţi în dialogul ecumenic. Mai presus de toate, noua dezbatere va crea o anumită încredere într-o altă eră a mişcării ecumenice” (Ion BRIA, „Lărgind baza eclesiologică a frăţietăţii ecumenice”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 269).

[918] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, p. 42. Despre

Pr. Bria vorbește despre importanța unei mărturii comune (*Common Witness*[919]) pentru credibilitate în fața lumii. Trebuie să recunoaștem că „viața actuală separată a comunităților creștine constituie obstacolul cel mai masiv pentru credibilitatea Evangheliei pentru contemporanii noştri. Lipsa de unitate a creştinilor acţionează asemeni unui paravan, împiedicând manifestarea lui Hristos Însuşi”[920]. Din nefericire, receptarea convergențelor ecumenice și nu numai ridică mari probleme de comunicare şi responsabilizare. Aici Pr. Bria spune direct că de cele mai multe ori aceste rezultate teologice nu sunt luate în seamă de clerul superior de conducere[921] și nu sunt aduse la cunoștința membrilor Bisericii[922]. Interesat este că cel puțin în spațiul românesc, nici măcar rezultatele Sfântului și Marelui Sinod din Creta nu au fost diseminate și analizate cu poporul

---

diferitele poziții cu privire la ecumenism, a se vedea: Paul D. MURRAY, „Receptive Ecumenism and Ecclesial Learning. Receiving Gifts for Our Needs”, în *Louvain Studies*, nr. 1-2/2008, pp. 30-45; Kallistos WARE, „Receptive Ecumenism. An Orthodox Perspective”, în Louvain Studies, nr. 1-2/2008, pp. 46-53; Andrew LOUTH, „Receptive Ecumenism and Catholic Learning – an Orthodox Perspective”, în Paul D. MURRAY, *Receptive Ecumenism and the Call to Catholic Learning*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2008, pp. 361-372; Paul LADOUCEUR, „On Ecumenoclasm: Anti-Ecumenical Theology in Orthodoxy”, în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 3/2017, pp. 323-355; Cyril HOVORUN, „Ecumenism: Rapprochement Through Co-working to Reconciliation”, în *Religions*, nr. 8/2017, pp. 1-7; Brandon GALLAHER, „Ecumenism as civilisational dialogue: Eastern Orthodox anti-ecumenism and Eastern Orthodox ecumenism. A creative or sterile antinomy?”, în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 4/2019, pp. 265-285.

[919] *Common Witness. A Study Document of the Joint Working Group of the Roman Catholic Church and the World Council of Churches*, Commission on World Mission and Evangelism, 1980.

[920] Ion BRIA, „Unitatea Bisericii și înnoirea comunității umane”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 75.

[921] „Atâta vreme cât ecumenismul este văzut ca o chestiune de relaţii bisericeşti externe şi diplomaţie interconfesională, el deraiază de la vocaţia lui originară” (Ion BRIA, „Un nou suflu de spiritualitate”, în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 153); „Este de asemenea o greşeală să nu comunici - nu numai o lipsă de sensibilitate cu privire la lipsa de unitate, dar chiar şi o strategie de a ţine credincioșii în parohiei neinformaţi despre ceea ce se întâmplă la nivel ecumenic” (Ion BRIA, „A sosit vremea pentru a dezvălui Tradiția Ortodoxă”, pp. 184-185).

[922] „Pentru Bisericile care nu au o experienţă ecumenică corespunzătoare, convergenţele ecumenice pot apărea ca ceva impus din afară. Există situaţii în care autoritatea bisericească nu permite ca percepţiile şi experienţele ecumenice să ajungă la nivelul credincioşilor şi al comunităţilor parohiale. Problema este deci dacă, în mod actual, laicii sut antrenaţi, excluşi sau negaţi în acest proces de receptare” (Preot Prof. Ion BRIA, „Receptarea convergențelor în credință, rezultate din dialogul ecumenic. Orientarea teologică ortodoxă privind receptarea documentului despre Botez, Euharistie, Preoție”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1985, p. 133).

dreptcredincios. Putem vorbi în acest caz de receptarea sau afirmarea glasului Bisericii sau a conștiinței Bisericii întregi? Probabil că răspunsul oferit de Pr. Bria nu ar fi unul fără critici serioase.

În privința limitelor Bisericii Ortodoxe, avem două mari teorii, însă niciuna dintre ele nu a făcut obiectul unor decizii sinodale ecumenice. Prima teorie consideră că limitele canonice ale Bisericii Ortodoxe coincid cu limitele harismatice. În mod concret, Biserica nu recunoaște nicio urmă de eclesialitate în afara Bisericii Ortodoxe oficiale. A doua teorie[923], susținută și de către Pr. Ion Bria, crede că limitele harismatice ale Bisericii nu se suprapun cu limitele canonice ale acesteia, ceea ce înseamnă că „o anumită realitate eclesială sacramentală poate fi identificată și la neortodocși"[924]. Această concepție se bazează pe hristologia cosmică de care vorbește întreaga teologie patristică: „fiecare comunitate a păstrat o conștiință hristocentrică, chiar deformată, și o convergentă ecleziocentrică, chiar locală. De aceea nu se poate spune că între Biserici nu există o oarecare bază și relație comună"[925]. În acest sens apreciem poziția Pr. Bria care crede că trebuie să aducem explicații în raport cu ceilalți și că agnosticismul eclesiologic nu este o soluție de acceptat[926]. De aceea, vorbește despre o exprimare în sens pozitiv, nu doar negativ[927]. Cu alte cuvinte, „se poate afirma că «dincolo» de ea ar

---

[923] A se vedea: Georges FLOROVSKY, „The Doctrine of the Church and the Ecumenical Movement", pp. 152-161; Georges FLOROVSKY, *Ecumenism I: A Doctrinal Approach*, pp. 36-45; Georges FLOROVSKY, *Ecumenism II: A Historical Approach*, pp. 48-51.

[924] Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă", pp. 702-703.

[925] Prof. Ion BRIA, „Despre refacerea unității creștine", p. 206.

[926] „Cu toate acestea Biserica Ortodoxă, afirmând că numai ea este Una Sancta, nu poate să nu spună ce sunt celelalte Biserici din punct de vedere ecleziologic sau în ce coristă caracterul eclezial al Consiliului Ecumenic. Teza lui A. Khomiakov, după care Ortodoxia nu se exprimă cu privire la natura eclezială a confesiunilor creştine, ca şi teza lui Georges Florovsky, care, tratând despre limitele canonice ale Bisericii (după Sfântul Ciprian) vorbeşte şi despre limitele ei harismatice (după Augustin), sunt insuficiente și depășite. Biserica Ortodoxă trebuie să se pronunțe pozitiv, explicit, referitor la eclezialitatea Bisericilor din afara limitelor canonice" (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, pp. 114-115). În ceea ce privește teoria Fericitului Augustin, trebuie să spunem că presupune acordarea harului tuturor în baza universalității a ceea ce Hristos a făcut pentru întreaga creație. În schimb acestui har îi lipsește eficacitatea, care lucrează doar în cazul celor care sunt parte sau intră în Biserică. În acest fel, teologia catolică explică că Tainele pot fi valide în afara limitelor Bisericii, însă nu au eficacitate decât în Biserică. Pentru mai multe despre această interpretare, a se vedea: Pr. Prof. Ion BRIA, „Identitatea eclezială ortodoxă în perspectivă ecumenică", pp. 12-13.

[927] „The Church is not to condemn those outside its canonical borders but to identify, interpret, and correct, in the light of the gospel, the signs of God's work and

exista o realitate creştină ce posedă o oarecare semnificaţie pentru Biserica universală şi care deci este într-o relaţie cu Ortodoxia. Se poate vorbi chiar de o oarecare semnificaţie ecleziologică variată şi graduală a comunităţilor neortodoxe. Deşi sunt despărţite vizibil de Biserica adevărată, totuşi ele ar putea fi descrise ca manifestări locale, izolate, subiective, nedepline sau deformate ale Bisericii lui Hristos"[928]. Aici intervine un alt concept, cu rădăcini reformate[929], preferat de Pr. Bria și folosit pentru a explica aceste relații: *vestigia ecclesiae*[930]. Dintre cele mai importante legături ale Bisericilor, Pr. Bria amintește: botezul în numele Sfintei Treimi, acceptarea lui Iisus Hristos, revelat prin Sfânta Scriptură, ca Dumnezeu și Om adevărat[931], și chiar succesiunea apostolică a preoției și tainele în unele Biserici[932].

---

those of the kingdom where they are revealed, and to lead those outside to be incorporated into it, to their complete fulfilment" (Ioan SAUCA, „Ecclesiology and Mission within the context of Orthodox-Evangelical Dialogue", în Mark OXBROW and Tim GRASS eds., *The Mission of God. Studies in Orthodox and Evangelical Mission,* Regnum Books International, Oxford, 2015, p. 64).

[928] Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", p. 77.

[929] Pr. lect. dr. Sorin ŞELARU, *Biserica - laborator al învierii*, p. 204.

[930] „Vestigia Ecclesiae. Sunt semne tangibile ale apostolicităţii şi ale catolicităţii, păstrate în forme variate şi în structuri particulare" (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, p. 76).

[931] „Toate Bisericile au o doctrină hristologică comună: Iisus Hristos este Dumnezeu adevărat şi om adevărat. Toate Bisericile au un simbol de credinţă, unic, ecumenic, cel din 381" (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 195); „Este, în consecință, ceva lămurit că creștinii din afară de Biserică, chiar si atunci când nu păstrează credința întreagă și imaculată, păstrează nu mai puțin legătura cu Hristos, prin nădejdea puternică pe care o au în El" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 28). Probabil Pr. Bria vorbește de „creștinii din afară de Biserică", în baza acceptării botezului în numele Sfintei Treimi, altfel nu înțelegem cum ar putea exista creștini în afara Bisericii. În acest sens, teologul Sorinel Pătcaș comenta: „Confesiunile eterodoxe sunt în primul rând comunități creștine deoarece s-au adunat ca răspuns la chemarea lui Hristos din Scriptură. Toate confesiunile protestante, de pildă, socotesc Scriptura ca o instituție a Bisericii apostolice, iar acolo unde cuvântul lui Dumnezeu este mărturisit și acceptat, acolo ia ființă „poporul lui Dumnezeu". Prin urmare, în aceste comunități se întâlnește principiul hristocentric. Dar ele nu sunt goale de orice realitate eclesiologică, notează Georges Florovsky, pentru că unde există credință în Hristos, există și ideea de Biserică, iar prin Botez orice creștin este încredințat de o participare reală la Trupul lui Hristos – Biserica" (Drd. Sorinel PĂTCAȘ, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*, p. 151).

[932] „În comunităţile neortodoxe trebuie recunoscute totuşi anumite structuri, instituţii apostolice, realităţi sacramentale, prezenţe harismatice, care ţin de constituţia divină a Bisericii, printre care: cuvântul lui Dumnezeu şi credinţa în Hristos, în comunităţile «evanghelice», succesiunea apostolică şi lucrări sacramentale, în cele «catolice»" (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", p. 164).

Această problematică a limitelor Bisericii am analizat-o într-un studiu separat, publicat deja[933]. Analizând și viziunea Pr. Bria, credem că s-ar putea face o diferențiere între dimensiunea sacramentală și dimensiunea harismatică. În consecință, harul Sfintelor Taine este cel care lucrează în interiorul Bisericii canonice, dar harul Sfântului Duh, care depășește lucrarea harului Sfintelor Taine, nu poate fi limitat și închis în concepte teologice. Oricum, dimensiunea ecumenică a Ortodoxiei și a mântuirii în Hristos nu permit restrângerea lucrării pnevmatologice prin har în limitele canonice ale unei Biserici[934].

Principiul iconomiei este considerat de Pr. Bria ca o metodă patristică ce ar trebui revalorificat atunci când vorbim despre limitele Bisericii și despre lucrarea harului în afara acesteia. La nivel pastoral, acrivia bisericească a alternat cu iconomia[935], fiind aplicată prin decizia episcopului locului sau cel mult prin hotărârea sinodului local[936]. Chiar dacă condițiile în care se practică iconomia rămâne tot un drept al

---

[933] A se vedea: Drd. Doru MARCU, „Despre limitele Bisericii, erezie și schismă în gândirea teologică a Sfântului Ciprian al Cartaginei", în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8/2017, pp. 223-245, în special pp. 243-244. Tot despre limitele Bisericii, a se vedea: Athanasios N. PAPATHANASIOU, „If I cross the boundaries, you are there! An affirmation of God's action outside the canonical boundaries of the Church", în *Communio Viatorum*, nr. 3/2011, pp. 40-55.

[934] „Considerarea elementelor «ecleziale» pe care fiecare confesiune în parte le păstrează şi le mărturiseşte duce la concluzia că aceste confesiuni pot fi socotite într-un sens oarecare «Biserici», întrucât în ele s-au păstrat de fapt unele din acele «vestigia ecclesiae». Se poate admite deci, în general, o oarecare prezenţă şi manifestare harismatică a Bisericii în afară de Ortodoxie" (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", p. 122).

[935] „A certain degree level of harmony (symphony) as well as a certain level of juxtaposition of ecclesial and political matters may well be acceptable, but it is difficult to see how these can be justified when the state and its politics are overtly atheistic, as was the case under communism. During that period, Orthodox theologians made appeal to another concept that they claimed came from the tradition of the church, namely 'economy'. The principle of economy, explains the Romanian Orthodox writer Ion Bria, is the link that regulates the dynamic relationship between 'tradition' and 'renewal', which is in fact the main raison d'eˆtre of the notion of symphony" (Silviu E. ROGOBETE, „Morality and tradition in postcommunist Orthodox lands: on the universality of human rights, with special reference to Romania", în *Religion, State and Society*, nr. 3/2004, p. 286).

[936] „Iconomia reprezintă permisiunea acordată episcopilor ca parte a responsabilităţii lor pastorale, de a conferi Sfintele Taine ca pe o cale de mântuire şi răspuns misionar într-un context și în nişte condiţii anume. Lucrul acesta nu implică o nouă ordine canonică, ci este o atitudine de deschidere faţă de membrii Bisericii și față de cei care nu aparţin acesteia, pentru a-i ajuta pe toţi să ducă o viaţă creştină" (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 160).

Bisericii Ortodoxe, care se poate exprima prin consens la nivel panortodox[937], probabil în lipsa unei asemenea decizii, Pr. Bria spune că „este necesară o utilizare mai largă a oikonomiei”[938]. Pentru Pr. Bria, „iconomia nu este o excepţie, o dispensă, ca în dreptul canonic roman, care ar implica o abandonare, o suspendare a canoanelor, ci o imitare a iubirii lui Dumnezeu într-un caz concret”[939]. Mai mult decât atât, Pr. Bria critică această confiscare a dezbaterilor eclesiologice, dar și a principiului iconomiei, de către interpretarea canonică: „Cât priveşte ecleziologia, cadrul ei clasic a fost identificat cu Codul canonic, în special de cei care au elaborat teza despre „limitele Bisericii”, separând Ortodoxia de erezie pe temeiul unor decrete imperiale din perioada constantiniană. Codul canonic a devenit o autoritate de sine stătătoare, fără criterii şi condiţii de interpretare. Singura exegeză flexibilă este iconomia, concepută ca o continuare pastorală a acriviei”[940]. Această interpretare a principiului iconomiei de către Pr. Bria a fost apreciată atât pozitiv, dar și critic[941].

Pr. Bria crede că este momentul să afirmăm că lucrarea Sfântului Duh nu este limitată de Biserică și de limitele ei. În acest sens, „limitele Bisericii nu trebuie să fie privite numai din punct de vedere jurisdicțional, canonic. Dacă se studiază această chestiune din perspectiva „iconomiei” Duhului Sfânt în Biserică, atunci se poate ajunge la o interpretare mai cuprinzătoare a ei. Noi mărturisim că Biserica Ortodoxă este în această iconomie mediul harului, organismul mântuirii. Nu se poate determina în mod sacramental lucrarea Duhului Sfânt în afară de Biserică, dar întrucât Duhul Sfânt nu este dependent iconomic de Biserică, ci invers, această lucrare nu poate să fie negată”[942]. Prin această interpretare, putem explica

---

[937] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 327.

[938] Ion BRIA, „A sosit vremea pentru a dezvălui Tradiția Ortodoxă”, pp. 189-190.

[939] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p. 200.

[940] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 264.

[941] A se vedea: John H. ERICKSON, „Reception into the Orthodox Church. Contemporary Practice”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/2009, p. 67; Pr. lect. dr. Sorin ŞELARU, *Biserica - laborator al învierii*, 2014, p. 189, pp. 206-207; Pr. Lect. Univ. Dr. Grigore Dinu MOȘ, „Is „sacramental oikonomia” a coherent and faithful expression of Orthodox Ecclesiology and is it useful for its ecumenical vocation? Reflections on some theological conceptions and official statements”, în Pr. Conf. Dr. Patriciu VLAICU, Asist. Dr. Răzvan PERȘA eds., *Tradiția Canonică și Misiunea Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, 2018, p. 98.

[942] Pr. Ion BRIA, „Considerații asupra unor subiecte teologice discutate de Comisia doctrinală comună anglicano-ortodoxă”, din data de 16 iulie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 10.

că inclusiv continuitatea credinței în diversitatea confesională din afara Bisericii Ortodoxe se datorează tot lucrării sau iconomiei Sfântului Duh. În orice caz nu cred că putem vorbi de limitarea lucrării lui Dumnezeu „în Hristos prin Duhul Sfânt în afară de Biserică”[943]. Pr. Bria insistă că o dezvoltare a teologiei Duhului Sfânt ar putea deschide noi înțelegeri ale Bisericilor eterodoxe: „O dezvoltare a teologiei Duhului Sfânt în raport cu „limitele Bisericii” ar permite o abordare pozitivă a statului ecclezial al celorlalte Biserici, adică o recunoaștere a semnelor ecclezialității lor. Care este sensul și legitimitatea realităților lor ecleziale? Importanța pnevmatologiei pentru o eccleziologie ortodoxă cu perspectivă ecumenică este capitală”[944].

În cazul Pr. Bria, putem propune ca interpretare o teorie, anume că iconomia în cazul acceptării Botezului are un rol doar atunci când vorbim de o primire a acelui creștin în mod oficial în Biserică[945]. În schimb, atâta vreme cât nu are această intenție, actul iconomiei nu are importanță[946]. Însă ajungem la același agnosticism eclesiologic, iar în scrierile Pr. Bria găsim referințe care vorbesc de acceptarea Botezului ca atare și a celor care sunt parte a altor Biserici, fără intenția de a deveni membri ai Bisericii Ortodoxe. La fel de problematică rămâne și înțelegerea Pr. Bria de a aplica principiul iconomiei doar în cazurile pastorale și nu în ceea ce privește adevărurile de credință. Întrebarea pe care o avem este următoarea: acceptarea Botezului este un adevăr de credință sau rămâne doar o nelămurire pastorală? Din nou, nu este foarte clară poziția Pr. Bria: „Să menţionăm şi pe cei care vor să reformuleze disciplina iconomiei sau

---

943 Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, pp. 325-326.

944 Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, p. 32.

945 „Iconomia nu înseamnă substituirea acriviei, normei, ci înseamnă a alterna căile de primire în Biserică, examinând fiecare caz în parte. De altfel, așa cum arată seria de colecții și comentarii la canoane, Biserica s-a adaptat la o situație locală și limitată, în fiecare epocă [...]. Numai în momentul și actul de reconciliere posibilă cu comunitatea ortodoxă Biserica se pronunță despre recunoașterea sau neacceptarea botezului primit în afară” (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, p. 24, p. 28).

946 „Ortodocşii nu neagă universalitatea operei răscumpărătoare a lui Hristos, dar susţin că harul e împărtăşit de Duhul Sfânt numai în trupul istoric al Bisericii. Hristos devine Trup în Biserică prin Duhul Sfânt. Biserica Ortodoxă recunoaşte, în anumite cazuri, existenţa tainelor în afară de Biserică, dar nu le conferă validitate şi eficacitate. Prin iconomie recunoaşte chiar validitatea Tainelor făcute în afară de alte Biserici, ale celor care se unesc cu Biserica Ortodoxă, dar menţine totuşi ca regulă, „acrivia” (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, pp. 78-79).

pogorământului faţă de cei ce sunt în afară de Biserică. Aceştia fac deosebire între articolele de credinţă; unde nu există negocieri şi compromisuri, şi concepţii teologice şi formulări teologice, unde se poate arăta o anumită iconomie. Pentru a salva esenţialul care este comun, este nevoie de o îngăduinţă pentru modul de exprimare al partenerului în dialogul ecumenic. Desigur, cine se desface de credinţa apostolică, conciliară, ecumenică, acela se desparte de Biserică. Dar practicile diverse, opiniile teologice personale care nu sunt afirmate ca articol de credinţă, nu trebuie să fie puse în rândul ereziilor sau divergenţelor ireconciliabile” [947]. În concluzie, pentru Pr. Bria, recunoașterea Botezului rămâne un act de iconomie[948].

În mai multe rânduri, Pr. Bria punctează foarte clar că aceste subiecte grele ar trebui să facă obiectul discuțiilor la vârful cel mai înalt al Bisericii Ortodoxe, pentru a răspunde cu aceeași voce, formând „o simfonie ortodoxă într-o formă nouă, contemporană și creativă”[949]. Din nefericire, imposibilitatea Bisericilor Ortodoxe locale de a se întruni trădează o lipsă de unitate în practică, deși în teorie se afirmă altceva. Mai mult decât atât, oferim ca mare exemplu Biserica primului mileniu, atunci când au avut loc șapte sinoade recunoscute ca ecumenice, însă uităm foarte repede că sistemul conciliar nu a funcționat și în cel de-al doilea mileniu de existență istorică creștină. Din nefericire, tema iconomiei nu a prezentat interes pentru subiectele discutate la Sfântul și Marele Sinod[950]. În această situație, Pr. Bria crede că cel puțin în Biserica Ortodoxă Română[951] am avea nevoie de „un document cu caracter misionar, pastoral, educativ, în care autoritatea bisericească să facă recomandări și

---

[947] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 89.

[948] „Acceptarea validităţii universale a Botezului ar fi singurul act «iconomic» din partea Bisericii Ortodoxe, în vederea recunoaşterii unui oarecare element fundamental eclezial în structura tuturor comunităţilor şi Bisericilor creştine şi în interesul catolicităţii ei harismatice” (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creştine”, p. 77-78).

[949] Ion BRIA, „Unitatea eclezială în mișcarea ecumenică: teologie și așteptări”, p. 65.

[950] „Le fait que le problème de l'«économie» n'a pas été inclus est, à mon avis, regrettable, parce que l'occasion eût été donnée de découvrir non seulement la vocation oecuménique de l'orthodoxie, mais aussi une méthodologie oecuménique très avancée et sage, pratiquée par l'Église patristique” (Père Ion BRIA, „L'espoir du Grand Synode Orthodoxe”, în *Revue Théologique de Louvain*, nr. 1/1977, p. 53).

[951] *Primirea la Ortodoxie a celor de alte credințe*, lucrare publicată cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2014.

sugestii” cu privirea la relaționarea cu ceilalți creștini, mai ales în ceea ce privește Taina Botezului[952].

În mod repetat, Pr. Bria vorbește de recunoașterea Botezului săvârșit în alte Biserici[953], în baza principiului iconomiei despre care am amintit, dar și a principiului universalității lui Hristos[954]. Gestul de a boteza din nou pe cei care au primit Botezul în alte Biserici încalcă, în gândirea Pr. Bria, aceste principii. În fond, atâta timp cât nu există o

---

[952] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, p. 81. A se vedea: Alkiviadis C. CALIVAS, „Receiving Converts into the Orthodox Church: Lessons from the Canonical and Liturgical Traditions”, în *Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1-4/2009, pp. 1-76; David HEITH-STADE, „Receiving the Non-Orthodox: A Historical Study of Greek Orthodox Canon Law”, în *Studia canonica*, nr. 44/2010, pp. 399-426; Pr. Conf. Dr. Dumitru A. VANCA, „Practica liturgică a primirii în Biserica Ortodoxă a non-ortodocşilor: evaluări şi perspective. Probleme liturgice, practice şi doctrinare”, în *Revista Teologică*, nr. 2/2012, pp. 95-107; John H. ERICKSON, „Reception into the Orthodox Church. Contemporary Practice”, pp. 66-75.

[953] „Bisericile ar trebui să treacă la un nou stadiu în căutarea unităţii văzute, prin recunoaşterea reciprocă a slujirilor lor, acceptarea comună a Botezului fiecăreia şi extinderea ospitalităţii euharistice” (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 110); „Bisericile la un loc posedă toate elementele unităţii, în primul rând botezul comun” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Un ecumenism mai exigent”, p. 65); „În consecinţă, toate Bisericile care mărturisesc Crezul (381) şi săvârşesc Botezul cu apă şi în Duh în numele Treimii, au o bază doctrinară şi liturgică comună. Recunoaşterea reciprocă a Botezului este punctul de plecare pentru diverse forme de unitate văzută (folosirea aceluiaşi baptisteriu de toţi creştinii dintr-un loc), care să ducă la concelebrare şi comuniune euharistică” (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, pp. 43-44); „Restaurarea acestei unităţi între creştini şi Biserici separate în cursul istoriei începe cu recunoaşterea reciprocă a botezului, ca taină a comuniunii în Biserică” (Pr. Prof. Ion BRIA, *Comentariu la Catehismul ortodox*, p. 127); „Problema recunoaşterii reciproce a botezului este astăzi abordată în altă perspectivă, ţinând seama, desigur, de exigenţe fundamentale - lex credendi: doctrina Sfintei Treimi, hristologia comună de la Sinodul de la Calcedon, mijloacele sacramentale de care dispune Biserica văzută. Dar ea ţine seama şi de logica Cincizecimii, adică de medierea vieţii lui Hristos în viaţa lumii, prin lucrarea Duhului Sfanţ, „Care pretutindenea eşti şi toate le împlineşti”, Care e prezent şi activ în celelalte Biserici creştine” (Pr. Prof. Ion BRIA, *Teologia Ortodoxă în România contemporană*, pp. 91-92).

[954] „Principiul universalității lui Hristos, al conștiinței ecumenice, operează și în atitudinea Bisericii Ortodoxe față de celelalte Biserici. Atunci când venind la Ortodoxie, credincioși botezați valid într-o Biserică soră sunt „rebotezați”, atunci când se refuză unui cuplu mixt cununia în Biserica Ortodoxă, unul dintre soți fiind membru al altei Biserici surori; atunci când forțând amintirea istoriei și logica unor canoane desuete, o Biserică soră nu este numită Biserică soră, acest principiu este trecut cu vederea” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, pp. 152-153). În altă parte se referă la principiul ecumenic: „Principiul ecumenic trebuie să opereze activ atitudinea ei faţă de celelalte Biserici. Atunci când, venind la Ortodoxie, credincioşi botezaţi valid într-o Biserică soră sunt «rebotezaţi»; atunci când se refuză unui cuplu mixt cununia în Biserica Ortodoxă, unul dintre soţi fiind membru al altei Biserici surori; atunci când amintirea istoriei şi logica unor canoane desuete, o Biserică nu este numită Biserică soră, acest principiu este trecut cu vederea” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă Română și Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961-1991)”, p. 77).

decizie oficială a întregii Biserici Ortodoxe, nici pentru recunoaștere, nici pentru respingere[955], cel puțin din punct de vedere al discuțiilor teologice ar trebui să optăm, în concepția Pr. Bria, pentru această recunoaștere a Botezului comun. În anumite situații, rebotezarea este considerată pentru Pr. Bria inconsistență și contrazicere dogmatică[956]. Schisma dintre Biserici nu a însemnat lipsa de orice legătură cu Biserica Una[957], iar unitatea Bisericilor începe prin acceptarea reciprocă a Botezului[958]. Dacă se acceptă Botezul, atunci se recunoaște și o formă de eclesialitate a acelei Biserici: „Viziunea ortodoxă a „catolicităţii" Bisericii va face posibilă recunoaşterea reciprocă a multor Biserici istorice pe un temei solid, sacramental, deoarece Botezul este recunoscut de acestea ca un simbol concret al prezenţei Sfintei Treimi şi al încorporării în Trupul lui Hristos"[959]. În acest sens, Pr. Bria critică această lipsă de curaj a Bisericilor, dar și a instituțiilor Bisericilor și ale Consiliului Mondial. Aduce aminte, de exemplu, de Comisia Specială pentru Ortodocși din CMB, care s-a format ca respingere la anumite linii propuse de CMB[960].

---

[955] „Într-adevăr, nu există o recunoaștere *ex officio* a Botezului și a celorlalte Taine administrate în afară de Biserica Ortodoxă și în absența restaurării comuniunii canonice cu această Biserică. Botezul, în special al conducătorilor eretici și schismatici n-a fost recunoscut ca valid. Totuși, Biserica n-a cerut totdeauna rebotezarea celor botezați în afară. Unii exclud acest botez, alții nu. În iconomia ei, Biserica recunoaşte că există o realitate sacramentală, ecclezială și baptismală în celelalte Biserici istorice, acceptând membrii lor fără să-i boteze (rebotezare)" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 28).

[956] „Se poate ajunge la inconsistențe sau la contradicții dogmatice; de pildă: a boteza pe cei care au botezul valid sub pretextul că nu sunt membrii ai unei Biserici ortodoxe, în mod formal; sau a nega succesiunea apostolică acolo unde ea se manifestă în altă formă decât cea păstrată în Orient sau în Occident" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, pp. 177-178).

[957] „Schisma n-a distrus în ele orice legătură cu aceasta, iar Botezul valid constituie o bază ecleziologică comună" (Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", p. 167).

[958] „Punctul de plecare în acest proces este recunoaşterea Botezului ca mister al recapitulării tuturor celor botezaţi în Hristos, ca Taină de relaţie între creştini. Din moment ce Botezul este vizualizat ca taină de sfinţire personală şi de participare la viaţa eclesială şi liturgică, atunci recunoaşterea reciprocă între Biserici are un temei sacramental" (Pr. Prof. Ion BRIA, *Teologia Ortodoxă în România contemporană*, p. 88).

[959] Pr. Ion BRIA, „Predecesorii – viziunea lor ecumenică", în *Credința strămoșească*, nr. 11/2001, p. 3.

[960] „Recunoaşterea reciprocă a Bisericilor pe temeiul Botezului comun, de facto singura metodă de a recunoaşte şi a manifesta universalitatea lor, apare ca o injurie. Comisia Specială a fugit de „logica instituţională" a Consiliului, dar a picat în fileul instituţional al Bisericilor. Există riscul de a instituţionaliza ecumenismul ţinându-l lipit

Interesat este și faptul că Pr. Bria propune recunoașterea Botezului dintr-o perspectivă misionară. Concret, spune Pr. Bria, dacă am recunoaște Botezul altor Bisericii, am putea ajunge la limitarea prozelitismului[961]. Și mai interesant este că în această logică a Pr. Bria, tot din perspectivă misionară, putem vorbi din nou despre recunoașterea statutului de Biserică deoarece „faptul de a fi membru unei alte biserici este preferabil faptului de a nu fi creștin"[962].

---

de o eclesiologie neevoluată, anacronică" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 280). Despre această Comisie, a se consulta: Peter BOUTENEFF, „The Report of the Special Commission. On Orthodox Participation in the WCC: An Introduction", în *The Ecumenical Review*, nr. 1/2003, pp. 49-55; Graham Gerald MCGEOCH, *Liberating Ecumenism: an ecclesiological dialogue with the Final Report of the Special Commission on Orthodox Participation in the World Council of Churches*, PhD Thesis, University of Glasgow, Glasgow, 2015.

[961] „The issue of rebaptism highlights the question of the boundaries within which different expressions and practices of the apostolic tradition are acceptable. Proselytism always implies a rejection of the validity of the baptism given in another church. Could we ask that the mutual recognition of baptism be accepted as obligatory and rebaptism abandoned while the divergences which appear irreconcilable are discussed?" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 55); „All baptized into one body. The mutual recognition of baptism among the member churches of the WCC has missionary, spiritual and pastoral implications. For example, we saw earlier how it is related to the problem of proselytism" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 78).

[962] „Una din atitudinile care generează prozelitismul pe plan misionar este aceea de a refuza într-un mod radical unei alte Biserici creștine Statutul de Biserică sau a o privi exclusiv ca o comunitate eretică sau nebisericească, în care membrii ei nu se pot mântui câtă vreme rămân în cadrul ei. Dimpotrivă, pe temeiul mărturisirii comune a lui Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor, Bisericile trebuie să recunoască unele altor starea lor de «Biserici», plecând și de la considerentul că, din punct misionar, faptul de a fi membru unei alte biserici este preferabil faptul de a nu fi creștin" (Diac. Asist. Ion BRIA, „Obstacol în calea ecumenismului: prozelitismul confesional", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1970, p. 1058). A se vedea și: *One Baptism: Towards Mutual Recognition. A Study Text*, Faith and Order Paper Nor. 210, WCC Publications, Geneva, 2011; John H. ERICKSON, „The Church in Modern Orthodox Thought: Towards a Baptismal Ecclesiology", în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 2-3/2011, pp. 137-151; Dagmar HELLER, *Baptized into Christ. A Guide to the Ecumenical Discussion on Baptism*, WCC Publications, Geneva, 2012; Dagmar HELLER, „Toward One Baptism. The Discussions on Mutual Recognition of Baptism in an International Perspective", în *The Ecumenical Review*, nr. 3/2015, pp. 436-449; Michel STAVROU, „Ecumenical Relations and the Recognition of the Baptism of Other Churches", în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 1-2/2016, pp. 205-217; Pantelis KALAITZIDIS, „Baptismal and Ethnocultural Community: A Case Study of Greek Orthodoxy", în Michael L. BUDDE ed., *Beyond the Borders of Baptism. Catholicity, Allegiances, and Lived Identities*, Wipf and Stock Publishers, Eugene, Oregon, 2016, pp. 141-167.

2.4.2. Comuniunea euharistică

Cel mai mare impas al lipsei de unitate dintre creștini se vede în Sfânta Euharistie[963]. Biserica Ortodoxă nu acceptă să împărtășească pe cineva care nu este membru oficial al Bisericii. Dincolo de diversele denumiri – ospitalitate euharistică, inter-comuniune, concelebrare euharistică – credem că expresia de comuniune euharistică este cea mai cuprinzătoare. În repetate rânduri, Pr. Bria a afirmat că nu este posibilă comuniunea euharistică cu ceilalți creștini[964], fie ei și catolici[965], atâta

---

[963] „The main difference between the traditional Churches (Orthodox and Roman Catholic) and the rest of the Christian communities is the issue of the "exclusive" character of the Eucharist. It is on this issue exactly that all Eucharistic exchanges among them and between Orthodox-Catholics are unquestionably excluded, with no possibility to consider any way of extending among them some kind of "Eucharistic hospitality." In general the very idea of intercommunion is completely ruled out; the main argument being that the Eucharist, the Sacrament par excellence of the Church, is the culmination of unity, not a means towards unity" (Petros VASSILIADIS, „Basic Elements of Church Unity/Intercommunion According to Orthodox Understanding", în Pantelis KALAITZIDIS, Thomas FITZGERALD, Cyril HOVORUN, Aikaterini PEKRIDOU, Nikolaos ASPROULIS, Guy LIAGRE, Dietrich WERNER eds., *Orthodox Handbook on Ecumenism*, p. 636).

[964] „Biserica Ortodoxă se găsește astăzi în poziția de a nu practica concelebrarea și comuniunea euharistică cu Bisericile și creștinii care nu fac parte din corpul său văzut. De asemenea, ortodocșii se opun ospitalității în materie de primire și de oferire a Euharistiei" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 324); „Ortodocșii nu dau Împărtășania creștinilor de altă confesiune, chiar dacă aceștia cer, nici ei nu primesc Euharistia săvârșită de altă confesiune. După cum s-a a spus, primirea Împărtășaniei într-o Biserică dată însemnează pentru ortodocși unirea deplină cu această Biserică" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 326-327); „Acolo unde există neînţelegeri în chestiuni esenţiale ale credinţei nu poate fi realizata comuniunea sacramentală. Credincioşii trebuie să mărturisească aceeaşi credinţă înainte de a fi părtaşi la aceeaşi masă şi la acelaşi potir" (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 102); „Ortodocşii afirmă limpede faptul că a avea comuniune euharistică înseamnă a avea unitate deplină în credinţă şi viaţă sacramentală (Rom. 1, 12) şi că în situaţia actuală „a unei comuniuni reale, dar incomplete" oferirea Euharistiei fără discernământ ar fi un gest amăgitor" (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 129); „Biserica Ortodoxă nu acceptă la Cuminecătură creştini care aparţin unei Biserici ce nu mărturiseşte aceeaşi învăţătură de credinţă, mai ales în privinţa Euharistiei şi Preoţiei" (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, p. 368); „Primirea împărtăşaniei într-o Biserică dată înseamnă, pentru ortodocşi, unirea deplină cu această Biserică. Desigur, ortodocşii pot participa la slujbele liturgice ale celorlalte Biserici, pentru rugăciune comună şi mărturie comună, publică, dar, în niciun caz în vederea Cuminecării" (Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, p. 91).

[965] „Diferențe de ordin ecleziologic și canonic se opun comuniunii cu Biserica Romano-Catolică. Biserica Romano-Catolică s-a detașat de Biserica Răsăriteană în

vreme cât nu împărtășim aceeași credință, același crez. Totuși, există o afirmație, unică, a Pr. Bria unde susține că preotul ortodox poate oferi Sfânta Împărtășanie credincioșilor din bisericile tradiționale: Biserica Romano-Catolică, Biserica Veche-Catolică[966] și Bisericile Orientale[967]. Interesant este că această afirmație se regăsește doar în limba engleză[968]. Mai mult decât atât, cu toate că lucrarea din limba engleză a apărut într-o variantă și în limba română, totuși această afirmație nu apare în lucrarea din limba română[969]. Dincolo de diferitele critici[970], credem că un posibil

---

cursul unei lungi perioade care a atins punctul culminat în excomunicare reciprocă între cele două scaune patriarhale, Roma și Constantinopol, în 1054. Schisma din 1054 a fost întărită de devastarea Constantinopolului de către cruciații latini, în 1204 și de numirea acolo a unui patriarh latin în același an. Ea a fost agravată mai târziu de interpretarea diferită a unor dogme cunoscute ca: „doctrine apusene" printre care cea mai intolerabilă este extinderea primatului de jurisdicție a episcopului de Roma" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 325.).

[966] Biserica Veche Catolică s-a separat de Biserica Romano-Catolică în anul 1870, respingând deciziile Conciliului Vatican I.

[967] Aceste Biserici nu acceptă decât primele trei sinoade ecumenice și poartă titulatura de Biserici Ortodoxe Orientale. Cele mai cunoscute dunt următoarele: Biserica Ortodoxă Coptă, Biserica Ortodoxă Siriacă, Biserica Ortodoxă Armeană și Biserica Ortodoxă Etiopoiană. Despre aceste Biserici, a se vedea: Jeffrey GROS, Thomas F. BEST, Lorelei F. FUCHS eds., *Growth in Agreement II. International Dialogue. Texts and Agreed Statements, 1998-2005*, Faith and Order Paper No. 204, WCC Publications, William B. Eerdmans Publishing Company, Geneva, Grand Rapids Michigan, Cambridge, 2007, pp. 2-11; Thomas FITZGERALD and Emmanuel GRATSIAS eds., *Restoring the Unity in Faith. The Orthodox-Oriental Orthodox Theological Dialogue*, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 2007; Christine CHAILLOT și Alexander BELOPOPSKY eds., *Pentru unitate. Dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi Orientale*, traducere de Pr. Prof. Dr. Aurel PAVEL și Ana-Monica COJOCĂRESCU, Editura Astra Museum, Sibiu, 2014; Pr. Andrew LOUTH, *Introducere în Teologia Ortodoxă*, traducere din limba engleză de Dragoș MÎRȘANU, Editura Doxologia, Iași, 2014, pp. 19-21.

[968] „It is the priest's responsibility to encourage all people who take part in the offertory and the anaphora to come for holy communion. At his discretion he may give communion to members of Oriental Orthodox, Roman Catholic and Old Catholic churches without formal conversion to the Orthodox church. Of course, the way for full eucharistic communion needs solid preparation" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 29).

[969] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie. Misiune apostolică și mărturie creștină – azi*, Editura Athena, București, 1996.

[970] Această afirmație a Pr. Ion Bria a fost comentată de doi teologi ortodocși români din străinătate: Viorel Coman și Pr. Radu Bordeianu. În ceea ce privește critica domnului Viorel Coman, trebuie remarcată observația pertinentă că Pr. Bria nu se exprimă dacă este posibil ca un ortodox să se împărtășească în alte Bisericii, cum ar fi în cele precizate deja. Pr. Radu Bordeianu nu este de acord cu lipsa unei aprobări din partea autorității episcopale, în lipsa căreia, gestul unui preot ortodox de a împărtăși un catolic ar putea fi sancționat inclusiv cu caterisirea. Pentru mai multe detalii, a se vedea: Viorel

răspuns la această atitudine trebuie corelată cu o întrebare pe care Pr. Bria a formulat-o cu câțiva ani înainte. În acest sens, Pr. Bria se întreba dacă nu cumva Sf. Euharistie ar trebui oferită pentru a provoca situația de separare în care ne aflăm. În cuvintele sale, „s-ar putea oare ca Sfânta Euharistia să fie împărtăşită, nu doar pentru a consolida o viaţă eclesială adecvată şi pentru a celebra reunirea creştinilor separaţi, ci şi pentru a provoca acele comunităţi exclusive, constituite istoric, să-şi transcendă limitele instituţionale văzute pentru a se împărtăşi din „pâinea şi potirul comun" într-o manieră mai catholică, împreună cu şi pentru cei care au nevoie de pâinea vieţii?"[971]. Cel puțin în cazul Bisericilor Orientale, Pr. Bria îndeamnă la comuniunea euharistică în cadrul iconomiei până la acordul final și oficial al recunoașterii[972], mai ales că nu înțelege de ce „Bisericile Ortodoxe, tergiversează, fără motiv, declarația formală de unire canonică și restabilirea comuniunii euharistice cu aceste Biserici Surori. Celebrarea euharistică comună trebuie să se practice imediat pe plan local și mondial"[973]. Aici la Biserici surori se referă la Bisericile Orientale, dar și la Biserica Veche-Catolică.

Am putea spune că această dorință de a vedea o reală apropiere între Biserici este caracteristică celor care au participat la atâtea întâlniri și conferințe ecumenice: „Am aşteptat cu nădejde nu numai iertarea necondiţionată dintre Biserici, ci şi deschiderea porţilor altarului pentru cei din „afară", care au veşminte de altă culoare, am aşteptat adică comuniunea euharistică reciprocă"[974]. Într-o mărturie personală, teologul grec Petros Vassiliadis amintește de entuziasmul Pr. Bria dar și de

---

COMAN, *Dumitru Stăniloae's Trinitarian Ecclesiology in The Context of The Debates on The Filioque: The Synthesis Between Christology and Pneumatology in Ecclesiology*, PhD Thesis, KU Leuven, Faculty of Theology and Religious Studies, 2016, p. 332; Viorel COMAN, „Dumitru Stăniloae's Trinitarian Ecclesiology: Orthodoxy and the Filioque", Lexington Books/Fortress Academic, Lanham, Boulder, New York, London, 2019, p. 236; Radu BORDEIANU, „Eucharistic Hospitality: An Experiential Approach to Recent Orthodox Theology", în *Journal of Ecumenical Studies*, nr. 1/2019, pp. 15-16.

971 Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, pp. 129-130.

972 „Nu există nici un obstacol dogmatic, eclesiologic sau sacramental pentru comuniunea euharistică dintre Bisericile Ortodoxe Răsăritene şi cele Orientale. Sfânta Taină a Euharistiei este Taina Bisericii. Până când se va ajunge la un acord explicit în privinţa recunoaşterii Tainelor şi a comuniunii euharistice de către cele două Biserici, autoritățile în cauză ar trebui să instruiască preoţii să practice toate acestea în cadrul „iconomiei" (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, 2009, p. 160).

973 Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 38.

974 Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, pp. 286-287.

dezamăgirea că nu a avut loc comuniunea euharistică între ortodocși și orientali[975].

Un alt punct important al ecumenismului promovat de Pr. Bria are în vedere diferențierea partenerilor de dialog. În mod concret, trebuie să facem anumite diferenţe atunci când vorbim despre Biserica Romano-Catolică[976], de exemplu, sau de Bisericile Orientale. Aici considerăm că am avea nevoie de o clasificare mai exactă, deoarece la nivel popular de cele mai multe ori se uniformizează diferențele sau calitățile.

Revenind la Biserica Romano-Catolică, Pr. Bria apreciază activitatea acestora în ceea ce în mod clasic numim zona Occidentului și crede că s-a pierdut practica dialogului, o exigență a timpului actual. Mai mult decât atât, atât în Occident cât și în Orient, fiecare Biserică a avut misiunea sa specifică, cu „responsabilități istorice legitime, fiecare în regiunea sa"[977]. În acord cu această viziune, Pr. Bria vorbește de o recunoaștere a acestei Bisericii, ca „Biserică de origine apostolică, păstrând marile tradiții bisericești comune. În virtutea succesiunii apostolice, recunoașterea Tainelor, în special a Preoției și Euharistiei, este deci posibilă"[978]. În consecință, acolo unde se recunoaște Taina Euharistiei, se recunoaște și Taina Preoției, instituția care săvârșește Sfânta Euharistie[979]. În mod evident, pentru pr. Bria recunoașterea Botezului în Biserica Romano-Catolică nu ar trebui să fie un subiect de discuție: „Botezul este taina care dă acea identitate nouă creştinului, în Hristos şi în Biserică, mai presus de orice apartenenţă etnică, de rasă, de cultură. E sfârșitul discriminărilor de orice fel, inclusiv al prozelitismului care neagă realitatea eclezială a altei comunităţi creştine. Astfel, ar înceta

---

[975] „In a private conversation we had during our last meeting in Geneva, a few months before his death, he openly confessed to me his disappointment that at least some sort of intercommunion had not taken place between the Eastern and the Oriental Orthodox churches; and with all humility, he put the blame on us theologians!" (Petros VASSILIADIS, „The Missionary Implications of St. Paul's Eucharistic Inclusiveness", în Petros VASSILIADIS ed., *Orthodox Perspectives on Mission*, p. 67).

[976] „Biserica Ortodoxă recunoaşte botezul şi hirotonia conferite în Biserica romano-catolică, de aceea a primit pe uniţii cu Roma fără botez, mirungere şi hirotonie" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 28). Interesant de cercetat dacă nu se săvârșește totuși Taina Mirungerii în cazul catolicilor care vin la Ortodoxie.

[977] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 182.

[978] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 325. Această afirmație am regăsit-o și în: Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. II, p. 93.

[979] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 59.

rebotezarea creştinilor catolici care vin la ortodoxie şi obligaţia de a abjura de la credinţa ortodoxă pentru cei care se alătură unei parohii catolice. Repetarea unui botez, valid după codul canonic, nu este justificată”[980].

În ceea ce privește Bisericile Orientale, Pr. Bria s-a dovedit a fi un mare susținător al recunoașterii depline, considerând că problemele dintre cele două Biserici sunt de natură istorică și nu de ordin teologic: „Acolo unde se constată că obstacolul este de natură istorică, în speță cazul Bisericilor Vechi Orientale, ar trebui să se purceadă la recunoașterea reciprocă deplină care să ducă apoi la concelebrare liturgică și comuniune euharistică”[981]. În altă parte, va susține din nou că „este o anomalie stranie a scenei ecumenice faptul că nu există comuniune sacramentală/euharistică între Bisericile Ortodoxe Răsăritene şi Orientale. Nu le separă nicio excomunicare oficială; prin urmare, din perspectivă canonică ele nu se pot nega între ele. Însă, din cauza unor accidente istorice, aceste Biserici au rămas în condiţia lipsei de comuniune”[982]. Și în cazul acestora, Pr. Bria vorbește de acceptarea necondiționată a Botezului.

Înainte de a trasa concluziile principale ale acestui capitol, amintim și de conceptul „Biserică nedespărțită, creștini despărțiți”[983], promovat și acceptat de Pr. Bria, dar și de alți teologi ortodocși[984]. La ce se referă mai exact acest concept al Bisericii nedespărțite (Undivided Church)? Istoric vorbind, face referire la situația dinainte de schisma dintre Roma și Constantinopol, ceea ce a dus la excomunicări reciproce. Totuși, Pr. Bria critică acest concept și spune că este influențat de paradigma bizantină: „În dialogul ecumenic au fost introduse, în numele ecleziologiei ortodoxe, multe generalităţi şi ipoteze neelaborate. De

---

[980] Pr. Prof. Ion BRIA, *Climatul ecumenic 2000*, pp. 6-7.

[981] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 330.

[982] Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 159.

[983] „Ortodocşii insistă asupra faptului că mişcarea ecumenică nu poate exista fără a înţelege relevanţa „Bisericii nedespărţite” pentru răspunsul contemporan la separările istorice dintre Biserici şi dintre creştini. „Biserică nedespărţită, creştini despărţiţi” - aceasta este realitatea primă cu care se confruntă mişcarea ecumenică” (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 89).

[984] „The main point is that the ecumenical issue is not the unity of the Church per se, which is God’s gift and is preserved in a historic and visible way in the Orthodox Church – Una Sancta, but the historical divisions between the Christians. The schism does not lie within the Church, but in the separation of the Christian confessions from the undivided Church, which directly continues the apostolic and patristic Tradition” (Nicolae MOȘOIU, „Ecumenical Education in Romania – special reference to Fr. Professor Ion Bria’s (1929-2002) contribution”, p. 167).

pildă, noţiunea de „biserică nedespărţită” n-a fost suficient explicată, de unde impresia că o practică (politică) proprie Bisericii din perioada constantiniană este transformată într-o doctrină eclesiologică”[985]. Cu toate că susține că în primul mileniu creștin, Biserica a avut aceeași doctrină și viață sacramentală[986], precum și o experiență conciliară a sinoadelor ecumenice[987], totuși astăzi acest concept de Biserică nedespărțită trebuie confruntat cu ceea ce Ortodoxia este în mod real[988]. De aceea, cunoașterea și receptarea rezultatelor teologice obținute este de maximă importanță pentru continuarea dialogurilor Bisericilor[989].

2.5. Concluzii

În acest capitol am reușit să analizăm cele mai importante perspective eclesiologice ale Pr. Ion Bria. Dintre cele mai importante concluzii, reținem pe următoarele: a) teologia ortodoxă consideră îndumnezeirea omului cea mai importantă lucrarea a Sfintei Treimi și a Întrupării Fiului lui Dumnezeu, care se împlinește prin Biserică, trupul tainic al lui Iisus Hristos înviat, ceea ce înseamnă că natura Bisericii este una sacramentală; b) din punct de vedere teologic, Pr. Bria vorbește de cele patru dimensiuni importante ale Bisericii: trinitară, hristologică, pnevmatologică și eshatologică; c) Biserica nu poate fi definită, ci doar descrisă ca fiind una, sfântă, sobornicească/catolică și apostolică; d) cele două izvoare ale revelației creștine, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, nu se pot separa în Biserică; e) viața liturgică a Bisericii se manifestă prin Sfintele Taine, izvoare ale harului dumnezeiesc. În centrul vieții liturgice este așezată Sfânta Liturghie și Sfânta Euharistie, săvârșite prin conlucrarea dumnezeiască și omenească; f) preoția comună a creștinilor este la fel de importantă ca și preoția sacerdotală, slujiri complementare și esențiale ale vieții bisericești; g) eclesiologia comuniunii completează eclesiologiile sobornost și euharistică, definind viața Bisericii prin

[985] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 264.

[986] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Rolul și responsabilitatea Ortodoxiei în dialogul ecumenic”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1980, p. 371.

[987] Ion BRIA, „A sosit vremea pentru a dezvălui Tradiția Ortodoxă”, pp. 183-184.

[988] Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, *Spre plinirea Evangheliei*, p. 7.

[989] Pr. Prof. Univ. Dr. Ion BRIA, „Fă să înceteze dezbinarea Bisericilor”, în *Credința Ortodoxă*, nr. 1/2002, p. 9.

comuniunea cu Sfânta Treime; h) dialogul ecumenic contemporan este o dovadă a ecumenicității sau universalității Bisericii. Limitele canonice ale Bisericii pot deveni restrictive atunci când se consideră că lucrarea harului dumnezeiesc nu este prezentă în diferite măsuri în întreaga creație a Sfintei Treimi; i) comuniunea euharistică este finalitatea dialogului ecumenic, însă nu se poate realiza fără un consens deplin în privința adevărurilor de credință. Poziția Pr. Bria cu privire la împărtășirea eterodocșilor prezintă anumite particularități, criticabile din perspectiva noastră.

Capitolul 3: Concepția eclesiologic-misionară a Pr. Prof. Dr. Ion Bria: *liturghie după Liturghie*

În acest capitol, vom prezenta din punct de vedere istoric și teologic expresia *liturghie după Liturghie*, care definește cel mai bine viziunea eclesiologic-misionară a Pr. Ion Bria. În analiza noastră vom arăta că relația dintre misiune și eclesiologie în teologia Pr. Bria este marcată și definită de conceptul care este receptat ca o nouă definiție a misiunii din punct de vedere ortodox. La final, vom prezenta din perspectivă eclesiologică și misionară receptarea conceptului *liturghie după Liturghie* în întâlnirile și documentele CMB și în documentele Sfântului și Marelui Sinod al Bisericilor Ortodoxe locale, din Creta, iunie 2016. Așa cum am arătat și în cazul eclesiologiei, teologia misionară a Pr. Ion Bria s-a dezvoltat în contact cu a teologilor din acest domeniu, dintre care cei mai importanți rămân: Alexander Schmemann[990], Nikos Nissiotis[991],

---

[990] Amintim cele mai importante lucrări: Alexander SCHMEMANN, *The Historical Road of Eastern Orthodoxy*, translated from Rusian by Lydia W. KESICH, Holt, Rinehart and Winston, New York, Chicago, San Francisco, 1963; Alexander SCHMEMANN, *Introduction to Liturgical Theology*, translated from Russian by Asheleigh MOORHOUSE, The Faith Press LTD, American Orthodox Press, London, Bangor, Maine, 1966; Alexander SCHMEMANN, *Of water and The Spirit. A Liturgical Study of Baptism*, SPCK, London, [2]1976; Alexander SCHMEMANN, *The Eucharist: Sacrament of the Kingdom*, St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1987; Alexander SCHMEMANN, *For the Life of the World. Sacraments and Orthodoxy*, St Vladimir's Seminary Press, New York, [6]1998; Thomas FISCH ed., *Liturgy and Tradition. Theological Reflections of Alexander Schmemann*, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1990. În limba română aceste lucrări au fost traduse mult mai târziu, după cum urmează: Alexander SCHMEMANN, *Euharistia. Taina Euharistiei*, traducere din limba rusă de Pr. Boris RĂDULEANU, Editura Bonifaciu, București, 2003; Pr. Alexander SCHMEMANN, *Introducere în teologia liturgică*, traducere din limba engleză de ieromonah Vasile BÂRZU, Editura Sophia, București, 2009; Alexander SCHMEMANN, *Din apă și din Duh. Un studiu liturgic al botezului*, traducere din limba engleză și prefață de Alexandru MIHĂILĂ, Editura Sophia, București, 2009; Pr. Alexander SCHMEMANN, *Liturghie și viață*, traducere de Pr. Viorel SAVA, Editura Basilica, București, 2014.

[991] Nikos A. NISSIOTIS, „Ecclesiological Foundation of Mission from the Orthodox Point of View", în *The Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1-2/1961-1962, pp. 22-52; Nikos A. NISSIOTIS, „Ecclesiology and Ecumenism of the Second Session of the Vatican Council II", în *The Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1/1964, pp. 15-36; Nikos A. NISSIOTIS, „The Main Ecclesiological Problem of the Second Vatican Council and the Position of the Non-Roman Churches Facing It", în *Journal of Ecumenical Studies*, nr. 1/1965, pp. 31-62; Nikos A. NISSIOTIS, „Types and

Anastasios Yannoulatos[992], David Bosch[993], Lesslie Newbigin[994], James J. Stamoolis[995], John Meyendorff[996] etc.

Problems of Ecumenical Dialogue", în *The Ecumenical Review*, nr. 1/1966, pp. 39-57; Nikos A. NISSIOTIS, „The Pneumatological Aspect of the Catholicity of the Church", în Reinhard GROSCURTH ed., *What Unity Implies. Six Essays After Uppsala*, WCC, Geneva, 1969, pp. 9-31; Nikos A. NISSIOTIS, „An Orthodox View of Modern Trends in Evangelism", în Andrew BLANE ed., *The Ecumenical World of Orthodox Civilization. Russia and Orthodoxy: volume III. Essays in Honor of Georges Florovsky*, Mouton, The Gahue, Paris, 1974, pp. 181-192; Nikos A. NISSIOTIS, „La presence dynamique et la mission de l'Eglise locale dans le monde d'aujourd'hui", în *Eglise locale et Eglise universelle*, Etudes Theologiques 1, Les Editions du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1981, pp. 309-327; Nikos A. NISSIOTIS, „Towards a New Ecumenical Era", în *The Ecumenical Review*, nr. 3/1985, pp. 326-335.

[992] Anastasios YANNOULATOS, „Orthodox Spirituality and External Mission", în *International Review of Missions*, nr. 207/1963, pp. 300-302; Anastasios YANNOULATOS, „The Purpose and Motive of Mission", în *International Review of Mission*, nr. 215/1965, pp. 281-297; Bishop Anastasios YANNOULATOS, „Theology – Mission and Pastoral Care", în *The Greek Orthodox Theological Review*, nr. 2/1977, pp. 157-180; Anastasios YANNOULATOS, „Culture and Gospel: Some Observations from the Orthodox Tradition and Experience", în *International Review of Mission*, nr. 294/1985, pp. 185-198; Anastasios YANNOULATOS, „Problems and Prospects of inter-religious Dialogue. An Eastern Orthodox Perspective", în *The Ecumenical Review*, nr. 3/2000, pp. 351-357.

[993] David J. BOSCH, *Witness to the World. The Christian Mission in Theological Perspective*, John Knox Press, Atlanta, 1980; David J. BOSCH, „The Scope of Mission", în *International Review of Mission*, nr. 289/1984, pp. 17-32; David J. BOSCH, „Vison for Mission", în *International Review of Mission*, nr. 301/1987, pp. 8-15; David J. BOSCH, *Transforming Mission. Paradigm Shifts in Theology of Mission*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 1991; David J. BOSCH, *Believing in the Future. Towards a Missiology of Western Culture*, Trinity Press International, Valley Forge, Pennsylvania, 1995.

[994] Lesslie NEWBIGIN, *One Body, One Gospel, One World. The Christian Mission Today*, International Missionary Council, London, New York, 1958; Lesslie NEWBIGIN, *Trinitarian Faith and Today's Mission*, John Knox Press, Richmond, Virginia, ^{2}1964; Lesslie NEWBIGIN, *A Word in Season. Perspectives on Christian World Missions*, William B. Eerdmans Publishing Company, Saint Andrew Press, Grand Rapids, Michigan, Edinburgh, 1994; Lesslie NEWBIGIN, *The Open Secret. An Introduction to the Theology of Mission*, revised edition, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, ^{2}1995.

[995] James J. STAMOOLIS, *Eastern Orthodox Mission Theology Today*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 1986. A se vedea și articolul: James J. STAMOOLIS, „Eastern Orthodox Mission Theology", în *International Bulletin of Missionary Research*, nr. 2/1984, pp. 59-63.

[996] John MEYENDORFF, *Christ in Eastern Christian Thought*, Corpus Books, Washington & Cleveland, 1969; John MEYENDORFF, *Living Tradition. Orthodox Witness in the Contemporary World*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1978; John MEYENDORFF, *The Vision of Unity*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1978; John MEYENDORFF, „An Orthodox View on Mission and Integration", în *International Review of Mission*, nr. 280/1981, pp. 256-258; John MYENDORFF, *The Byzantine Legacy in the Orthodox Church*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1982; John MEYENDORFF, *Catholicity and the Church*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1983; John MEYENDORFF, „Christ as

3.1. Situația istorică a Bisericilor Ortodoxe

Pelerinajul Pr. Ion Bria în domeniul teologiei misionare a fost marcat de contextul activității sale teologice în cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor și în mod special ca și coordonator al Biroului *Studii și Relații cu Ortodocși*, al Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială. Din această poziție, Pr. Bria și-a dezvoltat teologia misionară cu deschidere ecumenică, revalorizând dimensiunea misionară a Bisericii Ortodoxe[997].

Întâi de toate, Pr. Bria a trebuit să răspundă la acuzele din partea partenerilor ecumenici că Biserica Ortodoxă este una non-misionară[998]. Imediat după integrarea în CMB a Consiliului Internațional Misionar, în 1961, preocuparea pentru dezbaterile teologice misionare a fost una evidentă. Am amintit deja în primul capitol de primele Conferințe Mondiale pentru Misiune, de la Mexico City și Bangkok[999]. Începând cu

---

Word: Gospel and Culture", în *International Review of Mission*, nr. 294/1985, pp. 246-257; John MEYENDORFF, *Witness to the World*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1987; John MEYENDORFF, *Byzantine Theology: Historical Trends and Doctrinal Themes,* Fordham University, New York, [3]1987; John MEYENDORFF, *The Orthodox Church. Its Past and Its Role in the World Today,* St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, [4]1996.

[997] Ion BRIA, „My pilgrimage in Mission", în *International Bulletin of Missionary Research*, nr. 2/2002, pp. 74-77.

[998] „The Orthodox Church is often regarded as a church without missionary zeal, which concentrates exclusively on its spiritual and liturgical life and lacks any interest in individual conversion either within or beyond its canonical limits" (Prof. Ion BRIA, „Introduction", în Ion BRIA ed., *Martyria/Mission*, p. 4); „Mișcarea evanghelică, cu grupările și sectele ei fundamentalist, penticostaliste sau harismatice, care pretinde a fi adevărata moştenitoare a protestantismului, invocând situațiile nefavorabile amintite, nu ezită să acuze Bisericile tradiționale, inclusiv pe cea ortodoxă, că ar fi pierdut caracterul lor evanghelic, misionar, apostolic" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă și mărturia creştină", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1981, p. 61); „Foarte adesea Ortodoxia este descrisă ca o Biserică preocupată exclusiv de viaţa spirituală şi liturgică internă, lipsită de zel misionar, fără niciun interes pentru convertirea personală şi pentru extinderea frontierelor sale canonice" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, pp. 6-7); „Ortodocşii ar trebui să recunoască acum că preocuparea pentru membri şi pentru misiunea în toate locurile este un element care lipseşte din misiologia lor [...] În viitor, ortodocşii vor trebui să recunoască şi să stimuleze mişcarea instituţională în care este implicată Biserica lor" (Ion BRIA, „Valorile simbolice din experiența contemporană a Ortodoxiei", pp. 112-113); „The perception is widespread that the Orthodox churches are predominantly "liturgical" churches, concentrating on ritual and hierarchy and neglecting theological research, especially that pertaining to the church's calling as a movement for mission" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. vii).

[999] „The theological discussion originally with Protestantism in the field mission within the framework of the activities of WCC, and after Vatican II also with Catholicism, has awakened the importance of mission for the Orthodox Church

1973, Pr. Bria este responsabilizat cu definirea principiilor misiologice ale Bisericii Ortodoxe. În acest sens, întâlnirile inter-ortodoxe, organizate sub egida CMB, au avut acest rol de a provoca înțelegerea misionară și misiologică a teologilor ortodocși din întreaga lume[1000]. Din această perspectivă, Pr. Bria poate fi considerat unul dintre pionerii care au ajutat la redefinirea principiilor misionare ortodoxe, pentru lumea contemporană și pentru dezbaterile ecumenice cu teme misionare sau misiologice.

La critica amintită, că Biserica Ortodoxă nu este preocupată de misiune, Pr. Bria a amintit de situația istorică tragică cu care Bisericile Ortodoxe locale s-au confruntat, începând cu căderea Constantinopolului, centrul vieții creștine din Răsărit, sub dominația otomană. Această perioadă de aproape cinci decenii va lăsa urme în mentalitatea ortodocșilor, care s-au văzut izolați în cadrul granițelor naționale[1001]. Din nefericire, la această perioadă se adaugă și cea comunistă care a avut un

universal" (Petros VASSILIADIS, „An Orthodox Assessment of the New Mission Statement", în *International Review of Mission*, nr. 2/2013, pp. 174-175).

[1000] „In the years since Nairobi an interesting process has been set in motion by CWME to help overcome some of the misunderstandings about the meaning of mission both by the Orthodox and other churches who have referred to the Orthodox as non-missionary churches […]. Since Nairobi, Bria has worked with the Orthodox to begin to express mission in their own terms" (Leon HOWELL, *Acting in Faith. The World Council of Churches since 1975*, World Council of Churches, Geneva, 1982, p. 25).

[1001] „Sub dominaţia otomană, care a durat peste patru secole, Bisericile Creștine tradiţionale din ţările Balcanice n-au fost capabile să desfăşoare o activitate misionară da mare amploare, fiind obligate să răspundă în graniţele proprii şi să lupte cu sacrificii, pentru transmiterea credinţei în rândurile populaţiei locale" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 76); „At this time in our history, most Orthodox churches find it very difficult to speak of foreign missions. It certainly is not a live option for many of the national Orthodox churches. Their duty remains primarily within the churches and the nations in which they find themselves" (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 62); „Trebuie să recunoaştem că concentrarea pe cult şi pe caracterul naţional se datorează factorilor istorici şi socio-politici. Pentru mai bine de patru secole, ţările ortodoxe au fost oprimate de dominaţii străine, fără posibilitatea practică pentru o misiune organizată. Întreaga viaţă creştină a fost organizată într-un spaţiu şi timp liturgic limitat. Prin urmare, priorităţile date de iconografie, muzicii şi limbii liturgice, calendarului bisericesc" (Ion BRIA, „Valorile simbolice din experiența contemporană a Ortodoxiei", pp. 114-115); „Vreme de mai multe secole, ortodocşii din Grecia şi din ţările balcanice au suferit sub dominaţia politică a otomanilor. Neavând posibilitatea de a-şi dezvolta viaţa lor spirituală şi mobilizarea misionară, ei s-au concentrat pe spiritualitatea privată, pe centrele monastice şi pe sinaxele cultice. În loc să construiască catedrale şi să tipărească Biblii, ei au preferat să mute biserica (templul) în casă, şi să rezerve un colţ plin de icoane pentru rugăciunile în familie" (Ion BRIA, „Misiune şi secularizare în Europa", p. 137).

regim ateu[1002]. Retrospectiv, în perioada de înflorire a Imperiului Bizantin au avut loc și cele mai mare campanii de misiune ale Bisericii noastre, ceea ce înseamnă că există o viziune misiologică a Bisericii, o moștenire de care ortodocșii amintesc mereu[1003].

În continuarea argumentelor, Pr. Bria vorbește despre coruperea înțelegerii misionare în rândul ortodocșilor din cauza prozelitismului practicat atât de Biserica Romano-Catolică (de exemplu, uniatismul este o contra-misiune în rândul creștinilor ortodocși), dar și de Bisericile protestante sau evanghelice[1004]. Din aceste motive, Bisericile Ortodoxe au ajuns la definirea misiunii în termeni diferiți[1005], care nu văd misiunea ca o extindere geografică, prin plantarea sau înființarea de noi comunități sau

[1002] „We said that the two dimensions of the church — as ecclesial institution and as movement for mission — were disconnected under communism" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, pp. 48-49); „Biserica a fost obligată să limiteze misiunea ei la cult, să restrângă diaconia la filantropie în cadrul parohial. Astfel, mobilitatea misionară a Bisericii, prezența creștină în domenii publice, inclusiv folosirea mijloacelor de comunicații, au fost interzise" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Experiența modernității în România", în *Lumină lină*, nr. 4/1999, p. 14).

[1003] A se vedea: Ion BRIA, „Orthodox Mission in the Ninth Century: The Witness of St. Methodius", în *International Review of Mission*, nr. 294/1985, pp. 217-218; Ion BRIA ed., *The Witness of St. Methodius: Orthodox Mission in the 9th Century*, WCC Publications, Geneva, 1985.

[1004] „Teologia ortodoxă foloseşte cu o oarecare precauţie şi rezervă terminologia misionară care s-a impus în creştinismul occidental în cursul secolelor trecute. În experienţa istorică a multor Biserici Ortodoxe, însuşi cuvântul misiune este asociat cu ideea de prozelitism, evocând efortul întreprins de misionari catolici şi protestanţi în diferite epoci şi în variate moduri de a converti credincioşii ortodocşi, socotiţi fie disidenţi, din partea catolică, fie adepţi ai unei religii ritualiste, din partea confesiunilor ieşite din Reformă" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 70); „The aversion of the Orthodox to "mission" in the nineteenth century has to do with the sectarian proselytism by western missionaries in many Orthodox countries" (Ion BRIA, „Foreword", p. 4). A se vedea și: Miroslav VOLF, „Fishing in the Neighbor's: Mission and Proselytism in Eastern Europe", în *International Bulletin of Missionary Research*, nr.1/1996, pp. 26-31.

[1005] Opinia Pr. Bria că Bisericile Ortodoxe definesc misiunea diferit, nu după categoriile occidentale, ceea ce nu înseamnă lipsa unei viziuni misionare, este aprobată de teologul evanghelic Vladimir Ubeivolc: „To be totally fair, we must agree with his opinion about the falsity of this assertion. This wrong impression could arise when using certain categories common to Evangelical circles to try to identify the contents of the Orthodox mission. Particularly, the study of Orthodox mission from the perspective of the Church Growth Movement would really give the impression that the Orthodox Church is not effective in starting new churches and evangelising the unconverted […]. This does not mean that the Orthodox Church does not keep records of its members or churches, but it means that there is no direct dependence on applied techniques and increasing numbers of attendants" (Vladimir UBEIVOLC, *Rethinking Missio Dei among Evangelical Churches in an Eastern European Orthodox Context*, p. 129).

Biserici locale[1006]. În orice caz, atâta timp cât așa-zisa misiune în rândul ortodocșilor este considerată prozelitism, în mod firesc, pentru aceștia misiunea înseamnă propovăduirea creștinismului în rândul celor care nu sunt creștini și nu în spațiile deja încreștinate[1007]. Dacă se considera că misiunea Bisericii exprimă cel mai bine atributul apostolicității, astăzi trebuie să interpretăm misiunea în legătură cu toate cele patru calități ale Bisericii (una, sfântă, sobornicească și apostolică)[1008]. Datorită acestei înțelegeri, accentul revine pe calitate și nu pe cantitate, ceea ce în trecut era echivalent cu expansiunea geografică[1009]. În același timp, Pr. Bria are curajul să recunoască lipsa de unitate a Bisericilor Ortodoxe locale în ceea ce privește activitatea misionară. Din nefericire, nici când situația istorică s-a schimbat, nici atunci nu s-a observat o dorință foarte mare pentru activitatea misionară[1010]. De aceea, sunt situații în care trebuie să recunoaștem că problemele nu sunt doar din exterior ci și din interior[1011].

[1006] „Misiunea nu este extinderea teritorială, extinderea geografică, universală a Bisericii, implantarea de noi Biserici creştine în teritorii necreştine, ci este, extinderea puterii lui Hristos cel înviat" (Pr. Prof. Ion BRIA, „«Vie împărăția Ta». Note și comentarii pe marginea Conferinței Mondiale de Misiune și Evanghelizare de la Melbourne – Australia, 14-24 mai 1980", p. 137).

[1007] „This reserve came from the fact that the very word mission often was associated in the Eastern tradition with the idea of proselytism, citing the effort made by the Catholic and Protestant missionaries to convert Orthodox believers. For example, a Catholic or Protestant mission in a territory or in a place that is mostly Orthodox was considered an anomaly or even a contradiction in terms, because an Orthodox community cannot be considered a mission field" (Nicu DUMITRAȘCU, „Mission of the Church Under Pressure. An Orthodox Perspective", în *Dialog: A Journal of Theology*, nr. 2/2015, pp. 191-192).

[1008] „It becomes evident that Mission is not to be related exclusively to the „apostolicity" but to all the notae of the Church, including unity, holiness and catholicity. This affects the concept of Mission in a decisive way, since it removes it from the realm of quantity to become a qualitative reality; it is not the number of „converts" or the statistical membership of the Church that can point to the existence of Mission; the holiness, unity and catholicity (which is not to be confused with geographical expansion and universality) determine the notion of Mission more than any success in numbers" („Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians", p. 79).

[1009] Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 12; Ion BRIA, „Valorile simbolice din experiența contemporană a Ortodoxiei", pp. 112-113.

[1010] „An honest recognition of our limitations and existential restrictions is required as well. There is also a serious lack of communication among the Orthodox churches. Some churches require urgent help. Some others are capable of providing such help. The missionary efforts remain isolated, and the Orthodox witness in the world is fragmented. The Orthodox church must enter into communication and take all necessary steps for mutual help" (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 62).

[1011] „Pr. Prof. Dr. Ioan Bria a accentut de multe ori faptul că provocarea misionară nu se află numai în afara Bisericii Ortodoxe, în modalităţile de prozelitism ale diverselor grupuri religioase, ci şi înăuntrul acesteia, prin nivelul scăzut de angajament al

Atunci când vorbește de misiunea Bisericii, Pr. Bria amintește mai întâi de momentul Pogorârii Sfântului Duh peste Sfinții Apostoli, ziua de întemeiere ca Trup al Domnului a Bisericii[1012]. Dimensiunea penticostară a Bisericii depinde de continua legătură cu Cincizecimea[1013]. Pentru teologia ortodoxă, Liturghia este actualizarea permanentă a Cincizecimii[1014]. În Liturghie, prin Euharistie, Hristos Se dăruiește ca Trup și Sânge, spre iertarea păcatelor și pentru viața de veci, în puterea Sfântului Duh. Am vorbit deja în capitolul al II-lea că Biserica Ortodoxă se definește prin Euharistie și că există o legătură directă între Biserică și Euharistie: „Imediat după pogorârea Duhului Sfânt, comunitatea creştină s-a constituit în jurul Tainei Euharistiei, săvârşită în amintirea morţii şi învierii lui Hristos, în ziua cea dintâi a săptămânii, Duminica. Identitatea Bisericii este de natură euharistică"[1015]. De aceea, Sfânta Împărtășanie este acordată doar membrilor Bisericii, ceea ce subliniază legătura organică dintre Euharistie și Biserică[1016].

Dacă comunitatea creștină de la Ierusalim are calitatea de prima Biserică locală, prin misiunea pe care Sfinții Apostoli o vor face, noi comunități creștine se vor forma. Pr. Bria amintește de predicarea Evangheliei la necreștini, numită teologic *kerigma apostolică*[1017], care avea ca scop convertirea și botezarea în numele Sfintei Treimi a păgânilor, culminând cu frângerea pâinii[1018]. Pentru Apostoli și urmașii lor, misiunea

---

membrilor ei" (Radu Petre MUREȘAN, *Atitudinea Bisericilor Tradiţionale Europene faţă de prozelitismul advent. Impactul în societatea contemporană*, ediția a II-a, Editura Universității din București, București, 2008, p. 593).

[1012] „The primary affirmation of the Orthodox ecclesiology is that since Pentecost a new divino-human reality ecclesia, the Body of Christ, stands on the power of the Holy Spirit as an „ikon" of the Kingdom in history" (Prof. Ion BRIA, „Introduction", p. 8).

[1013] Pr. Conf. Ion BRIA, „Introducere în ecleziologia ortodoxă", p. 698, p. 700, p. 702.

[1014] Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 19.

[1015] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 43.

[1016] Ion BRIA, „Our liturgy is a missionary!", în *One World*, nr. 22/1977, p. 21.

[1017] „Kerigma apostolică constituie predica misionară originară. Adresată celor care nu primiseră încă credinţa creştină şi botezul în numele Sfintei Treimi, apelul la convertire este inevitabil" (Conf. Pr. Ion BRIA, „Slujirea Cuvântului", p. 53).

[1018] „Cei ce au primit cuvântul lui s-au botezat şi în ziua aceea s-au adăugat ca la trei mii de suflete. Şi stăruiau în învăţătura apostolilor şi în împărtăşire, în frângerea pâinii şi în rugăciuni. Şi tot sufletul era cuprins de teamă, căci multe minuni şi semne se făceau în Ierusalim prin apostoli, şi mare frică îi stăpânea pe toţi. Iar toţi cei ce credeau erau laolaltă şi aveau toate de obşte. Şi îşi vindeau bunurile şi averile şi le împărţeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare. Şi în fiecare zi, stăruiau într-un cuget în templu şi, frângând pâinea în casă, luau împreună hrana întru bucurie şi întru curăţia inimii. Lăudând pe Dumnezeu şi având har la tot poporul. Iar Domnul adăuga zilnic Bisericii pe cei ce se mântuiau" (Faptele Apostolilor 2, 41-47).

nu s-a rezumat doar la o simplă proclamare a mesajului Evangheliei ci la chemarea oamenilor de a deveni membrii ai unei comunității creștine cu identitate[1019]. În acest sens, „prioritatea Evangheliei și prioritatea Euharistiei nu trebuie să fie puse în concurență, deoarece ele sunt concomitente și complementare”[1020]. Cu alte cuvinte, înțelegerea lor misionară se referea la zidirea sau extinderea Trupului lui Hristos[1021], adică al Bisericii văzute[1022]. Acest lucru înseamnă că Biserica este împlinirea misiunii lui Hristos, desăvârșită de Sfântul Duh[1023].

Din punct de vedere biblic, Pr. Bria amintește că imediat după înviere Apostolii primesc această poruncă de a anunța Vestea cea bună. Dacă textul de la Matei, capitolul 28, versetele 18-20[1024], a fost folosit multă vreme ca argument pentru misiune, astăzi misiologia consideră că este mult mai important episodul prezentat în Evanghelia de la Ioan, unde Hristos înviat îi trimite pe Sfinții Apostoli la propovăduire, în puterea Sfântului Duh[1025]: „Iisus le-a zis iarăşi: Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit şi Eu pe voi. Şi zicând acestea, a suflat asupra lor şi

---

[1019] „Eclesiologia ortodoxă tradiţională înţelege identitatea creştină în mod precis în termenii structurilor Bisericii. Apartenenţa la Biserică este în primul rând un fapt structural” (Ion BRIA, „Rolul Bisericii în Evanghelism. Icoană sau Platformă?”, p. 26); „Apartenența la Biserică este o parte esențială a mesajului biblic. Chemarea Evangheliei de a accepta pe Iisus Hristos ca Domn și mântuitor este o invitație de a fi membru al Bisericii, membru al unei comunități locale în comuniune cu toate Bisericile care trăiesc și mărturisesc împreună cuvântul lui Dumnezeu” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 129-130).

[1020] Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă și mărturia creștină”, p. 62.

[1021] „Taina voinţei lui Dumnezeu este plinătatea trupului, recapitularea tuturor în Hristos. De aici marea răspundere misionară a Bisericii” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Plinătatea trupului - Biserica”, în *Telegraful Român*, nr. 33-34/1985, p. 1).

[1022] „Şi el a dat pe unii apostoli, pe alţii prooroci, pe alţii evanghelişti, pe alţii păstori şi învăţători, spre desăvârşirea sfinţilor, la lucrul slujirii, la zidirea trupului lui Hristos, până vom ajunge toţi la unitatea credinţei şi a cunoaşterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei deplinătăţii lui Hristos” (Efeseni 4, 11-13).

[1023] „Iar apostolii din Ierusalim, auzind că Samaria a primit cuvântul lui Dumnezeu, au trimis la ei pe Petru şi pe Ioan, Care, coborând, s-au rugat pentru ei, ca să primească Duhul Sfânt. Căci nu Se pogorâse încă peste nici unul dintre ei, ci erau numai botezaţi în numele Domnului Iisus. Atunci îşi puneau mâinile peste ei, şi ei luau Duhul Sfânt” (Faptele Apostolilor 8, 14-17).

[1024] „Şi apropiindu-Se Iisus, le-a vorbit lor, zicând: Datu-Mi-s-a toată puterea, în cer şi pe pământ. Drept aceea, mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului. Amin” (Matei 28, 18-20).

[1025] Pr. Prof. Ion BRIA, „«Vie împărăția Ta». Note și comentarii pe marginea Conferinței Mondiale de Misiune și Evanghelizare de la Melbourne – Australia, 14-24 mai 1980”, p. 136.

le-a zis: Luaţi Duh Sfânt; cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute" (Ioan 20, 21-23). Acesta este și motivul pentru care teologia ortodoxă acceptă într-o măsura mai mare sau mai mică conceptul *Missio Dei*. Adică vorbim de o misiune a lui Dumnezeu Însuși în raport cu întreaga creație, prin iconomia Fiului și a Sfântului Duh: „Misiunea Bisericii îşi are punctul ei de plecare în însăşi viaţa intimă a lui Dumnezeu, în mişcarea iubirii Tatălui către Fiul şi, prin Acesta, către întreaga lume"[1026]. Trimiterea în lume a apostolilor de către Hristos își are fundamentul în trimiterea Fiului în Sfântul Duh de către Dumnezeu-Tatăl[1027]. Conform acestei înțelegeri, dimensiunea trinitară a misiunii Bisericii este din nou accentuată[1028].

3.2. Noțiuni misiologice

3.2.1. Misiune și mărturie creștină

Pr. Bria vorbește despre misiunea internă și externă, *ad intra* și *ad extra*, însă recunoaște că astăzi este cazul să renunțăm la această

[1026] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 3.

[1027] Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 12.

[1028] „Deși puțin evidentă la prima vedere, este vorba aici despre o strânsă relație între lucrarea misionară și teologia trinitară: misiunea reprezintă transpunerea în practică a teologiei trinitare, căci trimiterea apostolilor de către Hristos se întemeiază pe faptul că El însuși este trimis de către Tatăl în Duhul (In. 20, 21-23). De asemenea, trimiterea misionară este în esență trimiterea Duhului (In. 14, 26) ce dezvăluie viața lui Dumnezeu ca viață în comuniune (I. Cor. 13, 13). Misiunea creștină constă chiar în atragerea umanității și a creației în general în această viață de comuniune care există în Dumnezeu" (Valentin MOȘOIU, „Liturghia după Liturghie" ca reper misionar-ecumenic al gândirii Pr. Prof. Ion Bria. O perspectivă critică", p. 140); „Trinitarian theology lies at the foundation of Orthodox ecclesiology and missiology. Orthodox missiology is holistic, includes soul and body, nature and universe. Their holistic approach in mission flows from a Trinitarian theology and touches all aspects of human life, society, state and ecology. Orthodoxy believes in holistic salvation and uses the concept of witnessing to the nations, and taking care of humankind" (Vladimir UBEIVOLC, *Rethinking Missio Dei among Evangelical Churches in an Eastern European Orthodox Context*, p. 268). A se vedea și: Daniel CIOBOTEA, Patriarch of the Romanian Orthodox Church, „Significance of the Trinitarian Theology for the Life and the Mission of the Church", în *International Journal of Orthodox Theology*, nr. 1/2010, pp. 28-32; Mihai HIMCINSCHI, „The Foundation for Mission in the Orthodox Church: The Holy Trinity", în Corneliu CONSTANTINEANU, Marcel V. MĂCELARU, Anne-Marie KOOL and Mihai HIMCINSCHI eds., *Mission in Central and Eastern Europe*, pp. 119-131.

înțelegere[1029]. Dacă misiunea externă se considera la cei care erau în afara limitelor naționale, misiunea internă a fost înțeleasă ca „misiune către națiuni”[1030]. Acest lucru înseamnă transmiterea credinței din generație în generație în cadrul unei Biserici locale[1031]. Din punct de vedere etimologic, cuvântul misiune înseamnă trimitere[1032].

În teologia misionară a Pr. Ion Bria, termenul de mărturie/martyria este preferat celui de misiune pentru că oferă o viziune mai integratoare a vieții Bisericii[1033]. Pentru Pr. Bria, cuvântul mărturie „se referă la totalitatea vieții creștine în numele Evangheliei”[1034]. Cuvântul *martyria* este folosit în Evanghelia după Ioan și poate însemna în același timp martor și martir[1035].

[1029] „Astăzi se face o legătură mai organică între misiunea internă şi externă, deoarece Biserica nu este trimisă către un anumit „spaţiu de misiune”, în afară, ci în lume, iar lumea se poate găsi în orice loc şi în orice timp” (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 4). În acest sens, comenta și Pr. Prof. Valer Bel de la Cluj: „Astăzi se face o legătură mai organică între misiunea internă şi externă, deoarece Biserica nu este trimisă către un anumit „spaţiu de misiune”, în afară, ci în lume, iar lumea se poate găsi în orice timp şi în orice loc. Lumea spre care este trimisă Biserica poate fi definită mai degrabă ca situaţia umană în care Evanghelia lui Hristos nu a devenit încă acea realitate concretă în care oamenii, primind Evanghelia sunt aşezaţi pe drumul cu Hristos spre Împărăţia lui Dumnezeu. În acest sens, „lumea” se poate găsi atât în spaţiul care nu a fost niciodată creştin, cât şi în structurile moderne ale societăţii secularizate” (Pr. Prof. Univ. Dr. Valer BEL, „Exigenţele misiunii creştine în gândirea Părintelui Profesor Ion Bria”, în volumul Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, p. 244). A se vedea și: Pr. drd. Marius FLORESCU, „Studii cu privire la misiunea internă şi cea externă a Bisericii Ortodoxe”, în *Altarul Banatului*, nr. 9-10/2012, pp. 69-78.

[1030] „Biserica Ortodoxă a organizat un anumit fel de misiune, anume misiunea la națiuni. Această concepție misionară are o bază teologică profundă. Dumnezeu sfințește nu numai ființele umane luate în mod individual ci și creația luată ca un întreg, umanitatea în realizarea ei etnică și în configurația ei culturală și istorică. De aceea Biserica Ortodoxă s-a adresat „neamurilor”, adică grupurilor etnice constituite ca atare, afirmând identitatea lor, transfigurând particularitatea lor” (Pr. prof. Ion BRIA, „Misiunea Bisericii la națiuni”, în *Telegraful Român*, nr. 19-20/1985, p. 3).

[1031] Ion BRIA, „Valorile simbolice din experiența contemporană a Ortodoxiei”, p. 112.

[1032] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 3.

[1033] Ioan SAUCA, „Mission and Unity of the Church from an Orthodox Perspective”, în Peter DE MEY, Andrew PIERCE, Oliver SCHUEGRAF eds., *Mission and Unity: Common Witness of Separated Churches? Proceedings of the 16th Academic Consultation of the Societas Oecumenica*, Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig, 2012, p. 213.

[1034] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 133.

[1035] M.A. Costa DE BEAUREGARD, Ion BRIA, Théologue DE FOUCAULD eds., *L’Orthodoxie: Hier-Demain*, p. 215. A se vedea: Bishop KALLISTOS of Diokleia, „The Witness of the Orthodox Church”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/2000, pp. 46-56;

Pr. Bria susține că astăzi mărturia pentru Hristos a devenit o autentică *martyria*, care nu exclude suferința fizică și chiar moartea[1036]. De aceea, „se poate afirma că vocaţia de bază a Bisericii s-a păstrat, că ea nu a abandonat raţiunea existenţei sale, aceea de a fi mărturia lui Hristos în istorie, propovăduind cu timp şi fără timp, Evanghelia mântuirii, chemând oamenii să primească harul, adevărul şi iubirea lui Dumnezeu"[1037]. Un aspect important pentru misiune rămâne că termenul *mărturie/martyria* se referă la toți membrii Bisericii[1038]. În mod repetat, misiunea a fost înțeleasă ca o sarcină a Bisericii instituționale[1039]. Trebuie să înțelegem, că în virtutea preoției comune, „misiunea nu este o sarcină rezervată unei categorii de laici sau de clerici, ci o vocație a Întregului trup al Bisericii"[1040]. În concluzie, pentru pr. Bria cuvântul mărturie are o varietate de sensuri, incluzând termenii misiune, evanghelizare, pastorație sau ucenicie.

3.2.2. Mărturia creștină ca evanghelizare și pastorație

Care este înțelegerea conceptului de evanghelizare în gândirea Pr. Bria? Întâi de toate, trebuie remarcat că în spațiul românesc este printre primii misiologi români care recuperează acest cuvânt pentru teologia

---

Guillaume H. SMIT, „Μαρτυρια [witness] in John 1–4: Towards an emerging, missional ecclesiology", *Verbum et Ecclesia*, nr. 1/2011, pp. 1-8.

[1036] Ion BRIA, „Postmodernismul: O chestiune misiologică în curs de dezvoltare", în Ion Bria, *Studii de Misiune și Ecumenism*, pp. 200-201.

[1037] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 80.

[1038] „It is the privilege of all the members of the eucharistic communities, clergy and laity, young and old, women and men, to participate in the ongoing mission of God. By virtue of their baptism, charismation and reception of the new life of the gospel as experienced in prayer, worship and communion, all have an apostolic calling to witness through the quality of their lives, to the experience of the risen Christ. The emphasis, therefore, lies on the realization of the vocation of the whole people of God to live as a corporate witnessing community" (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 13).

[1039] „Se poate spune că misiunea a fost văzută prea frecvent ca o preocupare şi o protecţie instituţională, ca un răspuns dat unui „mandat biblic", ca o grijă de a dovedi identitatea noastră creştină şi credibilitatea mesajului Evangheliei. Acest punct de vedere este acum corectat de o nouă tendinţă teologică, care redescoperă legătura dintre înţelegerea lui Dumnezeu însuşi şi înţelegerea misiunii" (Ion BRIA, „Misiune și secularizare în Europa", p. 135).

[1040] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 80.

ortodoxă[1041]. La fel ca termenul misiune, cel de evanghelizare a fost confiscat de alte Biserici/denominațiuni/grupuri creștine. Totuși Pr. Bria îl folosește cu înțelegerea de bază, anume acțiunea de anunțare a Evangheliei lui Hristos[1042]. Dintr-un anumit punct de vedere, evanghelizarea are limitele ei, însă rămâne o dimensiune importantă a misiunii, mai ales în ceea ce privește transmiterea mesajului mântuitor către cei care nu sunt creștini sau către cei care au renunțat la convingerile creștine[1043].

Înțelegerea mărturiei creștine ca pastorație este așezată de Pr. Bria în legătură cu parohia, comunitatea locală. Pentru Pr. Bria, „misiunea creștină este aceea de a edifica ecclesia locală"[1044]. Conform etimologiei, cuvântul pastorație înseamnă a hrăni, ceea ce se poate asocia cu datoria preotului de a oferi credincioșilor sfânta împărtășanie, hrana și băutura Bisericii[1045]. Din punct de vedere biblic, această perspectivă o regăsim în parabola păstorului cel bun, care își pune viața pentru oile sale[1046], dar și în îndemnul pe care Hristos îl are către Sfântul Apostol Petru: „Iisus i-a

[1041] „Pentru Părintele Bria, misiunea Bisericii are multiple sensuri, cele mai evidente fiind acelea ale evanghelizării, al mărturiei creştine şi al filantropiei. Astfel, conceptul de evanghelizare este readus în aria discursului teologico-misionar al Bisericii de către eminentul teolog după o perioadă destul de lungă de absenţă, motivată de raţiuni politice dictatoriale în care misiunea Bisericii a fost percepută defensiv, în sensul de apărare a dreptei credinţe de prozelitismul sectar" (Gheorghe PETRARU, „Pr. Prof. Dr. Ion Bria - universalizarea şi dinamizarea etosului misionar ortodox", pp. 209-210).

[1042] „Biserica nu se sustrage de la răspunderea de a evangheliza, de a propovădui Evanghelia ca Vestea cea bună pentru generaţia prezentă. Misiunea face parte din vocaţia esenţială şi permanentă a Bisericii. Biserica există în istorie numai prin fidelitatea ei faţă de Evanghelie, păstrată şi transmisă în tradiţia Apostolilor. În acest sens, ortodocşii sunt gata să participe la evanghelizarea generaţiei actuale" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Spiritualitate pentru timpul nostru", p. 23).

[1043] „First of all, the church's evangelistic witness is for the Christian who is not a Christian. There are many who have been baptized, and yet have put off Christ, either deliberately or through indifference. Often such people still find it possible sociologically or culturally or ethnically to relate in some manner to the Christian community. The re-Christianization of Christians is an important task of the church's evangelistic witness" (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 34).

[1044] Ion BRIA, „Postmodernismul: O chestiune misiologică în curs de dezvoltare", pp. 200-201.

[1045] „Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viaţa lumii este trupul Meu. Deci iudeii se certau între ei, zicând: Cum poate Acesta să ne dea trupul Lui să-l mâncăm? Şi le-a zis Iisus: Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veţi mânca trupul Fiului Omului şi nu veţi bea sângele Lui, nu veţi avea viaţă în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viaţă veşnică, şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi" (Ioan 6, 51-54).

[1046] „Eu sunt păstorul cel bun. Păstorul cel bun îşi pune sufletul pentru oile sale" (Ioan 10, 11).

zis a treia oară: Simone, fiul lui Iona, Mă iubeşti? Petru s-a întristat, că i-a zis a treia oară: Mă iubeşti? şi I-a zis: Doamne, Tu ştii toate. Tu ştii că Te iubesc. Iisus i-a zis: Paşte oile Mele" (Ioan 21, 17)[1047]. Totodată, pentru teologia românească, conform Pr. Prof. Teofil Tia, Pr. Bria a propus folosirea conceptelor *pastorație misionară* și *misiologie pastorală,* ceea ce a ajutat la receptarea termenului de pastorație, prin asocierea cu termenului misiune, care era mult mai cunoscut[1048].

3.2.3. Mărturia creștină ca ucenicie

În ceea ce privește mărturia creștină prin ucenicie, Pr. Bria amintește de întâlnirea cu Pr. Ilie Cleopa, de la Mănăstirea Sihăstria, din 1976, cu ocazia unei consultații inter-ortodoxe cu tema: *Participarea și rolul femeii în viața Bisericii Ortodoxe de azi*, desfășurată la Mănăstirea Agapia[1049]. La întâlnire Pr. Cleopa a amintit de cele trei vocații apostolice ale spiritualității ortodoxe: rugăciunea neîncetată, lucrarea de a face ucenici și credința în Împărăția lui Dumnezeu. Din punct de vedere misionar, toți cei care suntem botezați avem această calitate de a fi ucenici sau discipoli ai lui Hristos, iar datoria noastră este de a transmite mai departe credința noastră în Hristos[1050]. Pr. Bria consideră că preotul

[1047] A se vedea mai multe explicații în: Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale", p. 83.

[1048] „Father Ion Bria, who launched the theological concept of „Liturgy After the Liturgy", which later on made quite a career in world theology, strived so that another concept could impose itself in contemporary Romanian theology: the concept of „Missionary Pastoral – Pastoral Missiology" […]. The initiative is legitimate and explainable: the joining of the two terms – pastoral and missionary – is achieved in order to pass from the dignity of the term „missionary" to the term „pastoral" which founds itself in a profound prestige crisis in Romania" (Teofil TIA, „Turning Points in the Scientific Authority and Credibility of Pastoral Theology", în *Altarul Reîntregirii,* nr. 1/2010, p. 53).

[1049] Prof. N. CHIȚESCU, „Consultația ecumenică a femeilor ortodoxe de la Mânăstirea Agapia", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-12/1976, p. 882.

[1050] „După apelul la rugăciunea neîncetată: „Al doilea apel al Părintelui Cleopa a fost: „Faceți ucenici". Pentru el toată vocația misionară și pastorală a Bisericii este cuprinsă în această poruncă evanghelică. Într-un moment în care toate strategiile și instituțiile misionare se dislocă, apelul „Faceți ucenici" își capătă toată forța sa, deoarece el angajează Biserica exact acolo unde se decide continuitatea și succesiunea ei fizică: noua generație de creștini. Toți membrii Bisericii: laici, monahi, preoți și episcopi, toți au o mare răspundere față de transmiterea în timp a Evangheliei, transmitere care nu se

trebuie să fie capabil de a-i face pe oameni ucenici ai lui Hristos, iar în felul acesta putem vorbi despre o misiune autentică care urmărește desăvârșirea în Hristos și în Biserică: „Misiunea cea mai dificilă, dar și cea mai urgentă a preotului este aceea de a iniția în credință, de a deschide o poartă închisă, de a face discipoli ai lui Hristos, de a adăuga zilnic la Biserică pe cei ce se convertesc și se botează”[1051]. Această poruncă evanghelică de a face ucenici se regăsește în marea trimitere misionară pe care Hristos o adresează Sfinților Apostoli, consemnată de către Evanghelistul Matei, capitolul 28, versetele 18-20. Așa cum am demonstrat într-un studiu separat[1052], traducerea românească sinodală a acestui text suferă de anumite inexactități. Mai mult decât atât, prezenta traducere schimbă paradigma misionară inițială *faceți ucenici – botezați – învățați*, cu o variantă care nu-și regăsește locul în practică – *învățați – botezați – învățați*. Optând pentru prima variantă, interpretarea noastră are două perspective care nu se contrazic una pe cealaltă: „Prima dintre ele poate fi înţeleasă în felul următor: verbul principal al întregului text este *μαθητεύσατε* care centrează acţiunea în jurul său. Altfel spus, imperativul acesta *faceţi ucenici!* devine scopul prim al activităţii misionare. Acţiunile de a boteza şi de a învăţa (a catehiza) se subordonează acţiunii de a face ucenici. A doua variantă de interpretare constă în a înţelege ca împlinită acţiunea de a face ucenici doar atunci când este susţinută de taina botezului şi de activitatea de catehizare, de instruire. Ucenicul este acela care este botezat şi totodată instruit. Fără îndoială că ambele variante sunt de acceptat şi pot fi unite într-o singură variantă, care ţine cont la aceeaşi intensitate de toate cele trei acţiuni, fără a nu pierde niciuna dintre ele. Ce ar însemna să fi botezat, dar fără să fi un ucenic catehizat? Cred că răspunsul nu este greu de dat”[1053]. Apreciem faptul că Pr. Bria asociază lucrarea de a face ucenici într-o perspectivă misionară.

poate separa de arta de a face ucenici” (Pr. Prof. Ion BRIA, „O lecţie de sfinţenie din Moldova – Părintele Cleopa”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 221-222/1999, p. 6).

[1051] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa*, p. 104.

[1052] Prof. Drd. Doru MARCU, „Misiune şi pastoraţie prin ucenicie sau prin cateheză? Istorie, provocări şi soluţii”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8/2018, pp. 242-257.

[1053] Prof. Drd. Doru MARCU, „Misiune şi pastoraţie prin ucenicie sau prin cateheză? Istorie, provocări şi soluţii”, p. 246.

3.3. Relația dintre Biserică și misiune

În 1984, Pr. Ion Bria publica un articol în care amintește de o întâlnire a Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială desfăşurată în perioada 14-22 mai 1979, la Wuppertal, Germania, întâlnire la care s-a recomandat un studiu despre „relațiile reciproce dintre eclesiologie și misiologie”[1054]. Din nefericire, nu am avut acces la raportul acestei întâlniri. Totuși, datorită demersului cercetării noastre în dosarele Pr. Ion Bria din Arhivele CMB, avem o anexă a Raportului Comisiei, anexă intitulată „Câteva reflecții despre Programul Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială cu Ortodocșii”, semnat de către Pr. Ion Bria[1055]. În această anexă, care are și rolul unei dări de seamă a Biroului *Studii și Relații cu Ortodocșii* pentru perioada anilor 1973-1979, Pr. Bria amintește de cele mai importante consultații misionare ortodoxe: Cernica 1974, Etchmiadzine 1975, Praga 1977, Paris 1978 și Cairo 1979. În acest sens, Pr. Bria apreciază rolul Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială a CMB de a provoca Bisericile Ortodoxe în ceea ce privește reflecțiile misiologice[1056]. Rezultatul acestor consultații a fost unul pozitiv în sensul în care „ortodocșii au devenit mult mai conștienți de faptul că afirmația „nu există Biserică fără misiune” este o afirmație complementară a doctrinei lor, anume că „nu există misiune

---

[1054] Ion BRIA, „Reflections on Mission Theology and Methodology”, în *International Review of Mission*, nr. 289/1984, p. 67. În limba română, articolul se regăsește în volumul amintit deja: Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, editori și coordonatori Pr. Prof. Dr. Pavel AUREL și Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, traducere din engleză de Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, studiu introductiv de Pr. Prof. Dr. Pavel AUREL și Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2013, pp. 78-85. În continuare vom cita din acest articol în felul următor: Ion BRIA, „Reflecții cu privire la teologia și metodologia misionară”.

[1055] Ion BRIA, „Some reflections on CWME programme with the Orthodox”, CWME Commission Meeting, Wuppertal, FRG, May 14-22, 1979, Apendix to Document 7A”, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations Prof. Ion Bria Correspondence, nr. 421.385, WCC Archives, Anexa 24.

[1056] „The fact that the theme of ‘the Liturgy after the Liturgy’ was popularised in an ecumenical context by the Orthodox ecumenist, academic and priest Ion Bria is indicative of the fact that the Orthodox are often ‘pushed’, within the ecumenical milieux, into articulating and developing their understanding of concrete social participation” (Razvan PORUMB, *Orthodoxy and Ecumenism: Towards Active Metanoia*, PhD Thesis, Anglia Ruskin University, Institute for Orthodox Christian Studies, Cambridge, 2014, p. 93).

fără Biserică"[1057]. În anexa amintită, Pr. Bria amintește patru puncte principale în ceea ce privește contribuția ortodoxă la aceste dezbateri teologice și misiologice și anume: *centralitatea cultului și a caracterului evanghelic al Liturghiei, misiunea nu se poate realiza fără Sfintele Taine ale Bisericii și fără structurile instituționale, caracterul popular și doxologic al credinței creștine* și *prezența Sfântului Duh în viața Bisericii, inclusiv a celei instituționale*[1058]. În următoarele rânduri, vom sublinia câteva idei din lucrările Pr. Ion Bria care vorbesc în mod direct despre această legătură dintre misiune și eclesiologie.

Premisa ortodoxă este aceasta că „nu există misiune fără Biserică", în contrast cu cea protestantă care susține că „nu există Biserică fără misiune". Din nou în această afirmație revine critica celor din CMB, cel puțin la începutul colaborării cu Bisericile Ortodoxe, că dimensiunea misionară nu este una centrală pentru Ortodoxie. De aceea una dintre primele consultații ortodoxe a dezbătut tema „Mărturisirea lui Hristos astăzi", desfășurată la Mănăstirea Cernica, de lângă București, în perioada 4-8 iunie 1974[1059]. Rezultatul acestor teme analizate la diferitele consultații urma să fie integrat în dezbaterile Adunării Generale a CMB de la Nairobi, din 1975.

Revenind la tema noastră, anume raportul dintre misiune și Biserică, reținem că la consultația de la Cernica au fost dezbătute patru teme: *Centralitatea lui Hristos în Teologia Ortodoxă*, *Unitate și Misiune*, *Mărturisirea lui Hristos astăzi prin Liturghie*, *Mărturia evanghelică a Ortodoxiei astăzi*[1060]. În introducerea rapoartelor acestor teme, în calitate

---

[1057] „Orthodox became more aware that „there is no church without mission" is a complementary affirmation of their doctrine, „there is no mission without church" (Ion BRIA, „Some reflections on CWME programme with the Orthodox", p. 1).

[1058] Ion BRIA, „Some reflections on CWME programme with the Orthodox", p. 2.

[1059] Ion BRIA, „Confessing Christ Today", în *International Review of Mission*, nr. 253/1975, pp. 66-74. În limba română textul se regăsește la următoarea trimitere: Ion BRIA, „Mărturisindu-L pe Hristos astăzi. O consultare ortodoxă", în Ion BRIA, *Studii de misiune și ecumenism*, pp. 12-22. Textul oficial al consultației a fost publicat separat în mai multe locuri: „Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians", în *International Review of Mission*, nr. 253/1975, pp. 74-94; Ion BRIA and Constantin PATELOS eds., *Orthodox Contribution to Nairobi*, WCC Publications, Geneva, 1975. Textul este disponibil și în limba franceză: „La réflexion orthodoxe pour Nairobi", în *Contacts*, nr. 92/1975, pp. 383-405.

[1060] În limba engleză, titlurile rapoartelor sunt următoarele: *Report no. 1: The Centrality of Christ in Orthodox Theology, Report no. 2: Unity and Mission, Report no. 3: Confessing Christ Today through Liturgy, Report no. 4: The Evangelistic Witness of*

de moderator principal al consultației, teologul grec Nikos Nissiotis avea să sublinieze că evenimentul euharistic nu ar trebui considerat ca un instrument al misiunii sau al mărturisirii lui Hristos, ci evenimentul principal al comunității creștine în acțiunea de mărturisire a lui Hristos în lume[1061]. În teologia ortodoxă, centralitatea lui Hristos, Logosul etern, Fiul lui Dumnezeu întrupat, ocupă un loc central în misiunea Bisericii. În Liturghie ne întâlnim cu Hristos euharistic, însă puterea Lui se extinde în întreaga creație. În cuvintele Pr. Bria, la această consultație „misiunea a fost văzută ca mărturisind centralitatea Logosului în toată creaţia. Au fost subliniate cu tărie înţelegerea lui Hristos ca Logos al lui Dumnezeu şi recuperarea doctrinei Logosului „cosmic" pentru teologia misionară"[1062].

Raportul nr. 2 *Unitate și Misiune* a fost împărțit în două teme sugestive pentru cercetarea noastră, anume *Teologie și Misiune* și *Biserică și Misiune*. Misiunea Bisericii nu reprezintă altceva decât misiunea lui Hristos, care trebuie așezată în contextul trinitar. Fiul trimite pe Sfinții Apostoli la misiune, așa cum El Însuși a fost trimis de Dumnezeu-Tatăl, cu participarea Sfântului Duh[1063]. Am putea spune că această înțelegere este în acord cu conceptul *Missio Dei*, despre care am amintit deja. Mai mult decât atât, lucrarea Bisericii rămâne comunicarea vieții de comuniune a Sfintei Treimi[1064]. În consecință, conform teologilor ortodocși de la consultație, Biserica dă mărturie de această lucrare a Sfintei Treimi în lume, ceea ce înseamnă că misiunea suferă atunci când

---

Orthodoxy Today („Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians", pp. 74-94).

[1061] „It is also interesting to note in Reports No. 2 and 3 the Orthodox attitude that the Eucharist should not be used as a tool for confessing Christ or as an instrument for mission, but as the focal event of the church community, and as such must be seen as the springboard, the starting event of Christians for confessing Christ in today's world" („Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians", p. 75).

[1062] Ion BRIA, „Mărturisindu-L pe Hristos astăzi. O consultare ortodoxă", p. 12.

[1063] „Iisus le-a zis iarăşi: Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit şi Eu pe voi. Şi zicând acestea, a suflat asupra lor şi le-a zis: Luaţi Duh Sfânt; Cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute" (Ioan 20, 21-23).

[1064] „Trinitarian Theology points to the fact that God is in Himself a life of communion and that His involvement in history aims at drawing man and creation in general into this communion with God's very life. The implications of this assertion for understanding Mission are very important: Mission does not primarily aim at the propagation or transmission of intellectual convictions, doctrines, moral commands etc. but at the transmission of the life of communion which exists in God" („Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians", p. 78).

este realizată fără vreo referință la această Biserică[1065]. Comentând această premisă teologică, Pr. Bria precizează că „paradoxul misiunii apare de asemenea şi mai evident atunci când Biserica este înţeleasă ca scop al misiunii, mai degrabă decât mijloc de misiune. Misiunea indică spre evenimentul comuniunii pe care Dumnezeu îl oferă lumii ca Trup al lui Hristos, Biserica - comunitate în istorie -, care reflectă viaţa lui Dumnezeu ca şi comuniune. Misiunea nu poate fi exercitată fără trimitere la Biserică"[1066]. Consultația a corectat și o înțelegere teologică greșită care considera că misiunea este o consecință doar a apostolicității Bisericii. Dimpotrivă, misiunea ține de ființa Bisericii una, sfântă, sobornicească/catolică și apostolească, ceea ce înseamnă că accentul cade pe calitate în misiune și nu pe cantitate[1067].

Imediat după Consultația de la Cernica, în perioada 16-21 septembrie 1975, a fost organizată o nouă întâlnire a teologilor ortodocși, în Armenia, la Etchmiadzine. Interesant de observat este tema acestei consultații *Confessing Christ Through the Liturgical Life of the Church Today*, în fapt o nouă dezbatere a temei Raportului nr. 3 de la Consultația de la Cernica (*Confessing Christ Today through Liturgy*)[1068]. În ceea ce privește legătura dintre misiune și Biserică, această consultație a readus în atenția teologilor centralitatea Sfintei Euharistii pentru cultul ortodox. Din această perspectivă, celebrarea liturgică și euharistică trebuie să continue și în viața de zi cu zi. Experiența liturgică nu trebuie limitată doar în cadrul cultului public, ceea ce ar limita însăși misiunea Bisericii și a mărturiei lui Hristos. Din nou, misiunea este considerată o consecință a participării la viața liturgică a Bisericii, o continuare a Liturghiei în viața noastră ca mărturie personală și comunitară[1069].

[1065] „Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians", p. 79.

[1066] Ion BRIA, „Mărturisindu-L pe Hristos astăzi. O consultare ortodoxă", p. 12.

[1067] „If we place Mission in this broader perspective, it becomes evident that Mission is not to be related exclusively to the „apostolicity" but to all the notae of the Church, including unity, holiness and catholicity. This affects the concept of Mission in a decisive way, since it removes it from the realm of quantity to become a qualitative reality ; it is not the number of „converts" or the statistical membership of the Church that can point to the existence of Mission; the holiness, unity and catholicity (which is not to be confused with geographical expansion and universality) determine the notion of Mission more than any success in numbers" („Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians", p. 79).

[1068] Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians", pp. 84-86.

[1069] „Liturgical worship is an action of the Church and is centred around the Eucharist. Although the sacrament of the Eucharist, since the very origin of the Church,

Pentru definirea raportului dintre eclesiologie și misiologie, teologia Pr. Bria are trei aspecte definitorii și anume: *centralitatea eclesiologiei sau a Bisericii*, manifestată prin Sfânta Euharistie și Sfânta Liturghie, *legătura misiunii cu eclesiologia* și *definirea misiunii ca liturghie după Liturghie*.

3.3.1. Centralitatea eclesiologiei prin Liturghie și Euharistie

În ceea ce privește *centralitatea eclesiologiei sau a Bisericii* avem ca dovadă capitolul al II-lea, unde am surprins cele mai importante elemente eclesiologice din gândirea și opera Pr. Prof. Ion Bria. Biserica se manifestă plenar în săvârșirea Sfintei Liturghii și a Euharistiei și acest lucru l-am demonstrat atunci când am prezentat tema *Sfânta Taină a Euharistiei și Sfânta Liturghie*. Pentru cei care vor dori să critice că pentru Pr. Bria Liturghia și Sfânta Euharistie nu sunt evenimentele centrale care definesc Biserica, ceea ce am prezentat este suficient pentru a-și schimba părerea: „Este de prisos să se mai repete aici că Liturghia constituie centrul vieţii bisericeşti şi că ea inspiră întreaga manifestare internă şi externă a unei comunităţi. Viaţa creştinului este sfinţită în toate momentele ei principale, prin Taine, ceremonii, ierurgii şi alte rituri. Dar toate acestea, inclusiv ritmul anului liturgic, cu sărbătorile, obiceiurile şi posturile sale, afectează nu numai spiritualitatea membrilor Bisericii, ci şi viaţa celor care sunt în afară de aceasta. Cultul reprezintă deci o mare forţă de atracţie, devenind astfel cel mai important moment pastoral şi cel mai puternic mijloc misionar”[1070].

Pr. Bria consideră că înțelegerea misionară a Bisericii primare a fost concentrată în Liturghie, prin cult[1071] și de aceea consideră că avem

---

was a celebration closed to the outsiders, and full participation in the Eucharist remains reserved for the members of the Church, liturgical worship as a whole is an obvious form of witness and mission” („Confessing Christ Through the Liturgical Life of the Church Today”, Etchmiadzine, Armenia, September 16-21, 1975”, în *International Review of Mission*, nr. 256/1975, p. 417).

[1070] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, p. 101.

[1071] „In fact the witness of faith, which includes evangelism, mission and church life, has always taken place in the context of prayer, worship and communion” (Ion BRIA, „The Liturgy after the Liturgy”, p. 88); „Cultul reprezintă deci o mare forță de atracţie, devenind astfel cei mai important moment pastoral şi mai puternic mijloc

nevoie de o revalorizare a acestei tipologii liturgice misionare[1072]. Nu am greși dacă am spune că una dintre cele mai importante contribuții ortodoxe la definirea misiunii se referă la înțelegerea Bisericii ca și comunitate euharistică[1073]. Pentru ortodocși, natura Bisericii ca și comunitate euharistică și dimensiunea ei misionară coincid în mod plenar în săvârșirea Sfintei Liturghii euharistice, care are dublă lucrare[1074]: de chemare la Cina lui Hristos și de trimitere în lume ca apostoli ai lui Hristos[1075].

Din punct de vedere al rânduielii, Liturghia euharistică (cunoscută sub numele de Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur și Liturghia Sfântului Vasile cel Mare) este împărțită în două mari părți, prima parte fiind denumită Liturghia Cuvântului sau a catehumenilor, iar a doua Liturghia credincioșilor, adică a celor botezați. În prima parte a Liturghiei, cei prezenți, membrii ai comunității locale sau chiar necreștini, participă și ascultă pasajele rânduite din Sfânta Evanghelie, precum și din faptele Sfinților Apostoli. Cu alte cuvinte, are loc actul de evanghelizare sau de proclamare a Cuvântului lui Dumnezeu. Cel puțin în trecut, în a doua parte a Liturghiei erau invitați să rămână doar cei care erau membrii deplini ai Bisericii, pentru a fi părtași la comuniunea euharistică cu Trupul și Sângele lui Hristos cel înviat: „Euharistia este marele privilegiu și dar al membrilor Bisericii. Dacă în prima parte, Biserica cheamă pe toți să asculte cuvântul lui Dumnezeu creștini și necreștini, în partea a doua ea

---

misionar" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală", p. 321); „Biserica Ortodoxă are propria ei teologie și practică misionară, cultul nefiind altceva decât punctul de plecare pentru mărturie și propovăduire" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă și mărturia creștină", p. 62).

[1072] „Părintele Bria este unul din teologii români care a reușit să redea Euharistiei dimensiunea sa misionară, după modelul Bisericii primare" (Răzvan Emanuel FIBIȘAN, *Valoarea Tradiției Ortodoxe în perspectivă ecumenică, în gândirea Pr. Prof. Dr. Ion Bria*, p. 72).

[1073] „Perhaps the most prominent feature of Orthodox theology of mission is its understanding of the church as a eucharistic community Whereas nearly all Christian traditions value the sacraments (or ordinances) for the spiritual nourishment of the believer, none elevates the importance of the Eucharist in Christian mission as does Orthodoxy" (Craig OTT, „Introduction", p. xxvii).

[1074] Pr. Prof. Univ. Dr. Valer BEL, „Exigenţele misiunii creştine în gândirea Părintelui Profesor Ion Bria", p. 243.

[1075] „Euharistia crează comuniunea, adună pe creştini, îi uneşte cu Hristos şi între ei înşişi iar din acest pisc al adorării fiecare devine un apostol, un trimis al lui Hristos spre mărturie altora despre sublimitatea vieţii cu Hristos, în Hristos. De aceea în Bizanţ centrul misiunii era Liturghia. Prin structura şi aspectul ei liturgic, Biserica Ortodoxă este o Biserică misionară" (Pr. Gheorghe PETRARU, *Misiologie ortodoxă. Revelaţia divină și misiunea Bisericii*, Editura Panfilius, 2002, p. 176).

se adună în sine, cu fiii ei pentru a reînnoi în mod liturgic Noul Legământ. Dacă în prima parte ea hrănește pe toți cu cuvântul lui Dumnezeu, în a doua parte, ea împărtășește de fiii săi cu Însuși Trupul și Sângele Domnului"[1076]. Din această perspectivă, este de apreciat exprimarea pastorului Emilio Castro, director al Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială și viitor Secretar General al CMB, care vorbea despre importanța pe care Biserica primară o acorda atât proclamării Cuvântului, dar și frângerii pâinii. Datorită acestui dialog, ortodocșii au observat cât de importantă este Sfânta Scriptură pentru lumea protestantă, iar protestanții au început să reflecteze mult mai mult despre rolul Euharistiei pentru viața Bisericii[1077]. Din acest punct de vedere, Pr. Bria vorbește despre reconcilierea dintre Taină și Cuvânt, care se manifestă unitar în Liturghie[1078]. În înțelegerea ortodoxă, Hristos se manifestă în Liturghie prin prezența euharistică, în Taina Euharistiei, dar și prin cuvântul sacru al Scripturii[1079]. Emilio Castro ajunge să afirme, într-un mod protestant totuși, posibilitatea misiunii „de la Euharistie, în Euharistie și prin Euharistie"[1080].

[1076] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 42.

[1077] „Explorarea marii varietăţi de stiluri în procesul evanghelizării a dus Consiliul la o mai bună înţelegere a Euharistiei ca eveniment misionar şi la identificarea unei misiuni orientate liturgic, ca parte a direcţiei principale a mişcării misionare. Creştinii ortodocşi au mari speranţe în privinţa acestei viziuni întregitoare" (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 139).

[1078] „There is a great need to widen the horizon of evangelism and to have a fresh understanding of the nature of mission itself, by reconciling the word and sacrament. For the sake of sharing the gospel of the kingdom, an integrity between what seems to be now the "humiliated word" (Jacques Ellul) and ritualized, isolated eucharist, has to be restored" (Ion BRIA, „Introduction", în Jean STROMBERG ed., *Sharing one bread, sharing one mission. The eucharist as missionary event*, WCC Publications, Geneva, 1983, p. viii).

[1079] „From pentecost until the parousia, the risen Christ is made manifest and present by the Holy Spirit in liturgical life, through word and sacraments" (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 22); „The missionary imperative of the Orthodox Church is more obvious, the preaching of the gospel and the Eucharist are directly related, the centre of missionary work is the liturgy" (Gheorghe PETRARU, „Principles of Orthodox Missiology", în Corneliu CONSTANTINEANU, Marcel Valentin MĂCELARU, Anne-Marie KOOL and Mihai HIMCINSCHI eds., *Mission in Central and Eastern Europe*, p. 132).

[1080] „The celebration of the Holy Communion continues to convey meaning and challenge. It remains the inspiring centre of the Christian community. Here, gathered around the Word and Sacrament, the community is sent into the world to serve and to witness; the community is strengthened, through the holy food, to serve in the world and announce to the world its salvation in Jesus Christ. More and more, we experience the reality of the eucharistic meal as a missionary event where word, bread and wine unite

La finalul sfintei slujbe, preotul adresează o invitație pentru ieșirea în lume cu pacea lui Hristos, în numele Domnului[1081]. În acest sens, ritmul liturgic de chemare în Liturghie și de trimitere în lume nu înseamnă altceva decât manifestarea dimensiunii misionare a Bisericii[1082] de a vesti pe Hristos cel Înviat[1083] și Împărăția lui Dumnezeu[1084].

---

powerfully to transmit the message of the transformation of all life by the action and the presence of the Holy Spirit. Mission from the Eucharist, in the Eucharist, through the Eucharist, means mission from the depth of our faith — in the body of Christ broken for the world and the blood of Christ shed for the world" (Emilio CASTRO, „Foreword", în Jean STROMBERG ed., *Sharing one bread, sharing one mission*, p. vii).

[1081] Aceste cuvinte se regăsesc în titlul unei cărți editate și compilate de Pr. Ion Bria, despre care am amintit deja, considerată de unii teologi document pan-ortodox, apărută inițial în 1982 (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace. A Pastoral and Missionary Guidebook*, Commission on World Mission and Evangelism, WCC, Geneva, 1982) și republicată într-o variantă mai extinsă în 1986 (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace: Orthodox Perspectives on Misson*, World Council of Churches Publications, Geneva, 1986). În 2015, volumul a fost tradus și în limba română: Preot Ion BRIA, *Mergi în pace! Perspective ortodoxe în misiune*, traducere din limba engleză de Ana Simona TUHUȚ, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2015.

[1082] „Un alt moment liturgic important este trimiterea creştinilor la propovăduire, atunci cînd preotul exclamă: „Cu pace să ieşim întru numele Domnului". Liturghia nu se termină cu distribuirea anaforei şi miruirea, ci ea continuă, în altă formă, cu plecarea credincioşilor în lume, imitând faptele Apostolilor" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 43); „Este liturghia o mare platformă misionară, pregătește preoții misionari înăuntrul Liturghiei sau nu? Liturghia trimite la misiune atunci când preotul spune: „Cu pace să ieșim", care nu e „La revedere, ne vedem duminica viitoare", ci, astfel, creștinii sunt trimiși să strige: „Hristos a înviat!" la toată lumea" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Strategia misionară a Bisericii (II)", în *Iisus Biruitorul*, nr. 23-24/1998, f. p.).

[1083] „Ortodocşii fac misiune în contextul celebrării euharistice, în cadrul adorării lui Dumnezeu în prezenţa comunităţii. Din punct de vedere evanghelistic, koinonia liturgică este rezultatul puterii creative a Domnului Cel răstignit şi înviat. Hristos Cel înviat a devenit prezent în comunitatea apostolică. Comunitatea liturgică reprezintă koinonia apostolică celebrând la Cincizecime pe Hristos Cel înviat" (Ion BRIA, „Valorile simbolice din experiența contemporană a Ortodoxiei", p. 113).

[1084] „Orthodox mission is divided into liturgy and the sacraments, the liturgy and the Eucharist imprinting the true rhythm of mission; first of all, gathering (ek-kaleo) and then sending, 'In peace we shall exit'. The Eucharist creates communion, gathers Christians, unites them in Christ, and between them and from this peak of adoration each one becomes an apostle of Christ for the witnessing of the sublimity of the life with Christ, in Christ. Therefore, in Byzantium, the centre of mission was liturgy. By its structure and the liturgical aspect, the Orthodox Church is a missionary church" (Gheorghe PETRARU, „Principles of Orthodox Missiology", p. 144); „La sfârşitul Sfintei Liturghii, preotul rosteşte următoarele cuvinte: „în pace să ieşim". După pr. I. Bria, aceste cuvinte se referă la faptul că fiecare credincios şi, în realitate, întreaga comunitate este trimisă la misiune în lume pentru a mărturisi Împărăţia viitoare a lui Dumnezeu" (Cristian SONEA, *Paradigme misionare. De la Edinburgh la Sinodul din Creta*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2016, pp. 184); „This impulse towards mission is

Din perspectivă misionară, Pr. Bria consideră că aprecierea Euharistiei ca pâine a misionarului – *pilgrim bread* – de către comunitatea ecumenică, după Conferința de la Melbourne, resituează Sfânta Liturghie și Sfânta Euharistie în centrul vieții și al misiunii creștine[1085]: „La conferinţa Misionară Mondială a Consiliului Mondial al Bisericilor din 1980 am vorbit despre pâinea euharistică ca pâine a pelerinilor, hrană pentru misionari. Liturghia de duminică este o celebrare a învierii. Oamenii liturgici devin oameni pascali, urmându-L pe Fiul lui Dumnezeu în iconomia Sa de mântuire. Liturghia înseamnă asumarea puterii lui Hristos Cel înviat şi de a merge mai departe spre a împărtăşi această bucurie"[1086]. Pentru Biserica Ortodoxă, Euharistia este „pâinea cea spre ființă a Bisericii, condiția creșterii și existenței Bisericii"[1087]. Această înțelegere a Euharistiei este corelată cu dimensiunea eshatologică a Bisericii, anume cu Împărăția lui Dumnezeu[1088]. Participând în Sfânta Liturghie, noi intrăm în Împărăția lui Dumnezeu, care este prezentă aici și

---

grounded in the theological understanding of liturgy as an entrance into the presence of the Triune God and a celebration of the heavenly liturgy. Encountering the divine presence in worship, Christians are transformed and then sent forth to embody this presence in the world" (Ruth A. MEYERS, „Worship", în Kenneth R. ROSS, Jooseep KEUM, Kyriaki AVTZI and Roderick R. HEWITT eds., *Ecumenical Missiology: Changing Landscapes and New Conceptions of Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 35, Regnum Books International, World Council of Churches, Oxford, Geneva, 2016, p. 186).

[1085] „The Eucharist - Pilgrim Bread […]. There are times and places where the very act of coming together to celebrate the Eucharist can be a public witness. In certain states Christians may be discouraged from attending such worship or penalized for it. We hear of those who come together at great risk, and whose courage reveals to those around them how precious is this sacrament. In other situations the Eucharist may be an open- air witness so planned that many may see it. Such a joyful celebration as this may offer fresh hope in cynical, secular societies. There is, at the Lord's table, a vision of God which draws the human heart to the Lord" (*Your Kingdom Come*, p. 205). Tot în volumul întâlnirii de la Melbourne din 1980, s-a consemnat un comentariu al lui Emilio Castro, care face următoarea referire la Sfânta Euharistie ca pâine a pelerinului: „This sacramental reality of the Church, which moved us so much in Melbourne, is fully manifested in the celebration of the Eucharist. The Eucharist is described as the pilgrim bread, missionary bread, food for a people on the march. At the centre of Church life is the Eucharist, the public declaration of thanksgiving for God's gift in Christ, and the participation of the disciples in the very life of Christ. It is a foretaste of the kingdom which proclaims the Lord's death until he comes. From that centre of the eucharistic life of the Church, the proclamation comes naturally, the unashamed announcing of the acts of God in Jesus Christ, the calling to build up a church community, a fellowship" (*Your Kingdom Come*, p. 232).

[1086] Ion BRIA, „Valorile simbolice din experiența contemporană a Ortodoxiei", p. 113.

[1087] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 130.

[1088] „The entire eucharistie liturgy unfolds within the horizon of the kingdom, which is its *raison d'être* and its goal" (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 18).

acum, deja și nu încă. Una din cântările pascale, folosită în fiecare Liturghie la momentul împărtășirii, vorbește despre viitoarea Împărăție a lui Dumnezeu: „O, Paștile cele mari și preasfințite, Hristoase! O, înțelepciunea și Cuvântul lui Dumnezeu și Puterea! Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat, în ziua cea neînserată a Împărăției Tale”[1089].

Tipologia sau modelul liturgic misionar presupune în viziunea Pr. Bria și posibilitatea înnoirii liturgice[1090]. Pentru Pr. Bria, misiunea are și un aspect dinamic, de înnoire, fără de care misiunea nu se poate desfășura[1091]. În același timp, fără misiune Biserica nu poate fi considerată autentică[1092]. În mod direct, dacă regăsim în Liturghie elemente care blochează manifestarea misionară a acesteia, atunci trebuie intervenit în acest sens: „Modelul liturgic - dinamicile liturghiei în misiune - ar trebui să opereze ca o metodă critică şi utilă în sensul îndepărtării obstacolelor create adesea de limbă, sociologie, ethos socio-politic etc., care împiedică mijlocirea între cunoaşterea lui Dumnezeu şi noile generaţii. Aducerea aminte de Dumnezeu, centrul liturghiei, nu poate fi canalizat doar printr-o anumită moştenire culturală. Liturghia euharistică este un eveniment misiologic şi trebuie să fie eliberată de toate aprehensiunile culturale, devenind locul unde Bisericile îi educă, învaţă, binecuvintează şi hrănesc pe misionarii lor”[1093]. Aici revine din nou critica Pr. Bria cu referire la profunda criză euharistică care se manifestă prin slaba apropiere a enoriașilor de potir. Interesant este că tradiția Bisericii Ortodoxe nu a reținut în istoria ei nicio liturghie care să nu permită împărtășirea credincioșilor. Dimpotrivă, ritualul Liturghiei Darurilor mai înainte sfințite s-a dezvoltat pentru o împărtășire mai deasă a creștinilor[1094].

[1089] *Liturghier*, p. 193.

[1090] „Desigur, această tipologie nu este absolută. Cultul poate să fie deviat de ritualism, de venerarea simbolurilor, de absenţa comuniunii euharistice. Ierarhia poate confisca autoritatea şi neglija participarea poporului, Biserica devenind o instituţie clericală” (Ion BRIA, „O nouă tipologie pentru sintaxa dintre Evanghelie şi Cultură: O Perspectivă Est-europeană”, p. 176). Aceeași afirmație am regăsit-o și în limba engleză: Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, pp. 50-51.

[1091] „La mission est un critère essentiel de l'Église, mais une Église qui ne peut ou ne veut pas se renouveler, montre qu'elle est en dehors de sa vocation missionnaire. L'argument missionnaire aujourd'hui n'est pas tant l'expansion de l'Église que son édification d'elle-même, sa propre dynamique dans l'histoire. Une église se révèle et se renouvelle seulement dans l'exercice difficile de sa mission, dans tous les domaine de la vie du chrétien et de la vie du monde” (Père Ion BRIA, „L'Eglise en face de l'histoire”, pp. 47-48.).

[1092] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Strategia misionară a Bisericii (II)”, în *Iisus Biruitorul*, nr. 23-24/1998, f. p.

[1093] Ion BRIA, „O nouă tipologie pentru sintaxa dintre Evanghelie şi Cultură: O Perspectivă Est-europeană”, p. 178.

[1094] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 87.

Pentru Pr. Bria, cine nu se împărtășește nu poate participa solid la misiunea comunității și a Bisericii. Cine nu se împărtășește, nu primește pâinea misionarului sau a pelerinului și nu poate deveni misionarul Bisericii. Putem spune că prezența la Sfânta Liturghie fără împărtășire are consecințe grave în ceea ce privește dimensiunea pastorală și misionară a Bisericii. Mai mult decât atât, așa cum observa Pr. Bria, prezența scăzută la slujbele Biserici poate fi considerată și o consecință a lipsei de implicare în viața Bisericii și mai ales din cauza împărtășirii rare, uneori o dată în viață, la primirea botezului.

Un exemplu de înnoire liturgică îl poate reprezenta trimiterea de la finalul Sfintei Liturghii despre care am amintit mai sus. Astăzi preotul rostește cuvintele: „Cu pace să ieșim", dar după ce strana răspunde cu cuvintele: „întru numele Domnului", are loc ieșirea preotului din sfântul altar în naos pentru citirea rugăciunii Amvonului, după care se săvârșește finalul Sfintei Liturghii, numit otpust. Ceea ce vrem să subliniem este faptul că oamenii nu mai au conștiința că este vorba de trimiterea lor în spațiul dincolo de zidurile bisericii. Acesta este doar un exemplu care ne arată că aspectul misionar al Liturghiei își poate pierde din profunzime când se adaugă alte elemente care nu făceau parte din slujbă așa cum a fost gândită la început[1095]. În acest sens, Pr. Bria vorbește despre „reîntărirea viziunii credinței în serviciile liturgice" dar și de „realitatea mărturiei personale în cadrul vieții ecleziale"[1096].

Un alt exemplu poate fi mutarea predicii pentru pericopa evanghelică la finalul Sfintei Liturghii și nu imediat după citirea în prima parte a slujbei. Chiar dacă sunt și cazuri unde se respectă această practică, totuși în majoritatea situațiilor predica își pierde din putere pentru că nu este așezată în imediată legătură cu textul evanghelic[1097]. Ca să nu mai spunem că de cele mai multe ori nu se face amintire de textul citit la *Apostol*.

Am amintit deja că parohia este celula misionară prin excelență a Bisericii[1098]. Fără îndoială, pentru teologia ortodoxă, putem vorbi despre

[1095] „Repunerea în valoare a caracterelor esenţiale ale cultului şi liturghiei - cel kerigmatic şi instructiv, cel euharistic-pastoral, cel pedagogic-misionar - este de o necesitate absolută pentru misiunea de azi" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 85).

[1096] Ion BRIA, „Rolul Bisericii în Evanghelism. Icoană sau Platformă?", p. 30.

[1097] „Liturghia, oricât de bun ar fi preotul „liturghisitor", rămâne incompletă fără iluminarea cuvântului lui Dumnezeu prin predicare explicită a Evangheliei" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Ortodoxia în Europa,* p. 104).

[1098] „Scopul vieţii liturgice şi al practicii pastorale este anume acela de a stimula mobilitatea misionară a parohiei. Este de prisos să se repete aici că Liturghia constituie

orientarea eclezială a parohiei. Pentru Pr. Bria, „această coincidență și intersecție dintre Biserică și parohie se produce în liturghia euharistică. Adunarea liturgică constituie centrul vieții parohiale, punctul ei de plecare, de convergență și de sosire. Întreaga viață parohială depinde de dinamica proprie Liturghiei. Ritmul parohial este impus de ritmul liturgic”[1099]. De aceea, Pr. Bria insistă foarte mult pe reconsolidarea unității parohiei și a înnoirii liturgice și structurale[1100]. Participarea enoriaşilor la viaţa liturgică a parohiei şi apropierea de potir trebuie să devină „legea de aur a pastorației”[1101]. Cu alte cuvinte, „nici o revigorare a parohiei ca şi adevărată comunitate liturgică împlinită ea însăşi la masa lui Hristos, în împărăţia Sa, nu este posibilă fără o revigorare euharistică, singura care poate da viaţă şi integra darurile şi harismele tuturor membrelor Trupului lui Hristos”[1102]. Pentru a argumenta această lucrare a Bisericii, Pr. Bria amintește că Mântuitorul Hristos săvârșește Cina cea de Taină înainte de cruce și îi împărtășește pe Sfinții Apostoli înainte de a fi trimiși în lume ca misionari[1103].

Cu toate că în cadrul Bisericilor locale avem o structură administrativă stabilă, Pr. Bria vorbește și despre înființarea unor parohii sau chiar a unor Biserici locale[1104]. Activitatea misionară a Bisericii presupune și acest lucru însă întotdeauna se realizează în comuniune cu un episcop al Bisericii sau cu aprobarea Sinodului[1105]. Aici credem că

---

centrul vieţii bisericeşti şi că le inspiră întreaga manifestare internă şi externă a unei comunităţi” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Ecleziologia pastorală”, p. 320); „The living source of the fulfillment by the parish of this mission is the liturgy whose very essence is the epiphany and the communication of the kingdom of God revealed in the life, the teaching, the death, the resurrection, and the glorification of Jesus Christ” (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, pp. 40-41).

1099 Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă și mărturia creștină”, pp. 59-60.

1100 „Este necesar să revigorăm mintea liturgică a oamenilor, să recapitulăm multitudinea darurilor şi slujirilor diferitelor categorii şi grupuri de laici, atât cei direcţionaţi spre zidirea reciprocă a parohiei şi spre prezenţa creştină din lume. Solidaritatea din cadrul Trupului lui Hristos este o chestiune vitală” (Ion BRIA, „Misiune și secularizare în Europa”, pp. 141-142).

1101 Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă și mărturia creștină”, p. 64.

1102 Ion BRIA, „Valorile simbolice din experiența contemporană a Ortodoxiei”, p. 114.

1103 Ion BRIA, „Reflecții cu privire la teologia și metodologia misionară”, p. 82.

1104 „Every church is called to be a dynamic missionary church. Coordinating their missionary efforts could contribute immensely to the emergence of new churches in new places in the world” (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 67).

1105 „Through mission, the church is extended and new Christian communities come into being in new places, in communion with the centre sending missionaries under the blessing of the local bishop of a church. The structures of the new church and

intervine situația diasporei ortodoxe, unde au fost înființate noi parohii. Provocarea acestor parohii este una dublă, în sensul în care sunt dependente de Biserica-mamă[1106], dar și de limba maternă a enoriașilor stabiliți în străinătate, care poate deveni un blocaj pentru însuși actul misionar[1107]. În cele mai mult cazuri, în această situație se poate vorbi de pastorație și nu de misiune în sensul de bază al cuvântului. Astăzi putem vorbi despre o diasporă ortodoxă puternică, ceea ce nu era cazul în perioada în care Pr. Bria analiza această posibilitate de misiune[1108]. Situația canonică și misionară a diasporei ortodoxe nu este una destul de clară[1109], fiind una dintre temele abordate la Sfântul și Marele Sinod din Creta[1110].

Dimensiunea socială a Bisericii se împlinește atât prin adunarea enoriașilor în biserică ca locaș de cult[1111], dar și în implicarea lor în

---

of the sending church are the same in sacramental communion, worship and charity, and in spiritual and liturgical unity, under the guidance of the local synod or of the bishop with his canonical ordained priests" (Gheorghe PETRARU, „Principles of Orthodox Missiology", p. 141).

[1106] „Cel mai urgent subiect care are nevoie de atenţie rămâne eroziunea stabilităţii instituţionale a Bisericii-mamă „originale", inclusiv apariţia comunităților din aşa-numita „diasporă", care devine o povară grea pentru Bisericile-mamă" (Ion BRIA, „Misiune și secularizare în Europa", p. 131).

[1107] „The "diaspora" represents a unique situation of the encounter between the eastern Orthodoxy and western culture and civilization. Still preserving their national identities and canonical link with their mother churches, still worshipping in the traditional liturgical languages, the Orthodox diaspora has to decide whether it is or is not committed to a real mission in its new environment and accordingly to tackle the problems of communication of the Gospel" (Prof. Ion BRIA, „Introduction", p. 11).

[1108] „În vremea în care el a trăit şi activat, diaspora ortodoxă nu atinsese încă dimensiunea pe care o are astăzi. Bria atinge principalele problemei ale acesteia: transmiterea credinţei ortodoxe generaţiei care s-a născut sau a crescut într-o situaţie de diaspora, necesitatea existenţei unui limbaj comun între diferitele jurisdicţii ortodoxe din diaspora, toleranţa şi deschiderea faţă de celelalte tradiţii creştine majoritare, formarea clerului şi a cântăreţilor pentru diaspora. Datorită creşterii dimensiunii diasporei ortodoxe, afirmaţia Părintelui Bria că „experienţa diasporei pare a nu oferi prea mare ajutor pentru actuala situaţie a bisericilor din Estul Europei" nu mai este actuală astăzi" (Pavel AUREL și Daniel BUDA, „Studiu introductiv", în Ion BRIA, *Studii de misiune și ecumenism*, pp. XVIII-XIX).

[1109] Maria HÄMMERLI, „Orthodox diaspora? A sociological and theological problematisation of a stock phrase", în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 2-3/2010, pp. 97-115.

[1110] A se vedea documentul *Diaspora Ortodoxă*, disponibil în limba engleză la adresa web: https://www.holycouncil.org/-/diaspora (accesat la data de 05.07.2021, ora 10:54) și în limba română la adresa: https://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinod-diaspora-ortodoxa-document-oficial/ (accesat la data de 05.07.2021, ora 10:56).

[1111] „Finally, the liturgy is the great event of the communion of the people of God: a public proclamation of the Gospel, a social celebration of the eucharist, a visible manifestation of the Body of Christ" (Ion BRIA, „Our liturgy is a missionary!", p. 21);

societate după actul liturgic[1112]. În Liturghie, prin mărturisirea aceleași credințe și prin împărtășirea din același potir, se realizează comuniunea (koinonia) orizontală și verticală. Această înțelegere comunitară a adunării euharistice este contrară individualismului[1113]. Implicarea este și o consecință a înțelegerii cosmice a Liturghiei care se săvârșește pentru toți și pentru toate. În fond, Hristos a devenit Mântuitorul întregii lumi, nu doar a unei părți[1114]. Din nou dimensiunea ecumenică a Ortodoxiei se evidențiază prin această înțelegere că în Liturghie este prezentă întreaga creație[1115].

Pr. Bria observa o implicare socială activă a Bisericii Ortodoxe, cel puțin în România post-comunistă[1116], ceea ce i-a permis să vorbească despre diaconie/slujire socială: „Participarea critică, relevantă, la viaţa şi organizarea societăţii, lucrarea în domeniul social, economic şi politic, fac parte din misiunea diaconală a Bisericii, care nu trebuie să separe credinţa, liturghia şi spiritualitatea de morala socială, publică. Biserica nu se poate retrage din lume şi societate, dar nici nu trebuie să se lase

---

„L'Église orthodoxe a non seulement son éthique sociale, mais elle a aussi sa responsabilité sociale, Dire que les chrétiens, en tant qu'individus, peuvent être engagés dans l'arène politique, mais non pas l'Église en tant que telle, semble être un subterfuge, puisque c'est surtout par sa liturgie que l'Église indique déjà un modèle d'action sociale et de communauté humaine" (Père Ion BRIA, „L'Eglise en face de l'histoire", p. 49).

[1112] „Every liturgy is a public proclamation and veneration of the gospel at the church frontiers. The liturgical fellowship, however, has the vocation to extend its testimony to all aspects of the society, avoiding a dis-incarnate piety" (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 60).

[1113] „This concept of the Eucharist does more than reveal the liturgy as a factor in missionary motivation. It demonstrates the corporate character of the Orthodox Church in sharp contrast to the Western Churches' individualism. Worship in the Orthodox Church is essentially corporate in nature. The liturgy is never celebrated by a priest alone. There must always be a congregation present, however small that congregation be in actual fact. It is the Church that joins together in the liturgy" (James J. STAMOOLIS, *Eastern Orthodox Mission Theology Today*, p. 93).

[1114] „Misiunea a fost văzută ca mărturisind centralitatea Logosului în toată creaţia. Au fost subliniate cu tărie înţelegerea lui Hristos ca Logos al lui Dumnezeu şi recuperarea doctrinei Logosului „cosmic" pentru teologia misionară" (Ion BRIA, „Mărturisindu-L pe Hristos astăzi. O consultare ortodoxă", p. 12); „Trimiterea sau chemarea misionară a Bisericii își are temeiul ei profund în universalitatea mântuirii, în și prin Iisus Hristos" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 42).

[1115] „Poporul ortodox nu numai că a integrat liturghia euharistică în pietatea lui, ci ei au făcut din Euharistie un element vital al mărturiei, misiunii şi diaconiei lor. Esenţa liturghiei trece dincolo de limitele cultului creştin; mijloceşte pentru Biserica „catolică" şi pentru întreaga lume" (Ion BRIA, „Dinamici ale Liturghiei în misiune", p. 157).

[1116] „L'orthodoxie roumaine a toujours eu une grande sensibilité pour les questions sociales. La mission de l'Eglise n'est pas seulement le culte, mais aussi le service, la diaconie sociale" (Ion BRIA, „La Théologie roumaine aujourd'hui", în Monseigneur Daniel CIOBOTEA, Professeur Ion BRIA eds., *Regards sur l'Orthodoxie*, p. 63).

absorbită de istorie şi să-şi piardă sfinţenia ei. Când este nevoie, cuvântul ei trebuie să fie pronunţat deschis, dar cu discernământ şi prudenţă"[1117]. Totuși, uneori practica ortodoxă a fost criticată de izolare față de societate[1118], mai ales că există o tensiune între activitatea socială pe care statul o susține și implicarea Bisericii[1119]. De apreciat poziția Pr. Emmanuel Clapsis, care crede că nu este o atitudine potrivită ca membrii Bisericii să nu intervină în marile probleme ale lumii. Într-o formă metaforică, acest lucru înseamnă că nu putem participa în Liturghie cu ochii închiși la suferințele celor din jurul nostru[1120]. În anul 2020, a fost publicat un document care vorbește despre etosul social al Bisericii Ortodoxe[1121].

[1117] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 222.

[1118] „În contextul noilor condiţii sociale de dezvoltare tehnică şi economică a ideologiilor sociale non-creştine Biserica a fost tentată să accepte un fel de escapism liturgic. Însă Biserica este trimisă şi implicată în viaţa lumii, cu siguranţă datorită finalităţii întrupării: „pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire" (Ion BRIA, „Reînnoirea Tradiției prin mărturia personală", pp. 36-37).

[1119] A se vedea în acest sens: Lewis S. MUDGE, „Ecumenical Social Thought", în John BRIGGS, Mercy Amba ODUYOYE and Georges TSETSIS eds., *A History of the Ecumenical Movement*, volume 3, 1968-2000, WCC Publications, Geneva, 2004, pp. 279-280.

[1120] „This means that we can no longer celebrate the eucharist with eyes closed to the needs of the poor and downtrodden. Commitment to Christ in the eucharist carries with it a commitment through Christ to the poor of this world. In this way an indissoluble relationship exists between the celebration of the eucharist and the creation of a better world. Consequently this implies that action for justice constitutes an integral element of the church's mission in the world. Therefore, it is a false dilemma to debate whether the eucharist has priority over social concerns and actions, or vice versa. It should rather be emphasized that they cannot be conceived apart from each other without erroneous consequences for the authenticity of the Christian ethos" (Fr. Emmanuel CLAPSIS, „The Eucharist as missionary event in a suffering world", în George LEMOPOULOS ed., *Your will be done. Orthodoxy in Mission*, Tertios, Katerini, WCC, Geneva, 1989, pp. 164-165).

[1121] *For the Life of the World. Toward a Social Ethos of the Orthodox Church*, disponibil online: https://www.goarch.org/social-ethos, accesat la data de 18.07.2021, ora 18:56. Documentul a fost tradus și în limba română (*Pentru viața lumii. Către o etică socială a Bisericii Ortodoxe*), de către teologii Viorel Coman și Petre Maican și se regăsește la aceeași adresă web. A se vedea și lucrările următoare: Ioan I. ICĂ jr. și Germano MARANI ed., *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize – perspective*, Editura Deisis, Sibiu, 2002; Picu OCOLEANU și Radu PREDA ed., *Viață liturgică și etos comunitar. Preliminarii la o teologie socială ortodoxă*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007; Philip LEMASTERS, „Philantrophia in Liturgy and Life: The Anaphora of Basil the Great and Eastern Orthodox Social Ethics", în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 2/2015, pp. 187-211.

3.3.2. Legătura misiunii cu eclesiologia

Această legătură sau condiționare a misiunii de eclesiologie este sesizată cel mai bine în celebrarea euharistică, act eclesiologic prin excelență[1122]. Pentru teologia ortodoxă, mai întâi are loc manifestarea Bisericii în Liturghie, după care începe misiunea[1123]. Aici Pr. Bria vorbește despre misiunea centripetală și centrifugală. Dacă misiunea centrifugală a fost definită ca trimitere din centru către exterior, practică folosită de tradiția catolică și protestantă, Biserica Ortodoxă a preferat misiunea centripetală, de chemare către centru[1124]. Interesant este că în Liturghie, practica ortodoxă integrează aceste două dimensiuni. Mai întâi chemă, iar apoi trimite[1125]. Credincioșii sunt invitați să participe la cina euharistică (*Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste, să vă apropiați*), să se împărtășească cu sfintele taine, după care sunt trimiși în afară ca martori ai bucuriei și ai păcii (*Cu pace să ieșim*): „Se remarcă deci două mişcări în liturghie: una centripetală, de revenire a Bisericii în sine din lume, în jurul Potirului, şi alta centrifugală, de ieşire în lume. «Cu pace să ieşim», adică

[1122] În introducerea unui curs de teologie, finalizat în 1982, Pr. Bria vorbește despre natura Bisericii și natura misiunii prezente în Liturghie: „Studiul vrea să scoată în evidenţă legătura organică dintre natura Bisericii şi natura misiunii, care coincid în modul cel mai deplin în comunitatea liturgică, cu dubla ei semnificaţie; trupul lui Hristos care celebrează învierea si se cuminecă cu Sfintele Taine („Faceţi aceasta ...") şi poporul pelerin care vesteşte şi aşteaptă împărăţia lui Dumnezeu („Cu pace să ieşim"). De aici, îndoita mişcare a parohiei: intrarea liturgică sau adunarea la altar şi ieşirea misionară sau vohodul în lume" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. I).

[1123] „It is the Eucharist that transforms the Church into what she is; transforms her into mission. The Eucharist makes the Church and makes her missionary. Ion Bria rightly argues, that the liturgy has implications not only for the being and identity of the Church, but also for her mission in the world" (Xavier KOCHUPARAMPIL, Recenzie la volumul Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy: Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, WCC Publications, Geneva, 1996, în *Exchange*, nr. 2/1997, p. 210).

[1124] „In the Orthodox perspective mission is thus centripetal rather than centrifugal, organic than organized" (David J. BOSCH, *Transforming Mission*, pp. 207-208).

[1125] „The churches came to appreciate the centripetal dimension of mission. Protestants and Catholics have emphasized the centrifugal, activist side of the missionary calling, its sending aspect. The Orthodox, remembering the situation of the early church where „the Lord added daily those taht were being saved", have underlined the beauty and death of liturgical life conceived as an evangelistic invitation. The Romanian Orthodox theologian Ion Bria has emphasized that it is this sense of praise and beauty in the divine liturgy of the Orthodox church that is central to the centripetal mission" (Birgitta LARSSON and Emilio CASTRO, „From Missions to Mission", în John BRIGGS, Mercy Amba ODUYOYE and Georges TSETSIS eds., *A History of the Ecumenical Movement*, p. 135).

poporul adunat se răspândeşte în lume ca martor al Evangheliei, nu pentru a rămâne în lume, ci pentru a aduce lumea în Biserică”[1126].

Natura sacramentală a Bisericii este cea care determină toate actele misionare și de pastorație[1127]. În practica Bisericii, Sfintele Taine sunt săvârșite în Biserică și pentru Biserică, acte care au întotdeauna și o dimensiune misionară: „Misiunea este actualizarea eficace a învierii şi un mijloc de a include viaţa şi koinonia (comunitatea) în moartea şi vulnerabilitatea comunităţii umane. Prin urmare ea este inseparabilă de celebrarea sacramentală a credinţei, de botez, de iertarea păcatelor şi de euharistie”[1128]. Prin Biserică, Hristos este prezent până la cea de-a doua Venire. Această Cincizecime continuă, prin săvârșirea Sfintei Liturghii și a Euharistiei, nu înseamnă altceva decât misiunea Bisericii de reactualizare a ceea ce Hristos a făcut pentru întreaga umanitate și creație[1129]. În fiecare Liturghie, Hristos este prezent euharistic, iar dimensiunea misionară a Bisericii își are temeiul „în universalitatea mântuirii prin și în Hristos”[1130].

Misiunea face parte din natura sau ființa Bisericii[1131], ceea ce înseamnă că putem vorbi de o chemare apostolică a Bisericii[1132]. Sfinții

---

[1126] Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, p. 101.

[1127] „Împotriva oricărei înţelegeri instrumentale a Bisericii care ar plasa-o prea mult între Hristos şi cei deschişi Evangheliei prin credinţă, ortodocşii preferă să vorbească de o viziune sacramentală a Bisericii. Aceasta este o provocare reală pentru aceia care încurajează o atitudine individualistă faţă de convertire, care nu sunt preocupaţi de dimensiunea cosmică a întrupării şi de caracterul eclesial al misiunii. Ortodocşii fac misiune în contextul celebrării euharistice, în cadrul adorării lui Dumnezeu în prezenţa comunităţii. Din punct de vedere evanghelistic, koinonia liturgică este rezultatul puterii creative a Domnului Cel răstignit şi înviat. Hristos Cel înviat a devenit prezent în comunitatea apostolică. Comunitatea liturgică reprezintă koinonia apostolică celebrând la Cincizecime pe Hristos Cel înviat” (Ion BRIA, „Valorile simbolice din experiența contemporană a Ortodoxiei”, p. 113).

[1128] Ion BRIA, „Unitate şi misiune din perspectiva Bisericii locale: un punct de vedere ortodox”, p. 121.

[1129] „By sending the Holy Spirit, Christ wanted his work to be continued in the church, a universal sacrament of redemption by its inherent missionary nature. For the church, to be is to proclaim the gospel of redemption unceasingly and to spread the grace of the Holy Spirit towards sanctification and deification so that we cannot speak of the church and mission separately” (Gheorghe PETRARU, „Principles of Orthodox Missiology”, p. 140).

[1130] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 135.

[1131] „The very being of the Church is missionary, the Church is, indeed, a missionary event. Therefore, mission is not one of the „functions” of the Church, but the life of the Church that goes beyond itself to embrace the whole of humanity and the whole creation” (Aram KESHISHIAN, *Orthodox Perspectives on Mission*, Regnum, Oxford, 1992, p. 98).

Apostoli au primit autoritatea și puterea de a fi „martori” ai lui Hristos[1133], calități pe care le-au transmis întregii Biserici: „Vocația misionară a Bisericii ține de caracterul ei apostolic, de apostolicitatea ei. Biserica este o comunitate mesianică în care apostolii au primit, după învierea lui Iisus Hristos, autoritatea și puterea de a fi „martorii” Săi”[1134]. Chiar dacă vocația misiunii este o consecință a apostolicității Bisericii, misiunea nu trebuie limitată doar la acest atribut. Am afirmat deja că misiunea trebuie să fie definită de toate atributele Bisericii, mărturisite în Crezul niceo-constantinopolitan[1135]. În acest sens, din ziua de naștere, Biserica este „trimisă” și păstrează această vocație până la sfârșitul lumii[1136], iar acest lucru se datorează și succesiunii apostolice despre care am amintit deja[1137].

[1132] În calitate de coordonator al Biroului Relații și Studii cu Ortodocșii, în data de 28 ianuarie 1977, Pr. Bria semna un raport în care sugera anumite teme de discuție pentru viitorul programului coordonat, între care cea mai importantă rămâne chemarea apostolică a Bisericii: „The Apostolic Calling of the Church. Under this title one could discuss with the Orthodox Churches the whole issue of relationship between God's purpose realized in Jesus Christ and the structural visibility of that purpose. The Church is not merely an ecclesial event, but it exists as the apostolic project of the mystery of Christ. It is not the mission that justifies the Church, but the Church justifies the mission, Orthodox say. But if the Church is a condition for mission, what kind of Church is compatible with mission and evangelization? To what extent does the ecclesiology determine the mission and vice versa, what concept and form of Church are conveyed through mission? We have always to see whether, in the light of that apostolic project of the mystery of Christ, the present historical Church is a ”paradigm” for the world, an ”ikon” of the Kingdom. The whole dynamic mystery of Christ - the structure of the Church - has to be seen in the perspective of apostolic witness” (Ion BRIA, „CWME Core Group Meeting, Geneva – Switzerland, February 4-9, 1977, Document No. 13, Desk for Research and Relations with Orthodox”, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives, Anexa 17).

[1133] „Veţi lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi, şi Îmi veţi fi Mie martori în Ierusalim şi în toată Iudeea şi în Samaria şi până la marginea pământului” (Faptele Apostolilor 1, 8).

[1134] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 134.

[1135] Athanasios N. PAPATHANASIOU, „Is Mission a Consequence of the Catholicity of the Church? An Orthodox Perspective”, în *International Review of Mission*, nr. 359/2001, pp. 409-416; Arhid. Conf. Univ. Dr. Gelu CĂLINA, „Despre misiunea creștină din perspectivă teologică”, în Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae Răzvan STAN coord., *Trăirea și mărturisirea dreptei credințe în unitatea duhului și a dragostei*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2018, pp. 212-223.

[1136] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, pp. 8-9.

[1137] „La vocation apostolique de l’Église, c’est-à-dire le témoignage d’évangélisation des chrétiens, est fondamentale parce que l’histoire du salut en Jésus-Christ se prolonge uniquement par ceux qui témoignent de leur rencontre directe avec leur Seigneur ressuscité” (Ion BRIA, „Ecclésiologie. Préoccupations et mutations actuelles”, p. 52).

În același timp, obiectivul misiunii este întemeierea de noi comunități locale sau parohiale[1138], însă întotdeauna cu referire la Biserica care s-a constituit la Cincizecime[1139], parte integrantă a mesajului evanghelic: „Ortodocşii relevă că niciun evanghelism nu ar trebui să aibă loc în afara Bisericii, fără o referire clar definită la existenţa ei spirituală şi sacramentală, cu siguranţă pentru că Biserica este o parte a mesajului, sau, formulat altfel, este realitatea cea nouă a acestui mesaj încarnat în condiţia istorică”[1140].

Trebuie să facem diferență între Biserică, identitatea unică care s-a constituit la Cincizecime și comunitățile locale care s-au adăugat la această realitate tainică. Prin misiune și evanghelizare se pot întemeia comunități creștine noi, însă Biserica ca atare a fost întemeiată o singură dată prin Pogorârea Sfântului Duh[1141]. Comentând viziunea Sf. Apostol Pavel, prin misiune putem vorbi de zidirea sau extinderea Trupului tainic, nicidecum de întemeierea unei noi Biserici. Aici intervine raportul dintre Biserica universală și Biserica locală despre care am vorbit în capitolul al II-lea. În mod clar, diversitatea Bisericilor Ortodoxe locale poate fi considerată rezultat al misiunii[1142], însă referința la Biserica Una, care s-a manifestat pentru prima dată la Ierusalim, este esențială în a înțelege această dezbatere pentru întâietate dintre misiune și eclesiologie.

Comunitatea locală este o precondiție a misiunii și a evanghelizării[1143]. Misiunea este o activitate a întregii Biserici[1144] și nu a unor persoane sau

---

[1138] „De la începutul creştinismului, răspândirea Evangheliei a fost inseparabilă de formarea de comunităţi creştine, prin convertire personală, mărturisirea credinţei şi botezul în Sfânta Treime” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă,* p. 255).

[1139] „Established at Pentecost as a divine human reality which acts as an icon of the kingdom of God, the institutional church is indispensable” (Ross LANGMEAD, *The Word Made Flesh: Towards An Incarnational Missiology,* PhD Thesis, University Press of America, Lanham, 2002, p. 255).

[1140] Ion BRIA, „Rolul Bisericii în Evanghelism. Icoană sau Platformă?”, p. 26.

[1141] „Prima afirmaţie a ecleziologiei ortodoxe este că, la Cincizecime, o nouă realitate divino-umană *ekklesia,* trupul lui Hristos, stă, prin puterea Sfântului Duh, ca o icoană a Împărăţiei în istorie. Potrivit acestei viziuni ontologice a Bisericii, este imposibil să separăm natura şi istoria de Biserică sau să vorbim despre viaţă creştină în afară de comuniunea vizibilă cu Trupul lui Hristos” (Cristian SONEA, *Paradigme misionare,* p. 206).

[1142] „Imaginea pe care o reprezintă astăzi Ortodoxia, ca fiind o comuniune de Biserici surori egale, autocefale sau autonome, organizate după principiul teritorial sau naţional, constituie tocmai rezultatul şi rodul unei intense activităţi misionare, care are un caracter foarte complex şi particular. Configuraţia actuală geografică şi culturală a Ortodoxiei constituie cea mai evidentă dovadă că ea nu a pierdut niciodată perspectiva el misionară” (Pr. Prof. Ion BRIA, „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, p. 79).

[1143] „L’Eglise est avant tout le peuple de la liturgie et de la prière, une communauté célébrante et orante. Cette ecclésiologie a mis en évidence le fait capital

grupuri separate: „Biserica liturgică locală ca atare este centrul mărturiei creştine, iar întreaga Biserică este implicată în propovăduirea Evangheliei către lume. Misiunea este o mişcare „eclesială”: este extensia întrupării şi a Cincizecimii, nu limita instituţiei creştine. Doar ca membri ai ecclesiei, Trupul lui Hristos, pot creştinii să participe la propovăduirea Evangheliei şi la împărtăşirea harului lui Dumnezeu”[1145].

Calitatea de membrii ai Bisericii îi pune în fața datoriei creștine de a fi „reprezentanți” ai lui Hristos[1146]. Altfel spus, viața bisericească a credincioșilor este strâns legată de celebrarea euharistic-liturgică a parohiei, mai ales în ceea ce privește săvârșirea și primirea Sfintelor Taine. În acest sens, „ortodocșii fac misiune în contextul celebrării euharistice, în cadrul adorării lui Dumnezeu în prezența comunității”[1147]. Pr. Bria consideră parohia locală centrul mărturiei creștine, ceea ce înseamnă că misiunea este o chemare eclesială[1148]. În calitate de membrii ai Bisericii, aparținând de comunitatea locală, creștinii participă la misiunea eclesială[1149]. Potrivit istoriei, misiunile ortodoxe s-au realizat întotdeauna în legătură cu decizia unui episcop sau a unui sinod local[1150].

---

que la communauté liturgique est une précondition pour l’évangélisation. C’est à partir d’une communauté qui a reçu la Révélation de Dieu, qui connaît bien l’Evangile, qui a fait du corps et du sang du Seigneur sa nourriture, que s’inspire et s’engage tout ministère apostolique des chrétiens vers le monde. Cette communauté qui a comme langue maternelle l Evangile est le ressort missionnaire de l’Eglise” (Rév. Prof. Ion BRIA, „L’Orthodoxie et le mouvement oecuménique. Contribution orthodoxe au domaine de la mission”, p. 210).

[1144] „Misiunea se referă la o sarcină colectivă. Hristos trebuie predicat în Biserica Duhului Sfânt, fără de care nu există nici Hristos euharistic, nici Evanghelie. În afara contextului Bisericii, evanghelizarea rămâne un entuziasm temporar de factură umanistă sau psihologică. Aceasta duce la următorul element crucial al misiunii ortodoxe: locul Liturghiei în misiune...Chiar pentru că între Biserică şi misiunea ei există o legătură organică” (Cristian SONEA, *Paradigme misionare*, p. 151).

[1145] Ion BRIA, „Valorile simbolice din experiența contemporană a Ortodoxiei”, p. 114.

[1146] „Biserica în totalitatea și în unitatea ei, slujitori hirotoniți și credincioși botezați, fiecare în chipul său, au primit misiunea de a „reprezenta pe Hristos” (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, p. 207).

[1147] Ion BRIA, „Valorile simbolice din experiența contemporană a Ortodoxiei”, p. 113.

[1148] Ion BRIA, „Reflecții cu privire la teologia și metodologia misionară”, p. 80.

[1149] „As a place of gathering for praying and sharing the body and blood of Christ, every local parish is also a point of departure into the world to share the joy of resurrection. The worshipping assembly is prepared and sent as an evangelizing community. Therefore, for the Orthodox, the missionary life and structure of every parish is the key to practising the proclamation of Christ today. For the responsibility of every believer does not end at the geographical and cultural borders of the community in

Totuși, această dependență a misiunii de eclesiologie prezintă și unele riscuri. Pr. Bria amintește că sunt momente în istorie când Biserica instituțională s-a limitat din punct de vedere misionar, așa cum a fost perioada comunistă[1151]. Pentru Pr. Bria misiunea nu este o opțiune ci o datorie apostolică[1152]. Cu alte cuvinte, „o Biserică fără evanghelism şi fără misiune a abandonat chemarea ei fundamentală de a fi mărturia originală şi autentică a Cincizecimii. Comunitatea creştină este comunitatea Evangheliei, sinaxa sacramentală unde Hristos mediază comuniunea oamenilor cu Dumnezeu, prin Sfântul Duh"[1153]. De aceea, în mai multe rânduri, Pr. Bria critică eclesiologiile care nu integrează dimensiunea misionară[1154]. Oricum, este recunoscut faptul că în contextul dezbaterilor ecumenice din secolul trecut, eclesiologiile tradiționale au revalorizat rolul misiunii în viața Bisericilor[1155]. În situația în care Biserica Ortodoxă a trebuit să-și expună învățătura eclesiologică, s-a ajuns implicit și la nevoia de a defini dimensiunea misionară a eclesiologiei. În acest sens, Pr. Bria afirma că: „pentru teologia ortodoxă actuală, cu cât mai mult se aprofundează învăţătura despre Biserică, cu atât mai mult apare la suprafaţă problema misionară. O ecleziologie ortodoxă care nu are ca element component esenţial misiunea este

---

which he or she lives, but extends to other communities, including the people who do not know the gospel" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 31).

[1150] „În practicarea misiunii nu se permite nici unei persoane sau grupuri de persoane ori organizaţii, să desfăşoare misiune fără trimitere şi sprijin canonic din partea Bisericii" (Prof. Dr. Nifon MIHĂIȚĂ, *Misiologie creştină. Curs pentru uzul Facultății de Teologie*, București, ^{2}2005, p. 9).

[1151] Ion BRIA, „O nouă tipologie pentru sintaxa dintre Evanghelie şi Cultură: O Perspectivă Est-europeană", p. 173.

[1152] Johannes REIMER, „Mission as kenotic action. Understanding Orthodox theology of mission", în *Missionalia*, nr. 1/2004, p. 72.

[1153] Ion BRIA, „Rolul Bisericii în Evanghelism. Icoană sau Platformă?", p. 26.

[1154] „Si la mission est sérieusement faussée quand elle s'exerce sans référence à l'Eglise comme communion reflétant dans l'histoire l'existence trinitaire de Dieu lui-même, l'Eglise à son tour souffre profondément de ces inconséquences quand elle se définit sans le critère missionnaire […]. Nous avons besoin d'une ecclésiologie qui récupère le sens de la mission, la responsabilité apostolique de l'Eglise pour l'acte de rédemption du Christ qui concerne le monde entier" (Rév. Prof. Ion BRIA, „L'Orthodoxie et le mouvement oecuménique. Contribution orthodoxe au domaine de la mission", p. 210).

[1155] „All major ecclesiological traditions during the twentieth century reconsidered the role of mission and placed it at the center of the life of the church. They agreed that mission is essential for the church, while at the same time rejecting some abusive forms of mission that were oft practiced in the past, like proselytism" (Cyril HOVORUN, *Meta-Ecclesiology*, p. 138).

incompletă. Biserica şi misiunea nu pot fi luate separat. A face ecleziologie fără misiune sau în detrimentul misiunii, înseamnă a nu face ecleziologie. La fel se poate spune şi despre misiune: a face misiune fără ecleziologie înseamnă a face contra misiune. Prin urmare, ortodocşii nu pot prezenta în faţa confesiunilor şi denominaţiunilor de origine protestantă - criticate că ar face misiune oarbă, fără o clară perspectivă ecleziologică - orice învăţătură despre Biserică, adică o ecleziologie oarbă, ci numai o ecleziologie care implică o perspectivă misionară puternică, autentică”[1156].

Putem spune că Pr. Bria delimitează perspectiva ortodoxă a problematicii cine are prioritate, misiunea sau Biserica. Pentru teologia ortodoxă, eclesiologia determină misiologia. Nu putem accepta părerea că misiunea este funcția principală a Bisericii. Pentru ortodocși, misiunea este un act eclezial, care depinde de Biserică, nu de persoane[1157] sau grupuri specializate în acest sens[1158]. Biserica este scopul misiunii, nicidecum nu este misiunea scopul Bisericii. Biserica justifică misiunea și nu misiunea justifică Biserica. Din aceste considerente, nu putem considera Biserica ca un instrument al misiunii. În același timp, în unele cazuri, Pr. Bria acceptă și posibilitatea influențării eclesiologiei de către misiune, ceea ce poate fi considerat adevărat[1159]. În aceste condiții, cred că am putea vorbi despre o condiționare reciprocă, cel puțin în unele situații[1160].

[1156] Pr. Prof. Ion BRIA, „Contra sectarismului”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1990, p. 184.

[1157] „This Orthodox affirmation that mission is of the very essence of the church and not only the work of individuals, provided new inspiration for some Protestant partners in the ecumenical movement” (Athanasios N. PAPATHANASIOU, „Tradition as Impulse for Renewal and Witness: Introducing Orthodox Missiology in the *IRM*”, în *International Review of Mission*, nr. 2/2011, p. 212).

[1158] „From the perpective of Orthodox theology, mission is ontological rather than functional. A Christian is or is called to be missionary being. Mission is not done; mission is lived as an everyday expression of life. Mission belongs therfore to the whole Church not only to some. Iy is not a function or an activity of a specialized group or agency” (Ioan SAUCA, „Mission and Unity of the Church from an Orthodox Perspective”, pp. 212-213).

[1159] „La thèse sur laquelle se fondent les considérations de ce chapitre est la suivante: le témoignage de l’évangélisation n’est pas seulement un critère essentiel de l’Église; il détermine la notion de l’Église. D’une part, la doctrine de l’Église a inévitablement des répercussions sur le style missionnaire des chrétiens; d’autre part, la pratique missionnaire dans chaque ère de foi, a des conséquences ecclésiologiques” (Ion BRIA, „Ecclésiologie. Préoccupations et mutations actuelles”, p. 48).

[1160] „Eclesiologia este cheia de înțelegere și de promovare a unei metode misionare, întrucât Biserica nu este numai un instrument al misiunii, ci si scop și obiect al ei, iar convertirea personală o modalitate de încorporare în Biserică” (Pr. Florin STAN, *Cercetare şi strategie misionar-pastorală în Biserica Ortodoxă Română contemporană*, p. 84); „Biserica este condiția misiunii creștine, instrumentul misiunii și, mai mult decât

Din nefericire, Pr. Bria nu analizează relația dintre eclesiologie și misiune în prisma conceptului protestant *Missio Dei*. Din punctul nostru de vedere aici este o posibilitate de a înțelege Biserica doar ca un instrument folosit de Dumnezeu-Sfânta Treime pentru împlinirea planului de mântuire al omului, ceea ce ar putea contrazice această condiționare a misiunii de eclesiologie[1161]. În următoarele rânduri, vom analiza acest concept pornind de la această critică.

3.3.2.1. Missio Dei

Dimensiunea trinitară a Bisericii sau relația Sfintei Treimi cu Biserica reprezintă o contribuție deosebită a teologiei ortodoxe[1162], susținută de foarte multe ori și de Pr. Bria[1163]. În capitolul al II-lea am

---

atât, scopul misiunii și realizarea misiunii deoarece Biserica face parte din mesajul Evangheliei. Biserica este și un rezultat al misiunii întrucât Dumnezeu conduce pe oameni la mântuire și le dăruiește harul său prin activitatea misionară a Bisericii" (Lect. Univ. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI, „Rolul parohiei în realizarea misiunii Bisericii. Contribuția Pr. prof. Ion Bria (1929-2002)", pp. 331-332); „Mission and Church are two distinct but inseparable notions. There cannot be mission outside the Church, neither can there be Church without mission; the one implies and conditions the other. Mission canot exist either separeted from, or parallel to, the Church, because it is deeply rooted in the very being of the Church […]. Therefore mission is not a function of the Church but a reflection of its being. The Church determines the content of mission and, in its turn, mission determines the notion of the Church. Consequently, the Church as a whole is a missionary one. The theology of the Church implies the theology of mission" (Ioan SAUCA, „Ecclesiology and Mission within the context of Orthodox-Evangelical Dialogue", pp. 51-52).

[1161] În acest sens, Pr. Prof. Sonea afirmă că „misiunea nu este o lucrare a lui Dumnezeu separată de Biserică, ci un act eclezial. Biserica este condiţia misiunii creştine, numai ea poate face misiune adevărată" (Cristian SONEA, *Paradigme misionare,* p. 206).

[1162] „Trinitarian theology lies at the foundation of Orthodox ecclesiology and missiology. Orthodox missiology is holistic, includes soul and body, nature and universe. Their holistic approach in mission flows from a Trinitarian theology and touches all aspects of human life, society, state and ecology. Orthodoxy believes in holistic salvation and uses the concept of witnessing to the nations, and taking care of humankind. The Orthodox Church has proclaimed that the only method for mission is kenotic, which begins from repentance of Christians and self-sacrifice. The final goal for mission is theosis – deification of every human being and the Eucharist is one of the main tools of achieving this goal, because only in unity can and does the Church fulfill its mission" (Vladimir UBEIVOLC, *Rethinking Missio Dei among Evangelical Churches in an Eastern European Orthodox Context*, p. 268).

[1163] „Părintele Bria, mergând mai în profunzime, evidenţiază că misiunea îşi are rădăcina în trimiterea Fiului de către Tatăl, deci în însăşi existenţa Sfintei Treimi, care

tratat această temă și am susținut că rolul Bisericii este de a media viața de comuniune a Sfintei Treimi, prin iconomia Fiului și a Sfântului Duh. În acest sens, Pr. Bria ar spune că „originea misiunii este Dumnezeu-Sfânta Treime, principiul fiecărei comuniuni”[1164], însă motivul acestei angajări a lui Dumnezeu în istorie „se face tot din cauza iubirii şi tot în numele Treimii, având drept scop adunarea umanităţii şi creaţiei la comuniunea cu însăşi viaţa lui Dumnezeu”[1165]. În conformitate cu această înțelegere, teologia ortodoxă vorbește despre eclesiologia comuniunii. Prin Biserică, *koinonia* Sfintei Tremi se revarsă în întreaga lume și în creație: „Teologia ortodoxă a subliniat principiul de *communio*, care este un ecou al legăturii pe care Ortodoxia o stabileşte între koinonia Sfintei Treimi şi viaţa bisericească. Înţelegerea trinitară a lui Dumnezeu reprezintă baza vieţii creştine. Prin urmare, ortodocşii nu pot înţelege credinţa personală în afara credinţei comunităţii. Esenţa iconomiei lui Dumnezeu pentru mântuire este viaţa care izvorăşte din Sfânta Treime dătătoare de viaţa, şi se revarsă şi sălăşluieşte acum în toată creaţia”[1166].

Această legătură cu Sfânta Treime se realizează în Biserică și se manifestă mai ales prin Sfintele Taine: „Botezul şi celelalte Taine sunt punţi de relaţie între Sfânta Treime şi credincioşi: Botezul - relaţia cu umanitatea lui Hristos (credinciosul s-a dezbrăcat de „haina de piele” a lui Adam şi s-a îmbrăcat cu tunica Noului Adam); Ungerea cu Mir - pecetea Duhului Sfânt; Căsătoria - relaţia dintre Hristos şi Biserică, model pentru raportul dintre soţ şi soţie; Pocăinţa - împăcarea cu Biserica; Maslul - terapia trupului nedespărţit de suflet; Preoţia - slujirea Bisericii; Euharistia - în care darurile ce se aduc la altar („jertfa fără de sânge”) se prefac în Trupul şi în Sângele lui Iisus Hristos”[1167].

Misiologii ortodocși au acceptat conceptul *Missio Dei* în baza textului de la Ioan 20, 21-23[1168], însă cu înțelegerea că această dimensiune

---

reconciliază, restaurează şi vindecă umanitatea şi creaţia în suferinţele şi durerea lui Hristos. Dumnezeu este adevăratul misionar” (Răzvan Emanuel FIBIȘAN, *Valoarea Tradiției Ortodoxe în perspectivă ecumenică, în gândirea Pr. Prof. Dr. Ion Bria*, p. 50).

[1164] Ion BRIA, „Misiune și secularizare în Europa”, p. 136.

[1165] Pr. prof. dr. Ion BRIA, „Dogma Sfintei Treimi”, p. 46.

[1166] Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 144.

[1167] Pr. Prof. Dr. Ioan BRIA, *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I, , p. 175.

[1168] A se vedea: Petros VASSILIADIS, *Eucharist and Witness. Orthodox Perspectives on the Unity and Mission of the Church*, WCC Publications, Holy Cross Orthodox Press, Geneva, Brookline, Massachusetts, 1998, p. 35; IOANN, Archbishop of

trinitară[1169] se referă la comunicarea comuniunii treimice în viața Bisericii și a lumii: „Teologia trinitară subliniază faptul că Dumnezeu, în ființa Sa, este o viață de comuniune intratrinitară și că implicarea Lui în istorie urmărește integrarea umanității și a creației în general, în această comuniune cu însăși viața Sa. Implicațiile acestei noțiuni pentru înțelegerea misiunii sunt foarte importante: misunea nu țintește, în primul rând spre propagarea sau transmiterea convingerilor intelectuale, a doctrinelor, a principiilor morale etc., ci spre transmiterea vieții și a comuniunii care există în Dumnezeu"[1170]. Conceptul *Missio Dei* este amintit de câteva ori de Pr. Ion Bria însă întotdeauna cu această perspectivă a transmiterii comuniunii Sfintei Treimi[1171], fără a

---

Belgorod and Stariy Oscol, „Ecclesiological and Canonical Foundations of Orthodox Mission", în *International Review of Mission*, nr. 358/2001, p. 273; Radu Petre MUREȘAN, *Atitudinea Bisericilor Tradiţionale Europene faţă de prozelitismul advent*, p. 466; Petros VASSILIADIS, „A Theology of Mission from an Orthodox Perspective", în Emma WILD-WOOD and Peniel RAJKUMAR eds., *Foundations for Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 13, Regnum Books International, Oxford, 2013, p. 160; Petros VASSILIADIS, „The Missionary Implications of St. Paul's Eucharistic Inclusiveness", pp. 72-73; Petros VASSILIADIS, „A Dynamic Understanding of Tradition and Mission and the Need for Contextualization", în Pantelis KALAITZIDIS, Thomas FITZGERALD, Cyril HOVORUN, Aikaterini PEKRIDOU, Nikolaos ASPROULIS, Guy LIAGRE, Dietrich WERNER eds., *Orthodox Handbook on Ecumenism*, p. 682; Gheorghe PETRARU, „Principles of Orthodox Missiology", pp. 133-134; Cristian SONEA, „Missio Dei – the Contemporary Missionary Paradigm and Its Reception in the Eastern Orthodox Missionary Theology", în *Review of Ecumenical Studies*, nr. 1/2017, p. 79. A se vedea și: Robert KOLB, „Those Who Are Sent: Christ and His Church. Christology, Missiology, and Ecclesiology in the Gospel of John", în *Missio Apostolica*, nr. 1/2012, pp. 11-15.

[1169] Pr. lect. univ. dr. Mihai HIMCINSCHI, *Doctrina trinitară ca fundament misionar. Relaţia Duhului Sfânt cu Tatăl şi cu Fiul în teologia răsăriteană şi apuseană. Implicaţiile doctrinare şi spirituale ale acesteia*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004; Vladimir UBEIVOLC, *Rethinking Missio Dei among Evangelical Churches in an Eastern European Orthodox Context*, p. 132; Arhim. Cyril HOVORUN, „Itinerariile eclesiologiei ortodoxie în secolul al XX-lea: Euharistie și comuniune", traducere de Monica OANCĂ, în Pr. Prof. Dr. Ștefan BUCHIU coord., *Sensurile și importanța Sfintei Taine a Spovedaniei și ale Sfintei Taine a Împărtășaniei în teologia, spiritualitatea și misiunea ortodoxă contemporană*, p. 121; Cecil M. ROBECK Jr, „An Evangelical Perspective on Church and Mission", în Mark OXBROW and Tim GRASS eds., *The Mission of God*, pp. 68-84; Craig OTT, „Introduction", p. xxvi.

[1170] Preot Ion BRIA, *Mergi în pace! Perspective ortodoxe în misiune*, p. 15. Varianta oficială a acestui text se regăsește în limba engleză în: Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 3 și în raportul întâlnirii inter-ortodoxe de la Cernica, din 1974: „Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians", p. 78.

[1171] „Misiunea Bisericii este *missio Dei*, „misiune în modul lui Hristos". Viziunea, scopul misiunii, este unul: scopul lui Dumnezeu de a reconcilia întreaga umanitate în unitatea în Hristos. Redescoperirea fundamentului teologic al misiunii

problematiza în ce măsură în această situație ajungem la condiționarea Bisericii de misiune sau de o instrumentalizare a Bisericii[1172].

Din punct de vedere protestant, această perspectivă a fost subliniată prin conceptul misionar *Misio Dei*[1173]. Biserica nu este altceva decât instrumentul prin care Fiul și Duhul Sfânt lucrează în lume, prin trimiterea Tatălui[1174]. Conform acestei interpretări, putem vorbi de o

postulează o înţelegere a modului cum misiologia noastră este relaţionată cu eclesiologia noastră şi vice-versa. *Missio Dei* nu este o simplă retorică. Ea înseamnă că transmiterea adevărului revelat în Iisus Hristos, revelaţia lui Hristos Cel înviat, este fundamentală pentru identitatea Bisericii" (Ion BRIA, „Ortodoxie și misiune", p. 218); „Bisericile cercetează acum fundamentul teologic al imperativului ecumenic: „Ca toţi să fie una". Este vorba de a recunoaşte *Missio Dei*, planul lui Dumnezeu de a recapitula totul în El prin Iisus Hristos, de a reface geneza lumii, un cer nou şi un pământ nou" (Pr. Prof. Ion BRIA, *Climatul ecumenic 2000*, p. 4).

1172 În acest sens, afirmația Pr. Prof. Cristian Sonea că „întrucât misiunea este o lucrare a lui Dumnezeu în istorie, ea nu mai este acum o lucrare exclusivă a unei Biserici înțeleasă ca societate misionară" (Cristian SONEA, „Premise misionare pentru o teologie a laicatului", în Pr. Prof. Dr. Pavel AUREL, Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, Lect. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI ed., *Making mission from the Model of Christ. The specificity of Orthodoxy and Ecumenism today*, Astra Museum, Sibiu, 2013, p. 242), ar presupune tocmai definirea Bisericii prin misiune și nu practicarea misiuni prin prisma eclesiologiei sau a Bisericii. Totuși, în același articol autorul vorbește de aprofundarea conceptului *Missio Dei* doar pentru importanța dimensiunii trinitare, hristologice și pnevmatologice ale misiunii.

1173 A se vedea: Tormod ENGELSVIKEN, „*Missio Dei*: The Understanding and Misunderstanding of a Theological Concept in European Churches and Missiology", în *International Review of Mission*, nr. 367/2003, pp. 481-497; Paulo SUESS, „Missio Dei and the Project of Jesus: The Poor and the „Other" As Mediators of the Kingdom of God and Protagonists of the Churches", în *International Review of Mission*, nr. 367/2003, pp. 550-559; Theo SUNDERMEIER, „*Missio Dei* Today: On the Identity of Christian Mission", în *International Review of Mission*, nr. 367/2003, pp. 560-578; Wilhelm RICHEBÄCHER, „*Missio Dei*: The Basis of Mission Theology or a Wrong Path?", în *International Review of Mission*, nr. 367/2003, pp. 588-605; Kevin DAUGHERTY, „*Missio Dei*: The Trinity and Christian Missions", în *Evangelical Review of Theology*, nr. 2/2007, pp. 151-168; John G. FLETT, „Missio Dei: A Trinitarian Envisioning of a Non-Trinitarian Theme", în *Missiology: An International Review*, nr. 1/2009, pp. 5-18; Darrell GUDER, „*Missio Dei*: Integrating Theological Formation for Apostolic Vocation", în *Missiology: An International Review*, nr. 1/2009, pp. 63-74; Larry J. WATERS, „*Missio Dei* in the Book of Job", în *Bibliotecha Sacra*, nr. 166/2009, pp. 19-35; Greg MCKINZIE, „An Abbreviated Introduction to the Concept of *Missio Dei*", în *Missio Dei*, nr. 1/2010, pp. 9-20; Gailyn Van RHEENEN, „From Theology to Practice: Participating in the *Missio Dei*", în *Missio Dei*, nr. 1/2010, pp. 21-36; David M. WHITWORTH, *Missio Dei* and the Means of Grace, PhD Thesis, University of Manchester, Cliff College, Calver, 2012; Brian STANLEY, *Christianity in the Twentieth Century*, pp. 193-201.

1174 „During the last half of the twentieth century, a vibrant discussion took place regarding ecclesiology […] and a convergence in missiological circles around a mission theology related to the *missio Dei* and the kingdom of God. These various movements and discussions by century's end led to a fresh understanding of ecclesiology from a missiological perspective, which has come to be known as the missional church"

schimbare de paradigmă, anume de la o înțelegere eclesiocentrică a misiunii la una teocentrică[1175]. Din perspectiva conceptului *Missio Dei*, misiunea nu este o consecință a eclesiologiei, ci se poate situa independent, doar în legătură cu lucrarea lui Dumnezeu, care devine misionarul prin excelență[1176]. Mai mult decât atât, există posibilitatea ca misiunea să nu presupună o eclesiologie clară, situație în care ne aflăm deja dacă analizăm diversitatea confesiunilor/grupurilor creștine. Rezultatul poate fi trecerea de la o Biserică fără misiune, sau cel puțin una limitată, la misiune fără Biserică sau fără o raportare la o eclesiologie autentică[1177]. Totuși, pentru a lega misiunea de eclesiologie, în spațiul eterodox s-au dezvoltat diferite concepte precum: eclesiologie misională[1178], eclesiologie misionară[1179], Biserică misională[1180] etc. În

---

(Craig Van GELDER, „Rethinking Denominations and Denominationalism in Light of a Missional Ecclesiology", în *Word & World*, nr. 1/2005, p. 30).

[1175] „The Church has now recovered the biblical insight that the mission is God's rather than the Church's. This was not done without great theological and missiological conflict. We have moved from an ecclesiocentric to a theocentric generated mission" (Prof. Rev. Nicolae MOȘOIU, „Mission and unity of the Church and the role of theological education in it: an introduction", p. 274). A se vedea și studiul: Mark LAING, „*Missio Dei*: Some Implications for the Church", în *Missiology: An International Review*, nr. 1/2009, pp. 89-99.

[1176] John F. HOFFMEYER, „The Missional Trinity", în *Dialog: A Journal of Theology*, nr. 2/2001, pp. 108-111; Janet SCOTT, „Ecclesiology and Mission: A Quaker Perspective", în *International Review of Mission*, nr. 358/2001, p. 320; Stephen R. HOLMES, „Trinitarian Missiology: Towards a Theology of God as Missionary", în *International Journal of Systematic Theology*, nr. 1/2006, pp. 72-90; Christopher J. H. WRIGHT, *Mission of God. Unlocking the Bible's Grand Narrative*, InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, 2006; Richard BLIESE, „The Mission Matrix: Mapping Out the Complexities of a Missional Ecclesiology", în *Word & World*, nr. 3/2006, p. 245; John G. FLETT, *God is a Missionary God: Missio Dei, Karl Barth, and the Doctrine of the Trinity*, PhD Thesis, Faculty of Princeton Theological Seminary, Princeton, New Jersey, 2007; Darren SARISKY, „The Meaning of the *missio Dei*: Reflections on Lesslie Newbigin's Proposal That Mission Is of the Essence of the Church", în *Missiology: An International Review*, nr. 3/2014, p. 267; Glen MARSHALL, „A Missional Ecclesiology for the 21st Century", în *Journal of European Baptist Studies*, nr. 2/2013, p. 14.

[1177] Peri RASOLONDRAIBE, „Ecclesiology and Mission: A Lutheran Perspective", în *International Review of Mission*, nr. 358/2001, p. 331.

[1178] Craig Van GELDER, „Rethinking Denominations and Denominationalism in Light of a Missional Ecclesiology", pp. 23-33; Cornelius J.P. NIEMANDT, „Trends in missional ecclesiology", în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 1/2012, pp. 1-9; Wim A. DREYER, „Missional Ecclesiology as Basis for a New Church Order: A Case Study", în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 1/2013, pp. 1-5; Glen MARSHALL, „A Missional Ecclesiology for the 21st Century", pp. 5-21.

[1179] Michael W. GOHEEN, „As the Father Has Sent Me, I Am Sending You: Lesslie Newbigin's Missionary Ecclesiology", în *International Review of Mission*, nr.

teologia ortodoxă românească aceste concepte sunt puțin folosite[1181]. În mod clar, în lucrările Pr. Bria nu regăsim aceste concepte, dezvoltate sau revalorizate mai târziu de teologia misionară.

Din punct de vedere ortodox, baza înțelegerii conceptului *Missio Dei* rămâne dimensiunea trinitară a misiunii[1182]. Misiunea nu se poate separa de Biserică datorită bazei eclesiologice. Finalitatea misiunii nu se poate despărți de caracterul eclesiologic tocmai pentru că mesajul misiunii coincide cu cel al Bisericii[1183]. În această situație, Biserica Ortodoxă, conform tradiției patristice, vorbește de lucrarea mântuitoare a lui Dumnezeu, ad extra, numită *iconomie*[1184]. Conform analizei noastre, conceptul protestant *Missio Dei* nu face această distincție între ființa și lucrarea lui Dumnezeu. Cu toate că nu vorbim de o separare totală între

---

362/2002, pp. 354-369; Stefan PAAS, „Missionary Ecclesiology in an Age of Individualization", în *Calvin Theological Journal*, nr. 48/2013, pp. 91-106.

[1180] Russell YORK, *The Nature of Evangelism in Missional Churches*, PhD Thesis, Faculty of George Fox Evangelical Seminary, Portland, Oregon, 2011; Reggie MCNEAL, *Missional Communities. The Rise of the Pos-Congregational Church*, Jossey-Bass, San Francisco, 2011; Lalsangkima PACHUAU, „Evolving Theology of Mission: Its Conceptualization, Development, and Contributions", în *Theology Today*, nr. 4/2017, pp. 349-363.

[1181] A se vedea: Pr. prof. univ. dr. Gheorghe PETRARU, „Biserica misionară sau Biserica misională. O evaluare teologică şi misionară ortodoxă", în Cristian SONEA, Paul SILADI eds., *In honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 217-236.

[1182] „The emphasis in Willingen on a trinitarian basis of mission is even more important than the somewhat ambiguos phrase *missio Dei*. It is this trinitarian basis of mission that should form the foundation of any understanding of *missio Dei*" (Revd. Assoc. Prof. Nicolae MOȘOIU, „Missio Dei Triunius – some considerations on the Christian mission. The unity of the Church and the theological education", în Pr. Prof. Dr. Pavel AUREL, Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, Lect. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI eds., *Making Mission from the Model of Christ. Internal and external mission of the Church*, ASTRA Museum Publishing, Sibiu, 2014, p. 155). A se vedea raportul întâlnirii de la Willingen, din 1952: *The Missionary Obligation of the Church. Willingen, Germany, July 5-17 1952*, International Missionary Council, Edinburgh House Press, New York, London, 1953.

[1183] „The ecclesiological foundation of mission should never allow the missionary activity to alienate itself from its inseparable church event, because mission is the way in which church people preach and convey the Grace of God to people outside the Church or try to arouse the sleeping faith of the nominal Christian. By this final goal the whole missionary effort receives its profound ecclesiological character" (Nikos A. NISSIOTIS, „Ecclesiological Foundation of Mission from the Orthodox Point of View", în *The Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1-2/1961-1962, p. 31).

[1184] „Teologia ortodoxă vorbeşte despre misiunea lui Dumnezeu, misiunea lui Hristos, misiunea Duhului Sfânt şi misiunea Sfintei Treimi, dar preferă să utilizeze formulări de origine biblică sau patristică precum: lucrarea lui Dumnezeu sau comuniunea Sfintei Treimi şi misiunea, cu referire specială la înţelesul lui *missio Dei*" (Cristian SONEA, „Premise misionare pentru o teologie a laicatului", p. 242).

cele două, existența în Sine și ieșirea din Sine a lui Dumnezeu, prin teologia energiilor necreate lucrarea lui Dumnezeu devine posibilă ca act al iconomiei și al iubirii dumnezeiești, înțelegere care lipsește perspectivei protestante. Din considerente diverse, ne oprim aici cu această critică însă suntem conștienți că receptarea conceptului *Missio Dei* în teologia ortodoxă ar trebui să devină subiectul unei cercetări mai ample.

3.3.3. Misiunea ca *liturghie după Liturghie*

Conform poziției noastre, expresia *liturghie după Liturghie* trebuie considerată un concept eclesiologic-misionar. Așa cum vom demonstra mai jos, relația dintre eclesiologie și misiologie în viziunea Pr. Ion Bria este redată de această expresie, în care se subliniază condiționarea misiunii de eclesiologie. Misiunea ca *liturghie după Liturghie* rămâne un act eclesial și nicidecum nu se poate rupe de eclesiologie, așa cum vor încerca unii teologi să critice viziunea Pr. Bria. În continuare, vom prezenta istoria, teologia și receptarea conceptului.

3.3.3.1. Istoria conceptului liturghie după Liturghie

Din punct de vedere istoric, expresia *liturghie după Liturghie* este una disputată, așa cum am prezentat deja în două din studiile noastre[1185]. Concret, paternitatea expresiei este atribuită Pr. Ion Bria și actualului Patriarh al Bisericii Ortodoxe din Albania, Preafericitul Anastasios Yannoulatos. Atunci când am prezentat momentul angajării Pr. Bria în cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor, am amintit că a preluat poziția de director executiv al Biroului *Studii și Relații cu Ortodocșii*, coordonat pentru câteva luni de Anastasios Yannoulatos, care atunci era doar arhimandrit. În cadrul diferitelor consultații interortodoxe și nu numai, Pr. Bria se va intersecta cu Arhim. Yannoulatos, fiind influențat din multe puncte de vedere de perspectiva teologului grec.

[1185] A se vedea: Doru MARCU, *A Critical Analaysis of the Theological Positions and Ecumenical Activity of Ion Bria (1929-2002)*, pp. 107-131; Doru MARCU, „The Concept Liturgy after the Liturgy. History and Theology”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2016, pp. 191-200.

Revenind la conceptul *liturghie după Liturghie*, majoritatea teologilor consideră că formularea acestuia este rezultatul întâlnirilor de la Cernica (1974) și de la Etchmiadzine (1975), despre care am amintit mai sus. Provocați de partenerii ecumenici, teologii ortodocși au meditat la tipologia misionară ortodoxă actuală, evidențiind rolul Sfintei Liturghii și al Euharistiei pentru viața Bisericii. La Etchmiadzine s-a vorbit despre continuarea Liturghiei în viața personală și comunitară, ceea ce surprinde atât de bine expresia *liturghia după Liturghie*. Totuși, raportul consultației nu a reținut această expresie ca atare, nici măcar în Appendix-ul intitulat *Note on Continuation of Liturgy in Life*. Prima menționare oficială a expresiei liturghie după Liturghie o regăsim în raportul consultației *The Ecumenical Nature of the Orthodox Witness* de la Mănăstirea New Valamo, desfășurată în perioada 24-30 Septembrie 1977[1186]. Alți teologi care au analizat critic acest nou concept la această întâlnire sunt: Prof. Olivier Clément[1187], Prof. José Miguez Bonino[1188], Dr. David E. Jenkins[1189] și Prof. Gunther Schulz[1190]. Conform listei participanților, Pr. Bria a fost prezent, ceea ce nu este cazul Episcopului Anastasios Yannoulatos[1191]. A doua menționare oficială o regăsim în raportul întâlnirii din Creta, desfășurată la Academia Ortodoxă din Chania, în perioada 20-25 noiembrie 1978. Întâlnirea a fost organizată de Comisia

---

[1186] „The dynamics of the liturgical reality (eucharistie community) as expounded here is rooted in the experience of the Trinitarian life in Christ which continuously saves and illuminates man and history. The members of the Church living, practising and witnessing this eucharistie experience create a new life-style. This life-style was realised in the life of the Apostles, martyrs and all the saints who throughout history refused to change the „heavenly" for the „earthly". This mortal life is manifested today in the sins of our times, especially in a culture of individualism, rationalism, consumerism, racism, militarism, deprivation and exploitation in all forms. In each culture the eucharistie dynamics leads into a „liturgy after the Liturgy" i.e. a liturgical use of the material world, a transformation of human association in society into Koinonia, of consumerism into an ascetic attitude towards the creation and the restoration of human dignity" (*The New Valamo Consultation: The Ecumenical Nature of Orthodox Witness*, WCC Publications, Geneva, 1978, p. 20). Traducerea raportului consultației în limba română se poate consulta în Pr. Conf. Dr. Nicolae MOȘOIU, Prof. Dr. Stefan TOBLER eds., *Biserica Ortodoxă în dialogul ecumenic. Documente oficiale*, vol. I: 1902-1986, Presa Universitară Clujeană, Editura Andreiana, Cluj-Napoca, Sibiu, 2014, pp. 359-366.

[1187] *The New Valamo Consultation*, p. 29.

[1188] *The New Valamo Consultation*, p. 35.

[1189] *The New Valamo Consultation*, p. 37.

[1190] *The New Valamo Consultation*, p. 45.

[1191] *The New Valamo Consultation*, pp. 7-8.

Interbisericească pentru Ajutor, Refugiați și Serviciu Mondial, în colaborare cu Biroul *Studii și Relații cu Ortodocșii*, pentru a continua reflecția cu privire la diaconie începută la întâlnirea de la New Valamo. Tema consultației a fost: *Biserică și slujire*[1192].

În luna ianuarie a anului 1978, Pr. Ion Bria publică primul articol cu această temă, *The liturgy after the Liturgy*, în care aduce lămuriri cu privire la discuțiile de la consultația de la Etchmiadzine, mai ales în ceea ce privește autorul acelui Appendix[1193]. Pr. Bria ne spune că i-a aparținut episcopului Yannoulatos[1194] și redă în acest articol o nouă variantă revizuită și adăugită a respectivului Appendix. Ar fi interesant de știut dacă această formă revizuită a fost transmisă către Pr. Bria de către autorul ei, episcopul Yannoulatos. Aceasta ar explica o parte a problemei, anume că el este autorul acestui Appendix, însă rămâne marea nelămurire, anume de ce nu apare nici măcar în a doua variantă a Apendixului expresia „liturgy after the liturgy". Lucrurile se complică și mai mult dacă este să ne gândim că PF Yannoulatos susține într-o carte scrisă în anul 2007[1195] că a folosit această expresie pentru prima dată la o predică din anul 1963[1196], iar la întâlnirea de la Etchmiadzine a folosit parte din

[1192] „Christian diaconia is not an optional action, duty or moral stance in relation to the needy, additional to our community in Christ, but an indispensable expression of that community, which has its source in the eucharistic and liturgical life of the Church. It is a „liturgy after the liturgy" and it is in this sens that diaconia is described as a judgment upon our history (Mt. 25:31-46)" („Report from the Work Groups of an Inter-Orthodox Consultation. „An Orthodox Approch to Diaconia", Chania, Crete, 20-25 November 1978", în Gennadios LIMOURIS ed., *Orthodox Visions of Ecumenism*, p. 70). A se vedea traducerea în limba română a raportului consultației, în Pr. Conf. Dr. Nicolae MOȘOIU, Prof. Dr. Stefan TOBLER eds., *Biserica Ortodoxă în dialogul ecumenic. Documente oficiale, vol. I: 1902-1986*, pp. 390-396.

[1193] Ion BRIA, „The liturgy after the Liturgy", în *International Review of Mission*, nr. 265/1978, pp. 86-90.

[1194] „The participants were asked to provide their comments based on the initial discussion. One comment which in fact summarizes the original debate was sent by Bishop Anastasios Yannoulatos, professor at the University of Athens, which follows in a revised form" (Ion BRIA, „The liturgy after the Liturgy", p. 86.)

[1195] Nu am avut acces la originalul din limba greacă, însă am avut la dispoziție traducerea din limba engleză și din limba română: Archbishop Anastasios YANNOULATOS, *Mission in Christ's Way. An Orthodox Understanding of Mission*, Holy Cross Orthodox Press, WCC Publications, Brookline, Massachusetts, Geneva, 2010; Anastasios YANNOULATOS, Arhiepiscopul Tiranei și al întregii Albanii, *Misiune pe urmele lui Hristos. Studii teologice și omilii*, traducere din limba greacă de Diac. Dr. Ștefan L. TOMA, Editura Andreiana, Sibiu, 2013.

[1196] Conform cercetării noastre este vorba de un articol publicat în 1964, însă nici aici nu am regăsit expresia ca atare: Anastasios YANNOULATOS, „Orthodoxy and Mission", în *St. Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 8/1964, pp. 139-148. Această ipoteză că Yannolatos

această predică în intervenția sa: „la finalul Conferinței, am folosit o parte din această predică ca o „Meditation”, pentru a promova pe mai departe, ceea ce Comitetul căuta, și am evidențiat nevoia de a continua Liturghia în viața zilnică (folosind expresia „liturghie după Liturghie”)”[1197]. Așa cum am precizat deja, raportul consultației nu a reținut în mod oficial această expresie, ci doar ideea continuării Liturghiei în viața personală. Lucrarea care a consacrat această expresie – *liturghie după Liturghie* – îi aparține tot Pr. Ion Bria, publicată în limba engleză în 1996. O formă revizuită și lărgită a fost publicată și în limba română. Atragem atenția că varianta din limba română nu este traducerea ediției din engleză, așa cum susțin unii teologi români. În ambele lucrări, Pr. Bria amintește de rolul teologului Yannoulatos în definirea acestui concept, preluând parte din Appendix-ul publicat în 1978, însă fără a confirma sau infirma autorul expresiei[1198].

Revenind la paternitatea expresiei, situația este una incomodă pentru Pr. Bria având în vedere că PF Yannoulatos face o remarcă cu privire la persoana sa, acuzându-l că și-a asumat conceptul în mod nelegitim după consultația din 1975: „În anii următori, pr. Ion Bria a repetat această expresie, în diverse conferințe și publicații ale Consiliului Mondial al Bisericilor, însușindu-și, în mod express, originalitatea ideii. În urma rugăminții mele, de a restabili adevărul, pr. Ion Bria a publicat o parte a textului meu de la Etchmiadzin”[1199]. Publicația la care se referă PF Yannoulatos nu este alta decât articolul din 1978, despre care am amintit mai sus. Această teză a PF Yannoulatos că a propus expresia *liturghie după Liturghie* la Etchmiadzine a fost susținută de acesta și în referatul prezentat la Adunarea Generală a CMB de la Harare din 1998[1200].

---

l-a folosit în acest text este susținută de Dary Balia și Kirsteen Kim: „This term was first coined by former CWME Moderator Archbishop Anastasios Yannoulatos (‘Orthodoxy and Mission’, SVSQ 8 (1964), 139ff), and further developed by Ion Bria in *Liturgy After the Liturgy: Mission and Witness from an Orthodox Perspective* (Geneva: WCC, 1996)” (Dary BALIA and Kirsteen KIM eds., *Witnessing to Christ Today*, volume II, Regnum Books International, Oxford, 2010, p. 33, nota de subsol 59).

[1197] Anastasios YANNOULATOS, *Misiune pe urmele lui Hristos*, p, 112.

[1198] „Anastasios Yannoulatos, then a professor at the University of Athens, underscored the necessary link between taking part “in the great event of liberation from sin and of communion with Christ” and making evident “this transfiguration of our little being into a member of Christ” in daily life” (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 20); „în formularea acestui concept, comentariile Episcopului Anastasios Yannoulatos au fost decisive” (Preot Profesor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 237, nota de subsol 12).

[1199] Anastasios YANNOULATOS, *Misiune pe urmele lui Hristos*, p, 112.

[1200] „Anamnesis does not act in a magical way. It needs to have an uninterrupted extension within life, to fertilize it, to radiate through our behaviour, to offer criteria for our plans, to illuminate our decisions, to support our acts. All of us who share

Adăugând la toate aceste detalii și faptul că niciodată Pr. Bria nu a afirmat în lucrările sale în mod direct că el este autorul expresiei ca atare, ceea ce în schimb PF Yannoulatos a susținut, nu putem decât să concluzionăm că paternitatea conceptului *liturghie după Liturghie* aparține teologului grec. Ne asumăm această concluzie, cu toate că sunt voci care atribuie conceptul pr. Bria, din diferite motive[1201]. Reținem

consciously in the liturgy, the remembrance of the cross and the resurrection of Christ, must return to our daily routine in order to continue another type of liturgy, "a liturgy after the liturgy" (a motto proposed in Etchzmiadzine in 1975) on the daily altar of our personal responsibility, to perform our duty in the local setting, looking with a universal perspective" (Diane KESSLER ed., *Together on the Way*, p. 32). Din nefericire, nu înțelegem de ce Pr. Bria în autobiografia sa se arată oarecum contrariat de această preluare a expresiei din partea PF Yannoulatos, spunând că „la Harare, în 1998, Anastasios Yannulatos, participant ca primat al Bisericii Albaneze, a reluat expresia „Liturghie după Liturghie" în meditaţia sa despre Anamneză" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 151). A se vedea și: Bishop Anastasios YANNOULATOS, „The Apostolic Responsability and Worldwide Dimension of Orthodoxy", în Hildo BOS ed., *The Bond of Unity. Syndesmos fifty years of work for Orthodox youth and unity*, The World Fellowship Syndesmos of Orthodox Youth, Athens, 2003, p. 207.

[1201] Aici am două exemple, din teologia greacă. Primul dintre ele se referă la Prof. Stylianos Tsompanidis, care în lucrarea sa de doctorat din 1996 susține că Pr. Bria a propus acest concept la întâlnirea de la New Valamo din 1977, fiind inspirat atât de ideile episcopului Anastasios Yannoulatos și de raporturile întâlnirilor din 1974 și 1975, dar și de celebra sintagmă *Bizanț după Bizanț*, a istoricului român Nicoale Iorga: „Σύμφωνα με διασταυρωμένες πληροφορίες η πατρότητα του όρου «λειτουργία μετά τη ΛΏτουργία» ανήκει στον Ion Bria, ο οποίος εμπνεύστηκε από τίτλο έργου του Ρουμάνου ιστορικού Nicolas Jorga «Byzance après Byzance» - «Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο» Αυτό όσον αφορά στον όρο Όσον αφορά όμως στο περιεχόμενο του όρου στηρίχθηκε σε μια σημαντική Διορθόδοξη Διάσκεψη στο Etchmiadzine της Αρμενίας το 1975 με θέμα «Η ομολογία του Χριστού μέσω της λειτουργικής ζωής της Εκκλησίας σήμερα» όπου τονίστηκε ότι η «λειτουργία δεν θα πρέπει να περιορίζεται στην τέλεση μέσα στην Εκκλησία, αλλά θα πρέπει να συνεχίζεται σ' όλες τις διαστάσεις της ζωής των πιστών» (βλ «Reports from the Orthodox Consultation on 'Confessing Christ through the Liturgical Life of the Church Today'», IRM 64 (1975), 417-421) Σημαντική για την ανάπτυξη του θέματος της προέκτασης της λειτουργίας στην καθημερινή ζωή ήταν η συμβολή του Αναστάσιου Γιαννουλάτου (νυν Αρχιεπισκόπου Αλβανίας) στην παραπάνω διάσκεψη αλλά και αργότερα Οι σκέψεις του Αναστάσιου Γιαννουλάτου αποτέλεσαν το πιο αποφασιστικό κέντρισμα για τη διατύπωση και ανάπτυξη του όρου «λειτουργία μετά τη Λειτουργία» από τον Ion Bria Για την κατανόηση και σημασία του όρου βλ Ion Bria, «The liturgy after the Liturgy» Του ιδίου (ed), Martyria /Mission The Witness of the Orthodox Churches Today, WCC, Geneva 1980, σ 66 εξ, όπου στην &σαγωγή κάνει μνεία και για τη Διάσκεψη στο Etchmiadzine και για τον Αναστάσιο Γιαννουλάτο" (Stylianos TSOMPANIDIS, *Λειτουργια Μετα Τη Λειτουργια. Η Συμβολη Τησ Ορθοδοξησ Εκκλησιασ Και Θεολογιασ Στην Κοινη Χριστιανικη Μαρτυρια Για Δικαιοσυνη, Ειρηνη Και Ακεραιοτητα Τησ Δημιουργιασ*, Θεσσαλονικη, 1996, p. 150, nota de subsol 15). Al doilea exemplu îl reprezintă Prof. Petros Vassiliadis. Într-o discuție privată pe care am avut-o cu Prof. Vassiliadis, discuție mediată de platforma online ZOOM, din data de 16.04.2021, acesta a amintit de teza de doctorat a lui Stylianos

faptul că respectiva lucrare în care se aduc acele lămuriri necunoscute până atunci a fost scrisă în limba greacă în 2007, apoi a fost tradusă în limba engleză în 2010 și în limba română în 2013. După traducerea din 2013 a acestei lucrări în limba română, majoritatea îl menționează mai întâi pe PF Yannoulatos ca autor al expresiei, după care amintesc și de rolul Pr. Bria în promovarea conceptului[1202]. Cel puțin în cazul teologiei românești, înainte de publicarea traducerii, îl creditau pe Pr. Bria ca autor[1203] sau cel mult pe teologul francez Boris Bobrinskoy[1204]. Nu fără

Tsompanidis, al cărui coordonator a fost, unde se atribuie paternitatea expresiei Pr. Bria. Mai mult decât atât, Prof. Vassiliadis și-a amintit că la acel moment a avut o discuție cu Pr. Bria, întrebându-l care este istoria acestui concept. Oricum, într-un studiu oficial, prof. Vassiliadis atribuie paternitatea expresiei pr. Bria: „Chapter 3 deals with perhaps the most widespread missiological notion: The „Liturgy after the liturgy". Based on the Florovskian „liturgical-Eucharistic" understanding of the Church, and further elaborating Archbishop Anastasios' missiological views on the liturgical dimension of mission, the late Romanian theologian and priest Ion Bria headed his article „Liturgy after the Liturgy" (probably after the famous phrase *Byzance après Byzance*, launched by one of his compatriots)" (Petros VASSILIADIS, „Introductory remarks", în Petros VASSILIADIS ed., *Orthodox Perspectives on Mission*, p. 9). Cu toate acestea, concluzia noastră rămâne aceeași că expresia a fost folosită prima dată de PF Yannoulatos. Pentru a evita această dilemă, Pr. Bria ar fi trebuit să menționeze în mod direct că el este autorul sintagmei, ceea ce nu a făcut nici măcar în autobiografia sa, despre care știa că se va publica post-mortem.

[1202] „Este bine cunoscut faptul că „liturghia după Liturghie" e o sintagmă formulată de arhiepiscopul Anastasios Yannoulatos al Albaniei, dezvoltată și popularizată de părintele Ion Bria" (Cristian SONEA, *Paradigme misionare*, p. 226).

[1203] „Ion Bria, profesor de teologie ortodoxă şi renumit ecumenist, a cărui memorie o evocăm în cadrul acestui simpozion ştiinţific, a lansat – acum 30 de ani – o teză care a fost folosită după el de mulţi teologi, ca o tipologie a misiunii creştine: „Liturghia după Liturghie". Sintagma a fost preluată şi folosită de mai mulţi" (Prof. univ. dr. Tamás JUHÁSZ, „Happy End sau Happy Begin? Observaţii protestante pe marginea cărţii profesorului Ion Bria „Liturghia după Liturghie", în Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, p. 204); „Pentru a sublinia legătura strânsă între viaţa sacramentală a Bisericii şi misiunea creştină, părintele Bria a introdus conceptul de „Liturghia după Liturghie", concept care în timpul lansării lui a declanşat vii critici din partea unor medii teologice influente atunci" (Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, „Ecleziologia comuniunii şi valenţele ei ecumenice în viziunea Pr. Prof. Dr. Ion Bria", p. 235); „Plecând de la conceptul „apostolatului social", dezvoltat de Patriarhul Justinian, cu limitările inerente unei epoci totalitare, Părintele Bria este creatorul unei formule misionare noi, excepţionale: „Liturghia de după Liturghie" (Pr. Lect. Univ. Dr. David PESTROIU, „Părintele prof. dr. Ion Bria – misionar al Ortodoxiei", în Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, p. 446); „In this context, the phrase „the Liturgy after the Liturgy", coined by a great Romanian missiologist, the late Fr. Prof. Dr. Ion Bria, can be perfectly applied" (David PESTROIU, „Missionary Strategies of Today's Romanian Orthodoxy", în *Acta Missiologiae*, nr. 1/2011, p. 55); „Commenting upon the well-known statement by Orthodox theologian Ion Bria that mission can be seen as „the liturgy after the liturgy"

importanță este și faptul că această mărturie a PF Yannoulatos s-a petrecut după trecerea la cele veșnice ale Pr. Bria din iulie 2002.

Înainte de a trece la receptarea conceptului în diferite consultații și documente ale CMB, dorim să punctăm două realități. Prima dintre ele se referă la ideea fundamentală a conceptului, care nu este nouă ci cu rădăcini patristice. Ceea ce este inovativ rămâne formularea ca atare. Cu toate acestea, este cunoscut faptul că Sfântul Ioan Gură de Aur (347-407) vorbește despre ajutorarea fratelui din afara Bisericii, ceea ce a fost interpretat de teologii moderni ca fiind o altă liturghie[1205], o liturghie a fratelui sau a aproapelui: „Vrei să cinstești trupul lui Hristos? Nu-L trece cu vederea când este dezbrăcat! Nu-L cinsti aici în biserică cu haine de mătase, iar afară Îl lași să degere de frig, că n-are cu ce se îmbrăca! […]. Care e folosul când sfânta masă e plină de potire de aur, iar Hristos piere de foame? Satură-L pe El mai întâi, că-i flămând, și după aceea împodobește-I din belșug și masa Lui! Faci potir de aur, dar nu dai un pahar cu apă rece! Și care-i folosul?”[1206].

(Peter DE MEY, „Mission and Unity: The Common Witness of Separated Churches?”, în Peter DE MEY, Andrew PIERCE, Oliver SCHUEGRAF eds., *Mission and Unity*, p. 44).

[1204] În recenzia volumului omagial al Pr. Ion Bria, publicat la Sibiu în 2010, Pr. Prof. Daniel Buda face o greșeală de interpretare atunci când amintește de articolul semnat de Tamás JUHÁSZ, „Happy End sau Happy Begin? Observaţii protestante pe marginea cărţii profesorului Ion Bria „Liturghia după Liturghie”, unde într-adevăr acesta redă în articol un citat din Prof. Boris Bobrinskoy, citat care se regăsește în cartea Pr. Ion Bria din 1996, *Liturghia după Liturghie. O tipologie a misiunii apostolice și mărturiei creștine azi*. Intenția Prof. Tamás a fost de a arăta că sintagma a fost preluată de teologi cunoscuți, precum Pr. Bobrinskoy, nicidecum că acesta ar fi autorul expresiei: „Tamas's paper focuses on the well known concept of Fr Bria's on “Liturgy after Liturgy”. This concept, which Fr Bria took from the famous Orthodox theologian Boris Bobrinskoi (p. 204), was used in his work in a creative way. It is an extension of the: prayers for unity and ecclesial communion I in daily life. Tamas also discovers the relevance and potential of the “liturgy after liturgy” concept for the social thought of the church” (Daniel BUDA, Recenzie la Nicolae MOȘOIU (coordinator), *The Relevance of Reverend Professor Ion Bria's Work for Contemporary Society and for the Life of the Church. New Directions in the Research of Church Doctrine, Mission, and Unity*, Sibiu, 2010, în *The Ecumenical Review*, nr. 4/2010, p. 433). După dezvăluirile traducerii din anul 2013, Pr. Prof. Daniel Buda și-a revizuit această interpretare. Despre folosirea acestui concept în opera teologului francez, a se vedea: Boris BOBRINSKOY, „Prière du coeur et eucharistie”, în *Persoană și comuniune*, pp. 627-634, în mod special p. 631.

[1205] A se vedea sub-capitolul: Despre „Liturghia de după Liturghie” în învățătura Sfântului Ioan Gură de Aur, în lucrarea: Stelian GOMBOȘ, *Sfânta Euharistie – Taina nemuririi. Rolul ei în creșterea duhovnicească a credincioșilor*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2014, pp. 127-132.

[1206] Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. FECIORU, Colecția Părinți și Scriitori Bisericești, volumul 23, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 584.

În reflecțiile sale, Pr. Bria amintește mereu de aportul Sf. Ioan Gură de Aur[1207], care vede o legătură profundă între viața bisericească și viața din societate. Nu poți să fii bun în biserică și la slujbele Bisericii, iar atunci când trăiești în societate să te comporți fără atitudinea de creștin și de martor al iubirii lui Hristos. Un exemplu pozitiv contemporan al acestei atitudini îl reprezintă Sf. Maria Skobțova din Paris (1891-1945)[1208]. Mai mult decât atât, în lucrările sale vorbește despre *liturghia în afara bisericii* (liturgy outside the church), ceea ce în opinia Pr. Prof. Sonea Cristian poate fi echivalent cu ideea principală a conceptului *liturghie după Liturghie*[1209]. Analizând viața Sfintei Maria Skobțova și

---

[1207] „În locașul Bisericii există un altar pe care se aduce jertfa lui Iisus Hristos, dar în afara Bisericii există numeroase altare pe care credinciosul poate să aducă jertfa iubirii sale. Aceste altare sunt semenii noștri în realitatea lor concretă, față de care noi suntem preoți. Aproapele nostru este un altar, spune Sfântul Ioan Gură de Aur" (Diac. Asist. Ion BRIA, „Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi", p. 81); „We should not forget the social preaching of St. John Chrysostom who reminded the rich and powerful of his time (4th c.) that compassion to the poor is also a sacred liturgy in which human beings are the priests and which in God's sight has an incomparable dignity" (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 48); „It is very interesting to mention in this respect that St John Chrysostom, who shaped the order of the Eucharistie Liturgy ordinarily celebrated by Orthodox, strongly underlined „the sacrament of the brother", namely the spiritual sacrifice, the philanthropy and service which Christians have to offer outside the worship, in public places, on the altar of their neighbour's heart. For him there is a basic coincidence between faith, worship, life and service, therefore the offering on „the second altar" is complementary to the worship at the Holy Table" (Ion BRIA, „The Liturgy after the Liturgy", p. 90); „St John Chrysostom spoke about the liturgy which takes place outside the temple, where the altar raised by the poor people must be reinstated by the Christians. It is the "sacrament of the brother", the brothers of Christ, the poor" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 25); Comunitatea liturghisitoare păstrează cea mai mare putere evanghelistică. Comuniunea nemijlocită cu Hristos Cel euharistie: „Mâncaţi această pâine, beţi acest pahar" este calea de comunicare a Evangheliei. Fiecare liturghie devine spaţiu şi timp pentru trimiterea credincioşilor în lume spre a proclama: „Hristos a înviat!" Aceasta implică extinderea liturghiei euharistice - mutând liturghia din sanctuar în piaţă (Sf. loan Gură de Aur) - într-o varietate de „liturghii": rugăciuni personale, viaţă de familie, bărbaţi şi femei, comunităţi religioase şi seculare, împărtăşirea resurselor, solidaritate cu săracii şi cei aflaţi în suferinţă. întreaga viaţă a creştinilor este văzută ca o mare leitourgia, care relevă dragostea lui Dumnezeu pentru comunitate în sensul ei larg" (Ion BRIA, „Postmodernismul: O chestiune misiologică în curs de dezvoltare", p. 198).

[1208] În limba română, despre viața sa se pot consulta în lucrarea: *Iubirea nebună de aproapele. Viața și învățăturile Maicii Maria Skobțova (1891-1945),* traducere de Diac. Ioan ICĂ JR. și Cornelia ICĂ JR., ediția a II-a, Editura Deisis, Sibiu, 2008; Laurence VARAUT, *Maria Skobțova. Sfântă ortodoxă victimă a nazismului (1891-1945),* Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2017. În limba engleză, se poate consulta: Hélène ARJAKOVSKY-KLÉPININE ed., *Mother Maria Skobtsova: Essential Writings*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2002.

[1209] Fr. Cristian SONEA, „The "Liturgy after the Liturgy" and Deep Solidarity. The Orthodox Understanding of Christian Witness and its Implications for Human Society", în *Mission Studies,* nr. 37/2020, pp. 455-456.

această idee a liturghiei din afara zidurilor bisericii, teologul Michael Plekon amintește că același lucru îl subliniază și conceptul *liturghie după Liturghie*, făcând trimitere la Pr. Ion Bria[1210]. Totuși, nu putem să nu menționăm că în aceeași perspectivă, în primele sale articole, Pr. Bria vorbește despre această continuare a Liturghiei sau despre *liturghia fratelui dincolo de ușa bisericii*. Prima menționare se regăsește în articolul din 1957: „Unirea cu Hristos în cadrul Sfintei Liturghii nu este un act care să nu afecteze viața creștinului în afară de Biserică. Ea trebuie să-și arate roadele dincolo de momentul liturgic și dincolo de ușa Bisericii. Comuniunea cu Hristos, cu semenii noștri, nu se limitează la lăcașul Bisericii și la rugăciunea duminicală, ci ea pătrunde cu puterea ei întreaga viață creștină"[1211]. A doua menționare apare în articolul din anul 1958. Vorbind despre Sfântul Vasile cel Mare, Pr. Bria sublinia această datorie de a începe o nouă liturghie slujind aproapelui: „Când trecem să slujim în afară de biserică, fiindcă există o liturghie pe care o săvârșim cu faptele noastre dincolo de ușa bisericii, îl avem ca patron și sprijin pe Sf. Vasile - Păstorul"[1212]. A treia menționare o regăsim în studiul din 1959, unde sesizăm că Pr. Bria a înțeles această continuare a Liturghiei în modul cum se împlineau agapele din primele secole: „Viața de comuniune nu se oprește numai la liturghie și la locașul Bisericii, ci se desfășoară pe întreg câmpul vieții […]. Iubirea din Biserică trebuie continuată dincolo de zidurile ei: mila păcii, jertfa laudei trebuiesc aduse și în afară de ea […]. Această prelungire și permanentizare a jertfei s-a realizat în chip văzut, sub forma vieții comunitare din agapele Bisericii primare. Agapa ne arată că împărtășania este pentru creștini nu numai centrul vieții spirituale, dar și al celei colective, că ea naște comunitatea

[1210] „Reading her essays, one is struck by her classic sense of the centrality of the scriptures, the Eucharist, and prayer in her life and in all her activities. But she also saw the need to pray and celebrate the liturgy, the "sacrament of the brother/sister," well beyond the daily cycle of services in the hostel chapel. To be sure, she often was absent from morning prayer, but where was she? She was scavenging the greengrocers, butchers, and other food wholesalers at Les Hailes, all to feed the residents of her hostels. As she puts it in "Types of Religious Lives" and other essays, this is authentic Gospel Christianity. To feed the hungry, listen to the sad and anxious, to find jobs and lodging for the desperate - this was "the liturgy outside the church-building," what Ion Bria would call the "liturgy after the liturgy," echoing St. John Chrysostom" (Michael PLEKON, „Mother Maria Skobtsova (1891-1945)", în John WITTE JR. and Frank S. ALEXANDER eds., *The Teachings of Modern Christianity. On Law, Politics, and Human Nature*, volume 1, Columbia University Press, New York, 2006, p. 656).

[1211] Magistrand Ion BRIA, „Aspectul dogmatic al Sfintei Liturghii", în *Ortodoxia*, nr. 3/1957, p. 427.

[1212] Ion BRIA, „Teolog și Teologie", în *Glasul Bisericii*, nr. 1-2/1958, p. 171.

creștină”[1213]. Toate aceste articole care vorbesc despre continuare liturghiei în afara Bisericii, ceea ce dorește să sublinieze și conceptul *liturghie după Liturghie*, au fost publicat de Pr. Bria în perioada anilor 1957-1959, cu mult timp înainte de consultația de la Etchmiadzine din 1975. Concluzia este aceasta că ideea conceptului o regăsim și în teologia Pr. Bria de început, nu însă și formularea ca atare.

A doua realitate ne obligă să recunoaștem meritul Pr. Bria de promotor al acestei expresii, precum și rolul său în explicarea teologiei conceptului din perspectivă ortodoxă. Nu putem să trecem cu vederea că din anul 1963, atunci când se presupune că PF Yannoulatos a folosit-o prima dată, până în 1975, această expresie nu și-a găsit locul în studiile sale. Aici ridicăm o ipoteză care poate fi susținută până la un punct, anume că astăzi vorbim despre acest concept tocmai pentru faptul că Pr. Bria și-a dat seama de valoarea lui, folosindu-l frecvent în diferite studii și consultații. Dacă nu era intervenția Pr. Bria, expresia *liturghie după Liturghie* rămânea la fel de cunoscută ca și în perioada anilor 1963-1975. Am amintit deja de cele trei publicații care conțin în titlu expresia *liturghie după Liturghie* (un studiu publicat în 1978[1214] și două cărți publicate în limbile engleză și română, în 1996). În diferite lucrări, regăsim anumite capitole intitulate cu acest titlul, *liturghie după Liturghie*, ceea ce a ajutat la receptarea conceptului[1215]. Tot

---

[1213] Ion BRIA, „Aspectul comunitar al dumnezeieștii Euharistii”, în *Studii Teologice*, nr. 7-8/1959, p. 427.

[1214] Articolul Pr. BRIA, „The liturgy after the Liturgy”, publicat pentru prima dată în *International Review of Mission*, nr. 265/1978, pp. 86-90, va fi republicat în mai multe lucrări de circulație ecumenică: Ion BRIA ed., *Martyria/Mission: The Witness of the Orthodox Churches Today*, WCC, Geneva, 1980, pp. 213-218; Max THURIAN and Geoffrey WAINWRIGHT eds., *Baptism and Eucharist. Ecumenical Convergence in Celebration*, Faith and Order Paper No. 117, World Council of Churches, Wm. B. Eerdmans, Geneva, Grand Rapids, 1983, pp. 213-218; Gennadios LIMOURIS comp., *Orthodox Visions of Ecumenism. Statements, Messages and Reports on the Ecumenical Movement, 1902-1992*, WCC Publications, Geneva, 1994, pp. 216-220; Michael KINNAMON and Brian E. COPE eds., *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices*, WCC Publications, Geneva, 1997, third printing, 2006, pp. 365-368; Michael KINNAMON ed., *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices*, WCC Publications, Geneva, ^{2}2016, pp. 285-287. De asemenea, un articol al Pr. Ion Bria intitulat cu același titlu se regăsește în volumul editat de teologul Petros VASSILIADIS, intitulat *Orthodox Perspectives on Mission*, Edinburgh Centenary Series, volume 17, Regnum Books International, Oxford, 2013, pp. 46-59, însă este un subcapitol preluat din lucrarea Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy. Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, pp.19-35.

[1215] Oferim două exemple importante: M.A. Costa DE BEAUREGARD, Ion BRIA, Théologue DE FOUCAULD eds., *L'Orthodoxie: Hier-Demain*, pp. 232-240; Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, pp. 38-46.

în aceeași notă, oferim un exemplu clar, anume *Dicționarul Mișcării Ecumenice*, publicat până în acest moment în două ediții, prima în anul 1991 și a doua în 2002. În prima ediția nu regăsim acest concept[1216], în schimb în ediția din 2002, Pr. Bria dedică câteva pagini explicării acestuia[1217]. Menționarea expresiei în acest dicționar nu înseamnă altceva decât receptarea la nivel ecumenic datorită efortului Pr. Ion Bria[1218], mai ales că sintagma a fost comentată și folosită de unii teologi fără să se amintească de autorul sau de promotorul ei[1219].

[1216] Nicholas LOSSKY, José Miguez BONINO, John POBEE, Tom F. STRANSKY, Geoffrey WAINWRIGHT, Pauline WEBB eds., *Dictionary of the Ecumenical Movement*, WCC Publications, Geneva, 1991.

[1217] Nicholas LOSSKY, José Miguez BONINO, John POBEE, Tom F. STRANSKY, Geoffrey WAINWRIGHT, Pauline WEBB eds., *Dictionary of the Ecumenical Movement*, WCC Publications, Geneva, [2]2002, pp. 705-706.

[1218] În limba franceză, Pr. Bria amintește de acest concept într-un dicționar la care a fost unul dintre editorii principali: Ion BRIA, „Liturgie et mission", în Ion BRIA, Philippe CHANSON, Jacques GADILLE, Marc SPINDLER eds., *Dictionnaire oecuménique de missiologie*, pp. 190-193. Nu putem însă să nu remarcăm că în *Dicționarul de Teologie Ortodoxă* publicat în limba română în 2019, acest concept nu este amintit sau explicat. Apreciem că în *Nota introductivă* se amintește de Pr. Bria și Dicționarul publicat în 1981 și în 1994, însă credem că în memoria Pr. Bria conceptul *liturghie după Liturghie* ar fi trebuit menționat. Sperăm să fie doar o simplă greșeală a autorilor și nu o decizie clară de a nu menționa conceptul: „Proiectul teologic al unui *Dicționar de Teologie Ortodoxă* în Patriarhia Română nu este nou; el a fost onorat în condițiile dificile ale perioadei comuniste de către un singur autor: părintele profesor Ion Bria (1929-2002), la dimensiunile și posibilitățile editoriale din acea vreme. *Dicționarul de Teologie Ortodoxă* editat acum la Editura *BASILICA* poartă amprenta viziunii dinamice și misionare a Bisericii noastre" (Pr. Prof. Dr. Ștefan BUCHIU, Pr. Prof. Dr. Ioan TULCAN coord., *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura Basilica, București, 2019, p. 7).

[1219] Oferim câteva exemple, unde nu este amintit nici Pr. Ion Bria, nici PF Anastasios Yannoulatos: Myra BLYTH, „Liturgy after the Liturgy. An Ecumenical Perspective", în *The Ecumenical Review*, nr. 1/1992, pp. 73-79; Irina von SCHLIPPE, „The Liturgy after the Liturgy", disponibil online la următoarea adresă de web: https://incommunion.org/2008/08/02/the-liturgy-after-the-liturgy/, accesat la data de 07.07.2021, ora 17:49; Athanasios N. PAPATHANASIOU, „The Church as Mission. Fr Alexander Schmemann's Liturgical Theology Revisited", în *Proche-Orient Chrétien*, nr. 60/2010, pp. 6–41. Într-un alt articol, publicat în anul 2011, teologul Papathanasiou amintește și de PF Yannoulatos și de Pr. Bria: „The formula "liturgy after the Liturgy" was first articulated by Anastasios Yannoulatos in 1975 in Etchmiadzine, Armenia, and since then, along with the valuable contribution of Ion Bria, has become an established phrase that is used often in the *IRM*" (Athanasios N. PAPATHANASIOU, „Tradition as Impulse for Renewal and Witness: Introducing Orthodox Missiology in the *IRM*", p. 209).

3.3.3.2. Teologia conceptului liturghie după Liturghie

Din punctul nostru de vedere, trebuie să recunoaștem meritul Pr. Prof. Ion Bria de a explica acest concept din perspectivă ortodoxă. De fapt, sintagma asumată și folosită astăzi la nivel ecumenic, este un răspuns al poziției ortodoxe cu referire la relația dintre eclesiologie și misiologie atunci când partenerii din CMB au cerut să li se explice viziunea misonară ortodoxă[1220]. Altfel spus, conform cercetării noastre, pentru înțelegerea ortodoxă acest concept definește cel mai clar relația dintre misiune și Biserică, dintre misiologie și eclesiologie[1221]. Misiunea ca o nouă *liturghie* nu se poate manifesta fără referință la Biserică[1222]. În următoarele rânduri vom explica care este teologia acestei expresii, așa cum a fost gândită de Pr. Bria[1223], dar și comentată de teologii de ieri și de azi[1224].

[1220] „The idea of the „liturgy after the liturgy" emerged in the mid-1970s in ecumenical discussions of how the theology of mission (missiology) and the theology of the church (ecclesiology) are related" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 19); „Noţiunea Liturghie după Liturghie apare în vocabularul Consiliului Ecumenic al Bisericilor (WCC) la începutul anilor '70, în contextul unui studiu despre raportul dintre eclesiologie şi misiologie" (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 17).

[1221] „The rediscovery of this ecclesiology of communion is at the centre of the typology of the "liturgy after the liturgy". Stimulated to clarify their missiology ecumenically, the Orthodox felt the need also to renew their ecclesiology, to recapture lost or forgotten dimensions of the doctrine of the church, the witnessing people of God in the world created by God. The essential connection must be maintained between ecclesiology and missiology, between the proclamation of basileia and the building up of the body of Christ in history as sacrament of the kingdom" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 26).

[1222] „After many years of Orthodox involvement in ecumenical discussions on mission, notions rooted in Orthodox ecclesiology, such as "the liturgy after the liturgy," have come into our bloodstream. The role of the *IRM* in the transmission of Orthodox mission thinking and practice, such as this early article by Professor Bria, helped set us on a path towards a more trinitarian and incarnational understanding of mission, and towards emphases such as keeping together the koinonia of the eucharistic community with the community's participation in the Spirit's activity in transforming the world" (Ana LANGERAK, „A Personal Tribute to the *International Review of Mission*", p. 193).

[1223] „Introducerea în contextul misionar actual a temei „Liturghiei după Liturghie", cu un profund impact dinamic, înnoitor și duhovnicesc asupra vieții parohiale și biseric ești în general, reprezintă probabil apogeul contribuției sale la relația dintre eclesiologie și practica ortodoxă" (Drd. Sorinel PĂTCAȘ, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*, p. 72).

[1224] În afară de teologii pe care o să-i folosim mai jos, amintim și alți teologi care au analizat acest concept, făcând doar trimitere la lucrările lor și la paginile unde este regăsit conceptul: James STAMOOLIS, „Eastern Orthodox Mission Theology", p. 60; Ross LANGMEAD, *The Word Made Flesh*, p. 259; Bishop Kallistos WARE, „Unity and Mission", Hildo BOS ed., *The Bond of Unity*, p. 86; Stephen B. BEVANS, Roger P.

SCHROEDER, *Constants in context. A theology of Mission for Today*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2004, p. 295; Birgitta LARSSON and Emilio CASTRO, „From Missions to Mission", p. 136; Ninna Edgardg BECKMAN, „The theology of gathering and sending: a challenge from feminist Liturgy", în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 2/2006, p. 159; David PESTROIU, „Aspecte misionare actuale privind Sfânta Liturghie", în *Altarul Reîntregirii*, nr. 1/2009, p. 138; Dary BALIA and Kirsteen KIM eds., *Witnessing to Christ Today*, p. 26; Pr. lect. Dr. David PESTROIU, *Liturghie și Misiune*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2011, p. 130; Tamara GRDZELIDZE, „Ecumenism, Orthodoxy and", în John Anthony MCGUCKIN ed., *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, volume I, A-M, Blackwell Publishing, United Kingdom, 2011, p. 211; Dr Dana L. ROBERT, „Plenary 1: Mission in long perspective. Keynote address", în Kirsteen KIM and Andrew ANDERSON eds., *Edinburgh 2010. Mission Today and Tomorrow*, Regnum Books International, Oxford, 2011, p. 64; Vladimir UBEIVOLC, *Rethinking Missio Dei among Evangelical Churches in an Eastern European Orthodox Context*, pp. 136-137; Robert SCHREITER, „The Emergence of reconciliation as a Paradigm of Mission: Dimensions, Levels, and Characteristics", în Robert SCHREITER and Knud JØRGENSEN eds., *Mission as Ministry of Reconciliation*, Edinburgh Centenary Series, volume 16, Regnum Books International, Oxford, 2013, pp. 27-28; Scott W. SUNQUIST, *Understanding Christian Mission. Participation in Suffering and Glory*, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 2013, p. 283; Simon CRISP, „Orthodox Perspectives on Bible and Mission", în Pauline HOGGARTH, Fergus MACDONALD, Bill MITCHELL and Knud JØRGENSEN eds., *Bible in Mission*, Edinburgh Centenary Series, volume 18, Regnum Books International, Oxford, 2013, p. 129; Carlos HAM, „Unity in Mission. Evangelism and Diakonia. Towards Fulness of Life", în John GIBAUT and Knud JØRGENSEN eds., *Called to Unity for the Sake of Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 25, Regnum Books International, Oxford, 2014, p. 239; Godfrey O'DONELL, „Ecumenical implications of the orthodox understanding of worship and liturgy", în Pantelis KALAITZIDIS, Thomas FITZGERALD, Cyril HOVORUN, Aikaterini PEKRIDOU, Nikolaos ASPROULIS, Guy LIAGRE, Dietrich WERNER eds., *Orthodox Handbook on Ecumenism*, p. 631; Fr. John NJOROGE, „Common mission as a task for Orthodox involvement in ecumenism", în Pantelis KALAITZIDIS, Thomas FITZGERALD, Cyril HOVORUN, Aikaterini PEKRIDOU, Nikolaos ASPROULIS, Guy LIAGRE, Dietrich WERNER eds., *Orthodox Handbook on Ecumenism*, p. 685; Razvan PORUMB, *Orthodoxy and Ecumenism*, p. 93; Grant WHITE, „The Liturgy after the Liturgy and Mystagogy: Orthodox Responses to the Common Call", în Rose DOWSETT, Isabel PHIRI, Dough BIRDSALL, Dawitt Olika TERFASSA, Hwa YUNG and Knud JØRGENSEN eds., *Evangelism and Diakonia in Context*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 32, Regnum Books International, Oxford, 2015, p. 101; Eric George TOSI, *Koinonic Evangelism: A Case Study of the Theology and Practice of Evangelism as Practiced in Three Parishes of the Orthodox Church in America*, PhD Thesis, Faculty of the University of Trinity College and Toronto School of Theology, 2015, p. 30, pp. 43-44, p. 46, p. 115; Stelian TOFANĂ, „The Orthodox Understanding if Spiritual Transformation", în Mark OXBROW and Tim GRASS eds., *The Mission of God*, p. 191; Graham Gerald MCGEOCH, *Liberating Ecumenism*, pp. 116-117; Nindyo SASONGKO, „A Mennonite Appreciation of the Eucharistic Theology of the Eastern Orthodox Tradition", în *Gema Teologi*, nr. 1/2015, p. 105; Benjamin CONNER, „Discipleship", în Kenneth R. ROSS, Jooseop KEUM, Kyriaki AVTZI and Roderick R. HEWITT eds., *Ecumenical Missiology*, p. 255; Ruth A. MEYERS, „Worship", p. 186; Dana L. ROBERT, „Orthodoxy and Humanitarianism: Realities, Resources, and Future Research", în *The Review of Faith and International Affairs*, nr. 1/2016, p. 63; Pr. Ioan BĂDILIȚĂ,

Prima observație are în vedere grafia sintagmei. Majoritatea teologilor și inclusiv Pr. Bria, fac o deosebire între *Liturghie*, actul bisericesc scris cu literă majusculă și *liturghie*, comportamentul după participarea la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie, scris cu literă minusculă. Expresia ar putea fi lărgită în felul următor: „liturghie după Sfânta Liturghie sau după Dumnezeiasca Liturghie”. În cercetarea noastră am păstrat această redare tocmai pentru a face o diferență de conținut între prima Liturghie (*Sfânta Liturghie*) și a doua liturghie (*liturghia aproapelui*). De fapt, aceasta este și prima ideea pe care vrem să o explicăm, anume că sintagma vorbește mai întâi de Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie, săvârșită de către episcop sau preot, cu participarea membrilor unei comunități parohiale sau locale. A doua liturghie despre care amintește conceptul nu este altceva decât rezultatul primei Liturghii, o prelungire a acesteia[1225]. În consecință, Pr. Bria ne

Dumnezeiasca Liturghie, misiune eclezială și mărturisire de credință, Doxologia, Iași, 2016, p. 24; Drd. Ștefan PINTEA, *Misiunea lui Hristos – misiunea noastră. Fundamentele hristologice ale misiunii creștine*, p. 260; Razvan PORUMB, „Orthodoxy in Engagement with the ‘Outer’ World. The Dynamic of the ‘Inward-Outward‘ Cycle”, in *Religions*, nr. 8/2017, pp. 14-15; Michael PLEKON, *The World as Sacrament: An Ecumenical Path toward a Worldly Spirituality*, Liturgical Press, Collegeville, 2017, pp. 233-252l; Iuliu-Marius MORARIU, „A Romanian Contribution to Contemporary Ecumenism: Father Ion Bria: 1929–2002”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1-2/2019, p. 215; Antony Maria FREISHYN-CHIROVSKY, *A Liturgical Approach to Ecumenism: An Examination of Ion Bria's Liturgy after the Liturgy and a Proposal to Widen His Approach*, MA Thesis, Institute of Orthodox Christian Studies/Cambridge Theological Federation, Cambridge, 2019, p. 10.

[1225] „The liturgy of the Eucharist is very important to an Orthodox understanding of mission. Liturgy is always the entrance into the presence of the triune God and always ends with the community being sent forth in God’s name to transform the world in God’s image. Mission is thus conceived as the ”the liturgy after the liturgy”, the natural consequence of entering into the divine presence in worship” (Francis Anekwe OBORJI, *Concepts of Mission. The Evolution of Contemporary Missiology,* Orbi Books, Maryknoll, New York, 2006, p. 81); „The Orthodox generally understand the church in terms of coming together (i.e. as the eschatological synaxis of the people of God in his Kingdom) with mission coming only as a consequence of it, as a Liturgy after the liturgy, and the faithful going forth in peace (in mission) only after they had experienced as a glimpse and foretaste the eschatological Kingdom of God in their Eucharistic liturgical service” (Petros VASSILIADIS, „A Theology of Mission from an Orthodox Perspective”, p. 158); „The ‘Liturgy after the Liturgy’ is a central part of that missionary work. Fr Ion Bria considers that the missionary dimension of the liturgy continues after the community leaves the services as an extension of the liturgy itself” (Eric George TOSI, „‘Our favourite task’: Equipping the saints from an Orthodox perspective”, în Stephen BEVANS, Teresa CHAI, Nelson JENNINGS, Knud JØRGENSEN and Dietrich WERNER eds., *Reflecting on and Equipping for Christian Mission,* Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 27, Regnum Books International, Oxford, 2015, p. 109); „Des théologiens orthodoxes contemporains ont beaucoup insisté sur cet aspect de présence plénière de l’Église dans la mission. Anastase Yannoulatos et Ion Bria aiment

lămurește de la început că legătura dintre cele două liturghii – Liturghia euharistică și liturghia aproapelui – este una organică[1226]. Mai mult decât atât, pentru a sublinia această legătură, ambele experiențe poartă aceeași denumire, de *liturghie*, păstrând totuși o diferență de conținut și de finalitate. În ceea ce privește a doua liturghie, aceasta se manifestă după încheierea primei Liturghii, idee transmisă prin prepoziția *după*, care presupune o relație de cauzalitate dintre cele două liturghii[1227].

Dacă revenim la intenția inițială a formulării conceptului, amintim reproșurile la adresa Bisericii Ortodoxe în general că este centrată pe viața liturgică, nefiind interesată de dimensiunea socială a vieții și a societății[1228]. În dorința de a răspunde la aceste acuze, în urma consultațiilor inter-ortodoxe de care am amintit deja (Cernica 1974, Etchmiadzine 1975, New Valamo 1977), s-a oficializat acest concept care de la început a dorit să unească dimensiunea spirituală a vieții cu cea materială sau socială. Ieșirea din izolaționalismul[1229] sau escapismul liturgic[1230], teologii ortodocși le-au depășit prin reconsiderarea misiunii ca

se référer à la mission comme à la liturgie après la liturgie; le témoignage apostolique de l'Église entière dans le monde, par le ministère de chacun des fidèles du Christ, prolonge naturellement la célébration eucharistique" (Christophe D'ALOISO, *Institutions ecclésiales et ministères chez Nicolas Afanassieff*, p. 319).

[1226] „Parohia este trimisă prin acel „Cu pace să ieșim întru numele Domnului" să practice în lume o altă formă de „liturghie", care nu este repetarea celei euharistice, dar care este urmarea acesteia" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 319); „Credincioşii simt astfel trimişi să practice în mijlocul comunităţii din care fac parte o altă formă de liturghie, care nu este repetarea celei euharistice, ci urmarea, prelungirea acesteia" (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 231).

[1227] „We note that the very use of the preposition "after" suggests the idea of an effect following a cause. Thus, the liturgy of the brother becomes the effect or the consequence of the eucharistic Liturgy. The connection between the two is not optional, but necessary, at least for those who can take part in the Eucharist" (Fr. Cristian SONEA, „The "Liturgy after the Liturgy" and Deep Solidarity. The Orthodox Understanding of Christian Witness and Its Implications for Human Society", p. 458).

[1228] De exemplu, la Nairobi 1975, se vorbește despre această nevoie ca Bisericile să se implice în viața socială după experiența liturgică: „At the centre of the learning experience in the Church stands worship and the liturgy. This is the joyous expression of the Christian's dependence on God and Christ's presence in the life of his community. We must constantly examine church practices to see if they divorce liturgy from life" (David M. PATON ed., *Breaking Barriers*, p. 91).

[1229] „Liturghia după Liturghie a vrut să răspundă acelora care pretindeau că deţin definiţii absolute ale Ortodoxiei, exclamând că pericolul izolaţionismului liturgic este inerent însăşi naturii Ortodoxiei" (Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, p. 34).

[1230] „The eucharistic liturgy is not an escape into an inner realm of prayer, a pious turning away from social realities; rather, it calls and sends the faithfel to celebrate "the

o nouă liturghie, pornind de la viziunea Sf. Ioan Gură de Aur, care a vorbit de taina aproapelui și de altarul inimii. Pr. Bria a anticipat unele critici la adresa conceptului și a amintit că inclusiv cel care este considerat autorul Sfintei Liturghii a optat să numească ajutorarea aproapelui ca o a doua liturghie[1231]. În cazul Bisericii Ortodoxe Române, care a avut parte de experiența comunismului, Pr. Bria crede că am moștenit mentalitatea prin care Biserica se ocupa de dimensiunea duhovnicească sau spirituală, iar statul de activitatea socială publică[1232]. În felul acesta, unele critici ale sintagmei fac referire tocmai la această paradigmă moștenită, care separă în mod evident cele două realități[1233]. Așa cum am arătat deja, intenția pentru care acest concept a fost alcătuit a avut în vedere depășirea respectivei paradigme, Biserica având și o vocație misionară sau socială[1234].

sacrament of the brother" outside the temple in the public marketplace, where the cries of the poor and marginalized are heard" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 20);

[1231] „It is very interesting to mention in this respect that St John Chrysostom, who shaped the order of the Eucharistie Liturgy ordinarily celebrated by Orthodox, strongly underlined „the sacrament of the brother", namely the spiritual sacrifice, the philanthropy and service which Christians have to offer outside the worship, in public places, on the altar of their neighbour's heart. For him there is a basic coincidence between faith, worship, life and service, therefore the offering on „the second altar" is complementary to the worship at the Holy Table" (Ion BRIA, „The Liturgy after the Liturgy", p. 90).

[1232] „The atheist authorities were quite unwilling to accept any form of transfer of the gospel from the personal sphere to the public arena. Th is created a major missionary difficulty for the Orthodox Church, given its understanding of the church as communion, liturgy as the action of the people (the laos) and witness as "liturgy after the liturgy" (Ion BRIA, *Romania Orthodox Identity at a Crossroads of Europe*, p. 23).

[1233] „Conceptul a fost criticat de profesorii de pastorală şi sectologie din Bucureşti, care se confruntă cu confuzia dintre misiologie, pastorală şi sectologie, neştiind ce să pună, ca ortodocşi, sub noţiunea de misiune şi de evanghelizare. Pentru ei, Liturghia după liturghie se referă la acţiunea socială, publică, filantropică, umanitară, ce revine instituţiilor seculare, pe când Biserica Ortodoxă preferă calea rugăciunii, meditaţiei, ascezei, cultului" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Al doilea botez*, p. 149).

[1234] „Ortodoxia a făcut o legătură directă între liturghie şi acţiunea socială a Bisericii. Liturghia înseamnă o acțiune publică, un serviciu comun care prin natura sa se răsfrânge dincolo de locaşul de cult" (Pr. Prof. dr. Ion BRIA, „Contribuții ortodoxe la teologia ecumenică de azi", p. 361); „Eucharist is the source of Church life and mission, the inner stimulus which motivated the community for mission. Thus the Liturgy must not be a closed event limited to the celebration in the church and to the nominal members of the Church; it has to be continued in the lives of the faithful in all dimensions of life. One cannot separate Liturgy and life, therefore there is a "liturgy" after Liturgy" (Prof. Ion BRIA, „Introduction", p. 10); „The dismissal of the faithful at the end of the liturgy with the words "Go forth in peace!" does not mean that the liturgy is over, but that it is transposed into another form in which it continues, in the inner worship of the heart, in a life immersed in the daily life of human society. It is high time

Dacă despre Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie și despre Sf. Euharistie am vorbit deja, ne rămâne să explicăm ce înțelege Pr. Bria prin a doua liturghie. Misiunea ca o nouă *liturghie* poartă diferite numiri sau activități, dintre care cele mai cunoscute sunt următoarele: mărturie creștină sau evanghelică[1235], diaconie socială[1236], etică socială[1237], slujire socială[1238], slujirea lumii[1239], educație[1240], solidaritate[1241], vindecarea relațiilor[1242], ucenicie[1243], iubire practică[1244], activism ecologic[1245] etc.

---

we overcame the very real temptation to make an absolute distinction between a spiritual life and a secular life" (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 43); „Liturghia trebuie să nu fie un eveniment închis, limitat la celebrarea în biserică şi la membrii nominali ai bisericii; trebuie să fie continuată în vieţile credincioşilor în toate dimensiunile vieţii. Liturghia şi viaţa nu pot fi separate" (Ion BRIA, „Misiune și secularizare în Europa", pp. 136-137).

[1235] Lect. Dr. Cristinel IOJA, *Dogmatică şi dogmatişti*, p. 205.

[1236] „The "liturgy after the liturgy" is diakonia. Diakonia as the Church's ministry of sharing, healing and reconciliation is of the very nature of the Church. It demands of individuals and churches a giving which comes not out of what they have, but what they are" (David GILL ed., *Gathered for Life*, p. 62). A se vedea și: Pr. dr. Adrian BOLDIȘOR, *Ortodoxia ieri, azi, mâine. Teme intercreştine şi interreligioase pentru secolul XXI*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2019, p. 148.

[1237] „The Liturgy after the Liturgy" is an invitation to the eucharistie assembly to continue in mission beyond the worship in time and space and to take a stand in matters of social ethics and other realms of public life" (Ion BRIA, „Evangelism, proselytism, and religious freedom in Romania: an Orthodox point of view", p. 181);

[1238] Stylianos C. TSOMPANIDIS, „Orthodox participation in the ecumenical movement – a detailed historical survey", în Pantelis KALAITZIDIS, Thomas FITZGERALD, Cyril HOVORUN, Aikaterini PEKRIDOU, Nikolaos ASPROULIS, Guy LIAGRE, Dietrich WERNER eds., *Orthodox Handbook on Ecumenism*, pp. 107-108.

[1239] Craig OTT, Stephen J. STRAUSS, Timothy C. TENNENT, *Encountering Theology of Mission. Biblical Foundations, Historical Developments, and Contemporary Issues*, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 2010, p. 83; Craig OTT, „Introduction", p. xxviii; Nicolae MOȘOIU, „Ortodoxia în comunitatea ecumenică. Izolaționism sau „sobornicitate deschisă"?", în Vasile STANCIU, Paul SILADI eds., *Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul*, vol. I, Presa Universitară Clujeană, 2019, pp. 350-351.

[1240] Petros VASSILIADES, „Contextuality and Catholicity: The Task of Orthodox Theology in Ecumenical Theological Education", p. 43; Lect. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI, „The Liturgy After The Liturgy": The Basic Principle in Rediscovering the Valences of the Orthodox Mission", în Pr. Prof. Dr. Pavel AUREL, Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, Lect. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI eds., *Making Mission from the Model of Christ. The specificity of Orthodoxy and Ecumenism today*, p. 299; Lect. Univ. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI, „Rolul parohiei în realizarea misiunii Bisericii. Contribuția Pr. prof. Ion Bria (1929-2002)", p. 338.

[1241] Fr. Cristian SONEA, „The "Liturgy after the Liturgy" and Deep Solidarity. The Orthodox Understanding of Christian Witness and Its Implications for Human Society", p. 451.

[1242] Luis N. RIVERA-PAGAN ed., *God in Your Grace*, p. 149.

Dacă Sf. Liturghie este săvârșită de episcop sau de preot, recunoscuți în mod canonic, a doua liturghie este vocația tuturor membrilor Bisericii. Această liturghie a preoției comune nu este repetarea celei euharistice, ci urmare a acesteia[1246]. Având în vedere diversitatea problemelor sociale cu care se confruntă societatea, pr. Bria consideră că fiecare Biserică locală are responsabilitatea de a propune noi forme de „liturghii" sau de slujiri[1247]. Aici intervine rolul Bisericii locale și al parohiei[1248], despre

---

[1243] Risto JUKKO and Jooseop KEUM ed., *Moving in the Spirit*, p. 188.

[1244] Vorbind despre proiectul IMPACT al Fundației *Noi Orizonturi*, implementat în România, Dana Bates crede că este un exemplu de aplicare a conceptului *liturghie după Liturghie,* un model de iubire a aproapelui și a lumii: „IMPACT was born and developed in Romania, which is critical to its success in other developing contexts. It was developed from 2002 in the challenging context of the Jiu Valley and evolved in dialogue with the local assets and challenges of the post-communist legacy: particularly low social capital and learned helplessness […] IMPACT is, to use the terms of Stăniloae's disciple Ion Bria, a 'liturgy after the liturgy', a way to live out practical love or service in the world" (Dana BATES, „Christianity with and for the Younger Generation: A Case Study in Orthodox Youth Mission", în Corneliu CONSTANTINEANU, Marcel Valentin MĂCELARU, Anne-Marie KOOL and Mihai HIMCINSCHI eds., *Mission in Central and Eastern Europe*, pp. 182-183).

[1245] „The Liturgy after the Liturgy (Eco-Activism). „The expression, "liturgy after Liturgy" designates the relationship between worship and social justice, including ecological issues. "liturgy after liturgy" commands that Christians exercise their natural priesthood through a eucharistie and ascetic life: give thanks for creation, sanctify it, consume it properly, respectfully, and in moderation through fasting. Such an attitude, of course, is informed and empowered by the Liturgy proper. Our attitude toward creation should be as toward the Eucharist, which we handle attentively so that no minuscule crumb would fall and be trampled upon or wasted. We should have the same care for all the fragments of creation and thus put a stop to our wasteful and careless attitudes, which have caused and perpetuate the present ecological crisis" (Radu BORDEIANU, *Dumitru Staniloae: An Ecumenical Ecclesiology,* p. 58).

[1246] „Dincolo de templu și de curtea Bisericii, creștinii devin ei înșiși preoți la „altarul" fratelui, cum spune Sf. Ioan Hrisostom, ca să ducă acolo în cetate bucuria și lumina primite în Biserică. Liturghia după liturghie este această extindere a harului la cei din afară" (Pr. Prof. Ion BRIA, „1995: Ocazie istorică pentru Patriarhia Română", p. 3); „Ce fac oamenii între două duminici? O altă formă de „liturghie": misiune în care creștinii sunt „preoți". Pentru credincios există două altare: unul la Biserică și altul în piață, în uzină, pe câmp, în spital unde el este „preotul", la care aduce jertfe duhovnicești" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Strategia misionară a Bisericii (II)", în *Iisus Biruitorul,* nr. 23-24/1998, f. p.). Tot în acest sens, teologul Dumitru Megheșan afirma: „Liturghia presupune şi Liturghia noastră, o liturghie a celor ce nu sunt în altar. E liturghia din afara Bisericii, apoi din pridvor şi din naosul ei, chemată să se eternizeze în Liturghia ce se petrece în Sfântul Altar [...]. Părintele Bria merge mai departe pe firul acestei argumentări şi vorbeşte de o biserică în afara zidurilor acesteia care celebrează o Liturghie, după Liturghie" (Dumitru MEGHEȘAN, „Teologia ca dar a lui Dumnezeu şi răspunsul nostru la acest dar în viziunea Pr. Prof. Dr. Ion Bria", în Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan TULCAN, Conf. Univ. Dr. Cristinel IOJA coord., *Omagiu,* p. 152).

[1247] „To respond to the missionary and pastoral needs of the faithful, each local church has the responsibility to modify, expand and propose new "liturgies" and new

care am discutat în capitolul al II-lea, dar și al preoților și al valorizării darurilor laicilor[1249]. Din perspectiva Pr. Bria, această a doua liturghie primește autoritate prin relația cu Sfânta Liturghie și prin trimiterea liturgică de la finalul sfintei slujbe[1250]. Pentru Pr. Bria, Biserica care se roagă (*ecclesia orans*) devine Biserica care lucrează (*ecclesia militants*)[1251]. Între cele două duminici, creștinii sunt rugați și îndemnați să liturghisească pe altarul inimii[1252], altarul din afara bisericii, și să ducă mai departe vestea cea bună a Împărăției lui Dumnezeu[1253]. Reîntoarcerea

---

forms of "diakonia" after the eucharistic liturgy, thus showing a liturgical attitude in all areas of human life" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, pp. 86-87).

[1248] „Every Orthodox church is a local church, and at the same time possesses a universal character in her catholicity. In other words, a local church in the Orthodox tradition is basically identified with the Eucharistic community of a given place. This is why, according to Archbishop Anastasios, and later Fr Bria, the „liturgy after the liturgy" starts with Eucharistic worship" (Kosmas (John) Ngige NJOROGE, „Incarnation as a Mode of Orthodox Mission: Intercultural Orthodox Mission – Imposing Culture and Inculturation", în Petros VASSILIADIS ed., *Orthodox Perspectives on Mission*, p. 249).

[1249] „Există o „liturghie după liturghie", liturghia fiecărui membru botezat care primeşte nu numai consacrarea spre misiune - în taina Mirungerii - ci şi Euharistia, ca „pâine a pelerinilor" (Ion BRIA, „Unitate şi misiune din perspectiva Bisericii locale: un punct de vedere ortodox", p. 122).

[1250] „Nourished by the eucharist, the pilgrim bread, the food for missionaries and evangelists, Christians are sent out — "Go forth in peace, in the name of the Lord" — to witness in faithful discipleship in the common round of daily life. Their authority flows from their liturgical sending, which becomes fruitful through personal authenticity" (Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, pp. 86-87).

[1251] „Participarea creştinilor la convertirea societăţii, la schimbarea vieţii publice, în calitate de martori şi diaconi ai lui Hristos („liturghia după liturghie"), nu este o luptă pentru putere politică şi prestigiu naţionalist, care ar anula tensiunea dintre Cetatea lui Dumnezeu si cetatea lumii, ci un curent creator şi profetic în evoluţia societăţii. *Ecclesia orans* devine *ecclesia militants*" (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Hermeneutica teologică*, pp. 90-91).

[1252] „Trecerea de la ortodoxie, adică dreapta preamărire a lui Dumnezeu în gândirea teoretică și în liturghia euharistică, la ortopraxie, adică slujirea aproapelui și a lumii. Liturghia profundă a inimii, liturghia euharistică și liturghia fratelui sau „liturghia după liturghie", cum i se mai spune azi, toate acestea sunt încheieturile care asigură unitatea și integritatea vieții spirituale creștine" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, pp. 289-290).

[1253] „When Orthodox Christians enter church, they make the sign of the cross and silently recite, 'Blessed is the Kingdom of the Father, the Son and the Holy Spirit.' To be a Christian means to live in this Kingdom. It is also to live in this world which he loves, and in which his Kingdom unfolds. Thus when they leave church, these believers also speak of mission and service – of „the liturgy after the liturgy" (Ole Christian M KVARME, „The Bible in Mission – and the Surprising Ways of God", în Pauline HOGGARTH, Fergus MACDONALD, Bill MITCHELL and Knud JØRGENSEN eds., *Bible in Mission*, p. 6).

la Sfânta Liturghie actualizează identitatea noastră creștină ca mădulare ale Bisericii, trupul tainic al cărui cap este Hristos[1254].

Cu alte cuvinte, liturghia dincolo de ușa Bisericii, a aproapelui, are nevoie de experiența prin participarea la Sfânta Liturghie și primirea Sfintei Euharistii. Pr. Bria condiționează misiunea ca o nouă liturghie de prima Liturghie. În consecință, prima Liturghie este a întregii Bisericii, conform eclesiologiei ortodoxe, iar a doua liturghie este consecința celei dintâi. Fără prima Liturghie, a doua liturghie nu poate începe. Fără a doua liturghie, prima Liturghie nu este încheiată, adică nu și-a atins obiectivul misionar[1255].

În mod evident, comunitatea bisericească are de suferit atunci când cei mai mulți dintre creștini se îndepărtează de aceste realități. În cazul acestora, nici prima Liturghie nu are cum să înceapă. În același timp, dacă participă totuși la Sfânta Liturghie și nu se împărtășesc, refuză conștient sau inconștient să se întâlnească cu Hristos euharistic. Trimiterea misionară de la finalul Liturghiei a creștinilor flămânzi și lipsiți de hrana și băutura veșniciei nu are sens[1256] atâta timp cât aceștia nu pot deveni martori autentici în lumea din afara zidurilor Bisericii[1257]. Dimpotrivă, în cele mai multe cazuri, cei care participă la slujbele Bisericii devin primii de-misionari[1258]. În acest caz, nici a doua liturghie nu se poate manifesta autentic și în mod real[1259].

[1254] Ion BRIA, „The Liturgy after the Liturgy", p. 88.

[1255] „Credincioșii nu au o înțelegere de ansamblu. Foarte adesea, credincioșii sosesc la „jumătatea" Liturghiei, sau pleacă la „jumătatea „ Liturghiei, nu în sensul cronologic, ci în sensul participării" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Educația religioasă și importanța ei astăzi", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 17-18/1990, p. 6).

[1256] „Credincioşii vin la Liturghie pentru că nu pot continua pe calea credinţei, fără hrană şi băutură cerească. Cuminecătura răspunde unor nevoi profunde pe care numai credinţa personală le sesizează. Să ne amintim de strigătul martirilor: «Fără împărtăşanie nu mai putem să suferim». Credincioşii care se întorc de la Liturghie fără să primească «pâinea vieţii», înfometaţi, vor cădea epuizaţi pe drum" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Cealaltă înfometare", p. 50).

[1257] „Liturghia este în totalitatea ei de o mare valoare spirituală și mistagogică, dar fără împărtășirea credincioșilor cu Sfintele Taine, ea nu mijlocește intrarea personală a Pantocratorului în făpturile Sale, nu aprinde comuniunea cu Sfânta Treime, nu stabilește acea unire intimă între Dumnezeu și poporul Său" (Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 248).

[1258] „Din perspectivă ortodoxă, eficacitatea mărturiei creştine depinde de autenticitatea comuniunii în Biserică. Capacitatea creştinilor de a arăta lumii lumina Împărăţiei este proporţională cu gradul în care ei primesc această lumină în misterul euharistic. Numai că, pentru a putea primi lumină şi pace, trebuie ca vasul să fie pregătit prin străduinţa fiecăruia. Numai astfel misiunea Bisericii devine o expresie a iubirii intra-trinitare, iar credinciosul ortodox are ce să împărtăşească semenului său şi se

Într-o practică ideală, cei care participă în limita darurilor lor la viața Bisericii și primesc în mod frecvent harul Sfintelor Taine, pot crește duhovnicește pe verticală și se pot implica activ pe orizontală. Așa cum spunea Pr. Bria, nu poți participa la Liturghie și să fii nepăsător la suferințele și necazurile celor din jur: „Pregătiţi şi hrăniţi la Liturghie, creştinii se întorc la casele lor, în familia lor, în mediul lor social local. Bucuria primită duminica nu trebuie ţinută doar pentru ei, ci trebuie să fie împărtăşită în fiecare zi a săptămânii, oriunde, oricând şi oricum: invocând numele lui Hristos, binecuvântând (locuri, persoane, obiecte, hrană), făcând semnul crucii, reunind pe cei risipiţi şi îndepărtaţi, dând speranţă şi iubire celor ce nu au nimic. Ei sunt chemaţi şi unşi să devină martorii şi colaboratorii lui Hristos, singura speranţă a lumii, în calitate de evanghelişti, misionari, predicatori, mărturisitori, martiri"[1260]. Cele două dimensiuni ale vieții nu trebuie niciodată separate, ceea ce înseamnă că nu poți fii un om în Liturghie și Biserică și un alt om în afara zidurilor Bisericii. *Liturghia după Liturghie* presupune tocmai această conectare a două situații existențiale: viața din Biserică și în Liturghie și viața cotidiană, de acasă, din familie, de la serviciu, din politică, de la colțul străzii, de la școală, de la piață etc. Această relație pr. Bria o explică prin bucuria pascală. Cine participă liturgic la Învierea lui Hristos, atunci când părăsește spațiul Bisericii, nu se poate abține de la a împărtăși și celorlalți bucuria și vestea Învierii. De aceea *Hristos a înviat* ar trebui să fie salutul pascal al fiecărei duminici[1261]. Cu alte cuvinte, „această mulțumire și bucurie trebuie să fie anunțate și împărtășite altora. Credința are deci un element de trimitere și de misiune, căci fiecare a devenit un „martor al lui

---

raportează corect la acesta" (Radu Petre MUREȘAN, *Atitudinea Bisericilor Tradiţionale Europene faţă de prozelitismul advent*, p. 594).

[1259] „Cel chemat este acum „trimis", având Euharistia ca hrană pentru pelerinaj, ca merinde pe calea vieții. Astfel, Biserica se adună în foișor pentru a pregăti și mânca Paștile (Marcu 14, 14-15), dar ea iese apoi în afară de cetate pentru a împărtăși altora această bucurie" (Pr. Prof. Ion BRIA, „Biserica Ortodoxă și mărturia creștină", p. 60).

[1260] Preot Profesor Doctor Ion BRIA, *Liturghia după Liturghie*, pp. 66-67.

[1261] „Fiecare liturghie devine spaţiu şi timp pentru trimiterea credincioşilor în lume spre a proclama: „Hristos a înviat!" Aceasta implică extinderea liturghiei euharistice - mutând liturghia din sanctuar în piaţă (Sf. Ioan Gură de Aur) - într-o varietate de „liturghii": rugăciuni personale, viaţă de familie, bărbaţi şi femei, comunităţi religioase şi seculare, împărtăşirea resurselor, solidaritate cu săracii şi cei aflaţi în suferinţă. întreaga viaţă a creştinilor este văzută ca o mare *leitourgia*, care relevă dragostea lui Dumnezeu pentru comunitate în sensul ei larg" (Ion BRIA, „Postmodernismul: O chestiune misiologică în curs de dezvoltare", p. 198).

Hristos” în propria sa experiență. După modelul Apostolilor, care au fost martori direcți ai Învierii, credincioșii sunt chemați să pregătească și să deschidă căile credinței pentru alții”[1262].

Tipologia eclesiologic-misionară *liturghie după Liturghie* depășește metoda misionară *vino și vezi*[1263]. Metoda misionară *liturghie după Liturghie* înseamnă *uită-te la mine și vino*. În Biserica primară modul de viață al creștinilor era cea mai importantă practică misionară. Văzând viața creștinilor, păgânii cereau să fie botezați și să devină membrii ai Bisericii. Din cauze istorice diverse, despre care am amintit deja, paradigma misionară a Bisericii a avut de suferit, limitându-se la săvârșirea slujbelor și a rânduielilor liturgice în spațiul Bisericii. Din nefericire, această mentalitate că spațiul preoților este doar în limita zidurilor Bisericii este prezentă și astăzi. Acest concept eclesiologic-misionar depășește mentalitatea amintită și consideră că vestea cea bună, pe care o primim prin Cuvânt și Taină în Liturghie, trebuie împărtășită tuturor. Vestea cea bună nevestită este o contradicție în termeni.

Revenind la criticile sintagmei *liturghie după Liturghie*, de care trebuie să ținem cont, amintim una întâlnită la mai mulți teologi. Conceptul *liturghie după Liturghie* ar prezenta riscul unei separări tragice între două realități, cea spiritual-liturgică și cea materială și socială. De exemplu, teologul Cristoph Tapernoux crede că dimensiunea verticală este inseparabilă de cea orizontală și din această cauză nu este fericit de formularea *liturghie după Liturghie*[1264]. Din punctul său de vedere, totul se integrează în viața liturgică a Bisericii și nu vede nevoia de a face o diferență între cele două planuri de existență, separație pe care o introduce conceptul. Aceeași critică o regăsim și în gândirea teologului Athanasios Papathanasiou, atunci când face o analiză viziunii misionare a Pr. Alexander Schmemann. Biserica este misiune în esența sa, iar Euharistia

---

[1262] Pr. Prof. Ion BRIA, „Educația religioasă și importanța ei astăzi”, p. 6.

[1263] Edward ROMMEN, „A Sacramental Vision Approach”, în Craig OTT ed., *The Mission of the Church*, p. 69.

[1264] „Although I fully agree with Fr Bria, that „the quest for unity in faith, worship and prayer“ on the basis of „the Nicene- Constantinopolitan Creed (381)” for the WCC must have priority, I think that the ‚vertical’ and the ‚horizontal’ dimensions are inseparable. With Fr Bria’s choice of the concept ‚liturgy after the liturgy’ (cf. his book of 1996a) I am not quite happy, because Christian life - in faith, hope and love - in my view is - and has to be - integrated in the liturgy as the integral ‚common work’ of the church” (Christoph TAPERNOUX, „The Special Commission on Orthodox Participation in the World Council of Churches (WCC) - Background of a Process as Reflected in some Contributions by Father I. Bria”, p. 107).

este centrul vieții Bisericii care este misionară. În această situație, Liturghia și Euharistia nu înseamnă altceva decât deschiderea către lume, ceea ce înseamnă că *liturghia după Liturghie* își pierde din importanță[1265]. Aici credem că am oferit deja un răspuns când am demonstrat că Pr. Bria nu vedea această a doua liturghie decât ca o prelungire a primei Liturghii. Pentru a păstra această legătură, acest stil de viață dincolo de momentul Sfintei Liturghii, a fost denumit tot *liturghie*. Mai mult decât atât, întreaga viață se desfășoară ca *liturghie* între două Liturghii, adică între Sfânta Liturghie săvârșită și viitoarea Sfântă Liturghie[1266].

[1265] „It is worth noting in the above quotations that he does not see the "liturgy after the Liturgy" as a mere consequence of the Liturgy (i.e. something that can be lacking without impairing the Liturgy's very self), but a dimension of the Eucharist, in the sense that the Eucharist involves not only its celebration, but also that which flows from it […]. Here we come to the perspective that is to my mind the most radi cal: the discovery that not simply the liturgy after the Liturgy but, more than that, the very celebration of the Eucharist itself (i.e. not simply what flows from it after it is celebrated) involves opening up to the world" (Athanasios N. PAPATHANASIOU, „The Church as Mission. Fr Alexander Schmemann's Liturgical Theology Revisited", p. 16). În altă parte, teologul grec va sublinia că această a doua liturghie este una legată organic de Sfânta Liturghie, ceea ce de fapt a susținut și Pr. Bria: „The "liturgy after the Liturgy" was a new perspective, although rooted in the heart of tradition. The meaning of this outlook is that the vision of the kingdom, which is revealed in the Divine Liturgy, concerns the whole world, and that it has to be diffused as witness and service to the whole of society. The witness that is given after the Liturgy is an organic part of it, not something added on and therefore of secondary importance" (Athanasios N. PAPATHANASIOU, „Tradition as Impulse for Renewal and Witness: Introducing Orthodox Missiology in the *IRM*", p. 209).

[1266] Tot despre critica conceptului amintim două poziții similare care vorbesc despre un echilibru atunci când se folosește conceptul *liturghie după Liturghie*, pentru a depăși fie izolaționalismul liturgic, fie a reduce liturghia la o dimensiunea etică: „The concept of diakonia as "liturgy after the Liturgy," developed by Orthodox theologians in the context of ecumenical dialogue, could lead to two main problems – to the collapsing of Orthodoxy into a kind of sacramentalism that disconnects eschatology from history, or to giving preeminence to the ethical implications of the eucharist at the expense of its ontological and doxological character. Preventing these problems lies only in the correct understanding of the expression "liturgy after liturgy" and of the relation of liturgical and diaconal worship" (Dragica TADIC-PAPANIKOLAOU, „Orthodox contributions for the understanding and practice of diakonia (the 'Liturgy after liturgy')", în Pantelis KALAITZIDIS, Thomas FITZGERALD, Cyril HOVORUN, Aikaterini PEKRIDOU, Nikolaos ASPROULIS, Guy LIAGRE, Dietrich WERNER eds., *Orthodox Handbook on Ecumenism*, p. 728); „The concept of Fr. Ion Bria of the "liturgy after the liturgy" that warns against over-emphasizing a truly Eucharistic and liturgical understanding of the Church as an "exclusive worshipping community," while promoting the centeredness of liturgy, must also result in the ecumenical witness. Orthodox theological thought, nourished with asceticism and liturgical sacramental life, should avoid the one extreme of pure ecumenical socio-political activism, placing social activity "after the liturgy," and also the other extreme of focusing on the "liturgy within liturgy," proposing a vision which transcends" (Natallia VASILEVICH, „Ecumenical Dimension in the Orthodox Christian Education", în Pantelis KALAITZIDIS, Thomas FITZGERALD, Cyril HOVORUN, Aikaterini PEKRIDOU, Nikolaos ASPROULIS, Guy LIAGRE, Dietrich WERNER eds., *Orthodox Handbook on Ecumenism*, p. 786). De asemenea, un

În aceeași notă critică, în teologia românească, teologii ortodocși Ciprian Streza[1267] și Ciprian Toroczkai[1268] consideră că această sintagmă prezintă riscul despărțirii celor două momente ale vieții (cea spirituală și cea socială). Din punctul nostru de vedere se pierde cauza pentru care conceptul a fost formulat, anume pentru a reuni cele două dimensiunii ale vieții creștine. În acest sens, sunt de folos explicațiile a numeroși teologi, dintre care amintim pe Prof. José Miguez Bonino[1269], Prof. David

---

alt teolog grec critică folosirea termenului *post-liturgy,* care nicidecum nu poate fi echivalent expresiei *liturghie după Liturghie*: „I personally consider it no accident that the term "post-liturgy" appears today to be being reproduced by the same source which, in essence, produced the term "post-Patristic theology", and that it misrepresents the older expression "liturgy after the liturgy" (familiar from His Beatitude Anastasios Yannoulatos and J. Bria). We should pay particular attention to the fact that "post" is now dimensional and is separated from the word "liturgy" by a hyphen" (Ioannis KOUREMBELES, „Unorthodox Orthodoxy? Moments in Contemporary Greek Theological Expression and Marks of Post-Theological Moments", http://users. auth.gr/kourebe/Unorthodox%20Orthodoxy.pdf, accesat la data de 14.07.2021, ora 13:00).

[1267] „The Eucharist and the modern individualism and egotism are mutually exclusive. Generally speaking, there is an emphasis on a certain continuity between Liturgy and the daily life, yet the syntagma ‚Liturgy after the Liturgy' is at risk of keeping the two compartments of the Christian way of life - the liturgical and the social life of the Church - tragically separated" (Ciprian STREZA, „The Mission of the Church – a Liturgy after the Liturgy", în Pr. Prof. Dr. Pavel AUREL, Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, Lect. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI eds., *Making mission from the Model of Christ*, p. 160); „However, the Eucharistic Liturgy must be followed by an inner Liturgy, but also by a Liturgy of social commitment. Thus the one and the same reality. Charity is both a criterion for admission to the Sacrament of Holy Communion, and a consequence of receiving the Body of Christ. Union with Christ means to enter a way of life that is characterized by the logic of self-sacrifice and Christian altruism. Individualism, the modern selfishness and the Eucharist are mutually exclusive. That is why, Orthodox theology underlines the idea of continuity between Liturgy and daily life, but the phrase Liturgy after Liturgy runs the risk of maintaining the tragic separation between the two sides of the Christian life, i.e., the liturgical life and the social life of the Church. The social and the liturgical sides must make a whole" (Metropolitan Prof. Dr. Laurentiu STREZA *et al*, „Studies in Liturgical Theology in the Romanian Church in the 20th Century", translated by Geanina FILIMON, în Rev. Prof. Dr. Viorel IONITĂ coord., *Orthodox Theology in the 20th Century and Early 21st Century. A Romanian Orthodox Perspective*, Basilica, Bucharest, 2014, pp. 632-633).

[1268] „Deşi această considerare a „Liturghiei după Liturghie" fără Sfânta Liturghie propriu-zisă prezintă pericole destul de mari în opinia noastră, totuşi trebuie recunoscut că Taina prin excelenţă a Bisericii trebuie să se adreseze tuturor categoriilor de creştini şi mai ales că trebuie să evite căderea într-un formalism steril" (Lect. Univ. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI, „Rolul parohiei în realizarea misiunii Bisericii. Contribuția Pr. prof. Ion Bria (1929-2002)", p. 340).

[1269] „Lastly, there is "the liturgy after the Liturgy". Those of us who have been led to place a decisive stress on the transforming presence of the Gospel in the life of society cannot but be positively impressed by the continuity - indeed the unity - between the spiritual life and the transforming presence in the world which the "liturgy after the Liturgy" theme expresses. It is precisely the disjunction between the two, which has

Bosch[1270], Pr. Emmanuel Clapsis[1271] sau Pr. Cristian Sonea[1272], care consideră că nu se pot separa cele două realități prin folosirea conceptului *liturghie după Liturghie*. În mesajul Patriarhului ecumenic, Bartolomeu I al Constantinopolului, în deschiderea Conferinței Misionare Mondiale de la Arusha, din 2018, regăsim următoarea afirmație, pe care o redăm prin

plagued our theology and our Church practice, that has condemned us to oscillate between a root-less action and a flesh-less spirituality The Orthodox statement uses to express this unity" (*The New Valamo Consultation*, p. 35).

[1270] „It is, however, crucial to recognize that the Orthodox churches's involvement in society can never be divorced from the practice and experience of their worship. There are two complementary movements in the eucharistic rite: the Eucharist begins as the movement of ascension towards the throne of God, and it ends as the movement of return into the world [...]. In recent years it has become customary in Orthodox circles to refer to this second movement as "the liturgy after the Liturgy" (cf Bria 1980:66-71) [...]. The Liturgy makes the liturgy possible. The eucharistic celebration therfore has to nourish the Christian life not only in its private sphere, but also in the public and political realm; it is impossible to separate the two" (David J. BOSCH, *Transforming Mission*, p. 210).

[1271] „The Liturgy after the liturgy" […]. When Orthodox theologians speak about the centrality of the liturgy in the Church's life they understand to be more than just worship or cult. It is a way of life in which the "sacred" and the "secular" are not disconnected from one another" (Emmanuel CLAPSIS, *Orthodoxy in Conversation. Orthodox Ecumenical Engagement*, WCC Publications, Geneva, 2000, p. 181); „Orthodox theology in its ecumenical dialogue has been criticized on the grounds that its Eucharistic ecclesiology is susceptible to the danger of leading to ecclesiolatry, limiting God's presence and operation only within the canonical bound aries of the Church and more specifi cally among the baptized faithful. In response to such criticism, Orthodox theologians have developed the notion of "liturgy after Liturgy," wishing to maintain the normative role that the liturgy plays in constituting the Church and at the same time to acknowledge that the experiential relationships of love that they have in the Eucharist with God, humanity, and creation must guide the life and the witness of the Church. The danger of escaping from the challenges and conflicts of history to an eschatology that justifies ethical indifference -although it need not be thus - is a real challenge that Orthodoxy continues to grapple with" (Emmanuel CLAPSIS, „An Orthodox Encounter with Liberal Democracy", în George E. DEMACOPOULOS, Aristotle PAPANIKOLAOU eds., *Christianity, Democracy, and the Shadow of Constantine*, Fordham University Press, New York, 2017, p. 120); „The Orthodox Church in her ecumenical engagement has been criticized that her liturgical orientation is susceptible to the danger of leading to ecclesiolatry, limiting God's presence and operation only within the canonical boundaries of the Church and to social indifferentism. In response to such criticism, Orthodox theologians have developed the notion of "liturgy after Liturgy" wishing to link the liturgy with ethical actions in history" (Emmanuel CLAPSIS, „The Great and Holy Council and the Orthodox Churches in the Public Sphere", în Giuseppe GIORDAN, Sinisa ZRINSCAK eds., *Global Eastern Orthodoxy. Politics, Religion, and Human Rights*, Springer, Switzerland, 2020, p. 91, nota de subsol 36).

[1272] Fr. Cristian SONEA, „The "Liturgy after the Liturgy" and Deep Solidarity. The Orthodox Understanding of Christian Witness and Its Implications for Human Society", pp. 457-458.

traducerea noastră: „De multe ori, Biserica Ortodoxă este acuzată că pune prea mult accent pe viața spirituală, pe liturghie și cult, neglijând astfel slujirea socială și dimensiunile practice ale mărturiei și extinderii în zilele noastre; cu toate acestea, filantropia se află în centrul vieții eclesiale și a mărturiei ortodoxe în lume. Pentru noi ortodocșii, plinătatea vieții creștine este exprimată în Euharistie, nu numai în sensul cultului, ci și ca mărturie euharistică în lume - în diaconia și misiunea creștină - ca liturghie după liturghie"[1273]. În concluzie, conceptul *liturghie după Liturghie* a fost gândit și propus tocmai pentru a nu separa cele două dimensiuni și pentru a interpreta dimensiunea socială a vieții într-o cheie eclesiologică și liturgică. Creștinul autentic nu practică dublu comportament, unul de Biserică și altul de societate. Pentru el întreaga lume este o Biserică în devenire și datorită acestei credințe se comportă ca atare.

3.3.3.3. Receptarea conceptului liturghie după Liturghie în documentele Consiliului Mondial al Bisericilor

În ceea ce privește receptarea acestei expresii în întâlnirile și documentele Consiliului Mondial al Bisericii, amintim că în Raportul Adunării Generale de la Nairobi, din 1975, nu se regăsește tocmai pentru că prima menționare oficială va fi la consultația ortodoxă de la New Valamo, din 1977, așa cum menționat. Am făcut această remarcă pentru că se afirmă de multe ori că inclusiv la Nairobi conceptul ortodox *liturghie după Liturghie* a fost folosit, ceea ce nu este cazul conform cercetării noastre. Mai mult decât atât, atunci când s-a scris raportul moderatorului Comitetului Central, de la Nairobi, raportul întâlnirii de la Etchmiadzine nu era încă disponibil[1274]. În schimb, regăsim folosit conceptul la Adunările CMB din Vancouver 1983[1275], Canbera 1991[1276],

[1273] „Many times, the Orthodox Church is accused of placing too much emphasis on the spiritual life, liturgy and worship, thereby neglecting the social ministry and the practical dimensions of witness and outreach in our day; however, philanthropy is at the centre of ecclesial life and Orthodox witness in the world. For us Orthodox, the fullness of Christian life is expressed in the Eucharist, not only in the sense of worship, but also as Eucharistic witness in the world – in diakonia and Christian mission – as liturgy after liturgy" (*Message from His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew*, în Risto JUKKO and Jooseop KEUM ed., *Moving in the Spirit*, p. 47).

[1274] David M. PATON ed., *Breaking Barriers*, p. 242, nota de subsol cu nr. 32.

[1275] David GILL ed., *Gathered for Life*, p. 35, p. 62.

[1276] Michael KINNAMON ed., *Signs of the Spirit*, p. 167.

Harare 1998[1277], Porto Alegre 2005[1278] și Busan 2013[1279]. În ceea ce privește receptarea conceptului și folosirea lui la Conferințele Misionare Mondiale ale CMB, menționăm că la Melbourne 1980 și la Salvador 1996 nu a fost amintit. În schimb, este folosit la San Antonio 1989[1280], la Atena 2005[1281] și la Arusha 2018[1282].

Începând cu anul 2005, un grup internațional de teologi au lucrat la un proiect denumit „Edinburgh 2010", cu scopul de a pregăti celebrarea centenarului Conferinței de la Edinburgh din 1910. Primul rod al acestei colaborări îl reprezintă un volum colectiv împărțit în opt teme. În fond, volumul a fost împărțit după cele opt comisii de la întâlnirea din 1910[1283]. În cadrul comisiei a VIII-a, Pr. Viorel Ioniță a publicat un studiu din perspectivă ortodoxă în care amintește și de rolul Pr. Ion Bria în cadrul mișcării ecumenice moderne, în special în calitate de coordonator al Biroului *Studii și Relații cu Ortodocșii*, dar și ca promotor principal al conceptului misionar liturghie după Liturghie[1284]. Al doilea rod al respectivei colaborări se referă la o broșură cu texte și imagini, concepută înainte de conferință pentru a surprinde pașii și pionerii importanți ai misiunii între 1910 și 2010. Secțiunea rezervată mărturiei ortodoxe amintește de patru dimensiuni ale participării în misiunea lui Dumnezeu:

1277 Diane KESSLER ed., *Together on the Way*, p. 32.

1278 Luis N. RIVERA-PAGAN ed., *God in Your Grace*, p. 114.

1279 Erlinda N. SENTURIAS and Theodore A. GILL JR. eds., *Encountering the God of Life*, p. 119.

1280 Frederick R. WILLSON ed., *The San Antonio Report*, p. 90.

1281 Jacques MATTHEY ed., *Come Holy Spirit*, p. 75, p. 143, p. 219.

1282 Risto JUKKO and Jooseop KEUM ed., *Moving in the Spirit*, p. 47, p. 188. A se vedea și: Risto JUKKO ed., *Conference on World Mission and Evangelism, 2018. Complete Digital Edition of the Arusha Report*, World Council of Churches, 2019, p. 51, p. 239, p. 302; Risto JUKKO, Jooseop KEUM and (Kay) Kyeong-Ah WOO eds., *Called to Transforming Discipleship. Devotions from the World Council of Churches Conference on World Mission and Evangelism, 8-13 March 2018, Arusha, Tanzania*, WCC Publications, Geneva, 2019, p. 51.

1283 Cele opt comisii sunt următoarele: *Carrying the Gospel to all the Non-Christian World*, *The Church in the Mission Field*, *Education in Relation to the Christianization of National Life*, *The Missionary Message in Relation to the Non-Christian Religions*, *The Preparation of Missionaries*, *The Home Base of Missions*, *Missions and Governments*, *Cooperation and the Promotion of Unity*. Rapoartele Conferinței de la Edinburgh în 9 volume sunt accesibile online: http://www.edinburgh2010.org/en/resources/1910-conference.html, accesat la data de 11.02.2021, ora 17:45.

1284 Viorel IONIȚĂ, „Cooperation and the Promotion of Unity: An Orthodox Perspective", în David A. KERR and Kenneth R. ROSS eds., *Edinburgh 2010. Mission Then and Now*, Edinburgh 2010 Series, volume 1, Regnum Books International, Oxford, 2009, pp. 263-275.

proclamarea Evangheliei sau *kerygma*, *slăvirea lui Dumnezeu prin Liturghie*, *viața personală ca mărturie* și *slujirea aproapelui sau diaconia*[1285]. De remarcat definirea misiunii ortodoxe ca *liturghie după liturghie*[1286], alături de o poză din Arhivele CMB a Pr. Ion Bria, dar și una a PF Anastasios Yannoulatos[1287]. Tot pentru conferință, desfășurată între 2-6 iunie 2010, la Edinburgh, Scoția (Regatul Unit), au fost identificate un număr de nouă teme, publicate într-un volum colectiv înainte de desfășurarea conferinței, reprezentând temele de discuție ale întâlnirii[1288]. În ceea ce privește cercetarea noastră, ne interesează tema 8, intitulată *Misiune și Unitate – Eclesiologie și Misiune* (Mission and Unity – Ecclesiological and Mission)[1289], pentru faptul că în limba română, traducerea acestei document a fost dedicată memoriei Pr. Bria de către discipolul său, Pr. Nicolae Moșoiu, document publicat în volumul conferinței de la Sibiu din 2009: „Dedicăm traducerea acestui document în limba română memoriei părintelui profesor Ion Bria, care a fost şi director executiv în cadrul Comisiei pentru Misiune şi Evanghelizare Mondială a CEB. Semnatarul traducerii, membru în Comisia menţionată (1999-2006), are privilegiul de a fi fost invitat să participe, precum şi de a fi membru în comitetul de pregătire a Conferinţei mondiale de misiune de la Edinburgh, iunie 2010, când se vor aniversa şi o sută de ani de la prima Conferinţă mondială de misiune, Edinburgh 1910. Chiar dacă nu este citat explicit, părintele Bria a influenţat cuprinsul şi stilul acestui document, fiind un misiolog consacrat prin activitatea sa în CEB (1973-1994) şi prin numeroasele sale cărţi şi studii în domeniu"[1290]. Din nefericire, acest

---

1285 *Ecumenical Mission Pilgrimage. A narrative contribution to Edinburgh 2010*, World Alliance of Reformed Churches, Geneva, 2010, p. 22.

1286 Textul din broșură este preluat din lucrarea Ion Bria, *The Liturgy after the Liturgy*, WCC Publications, Geneva, 1996: „In ensuing ecumenical discussions other dimensions of the „liturgy after the liturgy" have been discovered... liturgy reshapes the social life of Christians with a new emphasis on the sharing of bread, on the healing of brokenness, on reconciliation and on justice in the human community".

1287 *Ecumenical Mission Pilgrimage*, p. 23.

1288 Dary BALIA and Kirsteen KIM eds., *Witnessing to Christ Today*, Edinburgh 2010 Series, volume 2, Regnum Books International, Oxford, 2010. În 2011, volumul conferinței din 2010 de la Edinburgh a fost publicat, unde regăsim raportul temei 8, în calitate de moderator fiind Pr. Viorel Ioniță și Dr. Geraldine Smyth: Kirsteen KIM and Andrew ANDERSON eds., *Edinburgh 2010. Mission Today and Tomorrow*, Regnum Books International, Oxford, 2011, pp. 174-182.

1289 Dary BALIA and Kirsteen KIM eds., *Witnessing to Christ Today*, pp. 199-221.

1290 „Misiune şi Unitate: Ecleziologie şi Misiune", traducere şi note pr. conf. dr. Nicolae MOȘOIU, în Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Relevanța operei Părintelui Profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală*, pp. 653.

document nu a reținut conceptul *liturghie după Liturghie*, însă poate fi analizat din perspectiva temei noastre și îl vom folosi dacă va fi cazul.

În perioada anilor 1980-2005, Comisia pentru Misiune și Evanghelizare Mondială a făcut publice diferite texte sau documente misionare, dintre care două dintre ele au fost aprobate de Comitetul Central al CMB, anume *Mission and Evangelism: An Ecumenical Affirmation* (1982)[1291] și *Together Towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes* (2012)[1292]. Celelate documente sunt următoarele: *Towards Common Witness: A Call to Adopt Responsible* (1997)[1293], *Mission and Evangelism in Unity Today* (2000)[1294], *Mission as Ministry of Reconciliation* (2005)[1295] și *The Healing Mission of the Church*

[1291] *Mission and Evangelism: An Ecumenical Affirmation. A Study Guide,* compiled by Jean STROMBERG, WCC Mission Series No. 4, WCC Publications, Geneva, 1983. Documentul a fost republicat în Rev. Jacques MATTHEY ed., *You are the Light of the World. Statements on Mission by the World Council of Churches, 1980-2005,* WCC Publications, Geneva, 2005, pp. 4-38.

[1292] A fost publicat în: Jooseop KEUM, ed., *Together towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes, with a Practical Guide*, WCC Publications, Geneva, 2013, pp. 3-42. De asemenea, există posibilitatea accesării online la adresa de web: https://www.oikoumene.org/resources/documents/together-towards-life-mission-and-evangelism-in-changing-landscapes, accesat la data de 10.07.2021, ora 15:00. Pentru o perspectivă ortodoxă despre acest document, a se vedea: Petros VASSILIADIS, „Together Towards Life: An Orthodox Assessment”, în Kenneth R. ROSS, Jooseop KEUM, Kyriaki AVTZI and Roderick R. HEWITT eds., *Ecumenical Missiology*, pp. 410-418.

[1293] A se vedea: https://www.oikoumene.org/resources/documents/towards-common-witness, accesat la data de 11.07.2021, ora 11:52, și republicat în Rev. Jacques MATTHEY ed., *You are the Light of the World*, pp. 42-58. Traducerea în limba română se regăsește aici: *Pe calea spre mărturia comună: O invitație de a adopta relații responsabile în misiune şi de a se renunța la prozelitism*, traducere de Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU, în Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Elemente de istorie, doctrină și practică misionară*, pp. 432-445.

[1294] Documentul în limba engleză a fost publicat în mai mult locuri: *Mission and Evangelism in Unity Today*, în *International Review of Mission*, nr. 348-349/1999, pp. 109-127; *Mission and Evangelism in Unity Today*, în Rev. Jacques MATTHEY ed., *You are the Light of the World*, pp. 62-89. Traducerea în limba română se regăsește aici: *Misiune şi evanghelizare în unitate, astăzi*, traducere de Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU, în Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Elemente de istorie, doctrină și practică misionară*, pp. 403-425.

[1295] A se vedea: https://www.oikoumene.org/resources/documents/preparatory-paper-ndeg-10-mission-as-ministry-of-reconciliation, accesat la data de 11.07.2021, ora 12:21, și republicat în Rev. Jacques MATTHEY ed., *You are the Light of the World,* pp. 90-126. Traducerea în limba română se regăsește aici: *Misiunea ca slujire a reconcilierii*, traducere de Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU, în Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Elemente de istorie, doctrină și practică misionară*, pp. 196-226. De asemenea, același document a fost publicat de traducător în *Revista Teologică*, nr. 2/2006, pp. 165-190.

(2005)[1296]. Sintagma liturghie după Liturghie se regăsește în două dintre ele, anume în *Mission as Ministry of Reconciliation*[1297] și în *Together Towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes*.

Menționăm ca fiind de maximă importanță receptarea conceptului *liturghie după Liturghie* în documentul *Together Towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes*, alcătuit de Comisia pentru Misiune și Evanghelizare Mondială, în perioada anilor 2006-2012, prezentat la întâlnirea Comitetului Central al CMB din Grecia, 28 august – 5 septembrie 2012[1298], și aprobat la cea de-a zecea Adunare Generală a CMB, desfășurată la Busan, în 2013[1299]. Documentul a fost tradus și în limba română, de unde am preluat pasajul unde se amintește de acest concept: „O altă perspectivă relevă faptul că Sfântul Duh este “Duhul Adevărului” Care ne conduce spre “tot adevărul” (Ioan 16, 13) şi suflă oriunde vrea (Ioan 3, 8), îmbrăţișând astfel întregul cosmos; îl proclamă

[1296] A se vedea: https://www.oikoumene.org/resources/documents/preparatory-paper-ndeg-11-the-healing-mission-of-the-church, accesat la data de 11.07.2021, ora 12:30 și republicat în Rev. Jacques MATTHEY ed., *You are the Light of the World*, pp. 129-162. Traducerea în limba română se regăsește aici: *Misiunea ca slujire a reconcilierii*, traducere de Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU, în Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Elemente de istorie, doctrină și practică misionară*, pp. 446-474.

[1297] „Since the time of the New Testament, two understandings of pneumatology can be discemed. One emphasizes the Holy Spirit as fully dependant on Christ, as being the agent of Christ to fulfill the task of mission, and has led to a missiology focusing on *sending* and *going forth*. The other understands the Holy Spirit as the source of Christ, and the church as the eschatological synaxis (coming together) of the people of Godin God's kingdom. In that second perspective, mission as going forth is the outcome, not the origin of the church. Mission is the liturgy *after* the Liturgy. Because reconciliation is a prerequisite of the eucharist (the act that actually constitutes the church) it becomes a primary of mission in that perspective” (Rev. Jacques MATTHEY ed., *You are the Light of the World*, pp. 102-103); „Din timpul Noul Testament, se pot distinge două înţelesuri ale pnevmatologiei. Unul afirmă deplina dependenţă a Sfântul Duh faţă de Hristos, îndeplinind sarcina misiunii ca agent al lui Hristos, ajungându-se astfel la o misiologie ce pune accentul pe trimitere şi pornire (la drum). Din cealaltă perspectivă, Sfântul Duh este văzut ca sursa [slujirii n.tr.] lui Hristos, iar Biserica, synaxa (venirea împreună) eshatologică a poporului lui Dumnezeu în împărăţia lui Dumnezeu. Din această a doua perspectivă, misiunea ca pornire (la drum) este rezultatul, nu originea Bisericii. Misiunea este *liturghia de după Liturghie*. Deoarece reconcilierea este o premisă obligatorie a Euharistiei (lucrarea prin care se constituie Biserica), devine şi elementul primordial al misiunii” (Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Elemente de istorie, doctrină și practică misionară*, p. 207).

[1298] *Minutes of the Sixtieth Meeting of the Central Committee of the World Council of Churches, 28 August - 5 September 2012 Kolympari, Crete, Greece*, WCC, Geneva, 2012, 54-56.

[1299] Erlinda N. SENTURIAS and Theodore A. GILL JR. ed., *Encountering the God of Life*, pp. 107-124, pp. 169-171; p. 209, p. 221, pp. 242-249.

pe Duhul Sfânt ca sursă a lui Hristos şi biserica drept o adunare (synaxis) eshatologică a poporului lui Dumnezeu în împărăţia lui Dumnezeu. Această a doua perspectivă susţine că credincioşii ies în pace (în misiune) după ce au experiat în adunările lor euharistice împărăţia euharistică a lui Dumnezeu ca o privire şi pregustare a ei. Misiunea ca ieşire este astfel rezultatul mai degrabă decât originea bisericii şi este numită "liturghie după liturghie"[1300]. Cu referire la expresia analizată, apare o notă de subsol cu trimitere la lucrarea Pr. Bria din 1996[1301] și cu următoarea completare: „Expresia a fost la origine inventată de către Arhiepiscopul Anastasios Yannoulatos şi a fost făcută publică de către Ion Bria"[1302]. Atunci când am analizat draftul publicat al acestui document din aprilie 2012[1303], am remarcat că pentru expresia *liturghie după Liturghie* nu apare nicio notă de subsol. În schimb, puțin mai jos, tot pe aceeași pagină, atunci când se amintește de conceptul *Missio Dei* și de teologia trinitară, se citează din lucrarea editată de Pr. Bria din 1986, *Go forth in peace*[1304]. Având în vedere că PF Yannoulatos a fost prezent la întâlnirea Comitetului Central din Grecia 2012[1305], în calitate de președinte, putem propune ca ipoteză faptul că această completare s-a adăugat la sugestia sa. Spunem ipoteză pentru că deși la această întâlnire s-au reținut câteva amendamente, totuși acesta nu face parte din ele. Oricum rămâne un fapt real că în perioada draftului inițial și cel publicat în noiembrie 2012[1306], cineva a intervenit pentru introducerea acestor completări.

[1300] *Împreună spre viață: Misiune și evanghelism în contexte în schimbare. O nouă afirmare a Consiliului Mondial al Bisericilor (CMB) despre Misiune și Evanghelism*, Traducere din engleză de Pr. Dr. Daniel BUDA, în Pr. Prof. Dr. Pavel AUREL, Pr. Lect. Dr. Daniel BUDA, Lect. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI coord., *Making Mission from the Model of Christ. The Specificity of Orthodoxy and Ecumenism Today*, p. 29.

[1301] *The Liturgy after the Liturgy. Mission and Witness from an Orthodox Perspective*.

[1302] *Împreună spre viață: Misiune și evanghelism în contexte în schimbare.*, p. 29, nota de subsol 3.

[1303] „Together toward Life Mission and Evangelism in Changing Landscapes. Working Draft 11", în *International Review of Mission*, nr. 1/2012, pp. 6-42.

[1304] Citatul în engleză este acesta: „that God in God's own self is a life of communion and that God's involvement in history aims at drawing humanity and creation in general into this communion with God's very life" (Ion BRIA compiled and ed., *Go Forth in Peace*, p. 3).

[1305] *Minutes of the Sixtieth Meeting of the Central Committee of the World Council of Churches*, p. 86.

[1306] „Together towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes. A New WCC Affirmation on Mission and Evangelism", în *International Review of Mission*, nr. 2/2012, pp. 254. (250-280)

În ceea ce privește documentele Comisiei Credință și Constituție a CMB (*Faith and Order*), amintim cele mai importante texte: *Baptism, Eucharist, and Ministry* (1982)[1307], *The Nature and Purpose of the Church* (1998)[1308], *The Nature and Mission of the Church* (2005)[1309] și *The Church: Towards a Common Vision* (2013)[1310]. Conform cercetării noastre, Pr. Bria a

---

[1307] *Baptism, Eucharist and Ministry*, Faith and Order Paper No. 111, WCC Publications, Geneva, 1982. Textul a fost tradus și în limba română: *Botez, Euharistie, Slujire*, traducere de Anca MANOLACHE, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-2/1983, pp. 21-57. Despre acest document, a se vedea și următoarele lucrări: *One Baptism, One Eucharist and a Mutually Recognized Ministry. Three Agreed Statements*, Faith and Order Paper No. 73, WCC, Geneva, 1975; Max THURIAN ed., *Ecumenical Perspectives on Bapstism, Eucharist and Ministry*, Faith and Order Paper No. 116, WCC, Geneva, 1983; Max THURIAN and Geoffrey WAINWRIGHT eds., *Baptism and Eucharist. Ecumenical Convergence in Celebration*, Faith and Order Paper No. 117, WCC Publications, Wm B. Eerdmans Publishing, Geneva, Grand Rapids, 1983; Gennadios LIMOURIS and Nomikos Michael VAPORIS eds., *Orthodox Perspectives on Baptism, Eucharist, and Ministry, and Ministry*, Faith and Order Papers, No. 128, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 1985; Max THURIAN ed., *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. I, Faith and Order Paper No. 129, WCC Publications, Geneva, 1986; Max THURIAN ed., *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. II, Faith and Order Paper No. 132, WCC Publications, Geneva, 1986; Max THURIAN ed., *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. III, Faith and Order Paper No. 135, WCC Publications, Geneva, 1987; Max THURIAN ed., *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. IV, Faith and Order Paper No. 137, WCC Publications, Geneva, 1987; Max THURIAN ed., *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. V, Faith and Order Paper No. 143, WCC Publications, Geneva, 1988; Max THURIAN ed., *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. VI, Faith and Order Paper No. 144, WCC Publications, Geneva, 1988; *Baptism, Eucharist & Ministry 1982-1990. Report on the Process and Responses*, Faith and Order Paper No. 149, WCC Publications, Geneva, 1990; Thomas F. BEST and Tamara GRDZELIDZE eds., *BEM at 25. Critical insights into a continuing legacy*, Faith and Order Paper No. 205, WCC Publications, Geneva, 2007.

[1308] *The Nature and Purpose of the Church: A Stage on the Way to a Common Statement*, Faith and Order Paper No. 181, WCC Publications, Geneva, 1998. Textul a fost tradus și în limba română și se regăsește aici: *Natura și scopul Bisericii. Un stadiu pe calea spre o declarație comună*, traducere de Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU, în Pr. lect. dr. Nicolae MOȘOIU coord., *Elemente de istorie, doctrină și practică misionară*, pp. 126-165.

[1309] *The Nature and Mission of the Church: A Stage on the Way to a Common Statement*, Faith and Order Paper No. 198, WCC Publications, Geneva, 2005. Textul a fost tradus și în limba română: *Natura și misiunea Bisericii. Un stadiu pe calea spre o declarație comună*, partea a I-a, prezentare, note explicative și traducere de Pr. Conf. Nicolae MOȘOIU, în *Revista Teologică*, nr. 2/2011, pp. 253-277; *Natura și misiunea Bisericii. Un stadiu pe calea spre o declarație comună*, partea a II-a, prezentare, note explicative și traducere de Pr. Conf. Nicolae MOȘOIU, în *Revista Teologică*, nr. 3/2011, pp. 157-182.

[1310] *The Church: Towards a Common Vision*, Faith and Order Paper No. 214, WCC Publications, Geneva, 2013. A se vedea și: Stanley Jayakumar YESUDASS, *That They May All Be One: A Study on the Evolving Ecclesiology in the Documents of Faith and Order*, MA

fost prezent doar la aprobarea primului document, la Lima, în 1982, iar acest lucru l-am menționat deja în capitolul I[1311]. Din nefericire, conceptul *liturghie după Liturghie* nu se regăsește în niciunul dintre aceste documente oficiale, însă toate fac referire la ideea de bază a acestuia, anume că experiența din Liturghia euharistică, unde primim pâinea misionarului, trebuie continuată în viața personală și mai ales comunitară.

3.3.3.4. Receptarea conceptului liturghie după Liturghie în documentele Sfântului și Marelui Sinod (2016)

Între 16-26 iunie 2016, un eveniment cu totul extraordinar a avut loc în Insula Creta, din Grecia, anume reunirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericilor Ortodoxe locale[1312]. Spunem extraordinar având în vedere perioada

---

Thesis, Faculty of Theology and Religious Studies, KU Leuven, 2014; Radu BORDEIANU, „*The Church: Towards a Common Vision*. A Commentary in Light of the Inter-Orthodox Consultation at Agia Napa in Cyprus”, în *Exchange*, nr. 3/2015, pp. 231-249; Peter DE MEY, „The Missing Link between *The Nature and Mission of the Church* (2005) and *The Church: Towards a Common Vision* (2013)”, în *Exchange*, nr. 3/2015, pp. 250-269. Avem o traducere oficială și în limba română, din nou datorită muncii Pr. Conf. Nicolae Moșoiu: *Biserica: înspre o viziune comună (I)*, traducere din engleză şi note explicative de Pr. Conf. Dr. Nicolae MOȘOIU, în *Revista Teologică*, nr. 3/2015, pp. 227-267; *Biserica: înspre o viziune comună (II)*, traducere din engleză şi note explicative de Pr. Conf. Dr. Nicolae MOȘOIU, în *Revista Teologică*, nr. 4/2015, pp. 174-188.

1311 Materialul prezentat la această conferință a fost publicat ulterior: Ion BRIA, „The Unity of the Church and the Renewal of Human Community”, în *Mid-Stream*, nr. 3/1982, pp. 388-397.

1312 Amintim câteva referințe importante pentru această întâlnire: Pantelis KALAITZIDIS, „Concluding Reflections”, în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 1-2/2016, pp. 279-297; Viorel IONIȚĂ, „Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe”, în *Revista Teologica*, nr. 4/2016, pp. 27-49; Serge CHAPNIN, „Le Concile de Crète a eu lieu, les problèmes restent”, în *Contacts*, nr. 68/2016, pp. 369-375; Pr. Dr. Michael TIȚA, „Participarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul României, la Sinaxa întâistătătorilor și reprezentanților Bisericilor Ortodoxe autocefale surori, Chambesy-Geneva, Elveția (22-29 ianuarie)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/2016, pp. 278-303; Pr. Dr. Michael TIȚA, „Sinodalitate ortodoxă și misiune pastorală responsabilă în contemporaneitate. Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, Academia Ortodoxă din Creta (16-26 iunie 2016)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/2016, pp. 336-367; Paul LADOUCEUR, „The Holy and Great Council of the Orthodox Church (June 2016)”, în *Ecumenism*, nr. 189-190/2016, pp. 18-39; Brandon GALLAHER, „The Orthodox Movement: The Holy and Great Council in Crete and Orthodoxy's Encounter with the West: On Learning to Love the Church”, în *Sobornost*, nr. 39/2017, pp. 26-71; Vasilios MAKRIDES, „Le concile panorthodoxe de 2016. Quelques réflexions sur les défis auxquels le monde orthodoxe doit faire face”, în *Istina*, nr. 62/2017, pp. 5-26; Maxim VASILIEVIĆ and Andrej JEFTIĆ eds., *Synodality. A Forgotten and Misapprehended Vision. Reflections on the Holy and Great Council of*

îndelungată de pregătire a acestui sinod, de aproximativ șase decenii. Din nefericire, din cele paisprezece Biserici autocefale recunoscute[1313], patru dintre ele au refuzat să participe din diverse motive[1314].

Înainte de a analiza aceste documente din perspectiva temei noastre, se cuvine să menționăm faptul că ele sunt rezultatul unui proces îndelungat, primind diverse revizuiri de-a lungul timpului. În calitate de reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române sau al Consiliului Mondial al Bisericilor, Pr. Prof. Ion Bria a participat la întâlnirile pregătitoare ale acestui Sinod, în diferite comisii, după cum urmează: la prima conferință panortodoxă presinodală (21-28 noiembrie 1976)[1315], la a doua conferință

2016, Sebastian Press, Alhambra, California, 2017; *Despre Sfântul și Marele Sinod din Creta, 16-26 iunie 2016. Întrebări și Răspunsuri*, Editura Basilica, București, 2017; Dagmar HELLER, „The (Holy and Great) Council of the Orthodox Churches: An Ecumenical Perspective", în *The Ecumenical Review*, nr. 2/2017, pp. 288-300; Pavol BARGÁR, „Pondering "The Mission of the Orthodox Church in Today's World": A Protestant Missiological Reflection", în *International Review of Mission*, nr. 2/2017, pp. 389-399; Archbishop JOB (Getcha) of Telmessos, „The Ecumenical Significance of the Holy and Great Council of the Orthodox Church", în *The Ecumenical Review*, nr. 2/2017, pp. 274-287; Rev. Cristian SONEA, „The Ecumenical Dialogue According to Holy and Great Council of the Orthodox Church in Crete (2016)", în *Roczniki Teologiczne*, nr. 7/2017, pp. 127-135; † Dr. Irineu POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, *Biserica în actualitate sau actualitatea Bisericii*, Editura Academiei Române, București, 2018, pp. 497-507; Pr. Conf. Dr. Patriciu VLAICU și Asist. Univ. Dr. Răzvan PERȘA eds., *Sfântul și Marele Sinod. Eveniment eshatologic sau normalitate canonică?*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018; Doru MARCU, „Ecclesiology and Mission after Crete I: Illustration in the Light of the Documents *Relations of the Orthodox Church with the Rest of the Christian World* and *The Mission of the Orthodox Church in Today's World*", în *Acta Missiologiae*, nr. 6/2018, pp. 35-45; Iuliu-Marius MORARIU, „Eastern Orthodox Churches and Ecumenism according to the Holy Pan-Orthodox Council of Crete (2016)", în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 4/2018, pp. 1-5; Iuliu-Marius MORARIU, „The Social Thought of the Orthodox Church Reflected in the Documents of the Holy Pan-Orthodox Council of Crete (2016)", în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 4/2019, pp. 1-6; Metropolitan GENNADIOS of Sassima, „Orthodoxy in Unity and in Conciliarity. Challenges Faced by the Holy and Great Council in a Pluralistic World", în *The Ecumenical Review*, nr. 3/2020, pp. 336-355; Archbishop JOB (Getcha) of Telmessos , „The Perspectives and Challenges of Primacy and Synodality in the Orthodox Church Today", în *The Ecumenical Review*, nr. 3/2020, pp. 356-369.

[1313] A se vedea lista oficială: https://www.holycouncil.org/churches, accesat la data de 14.07.2021, ora 18:35.

[1314] Bisericile Ortodoxe care nu au participat la Sfântul și Marele Sinod sunt următoarele: Biserică Ortodoxă a Rusiei, Biserica Ortodoxă a Bulgariei, Biserica Ortodoxă a Georgiei și Biserica Ortodoxă a Antiohiei.

[1315] Pr. lect. univ. dr. Irimie MARGA, *În dragoste și adevăr*, pp. 21-22; Pr. Prof. Dr. Viorel IONIȚĂ, *Hotărârile Întrunirilor Panortodoxe din 1923 până în 2009*, p. 85.

panortodoxă presinodală (3-12 septembrie 1982)[1316], la comisia interortodoxă pregătitoare (15-23 februarie 1986), la a treia conferință panortodoxă presinodală (28 octombrie - 6 noiembrie 1986)[1317], la comisia interortodoxă pregătitoare (10-17 noiembrie 1990)[1318] și la comisia interortodoxă pregătitoare (7-13 noiembrie 1993)[1319]. Majoritatea întâlnirilor s-au desfăşurat la Centrul Ecumenic de la Chambésy. În mod evident, Pr. Bria a făcut numeroase trimiteri la acest viitor sinod al Bisericii Ortodoxe, o mare speranță a acelor vremuri[1320], cu toate că era conștient de greutățile întâmpinate, atât din cauza agendei încărcate[1321], dar și din cauza slăbirii conștiinței sinodalității la nivel panortodox[1322].

Revenind la Sfântul și Marele Sinod din 2016, alături de precizarea când a avut loc ultima revizuire preconciliară[1323], menționăm titlurile oficial

---

[1316] Lect. Dr. Dan-Ilie CIOBOTEA, „Spre Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei", p. 942; Pr. Prof. Dr. Viorel IONIȚĂ, *Hotărârile Întrunirilor Panortodoxe din 1923 până în 2009*, p. 104.

[1317] † Dr. Antonie PLĂMĂDEALĂ, Mitropolitul Ardealului, „A treia conferință panortodoxă preconciliară", p. 38; Pr. Prof. Ștefan ALEXE, „Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la cea de-a treia Conferință panortodoxă preconciliară", p. 44, p. 49; Pr. Prof. Dr. Viorel IONIȚĂ, *Hotărârile Întrunirilor Panortodoxe din 1923 până în 2009*, p. 112.

[1318] „Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 24, 25 și 26 ianuarie 1991", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-12/1991, p. 161.

[1319] Pr. Prof. Dr. Viorel IONIȚĂ, *Hotărârile Întrunirilor Panortodoxe din 1923 până în 2009*, p. 121.

[1320] „En quoi consiste l'espoir de la convocation du Grand Concile orthodoxe? Tout d'abord, dans la conviction générale que l'orthodoxie a une grande responsabilité pour le témoignage de la foi chrétienne dans toute sa plénitude" (Père Ion BRIA, „L'espoir du Grand Synode Orthodoxe", p. 54); „Aşteptăm sinodul panortodox cu mare nădejde. Nădăjduiesc ca în următorii ani să descoperim ce anume poate să însemne o Ortodoxie înnoită şi deschisă în viaţa modernă" (Ion BRIA, „Unitatea eclezială în mișcarea ecumenică: teologie și așteptări", p. 65); „Pentru o mărturie cu adevărat autentică, ei ar trebui sa reînnoiască structurile şi instituţiile panortodoxe existente şi să alcătuiască o „simfonie" ortodoxă într-o formă nouă, contemporană şi creativă. Astfel, noua generaţie a Ortodoxiei aşteaptă nerăbdătoare şi plină de speranţă Sinodul Panortodox" (Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, pp. 169-170).

[1321] Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 354; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Ortodoxia și semnificația ei azi", p. 14.

[1322] Ion BRIA, „Creştinii ortodocşi răsăriteni în mişcarea ecumenică. Rolul lui Visser 't HOOFT", în Ion BRIA, *Studii de Misiune și Ecumenism*, p. 94; Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, p. 360; Ion BRIA, *Sensul tradiției ecumenice*, p. 150; Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy*, p. 75; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Hermeneutica teologică*, p. 67; Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară", p. 10; Pr. Prof. Ion BRIA, *Climatul ecumenic 2000*, p. 24.

[1323] Varianta în limba engleză a documentelor preconciliare se poate consulta pe site-ul oficial al Sfântului și Marelui Sinod: https://www.holycouncil.org/preconciliar-documents, accesat la data de 14.07.2021, ora 17:41.

traduse ale acestor documente: *Misiunea Bisericii Ortodoxe în lumea contemporană*[1324], *Autonomia și modul ei de proclamare*[1325], *Diaspora ortodoxă*[1326], *Taina Căsătoriei și impedimentele ei*[1327], *Importanța postului și respectarea lui astăzi*[1328], *Relațiile Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine*[1329]. Aceste șase documente au fost revizuite și aprobate în mod oficial de către Sfântul și Marele Sinod, alături de două documente rezumative: *Mesajul Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe* și *Enciclica Sfântului și Marelui Sinod*[1330].

Receptarea conceptului eclesiologic-misionar *liturghie după Liturghie* în aceste documente prezintă anumite aspecte, despre care trebuie să amintim. Concret, sintagma analizată de noi o regăsim doar în Enciclică și în Mesaj. Lipsa menționării directe a conceptului în documentul *Misiunea Bisericii Ortodoxe în lumea contemporană* a fost sancționată de către misiologii ortodocși[1331], dintre care amintim pe Prof. Petros Vassiliadis[1332]. Totuși textul face referire la continuarea experienței

---

[1324] Revizuit de Sinaxa Întâistătătorilor din ianuarie 2016.

[1325] Revizuit la cea de-a cincea Conferință Panortodoxă Presinodală, din octombrie 2015.

[1326] Revizuit la cea de-a patra Conferință Panortodoxă Presinodală, din iunie 2009.

[1327] Revizuit de Sinaxa Întâistătătorilor din ianuarie 2016 .

[1328] Revizuit la cea de-a cincea Conferință Panortodoxă Presinodală, din octombrie 2015.

[1329] Revizuit la cea de-a cincea Conferință Panortodoxă Presinodală, din octombrie 2015.

[1330] Documentele oficiale aprobate sunt disponibile online, atât în limba greacă, engleză, rusă și franceză (https://www.holycouncil.org/official-documents, accesat la data de 14.07.2021, ora 17:17), dar și în limba română (https://basilica.ro/documentele-oficiale-ale-sfantului-si-marelui-sinod-in-limba-romana/, accesat la data de 14.07.2021, ora 17:45).

[1331] „The document seems to neglect the major achievements made in contemporary world mission by renowned Orthodox theologians. Whereas almost all missiologists nowadays speak about mission using the "martyria/witness" terminology, introduced by Orthodox (e.g. the Archbishop of Albania Anastasios, and later Ion Bria), the document's very title completely ignores it. It will be a real contribution to world mission, if the overall title of the document is changed to: "The Witness of the Orthodox Church in Today's World". Also, there is no reference at all to the "liturgy after the liturgy" terminology" („Some Comments on the Mission Document by Orthodox Missiologists", https://publicorthodoxy.org/2016/05/09/some-comments-on-the-mission-document-by-orthodox-missiologists/, accesat la data de 16.07.2021, ora 20:03). A se vedea și: Evi VOULGARAKI-PISSINA, „Reading the Document on Mission of the Holy and Great Council from a Missiological Point of View", în *International Review of Mission,* nr. 1/2017, pp. 136-150.

[1332] „A further deficit, namely the lack of the use of the "martyria/witness" terminology, much more holistic in outlook than the traditional "mission", introduced and strongly promoted by Orthodox, was also used in both the Encyclical and the Message of the Council. Even the "liturgy after the liturgy" terminology – again used only in the above mentioned documents – is missing, although it is hinted in the last

liturgice și euharistice, care nu sunt altceva decât pregustare a Împărăției lui Dumnezeu: „Inspirată continuu de această așteptare și această pregustare a Împărăției lui Dumnezeu, Biserica nu rămâne indiferentă față de problemele omului din toate timpurile, ci, dimpotrivă, ea participă la suferințele și la problemele lui existențiale, ridicând, ca Domnul ei, durerea și rănile sale provocate de răul care lucrează în lume și, precum bunul samarinean, leagă rănile sale, turnând pe ele untdelemn și vin (Luca 10, 34) „prin cuvânt de răbdare și mângâiere" (Romani 15, 4; Evrei 13, 22) și prin iubire vie"[1333]. Mai mult decât atât, integrarea conceptului s-ar datora chiar PF Anastasios Yannoulatos. Apreciem această intervenție, însă rămâne totuși întrebarea de ce PF Yannoulatos nu a intervenit pentru menționarea conceptului în documentul oficial[1334]. Oricum, conceptul nu era străin Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, având în vedere că se regăsește în mesajul întâlnirii acestora din martie 2014[1335]. Poate că viitoarea publicare a minutelor de la Sfântul și Marele Sinod va lămuri și acest lucru[1336].

Din punct de vedere teologic, ne vom referi mai întâi la *Mesajul Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe,* unde se face următoarea afirmație: „Împărtășindu-ne din Sfânta Euharistie și rugându-ne pentru

---

paragraph of the document's preamble" (Petros VASSILIADIS, „A preliminary short comment", în *International Review of Mission*, nr. 2/2016, p. 353).

[1333] *Misiunea Bisericii Ortodoxe în lumea contemporană*, https://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinod-misiunea-bisericii-in-lumea-contemporana-document-final/, accesat la data de 14.07.2021, ora 22:42.

[1334] „Documentul despre „Misiunea Bisericii în lumea contemporană" a avut o primă redactare aprobată la conferința Panortodoxă Presinodală din 1982, dar a suferit transformări importante în toamna anului 2015 și a fost revăzut și amendat și în plenul sinodului" (Pr. Nicolae DASCĂLU, „Întrunirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe în insula Creta - 2016", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 5-6/2016, p. 6).

[1335] „Inseparabil legată de unitate este misiunea. Biserica nu trăiește pentru sine, ci trebuie să dea mărturie și să împărtășească darurile lui Dumnezeu cu cei de aproape și de departe. Participând la Dumnezeiasca Euharistie și rugându-ne pentru oikoumene (lume), suntem chemați să continuăm această liturghie după liturghie, împărtășind darurile adevărului și iubirii întregii omeniri, potrivit cu ultima poruncă și încredințare a Domnului: "mergând, învăţaţi toate neamurile ... şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului" (Matei 28,19-20)" (*Sinaxa Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe (Fanar, 6 - 9 martie 2014) – Mesaj*, § 7, https://basilica.ro/sinaxa-intaistatatorilor-bisericilor-ortodoxe-fanar-6-9-martie-2014-mesaj/, accesat la data de 14.07.2021, ora 20:13).

[1336] „Publicarea iminentă a minutelor Sfântului și Marelui Sinod va oferi tuturor persoanelor interesate oportunitatea de a se familiariza și aprecia grija comună a celor zece Biserici Ortodoxe Autocefale participante pentru realizarea și îndeplinirea lucrării sinodale în concordanță cu voia lui Dumnezeu, precum și pentru o aprofundare a discuțiilor teologice și ca respect absolut față de tradiția canonică a Bisericii" (https://basilica.ro/patriarhul-ecumenic-publicarea-minutelor-sfantului-si-marelui-sinod-este-iminenta/, accesat la data de 14.07.2021, ora 19:25).

întreaga lume, trebuie să continuăm *liturghia de după Sfânta Liturghie* și să dăm mărturia credinței celor de aproape și celor de departe, în conformitate cu porunca clară a Domnului, înainte de Înălțarea Sa: „și veți fi mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și până la marginile pământului” (Faptele Apostolilor 1, 8). Re-evanghelizarea poporului lui Dumnezeu în societățile moderne secularizate și evanghelizarea celor care nu L-au cunoscut încă pe Hristos reprezintă datoria neîntreruptă a Bisericii”[1337].

Din punctul nostru de vedere, este din nou subliniată legătura misiunii cu Biserica prin Sfânta Liturghie. Mai mult decât atât, această misiune ca o nouă liturghie este autentică doar dacă ne împărtășim din Sfânta Euharistie. În acest sens este interesantă diferența de traducere în două variante ale textului în limba română. Prima variantă este realizată după varianta din limba greacă[1338]: „Împărtășindu-ne din Sfânta Euharistie și rugându-ne pentru întreaga lume, trebuie să continuăm liturghia de după Sfânta Liturghie”. În schimb traducerea publicată în revista *Vestitorul Ortodoxiei* este realizată după varianta din limba franceză[1339]: „Participând la Sfânta Liturghie și rugându-ne pentru întreaga lume, trebuie să continuăm liturghia după Liturghie”[1340]. Varianta din limba engleză este în acord cu varianta din limba greacă, care vorbește despre participarea în Sfânta Euharistie[1341].

[1337] *Mesajul Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe*, § 2, https://basilica.ro/mesajul-sfantului-si-marelui-sinod-al-bisericii-ortodoxe/, accesat la data de 14.07.2021, ora 20:25. În limba engleză, documentul a fost publicat în mai multe locuri: în *International Review of Mission*, nr. 2/2016, pp. 342-352 și în Amélé Adamavi-Aho EKUÉ, Marion GRAU, Atola LONGKUMER eds., *Translating the Word, Transforming the World. An Ecumenical Reader*, WCC Publications, Geneva, 2018, pp. 52-57.

[1338] „Μετέχοντες στή Θεία Εὐχαριστία καί δεόμενοι ὑπέρ τῆς οἰκουμένης ὀφείλουμε νά συνεχίσουμε τή λειτουργία μετά τή Θεία Λειτουργία” (https://www.holycouncil.org/official-documents/-/asset_publisher/VA0WE2pZ4Y0I/content/message?_101_INSTANCE_VA0WE2pZ4Y0I_languageId=el_GR, accesat la data de 14.07.2021, ora 21:44).

[1339] „En participant à la divine Liturgie et priant pour le monde entier, nous devons continuer la liturgie après la divine liturgie” (https://www.holycouncil. org/official-documents/-/asset_publisher/VA0WE2pZ4Y0I/content/message?_101_INSTANCE_VA0WE2pZ4Y0I_languageId=fr_FR, accesat la data de 14.07.2021, ora 21:46).

[1340] *Mesajul Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe*, § 2, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 5-6/2016, p. 11.

[1341] „Participating in the Holy Eucharist and praying for the whole world, we must continue the ‚liturgy after the Divine Liturgy’” (*Message of the Holy and Great Council of the Orthodox Church*, § 2, https://www.holycouncil.org/-/message, accesat la data de 14.07.2021, ora 21:39).

Tot în acest sens, dacă analizăm folosirea sintagmei în Enciclică, nu regăsim aceeași problemă sesizată în variantele de traduceri. Textul este unul asemănător cu cel din Mesaj, însă se precizează foarte clar că misiunea Bisericii ca *liturghie după Liturghie* își are izvorul din Sf. Euharistie: „Participarea la Sfânta Euharistie este un izvor de râvnă apostolică pentru evanghelizarea lumii. Împărtășindu-ne din Sfânta Euharistie și rugându-ne pentru lume în adunare sfântă, suntem chemați să continuăm „liturghia de după Liturghie" și să oferim mărturia despre adevărul de credință în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, împărtășind darurile lui Dumnezeu cu întreaga omenire, ascultând de porunca clară a Domnului, dinaintea Înălțării Sale: „Şi Îmi veţi fi Mie martori în Ierusalim şi în toată Iudeea şi în Samaria şi până la marginea pământului" (Faptele Apostolilor 1, 8)"[1342].

Considerăm că diferența între a participa la Sfânta Liturghie și între a te împărtăși din Sf. Euharistie este destul de mare, cu consecințe clare pentru autenticitatea mărturiei. Am prezentat deja poziția Pr. Bria cu privire la această tendință de spiritualizare a Liturghiei, fără împărtășirea credincioșilor. *Liturghia după Liturghie* presupune ca membrii comunității parohiale să se împărtășească mai întâi, adică să fie pregătiți de întâlnirea cu Hristos. Aici ne poate ajuta conceptul *liturghie înainte de Liturghie* (liturgy before Liturgy[1343]), care din punct de vedere spiritual și biblic, presupune o viață în armonie cu aproapele: „Dacă îţi vei aduce darul tău la altar şi acolo îţi vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, şi mergi întâi şi împacă-te cu fratele tău şi apoi, venind, adu darul tău" (Matei 5, 23-24). În aceeași notă, poziția Pr. Bria cu referire la exigența iertării este foarte clară: „Biserica este o

---

[1342] *Enciclica Sfântului și Marelui Sinod*, § II.6, https://basilica.ro/enciclica-sfantului-si-marelui-sinod/, accesat la data de 14.07.2021, ora 20:42.

[1343] Primul care menționează acest concept *liturgy before Liturgy* (liturghie înainte de Liturghie) este Prof. Vladimir Fedorov în 2005, urmat de episcopul Geevarghese Mor Coorilos în 2010. Pentru multe detalii, a se vedea: Vladimir FEDOROV, „Non Scholae, Sed Vitae Discimus. Eastern European Perspectives on Ecumenical Theological and Religious Education", în *The Ecumenical Review*, nr. 1/2005, pp. 42-49; Vladimir FEDOROV, „An Orthodox View on Theological Education as Mission", în *Religion in Eastern Europe*, nr. 3/2005, pp. 1-37; Vladimir FEDOROV, „Mission Today: Trajectories of Mission after Edinburgh 2010", în Peter DE MEY, Andrew PIERCE, Oliver SCHUEGRAF eds., *Mission and Unity*, p. 115; Bishop Geevarghese MOR COORILOS, „Plenary 1: Mission in long perspective. Perspective 3", în Kirsteen KIM and Andrew ANDERSON eds., *Edinburgh 2010. Mission Today and Tomorrow*, pp. 76-79; Geevarghese MOR COORILOS, „Mission as Liturgy Before Liturgy and as Contestation", în Petros VASSILIADIS ed., *Orthodox Perspectives on Mission*, pp. 175-178; Fr. Cristian SONEA, „The "Liturgy after the Liturgy" and Deep Solidarity. The Orthodox Understanding of Christian Witness and Its Implications for Human Society", p. 459.

comunitate fondată pe valori evanghelice ca iertarea şi iubirea, comuniunea şi compasiunea. În această comuniune creştinii sunt chemaţi să stea faţa către faţă, să se dezlege unii pe alţii, să ridice barierele care-i separă, să risipească suspiciunile care-i stigmatizează, împăcarea cu semenii este o condiţie de a servi şi de a oferi la altar. Exigenţele şi imperativele liturghiei sunt severe: du-te şi te împacă cu adversarul, dezleagă pe cel ce stă sub tiranie, fă dreptate celui ce este exploatat"[1344].

Apreciem folosirea conceptului eclesiologic-misionar *liturghie după Liturghie* în aceste documente ale Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe. Din punctul nostru de vedere, această sintagmă reprezintă cea mai importantă definiție a misiunii din perspectivă ortodoxă, iar folosirea ei la acest nivel nu înseamnă decât o receptare pozitivă.

3.4. Concluzii

Din punct de vedere al concluziilor pentru acest capitol, dorim să subliniem următoarele idei: a) Pr. Bria este printre primii teologi ortodocși care consideră că nu trebuie să înțelegem misiunea ca expansiune geografică sau ca prozelitism. În condiții istorice nefavorabile, Bisericile Ortodoxe locale și-au limitat acțiunile misionare în cadrul unei națiuni sau a unui popor, însă nu au renunțat niciodată la dimensiunea misionară a Bisericii; b) Pr. Bria crede că misiunea poate fi înțeleasă din mai multe perspective sau atitudini. În acest sens, înțelegerea misiunii ca mărturie creștină (martyria) poate fi considerată o contribuție esențială a teologiei ortodoxe; c) săvârșirea Sfintei Liturghii și a Sfintei Euharistii sunt centrale pentru mărturia creștină a Bisericii și a creștinilor; d) din punct de vedere ortodox, conceptul *liturghie după Liturghie* este considerat o nouă definiție a misiunii, care se manifestă întotdeauna în relație cu Biserica; e) paternitatea sintagmei *liturghie după Liturghie* trebuie atribuită PF Anastasios Yannoulatos, iar meritul promovării și explicării conceptului Pr. Ion Bria; f) astăzi putem vorbi despre o receptare pozitivă a conceptului *liturghie după Liturghie*, atât în documentele diferitelor Biserici sau ale Consiliului Mondial, dar și în lucrările și studiile teologilor contemporani.

[1344] Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, „Spiritualitate pentru timpul nostru", p. 18.

Concluzii generale

1. Sumarul lucrării

În primul rând, primul capitol a avut rolul de a creiona un portret cât se poate de clar al omului și teologului Ion Bria, dar și a contextului general în care a trăit și a scris. Din nefericire, există o tendință în teologia ortodoxă de a disocia opera unui autor de viața sa. Din perspectiva noastră, opera și teologia unui autor se pot înțelege doar dacă se cunoaște și contextul general în care a trăit. Din acest motiv, rolul acestui capitol a fost unul indispensabil pentru prezentarea următoarelor două capitole teologice. Pentru atingerea obiectivului secundar propus la începutul acestui capitol, anume de a prezenta activitatea și itinerariul misionar-ecumenic al Pr. Bria, a fost necesar să cercetăm surse diverse și multiple, începând de la scrierile autobiografice, până la însemnările din revistele bisericești oficiale. Mai mult decât atât, aspectele inedite despre viața și contextul în care Pr. Bria a trăit și a scris le-am extras în urma cercetării arhivelor păstrate la Geneva, unde se află sediul central al Consiliului Mondial al Bisericilor. Cu alte cuvinte, în capitolul intitulat *Itinerariul misionar, activitatea ecumenică și opera scrisă ale Pr. Prof. Dr. Ion Bria*, am prezentat destul de limpede cele mai importante aspecte ale vieții Pr. Bria, cele mai importante participări la întrunirile ecumenice și cele mai importante particularități ale operei scrise. În consecință, putem concluziona că Pr. Ion Bria este o personalitate marcantă a Bisericii Ortodoxe Române, cu rezonanță internațională, cunoscut în mediile ecumenice contemporane. Din punctul nostru de vedere, am reușit să ne atingem obiectivul secundar de a prezenta în mod unic și creator viața, activitatea ecumenică și opera Pr. Prof. Ion Bria. În același timp, trebuie să recunoaștem că nu am analizat toate aspectele activității sale, nici toate documentele și corespondența păstrate în arhiva Consiliului, ceea ce înseamnă că există o limită în prezentarea noastră. De aceea, o prezentare cât mai largă a vieții și operei Pr. Ion Bria poate deveni un subiect de cercetare în sine, pentru alți cercetători sau doctoranzi.

În al doilea capitol, intitulat *Eclesiologia Pr. Prof. Dr. Ion Bria și valoarea ei ecumenică*, am prezentat critic cele mai importante direcții sau poziții eclesiologice ale teologiei părintelui profesor. Perspectiva

misionară a Pr. Bria este una definită de eclesiologie, iar prezentarea elementelor misiologice sau misionare nu era posibilă fără raportarea la eclesiologie și la cele mai importante dimensiuni ale acesteia. În capitolul al III-lea am putut prezenta relația dintre misiune și eclesiologie tocmai pentru că în capitolul al II-lea am definit viziunea eclesiologică a Pr. Bria. Mai mult decât atât, în mod intenționat am prezentat mai întâi ideile eclesiologice ale Pr. Ion Bria pentru a sublinia întâietatea eclesiologiei în raport cu misiologia sau cu misiunea.

În acest sens, am reușit să sintetizăm în mod critic anumite aspecte definitorii ale învățăturii despre Biserică. Pentru Pr. Bria, Biserica nu este un accident istoric, ci dimpotrivă realizarea planului Sfintei Treimi de îndumnezeire a întregii creații. Prin Biserică, considerată din punct de vedere biblic Trupul tainic al lui Iisus Hristos înviat, Sfânta Treime – Tatăl, Fiul și Sfântul Duh – se manifestă ca iubire.

Un rol important în teologia românească de a accentua importanța eclesiologiei comuniunii, a koinoniei, a împărtășirii de adevăr și de iubire îi revine și Pr. Bria. În același timp, influențat de poziția mentorului Pr. Dumitru Sătniloae, Pr. Bria vorbește despre iconomia Fiului și iconomia Sfântului Duh care se manifestă armonios mai ales în actele liturgice ale Sfintei Biserici. De natură sacramentală, Biserica este reactualizată permanent în Sfânta Liturghie prin Sfânta Euharistie, unde Hristos se împărtășește ca Trup și Sânge în mod euharistic.

Întreaga viziune eclesiologică a Pr. Bria este centrată în jurul Sfintei Liturghii și a Sfintei Euharistii, de aceea de nenumărate ori vorbește despre împărtășirea continuă a credincioșilor ca fiind legea de aur a pastorației. Ținând cont de această perspectivă, Pr. Bria insistă pe reactivarea preoției comune a tuturor celor botezați și mirunși, preoție care nu se contrazice cu preoția sacerdotală, ci dimpotrivă se completează reciproc.

Un aspect destul de controversat al poziției eclesiologice a Pr. Ion Bria, probabil motivat de situațiile pastorale, rămâne posibilitatea împărtășirii în Biserica Ortodoxă a unor creștini eterodocși. Din punct de vedere oficial, din rațiuni de credință și canonice, acest lucru nu este posibil.

În concluzie, în acest capitol ne-am atins obiectivul secundar de a prezenta și analiza critic cele mai importante idei eclesiologice ale Pr. Prof. Ion Bria, evaluând și deschiderea sa ecumenică. Ca direcție pentru viitoarele cercetări, putem recomanda o analiză critică a eclesiologiei sale doar din punct de vedere dogmatic, precum și a rolului Pr. Ion Bria în revalorizarea

eclesiologiei comuniunii în teologia ortodoxă. De asemenea, o altă temă de cercetare ar putea avea în vedere influența pe care teologia Pr. Dumitru Stăniloae a avut-o asupra gândirii și viziunii eclesiologice a Pr. Ion Bria.

Ultimul capitol, *Concepția eclesiologic-misionară a Pr. Prof. Dr. Ion Bria: liturghie după Liturghie*, a reluat multe idei eclesiologice prezentate în capitolul al II-lea, însă din perspectivă misionară. Întâi de toate, am arătat că din perspectiva Pr. Bria nu putem vorbi decât de o limitare a activității misionare a Bisericii, ținând cont de anumite condiții istorice. Din punct de vedere teologic, Biserica este una misionară prin însăși existența și manifestarea în actele liturgice și filantropice. Dacă teologia catolică și cea protestantă înțeleg misiunea din perspectivă geografică, raportându-se la numărul de membrii, Biserica Ortodoxă înțelege misiunea din punct de vedere calitativ ca mărturie a vieții în Hristos și în adevăr. De asemenea, Pr. Bria recuperează pentru misiologia românească și termenul de evanghelizare, termen biblic folosit în perioada primară și patristică. Astăzi misiunea creștină se poate manifesta și prin pastorație sau prin ucenicie.

În cadrul consultațiilor și conferințelor inter-ecumenice organizate de Consiliul Mondial al Bisericilor, relația dintre misiune și eclesiologie a reprezentat mereu un punct de discuție cu poziții diferite. În acest context teologic, teologii ortodocși au considerat că misiunea Bisericii se manifestă ca liturghie continuă, *o liturghie după Liturghie*. Din punct de vedere istoric, am demonstrat cu argumente istorice și logice că cel care a formulat această expresie este actualul patriarh al Albaniei, PF Anastasios Yannoulatos. Din alt punct de vedere, am arătat că ideea transmisă de această sintagmă are rădăcini patristice. Inclusiv Pr. Bria are câteva referințe clare la această idee de a continua liturghia în afara zidurilor Bisericii, cu mult timp înainte ca expresia să fie formulată. Oricum, este un adevăr incontestabil că Pr. Bria îi revine meritul de a promova și explica acest concept, considerat o nouă definiție a misiunii ortodoxe.

În ceea ce privește receptarea conceptului, am regăsit nenumărate referințe în diferite lucrări teologice, dar și în documente misiologice importante, din cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor și în documentele rezumative – Enciclică și Mesaj – ale Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

În concluzie, putem susține că întreaga viziune misiologică a Pr. Bria este marcată de acest concept eclesiologic-misionar *liturghie după*

Liturghie. Considerăm că obiectivele secundare au fost atinse, anume clarificarea paternității sintagmei *liturghie după Liturghie*, definirea teologică a conceptului și prezentarea receptării acestuia în diferite documente, consultații și în lucrările diferiților teologi. Din punct de vedere al direcțiilor viitoare de cercetare, considerăm că va fi necesară a analiză a receptării acestui concept eclesiologic-misionar în spațiul protestant și evanghelic, care ar avea rolul de a sublinia apropierea dintre aceste tradiții creștine și Biserica Ortodoxă.

2. Evaluare finală

Obiectivul general sau principal al acestei teze de doctorat a fost acela de a demonstra că în viziunea Pr. Prof. Ion Bria relația dintre misiune și eclesiologie este definită de conceptul *liturghie după Liturghie*. Din perspectiva noastră, am reușit acest lucru datorită analizei serioase a operei și a vieții Pr. Prof. Ion Bria, împărțind lucrarea noastră în trei capitole centrale și în câteva zeci de subcapitole.

Din punct de vedere teologic, în conformitate cu poziția oficială a Bisericii Ortodoxe care subliniază unitatea indisolubilă dintre misiune și eclesiologie, am arătat că perspectiva și viziunea Pr. Prof. Ion Bria este una autentică și dinamică. Contrar unor critici, de care am ținut totuși cont, Pr. Prof. Ion Bria nu separă misiunea de eclesiologie. Dimpotrivă, părintele profesor înțelege misiunea doar în perspectivă eclesiologică, iar acest lucru s-a observat cel mai clar în importanța pe care o ocupă în teologia și viziunea sa conceptul *liturghie după Liturghie*. Conform poziției noastre, acesta este un concept eclesiologic-misionar, subliniind relația dintre misiune și eclesiologie. Biserica nu există fără misiune, dar nici misiunea nu se poate realiza fără raportarea la eclesiologie.

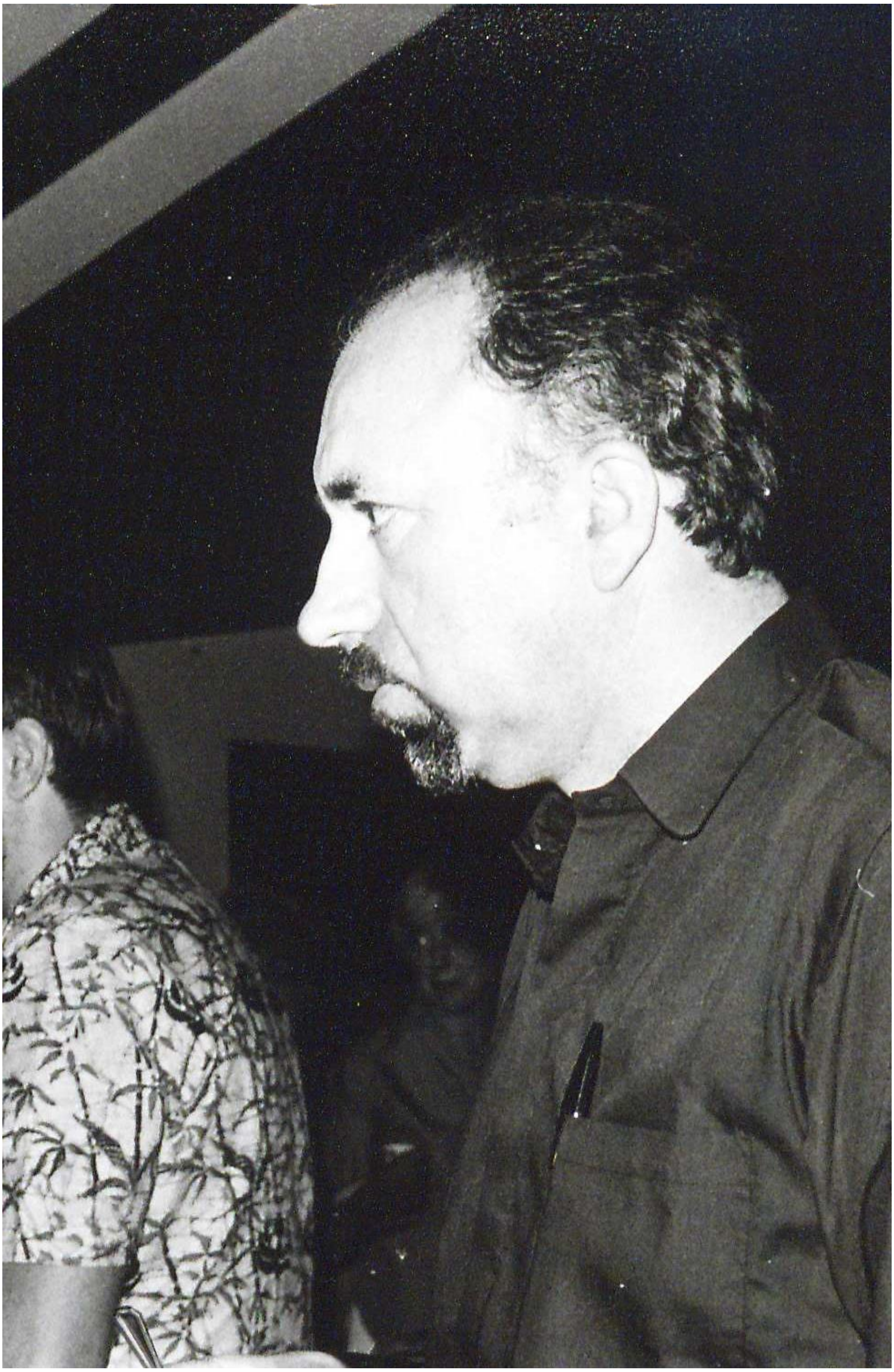
Din aceste considerente, sintagma promovată și explicată de Pr. prof. Ion Bria surprinde această relație și legătură. Sfânta Liturghie este actul central al Bisericii, prelungit în afara zidurilor Bisericii cu o altă liturghie, a aproapelui și a întregii creații. Putem susține că relația dintre misiune și eclesiologie în viziunea Pr. Prof. Ion Bria este de natură sacramentală și ontologică. *Liturghia după Liturghie* își are izvorul în Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie și în Sfânta Euharistie, unde ne aflăm în prezența Sfintei Treimi ca mădulare vii ale Bisericii, trupul tainic al lui Hristos înviat. În Biserică suntem deja și nu încă în Împărăția lui

Dumnezeu, prezentă aici și acum cu săvârșirea fiecărei Sfintei Liturghii datorită comuniunii Sfintei Treimi care se manifestă ca iubire pentru fiecare om și pentru întreaga creație.

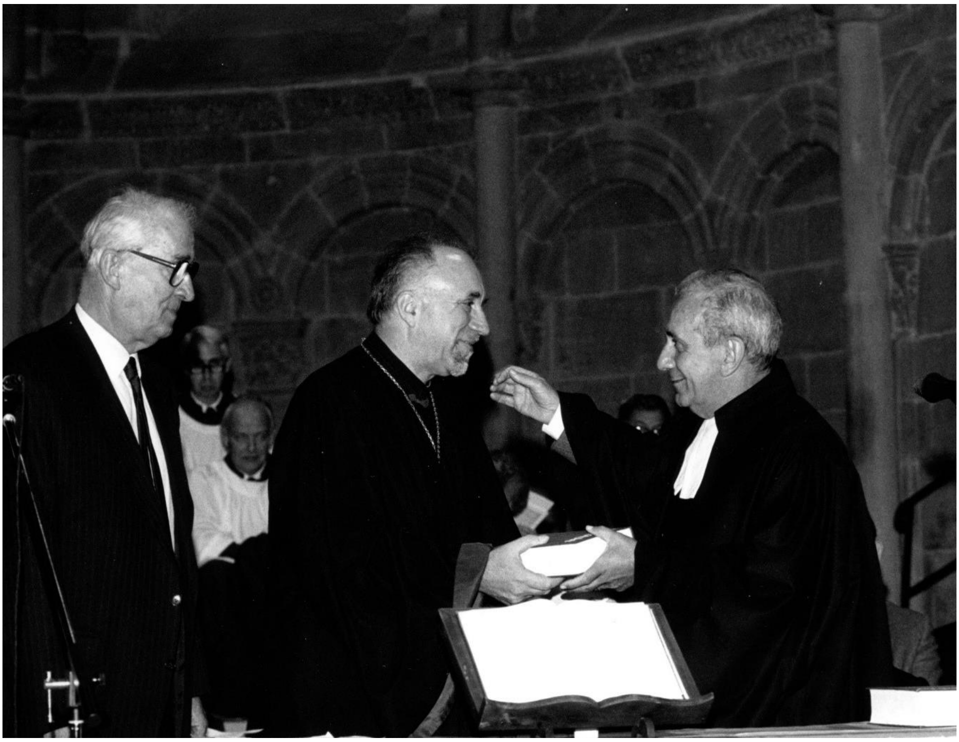
Noutatea acestei lucrări se referă la analiza critică și teologică a viziunii Pr. Prof. Ion Bria din perspectiva sintagmei *liturghie după Liturghie*. Punerea în practică a acestui concept eclesiologic-misionar este fundamentată pe raportarea corectă la conținutul acestuia, în acord cu viziunea autorului și a celor care l-au promovat și explicat. Astăzi Bisericile Ortodoxe locale au nevoie să înțeleagă, mai ales minoritatea instituțională, că nu putem rămâne izolați în cadrul zidurilor Bisericii ca într-o cetate bine păzită. Cel mai mare pericol în care ne aflăm astăzi ca Biserică este ruperea de realitatea în care se află lumea de astăzi și mai ales ruperea de realitatea vieții în care oamenii, făpturile minunate ale lui Dumnezeu, sunt nevoiți sau limitați să trăiască. Experiența liturgică nu are valoare dacă nu este continuată ca o nouă liturghie în vindecarea relațiilor și a durerilor acestei lumi care nu este altceva decât arena noastră de luptă și de îndumnezeire. Mărturia Bisericii și a membrilor săi este mai mult ca oricând necesară în societate, unde se află cel sărac, cel flămând sau însetat, cu care se identifică în mod direct Mântuitorul Hristos. A venit vremea să ieșim din curtea bisericii și să lucrăm în via Domnului care este mult mai largă decât limitele impuse de noi. În esență, această prezență autentică a creștinilor în lume nu este altceva decât *liturghia după Liturghie*, care se manifestă în puterea și cu lucrarea Sfintei Treimi. Moștenirea teologică a Pr. Prof. Ion Bria este sintetizată de această sfântă lucrare de a continua experiența vieții din Biserică în afara zidurilor bisericilor ca *o liturghie după Liturghie*.

Anexe

Anexa 1: Foto credit: *WCC Archives, print photos collection, reference number: 1148/21a, Ion Bria*

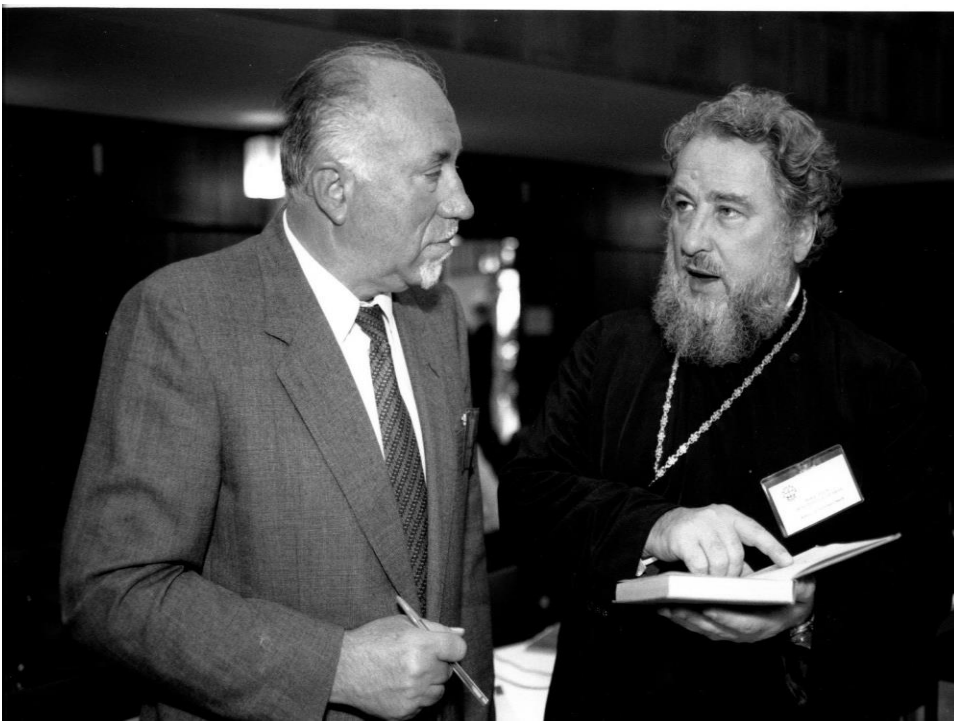
Anexa 2: Foto credit: *WCC Archives, print photos collection, reference number: 4237-3a, Ion Bria*

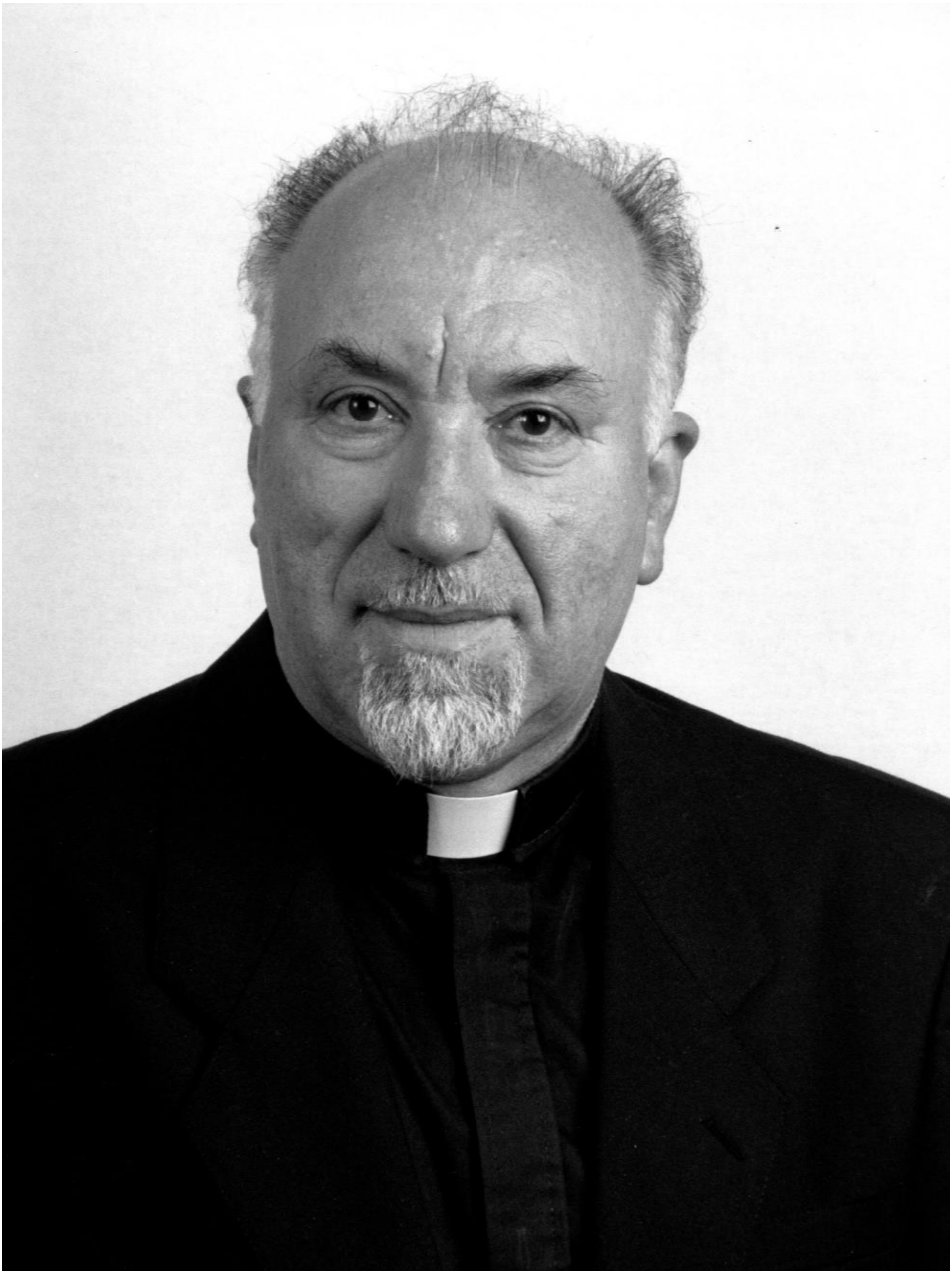
Anexa 3: Foto credit: *WCC Archives, print photos collection, reference number: 3570-11a, Ion Bria*

Anexa 4: Foto credit: *WCC Archives, print photos collection, reference number: 6442-34, Ion Bria*

Anexa 5: Foto credit: *WCC Archives, print photos collection, reference number: A 5468-8, Ion Bria*

Anexa 6:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, din data de 28 mai 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

Geneva, 28 mai 1973

Prea Fericite Părinte Patriarh,

In scopul de a face cunoscută teologia ortodox în rîndul personalităţilor, instituţiilor şi asociaţiilor ecumenice de aici, luni 23 aprilie 1973 am susţinut la Institutul ecumenic de la Bossey, la invitaţia prof. Nikos Nissiotis, prelegerea cu titlul: "Preoţia din punct de vedere sacramental şi eclesiologic". Prelegerea a fost audiată şi comentată de studenţi, pastori şi teologi de diferite confesiuni careparticipau la Seminarul de teologie şi cult ortodox, organizat de acest institut.

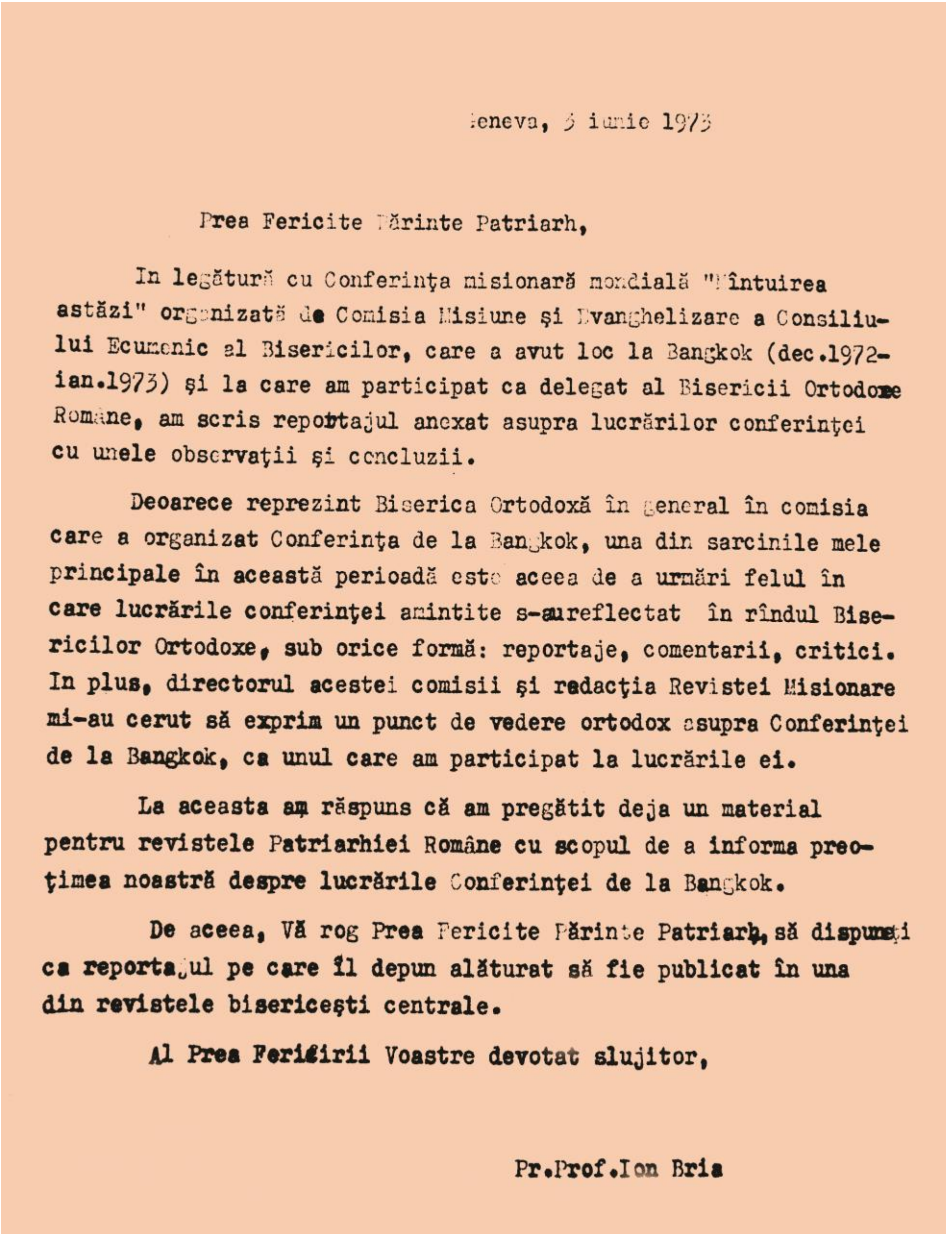
Depun alăturat textul acestei prelegeri (versiune engleză). Versiunea română am trimis-o redacţiei revistei "Studii Teologice".

Al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr.Prof.Ion Bria

Anexa 7:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, din data de 3 iunie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

Geneva, 3 iunie 1973

Prea Fericite Părinte Patriarh,

In legătură cu Conferința misionară mondială "Mîntuirea astăzi" organizată de Comisia Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a avut loc la Bangkok (dec.1972-ian.1973) și la care am participat ca delegat al Bisericii Ortodoxe Romane, am scris repotrtajul anexat asupra lucrărilor conferinței cu unele observații și concluzii.

Deoarece reprezint Biserica Ortodoxă în general în comisia care a organizat Conferința de la Bangkok, una din sarcinile mele principale în această perioadă este aceea de a urmări felul în care lucrările conferinței amintite s-aureflectat în rîndul Bisericilor Ortodoxe, sub orice formă: reportaje, comentarii, critici. In plus, directorul acestei comisii și redacția Revistei Misionare mi-au cerut să exprim un punct de vedere ortodox asupra Conferinței de la Bangkok, ca unul care am participat la lucrările ei.

La aceasta am răspuns că am pregătit deja un material pentru revistele Patriarhiei Române cu scopul de a informa preoțimea noastră despre lucrările Conferinței de la Bangkok.

De aceea, Vă rog Prea Fericite Părinte Patriarh, să dispuneți ca reportajul pe care îl depun alăturat să fie publicat în una din revistele bisericești centrale.

Al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr.Prof.Ion Bria

Anexa 8:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, din data de 5 iunie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

Geneva, 5 iunie 1973

Prea Fericite Părinte Patriarh,

In scopul de a face cunoscute teologia ortodoxă română și pozițiile Bisericii noastre în problemele interconfesionale, în rîndul Bisericilor, teologilor și instituțiilor care urmăresc activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, am reușit să trezesc interesul redacției revistelor editate de Consiliu ("The Ecumenical Review", "Study Encounter", "Review of Mission") pentru contribuția la gîndirea ecumenică de azi pe care ar putea să o aducă teologia noastră, necunoscută cu desăvîrșire aici la Geneva. In ultimele zile, responsabilul cu publicațiile Consiliului mi-a comunicat că este foarte interesat să primească articole, studii, eseuri, comentarii privind problemele de pe agenda Consiliului, scrise de către teologi români.

Intrucît cu aceste contribuții ar începe afirmarea teologiei noastre din ultima vreme în aceste publicații și deoarece aceste contribuții trebuie să fie de o certă valoare teologică, elaborate de cadre didactice universitare, teologi și preoți din generația nouă de teologi, care s-au dovedit a fi cercetători și cunoscători profunzi ai Ortodoxiei și a avea și posibilitatea de a o exprima într-un mod personal și într-un spirit actual, supun aprobării Prea Fericirii Voastre următoarea listă de persoane (și subiecte)care, după părerea mea, ar fi competente să producă studii de nivel superior:

- Pr.Prof.D.Stăniloae, <u>Concepția ortodoxă despre unitatea Bisericii</u>;
- Pr.Lector Ioan Ică, <u>Invățătura despre energiile divine și importanța ei pentru eclezioloqia ortodoxă</u>;
- Pr.Asist.D. Radu, <u>Legătura dintre teologia sacramentală și eclezioloqie în dogmatica ortodoxă</u>;
- Pr.Gh.Drăgulin, <u>Propovăduirea cuvîntului și cultul în Biserica Ortodoxă</u>;
- D.Victor Iliescu, <u>Identitatea Bisericii în lumea mîntuită de Hristos</u>.

In cazul că veți aproba acest proiect, voi comunica celor menționați detalii asupra subiectului, asupra modului în care trebuie elaborate contribuțiile lor și a datei prezentării acestora.

Al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr.Prof. Ion Bria

Anexa 9:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, din data de 16 iulie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

Geneva, 16 iulie 1973

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Cu binecuvîntarea și aprobarea Prea Fericirii Voastre am participat, ca delegat al Bisericii Ortodoxe Române, la cea dintîi întîlnire a Comisiei doctrinale comune anglicano-ortodoxe, care s-a ținut la Hertford College, Oxford, între 6 și 13 iulie 1973.

Comisia comună a examinat în aceste zile cele cinci subiecte care au fost pregătite de către cele două comisii, ortodoxă și anglicană, în cadrul întîlnirilor preliminare separate începînd cu anul 1967.

Comisia comună a adoptat la sfîrșitul întîlnirii un Comunicat în care, după ce se face o descriere sumară a discuțiilor avute, se fixează temele ce urmează să fie studiate în viitor de către cele trei subcomisii comune, după cum urmează:"Inspirație și revelație în Scriptură", "Autoritatea sinoadelor" și "Biserica-comunitate euharistică în experiența anglicană și ortodoxă".

Fiecare subcomisie se va întîlni anual, începînd cu anul 1974, pînă în anul 1976 cînd s-a hotărît să aibă loc cea de a doua întîlnire a Comisiei comune. Subcomisia a treia, din care fac parte, se va întîlni la New-York între 8 și 12 iulie 1974.

In cursul dezbaterilor pe marginea referatelor prezentate am participat la precizarea învățăturii ortodoxe despre Duhul Sfînt și despre mîntuire. Depun alăturat, pentru informarea și aprecierea Prea Fericirii Voastre, textul dezvoltat al intervențiilor mele.

Rămîn al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr. Prof. Ion Bria

Anexa 10:

Pr. Ion Bria, „Considerații asupra unor subiecte teologice discutate de Comisia doctrinală comună anglicano-ortodoxă”, din data de 16 iulie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

Considerații asupra unor subiecte teologice discutate de Comisia doctrinală comună anglicano-ortodoxă

Intre 6 și 13 iulie a avut loc la Oxford cea dintîi întîlnire a Comisiei doctrinale comune anglicano-ortodoxe, care a examinat subiectele propuse de Comisia panortodoxă și Comisia pananglicană în perioada de pregătire a discuțiilor comune. Aceste subiecte au fost: Comprehensiveness și misiunea Bisericii (refer at prezentat de Comisia anglicană); Duhul Sfînt ca interpret al Evangheliei și dătător de viață în Biserica de azi(referat prezentat de Comisia ortodoxă); Cele patru chestiuni adresate anglicanilor de Comisia ortodoxă care se referă la: Modul în care Biserica Anglicană înțelege unirea ei cu Bisericile Ortodoxe; Posibilitatea unirii anglicanilor cu Biserica Ortodoxă în urma intercomuniunii pe care Biserica Anglicană a hotărît să o practice cu diverse Cpnfesiuni Luterane și cu acelea din Schema Indiei de Sud; Modul în care hotărîrile dialogului teologic vor deveni obligatorii pentru toate Bisericile din Comuniunea Anglicană; Poziția și autoritatea celor 39 de Articole în tradiția anglicană și în anglicanismul contemporan; Lucrarea răscumpărătoare a lui Hristos pe cruce și în înviere(referat prezentat de ortodocși).

In legătură cu subiectul Duhul Sfînt ca interpret al Evangheliei și dătător de viață în Biserică astăză, asupra căruia Comisia ortodoxă a prezentat un referat pregătit de Episcopul Stylianos de Miletoupolis(Patriarhia Ecumenică),se cuvine să fie luate în considerare și următoarele elemente:

Invățătura despre Duhul Sfînt este de o mare importanță în dialogul anglicano-ortodox, deoarece pnevmatologia în general și mai ales consecințele teologiei Duhului Sfînt au o mare infuență asupra eclezilogiei, unul din capitolele în care cele două Biserici diferă esențial. De fapt, cele două Biserici înțeleg natura, misiunea și limitele Bisericii într-o corelație directă cu teologia Duhului Sfînt. Este de menționat aci că un nou curent în eclezilogia ortodoxă de azi, "Eclezilogia comuniunii", dă o interpretare dinamică lucrării Duhului Sfînt în istoria și experiența Bisericii, care are rolul nu numai de a păstra doctrinele și instituțiile apostolice în tradiția continuă a Bisericii, ci și de a însufleți energiile harismatice ale Trupului lui Hristos și de a dărui Bisericii o viziune creatoare și profetică asupra problemelor care se ivesc în viața credincioșilor.

In discuțiile asupra acestui subiect s-a abordat inevitabil și problema limitelor canonice ale Bisericii. Desigr, limitele Bisericii nu trebuie să fie privite numai din punct de vedere jurisdicțional, canonic. Dacă se studiază această chestiune din perspectiva "iconomiei" Duhului Sfînt în Biserică, atunci se poate ajunge la o interpretare mai cuprinzătoare a ei. Noi mărturisim că Biserica Ortodoxă este în această iconomie mediul harului, organismul mîntuirii. Nu se poate determina în mod sacramental lucrarea Duhului Sfînt în afară de Biserică, dar întrucît Duhul Sfînt nu este dependent iconomic de Biserică, ci invers, această lucrare nu poate să fie negată. Aceasta convingere a fost afirmată și în Comunicatul comun subforma următoare;" "Nu se poate nega lucrarea Duhului Sfînt în afară de limitele canonice ale Bisericii, întrucît Duhul Sfînt este prezent pretutindenea și pe tote le plinește"

Această interpretare a iconomiei Duhului Sfînt constituie o bază pentru a înțelege într-un sens propriu nu numai limitele canonice ale Bisericii, ci și continuitatea credinței în diversitatea confesională din afară de Biserica Ortodoxă. Ambele Comisii au descoperit în tradițiile lor diverse interpretări și abordări teologice, care țin atît de misterul credinței creștine, apofatic, cît și de aspectul dinamic al tradiției. De aceea tradițiile confesionale, care exprimă acea diversitate în unitate, nu trebuie să fie interpretate pur și simplu ca diferențe dogmatice fundamentale. In acest sens trebuie să fie subliniată convingerea Bisericii Anglicane că tocmai prin tradiția ei confesională distinctă și-a păstrat identitate ei ca parte a Bisericii sobornicești. Diversitatea confesională de această substanță s-ar putea compara cu un rîu care nu numai că separă două conținuturi, dar și le unește. S-ar putea cita ca un astfel de exemplu cultul anglican, care pe de o parte se deosebește de litughia ortodoxă, dar pe de altă parte conține elemente ale unei credințe comune.

Diversitatea de exprimare a credinței provine, așa cum s-a subliniat de partea anglicană, și din faptul că Biserica trebuie să răspundă problemelor care i se pun într-o anumită situație istorică. Duhul Sfînt rămîne interpretul Evangheliei și în astfel de situații, cînd Biserica are nevoie de înțelesuri profunde ale mesajului evanghelic, cînd este obligată să-și exprime credința într-un limbaj nou, cînd este chemată să împlinească o funcție profetică.

S-ar putea spune că, într-un sens, spiritul dialogului anglicano-ortodox - și al dialogului ecumenic în general - este dat de acea eclesiologie care are la bază o interpretare mai deschisă a iconomiei Duhului Sfînt. După cum s-a arătat, în perspectiva acestei ~~xx~~ abordări se poate înțelege într-un mod mai propriu tradițiile și experiențele confesionale, precum și realitatea eclezială a celorlalte confesiuni. De fapt, problema esențială a dialogului Ortodoxiei cu celelalte Biserici rămîne aceasta: ce stare eclezială au diferitele Biserici creștine.

In ce privește raportul dintre Ortodoxiei și Anglicanism, trebuie să recunoaștem că există între ele diferențe doctrinale reale și esențiale. Ortodoxia consideră că Anglicanismul, în decursul formării și dezvoltării lui, a pierdut ceva esențial din plinătatea credinței ortodoxe. Teologia anglicană însăși, în determinarea naturii de Biserică a unei comunități creștine, adoptă principiul "realităților ecleziale limitate". Totuși această pierdere nu poate fi descrisă în termenii unui număr mai mic sau mai mare de articole de credință. In orice caz, diferența dintre Ortodoxie și Anglicanism nu constă într-un număr specific de doctrine esențiale. Ce s-a lăsat la o parte a fost mai cu seamă sensul unei transcendențe apofatice și sensul Bisericii în împărtășirea harului. Prof. Romanides a arătat că există diverse grade sau niveluri de mîntuire în Biserică, potrivit cu desăvîrșirea spirituală. Tot așa s-ar putea spune că există diferite niveluri de experiență a Bisericii în afară de Biserică. Desigur că unele moduri diferite de experiență a Bisericii au fost dictate de împrejurări istorice. Rămîne de văzut dacă pluralismul eclezilogic pe care îl presupune teoria anglicană despre "comprehensiveness" se datorește unor contexte istorice diferite, sau vrea să-și revendice o justificare eclezioloigică propriu-zisă.

Așadar, învățătura despre iconomia Duhului Sfînt constituie o bază teologică pentru a înțelege într-un sens propriu realitățile ecleziale și diversitatea confesională care există în afară de Biserica Ortodoxă. In cazul Bisericii Anglicane, trebuie să fie recunoscute anumite structuri ecleziale care reprezintă semne ale continuității și unității ei cu Biserica apostolică și sobornicească. Intr-un sens, perspectiva dialogului anglicano-ortodox depinde de modul în care Ortodoxia va înțelege doctrinele și instituțiile care conferă identitatea confesională a Anglicanismului.

In ceea ce privește subiectul Opera răscumpărătoare a lui Hristos pe cruce și în înviere, asupra căruia Comisia ortodoxă a prezentat un referat pregătit de Arhiep. Basile de Bruxelles și Belgia (Patriarhia Moscovei), s-a făcut mai întîi o observație de principiu anume că există diferite interpretări teologice atît în Răsărit cît și în Apus, care niciuna, în mod izolat, nu poate epuiza misterul mîntuirii.De asemenea, s-a remarcat importanța cărților liturgice pentru soteriologia răsăriteană și apuseană, cărți în care s-a păstrat tradiția nu numai într-un mod viu, ci ți într-o exprimare simbolică și doxologică.

In afară de elementele soteriologiei ortodoxe care au fost prezentate în referatul amintit, pot fi subliniate și alte aspecte importante, cum ar fi; legătura organică dintre lucrareav răscumpărătoare a Fiului și trimiterea Duhului Sfînt la Cincizecime, precum și prezența noastră "împreună cu " El în faptul jertfei și învierii.

Sfîntul Apostol Pavel a înțeles sensul xx crucii în termeni de "împăcare", de reconciliere între Dumnezeu și om. Prin jertfa Sa, Iisus Hristos a săvîrșit împăcarea noastră cu Dumnezeu, a restabilit între Dumnezeu și om o stare de pace, de shalom, despre care vorbise profeții Vechiului Testament. Mîntuitorul însuși a spus ucenicilor Săi că starea de mîntuire este o stare de pace. Pace nu reprezintă doar o salutare biblică și liturgică, ci exprimă condiția ontologică de împăcare, de shalom, în care am fost restaurați prin jertfa lui Hristos.

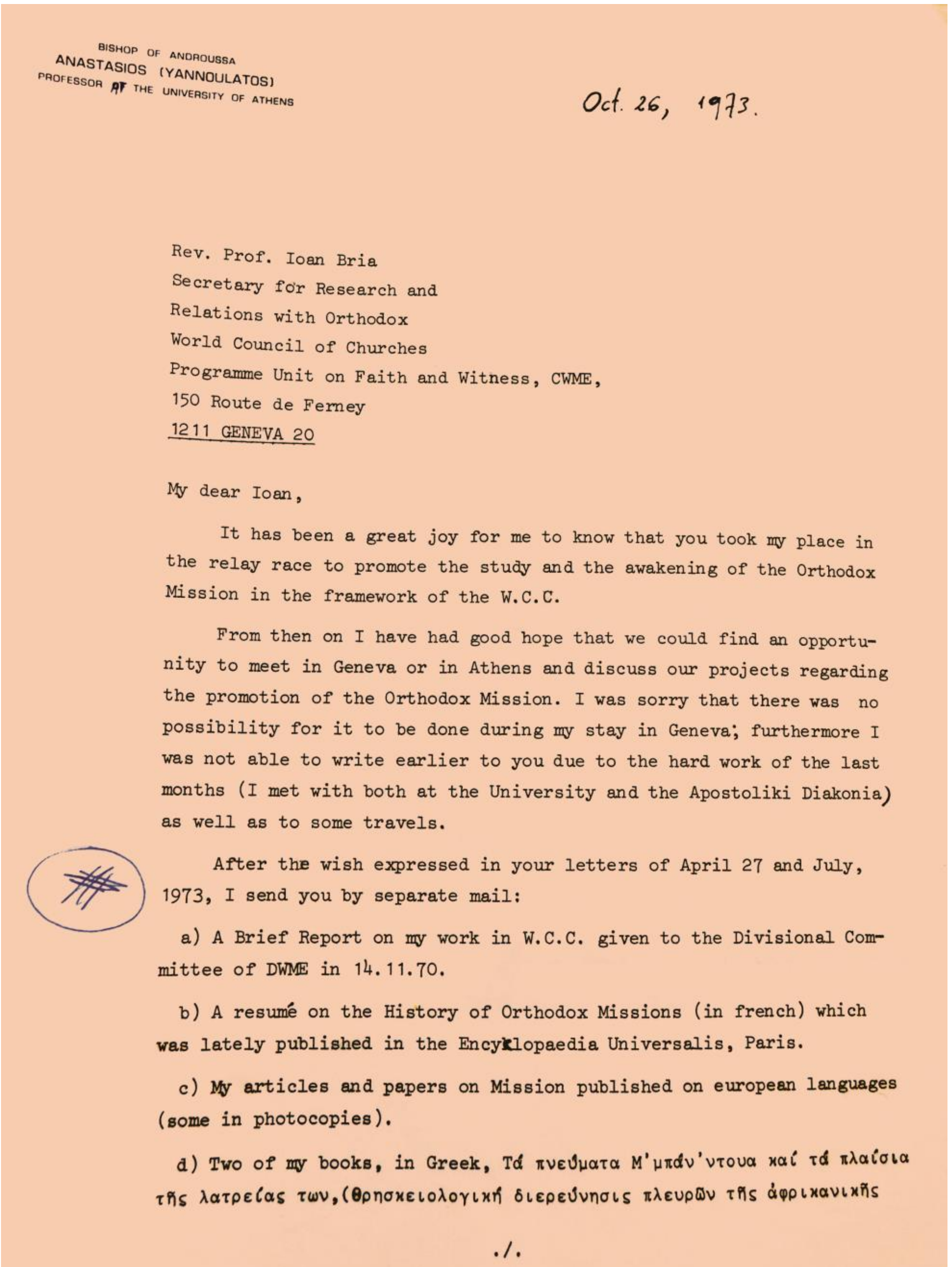
Este plină de semnificație interpretarea pe care Sfîntul Ioan Hrisostom o dă trimiterii Duhului Sfînt la Cincizecime. Duhul Sfînt a fost trimis anume ca martor personal al Fiului, ca să mărturisească cu putere că jertfa Sa a fost primită de Tatăl și că astfel s-a făcut împăcarea dintre Dumnezeu și noi. Duhul Sfînt este nu numai mărturia acestei împăcări, ci însuși Duhul împăcării noastre cu Dumnezeu, Cel care aduce în noi roadele acestei împăcări. Astfel, crucea a făcut posibilă atît învierea cît și trimiterea Duhului. Dacă Fiul a creat prin jertfa Sa condițiile ontologice ale împăcării noastre cu Dumnezeu, Duhul Sfînt este cel carexxx vestește și împărtășește harul acestei împăcări. Explicînd trimiterea Duhului Sfînt, Sfîntul Ioan Hrisostom merge mai departe și vorbește deun schimb ontologic între Fiul și noi. Fiul șiea asumat firea noastră și ne-a dăruit în schimb Duhul Său. In schimbul firii noastre pe care El și-a asumat-o în ipostasul Său pentru totdeauna, El ne-a trimis Duhul Său ca să ni-l asumăm în ipostasele noastre.

In referatul amintit s-a citatdin imnul Sfîntului Grigorie de Nazianz în care se spune: "Ieri m-am răstignit și am fost îngropat cu Tine, Hristoase, azi înviez xxx cu învierea Ta". Aceasta înseamnă că în jerfa Sa "pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire" am fost și noi cuprinși. El s-a oferit pentru noi, dar împreună cu noi, deoarece El era al doilea Adam, capul unei noi umanități. In acest fel toate actele Sale răscumpărătoare afectau umanitatea pe care o purta în Sine.De aceea consecințele jertfei și învierii nu trebuie să se limiteze la xxxxxxx schimbarea care s-a produs în trupul Său proslăvit. Mîntuirea trebuie să fie înțeleasă în termenii unei umanități reînnoite, pe care El a sfințit-o în ipostasul Său.

Pr.Prof.Ion Bria

Anexa 11:

Scrisoare de la Prof. Episcop Anastasios către Pr. Prof. *Ioan Bria,* din data de 26 octombrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

BISHOP OF ANDROUSSA
ANASTASIOS (YANNOULATOS)
PROFESSOR AT THE UNIVERSITY OF ATHENS

Oct. 26, 1973.

Rev. Prof. Ioan Bria
Secretary for Research and
Relations with Orthodox
World Council of Churches
Programme Unit on Faith and Witness, CWME,
150 Route de Ferney
1211 GENEVA 20

My dear Ioan,

It has been a great joy for me to know that you took my place in the relay race to promote the study and the awakening of the Orthodox Mission in the framework of the W.C.C.

From then on I have had good hope that we could find an opportunity to meet in Geneva or in Athens and discuss our projects regarding the promotion of the Orthodox Mission. I was sorry that there was no possibility for it to be done during my stay in Geneva; furthermore I was not able to write earlier to you due to the hard work of the last months (I met with both at the University and the Apostoliki Diakonia) as well as to some travels.

After the wish expressed in your letters of April 27 and July, 1973, I send you by separate mail:

a) A Brief Report on my work in W.C.C. given to the Divisional Committee of DWME in 14.11.70.

b) A resumé on the History of Orthodox Missions (in french) which was lately published in the Encyklopaedia Universalis, Paris.

c) My articles and papers on Mission published on european languages (some in photocopies).

d) Two of my books, in Greek, Τά πνεύματα Μ'μπάν'ντουα καί τά πλαίσια τῆς λατρείας των,(Θρησκειολογική διερεύνησις πλευρῶν τῆς ἀφρικανικῆς

./.

θρησκείας ἐν Δυτ. Οὐγκάντα) /‾The Spirits Mbandwa and the Framework of their Cult. A study of some aspects of African religion in West Uganda_7, and Μορφαί ἀφρικανικοῦ τελετουργικοῦ: Μύησις καί πνευματοληψία ἀνατολικῶς τοῦ "Ρουενζόρι" (Ruwenzori) /‾Forms of African Ritual:Initiation and possession rites east of Ruwenzori_7 asking you to kindly see that they are given for the Book review in the International Review of Mission and also in Rumanian Book reviews, if possible. I believe that the study of the religion of a people is a basical presupposition for a right missionary programme making.

e) A series of my articles, papers and books in Greek hoping that they may eventually be useful to readers of Greek texts.

You may use this material as you like, and I would be happy if you think it could be helpful to have them translated into Rumanian and other Easter European languages.

Concerning the "Consultation on Orthodox Understanding of Witness-Martyria" I have to inform you that the Executive Committee of "Syndesmos" and the Institute on Orthodox Witness decided to organise it at the Interothodox Centre of Athens, Penteli, next year. It would be an excellent opportunity for the whole effort to be sponsored by DWME and "Syndesmos".

With all my heard I wish and I pray that your contibution in the W.C.C. is full of the gifts of the Holy Spirit (Gal. 5:22) and open new ways for the Orthodox Mission.

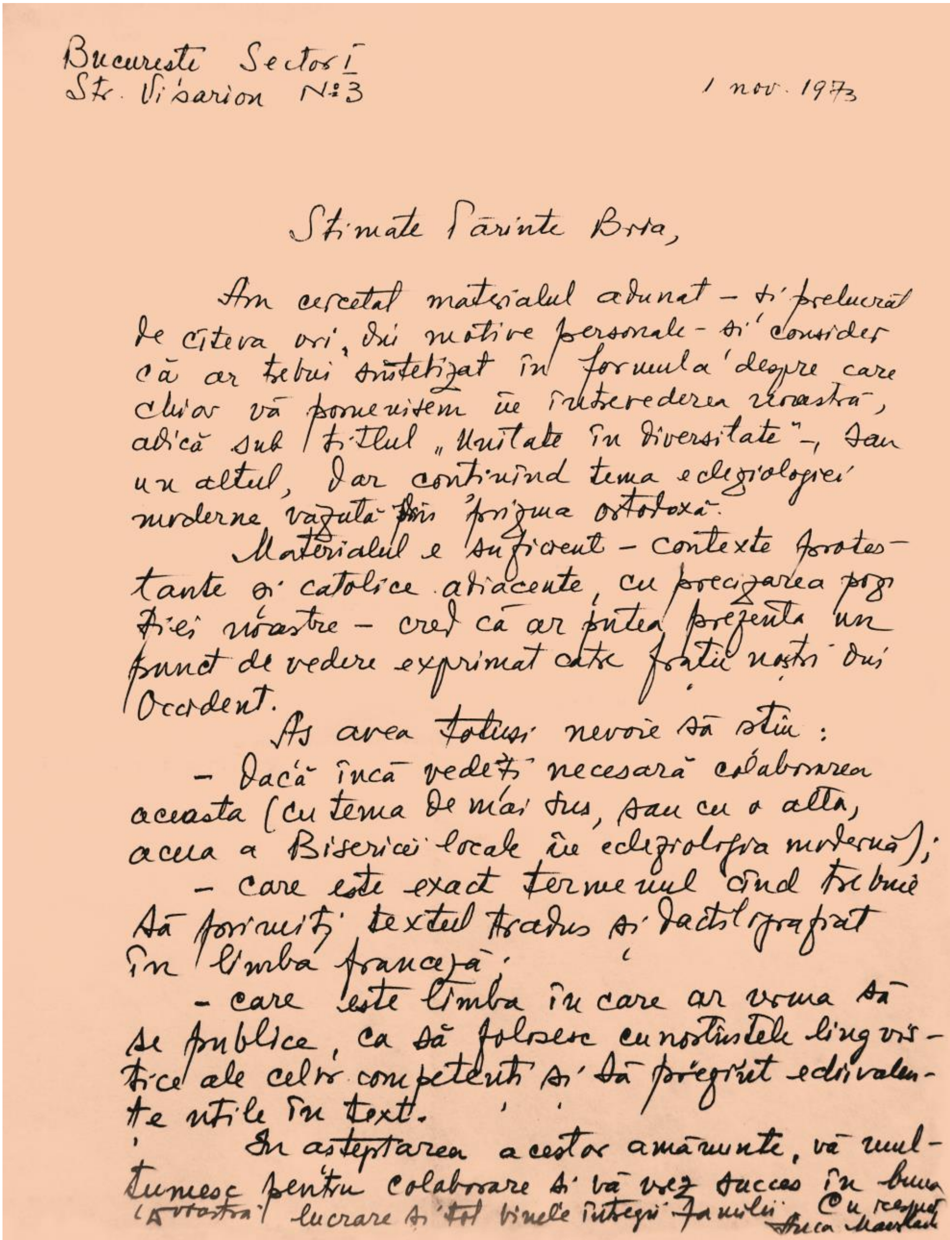
Yours always in Christ.

Anastasios, bishop of Androussa

Prof. Bishop ANASTASIOS

Anexa 12:

Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Prof. Ion Bria,
din data de 1 noiembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies:
Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

Bucureşti Sector I
Str. Visarion N. 3

1 nov. 1973

Stimate Părinte Bria,

Am cercetat materialul adunat – şi prelucrat de câteva ori, din motive personale – şi consider că ar trebui sintetizat în formula despre care chiar vă pomeneam în întrevederea voastră, adică sub titlul „Unitate în diversitate" –, sau un altul, dar continuând tema eclesiologiei moderne văzută prin prisma ortodoxă.

Materialul e suficient – contexte protestante şi catolice adiacente, cu precizarea poziţiei voastre – cred că ar putea prezenta un punct de vedere exprimat către fraţii noştri din Occident.

Aş avea totuşi nevoie să ştiu:

– Dacă încă vedeţi necesară colaborarea aceasta (cu tema de mai sus, sau cu o alta, aceea a Bisericii locale în eclesiologia modernă);

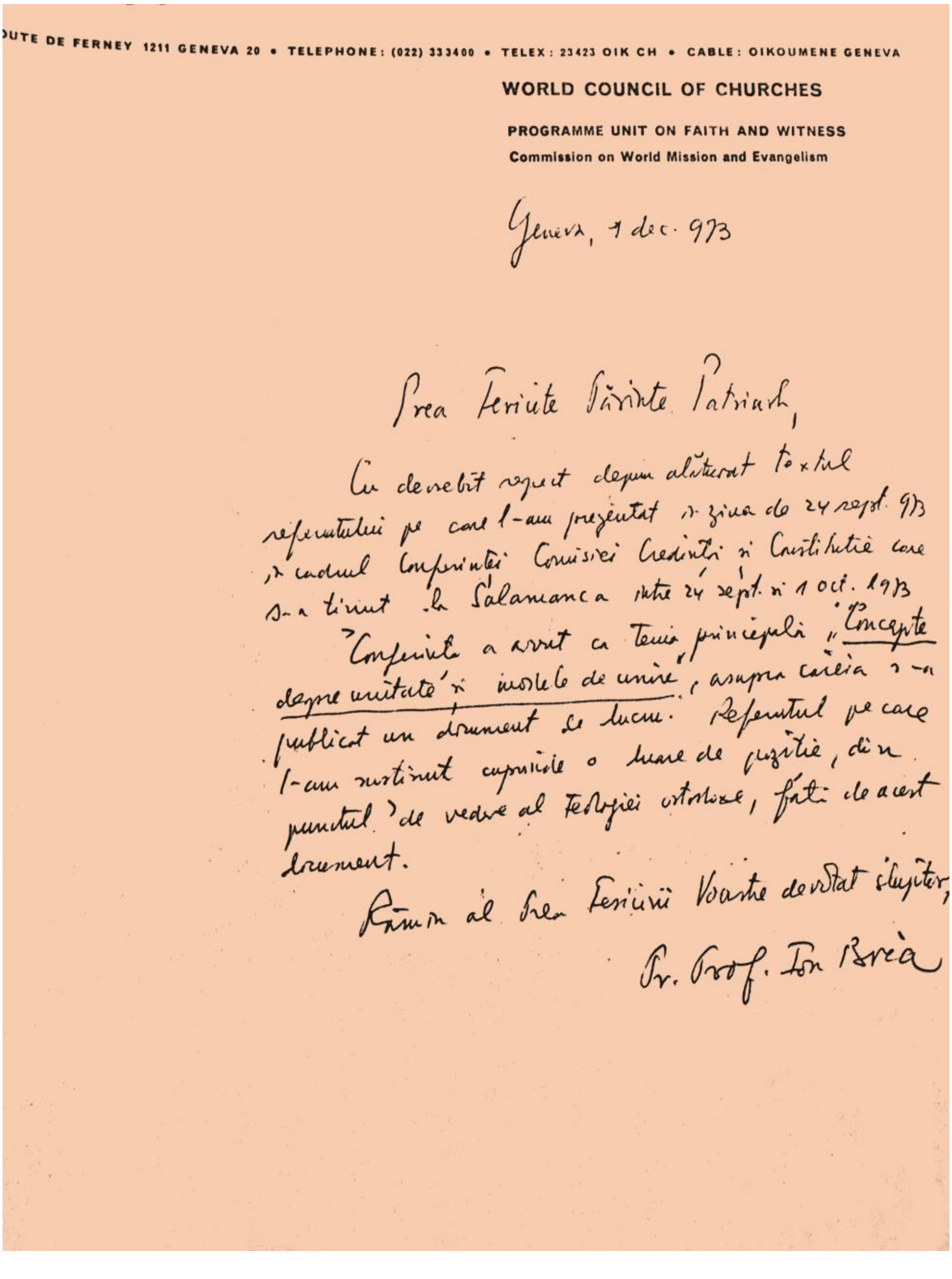
– care este exact termenul când trebuie să furnizez textul tradus şi dactilografiat în limba franceză;

– care este limba în care ar urma să se publice, ca să folosesc cunoştinţele lingvistice ale celor competenţi şi să pregătesc echivalente utile în text.

În aşteptarea acestor amănunte, vă mulţumesc pentru colaborare şi vă urez succes în buna (voastră) lucrare şi tot binele întregii familii. Cu respect,
Anca Manolache

Anexa 13:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, din data de 1 decembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

ROUTE DE FERNEY 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE: (022) 333400 • TELEX: 23423 OIK CH • CABLE: OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 1 dec. 973

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Cu deosebit respect depun alăturat textul referatului pe care l-am prezentat în ziua de 24 sept. 973 în cadrul Conferinței Comisiei Credință și Constituție care s-a ținut la Salamanca între 24 sept. și 1 oct. 1973.

Conferința a avut ca temă principală „Concepte despre unitate și modele de unire", asupra căreia s-a publicat un document de lucru. Referatul pe care l-am susținut cuprinde o luare de poziție, din punctul de vedere al Teologiei ortodoxe, față de acest document.

Rămân al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr. Prof. Ion Bria

Anexa 14:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, din data de 1 decembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

150, ROUTE DE FERNEY 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE: (022) 333400 • TELEX: 23423 OIK CH • CABLE: OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Cu deosebit respect depun alăturat textul comentariului cu titlu Angajamentul ecumenic al Ortodoxiei, pe care l-am expus în fața grupului european al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în ziua de 7 noiembrie 1973, în cadrul „Săptămânii întâlnirilor" (5-9 nov. 973) ce se organizează anual la Centrul Ecumenic de la Geneva.

Comentariul se referă la unele aspecte critice ale colaborării actuale între Consiliul Ecumenic și Bisericile Ortodoxe în general, precum și la perspectivele acestei colaborări.

Rămân al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr. Prof. Ion Bria

Geneva, 1 dec. 1973

Anexa 15:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, din data de 15 decembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

Prea Fericite Părinte Patriarh,

In numele Comisiei Misiune şi Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, îmi îngădui să revin cu rugămintea de a acorda binecuvîntarea şi aprobarea Prea Fericirii Voastre pentru ţinerea Consultaţiei ortodoxe cu tema "Mărturisirea lui Hristos astăzi" la Bucureşti, între 4 şi 8 iunie, la invitaţia şi cu sprijinul Bisericii Ortodoxe Române, în condiţiile arătate în memoriul pe care l-am înaintat Prea Fericirii Voastre, acum cîteva săptămâni.

Comisia insistă să aibă, în timpul cel mai scurt cu putinţă, un răspuns din partea Prea Fericirii Voastre, deoarece, în cazul cînd nu Veţi fi de acord cu această propunere, consultaţia se va organiza într-o altă Biserică Ortodoxă.

Desigur, Comisia doreşte în chip special ca această consultaţie să aibă loc în România şi de aceea roagă pe Prea Fericirea Voastră să acordaţi aprobarea în acest sens.

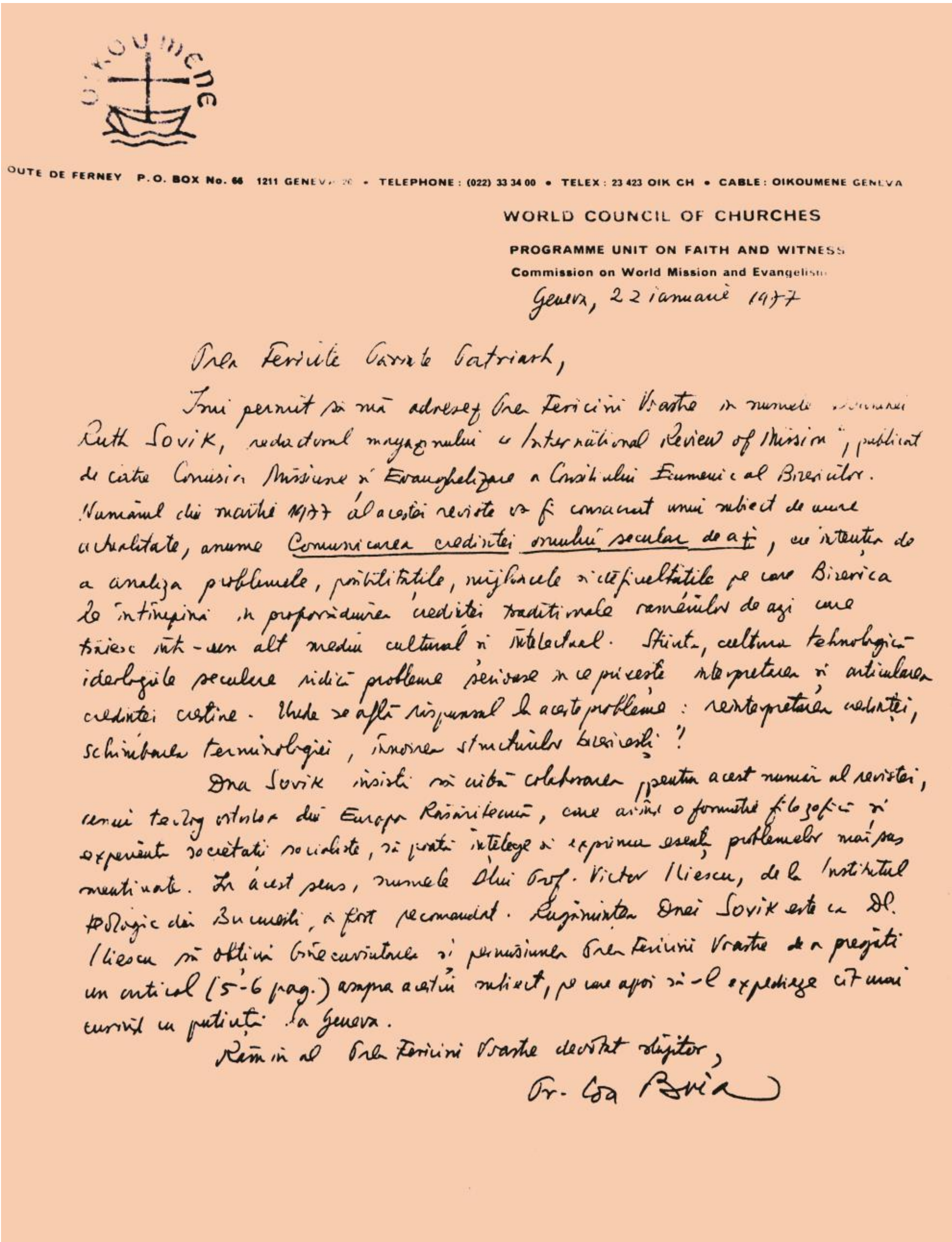
Rămân al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr.Prof.Ion Bria

Geneva, 15 dec. 1973

Anexa 16:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, din data de 22 ianuarie 1977, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

ROUTE DE FERNEY P.O. BOX No. 66 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE: (022) 33 34 00 • TELEX: 23 423 OIK CH • CABLE: OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 22 ianuarie 1977

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Îmi permit să mă adresez Prea Fericirii Voastre în numele doamnei Ruth Sovik, redactorul magazinului „International Review of Mission", publicat de către Comisia Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Numărul din martie 1977 al acestei reviste va fi consacrat unui subiect de mare actualitate, anume Comunicarea credinței omului secular de azi, cu intenția de a analiza problemele, posibilitățile, mijloacele și dificultățile pe care Biserica le întâmpină în propovăduirea credinței tradiționale omului de azi care trăiește într-un alt mediu cultural și intelectual. Știința, cultura tehnologică, ideologiile seculare ridică probleme serioase în ce privește interpretarea și articularea credinței creștine. Unde se află răspunsul la aceste probleme: reinterpretarea credinței, schimbarea terminologiei, înnoirea structurilor bisericești?

Dna Sovik insistă să aibă colaborarea, pentru acest număr al revistei, unui teolog ortodox din Europa Răsăriteană, care având o formație filozofică și experiența societății socialiste, să poată înțelege și exprima esența problemelor mai sus menționate. În acest sens, numele Dlui Prof. Victor Ilie[s]cu, de la Institutul Teologic din București, a fost recomandat. Rugămintea Dnei Sovik este ca Dl. Iliescu să obțină binecuvântarea și permisiunea Prea Fericirii Voastre de a pregăti un articol (5-6 pag.) asupra acestui subiect, pe care apoi să-l expedieze cât mai curând cu putință la Geneva.

Rămân al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr. Ion Bria

Anexa 17:

Ion Bria, „CWME Core Group Meeting, Geneva – Switzerland, February 4-9, 1977, Document No. 13, Desk for Research and Relations with Orthodox”, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

CWME Core Group Meeting
Geneva - Switzerland
February 4 - 9, 1977

Document No 13

CWME
Programme
<u>Desk for Research and Relations with Orthodox</u>

I

During the post-Nairobi period, there have been some major developments which indicate how we might continue the CWME programme with the Orthodox:

1. <u>Various reactions to the Nairobi Assembly</u> were produced by the Orthodox Churches, expressing both appreciation and criticism. The first section of the letter of the Russian Orthodox Synod to the Chairman of the Central Committee and to the General Secretary of WCC (March 17, 1976) is related to the problems of the "Unity of Faith and Christian Witness": ..."Such is the impression left by the Assembly in Nairobi, where the questions of common "confessing Christ today", of common witness, the priority of the missionary work and evangelization were placed in the forefront while the search for Christian re-union seemed to be removed to the background.

It is our deep conviction that without unity in faith and in the basic church order there can be no genuine "common Christian witness" and, therefore, any satisfactory results of joint action in the missionary work, either. However, this does not mean that there should be no place for mutual assistance in the process of the fulfilment of the duty of witness, mission and evangelization by every church."...

At the initiative of the WCC General Secretary, the Orthodox Task Force will organize an Orthodox consultation (probably in Finland, May 1977) in view to get a comprehensive pan-orthodox evaluation of the Nairobi Assembly.

2. <u>The Second Congress of the Orthodox Theological Faculties</u> <u>(Monastery of Pendeli, Athens, August 19-29, 1976)</u> suggested a long list of problems which the Orthodoxy has to face at present time, among which the dynamic Church - secular society in terms of witness and renewal, the necessity for an afresh theological articulation in order to cope with new situations, the danger of institutionalization of the Church and its political polarisation. Some conservative groupings described the WCC rather as a secular organization searching for horizontal renewal of the Church and the society, and this critique gave the impression that the Orthodox are against social problems or reserved about the obligation to be involved in the struggle for a just society. Obviously, this view is in contradiction with the Orthodox tradition and history.

1

3. The First Pre-Conciliar Pan-Orthodox Conference (Chambésy, Geneva, November 21-28, 1976) accepted with a high priority the issue of "diaspora" on the agenda of the next Great Orthodox Synod. Besides its canonical and ecclesiastical aspect the "Orthodox diaspora" has a very important missionary dimension. The canonical and ethnical link between "mother Church" and "daughter Church", instead to be restrictive, has to provide freedom to implement the Orthodox Faith in a different local cultural context. The diaspora issue is related not only to the formal ecclesiastical autonomy, but also to the meaning and identity of the local church as such.

II On-going Programme

1. In view of the Central Committee recommendation that "the Consultations and studies with Orthodox Churches should continue" and in view of the proposals made by the CWME Core Group (June, 1976) that one of the main concerns to be studied is "The process of shaping the Orthodox mission in a 'diaspora' situation", we plan to organize a seminar on The Witness of the Orthodox Churches in Countries of Western Tradition, which will take place at St. Vladimir's Seminary, Crestwood, New York, June 1-7, 1977. (see appendix 1)

2. To consider the publication by CWME of a collection of missiological essays and reports under the general title "The Witness (martyria) of the Orthodox Faith Today". It intends not to be merely of missionary experience and structure of Churches of Eastern and Oriental traditions, but rather a reflection on the resources, limits and perspectives which they have in witnessing the faith in a new era. (see appendix 2)

3. Contacts and conversations with churches in Eastern Europe, which are meant to deepen the relationships with the churches in that region and to reflect together on issues arising from the Nairobi Assembly. A CWME delegation is going to visit Hungary and Czechoslovakia this year. We are exploring the possibility of having an Eastern Europe seminar or a group of reflection. Two issues are proposed to be approached:

   a) The human rights as a missionary issue, and

   b) the sense of common witness in the ecumenical involvement of churches in socialist countries.

III Suggestions for the Future Programme

There are some major concerns which need to be explored in the coming years:

1. The Apostolic Calling of the Church

Under this title one could discuss with the Orthodox Churches the whole issue of relationship between God's purpose realized in Jesus Christ and the structural visibility of that purpose. The Church is not merely an ecclesial event, but it exists as the apostolic project of the mystery of Christ. It is not the mission that justifies the Church, but the Church justifies the mission, Orthodox say. But if the Church is a condition for mission, what kind of Church is compatible with mission and evangelization ? To what extent does the ecclesiology determine the mission and vice versa, what concept and form of Church are conveyed through mission ? We have always to see whether, in the light of that apostolic project of the mystery of Christ, the present historical Church is a "paradigm" for the world, an "ikon" of the Kingdom. The whole dynamic mystery of Christ - the structure of the Church - has to be seen in the perspective of apostolic witness.

2. The Appeal to the Tradition and the Proclamation of the Good News Today.

Obviously, the unbroken tradition of the ancient Church is and remains at the very heart of Orthodoxy. The apostolic tradition has its substance and coherence, which cannot justify experiments in conceptualization and articulation of the faith. And mission cannot take place outside the sense of the catholicity and the unity of that faith.

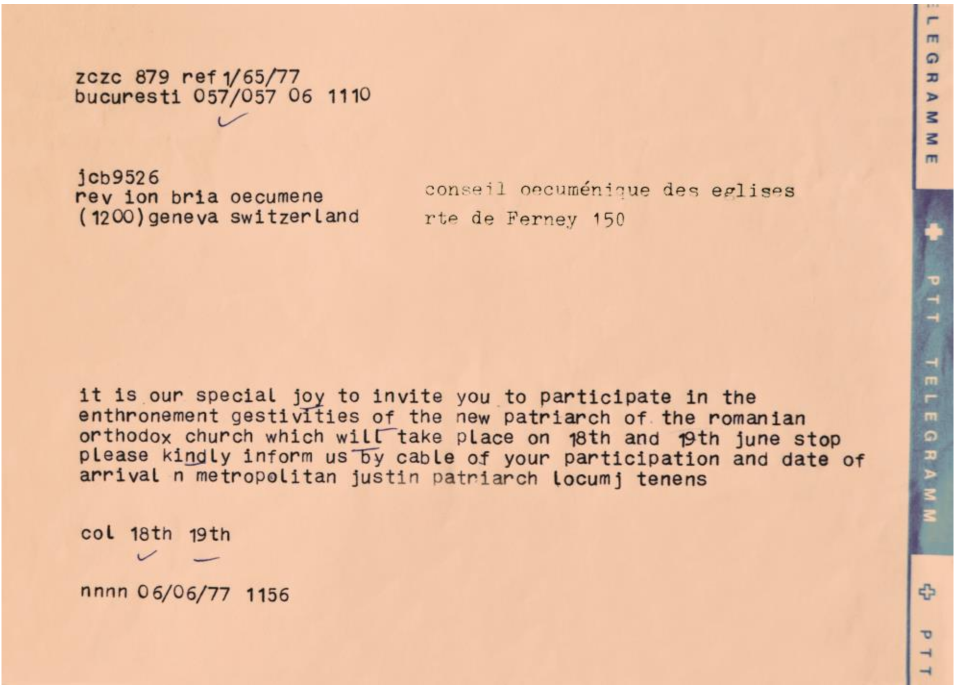
We may ask, however, whether the proclamation of the Gospel has not been tied much too inflexibly to the traditional definitions and theological formulas. What sacrifice, in terms of past cultural presentation of the Orthodox faith, must be made if we want to put dynamism into our communication with the secular man of today and to give acces to everybody to enter into the joy of our Lord (Mt. 25:21)? Does the appeal to the tradition provide liberty not only for a prophetical interpretation of the history and the society, but also for considering the validity of the expression of various cultures in communicating the faith today ?

Geneva, 28th January, 1977

Ion Bria
Secretary for Research and
Relations with Orthodox

Anexa 18:

Telegramă către Pr. Ion Bria, din data de 6 iunie 1977, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

zczc 879 ref 1/65/77
bucuresti 057/057 06 1110

jcb9526
rev ion bria oecumene
(1200)geneva switzerland

conseil oecuménique des eglises
rte de Ferney 150

it is our special joy to invite you to participate in the enthronement gestivities of the new patriarch of the romanian orthodox church which will take place on 18th and 19th june stop please kindly inform us by cable of your participation and date of arrival n metropolitan justin patriarch locumj tenens

col 18th 19th

nnnn 06/06/77 1156

TELEGRAMME
PTT TELEGRAMM
PTT

Anexa 19:

Mesaj către Emilio Castro din partea Pr. Ion Bria,
din data de 7 noiembrie 1977, în fondul CWME Orthodox Studies:
Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

WORLD COUNCIL OF CHURCHES - GENEVA

MEMORANDUM

To: Emilio Castro
Ref.:

From: Ion Bria
Date: November 7, 1977

I have received an official warning from the Orthodox Theological Institute in Bucarest that by the decision of the new Patriarch, his Beatitude Justin, there will be a selection of the Professors for the old and new chairs at the faculty and accordingly a re-appointment of the titulaire professors of these chairs.

Since I am very much concerned to keep and to reserve my place in the faculty and equally to be re-appointed as titulaire for the chair of dogmatic and missiology, I have to go to Bucarest within the following days.
The selection /test consists of a specialized lecture (I'll deal with The Sense of Mission in History of Orthodox Churches) and guiding the seminar with the students who attended the last two years of the course.

The date for this process is November 15 - 22.
Being in Bucarest, I have to discuss with the Patriarch not only my position in the faculty, but also some problems concerning my appointment with the World Council of Churches.

I like very much to have a word with you before my leaving for Bucarest which will be around November 18.

Ion

Anexa 20:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, din data de 5 aprilie 1978, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

TE DE FERNEY P.O. BOX No. 66 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE: (022) 33 34 00 • TELEX: 23 423 OIK CH • CABLE: OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 5 aprilie 1978

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Cu profund respect Vă aduc la cunoştinţă că potrivit deciziei Prea Fericirii Voastre de pe temeiul nr.13587/1977, am participat la întrunirea grupului mixt de coordonare a Comisiilor tehnice pentru pregătirea dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă şi cea Romano-catolică, care s-a ţinut la Roma între 29 martie şi 1 aprilie 1978.

Depun alăturat spre informarea Prea Fericirii Voastre, următoarele:

- Comunicat de presă
- Raportul grupului mixt de coordonare, care are un caracter "confidenţial"
- Dare de seamă asupra desfăşurării discuţiilor.

Rămîn al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr.Prof.Ion Bria

Anexa 21:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Dl. Pieter Bouman,
din data de 19 septembrie 1978, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

Piet Bouman

Ion Bria
September 19, 1978

As you may know, the Roumanian Patriarchate decided to print a collection of books and writings from the Church Fathers. It is one of the main concerns of the new Patriarch Justin to equip the theological seminaries and institutions which are responsible for the ministerial training and theological formation of the priest, with the patristic commentaries. The doctrine of the Church Fathers is considered to be a part of the holy tradition in which the Bible itself was preserved and interpreted. The plan to publish such a collection is a very ambitious one. The collection will include 90 volumes and covers the period of the first eight centuries which is a classical period for the Orthodox Doctrines. It implies the work and energy of a group of experts and scholars, not only in the history of the Church and doctrines, but also in Greek, Latin, Arabic and modern languages. It also implies paper and financial possibilities.

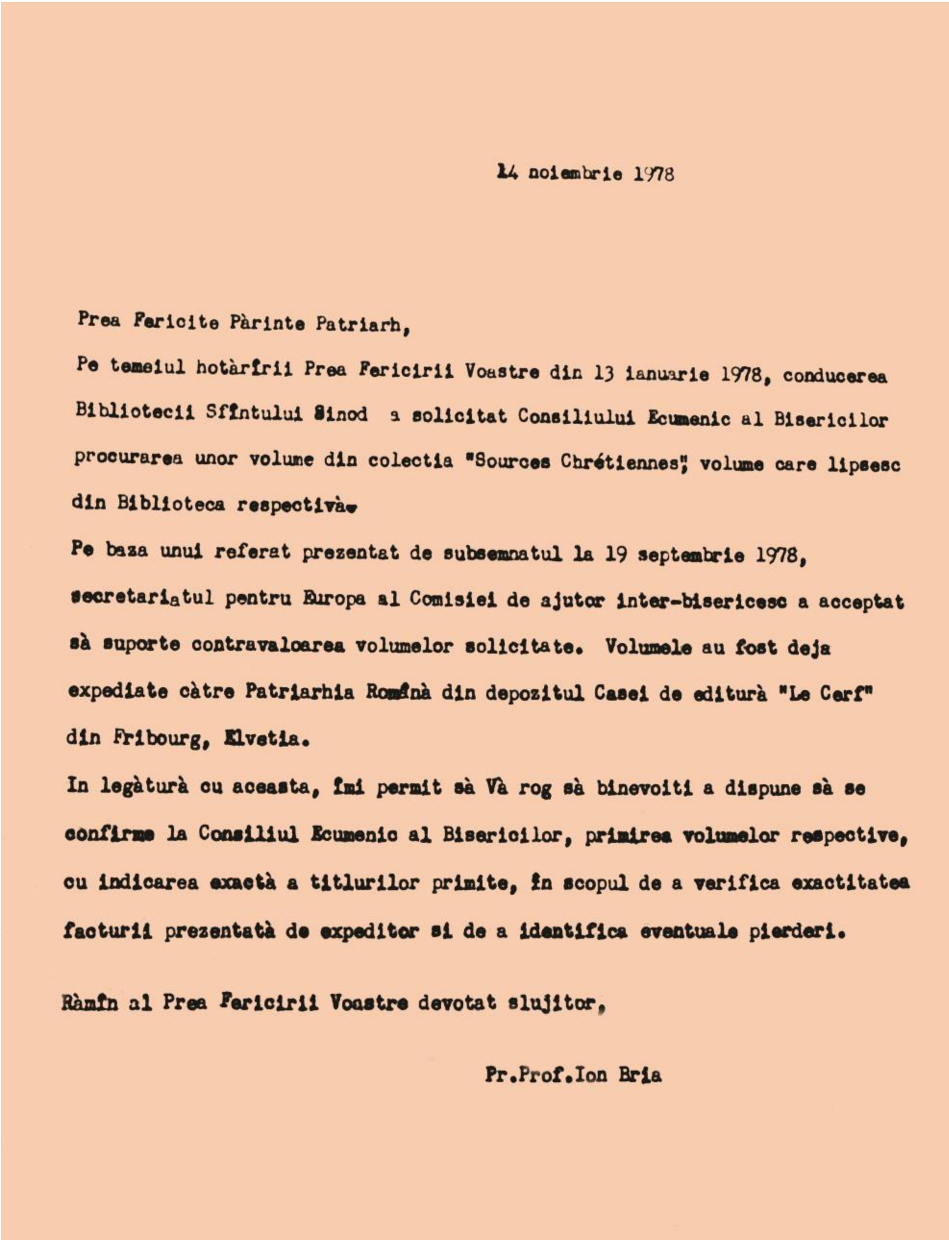
Last August I had a talk with Father Bartholomeus Anania, the director of the Biblical Institute of the Roumanian Patriarchate in Bucharest, who will have the responsibility of printing and distributing the collection. He explained the dimension of this entreprise, the problems and needs to achieve it. One of the problems is to find the modern version of the patristic text published in different collections in the West. They got a lot of texts published by Sources Chrétiennes, but they are missing a lot of texts published in that collection. Therefore the request is to supplement the missing texts according to the enclosed list. Is it possible to find a fund to finance the purchase of these texts? I do not know the price of these books but I can check with Les Editions du Cerf, in Paris, (I'll be in Paris during the whole of next week). In fact I have just sent the attached list to the WCC bookshop asking them to check the price and to find the cheapest way to buy these texts. I'll inform you about the possibilities and facilities to order these books. I'll be extremely grateful if you take the responsibility of looking for the money for this collection.
Indeed, it will be a great help for the efforts of the Roumanian Patriarchate to provide the students of theology, thepriests and all its members with the most instructive and edifying pages of the Eastern and Western Christian tradition.

Many thanks for your cooperation and my gratitude for what you have been doing for the Roumanian Church.

Encl.: the list.

Anexa 22:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, din data de 14 noiembrie 1978, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

14 noiembrie 1978

Prea Fericite Pàrinte Patriarh,

Pe temeiul hotàrîrii Prea Fericirii Voastre din 13 ianuarie 1978, conducerea Bibliotecii Sfîntului Sinod a solicitat Consiliului Ecumenic al Bisericilor procurarea unor volume din colectia "Sources Chrétiennes", volume care lipsesc din Biblioteca respectivà.

Pe baza unui referat prezentat de subsemnatul la 19 septembrie 1978, secretariatul pentru Europa al Comisiei de ajutor inter-bisericesc a acceptat sà suporte contravaloarea volumelor solicitate. Volumele au fost deja expediate càtre Patriarhia Românà din depozitul Casei de editurà "Le Cerf" din Fribourg, Elvetia.

In legàturà cu aceasta, îmi permit sà Và rog sà binevoiti a dispune sà se confirme la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, primirea volumelor respective, cu indicarea exactà a titlurilor primite, în scopul de a verifica exactitatea facturii prezentatà de expeditor si de a identifica eventuale pierderi.

Ràmîn al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr.Prof.Ion Bria

Anexa 23:

Scrisoare de la Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal, și de la Arhim. Grigore Băbuș, redactorul Bibliotecii Sfântului Sinod, către Consiliul Ecumenic al Bisericilor, din data de 7 mai 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

PATRIARHIA ROMÂNĂ
Cancelaria Sfîntului Sinod
7 București VI, Str. Antim 29
Telefon 31.18.63

14 MAI 1979

LE PATRIARCAT ROUMAIN
La Chancellerie du Saint Synode
7 Bucarest VI, Str. Antim 29
ROUMANIE

CONSEIL OECUMENIQUE DES EGLISES
150, route de Ferney
1211 Genève 20
SUISSE

No. 5613/1979

Date 7 MAI 1979

MIB/EC/2ex.

Chers Messieurs,

Nous avons la joie de vous informer qu'à la Bibliothèque du Saint Synode de l'Eglise Orthodoxe Roumaine ont été reçus 34 volumes de la collection "Sources chrétiennes", respectivement une partie de la liste transmise par nous.

Veuillez trouver ci-joint la liste détaillée des livres reçus.

Nous vous prions de recevoir nos plus chaleureux remerciements et l'expression de notre gratitude pour votre aimable et précieuse donation.

Les ouvrages ont été enregistrés dans l'Inventaire de la Bibliothèque sous les numéros 83622-55, étant mis à la disposition des personnes interessées.

Dans l'attente et l'espoir de recevoir aussi les autres volumes mentionnés dans la liste qui vous a été envoyée, nous vous prions encore une fois de croire à l'assurance de notre profonde reconnaissance et de nos meilleurs sentiments.

CONSEILLER PATRIARCAL,
Pr. Dumitru Soare

BIBLIOTHECAIRE EN CHEF,
Archim. Grigore Băbuș

L I S T E

des volumes de la collection "Sources Chrétiennes" reçus à titre grâcieux de la part du Conseil Oecuménique des Eglises (bulletin de livraison no.79956)

1. 24 bis - Ptolémée - Lettre a Flora
2. 32 bis - Grégoire le Grand - Morales sur Job,I-II
3. 49 bis - Léon le Grand - Sermons, tom.II
4. 55 - Eusèbe de Césarée - Histoire ecclésiastique,tom.III
5. 132 - Origène - Contre Celse,tom.I,livres I-II
6. 158 - Clément d'Alexandrie - Le Pédagogue,tom.III
7. 160 - Basile de Césarée - Sur l'origine de l'homme
8. 163 - Guigues II le Chartreux - Lettre sur la vie contemplative.(L'échelle des moines). Douze méditations
9. 164 - Chromace d'Aquilée - Sermons,tom.II
10. 165 - Rupert de Deutz - Les oeuvres du Saint-Esprit, tom.II
11. 170 - Évagre le Pontique - Traité pratique ou le moine, tom.I
12. 171 - Évagre le Pontique - Traité pratique ou le moine, tom.II
13. 175 - Césaire d'Arles - Sermons au peuple,tom.I
14. 176 - Salvien de Marseille - Oeuvres,tom.I
15. 178 - Grégoire de Nysse - Vie de Sainte Macrine
16. 181 - La Règle de Saint Benoît,tom.I
17. 182 - La Règle de Saint Benoît,tom.II
18. 183 - La Règle de Saint Benoît, tom.III
19. 184 - La Règle de Saint Benoît, tom.IV
20. 185 - La Règle de Saint Benoît, tom.V
21. 186 - La Règle de Saint Benoît, tom.VI
22. 193 - Julien de Vézelay - Sermons, tom.II
23. 196 - Syméon le Nouveau Théologien - Hymnes, tom.III
24. 200 - Léon le Grand - Sermons, tom.IV
25. 202 - Guerric d'Igny - Sermons, tom.II
26. 206 - Eusèbe de Césarée - La Préparation évangélique, livre I

./.

27. 207 - Isaac de l'Étoile - Sermons, tom.II
28. 208 - Grégoire de Nazianze - Lettres théologiques
29. 215 - Eusèbe de Césarée - La Préparation évangélique, livre VII
30. 220 - Salvien de Marseille - Oeuvres, tom.II
31. 221 - Grégoire le Grand - Morales sur Job (XV-XVI)
32. 223 - Guillaume de Saint-Thierry - Lettre aux frères du mont-Dieu (Lettre d'or)
33. 225 - Dhuoda - Manuel pour mon fils
34. 228 - Eusèbe de Césarée - La Préparation évangélique, livres II-III

BIBLIOTHECAIRE EN CHEF,

Arhim. Gr. Băbuş

Archim. Grigore Băbuş

Anexa 24:

Ion Bria, „Some reflections on CWME programme with the Orthodox”, CWME Commission Meeting, Wuppertal, FRG, May 14-22, 1979, Apendix to Document 7A”, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations Prof. Ion Bria Correspondence, nr. 421.385, WCC Archives

CWME Commission Meeting
Wuppertal, F R G
May 14-22, 1979

APPENDIX to DOCUMENT 7A

Some reflections on CWME programme with the Orthodox

After 6 years (1973-1979) of CWME experience with the Orthodox, one can draw some conclusions which perhaps will help in shaping a working methodology for the future with this particular family of churches.

A series of Orthodox seminars, consultations and meetings organized by CWME in this period has deepened contact with the Orthodox and engaged them in the debate on missionary issues.

Bucharest, June 1974	on Confessing Christ Today (see International Review of Mission, (IRM), January 1975)
Etchmiadzine, September 1975	on Mission and Liturgy (IRM, October 1975)
Prague, September 1977	on Bible and Worship (IRM, October 1977)
Paris, September 1978	on Your Kingdom Come (IRM, April 1979)
Cairo, 1979	on Witness of Monastic Life

Following the CWME Commission recommendation (Puerto Rico, 1978), a new type of regional consultation was envisaged to enable Orthodox to reflect with other churches about their common situations and common experience of mission and evangelism.

The consultation of the WCC member churches in socialist countries in Europe on the question of evangelisation (Prague, March 26-30, 1979, see the report in Ecumenical Press Service, no. 10, April 5, also IRM no. 271 of July 1979) validated this new approach.

The CWME role and contribution in this process could be formulated as follows:

- It encouraged new missiological reflection among the Orthodox as an integral part of their theological thinking. While in the past the Orthodox participation was mainly directed to the Faith and Order type of studies, missionary concerns are now part of the Orthodox agendas. Orthodox became more aware that "there is no church without mission" is a complementary affirmation of their doctrine, "there is no mission without church".

- This missionary emphasis brought naturally into focus the new historical context and social framework of the church's life. The contextuality of Christian existence, the challenges put to the churches and Christians by a socialist order of society, the missionary possibilities and the limitations in a profoundly secularised society, all these are now discussed in an open and serious way.

- It offers a setting for a regional and ecumenical meeting where Orthodox can express another level of church life than the local one. For the first time in history it was given opportunities for dialogue not only between the Oriental and Eastern Churches, but also between the Orthodox and other confessional families. The necessity and possibility of common witness becomes more evident, however incomplete it will be as a path towards unity.

What is the Orthodox contribution to the CWME theology and practice?

1. The centrality of worship for the life of the community and the evangelistic character of the Liturgy are two basic Orthodox points of view. The witnessing community is the worshipping community; therefore the vitality of the missionary outreach of the church springs from the eucharistic communion. According to the "leaven" approach to mission, the renewal of Orthodox evangelism depends entirely on the renewal of the liturgical spirituality.

2. Mission cannot be realized without institutional structures and the sacramental means of the church, which in spite of the sins of its members, constitutes the "people of God" in its historical continuity and eschatological pilgrimage. Orthodox have full confidence in the living reality of the church as the Body of Christ. They are not confusing Jesus Christ with the church, yet they are not discriminating the credibility of the Gospel as Christ's message from the credibility of the church as Christ's body.

3. The popular character of the Christian faith, which embraces a range scale of people, cultures, ages and professions, gives not only cultural mobility to the church, but also an endless resource for its missionary vocation. Sometimes the patriarch is the defender of the faith, sometimes it is a simply layman, a humble spiritual father or an anonymous saint or martyr who pays the price of the witness to Christ.

4. The firm belief in the resisting capacity of the Holy Spirit, and particularly in the preeminence of the power of the Holy Spirit over the institutional power of the Church is one of the crucial contributions of the Orthodox monastic life. The future and growth of the church depends entirely on the intercession.of the Holy Spirit, who was given to the Apostles as an objective reality by Jesus Christ after His resurrection. So the church finds solid ground for courage to defend the hope in Christ in the most difficult periods of history.

<u>Suggestions for following-up the program with the Orthodox</u>

a. After a period in which CWME has tried to discover the Orthodox identity in Mission and Evangelism, we have reached the stage in which the integration of the Orthodox contribution into CWME's reflection and program has to be the main priority.

b. The best occasion for such an integration is the 1980 Melbourne conference. It is not only a question of proportion of Orthodox at the 1980 conference but also of better Orthodox preparation for such a world missionary conference. We hope that the 1980 conference will offer a framework in which the Orthodox presence will be fully manifested and articulated. The 1980 conference should involve the Orthodox as a real partner in the debate.

c. The CWME sponsored the Orthodox consultations on missionary issues and situations must be continued. It is necessary that the study of some specific topics (Bible and worship, the liturgical language and proclamation, the culture and ideology) should be transferred to local groups in countries where these topics are more acute.

d. The inclusion of non-Orthodox in Orthodox consultations and the organization of regional consultations on Common Witness have to be pursued.

e. In view of the fact that the Orthodox contributions are relevant to the ecumenical debate on missionary issues, the material and the findings of the programme with the Orthodox should be interpreted, translated and communicated to all WCC member churches.

f. Because the missionary concerns and challenges of the Orthodox are similar to other churches living in the same situation, the emphasis on regional studies and contextual approach,not only confessional, should be applied to the programme with the Orthodox churches. Here we quote the recommendation of the CWME Core Group (Geneva, February 4-9, 1977):" It was felt that the issues being dealt with were so vital to the whole work of CWME that serious consideration should be given to finding a new name for this desk. Is it any longer necessary to identify the Orthodox as if they were somehow different? Such issues are common to all of us".

g. Recently, in addition to all these activities, the programme on Orthodox Studies and Relationship has actively entered the area of the <u>renewal</u> of the church for mission.

Ion Bria

Anexa 25:

Informare de la Pr. Ion Bria către Librăria CMB, din data de 23 mai 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

Bookshop

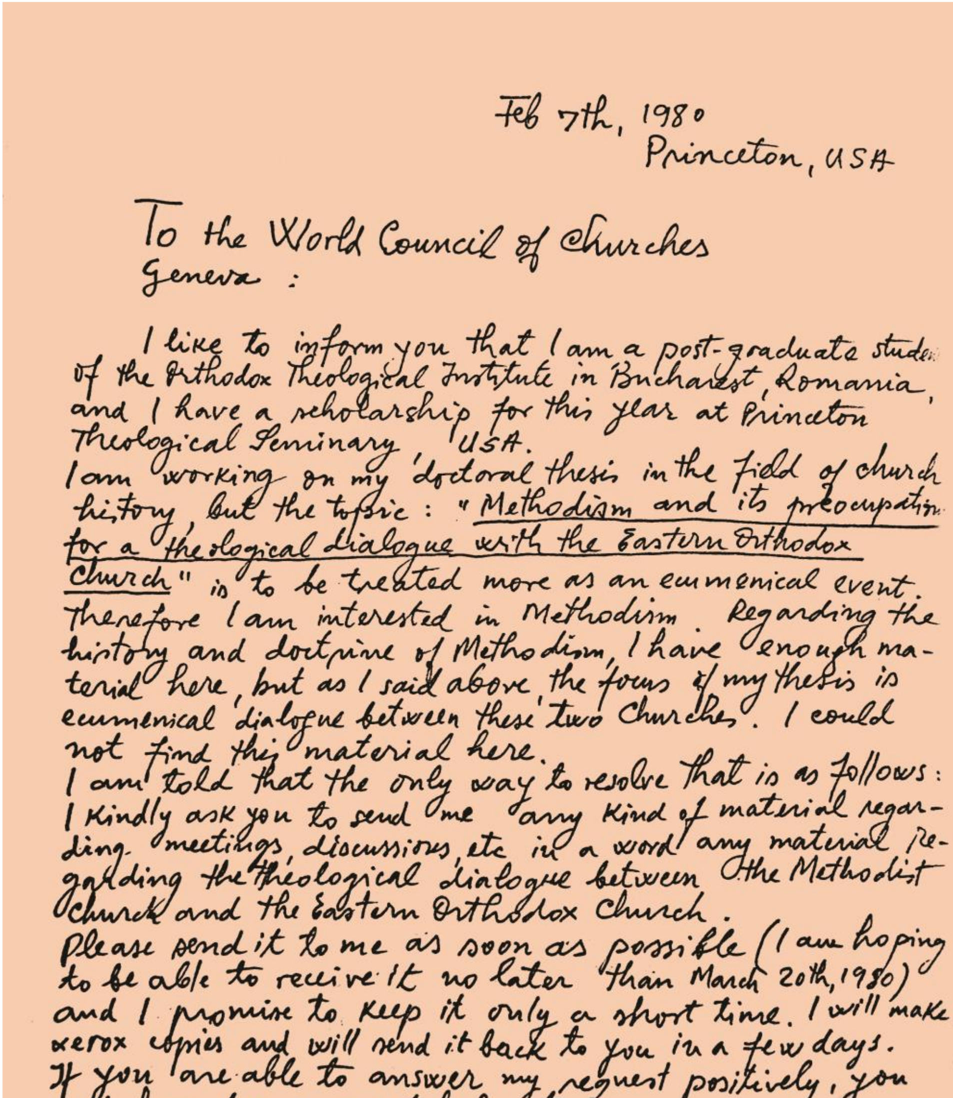
Ion Bria
May 23, 1979

This is the list of the books published in the collection "Sources Chrétiennes" which the Rumanian Patriarchate has received, As a gift from the europe secretary of CICARWS. Since you have been involved in the ordering of these books, please check with the publishing house, who mailed the books, if the list corresponds with the books they have mailed.

Thank you.

Anexa 26:

Scrisoare de la Drd. Vergil Vîlcu către Consiliul Ecumenic al Bisericilor, din data de 7 februarie 1980, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

Feb 7th, 1980
Princeton, USA

To the World Council of Churches
Geneva :

I like to inform you that I am a post-graduate student of the Orthodox Theological Institute in Bucharest, Romania, and I have a scholarship for this year at Princeton Theological Seminary, USA.
I am working on my doctoral thesis in the field of church history, but the topic : "Methodism and its preocupation for a theological dialogue with the Eastern Orthodox Church" is to be treated more as an ecumenical event. Therefore I am interested in Methodism. Regarding the history and doctrine of Methodism, I have enough material here, but as I said above, the focus of my thesis is ecumenical dialogue between these two Churches. I could not find this material here.
I am told that the only way to resolve that is as follows:
I kindly ask you to send me any kind of material regarding meetings, discussions, etc in a word any material regarding the theological dialogue between the Methodist Church and the Eastern Orthodox Church.
Please send it to me as soon as possible (I am hoping to be able to receive it no later than March 20th, 1980) and I promise to keep it only a short time. I will make xerox copies and will send it back to you in a few days.
If you are able to answer my request positively, you will have been a great help to me.

Respectfully yours,
Vergil Vilcu

Anexa 27:

Scrisoare de la Marcel Pasche către Pr. Ion Bria, din data de 17 martie 1980, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives

EPER

HILFSWERK DER EVANGELISCHEN KIRCHEN DER SCHWEIZ ENTRAIDE PROTESTANTE SUISSE
AYUDA DE LAS IGLESIAS EVANGELICAS DE SUIZA SWISS INTERCHURCH AID

Service des bourses de l'EPER
Stipendiendienst HEKS

Adresse : EPER
Service des bourses
rue de l'Ale 31
CH-1003 Lausanne

Téléphone : 021/23 99 15

Rév. Père Ion BRIA
Conseil oecuménique des églises
150, rte de Ferney
1210 Genève

19 MARS 1980

Lausanne, le 17 mars 1980 MP/tf

Cher Père,

Suite à notre conversation téléphonique de ce matin, je vous confirme que j'ai demandé à notre C.A., en faveur de Théodor DAMIAN et de Constantin POPA :

Une bourse de 15 ½ mois (1.4.80 - 15.7.81) pour études à Genève et à Lausanne. Il est entendu que l'EPER compte sur la contribution de Fr 6'000 du "Comité catholique pour la collaboration culturelle", somme que je vous prie de faire verser sur le compte de chèques postaux 80-36 810, HEKS Zurich.

En vous remerciant par avance, je vous adresse, cher Père, mes cordiales salutations.

SERVICE DES BOURSES

Marcel Pasche, responsable

Anexa 28:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, din data de 26 ianuarie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 26 ianuarie 1981

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Cu deosebit respect mă adresez Prea Fericirii Voastre cu rugămintea de a primi, din partea Comisiei Misiune şi Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, cele mai profunde mulţumiri şi sentimente de recunoştinţă pentru binecuvîntarea acordată de a ţine sesiunea anuală 1981 a comisiei la Bucureşti, între 5 şi 10 mai 1981, cu sprijinul şi ospitalitatea Patriarhiei Române.

Imi îngădui acum să Vă prezint aspectele şi necesităţile majore ale acestei întruniri, pentru rezolvarea cărora solicit respectuos concursul şi asistenţa directă a Patriarhiei Române.

1. Sesiunea din mai 1981 va fi ultima întrunire a comisiei înainte de adunarea generală a Consiliului Ecumenic(Vancouver, august 1983), deoarece comitetul de pregătire a adunării a interzis tuturor comisiilor şi unităţilor consiliului să mai organizeze sesiuni în anii 1982 şi 1983. In această situaţie, comisia este obligată să invite la Bucureşti nu numai membrii ei permanenţi, ci şi grupurile ei de lucru, consultanţi şi alţi invitaţi din partea consiliului. Astfel, numărul participanţilor va fi de cca 60 de persoane care reprezintă toate continentele şi toate Bisericile, inclusiv cea romano-catolică. O caracteristică a acestei sesiuni este aceea că la ea va lua parte, pentru prima oară, grupul consultativ ortodox(8-10 membrii), prezidat de Episcopul Prof.Dr. Anastasios Iannulatos, directorul comisiei "Apostoliki Diakonia", Atena.

2. Comisia ar dori să se întrunească într-un centru bisericesc

şi am fi foarte recunoscători dacă ni s-ar oferi în acest scop Mînăstirea Cernica. Aici am solicita următoarele servicii şi facilităţi:

-sala mare de întrunire(pentru sesiuni plenare), adică holul principal al muzeului;

-o sală mică de reuniune pentru grupul ortodox, care va lucra separat timp de trei zile, eventual biblioteca sau holul unei vile;

-un birou pentru secretariatul comisiei;

-paraclisul mănăstirii va fi rezervat pentru cult şi meditaţii;

-cazare pentru 2o-25 persoane, în special pentru ortodocşi, în camerele rezervate oaspeţilor şi în vilele care dispun de instalaţii de încălzire şi sanitare suficiente;

-gustarea de dimineaţă pentru 2o-25 persoane care vor fi cazate în mănăstire;

-prînzul(13.oo) şi cina(19.oo) pentru 6o de persoane, în trapeza mînăstirii;

-cafea(11.oo) şi ceai(17.oo) pentru acelaşi număr de persoane, în sălile şi culaorul ce înconjoară holul muzeului.

3. Cazarea pe perioada 5 - mai 1981 pentru cca 35 - 4o de persoane(dintre care 8-1o femei) în camere separate, într-un hotel din Bucureşti situat în direcţia Mînăstirii Cernica. Aceştia vor servi în hotel numai gustarea de dimineaţă, doarece prînzul şi cina vor fi luate la mînăstire.

4. Transportul cu autobuzul, pe aceiaşi perioadă, pentru 4o de persoane, între hotel şi Cernica: plecarea de la hotel la 8,3o, iar întoarcerea de la Cernica la orele 21.

5. Sosirea participanţilor este prevăzută pentru ziua de luni 4 mai şi eventual dimineaţa zilei de 5 mai 1981. Plecarea, pentru ziua de luni 11 mai. La plecare şi la sosire, va fi nevoie de primirea şi transportul participanţilor, între aeroportul Otopeni şi hotel(sau Cernica), inclusiv prînzul şi cina în zilele respective.

6. In ce priveşte viza pentru România, fiecare participant are obligaţia să şi-o procure în ţara respectivă. Totuşi, este foarte probabil că unii o vor solicita la sosire pe aeroportul Otopeni.

7. La întrunire sînt invitaţi să asiste o delegaţie a Patriarhiei Române, precum şi Bisericile din România membre ale Consiliului Ecumenic, fiecare cu cîte un observator. Grupul de invitaţi şi de

observatori români, dacă este cazul, va avea un interpret.

8. Comisia s-ar simți extrem de privilegiată și onorată dacă i s-ar da ocazia unei întrevederi cu Prea Fericirea Voastră.

9. In program este prevăzută o ședință despre situația Bisericilor din România(eventual cu contribuția observatorilor și invitaților din Bisericile respective).

lo. De asemenea, în program se prevede o dupăamiază liberă pentru vizitarea capitalei. Foarte mulți participanți ar dori să viziteze un institut de cercetări, sau o fermă, sau o uzină. In astfel de ocazii, mulți vor căuta să asiste la o seară românească(concert, spectacol).

11. Vizitarea instituțiilor Patriarhiei Române(Palatul patriarhal tipografie, Schitul Maicilor, sinod) se poate face sau marți dimineața,5 mai, sau luni dimineața,11 mai.

12. Prin înșăși natura și rolul ei, Comisia , care cuprinde reprezentanți ai societăților misionare, evangheliști si predicatori caută să cunoască cultul și spiritualitatea Bisericilor cu care vine în legătură. In acest sens, am fi foarte recunoscători dacă, duminică lo mai, participanții ar putea să fie trimiși în grupe să asiste și să predice la marile biserici din București (Sf.Elefterie, Domnița Bălașa, Sf.Ecaterina, Biserica Armeană, Biserica Romano-Catolică, Biserica Luterană, Biserica Reformată, Biserica Anglicană, Comunitatea Baptistă). Comisia sugerează o întrunire populară ecumenică cu cultele(credincioși și clerici) din București(eventual în Biserica Sf.Ecaterina și apoi în sala Institutului teologic, sîmbătă 9 mai, după vecernie). De asemenea, o întrevedere cu preoții din București, cu profesorii și studenții Institutului teologic.

13. Pentru cunoașterea istoriei, culturii și societății române, comisia ar avea nevoie de material cultural(broșuri, pliante, hărți) care să fie trimis prealabil participanților.

14. Limba de lucru a sesiunii va fi engleza, de aceea nu va fi adus la București echipamentul de traducere. Pentru însoțirea participanților la hotel și în vizitarea capitalei, rugăm să fie delegat un ghid de limbă engleză, din partea Patriarhiei.

15.Pentru a asura formalitățile de plată și de contract, comisia insistă ca Patriarhia Română să preia răspunderea de a suporta

costul(în lei) cazării, meselor şi transportului pe perioada reuniunii. Comisia presupune că participanţii vor fi cazaţi într-un hotel cu preţuri rezonabile, de categorie medie, şi că mesele servite nu vor include băuturi alcoolice decît la cererea şi cu plata celor ce doresc.

Desigur, comisia rămîne responsabilă din punct de vedere financiar, pentru echivalentul în devize a sumelor cheltuite pentru organizarea acestei întruniri, potrivit celor indicate mai sus. Cu toate acestea, comisia contează enorm pe contribuţia, ospitalitatea şi generozitatea Patriarhiei Române.

16. Pentru orice comunicare cu Patriarhia Română, vor fi indicate numele:

P.S.Episcop Vasile, vicar patriarhal
P.C.Pr.Dumitru Soare, consilier patriarhal
Str. Antim nr.29, Bucureşti
Tel. 31.24.86 / 31.34.13

17. In următoarele zile vom trimite Patriarhiei Române o listă provizorie de participanţi, precum şi agenda şi programul întrunirii

Exprimînd încă o dată profunda noastră recunoştinţă, rămîn al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr. Ion Bria

Pr.Prof.Ion Bria
Secretar de studii şi relaţii cu Bisericile Ortodoxe.

Anexa 29:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Dumitru Stăniloae, din data de 3 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives

OIKOUMENE

E DE FERNEY P.O. BOX No. 66 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE : (022) 98 94 00 • TELEX : 23 423 OIK CH • CABLE : OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 3 Februarie 1981

Prea Cucernice și iubite Pàrinte Dumitru,

Và scriu acum în numele Comisiei și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, cu urmàtoarea rugàminte:

Viitoarea sesiune anualà a comisiei se va ține la Bucuresti, la M-rea Cernica, între 5 și lo mai 1981. Sesiunea are un caracter de rutinà, de lucru, dar întrucît este ultima întrunire a comisiei înainte de adunarea generalà a Consiliului Ecumenic (prevàzutà pentru august 1983), am dori sà rezervàm un timp foarte important pentru tema adunàrii generale: "Iisus Hristos, viața lumii". Pentru această dezbatere, am invitat cîțiva vorbitori din diferite biserici, situații culturale și scoli teologice. Pentru a avea viziunea ortodoxà, comisia a recomandat numele Prea Cucerniciei Voastre, și aceasta mai ales datorità ecoului festivitàților de la Tübingen. De aceea và rugàm insistent sà acceptați sà pregàtiți și sà prezentați în cursul acestei sesiuni o meditație-eseu(8-lo pag.) asupra temei: "Iisus Hristos, viața lumii". Desigur, comisia ar dori sà abordați tema din perspectivà misionarà. Adicà, sà ràspundeți unor întrebàri directe: ce putere și viațà are acest mesaj pentru omul de azi pentru care credința devine dificilà ? In ce sens Iisus Hristos este "viața" pentru poporul din România ? Ce ecou evangelistic, de convertire, poate avea această afirmație hristologicà într-un context cultural și ideologic ca al nostru ?

Am fi extrem de recunoscàtori dacà ați accepta sà reflectați asupra acestor întrebàri. Comisia de altfel își aminteste cu mare recunostințà de conferința ținutà de Prea Cucernicia voastrà la întîlnirea misionarà de la Cernica(iunie, 1974).

In altà ordine de idei, <u>Revista Ecumenicà</u> va începe o serie de articole despre Ortodoxie, cu o prezentare a teologiei Prea Cucerniciei Voastre. In urmàtoarele 2-3 sàptàmîni textul va fi tipàrit.

Rugîndu-và sà ne comunicați cît de curînd ràspunsul(în caz afirmativ, textul trebuie sà ajungà la noi înainte de 2o martie, pentru traducere și distribuire) ràmîn al Prea Cucerniciei Voastre devotat discipol și fiu duhovnicesc,

Pr. Ion Bria

Anexa 30:

Scrisoare de la Diac. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu către Pr. Prof. Ion Bria, din data de 4 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

Viena, 4.II.1981

Mult stimate Părinte Profesor,

Mulțumesc lui Dumnezeu cel Atotputernic și oamenilor de omenie care m-au ajutat să-mi îndeplinesc o veche și arzătoare dorință, aceea de a studia tehnica muzicală apuseană într-un centru cu renume cum este Viena.

A fost foarte greu până m-am obișnuit, dar a trecut perioada aceea în care nu-mi puteam lua gândul de la ai mei.

Pentru aceasta mi-am și impus un program foarte strict (cursuri de limbă, cursuri de dirijat și canto, studiu asiduu la pian și la vioară etc.) ca să uit de toate. Probabil că de aceea am și slăbit până acum cu cca 10 kg.

Acum am început semestrul II. Se face carte serioasă. În sărbători slujesc cu părintele N. Braniște la bisericuța românească. Doamne! dacă n-ar fi existat această oază de simțire și trăire românească aș fi înnebunit. Dar așa mă desfăsor în bisericuță, împletind în cântarea mea, izvorâtă din străfundurile sufletului, rugăciunea înălțată către Dumnezeu drăguțu, și nostalgia, dorul de familie, de țară și de toți prietenii mei răspândiți pe toate meridianele.

Nu știu la un moment dat ce se ascunde în cântarea mea. Câteodată plâng împreună cu strunele viorii și cu clapele pianului și nu știu ce proces minunat se întâmplă căci mă simt ca renăscut.

Dragă Părinte Ionică, am reținut din scrisoarea dv. o idee foarte interesantă care mă frământă, aceea că Biserica nu numai teologhisește ci și doxologește. Ce frumoasă temă care merită dezvoltată! Există vreo lucrare în acest sens?

În altă ordine de idei, eu mă rog lui Dumnezeu să-mi aprobe pentru anul viitor nostrificarea tezei de doctorat sau eventual sunt dispus să lucrez alt subiect.

Nu am discutat nimic deocamdată cu autoritățile Academiei de Muzică, deoarece vreau să stăpânesc mai întâi, cât de cât, limba germană. Vom mai vedea

Părinte Profesor, am făcut cum mi-ați spus. Adică am alcătuit o cerere în limba germană către I.P.S. Mitropolit Damaschinus. I-am pus-o în teza de doctorat pe care după sfatul sfinției voastre, i-am trimis-o tot acum. Totodată vă trimit și dv. o copie în germană și traducerea ei în românește. Către sfârșitul lui aprilie trebuie să-l înștiințez pe Prea Fericitul Iustin de această prelungire a șederii mele la Viena.

Vă rog frumos să procedați cum știți sfinția voastră. (Bursa mea este până în iunie, curent inclusiv. În vară, eu nu mă duc acasă, ci stau aici.)

Eu vă mulțumesc din toată inima pentru tot ce ați făcut până acum pentru mine păcătosul.

Îl rog pe Bunul Dumnezeu, atît cît poate ruga și harul unui umil diacon, să vă dăruiască dv. doamnei și flăcăului Andu multă sănătate, fericire, spor în toate și să reverse asupra căminului dv. sfânta pace și tot ce are El mai bun pentru fiecare

Vă îmbrățișează cu dragoste frățească
Mircea diaconul

P.S. Vă rog frumos să transmiteți din partea mea toate urările de bine părintelui prof. Mitică Popescu precum și dorința mea de a avea adresa sfinției sale. Mi s-a transmis de acasă un număr de telefon, dar probabil că l-am notat eu sau mi s-a transmis greșit, fiindcă mi-a răspuns altcineva și m-am lăsat păgubaș. Așa se face scrisoarea mea s-a lungit atît.

Vă mulțumesc frumos
[illegible].

EURE EMINENZ,

Zuerst möchte ich Ihnen noch einmal danken für Ihr Wohlwollen womit Sie mir das Stipendium für das musikstudium an der Hochschulle für Misik und darstellende Kunst in Wien für das Jahr 1980-1981 gegeben haben.

Jetzt besuche ich die Vorlesungen bei der Sektion für Chorerziehung und zur selben zeit auch das Klavier und das Violinspiel.

Ich habe bemerkt dass ich viel von der Westlichen Musik-Kunst zu lernen habe.

Ich möchte dass ich nächstes Jahr die Komposition,die Harmonie und den Kontrapunkt studiere und eventuell,wenn es mir erlaubt wird,meine Diesertation(Doktorarbeit) zu nostrifizieren oder ein anderes Thema zu erarbeiten.

Darum bitte ich Sie meinen weiteren Anliegen wohlwollend gegenüberzustehen und dasselbe Stipendium auch für das nächste Jahr(iulie 1981-iunie 1982) mir zu geben um mein Studium fortzusetzen und um die Sprache zu erlernen.

In der Hoffnung,das meine Bitte an Sie positiv von Ihnen behandelt wird,möchte ich meinen besonderen Dank im voraus aussprechen und ich wünsche Ihnen aus ganzem Herzen viel Gesundheit,viel Freude in Ihrem Leben und viel Kraft in Ihrem Dienste für das Verständnis und die Einheit der Kirchen.

Wien, 4-II-1981

Diakon Prof.Dr.NICU MOLDOVEANU
Thomas-Kolleg
Habsburgergasse 7,1010 Wien
Österreich

diacon Nicu Moldoveanu

Seiner Eminenz Herrn Metropolit Damaskinos von Tranoupolis
Genève

Eminența Voastră,

Mai întîi doresc să vă mulțumesc încă odată pentru bunăvoința cu care mi-ați acordat bursa pentru studii muzicale la „Hochschulle für Musik und darstellende Kunst" din Viena, pe anul 1980-1981.

Acum frecventez clasa de dirijat a profesorului Günther Theuring și în același timp studiez pianul și vioara.

Am constatat că am multe de învățat în ceea ce privește tehnica muzicală apuseană.

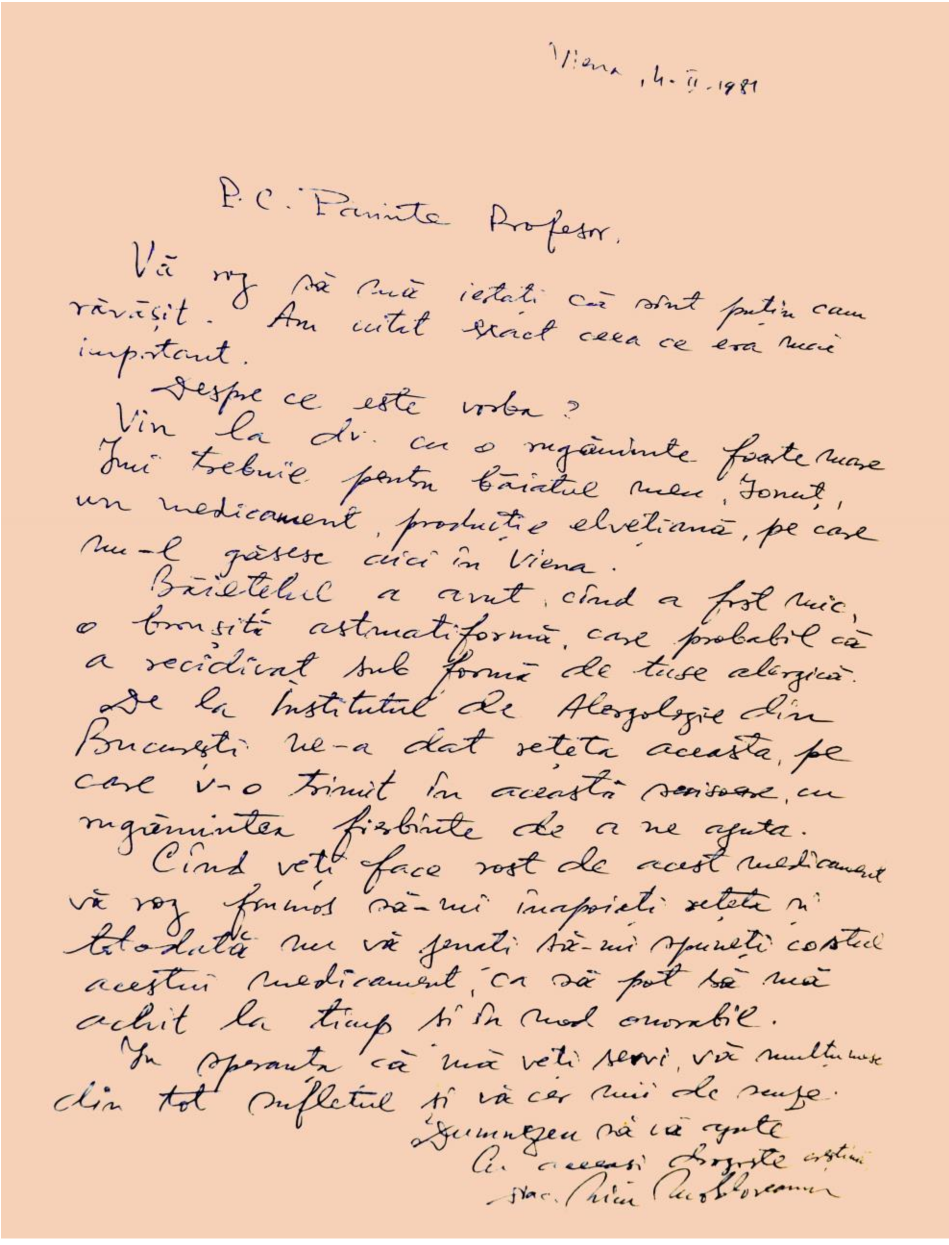
Aș vrea ca anul viitor să studiez Compoziția, Armonia și Contrapunctul și eventual, dacă mi se va aproba, să-mi nostrific (echivalez) teza de doctorat sau să lucrez alt subiect.

Deaceea vă rog foarte mult să fiți în continuare binefăcătorul meu și să-mi acordați aceeași bursă și pentru anul viitor 1981-1982 (iulie 1981 - iunie 1982) ca să-mi pot continua studiile muzicale și aprofundarea limbii germane.

În speranța că rugămintea mea se va rezolva pozitiv, doresc să vă aduc mulțumirile mele cele mai alese și să vă doresc din toată inima multă sănătate, multă bucurie în viața E.V. și multă putere de muncă pentru înțelegerea și unirea Bisericilor.

Anexa 31:

Scrisoare de la Diac. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu către Pr. Prof. Ion Bria, din data de 4 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

Viena, 4.II.1981

P.C. Părinte Profesor,

Vă rog să mă iertați că sînt puțin cam răvășit. Am uitat exact ceea ce era mai important.

Despre ce este vorba?

Vin la dv. cu o rugăminte foarte mare. Îmi trebuie pentru băiatul meu, Ionuț, un medicament, producție elvețiană, pe care nu-l găsesc aici în Viena.

Băiețelul a avut, cînd a fost mic, o bronșită astmatiformă, care probabil că a recidivat sub formă de tuse alergică. De la Institutul de Alergologie din București ne-a dat rețeta aceasta, pe care v-o trimit în această scrisoare, cu rugămintea fierbinte de a ne ajuta.

Cînd veți face rost de acest medicament vă rog frumos să-mi înapoiați rețeta și totodată nu vă jenați să-mi spuneți costul acestui medicament, ca să pot să mă achit la timp și în mod onorabil.

În speranța că mă veți servi, vă mulțumesc din tot sufletul și vă cer mii de scuze.

Dumnezeu să vă ajute
Cu aceeași dragoste creștină
Diac. Nicu Moldoveanu

Anexa 32:

Scrisoare de la Emilio Castro către membrii și consultanții Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială, din data de 13 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives

150, ROUTE DE FERNEY P.O. BOX No. 66 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE : (022) 98 94 00 • TELEX : 23 423 OIK CH • CABLE : OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

TO: Commission Members and Consultants of CWME

Geneva, February 13, 1981

Dear Friends,

We hope that you all have received our circular letter of December 8, 1980. With reference to the forthcoming meeting of the Commission, we are happy to confirm Bucharest as our meeting place, as well as the dates, May 5 to 11. As we already said in our earlier letter, you should plan to arrive on May 4; it will be possible to leave in the afternoon of May 11 since the meeting will end at noon. The meeting will take place at the monastery of Cernica not far from Bucharest; the contact address for the time being is

The Rev. Dumitru Soare
Str. Antim Nr. 29
Bucharest, Rumania Tel. 31.24.86 or 31.34.13

We enclose with this letter a copy of the telegram confirming our invitation to Bucharest. You may need this for your visa application. According to Professor Bria, it will also be possible to obtain a visa upon arrival at the airport in Bucharest on the basis of this official invitation, but it will, at any rate, be safer to first make an application to the Rumanian embassy or consulate nearest to your home.

Concerning travel arrangements, we would ask those of you who need assistance with your travel expenses from us to consult your local travel agent and find out the best price for a round-trip ticket from your home to Bucharest and return and let us know so that we can compare this with prices we are able to obtain here in Geneva for a pre-paid ticket. In light of that, we will either send a pre-paid ticket or the money (or reimburse you at the meeting).

Please let us hear from you at your earliest convenience whether we may count on your presence at the Commission meeting.

With every good wish,

Yours sincerely,

Emilio Castro

Anexa 33:

Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Ion Bria, în data de 25 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

25 febr. 1981

Mult Stimate Părinte Bria,

Am întârziat mult cu lucrarea D-voastră, din cauza îmbolnăvirii D-lui Gheorghiu, care avea manuscrisul încuiat la birou. Când am aflat că va rămâne încă în concediu, i l-am cerut mai imperios și săptămâna trecută l-am primit. A copiat primele 20 pag. Părintele I. Chiorbeja, iar restul, D-na Bojin-mama, căci dactilografele noastre sînt înghesuite din cauza îndelungatei absențe a D-lui Gheorghiu.

Vă trimit deci materialul, fără o verificare a dactilografiei (azi l-am primit); eu l-am citit și precorectat, în forma inițială. Așteptăm deci, să ne trimiteți completarea cu încă 60-80 pagini, ca să fie tipărit sub forma unei cărți ca „Începuturile Mitropoliei Transilvaniei". Părintele Director vă roagă să însoțiți urmă-torul manuscris cu o ofertă de publicare, ca să poată fi cât de curând prins în planul de editare. Mi-a plăcut foarte mult tema și tratarea ei; cred că este de o maximă utilitate și sper ca și cei de care depindem să fie receptivi la aserțiunile ei.

Dat fiind că începem postul Paștelui, vă urez: Sărbătorile cu bine! Sănătate, spor la toate! Doamnei și lui Andra, toate bucuriile și calde îmbrățișări.

Cu respect și afecțiune
Anca Manolache

Anexa 34:

Scrisoare de la Pr. Dumitru Stăniloae către Pr. Ion Bria,
din data de 3 martie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group,
Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives

Bucureşti, 3.III.981

Iubite Părinte Bria,

deşi nu sunt deloc bine cu ochii, totuşi m-am hotărât până la urmă să înşiruiez câteva gânduri pe tema „Firea şi viaţa luminii".

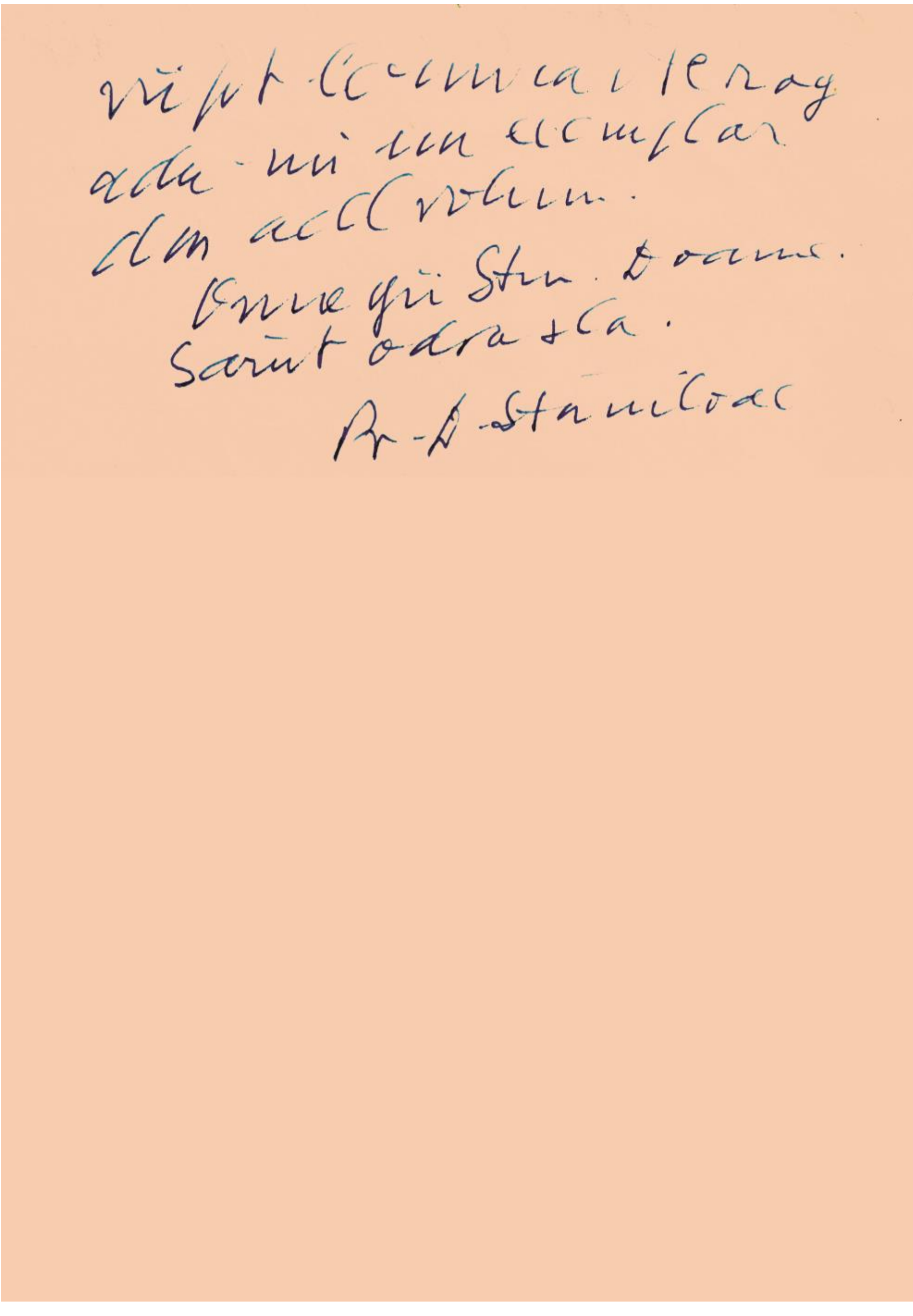
Întrucât după aceea a venit şi la Patriarhie o adresă în acest scop, i-am dat un exemplar din tot lui Soare, având [illegible] lui Simion [illegible] teolog în Franţa şi un adaos final de încă o pagină manus- cris. Poate acel text la vor ei şi-l vor traduce şi

în franceză, așa că își vor termina și teza lui roman și cel francez.

Eu îl primit deocamdată pe acesta.

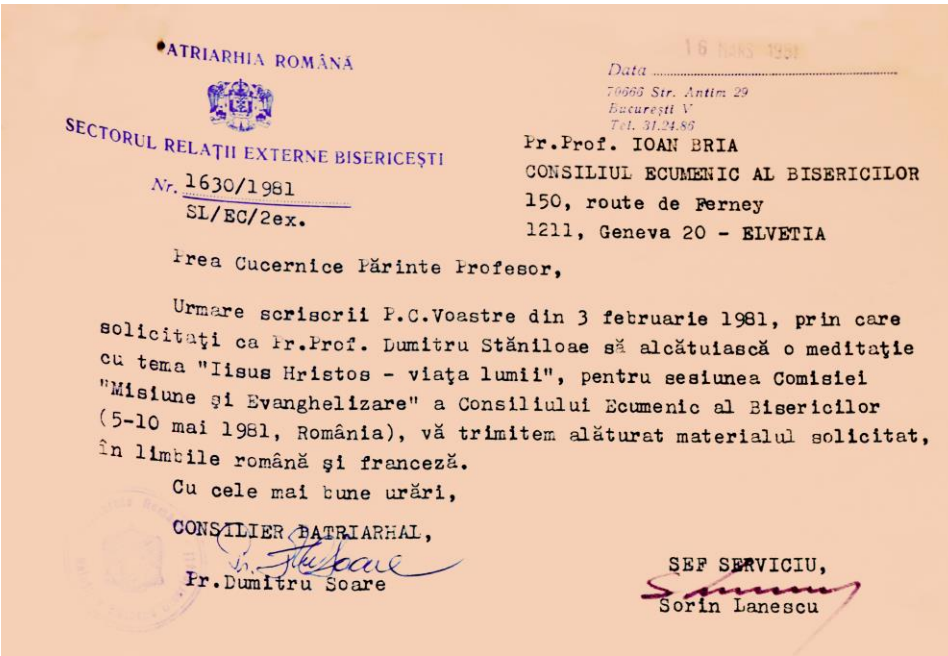
Nu știu dacă corespunde cu ceea va fi tema pt. Cernica. (M-aș bucura, să am și o traducere în germană).

Mitr. Papandreou mi-a telefonat să vin la Chambésy la un symposion pt. purcederea Duhului Sfînt pe baza textului publicat în vol. colectiv la Consiliul ecumenic. Vrea să fie în mai, după întoarcerea mea dela Cernica. Când

vii pt. [illegible] te rog
adu-mi un exemplar
din acel volum.
Binecuv. Stim. doamne.
Sărut odrasla.
Pr. D. Stăniloae

Anexa 35:

Scrisoare de la Pr. Dumitru Soare și Sorin Ionescu către Pr. Prof. Ion Bria, din data de 16 martie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370

PATRIARHIA ROMÂNĂ

SECTORUL RELAȚII EXTERNE BISERICEȘTI

Nr. 1630/1981

SL/EC/2ex.

16 MARS 1981

Data ....

70666 Str. Antim 29

București V

Tel. 31.24.86

Pr.Prof. IOAN BRIA

CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR

150, route de Ferney

1211, Geneva 20 - ELVETIA

Prea Cucernice Părinte Profesor,

Urmare scrisorii P.C.Voastre din 3 februarie 1981, prin care solicitați ca Pr.Prof. Dumitru Stăniloae să alcătuiască o meditație cu tema "Iisus Hristos - viața lumii", pentru sesiunea Comisiei "Misiune și Evanghelizare" a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (5-10 mai 1981, România), vă trimitem alăturat materialul solicitat, în limbile română și franceză.

Cu cele mai bune urări,

CONSILIER PATRIARHAL,

Pr.Dumitru Soare

SEF SERVICIU,

Sorin Ionescu

Anexa 36:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Dr. Ene Braniște,
din data de 2 aprilie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group,
Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 2 Aprilie 1981

P.C.Pr.Prof.Dr. Ene Braniște, Rector
Institutul Teologic, București

Prea Cucernice Pàrinte Rector,

Prea Fericitul Pàrinte Patriarh Iustin a dispus recent ca întrunirea anualà a Comisiei de Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, sà se țină la Institutul Teologic din București, între 5 și 11 Mai 1981. In numele directorului Comisiei respective, pastorul Emilio Castro, metodist, Uruguay, în numele membrilor Comisiei și al meu personal, và adresez profunde mulțumiri pentru ospitalitatea si generozitatea cu care ne veți întîmpina si ajuta cu acest prilej. La aceastà întrunire vor participa 6o de persoane, membrii permanenți ai comisiei, consultanți, invitați, un grup consultativ ortodox. Limba de lucru va fi engleza.

Pentru lucràrile acestei sesiuni, cu deosebit respect và solicitàm, în numele Comisiei urmàtoarele servicii și facilitàți:

Un hol principal în care sà se țină sedintele plenare pentru 7o-8o de persoane, cu pupitre (sau mese) și scaunele respective. Acestea vor fi aranjate în careu închis, în vederea instalàrii echipamentului de interpretare, ce va fi adus de la Geneva.

Trei sàli pentru sedințele pe grupe, cu capacitate mai micà(2o-25 persoane).

Un hol de serviciu sau sufragerie, în care sà fie servità cafeaua, în pauzele respective: lo.3o - 11.oo si 17.3o - 18.oo.

Un birou în care sà fie instalat secretariatul comisiei, compus din douà secretare Solicitàm, de asemenea, douà mașini de scris și mașina de fotocopiat (hîrtia și cerneala specialà pot fi aduse de la Geneva, dacà este cazul).

Participanții vor servi zilnic în sufrageria Institutului:
prînzul, la orele 13.oo, cina la orele 19.oo, cafea (sau ceai) la orele indicate mai sus. Acest serviciu începe marți 5 mai, la orele lo.3o și se terminà luni 11 mai cu masa de prînz. Desigur, orele pot fi modificate ținînd seama de programul Institutului.

In programul întîlnirii de la Bucureşti, sînt prevàzute mai multe momente şi forme de cult, pentru care solicitàm concursul slujitorilor şi studenţilor Institutului:

cultul de deschidere, marti 5 mai, orele 9, în Biserica Sf. Ecaterina, folosind textul din "Doxologie"(ed. 1967). (Pentru "Doamne miluieşte" propunem şi versiunea "Kyrie eleison", reprodusà în anexà, deorece este cunoscutà de participanţi)

vecernia în fiecare searà la orele 18.3o -19.oo, în aceiaşi Bisericà, sàvîrşità de preoţi ortodocsi, prezenţi la întrunire, în diferite limbi, dupà tipicul propus de acestia. Deoarece participanţii vor sà asculte muzicà culticà româneascà studenţii sînt rugaţi sà participe şi sà cînte diverse tropare, imne, axioane, doxologii, concerte, înainte si dupà vecernie.

cult ecumenic în catedrala Sf. Spiridon, sîmbàtà lo mai, la orele 17.3o, dupà un tipic special(în anexà). Pentru a da posibilitate participanţilor sà contribuie la acest cult, urmàtoarele melodii sînt incluse în program: "Kyrie eleison"-întreit, "Trisagion","Hristos a înviat" Podoleanu, imnele 93 si lo8 din "Cantate Domino". In cazul cînd aceastà sugestie este acceptatà, studentii ar urma sà pregàteascà aceste melodii(în anexà) pentru a le cînta împreunà cu participanţii la reuniune.

In ce priveşte participarea la lucràri, Comisia invità conducerea şi profesorii Institutului, precum şi un grup de studenţi, sà asiste la prezentàrile (conferinţe si discuţii) asupra temei "Iisus Hristos - viata lumii", ce vor avea loc în fiecare zi între orele 9.oo si lo.3o. Pentru traducere din englezà Institutul va trebui sà invite un interpret. Echipamentul de interpretare va fi adus de la Geneva.

Printe participanţii la întrunire se aflà episcopi, şefi de biserici, profesori de teologie, conducàtori de centre misionare, pastori cu mare experienţà ecumenicà. Ei pot fi disponibili pentru scurte conversaţii şi conferinţe cu profesorii şi studenţii, în pauza de prînz(14-15.oo) sau dupà cinà.

Organizarea unui stand-expoziţie de literaturà teologicà, didacticà, liturgicà, patristicà, publicatà recent în România, cu concursul Editurii si Tipografiei Institutului biblic al Patriarhiei Române.

Cu rugàmintea de a primi cele mai profunde mulţumiri şi sentimente de stimà pentru Prea Cucernicia Voastrà şi pentru colegi şi colaboratori, aştept cu mare plàcere sà và revàd la începutul lui mai,

Pr. Ion Bria

Pr.Prof.Ion Bria

Anexa 37:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, din data de 3 aprilie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 3 aprilie 1981

Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Pàrinte Iustin
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Palatul Patriarhiei, Bucuresti

Prea Fericite Pàrinte Patriarh,

Cu deosebit respect Và adresez, în numele Comisiei Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, cele mai profunde sentimente de recunoștințà pentru binecuvîntarea Prea Fericirii Voastre de a ține lucràrile anuale ale Comisiei la Institutul Teologic din București, între 5 și 11 Mai 1981. Totalul participanților la această sesiune este de 6o, dintre care 1o sînt ortodocși. Acestia formează un "grup consultativ" care va lucra paralel cu Comisia, împreună și separat, sub conducerea P.S.Episcop Anastasios Yannoulatos, profesor la Universitatea din Atena. La lucràrile comisiei au fost invitați sà asiste, ca observatori, conducàtori (sau delegați) ai Bisericilor din România, membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, inclusiv reprezentantul Bisericii Armene din București. Serviciile acordate membrilor comisiei se vor extinde și la observatorii români.

Pentru buna desfàșurare a lucràrilor acestei întîlniri, Comisia Và roagà în mod respectuos sà aprobați ca Administratia Patriarhiei Române și Institutul Teologic sà-i punà la dispoziție urmàtoarele servicii si facilitàți:

Localul Institutului Teologic , în sàlile càruia se vor ține sedințele plenare și pe grupe. Programul oficial al reuniunii începe marți 5 mai 1981, orele 9.oo cu cultul de deschidere("Doxologie") și se încheie luni 11 mai, orele 12.3o.

Transportul pentru 6o de persoane pe perioada respectivà, de la Hotel Union la Institut (plecarea de la Hotel la 8.3o, întoarcerea la orele 2o.oo).

Mesele(prînz, cinà, cafea, gustàri) în sufrageria Institutului teologic, pe perioada respectivà, dupà programul stabilit în comun cu Institutul.

Biserica Sfînta Ecaterina pentru cultul de deschidere și slujba vecerniilor zilnice, cu concursul slujitorilor și studenților Institutului teologic.

Organizarea unui "cult ecumenic" (după un program special) în catedrala Sf.Spiridon sîmbătă 9 mai 1981, orele 17.3o, la care să fie invitați clerici, pastori și credincioși aparținînd principalelor Biserici din Capitală: ortodoxă, catolică, armeană, reformată, luterană, baptistă. In cadrul acestui cult solicităm aprobarea Prea Fericirii Voastre pentru: ținerea unei scurte omili de către Moderatorul Comisiei, Pastorul luteran Dr. Soritua Nababan, Indonesia; executarea a două imne(93 si 1o8) din "Cantate Domino"; colaborarea comunităților crestine(neortodoxe) din Bucuresti (rugăciune sau cîntare); concursul studenților și seminariștilor la programul muzical.

Participarea membrilor comisie la liturghia de duminică 1o mai 1981, în diferite Biserici din Capitală, potrivit confesiunii lor. Este prevăzută formarea a mai multor grupe confesionale (sau lingvistice): 2-3 ortodoxe, catolică, armeană, luterană, anglicană, reformată, baptistă. Dacă vor fi solicitați, participanții străini pot să asigure predica.

Participarea profesorilor și a unui număr de studenți la prezentările zilnice (orele 9 -1o.3o) asupra temei "Iisus Hristos, viata lumii", în sala principală de sedințe.

Vizitarea tipografiei Institutului biblic, a magazinului de cărți și obiecte bisericesti si a palatului patriarhiei(eventual miercuri 6 mai, orele 14.oo-15oo); vizitarea Seminarului teologic (eventual vineri 8 mai, orele 14.oo -15.oo); vizitarea Capitalei, în special Muzeul Satului, și a Mînăstirii Cernica, unde s-ar putea servi cina (joi 7 mai, orele 17-2o.oo, sau duminică 1o mai, orele 14.oo - 19.oo).

Vizionarea unui spectacol de folclor românesc(eventual sîmbătă 9 mai sau duminică 1o mai).

Lucrările comisiei se vor ține în limba engleză. Pentru traducerea din engleză spre română și invers, sînt necesare serviciile permanente a doi interpreți care să aibă experiență ecumenică. Echipamentul de interpretare va fi adus de la Geneva.

Aprobarea pentru folosirea stației de amplificare de la Institut, a două mașini de scris și a masini de copiat, de către secretarele de la Geneva. Hîrtia și cerneala specială pot fi aduse de la Geneva.

Aprobarea pentru a introduce în țară, pentru uzul intern al comisiei, a diverse materiale: echipamentul de interpretare pentru 8o persoane (microfoane, baterii, căsti, amplificatoare); publicatii ale comisiei: "Your Kingdom Come","Common Witness", "Martyria - Mission", "L'Orthodoxie"; materiale de secretariat; cărți de cult ecumenic ("Cantate Domino", Biblii în versiuni străine).

Conducerea Comisiei și membrii ei ar fi extrem de onorati dacă li s-ar da prilejul să fie primiti pentru o scurtă audiență cu Prea Fericirea Voastră. De asemenea, ei ar fi

recunoscàtori dacà ar exista o ocazie sà se întîlneascà cu reprezentanții celorlalte Biserici din România, membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Cîțiva dintre participanti, în special dintre ortodocși, și-au exprimat dorința sà ràmînà în România pentru 1-2 zile dupà terminarea lucràrilor, în scopul de a cunoaște mai bine Patriarhia Românà. Respectuos Và rog sà binevoiți a dispune ca programul acestora sà fie aranjat de la caz la caz de càtre Serviciul de Relații Externe.

In prezent, conducerea Comisiei de Misiune și Evanghelizare este asiguratà de:

Moderator: Dr.Soritua Nababan, secretar general al Consiliului Bisericilor din Indonezia (luteran)

Vicemoderatori: Ms Lois Miller, secretar general adjunct al consiliului de misiuni, Biserica Metodistà Unità, SUA

Pastorul Jacques Maury, presedintele Federatiei Protestante din Franta.

Directorul Comisiei în cadrul Consiliului Ecumenic de la Geneva:

Dr.Emilio Castro, pastor metodist, Uruguay.

Exprimînd încà o datà profunda noastrà recunostință pentru ospitalitatea, generozitatea și ajutorul Bisericii pe care o pàstoriti, în vederea ținerei acestei întruniri la Bucuresti, ràmîn al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr. Ion Bria

Pr.Prof.Ion Bria

Anexa 38:

Scrisoare de la Emilio Castro către participanții Întâlnirii Comisiei Misiune și Evanghelizare de la București, din data de 10 aprilie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives

150, ROUTE DE FERNEY P.O. BOX No. 66 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE: (022) 98 94 00 • TELEX: 23 423 OIK CH • CABLE: OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

To: Participants in CWME
Commission meeting, Bucharest

Geneva, April 10, 1981
EC/uz

Dear Friends,

We hope that you have all safely received our February 13 letter and the enclosed copy of the invitation telegram, and that you are not having any problems with obtaining a visa for Roumania. If, however, you are unable to obtain a visa before leaving for Bucharest, please indicate upon your arrival at the airport that you are invited by the Orthodox Church in Roumania. This is also important so that you do not have to pay the tourist tax.

Today we would like to give you some practical details in relation to our forthcoming Commission meeting:

1. The meeting place will be the Theological Faculty at the following address:

   Institutul Teologic
   Strada St. Ecaterina No. 2
   Bucharest   Tel. 13.61.16 or 14.07.73

We will stay at Hotel Union in the centre of Bucharest:

   Hotel Union
   Strada 13 Decembrie No. 11
   Bucharest   Tel. 13,26.40

Transport from the hotel to the meeting place and back to the hotel in the evenings will be provided by our Roumanian hosts. All meals except breakfast, which is at the hotel, will be taken at the meeting place.

2. Please send information about your arrival time in Bucharest at your earliest convenience to the Rev. Dumitru Soare, Str.Antim No. 29, Bucharest, with a copy to us in Geneva. Mr Soare will then make sure that someone is at the airport to meet you and to take you to the hotel. As we said in our earlier communications, you should plan to arrive in Bucharest on May 4 so that we can start with the meeting in the morning of the 5th. If you have to arrive in Bucharest before May 4, it is absolutely essential that you communicate this to Mr Soare before April 30 so that he can make the necessary arrangements for transport and hotel accommodation, because the period May 1, 2 and 3 is an official holiday in Roumania and it will be impossible to do organizational work during those days.

3. The meeting will clsoe at noon on May 11, and we hope you will be able to plan your departure for the afternoon of that day. Our hotel rooms are only reserved until the afternoon of May 11. If you need to stay longer in Bucharest, special arrangements with the Roumanian Patriarchate will have to be made, and you would need to let us know about this immediately.

4. The week of our meeting will be the second week after Orthodox Easter and an Easter atmosphere will still be prevailing. During our time in Bucharest in an Orthodox setting, we will be invited to participate in some specific liturgical services and events which the local church is going to prepare.

5. As for the weather to be expected, it will be the middle of spring in Roumania and the weather may, therefore, be somewhat unstable. The temperature should be mild, but there may be some rain. You should bring a rain coat and a sweater.

6. It is possible to bring foreign currency and change it into Roumanian currency in the country.

7. Yesterday we sent you a first mailing of documents for the meeting:

Document 1 - Agenda
Document 4 - Mission and Evangelism (Please note that this document is a first draft. We will appreciate it if you can prepare suggestions for its improvement.)
Document 8 - Assembly preparation document
Document 10 - Report on the Liebfrauenberg meeting of West European Melbourne participants.

Those of you who have already received Documents 4 and/or 10 previously, will not find them in this mailing.

We would like to ask all of you to bring the four documents with you to Bucharest. The staff will have to bring the documents still to be done as well as all other papers and equipment in their luggage and it will, therefore, not be possible to also take along spare copies of documents already mailed to you.

We look forward to hearing from you about your exact arrival time, and we wish you all a safe journey. See you soon in Bucharest!

Yours sincerely,

Emilio Castro

Anexa 39:

Adresa oficială de la Pr. Ion Bria către Bisericile Ortodoxe,
din data de 25 mai 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group,
Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives

OIKOUMENE

150, ROUTE DE FERNEY P.O. BOX No. 66 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE : (022) 98 94 00 • TELEX : 23 423 OIK CH • CABLE : OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS
Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, May 25, 1981

During the recent meeting of the Commission on World Mission and Evangelism, which took place in Bucharest,May 4 - 11, 1981, an Orthodox Advisory Group (OAG) met and was constituted, with His Grace Bishop Dr. Anastasios Yannoulatos, Professor at the University of Athens and Director of Apostoliki/Diakonia, Athens, acting as moderator.

CWME decided to set up the OAG which consists of twelve persons representing various regions and concerns, from two main considerations:

1. After several years (1973-1980) of consultations with Orthodox churches on missionary issues, culminating in the full participation of the Orthodox in the Melbourne Conference on "Your Kingdom Come", (May 18-25, 1980), CWME felt the necessity to move into a stage of establishing institutional and working relationships with the Orthodox churches.

2. CWME was aware of a need for greater communication and coordination among the Orthodox in the area of mission and evangelism, a concern articulated by the Zica Consultation (Sept. 1980). It was said at Zica : "Some churches require urgent help. Some others are capable of providing such help. The missionary efforts remain isolated, and the Orthodox witness in the world is fragmented. We call the Orthodox Churches to enter into communication and to take all necessary steps for mutual help. " (See International Review of Mission, No. 278, April 1981 p. 56).

During its work in Bucharest, OAG started to identify the challenges, problems opportunities and expectations for the witness of the Orthodox today.

The OAG submitted to CWME a report with several proposals and recommendations. The Commission endorsed and approved this report, and charged the CWME Orthodox desk with which it is related to send it to the churches, asking them for their comments and reactions.

./.

I enclose herewith a copy of this report, and ask you to help for its implementation. We would very much like to receive from you any information or material which substantiates the projects and actions mentioned in the report. Also we would like to have from you an evaluation of the local possibilities and the means at your disposal, as well as a list of current pressing needs on which we can ask the cooperation of the ecumenical fellowship.

We consider ourselves only an intermediary in helping the churches to support and strengthen each other in their missionary activities We will be very grateful if we can have from you any practical suggestions and concrete proposals in order to help organize the future work and programs of OAG.

Thanking you for your understanding and cooperation, with our profound gratitude,

Yours sincerely in our Risen Lord,

I. Bria
Secretary for Orthodox
Studies and Relations

CWME Commission Meeting
Bucharest, May 5 - 11, 1981

Report of the Orthodox Advisory Group

The Orthodox Advisory Group present at the meeting of the Commission on World Mission and Evangelism in Bucharest, Romania, May 5- 11, 1981 is appreciative of this opportunity to meet and wishes to express its thanks to the Commission for the decision to start a process to establish new institutional and working relationships with the Orthodox.

We understand that the work of the OAG is consultative, as well as to concern itself with the areas of reflection, information and education in Orthodox mission. During its first meeting, the OAG made a rapid survey of Orthodox experience in and insights from different regions and situations. In order to identify the major challenges, opportunities, problems and possibilities for the Orthodox martyria of today, we feel that it is necessary to continue the work of the OAG, initiated in Bucharest, through to the Vancouver Assembly in 1983. Our present group is rather representative, but the OAG plans to carefully consider its membership and will endeavor to augment it so that a truly representative group can be constituted for its next meeting.

During this very short meeting, the OAG identified some basic problems and priorities. Common ground for its work was acknowledged.

- The plurality of Orthodox experience must be considered in our discussions. While there exist many areas of common concern, each specific situation must be respected.
- We understand our missionary work to have two dimensions: work in our respective regions, and new frontiers. We see the necessity for the creation of a new sense of solidarity for the unity of the Orthodox Churches in mission.
- We are aware of the need for a broader collaboration among all churches in the field of Christian witness.

The recommendations that the OAG would like to make to the Commission at this time are as follows :

a. To promote collaboration with existing missionary centers in the Orthodox world, contacts with the departments for mission of the Orthodox Churches, as well as with the appropriate persons within the various theological faculties.

b. To assist and support the translation, publication and distribution in languages used in the Orthodox world, of missiological documents, articles and papers.

c. To assist in translation and publication of biblical missionary pamphlets. These should be prepared in such a way as to reach particular groups according to need, and should include iconography, biblical texts, appropriate comments and prayers, and be designed around themes from the Orthodox tradition. In relation to this, contact could be made with the United Bible Societies, for the exploration of work related to the translation and distribution of the Bible to Orthodox Churches according to their need.

d. To assist in the publication, in the local languages, of small booklets which treat the main points of Orthodox martyria (e.g. faith, liturgical life, and catechism).

e. To encourage the use of audio-visual aids, and of mass media in general, in missionary endeavors. These should emphasize the main aspects of Orthodox tradition.

f. That a seminar on missiological issues be organized, with existing Orthodox missionary centers and departments. Such a seminar would be open to persons with an interest in missionary work.

g. That an Orthodox conference on martyria in the modern world be held in 1984, with the collaboration of Orthodox missionary centers and departments. The participants would be those persons involved in, and with concerns for and interests in mission programs.

h. It became evident at this session that serious missionary efforts and thoughts have been developing during the last two decades. In order to proceed with the work of the OAG we request that the CWME Desk for Orthodox Studies seek out an appropriate person or persons to assemble the documentation of past and present endeavors.

Anexa 40:

Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Ion Bria, din data de 1 iunie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

1 iunie 1981

Stimate Părinte Bria,

Dicționarul merge tare bine, hârtia este foarte frumoasă și va fi la îndemâna studenților, pentru o îndelungă folosință și binevenită.

Am primit o scrisoare de la M. Conway (de la British Counc. of Churches) care știa de restituirea biletului; însă în loc de o promisiune pentru un alt bilet, se scuză că nu pot interveni pentru urgentarea vizei. Desigur, a înțeles greșit situația. Nimeni nu putea să le ceară așa ceva. Pentru viza britanică, am făcut demersul în timp util și cred că zilele acestea trebuie să fie gata. Cât despre a noastră, nu văd ce altă rugăminte se poate face, decât așa cum presupuneați - prin Secția Consulară, dacă socotiți util. Partea mai delicată mi se pare zdrobitoarea sumă care reprezintă avionul TAROM dus-întors: am telefonat pentru informare și mi s-a spus suma de 16.900 lei, ceea ce m-a scos din competiție. Eram gata să pun la bătaie jumătate din ratele pentru casă, pe un an, dar asta reprezenta 4-5000 lei - ceea ce nu acoperă decât un

suport din toată suma. Firește, aș veni cu trenul dacă aș avea pașaportul la timp, căci costă mult mai ieftin, dar nu pot conta pe timp, după cum știți, și mă întreb cum vom comunica și rezolva din timp această problemă. Dacă CEB este dispus să verse suma necesară călătoriei la Bancă, puteți să-i convingeți că nu voi folosi valuta decât în scopul pentru care s-a trimis, adică în timp util ca să particip valabil la sesiune.

Eu am lucrat ceva privind cuplul (cununia ca taina) în V. și N. Testament, care este în curs de publicare la Mitropolia Banatului. Chiar de nu voi ajunge la conferință, vă voi trimite articolul pentru a afla opinia Dvs. în câteva probleme noi legate de această Taină.

Rămâne să vă telefonez dacă am date noi în problema noastră – ceea ce nu cred să se petreacă înainte de 2-3 iulie a.c. Dacă găsiți vreo altă soluție, vă rog să mi-o comunicați. Trimiteri de bani - valută, vă rog comunicați să se facă numai TELEX, altfel se întârzie între 30 și 45 zile.

Vă doresc tot binele și succesul, cu stimă,

Luca [illegible]

Anexa 41:

Scrisoare de la Dr. Petros Vasiliadis către Prof. Ion Bria,
în data de 9 iulie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group,
Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives

United Bible Societies
Alliance Biblique Universelle
Weltbund der Bibelgesellschaften

Europe Regional Centre
Centre régional europeen
Regionalzentrum fur Europa

63, Carter Lane
London EC4V 5DY
Tel 01-248 7861
Cables EUROBIBLE
London EC4

CONFIDENTIAL

9th July 1981

Prof Ion Bria
World Council of Churches
GENEVA

cc U Fick
O B Telle
J Dean

Dear Prof Bria

Thank you very much for all you did for me during my stay in Geneva.

I have conveyed to my colleagues in the UBS the idea that the Romanian Orthodox Church would, in your opinion, be very pleased to host a major UBS meeting. My colleagues all reacted with immediate enthusiasm, stressing that such an event would strengthen and further our relations.

The Rev Dr U Fick, General Secretary, and Mr Odd Telle, Europe Regional Secretary, asked me to write to you to take this matter up and enquire as to whether the Patriarch could invite the UBS Executive Committee sometime next September/October (1982) for its annual meeting. There would be about 20 people attending and the Cernica Monastery would be an excellent venue.

The information we require is a) whether the Romanian Church is willing to host the above mentioned meeting and issue an official invitation, and b) whether someone in the government could give us a written assurance that everyone on the UBS Executive Committee would be allowed into the country. The only problem might be that some members of the Committee come from countries like Taiwan, Korea and Bolivia. Would that be a problem ? If it were to happen that the Patriarch could not guarantee that the meeting could take place without problems, we could easily think of another meeting.

I will write to you later to indicate to you what sort of involvement the UBS will have in the OAG recommendations. Looking forward to hearing from you as soon as possible. An answer before this year's UBSEC meeting in mid-September would be most welcome, though I understand that this may be a little difficult.

Yours in Christ

Dr Petros Vassiliadis
Orthodox Consultant

PV/JWO

Anexa 42:

Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Ion Bria, din data de 20 august 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

-7 SEP. 1981 august 1981

Stimate Părinte Bria,

Vă mulțumesc pentru broșura pe care am primit-o și pe care o găsesc foarte bine venită și foarte frumos expusă. Nu cunoșteam decât în parte conținutul ei și cred că o veți fi trimis și prietenilor noștri, iubitori de ortodoxie, din țările Europei occidentale.

Am vrut să vă trimit două articole pe care le-am scris cu tema „cuplului" în ortodoxie, sub forma „Tainei Cununiei" și din care doream să alegeți ceea ce credeți nimerit ca să traduc pentru a contribui la lucrările seriei Sheffield. Dar iată că lucrurile se termină mai repede și cred că vi le voi aduce personal, căci acum, dacă tot am pașaportul, am rugat pe Rosette Genton să îmi faciliteze o consultație la medicul care m-a operat, în Lausanne, deci sper să vin pentru câteva zile în Elveția. Încă nu pot preciza nimic, căci sunt în funcție de acest răspuns al ei și de data când voi căpăta vizele. În orice caz, nu va fi înainte de 8-10 septembrie.

Am scris Dnei Parvey, ca să-i mulțumesc pentru tot efortul făcut, exprimându-mi respectul pentru perseverența sa și marea ei cheltuială financiară și energetică! M-aș bucura să citesc documentele și încheierile de la Sheffield. De aceea mă gândesc că - de se va putea - aș lua bilet până la Geneva, ca să mă reped acolo pentru o scurtă întrevedere, cu ea și cu Dv., când doresc să vă înmânez și revistele cu cele ce am publicat, ca material discutabil pt. tema secției lui Conny.

Nu știu ce va ieși din ceea ce-mi propun. Trebuie să convenim că a avut și Dumnezeu un cuvânt de spus în această reușită sau nereușită - vom vedea ce a vrut El

Dacă nu vom reuși să ne întâlnim, poate măcar la telefon ne vom găsi, ca să-mi spuneți cui trimit biletul de avion, nefolosit, și cei 50 dolari care se cuvin restituiți. Am făcut această întrebare și lui Conny Tarvey, dar nu știu dacă voi primi răspunsul în termen util.

Doresc să știți că literatura noastră teologică se va îmbogăți cu două lucrări de mare valoare. E vorba de o diortosire a „Proloage"-lor, făcută de Părintele B. Ghiuș, și de o scriere a d-nei Natalia Dinu: „Iisus Hristos – Mântuitorul", – o viziune ortodoxă a conținutului evangheliilor, lucrare în patru volume, scrisă cu seriozitate, elan și pregătire teologică. Să sperăm că Pr. Vlase și mai marii săi vor fi de acord cu planul nostru pe 1982 – care mai cuprinde (în redacția mea) și Dicționarul Noului Testament, lucrat de Pr. Ioan Mircea – printre multe altele!

M-aș bucura teribil să pot continua lucrul, ca să duc la bun sfârșit și încheierea acestor lucrări și câte altele va mai voi Bunul Dumnezeu și conducerea noastră bisericească. Se pare că teologii noștri încep să-și aducă aminte că nu au trudit degeaba să înțeleagă și să trăiască realitățile religioase ale tradiției noastre și că vor consimți să-și dea contribuția la transmiterea adevărului de credință în termeni accesibili urmașilor noștri față de care suntem datori să predăm ceea ce am preluat.

În situația că nu vă voi întâlni în Elveția – dacă vrea Dumnezeu să ajung – voi lăsa la Rosette revistele, ca să le aveți, dacă veți considera nimerit.

Sper că Doamna și Scumpul Andrei sunt sănătoși și că anul acesta le-a priit vacanța. Vă doresc tuturor bucurie, succes și sănătate! Cu deosebită afecțiune și prețuire, A Dv., Ana Marbach

Anexa 43:

Scrisoare de la Pr. Sabin Verzan căte Pr. Prof. Ion Bria, din data de 28 august 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

PATRIARHIA ROMÂNĂ

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC
ŞI DE MISIUNE AL
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
INTRAREA PATRIARHIEI 6
70 526 BUCUREŞTI

Nr. ....

Data 28 august 1981

P.C.Pr.Prof.Dr.Ion Bria
World Council of Churcher
Commission on World Mission
And Evangelism
15o, Route de Terney
1211 Geneve 2o
Elveţia

9 SEP. 1981

Stimate părinte profesor,

Am primit cu plăcere culegerea de articole publicată de P.C. Voastră sub titlul Autre visaje de l' orthodoxie. Eglise de Roumanie, pentru trimiterea căreia vă mulţumesc din inimă. Am citit-o cu mare interes, unele din studiile publicate fiindu-mi, pînă acum, necunoscute.

Sînt încredinţat că lucrarea constituie o valoroasă contribuţie la cunoaşterea trecutului şi prezentului Bisericii Ortodoxe Române. Acesta este motivul pentru care vă felicit călduros cu ocazia apariţiei şi difuzării ei.

Găsesc deosebit de interesante remarcile asupra epocii patriarhului Justinian ca şi notele privind teologia părintelui profesor Stăniloaie.

Cu cele mai bune urări.

CONSILIER PATRIARHAL

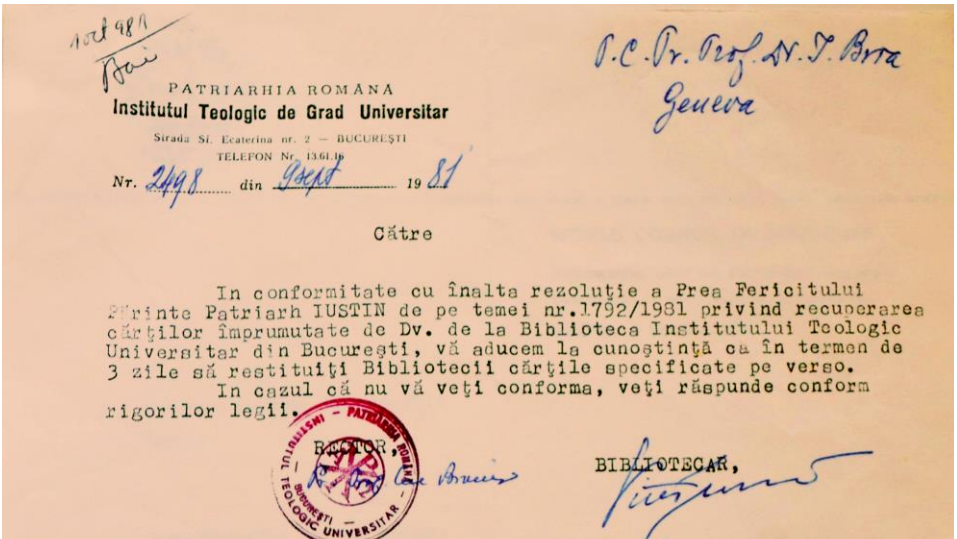
Pr. Sabin Verzan

dact.R.M.

Telefon 413575; 237296 — Cont virament 45.10.6.01.2 B.N.R.S.R. filiala sectorului 4

Anexa 44:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ene Braniște către Pr. Prof. Dr. Ion Bria, din data de 9 septembrie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

P.C. Pr. Prof. Dr. I. Bria
Geneva

PATRIARHIA ROMÂNA
Institutul Teologic de Grad Universitar
Strada Sf. Ecaterina nr. 2 — BUCUREȘTI
TELEFON Nr. 13.61.16

Nr. 2498 din 9 sept 1981

Către

In conformitate cu înalta rezoluție a Prea Fericitului Părinte Patriarh IUSTIN de pe temei nr.1792/1981 privind recuperarea cărților împrumutate de Dv. de la Biblioteca Institutului Teologic Universitar din București, vă aducem la cunoștință ca în termen de 3 zile să restituiți Bibliotecii cărțile specificate pe verso.

In cazul că nu vă veți conforma, veți răspunde conform rigorilor legii.

RECTOR,

BIBLIOTECAR,

Anexa 45:

Scrisoare de la Diac. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu către Pr. Prof. Ion Bria, din data de 3 februarie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

N. Moldoveanu
Bucarest
Roumanie

18 FEV. 1982

București
3 febr 1982

Mult stimate Părinte coleg,

Mai întîi de toate să vă dau o veste bună: situația mea s-a lămurit și s-ar putea să plec din nou la Viena, numai că mie nu-mi prea mai convine. Dar... vom vedea.

Dv., doamna și băiețelul (flăcăul) ce mai faceți? Mie tare dor de dv., de Elveția, de Austria, Franța etc.

Dar sînt mulțumit că datorită bunăvoinței dv. și a Î.P.S. Damaschinos am putut vedea și eu altă lume.

Vă rog foarte mult să mă scuzați am știți dv. mai bine către Î.P.S. Mitropolit Damaschinos că nu i-am scris pînă acum fiind că am ~~tot~~ crezut că-i voi scrie de la Viena. Și acum mi-e rușine să-i scriu.

Părinte Profesor, am o rugăminte foarte mare la dv. Obligația mea morală față de preotul din satul meu este cum nu se poate de mare. Acum dînsul este grav bolnav și are nevoie de un medicament elvețian – RAVERON – care aici nu se importă. Dacă veți să mă serviți cu acest medicament cît mai urgent, eu vă fi foarte recunoscător și voi găsi eu o modalitate de achitare onorabilă. Vă rog f. f. f. mult să-l trimiteți dacă vreți, pe adresa mea, sau dacă aceasta este

o problemă mai grea, atunci îl trimiteți la Culai Enache. Îl va achita el, mi-l va trimite prin cineva și mă voi achita eu, la schitul meu, la Culai.

Cum credeți dv. că-i mai bine. Dar vă rog încă odată din tot sufletul să-mi faceți acest bine așa cum mi-ați mai făcut de atâtea ori și pentru care nu am cuvinte să vă mulțumesc.

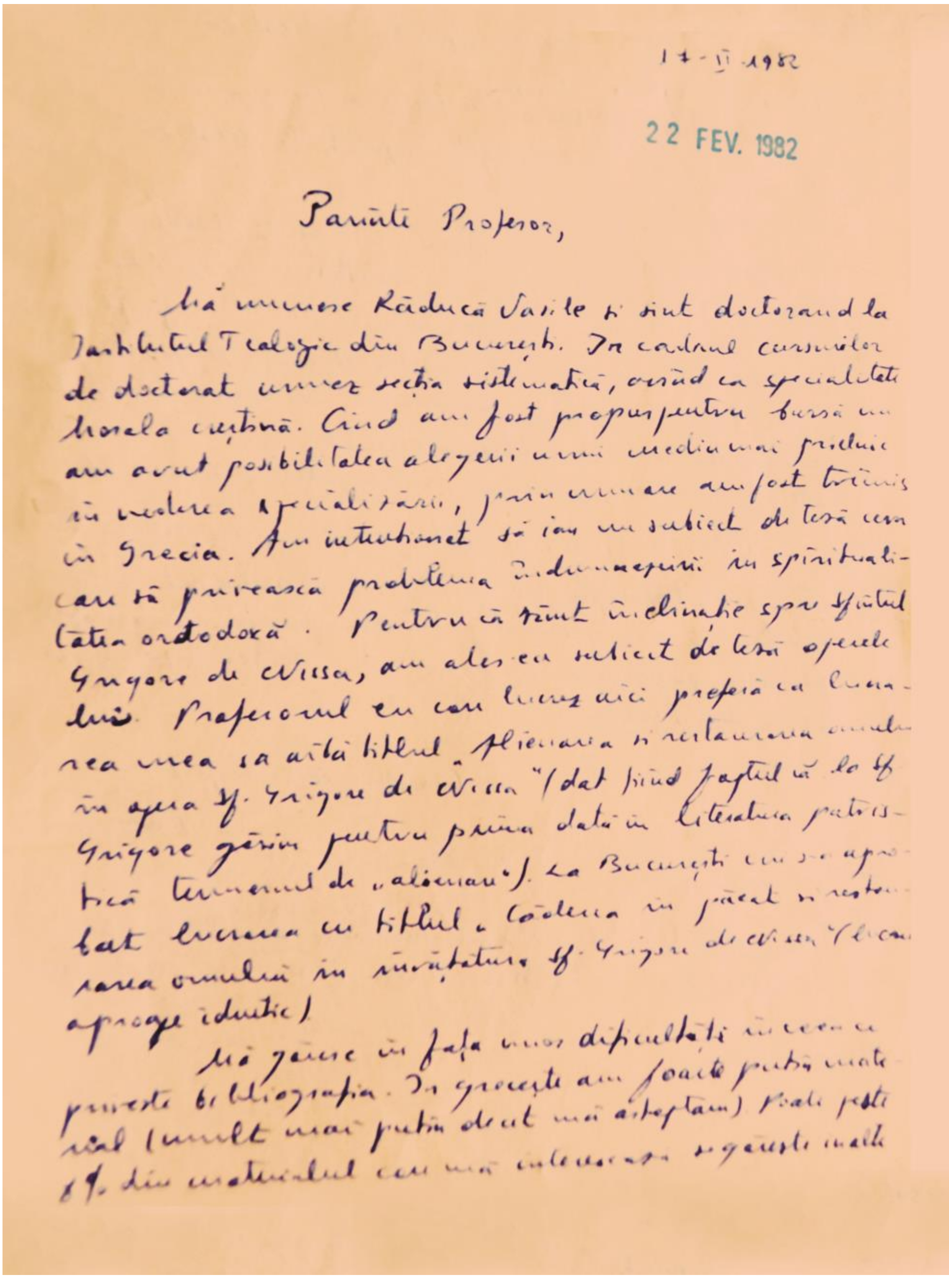
Vă doresc din tot sufletul multă sănătate, fericire și Dumnezeu să vă ajute dv. și familiei dv.

Multe salutări și mulțumiri pt. doamna din partea soției mele. Succes mult băiatului.

Vă îmbrățișăm cu toată dragostea
Fam. Nicu Moldoveanu
București

Anexa 46:

Scrisoare de la Pr. Vasile Răducă către Pr. Ion Bria, din data de 17 februarie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

17-II-1982

22 FEV. 1982

Părinte Profesor,

Mă numesc Răducă Vasile și sînt doctorand la
Institutul Teologic din București. În cadrul cursurilor
de doctorat urmez secția sistematică, avînd ca specialitate
Morala creștină. Cînd am fost propus pentru bursă am
am avut posibilitatea alegerii unui mediu mai prielnic
în vederea specializării, prin urmare am fost trimis
în Grecia. Am intenționat să iau un subiect de teză care
care să privească problema îndumnezeirii în spirituali-
tatea ortodoxă. Pentru că simt înclinație spre Sfîntul
Grigore de Nyssa, am ales ca subiect de teză operele
lui. Profesorul cu care lucrez aici preferă ca lucra-
rea mea să aibă titlul „Alienarea și restaurarea omului
în opera Sf. Grigore de Nyssa" (dat fiind faptul că la Sf.
Grigore găsim pentru prima dată în literatura patris-
tică termenul de „alienare"). La București mi se apro-
bat lucrarea cu titlul „Căderea în păcat și restau-
rarea omului în învățătura Sf. Grigore de Nyssa" (lucru
aproape identic)

Mă găsesc în fața unor dificultăți în ceea ce
privește bibliografia. În grecește am foarte puțin mate-
rial (mult mai puțin decît mă așteptam) Poate peste
1% din materialul care mă interesează se găsește [illegible]

limbi. Din nefericire, o bună parte din bibliografia străi-
nă nu o pot găsi nici în Teologie, nici în Țara. Profesorul
(care e școlit în Franța și Germania) îmi recomanda un
drum într-o țară occidentală, ocazie cu care să pot
procura o parte din materialul bibliografic.

Părinte Profesor, vă cunosc din vedere de acum
aproape 13 ani când abia intrasem în seminar. Mai
mult vă cunosc din lucrările publicate. Din confe-
rințele ținute la Institutul teologic din București în
anii din urmă, am înțeles modul angajat și cons-
tructiv în care priviți problematica sarcină a Teologiei
și a Bisericii: mântuirea omului, a omului zilelor
noastre. Aceasta îmi dă îndrăzneala să vă scriu
acum, cerându-vă ajutorul, în speranța că mai târziu
voi putea lucra și eu mai constructiv în cîmpul teo-
logiei românești.

Știu că la Consiliul Ecumenic se organizează anual
cu ocazia Sf. Paști un seminar la care participă diverși
studenți teologi, seminar de la care nu sînt excluși
nici românii.

V-aș ruga foarte mult, mi-ați putea mijloci și
mie posibilitatea participării la acest seminar (într-o
grupă de limbă franceză)? Vă scriu dumneavoastră,
deranjîndu-vă, pentru că practic nu știu cui să mă
adresez, iar în plus, nu aș vrea s-o fac unui străin. De
este posibil, intenționez să mă folosesc de ocazie spre a
putea citi eventual ceva din ceea ce îmi trebuie pen-
tru teză și să fac fotocopii după lucrări pe care nu
le am aici și care mă interesează foarte mult.

Țin să vă spun că noi românii avem aici burse și
niciodată până faptul că sînt de la Biserica noastră de l.
Știu că unora dintre participanții la acest seminar
asigură și drumul.

V-aș rămâne foarte îndatorat în eventualitatea ca mi-ați
putea mijloci participarea la acest seminar și dacă este
posibil în condiții în care să nu pot deranja pe nimeni
din cei care, aici, se află între străini. Aș putea
avea bani în vederea drumului, dar dacă s-ar putea
asigura drumul aș utiliza acești bani cu mai mare utili
tate în vederea procurării de material bibliografic.

Vă rog să mă scuzați pentru îndrăzneala de a
vă scrie, totodată vă mulțumesc anticipat în eventua
litatea că mă puteți ajuta, vă mulțumesc deopotrivă
pentru răbdarea de a-mi citi rândurile pe care le
scriu din Tesalonic

Cu deosebit respect,

V. Răducă

P.S. - Din țară nu voi avea probleme dacă voi veni și în altă
țară decât Grecia, trebuie numai să am documentele legale

Anexa 47:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Ene Braniște,
din data de 8 martie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations:
Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

ROUTE DE FERNEY P.O. BOX No. 66 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE : (022) 98 41 00 • TELEX : 23 423 OIK CH • CABLE : OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 8 Martie 1982

P.C.Sale Pr.Prof. Ene Braniște
Rector

Prea Cucernice Pàrinte Rector,

In legàturà cu scrisoarea Prea Cucerniciei Voastre din 9 septembrie 1981 (adresa nr.2498), prin care îmi cereți sà restitui càrțile împrumutate de la biblioteca Institutului teologic, îmi permit sà và ràspund cà nu cunosc sà fiu înregistrat la Bibliotecà cu càrți împrumutate și cà de fapt nu am în posesia mea nicio asemenea carte.

Cu toate acestea, Và trimit alàturat, pentru Biblioteca Institutului, cîteva càrti în limba englezà, pe care và rog sà le acceptați fie cu titlu de "înlocuire" de càrți împrumutate, fie ca dar.

Ràmîn al Prea Cucerniciei Voastre, cu deosebità stimà,

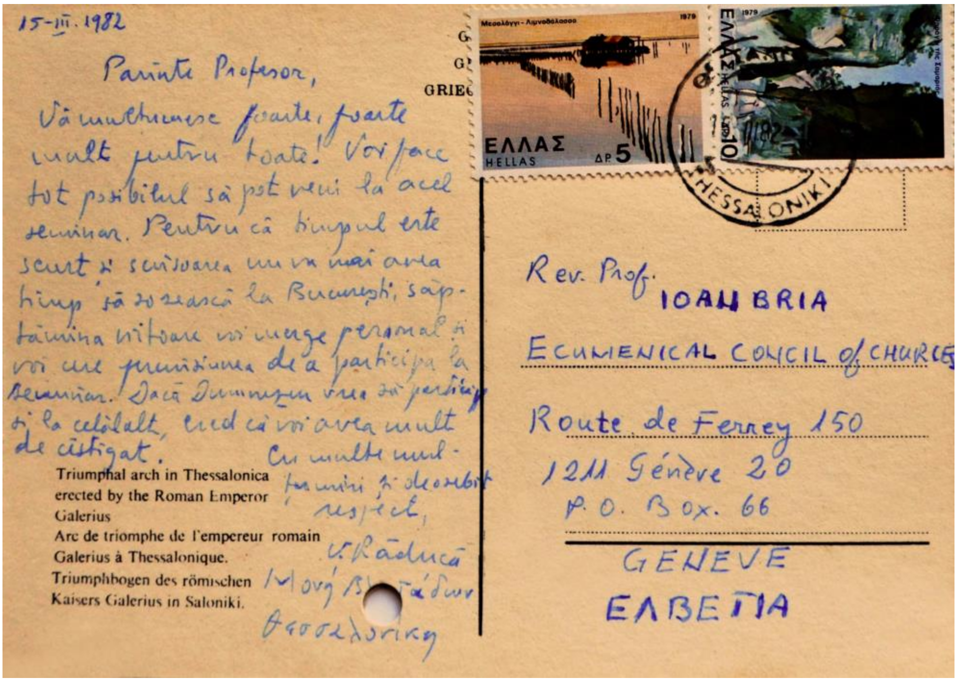
Pr. Ion Bria
Pr.Prof. Ion Bria

Càrțile trimise sînt:

J. Verkul, Contemporary Missiology
Ulrich Duchrow, Conflict over the Ecumenical Movement
Paulos Gregorios et al., Does Chalcedon Divide or Unite ?
Your Kingdom Come, Raportul Conferintei Misionare de la Melbourne
Ion Bria, Go Forth in Peace
Ion Bria, Autre Visage de l'Orthodoxie- Eglise de Roumanie
Common Witness

Anexa 48:

Carte poştală de la Vasile Răducă către Pr. Ion Bria, din data de 15 martie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

Anexa 49:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Ene Braniște, din data de 23 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

oikoumene

50, ROUTE DE FERNEY P. O. BOX No. 66 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE : (022) 98 94 00 • TELEX : 23 423 OIK CH • CABLE : OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 23 Aprilie 1982

Pr.Prof. Ene BRANIȘTE, Rector
Institutul teologic
Str.Sf.Ecaterina nr.2, Bucarest

Prea Cucernice Pàrinte Rector,
Zilele trecute Consiliul Ecumenic al Bisericilor a expediat pe adresa Institutului teologic din Bucuresti 175 volume din colectia Sources Chrétiennes (Nr. 1 - 226). Colectia este oferità ca dar gratuit de càtre Biserica Reformatà din Belgia, respectiv Pastorul Pieter Bouman (31, Pater Damiaanlaan, 3200 Leuven-Kessel-Lo, Louvain) cu o destinație precisà: CentrulEcumenic Bucuresti. Consiliul Ecumenic a avut doar ràspunderea expedirii acestor càrți.
Anexez o atestare oficialà pentru autoritàțile vamale, dacà va fi nevoie.
Aș fi foarte recunoscàtor dacà Prea Cucernicia Voastrà ați confirma primirea și înregistrarea acestei colectii pe seama Centrului Ecumenic. La rîndul meu, voi înștiința donatorul despre transferul la București a acestui dar.
Ràmîn al Prea Cucerniciei Voastre, cu deosebite sentimente de stimà,

Pr. Ion Bria
Pr.Prof. Ion Bria

Anexa 50:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Constantin Voicu, din data de 28 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

Commission on World Mission and Evangelism
Geneva, 28 aprilie 1982

Pr. Prof. Constantin Voicu, Rector
Institutul Teologic Ortodox
Str. 1 Mai no.2o
S I B I U

Iubite Coleg,

Zilele trecute Consiliul Ecumenic al Bisericilor a expediat pe adresa Institutului teologic din Sibiu 175 volume din Colectia "Sources Chrétiennes" (nr. 1 - 226). Colectia este oferità de càtre Biserica Protestantà din Belgia, respectiv Pastorul Pieter Bouman (31, Pater Damiaanlaan, 3200 Leuven-Kessel-Lo, Louvain) ca dar gratuit pentru Institutul teologic Ortodox din Sibiu. Consiliul Ecumenic a avut doar ràspunderea expedierii acestor càrti.

Anexez o atestare oficialà pentru autoritàtile vamale, dacà va fi necesarà.

As fi foarte recunoscàtor dacà Fràtia ta ai confirma primirea si înregistrarea acestei colectii pe seama Bibliotecii Institutului din Sibiu. La rîndul meu, voi înstiinta donatorul despre transferul la Sibiu a acestui dar.

Cu multumiri si salutàri cordiale,

Ion Bria

Anexa 51:

Scrisoare de la Prof. Ion Bria către Prof. Dr. Stefan Iuhaz,
în data de 28 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387

. ROUTE DE FERNEY   P. O. BOX No. 66   1211 GENEVA 20 • TELEPHONE (022) 98 94 00 • TELEX 23 423 OIK CH • CABLE OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS
Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 28 aprilie 1982

Prof. Dr. Stefan Iuhaz
Institutul teologic Protestant
Piata Victoriei nr.13
C L U J

Stimate Domnule Profesor,

Zilele trecute Consiliul Ecumenic al Bisericilor a expediat pe adresa Institutului Teologic Protestant din Cluj 175 volume din colectia "Sources Chrétiennes" (no. 1 - 226). Colectia este oferità de Biserica Protestantà din Belgia, respectiv Pastorul Pieter Bouman (31, Pater Damiaanlaan, 3200 Leuven-Kessel-Lo, Louvain) ca dar gratuit pentru Institutul teologic Reformat din Cluj. Consiliul Ecumenic a avut doar ràspunderea expedierii acestor càrti.
Anexez o atestare oficialà pentru autoritàtile vamale, dacà va fi nevoie.
As fi foarte recunoscàtor dacà Rectoratul ar confirma primirea si înregistrarea acestei colectii pe seama Bibliotecii Institutului Reformat din Cluj. La rîndul meu, voi înstiinta donatorul de transferul la Cluj a acestui dar.

Cu dosebite multumiri si salutàri cordiale,

Prof. Ion Bria

Anexa 52:

Scrisoare de la Pr. Michel Najm către Pr. Ion Bria, din data de 17 mai 1982, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives

ST. JOHN OF DAMASCUS
SCHOOL OF THEOLOGY

1 JUIN 1982

17 May, 1982

Dear Father Bria,

Greetings in the Risen Lord!

The book The Missionary Pastoral Guide, which is published in English by the World Council of Churches and with which you have been involved in translating, is now ready to be printed in Arabic.

The estimated cost of publication of 3000 copies in Arabic is 10,000 Lebanese Pounds (US$2,000) approximately. This estimate is valid until June, after which time the price must be adjusted to cost of production increases. All invoices will be forwarded to you with English translations as soon as we receive your approval.

We are presently concerned with the question of distribution, as to whether the book should be sold or distributed gratis, and if it is to be sold who will receive the revenue.

We at Balamand have enjoyed our collaboration with you, Father, and are at your disposal for any future projects that you may envisage.

We pray for your good health and spirit and hope that you continue to work for the welfare of the Church of God in this burdened world.

Yours in Christ,

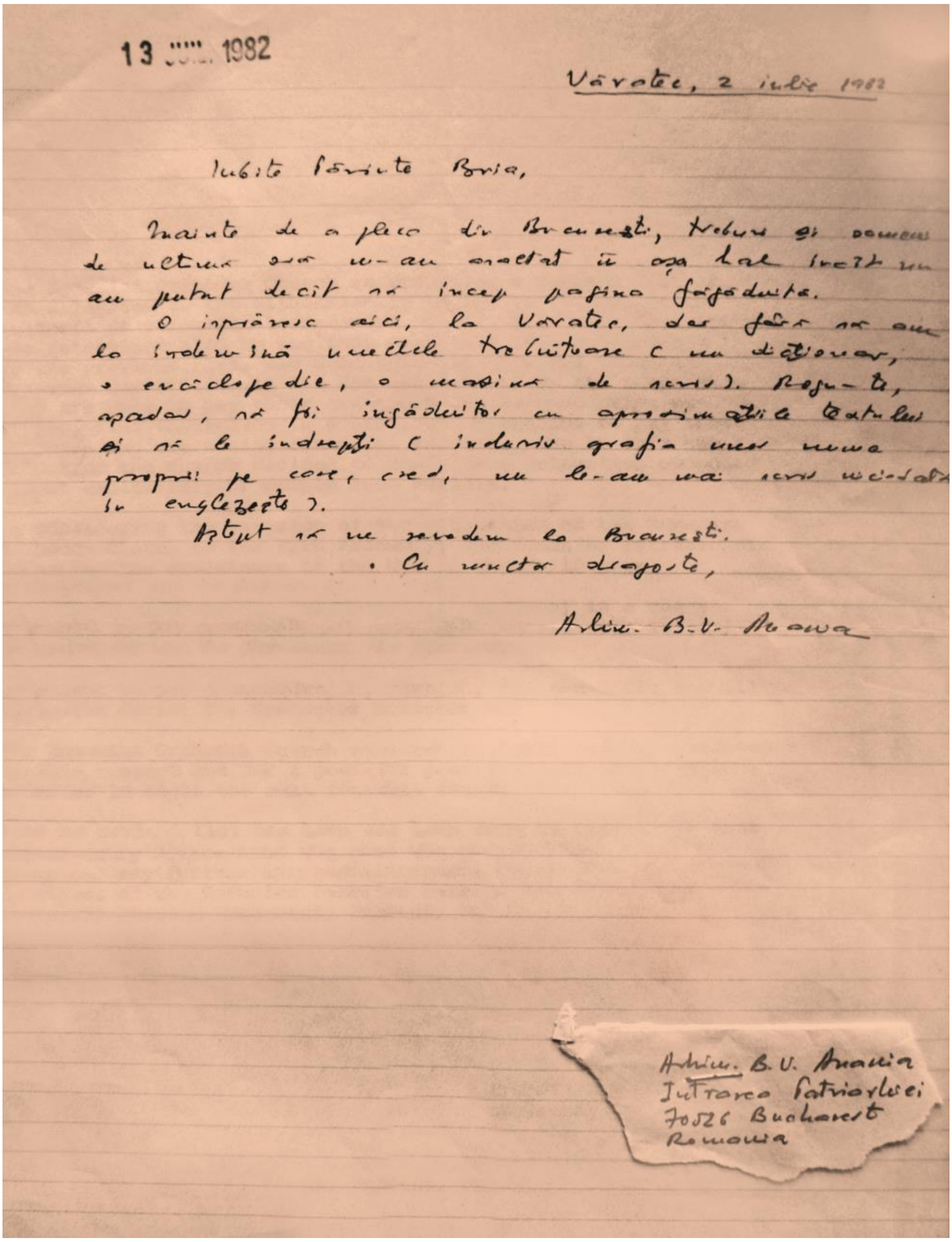
The Direction

F. Michel Najm

BALAMAND . P. O. BOX 100 TRIPOLI . LEBANON TEL : 620041

Anexa 53:

Scrisoare de la Arhim. Bartolomeu Anania către Pr. Ion Bria, din data de 2 iulie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

13 JUIL. 1982

Văratec, 2 iulie 1982

Iubite Părinte Bria,

Înainte de a pleca din București, treburi și oameni de ultima oră m-au ocupat în așa fel încât nu am putut decât să încep pagina făgăduită.

O isprăvesc aici, la Văratec, dar fără să am la îndemână uneltele trebuitoare (un dicționar, o enciclopedie, o mașină de scris). Rogu-te, așadar, să fii îngăduitor cu aproximațiile textului și să le îndrepți (inclusiv grafia unor nume proprii pe care, cred, nu le-am mai scris niciodată în englezește).

Aștept să ne revedem la București.

Cu multă dragoste,

Arhim. B.V. Anania

Arhim. B.V. Anania
Intrarea Patriarhiei
70526 Bucharest
Romania

Anexa 54:

Scrisoare de la Episcopul Aram Keshishian către Pr. Prof. Ion Bria, din data de 28 decembrie 1982, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives

PRELATURE ARMENIENNE DU LIBAN
Tel: 234167 - B.P. 409 - BEYROUTH

PRELATURE ARMENIENNE DU LIBAN
ARMENIAN PRELACY OF LEBANON

No. 297/82

Beyrouth December 28, 1982

3 JAN 1983

Rev. Prof. Ion Bria
Deputy Director of the CWME
GENEVA

Dear Ion,

I just got "Jesus Christ: the life of the World" the Orthodox contribution edited by you. Thank you very much. An excellent and challenging volume, indeed. I read most of the papers. The Damascus report deserves a serious consideration in the process of Assembly preparation. In fact, I was thinking to write a comment on it, but the situation of the country prevented it.

I seize this opportunity to express to you my high appreciation of the tremendous work done by you during your ecumenical services of ten years in the WCC. In fact, you became one of the most articulate spokseman of the Orthodox Churches in the World Council. May God strengthen you in your devoted services to the Ecumenical Movement in general and the Orthodox Churches in particular.

As you well know, because of the critical situation in Lebanon, I was less active in ecumenism during the last year. As a matter of fact, I missed five major consultations. Now, the situation is getting normal in the country, and I hope I will be able to bring my humble share to the preparations work for the Vancouver Assembly. I believe that the pre-Assembly period is much more important and crucial than the Assembly itself.

.../

B.P. 409, Beyrouth — Liban, Tel.: 234167 — 262662

It requires hard work and extensive theological reflection.

I learned from His Holiness Karekin II that I am nominated the rapporteur of Issue N. 4. The description given in this paragraph is not clear enough. It needs further clarification.

My main concern is that the Orthodox presence and contribution in the WCC is slowly getting down. This pre-Assembly period is the high time that the Orthodox Churches play an important role not simply critisizing the Council for its too much Protestant Orientation -as our Orthodox brethren usually do- but bring a real, concrete and valuable contribution to the ecumenical discussion. In this respect I count on you in term of creating such a nucleus Orthodox group for a real and positive Orthodox input in the forthcoming Assembly.

On this Christmas season I wish you all the best in your service to God's mission in the world.

Yours

Bishop Aram Keshishian

Anexa 55:

Scrisoare de la Episcopul Aram Keshishian către Pr. Prof. Ion Bria, din data de 25 februarie 1983, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives

مطرانية الأرمن في لبنان - بيروت

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ ԼԻԲԱՆԱՆԻ

PRELATURE ARMENIENNE DU LIBAN

ARMENIAN PRELACY OF LEBANON

Թիւ / No. 10/83

Պէյրութ / Beyrouth February 25, 1983

2 MARS 1983

Rev. Prof. Ion Bria
Deputy Director,
Commission on World Mission and Evangelism
World Council of Churches
G E N E V A

Dear Ion,

Thank you very much for your letter of February 8, 1983. I am glad to hear that you have already decided to have the proposed meeting of CWME Orthodox Advisery Group in Damascus, October 3-9, 1983. I am sure that this meeting will be of determining importance in terms of identifying the present day Orthodox missiological concerns and predicament on the one hand, and establishing a meaningful inter-action between the priorities of Orthodox Churches and that of the World Council at large, on the other hand. Of course, this implies an intensive preparation.

I am not sure whether the proposed date that is not too far from the Assembly is convenient. Personally, I might also have difficulties because it coincides with the opening of our prelacy related schools. Anyhow, I will do my best to attend the meeting. I hope everything goes well with your work in this preparatory period for the Assembly.

With best wishes,

Sincerely yours

Bishop Aram Keshishian
Primate of Lebanon

B P 409, Beyrouth — Liban, Tel.: 234167 — 263662

ص. ب. ٤٠٩ بيروت - لبنان هاتف ٢٣٤١٦٧-٢٦٣٦٦٢

Anexa 56:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, din data de 26 mai 1983, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

OUTE DE FERNEY P.O. BOX No. 66 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE : (022) 33 34 00 • TELEX : 23 423 OIK CH • CABLE : OIKOUMENE GENEVA

Iustin

WORLD COUNCIL OF CHURCHES
PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS
Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 26 Mai 1983

Prea Fericite Pàrinte Patriarh,

Cu deosebit respect, îmi îngàdui sà pun la dispozitia Prea Fericirii Voastre un <u>Curs de teologie si practicà misionarà ortodoxà</u>, pe care l-am elaborat în ultimii ani. Cursul este scris pentru studentii în teologie si preotii de parohie, avînd în vedere formarea lor misionarà si pastoralà actualà.

Cu adîncà smerenie, cer aprobarea Prea Fericirii Voastre de a face cunoscut acest curs în rîndul studentilor si preotilor, pe cale pe care o va decide Prea Fericirea Voastrà.

Ràmîn al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr. Ion Bria

Pr. Prof. Ion Bria

Anexa 57:

Recomandare din partea Prof. Ion Bria pentru Arhim. Nifon Mihăiță,
în data de 4 iulie 1983, WCC/CWME Orthodox Studies and Relations:
Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives

Geneva, 4 July 1983

TO WHOM IT MAY CONCERN

This is to certify that

the Very Reverend Archimandrite
Nifon MIHAITA
the Romanian Patriarchate
Str. Antim 29
70666 Bucharest, ROMANIA

is attending a meeting in Damascus, Syria, 3-9 October 1983, organized by the Commission on World Mission and Evangelism, at the invitation of His Beatitude the Patriarche Ignatius IV, Damascus, Syria. Our Commission will take responsibility for both his travel expenses Bucharest-Damascus-Bucharest and board and lodging during this period.

We will be very grateful for any assistance given to Archimandrite Mihaita in order to obtain a visa for his trip to Syria.

Prof. Ion Bria
Deputy Director
CWME

Anexa 58:

Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, în data de 5 iulie 1983, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

OIKOUMENE

P.O. BOX No. 66 • 150, ROUTE DE FERNEY • 1211 GENEVA 20 • TELEPHONE: (022) 98 94 00 • TELEX: 23 423 OIK CH • CABLE: OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 5 Iulie 1983

Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Pàrinte Patriarh JUSTIN
Bucuresti

Prea Fericite Pàrinte Patriarh,

La invitația Prea Fericitului Pàrinte Patriarh Ignatios al IV-lea al Antiohiei, grupul consultativ ortodox al Comisiei Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, se va întruni la Damasc, Mànàstirea Sednaya, între 3 si 9 Octombrie 1983. Grupul urmează sà examineze, pe baza documentelor ortodoxe publicate de Comisie, orientàrile pastorale și prioritàtile misionare majore ce se impun în situație actualà a Bisericilor Ortodoxe, în diverse țàri și continente.

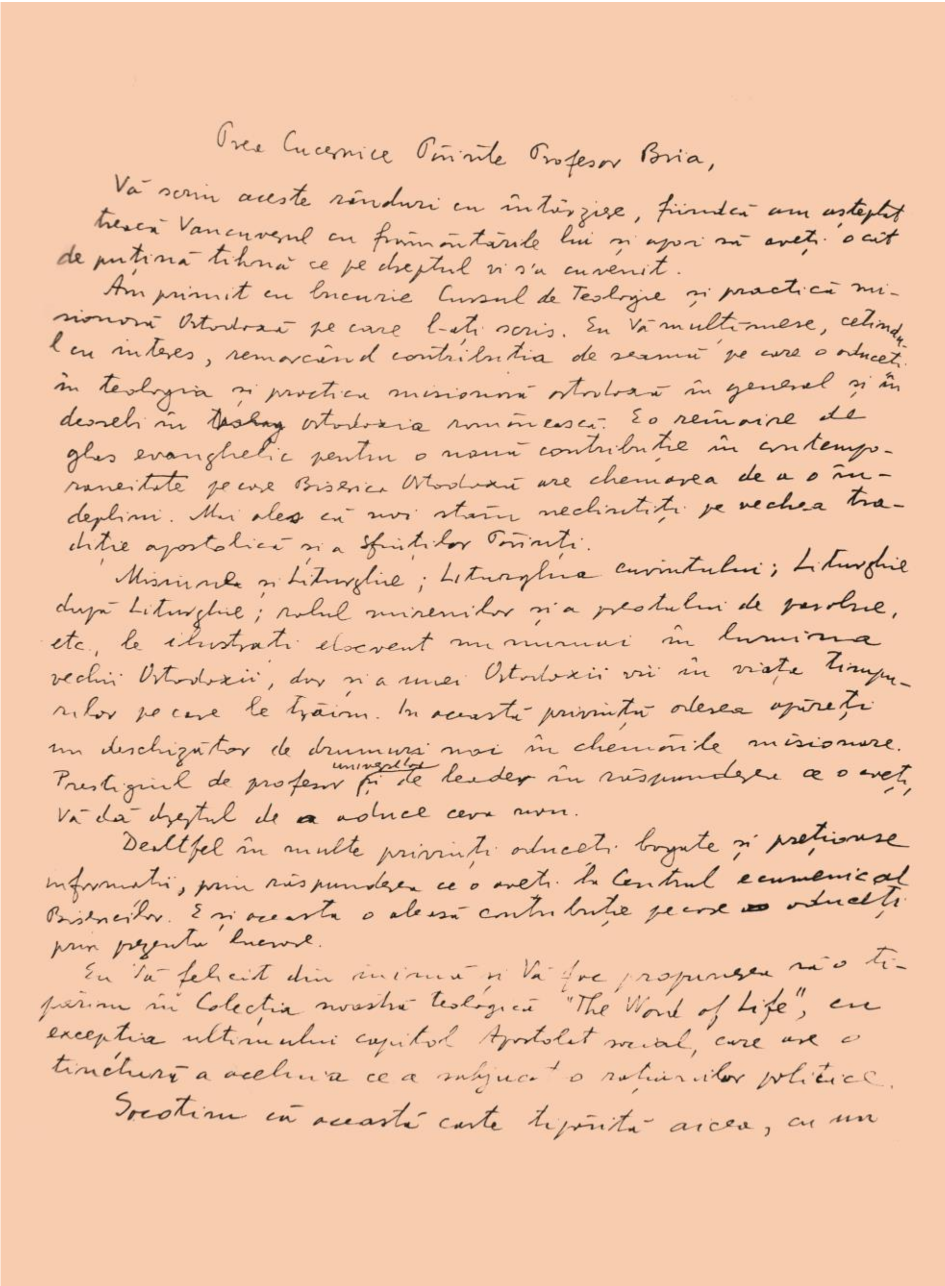
Participarea Patriarhiei Române la această întîlnire este extrem de importantà pentru orientarea generalà a grupului ortodox. In acest scop, îmi permit sà sugerez Prea Fericirii Voastre numele P.C.Pr. Arhimandrit Nifon Mihàițà, consilierul Prea Fericirii Voastre în domeniul relațiilor ecumenice. Cu deosebit respect, cer binecuvîntarea și aprobarea Prea Fericirii Voastre pentru ca Pàrintele Consilier Nifon Mihàițà sà participe la reuniunea de mai sus, în numele Patriarhiei Române. Comisia își asumà cheltuielile de transport Bucuresti-Damasc-Bucuresti, precum si cheltuielile de cazare pe perioada conferintei.

Ràmîn al Prea Fericirii Voastre devotat slujitor,

Pr. Ion Bria
Pr.Prof. Ion Bria
Director-adjunct

Anexa 59:

Scrisoare de la Pr. Vasile Vasilachi către Pr. Ion Bria, din data de 8 septembrie 1983, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

Prea Cucernice Părinte Profesor Bria,

Vă scriu aceste rânduri cu întârziere, fiindcă am așteptat să treacă Vancouverul cu frământările lui și apoi să aveți o cât de puțină tihnă ce pe dreptul vi s-a cuvenit.

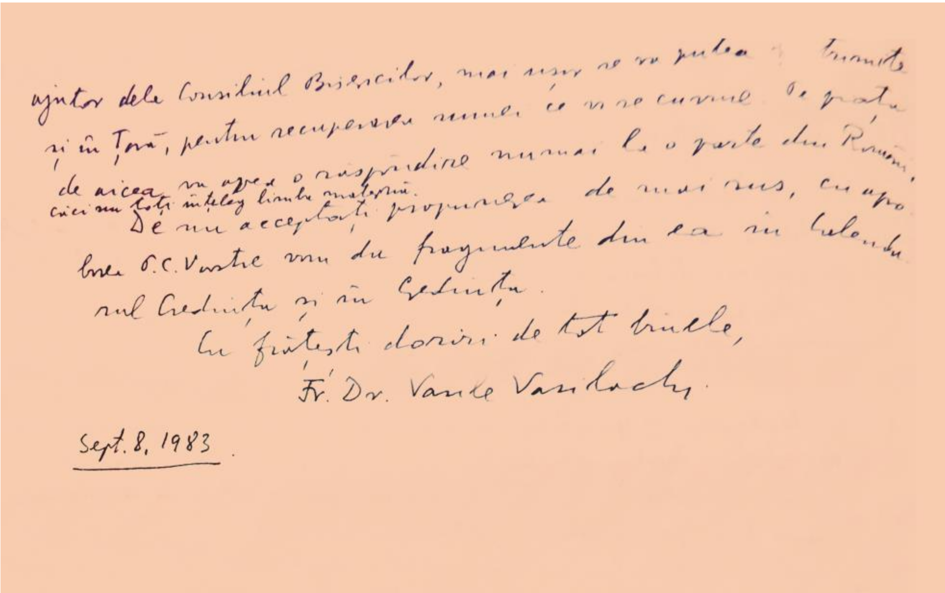
Am primit cu bucurie Cursul de Teologie și practică misionară Ortodoxă pe care l-ați scris. Eu Vă mulțumesc, citindu-l cu interes, remarcând contribuția de seamă pe care o aduceți în teologia și practica misionară ortodoxă în general și în deosebi în ~~teolog~~ ortodoxia românească. E o reînnoire de glas evanghelic pentru o nouă contribuție în contemporaneitate pe care Biserica Ortodoxă are chemarea de a o împlini. Mai ales că noi stăm neclintiți pe vechea tradiție apostolică și a Sfinților Părinți.

Misiunea și Liturghie; Liturghia cuvântului; Liturghie după Liturghie; rolul mirenilor și a preotului de parohie, etc. le ilustrați elocvent nu numai în lumina vechii Ortodoxii, dar și a unei Ortodoxii vii în viața timpurilor pe care le trăim. În această privință adesea apăreți un deschizător de drumuri noi în chemările misionare. Prestigiul de profesor și de leader universal în răspunderea ce o aveți, Vă dă dreptul de a aduce ceva nou.

De altfel în multe privinți aduceți bogate și prețioase informații, prin răspunderea ce o aveți la Centrul ecumenical Bisericilor. E și aceasta o aleasă contribuție pe care o aduceți prin prezenta lucrare.

Eu Vă felicit din inimă și Vă fac propunerea să o tipărim în Colecția noastră teologică "The Word of Life", cu excepția ultimului capitol Apostolat social, care are o tinctură a acelui ce a subjugat-o rațiunilor politice.

Socotim că această carte tipărită aici, cu un

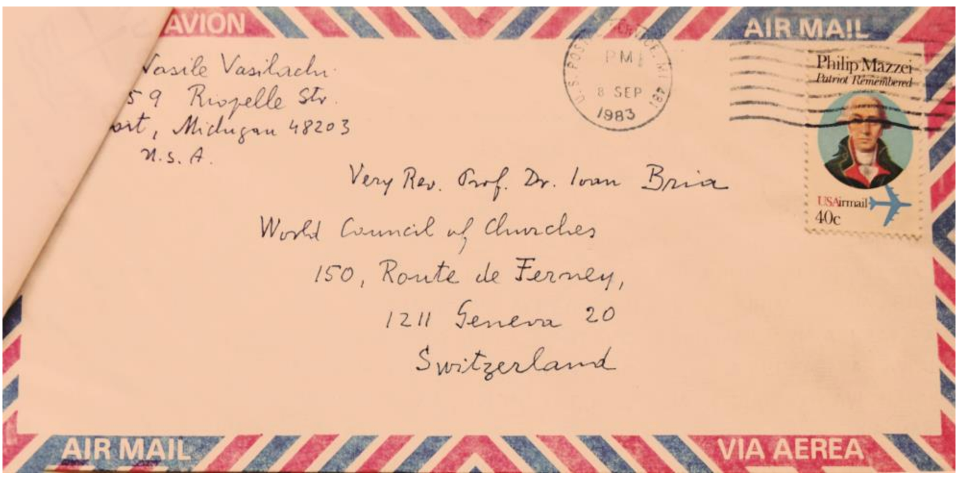

ajutor dela Consiliul Bisericilor, mai ușor se va putea trimite
și în Țară, pentru recuperarea numai ce ni se cuvine de gratis
de aicea va apare o răspândire numai la o parte din Români,
căci nu toți înțeleg limba maternă.
De nu acceptați propunerea de mai sus, cu apro-
barea O.C. Vostre voi da fragmente din ea în Calenda-
rul Credința și în Credința.

Cu frățești doriri de tot binele,

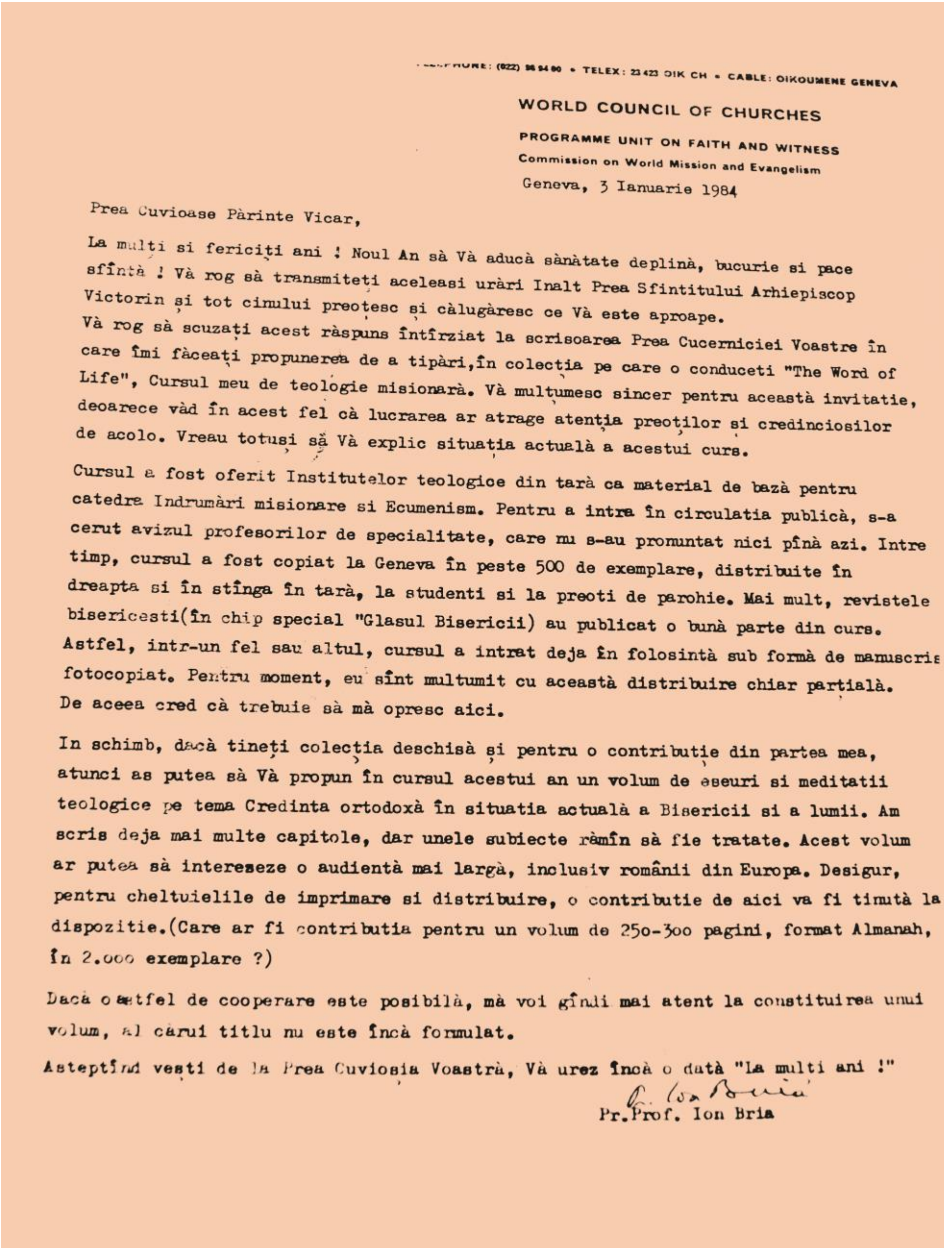
Pr. Dr. Vasile Vasilachi.

Sept. 8, 1983.

Anexa 60:

Scrisoare de la Pr. Ion Bria către Pr. Vasile Vasilachi, din data de 3 ianuarie 1984, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

TELEPHONE: (022) 98 94 00 • TELEX: 23 423 OIK CH • CABLE: OIKOUMENE GENEVA

WORLD COUNCIL OF CHURCHES

PROGRAMME UNIT ON FAITH AND WITNESS

Commission on World Mission and Evangelism

Geneva, 3 Ianuarie 1984

Prea Cuvioase Pàrinte Vicar,

La multi si fericiți ani ! Noul An sà Và aducà sànàtate deplinà, bucurie si pace sfîntà ! Và rog sà transmiteți aceleasi uràri Inalt Prea Sfintitului Arhiepiscop Victorin și tot cinului preoțesc și càlugàresc ce Và este aproape.
Và rog sà scuzați acest ràspuns întîrziat la scrisoarea Prea Cucerniciei Voastre în care îmi fàceați propunerea de a tipàri,în colecția pe care o conduceti "The Word of Life", Cursul meu de teologie misionarà. Và mulțumesc sincer pentru aceastà invitatie, deoarece vàd în acest fel cà lucrarea ar atrage atenția preoților si credinciosilor de acolo. Vreau totuși să Và explic situația actualà a acestui curs.

Cursul a fost oferit Institutelor teologice din tarà ca material de bazà pentru catedra Indrumàri misionare si Ecumenism. Pentru a intra în circulatia publicà, s-a cerut avizul profesorilor de specialitate, care nu s-au pronuntat nici pînà azi. Intre timp, cursul a fost copiat la Geneva în peste 500 de exemplare, distribuite în dreapta si în stînga în tarà, la studenti si la preoti de parohie. Mai mult, revistele bisericesti(în chip special "Glasul Bisericii) au publicat o bunà parte din curs. Astfel, intr-un fel sau altul, cursul a intrat deja în folosintà sub formà de manuscris fotocopiat. Pentru moment, eu sînt multumit cu aceastà distribuire chiar parțialà. De aceea cred cà trebuie sà mà opresc aici.

In schimb, dacà tineți colecția deschisà și pentru o contribuție din partea mea, atunci as putea sà Và propun în cursul acestui an un volum de eseuri si meditatii teologice pe tema Credinta ortodoxà în situatia actualà a Bisericii si a lumii. Am scris deja mai multe capitole, dar unele subiecte ràmîn sà fie tratate. Acest volum ar putea sà intereseze o audientà mai largà, inclusiv românii din Europa. Desigur, pentru cheltuielile de imprimare si distribuire, o contributie de aici va fi tinutà la dispozitie.(Care ar fi contributia pentru un volum de 250-300 pagini, format Almanah, în 2.000 exemplare ?)

Dacà o astfel de cooperare este posibilà, mà voi gîndi mai atent la constituirea unui volum, al carui titlu nu este încà formulat.

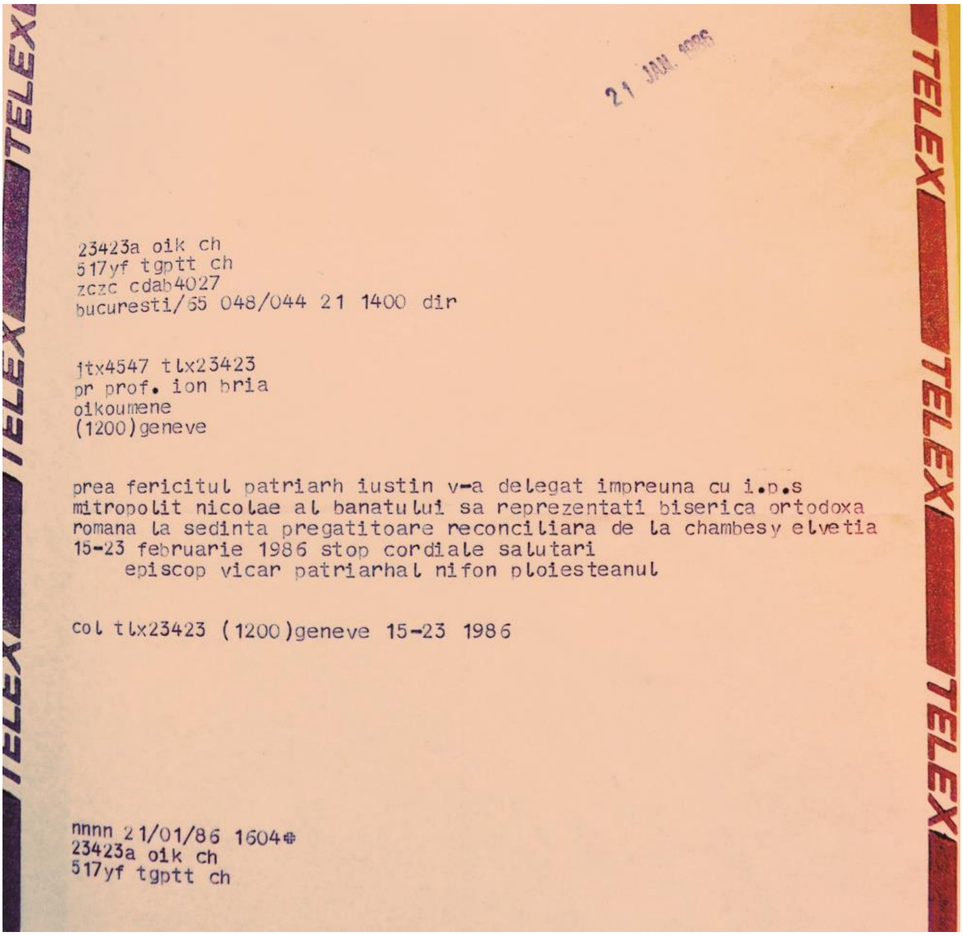
Asteptînd vesti de la Prea Cuviosia Voastrà, Và urez încà o datà "La multi ani !"

Pr. Ion Bria

Pr.Prof. Ion Bria

Anexa 61:

Telegrama de la Episcopul Nifon Ploieșteanul către Pr. Ion Bria, din data de 21 ianuarie 1986, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives

21 JAN. 1986

23423a oik ch
517yf tgptt ch
zczc cdab4027
bucuresti/65 048/044 21 1400 dir

jtx4547 tlx23423
pr prof. ion bria
oikoumene
(1200)geneve

prea fericitul patriarh iustin v-a delegat impreuna cu i.p.s
mitropolit nicolae al banatului sa reprezentati biserica ortodoxa
romana la sedinta pregatitoare reconciliara de la chambesy elvetia
15-23 februarie 1986 stop cordiale salutari
episcop vicar patriarhal nifon ploiesteanul

col tlx23423 (1200)geneve 15-23 1986

nnnn 21/01/86 1604
23423a oik ch
517yf tgptt ch

Bibliografie Selectivă

A. Izvoare

Izvoare scripturistice

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Teoctist, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.

Izvoare liturgice

1. *** *Arhieraticon. Rânduiala slujbelor săvârșite cu arhiereu*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
2. *** *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2012.
3. *** *Molitfelnic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2013.
4. *** *Penticostar*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999.

Izvoare patristice

1. Sfântul NICOLAE CABASILA, *Despre viața în Hristos*, traducere din limba greacă și note de pr. prof. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009.
2. Sfântul NICOLAE CABASILA, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, traducere din limba greacă de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, [2]2011.
3. Sfântul CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Cateheze*, traducere și note de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003.
4. Sfântul CIPRIAN DE CARTAGINA, *Despre unitatea Bisericii*, Colecția Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 3, traducere de Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.

5. Sfântul IOAN DAMASCHIN, *Dogmatica*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
6. Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, Colecția Părinți și Scriitori Bisericești, volumul 23, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
7. Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Colecția Părinți și Scriitori Bisericești, vol. 80, traducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983.
8. Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, *Mystagogia. Cosmosul și sufletul, chipuri ale Bisericii*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000.
9. Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie,* Colecția Filocalia, volumul 3, traducere de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Harisma, București, ^{2}1994.

B. Surse primare din opera Pr. Prof. Dr. Ion Bria. Listă cronologică

1956

1. „Simțirea tainică a prezenței harului după Sf. Simeon Noul Teolog”, în *Studii Teologice*, nr. 7-8/1956, pp. 470-486.
2. „Sinergia în teologia ortodoxă”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1956, pp. 29-43.

1957

3. „Aspectul dogmatic al Sfintei Liturghii”, în *Ortodoxia,* nr. 3/1957, pp. 406-428.
4. „Cunoașterea lui Dumnezeu după Sfântul Maxim Mărturisitorul”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1957, pp. 310-325.

1958

5. „Certitudinea mântuirii”, în *Glasul Bisericii*, nr. 10/1958, pp. 949-959.
6. „Teolog și teologie”, în *Glasul Bisericii*, nr. 1-2/1958, pp. 168-172.

1959

7. „Aspectul comunitar al Dumnezeieștii Euharistii”, în *Studii Teologice,* nr. 7-8/1959, pp. 417-427 (republicat: „Aspectul comunitar al

Dumnezeieștii Euharistii”, în lucrarea *Spovedania și Euharistia – izvoare ale vieții creștine*, volumul II Sfânta Euharistie – arvuna vieții veșnice, Editura Basilica, București, 2014, pp. 263-275).

1960

8. „Harul Botezului și viața duhovnicească creștină”, în *Glasul Bisericii*, nr. 11-12/1960, pp. 935-944.
9. „Infailibilitatea Bisericii - temei dogmatic al unirii”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1960, pp. 494-504.

1961

10. „Duhul Păcii”, în *Ortodoxia*, nr. 4/1961, pp. 640-644.
11. „Enciclica Patriarhilor Ortodocși de la 1848 și apărarea Ortodoxiei”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 1-2/1961, pp. 71-77.
12. „Tradiția ortodoxă după „Enciclica Patriarhilor Ortodocși” de la 1848”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1961, pp. 314-320.

1962

13. „Infailibilitatea și primatul papal în discuția primului Sinod Vatican”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1962, pp. 454-459.
14. „În legătură cu Sinodul al II-lea de la Vatican”, în *Ortodoxia*, nr. 1-2/1962, pp. 269-280.

1963

15. „Actuala configurație geografică și confesională a Comuniunii anglicane”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1963, pp. 128-140.
16. „Constantinopol și Canterbury”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 3-4/1963, pp. 175-183.
17. „Probleme teologice și practice în teologia anglicană”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 5-8/1963, pp. 278-295.

1964

18. „Despre refacerea unității creștine”, în *Glasul Bisericii*, nr. 3-4/1964, pp. 200-213.
19. „Revelația dumnezeiască”, în *Glasul Bisericii*, nr. 3-4/1964, pp. 183-187.

1966

20. „Iisus Hristos – Iubitorul de oameni”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1966, pp. 54-69 (republicat: „Iisus Hristos – Iubitorul de oameni”, în *Ortodoxia*, nr. 4/2020, pp. 108-125).
21. „Vizita Patriarhului Justinian la Biserica Angliei și la Consiliul Ecumenic al Bisericilor (CEB)”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-10/1966, pp. 883-889.

1967

22. „Biserici neortodoxe”, în *Mitropolia Olteniei,* nr. 1-2/1967, pp. 148-151.
23. „Considerații asupra teologiei protestante după 450 de ani de la Reformă”, în *Studii Teologice,* nr. 9-10/1967, pp. 555-564.
24. „Despre „caracterul” sacramental și despre „efectul eclezial” al tainelor”, în *Ortodoxia,* nr. 1/1967, pp. 146-148.
25. „Iată, Eu fac toate lucrurile noi. Tema principală a celei de a IV-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Upsala, 4-20 iulie 1968)”, în *Ortodoxia,* nr. 3/1967, pp. 461-470.
26. „La împlinirea a 1100 de ani de la Enciclica patriarhului Fotie al Constantinopolului către patriarhii răsăriteni”, în *Ortodoxia,* nr. 4/1967, pp. 608-614.
27. „O nouă revistă bisericească ortodoxă română”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 7-8/1967, pp. 834-836.
28. „Pacea lumii și umanismul creștin”, în *Studii Teologice,* nr. 7-8/1967, pp. 411-417.
29. „Perspective ale reexaminării vechilor diferende interconfesionale”, în *Ortodoxia,* nr. 3/1967, pp. 477-481.
30. „Sesiunea anuală a Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Heraklion, 15-26 august 1967)”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 9-10/1967, pp. 923-928.

1968

31. „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine”, teză de doctorat, în *Studii Teologice,* nr. 1-2/1968, pp. 3-169.
32. „Atitudini ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române în anul 1968”, în *Ortodoxia,* nr. 1/1969, pp. 137-155.
33. „Ecleziologia comuniunii”, în *Studii Teologice,* nr. 9-10/1968, pp. 669-681.
34. „Precizări în legătură cu problema „Revendicărilor fundamentale” ale Ortodoxiei față de Catolicism”, în *Ortodoxia,* nr. 3/1968, pp. 499-502.
35. „Revistele bisericești – mijloc de integrare a teologiei în preocupările actuale ale Bisericii”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 6/1968, pp. 770-773.

1969

36. „Opinii teologice anglicane în legătură cu Filioque”, în *Ortodoxia,* nr. 2/1969, pp. 334-336.

37. „Sensul activ al credinței creștine. Conferința teologică interconfesională de la București (martie 1969)”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1969, pp. 216-240.
38. „Sensul activ al speranței creștine. Conferința teologică interconfesională de la Cluj (mai 1969)”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1969, pp. 382-403.
39. „Slujirea creștină în lumea contemporană”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 3-4/1969, pp. 145-154.

1970

40. „Conferința teologică interconfesională de la Sibiu”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1970, pp. 321-328.
41. „Contribuția teologiei ortodoxe române la studierea anglicanismului”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1970, pp. 304-310.
42. „Discuții teologice între teologi ortodocși români și teologi necalcedonieni. Colocvii organizate de grupul de studii al Patriarhiei Române pentru promovarea dialogului cu Bisericile Vechi Orientale”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1970, pp. 205-225.
43. „Interpretarea naturii Mișcării ecumenice în perspectiva contactelor dintre Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Biserica Romano-Catolică”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1970, pp. 312-314.
44. „Polemica violentă a Profesorului P. N. Trembelas împotriva uniaților”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1970, p. 311.
45. „Sensul activ al iubirii creștine. Conferința teologică interconfesională de la Sibiu”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1970, pp. 62-76.
46. „Scriptură și Tradiție. Considerații generale”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1970, pp. 384-405.
47. „Sfânta Scriptură și Tradiția. Considerații generale”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1970, pp. 384-405.
48. „Tensiunea dintre scaunul papal și Bisericile Romano-Catolice locale. Considerații asupra scrisorii Papii Paul al VI-lea „Sollicitudo omnium Ecclesiarum” (24 iunie 1969) cu privire la oficiul legaților pontificali”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1970, pp. 60-69.
49. „Un obstacol în calea ecumenismului: prozelitismul confesional”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1970, pp. 1053-1063.

1971

50. „Conferința «Euharistie și ecumenism», organizată de Institutul ecumenic nordic de la Turku-Finlanda”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1971, pp. 262-264.

51. „Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1971, pp. 74-84 (republicat: „Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi”, în lucrarea *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1630 de ani*, ediție îngrijită de Emilian Popescu și Adrian Marinescu, Seria Basiliana 2, Editura Basilica, București, 2009, pp. 593-606).
52. „Probleme și preocupări în mișcarea ecumenică de azi”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1971, pp. 487-499.
53. „Slujirea în teologia contemporană”, în *Ortodoxia,* nr. 2/1971, pp. 283-291.
54. STĂNILOAE, Pr. Dumitru; CHIȚESCU, Nicolae; TODORAN, Pr. Isidor; ICĂ, Ioan; BRIA, Ion; „Teologia Dogmatică în Biserica Ortodoxă Română în trecut şi azi”, în *Ortodoxia,* nr. 3/1971, pp. 309-365.
55. „Teologia ortodoxă română contemporană”, în *Glasul Bisericii,* nr. 1-2/1971, pp. 49-72.

1972

56. „300 de ani de la apariția „Mărturisirii” lui Dositei, Patriarhul Ierusalimului (1672)”, în *Ortodoxia,* nr. 4/1972, pp. 617-621.
57. „A Look at Contemporary Romanian Dogmatic Theology”, în *Sobornost*, nr. 5/1972, pp. 330-336.
58. „Biserica și sinodul ecumenic”, în *Glasul Bisericii,* nr. 5-6/1972, pp. 528-532.
59. „Conferința teologică «Conciliu și infailibilitate», organizată de Fundația «Pro Oriente» din Viena”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 5-6/1972, pp. 515-518.
60. „Conferințele ținute la Universitatea din Oxford de Pr. Prof. D. Stăniloae”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 5-6/1972, pp. 514-515.
61. „Consultația asupra «Bisericii din Europa Răsăriteană» organizată de Mișcarea studenților creștini din Norvegia”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 5-6/1972, pp. 521-523.
62. „Izvoarele credinței ortodoxe”, în *Glasul Bisericii,* nr. 7-8/1972, pp. 952-960.
63. „Preoție și Biserică”, în *Ortodoxia,* nr. 4/1972, pp. 523-534.
64. „Slujirea Cuvântului”, în *Glasul Bisericii,* nr. 1-2/1972, pp. 50-58.
65. „Spiritul teologiei ortodoxe”, în *Ortodoxia,* nr. 2/1972, pp. 177-194.

1973

66. „A XXV-a aniversare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Sesiunea Comitetului Central: Geneva, 22-29 august 1973)”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 7-8/1973, pp. 817-825.

67. „Conferința misionară mondială «Mântuirea astăzi» și a treia Adunare generală a Comisiei «Misiune și Evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Bangkok-Tailanda, 29 decembrie 1972-12 ianuarie 1973)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1973, pp. 92-99.
68. „Coordonate ale teologiei ortodoxe române", în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1973, pp. 318-327.
69. „Declarația «Mysterium Ecclesiae» cu privire la învățătura catolică despre Biserică", în *Ortodoxia*, nr. 4/1973, pp. 603-612.
70. „Iisus Hristos – Dumnezeu adevărat și Om adevărat", în *Ortodoxia*, nr. 2/1973, pp. 218-252.
71. „Învățătura ortodoxă despre Dumnezeu – Sfânta Treime", în *Glasul Bisericii*, nr. 1-2/1973, pp. 204-225.
72. „Tradiție și dezvoltare în teologia ortodoxă", în *Ortodoxia*, nr. 1/1973, pp. 18-38.

1974

73. „Living in the One Tradition. An Orthodox contribution to the question of unity", în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1974, pp. 224-233 (republicat: „Living in the One Tradition", în volumul *What Kind of unity?*, Faith and Order Paper 69, World Council of Churches, Geneva, 1974, pp. 65-74).

1975

74. BRIA, Ion; PATELOS, Constantin (eds.), *Orthodox Contribution to Nairobi*, WCC Publications, Geneva, 1975.
75. BRIA, Ion; PATELOS, Constantin (eds.), „La réflexion orthodoxe pour Nairobi", în *Contacts*, nr. 92/1975, pp. 361-433.
76. „Confessing Christ Today. An Orthodox Consultation", în *International Review of Mission*, nr. 253/1975, pp. 67-74.
77. „Initiation à l'Orthodoxie. Son Vocabulaire", în *Învierea*, nr. 1/1975, pp. 13-14.
78. „La koinonia comme communauté canonique. Perspectives actuelles", în *Istina*, nr. 1/1975, pp. 116-126.
79. „The Church's role in evangelism: Icon or Platform?", în *International Review of Mission*, nr. 255/1975, pp. 243-250.

1976

80. „Concerns and Challenges in Orthodox Ecclesiology Today", în *Lutheran World*, nr. 3/1976, pp. 188-191.
81. „Introducere în ecleziologia ortodoxă", în *Studii Teologice*, nr. 7-10/1976, pp. 695-704.

1977

82. „L'Eglise en face de l'histoire", în *Presence Orthodoxe,* nr. 37-39/1977, pp. 40-51.
83. „L'Eglise Orthodoxe Roumaine", în *Conscience et Liberté,* nr. 13/1977, pp. 71-78.
84. „Our liturgy is a missionary!", în *One World,* nr. 22/1977, p. 21.
85. „The Romanian Orthodox Church", în *One World,* nr. 24/1977, pp. 14-15.

1978

86. „Identitate și ecumenism", în *Studii Teologice,* nr. 9-10/1978, pp. 743-747.
87. „L'espoir du Grand Synode Orthodoxe", în *Revue Théologique de Louvain,* nr. 1/1977, pp. 51-54.
88. „Omagiu Părintelui Prof. Dumitru Stăniloae la aniversarea a 75 de ani de viață", în *Ortodoxia,* nr. 4/1978, pp. 638-647.
89. „Prezența și lucrarea Sfântului Duh în Biserică", în *Ortodoxia,* nr. 3/1978, pp. 488-496.
90. „The liturgy after the Liturgy", în *International Review of Mission,* nr. 265/1978, pp. 86-90.
91. „Un spirituel roumain, le Père Cleopas", în *Service Orthodoxe de Presse,* nr. 23/1978.

1979

92. DE BEAUREGARD, M.A. Costa; BRIA, Ion; DE FOUCAULD, Théologue eds., *L'Orthodoxie: Hier-Demain,* Editions Buchet and Chastel, Paris, 1979.
93. „Contribuții ortodoxe la teologia ecumenică de azi", în *Studii Teologice,* nr. 5-10/1979, pp. 357-366.
94. „Ecleziologia pastorală", în *Studii Teologice,* nr. 1-4/1979, pp. 316-323.
95. „Hommage du Père Dumitru Stăniloae a l'occasion de son soixante-quinzième", în *Contacts,* nr. 105/1979, pp. 64-74.

1980

96. BRIA, Ion (ed.), *Martyria/Mission: The Witness of Orthodox Churches Today,* WCC Publications, Geneva, 1980.
97. „Experiența lumii în teologia ortodoxă actuală. Contribuția Pr. Prof. Dumitru Stăniloae", în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 9-10/1980, pp. 1007-1010.
98. „La situation religieuse en Roumanie: un point de vue orthodoxe roumain", în *Service de Presse Reforme,* nr. 181/1980.

99. „Pour situer la théologie du Père Stăniloae”, în *Revue de théologie et de philosophie*, nr. 2/1980, pp. 133-137.
100. „Rolul și responsabilitatea Ortodoxiei în dialogul ecumenic”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1980, pp. 366-377.
101. „Tabor and Golgotha: on the path to the kingdom”, în *International Review of Mission*, nr. 273/1980, pp. 78-82.

1981

102. *Autre visage de l’Orthodoxie: L’Eglise de Roumanie. Son importance historique et culturelle. Ses préoccupations théologiques et pastorales*, Conseil Oecuménique des Eglises, Genève, 1981.
103. „Biserica Ortodoxă și mărturia creștină”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1981, pp. 59-66.
104. „Crezul sau Simbolul de credință. Locul și rolul acestuia în Biserica Ortodoxă”, în *Viața Creștină*, nr. 7-9/1981, pp. 9-18.
105. „Cumpăna teologiei și culturii române”, în *Comuniunea Românească*, 1981, pp. 16-21.
106. *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, [2]1994.
107. „Ecclesial Unity in the Ecumenical Movement: Theology and Expectations”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, nr. 4/1981, pp. 314-324.
108. „Eucharist and Evangelism”, în *A Monthly Letter on Evangelism*, nr. 3-4/1981, pp. 2-6.
109. „Evolution et originalité de l’Eglise locale de Roumanie”, în volumul *Eglise locale et Eglise universelle*, Etudes Theologiques 1, Les Editions du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1981, pp. 87-106.
110. „La mission des Eglises locales dans l’Eglise universelle”, în *Eglise locale et Eglise universelle*, Etudes Theologiques 1, Les Editions du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1981, pp. 329-333.
111. „The Creative Vision of D. Staniloae. An Introduction to his theological thought”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/1981, pp. 53-59.
112. „«Vie împărăția Ta». Note și comentarii pe marginea Conferinței Mondiale de Misiune și Evanghelizare de la Melbourne – Australia, 14-24 mai 1980”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1981, pp. 130-141.

1982

113. „Biserica și Liturghia”, în *Ortodoxia*, nr. 4/1982, pp. 481-491.

114. BRIA, Ion (compiled and ed.), *Go Forth in Peace. A Pastoral and Missionary Guidebook*, Commission on World Mission and Evangelism, WCC, Geneva, 1982.
115. BRIA, Ion (ed.), *Jesus Christ – the Life of the World: An Orthodox Contribution to the Vancouver theme*, WCC Publications, Geneva, 1982.
116. „Celebrating Life in Liturgy”, în BRIA, Ion (ed.), *Jesus Christ – the Life of the World: An Orthodox Contribution to the Vancouver theme*, WCC Publications, Geneva, 1982, p. 85-88.
117. *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, Geneva, 1982.
118. „L’unité de l’Eglise et le renouveau de la communauté humaine”, în *Istina*, nr. 1/1982, p. 24-32.
119. „Mărturia creștină în Biserica Ortodoxă. Aspecte, posibilități și perspective actuale”, în *Glasul Bisericii*, nr. 1-3/1982, pp. 70-109.
120. „Ortodoxia românească în comunitatea ecumenică”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-3/1982, pp. 170-173.
121. „Pastorație și pietate liturgică (I)”, în *Telegraful Român*, nr. 19-20/1982, pp. 1-2.
122. „Pastorație și pietate liturgică (II)”, în *Telegraful Român*, nr. 21-22/1982, p. 1.
123. „Reflecții și considerații asupra activității Facultății și Institutului de Teologie din București la aniversarea centenarului său”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1982, pp. 10-21.
124. „The Unity of the Church and the Renewal of Human Community”, în *Mid-Stream*, nr. 3/1982, pp. 388-397.
125. „Unité des chrétiens et mission de l’Eglise”, în *Spiritus*, nr. 88/1982, p. 293-300.

1983

126. „Ecclésiologie. Préoccupations et mutations actuelles”, în *Unité Chrétienne*, nr. 70/1983, pp. 45-88.
127. „Introduction”, în STROMBERG, Jean (ed.), *Sharing one bread, sharing one mission. The eucharist as missionary event*, WCC Publications, Geneva, 1983, p. viii.
128. „L’engagement des églises orthodoxes”, în *Lumière et Vie*, nr. 162/1983, pp. 59-68.
129. „Ortodoxia și Mișcarea ecumenică”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 7-8/1983, pp. 503-508.

130. „Participarea mirenilor la viața Bisericii”, în *Îndrumător Bisericesc*, nr. 4/1983, pp. 102-107.
131. *Pr. Prof. Dumitru Stăniloae. 80 de ani. Introducere la gândirea sa teologică*, Geneva, 1983.
132. „Spiritualitate și morală”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1983, pp. 674-679

1984

133. *Curs de formare misionară și ecumenică*, Geneva, 1984.
134. „Despre Biserica Ortodoxă locală”, în *Calendarul Credința*, 1984, pp. 95-97.
135. „Învățătura ortodoxă despre viața (lumea) viitoare”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1984, pp. 9-28.
136. „L’Orthodoxie: entre tradition et vie”, în Richard Stauffer (ed.), *In Necessariis Unitas, mélanges offerts à Jean Louis Leuba*, Les Editions du Cerf, Paris, 1984, pp. 35-43.
137. „Reflections on Mission Theology and Methodology”, în *International Review of Mission*, nr. 289/1984, pp. 66-72.
138. „Théologie de la mission: thèmes actuels, questions à approfondir”, în *Service Orthodoxe de Presse*, nr. 85/1984, p. 17-21.

1985

139. BRIA, Ion (ed.), *The Witness of St. Methodius. Orthodox Mission in the 9th Century*, WCC Publications, Geneva, 1985.
140. BRIA, Ion „Foreword”, în BRIA, Ion (ed.), *The Witness of St. Methodius: Orthodox Mission in the 9th Century*, WCC Publications, Geneva, 1985, pp. 3-4.
141. „Interpretarea teologiei patristice”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1985, pp. 347-355.
142. „La réception des résultats des dialogues”, în *Les Dialogues Œcuménique: Hier et Aujourd’hui*, Etudes Théologiques 5, Les Editions du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1985, pp. 286-293.
143. „Misiunea Bisericii la națiuni”, în *Telegraful Român*, nr. 19-20/1985, p. 3.
144. „Orthodox Mission in the Ninth Century: The Witness of St. Methodius”, în *International Review of Mission*, nr. 294/1985, pp. 217-218.
145. „Plinătatea trupului - Biserica”, în *Telegraful Român*, nr. 33-34/1985, p. 1.

146. „Receptarea convergențelor în credință, rezultate din dialogul ecumenic. Orientarea teologică ortodoxă privind receptarea documentului despre Botez, Euharistie, Preoție”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1985, pp. 127-134.

1986

147. BRIA, Ion, compiled and ed., *Go Forth in Peace. Orthodox Perspectives on Mission*, WCC, Geneva, [2]1986 (traducere: Preot Ion Bria, *Mergi în pace! Perspective ortodoxe în misiune*, traducere din limba engleză de Ana Simona Tuhuț, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2015).
148. „Cetatea în Biserică”, în *Telegraful Român*, nr. 37-38 și 39-40/1986, f. p.
149. „In memoriam: Patriarhul Iustin al Bisericii Ortodoxe Române”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1986, pp. 13-15.
150. *L'Eglise Orthodoxe de Roumanie. Regards sur son histoire, sa culture et sa mission*, Geneva, 1986.
151. „L'Orthodoxie et le mouvement oecuménique. Contribution orthodoxe au domaine de la mission”, în *Orthodoxie et mouvement oecuménique*, Etudes Théologiques 6, Les Editions Du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1986, pp. 201-215.
152. „Metoda teologică în Dogmatica Ortodoxă”, în *Ortodoxia*, nr. 4/1986, pp. 23-31.
153. „Renewal of the Tradition through Pastoral Witness”, în *International Review of Mission*, nr. 258/1976, pp. 182-185.
154. „Symbolic Values in the Contemporary Experience of Orthodoxy”, în *International Review of Mission*, nr. 299/1986, pp. 270-278.
155. „Taina mântuirii în Hristos: Întruparea”, în *Telegraful Român*, nr. 47-48/1985 și nr. 1-2/1986, p. 1, p. 4.
156. „The Eastern Orthodox in the Ecumenical Movement”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1986, pp. 216-227.

1987

157. „Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1948-1988)”, în *Telegraful Român*, nr. 47-48/1988, p. 2.
158. *Credința pe care o mărturisim*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
159. „Transfigurarea umanului și creației în credința și cultul icoanelor. Comemorarea a 1200 de ani de la Sinodul al 7-lea ecumenic (Niceea, 787)”, în *Telegraful Român*, nr. 9-12/1987 , pp. 1-2.

160. „Un mare teolog ortodox, intelectual român și pioner ecumenic: Părintele Ioan Coman (1902-1987)", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-6/1987, pp. 233-240.
161. „Unity and Mission. From the Perspective of the Local Church: an Orthodox View", în *The Ecumenical Review*, nr. 3/1987, pp. 265-270.

1988

162. „Faith and worship", în *One World*, nr. 141/1988, pp. 15-16.
163. „Mission and Secularization in Europe", în *International Review of Mission*, nr. 305/1988, pp. 117-130.

1989

164. BRIA, Ion; ΒΑΣΣΙΛΙΑΔΗΣ, Πέτρος, *Ορθοδοξη Χριστιανικη Μαρτυρία*, Τέρτιος, Θεσσαλονίκη, 1989.
165. *Destinul Ortodoxiei*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989.
166. „The translation of the Bible and the communication of faith today", în *The Bible Translator*, nr. 3/1989, pp. 308-314.

1990

167. BRIA, Prof. Ion (compiled), *People hunger to be near to God. Common convictions about renewal, spirituality, community*, World Council of Churches, Renewal and Congregational Life, Geneva, 1990.
168. BRIA, Ion, „The Orthodox Input to the Baar Consultation", în LIMOURIS, Gennadios (ed.), *Come, Holy Spirit - Renew the Whole Creation. An Orthodox Approach for the Seventh Assembly of the World Council of Churches Canberra, Australia 6-21 February 1991*, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 1990, pp. 20-28.
169. „Cealaltă înfometare", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1990, pp. 49-52.
170. „Contra sectarismului", în *Ortodoxia*, nr. 3/1990, pp. 184-186.
171. „Educația religioasă și importanța ei astăzi", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 17-18/1990, p. 4 și p. 6.
172. „Încredere în poporul Bisericii", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 19-20/1990, pp. 1-2.
173. „Părintele Stăniloae", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 19-20/1990, p. 2.
174. „Pentru o teologie critică și creatoare, pentru o Biserică vie și intens lucrătoare", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 9-10/1990, p. 5.

175. „«Semne și minuni» ale iubirii. Comemorarea a 120 de ani de la moartea Sfîntului Ierarh Calinic de la Cernica”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 1-2/1990, p. 80-82.
176. *Spiritualitate pentru timpul nostru,* Geneva, 1990.

1991

177. „Biserica Ortodoxă Română și Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961-1991)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-12/1991, pp. 66-82.
178. „Consiliul Ecumenic al Bisericilor”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 1-3/1991, pp. 40-42.
179. „Convertirea”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 53-54/1991, pp. 1-2.
180. „Creștinismul românesc în Europa de astăzi”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 4-6/1991, pp. 40-43.
181. „Dogma Sfintei Treimi”, în *Studii Teologice*, nr. 2/1991, pp. 3-48.
182. „Ecumenism in time”, în *One World*, nr. 167/1991, p. 6.
183. „Iisus Hristos – Dumnezeu Mântuitorul. Hristologia”, în *Studii Teologice*, nr. 2/1991, pp. 3-52.
184. „Istoria nu se oprește aici”, în *Vestitorul Ortodoxiei,* nr. 45-46/1991, p. 1, p. 3 (republicat: „Istoria nu se oprește”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 1-3/1991, pp. 27-29).
185. „Persecuția s-a întors împotriva ei”, în *Vestitorul Ortodoxiei,* nr. 51-52/1991, p. 1.
186. „Puterea profetică a Evangheliei”, în *Vestitorul Ortodoxiei,* nr. 57-58/1991, p. 1-2 (republicat: „Puterea profetică a Evangheliei”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 7-9/2002, pp. 208-210).
187. „Renewal in Mission. Challenge and Response”, în *International Review of Mission*, nr. 317/1991, pp. 55-59.
188. *The Sense of Ecumenical Tradition. The Ecumenical Witness and Vision of the Orthodox,* WCC Publications, Geneva, 1991 (traducere: Ion Bria, *Sensul tradiției ecumenice: mărturia și viziunea ecumenică a Bisericii Ortodoxe*, editată de Pavel Aurel, Tobler Stefan, Nicolae Moșoiu, traducere de Daniela Ioan, Ovidiu Ioan și Iosif Rădulescu, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2009).
189. „Towards an ecumenical spirituality”, în *One World,* nr. 169/1991, pp. 13-14.
190. „Uniatismul în România: anacronic și antiecumenic”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/1991, pp. 29-32.

1992

191. „A Fresh Breath of Spirituality”, în *The Ecumenical Review*, nr. 4/1992, pp. 429-432.
192. „Creator și destructor”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 65/1992, p. 2.
193. „Epifania: Extinderea lui Dumnezeu pe pământ”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 63/1992, p. 8.
194. *Iisus Hristos*, Editura Enciclopedică, București, 1992.
195. „Înnoire”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/1992, pp. 47-49.
196. „Ortodoxia și semnificația ei azi”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1992, pp. 3-17.
197. „Spiritualitate pentru timpul nostru”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/1992, pp. 3-24.

1993

198. „A great Romanian Theologian: Father Dumitru Stăniloae has passed away”, în *Candela*, nr. 4/1993, p. 6.
199. „Biblia și Evanghelizarea”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 89/1993, p. 2 (republicat: „Biblia și Evanghelizarea”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9/2002, pp. 210-211).
200. „Biserică, națiune, limbă”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 88/1993, p. 5.
201. „Cultura creștină – un comandament misionar”, în *Persoană și comuniune. Prinos de cinstire Părintelui Profesor Academician Dumitru Stăniloae la împlinirea vârstei de 90 de ani*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Sibiu, Sibiu, 1993, pp. 214-222.
202. „Dynamics of Liturgy in Mission”, în *International Review of Mission*, nr. 327/1993, pp. 317-325.
203. „Ecumenism – responsabilitatea ortodocșilor”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 90/1993, p. 8.
204. „La moartea Părintelui Stăniloae”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 103/1993, p. 6.
205. „La moartea Părintelui Stăniloae”, în *Candela*, nr. 4/1993, pp. 7-11.
206. „Pre-însemnare la teologia Pr. Stăniloae”, în *Revista Teologică*, nr. 4/1993, pp. 69-75.
207. „Un ecumenism mai exigent”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-12/1993, pp. 59-65.

1994

208. „Întoarcerea la Dumnezeu. Tema mileniului al III-lea creștin”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 122/1994, pp. 1-2.

209. „Revelația și mesajul Învierii lui Iisus Hristos”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 115/1994, p. 2.
210. „Romania: Orthodox theological education, 1948 to the present”, în *The Catholic World*, nr. 237/1994, pp. 17-23.
211. „Sinteza Stăniloae”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 123/1994, p. 3.
212. *Spațiul nemuririi sau eternizarea umanului în Dumnezeu în viziunea teologică și spirituală a Părintelui Stăniloae*, Editura Trinitas, Iași, 1994.
213. „Venite, Adoremus!”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 126/1994, p. 5.

1995

214. „1995: Ocazie istorică pentru Patriarhia Română”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 145-146/1995, p. 3.
215. „A New Typology for Gospel and Culture Syntax: From an Eastern European Orthodox Perspective”, în *International Review of Mission*, nr. 334/1995, pp. 273-283.
216. BRIA, Ion; HELLER, Dagmar (eds.), *Ecumenical Pilgrims. Profiles of Pioneers in Christian Reconciliation*, WCC Publications, Geneva, 1995.
217. „Imperativul unității tuturor creștinilor: 1. Unitatea văzută a Bisericii universale”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 138/1995, p. 3.
218. „Imperativul unității tuturor creștinilor: 2. Exigențele și speranțele ecumenismului”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 139/1995, p. 3.
219. „Imperativul unității creștine: 3. Unitatea Bisericii – tema misiunii creștine de azi”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 140/1995, p. 3.
220. „Întoarcerea la Dumitru Stăniloae”, în *Telegraful Român*, nr. 37-40/1995, p. 1, p. 4.
221. „O sinteză ortodoxă a Teologiei dogmatice”, în *Revista Teologică*, nr. 3/1995, pp. 3-22.
222. *Ortodoxia în Europa. Locul spiritualității române*, Editura Trinitas, Iași, 1995.
223. „Re-construirea ecumenismului local în România”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 143-144/1995, p. 6, p. 13.
224. *Romania. Orthodox Identity at a Crossroads of Europe*, WCC Publications, Geneva, 1995.

1996

225. „Biserica Ortodoxă și cultura politică”, în *Iisus Biruitorul*, noiembrie 1996, p. 5.
226. *Curs de Teologie Dogmatică și Ecumenică*, Editura Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, 1996 (*Tratat de Teologie Dogmatică și*

Ecumenică, România Creștină, București, 1999; *Tratat de teologie dogmatică și ecumenică*, vol. I-II, Editura Andreiana, Sibiu, 2009).

227. „Lectio divina”, în *Iisus Biruitorul*, august 1996, pp. 1-2.
228. *Liturghia după Liturghie. Misiune apostolică și mărturie creștină – azi*, Editura Athena, București, 1996.
229. „Time to Unfold the Orthodox Tradition”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1996, pp. 203-211.
230. *The Liturgy after the Liturgy: Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, WCC Publications, Geneva, 1996.
231. „Taina lui Hristos pascal”, în *Telegraful Român*, nr. 13-16/1996, p. 1.
„Theology for Theology” or Theology for unity, renewal and mission?”, în *Revista Teologică*, nr. 3-4/1996, pp. 184-192.
232. „Unde este Iisus istoric?”, în *Iisus Biruitorul*, octombrie 1996, p. 4.

1997

233. „Biserica – Una Sancta în lumina tradiției ortodoxe. De la convergențe teologice ecumenice spre „comunitatea conciliară”, în *Revista Teologică*, nr. 3/1997, pp. 3-68.
234. „Experiența contemporană a lui Hristos”, în *Iisus Biruitorul*, noiembrie 1997, p. 8.
235. „Postmodernism: An Emerging Mission Issue”, în *International Review of Mission*, nr. 343/1997, pp. 417-423.
236. *Teologia Ortodoxă între Tradiție și Modernitate. Curs pentru programul de Master în Teologia Dogmatică și Ecumenică,* Sesiunea 1997/1998, Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna”, Sibiu.
237. „The everyday encounter between Gospel and cultures”, în Ioan SAUCA ed., *Orthodoxy and Cultures. Inter-Orthodox Consultation on Gospel and Cultures, Addis Ababa, Ethiopia, 19-27 January 1996*, WCC, Geneva, 1996, pp. 163-165.
238. „Via Stăniloae în teologia română”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 187/1997, p. 4.

1998

239. „Ce sentiment inspiră Jubileul Creștinismului, anul 2000?”, în Vestitorul Ortodoxiei, nr. 195/1998, p. 5.
240. „Identitatea eclezială ortodoxă în perspectivă ecumenică”, în *Lumină lină*, nr. 3/1998, pp. 7-21.
241. „Strategia misionară a Bisericii (I)”, în *Iisus Biruitorul*, nr. 21-22/1998, f. p.

242. „Strategia misionară a Bisericii (II)”, în *Iisus Biruitorul*, nr. 23-24/1998, f. p.
243. „The Orthodox Church in Post-Communist Eastern Europe”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1998, pp. 157-163.

1999

244. „Evangelism, proselytism, and religious freedom in Romania: an Orthodox point of view”, în *Journal of Ecumenical Studies*, nr. 1-2/1999, pp. 163-183.
245. „Experiența modernității în România”, în *Lumină lină*, nr. 4/1999, pp. 13-17.
246. „Modernitate/postmodernitate la creștinismul european. Argumentare istorică”, în *Lumină lină*, nr. 3/1999, pp. 13-16.
247. „O lecție de sfințenie din Moldova – Părintele Cleopa”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 221-222/1999, p. 6.

2000

248. BRIA, Fr. Prof. Ion, „Preface”, în STANILOAE, Dumitru, *The Experience of God. Orthodox Dogmatic Theology*, vol. 2, translated and edited by Ioan IONITA and Robert BARRINGER, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 2000, p. vii-xv.
249. Climatul *Ecumenic 2000. Papa Ioan-Paul al II-lea în România*, Geneva, 2000.
250. *Comentariu la Catehismul ortodox*, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2000.
251. „Looking Anew at Orthodox Theology”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/2000, pp. 255-260.
252. „Orthodoxy and Mission”, în *International Review of Mission*, nr. 352/2000, pp. 49-59.
253. „Prefață”, în MOȘOIU, Pr. Asist. Dr. Nicolae, *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae*, Editura Paralela 45, Pitești-Brașov-Cluj-Napoca, 2000, pp. 5-10.

2001

254. BRIA, Ion; CHANSON, Philippe; GADILLE, Jacques; SPINDLER, Marc (eds.), *Dictionnaire oecuménique de missiologie. Cent mots pour la mission*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2001.
255. „Cel ce are urechi de auzit, să audă”, în *Credința străbună*, nr. 10/2001, p. 1.

256. „Datorie de recunoştinţă părintelui Stăniloae”, în *Telegraful Român*, nr. 35-38/2001, p. 3.
257. „Ecumenical Themes in Orthodox Theological Education in Romania”, în *Ministerial Formation*, nr. 91/2000, pp. 12-14.
258. „Predecesorii – viziunea lor ecumenică”, în *Credința străbună*, nr. 11/2001, p. 3.

2002

259. „Binecuvântările Învierii”, în *Credința străbună*, nr. 5/2002, p. 3.
260. „Dicționar al Mișcării ecumenice”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9/2002, pp. 206-208.
261. „Dumnezeu – „mai presus-de-ființă” – Treime – „de-o-ființă și nedespărțită” – cuvinte pentru Ortodoxie”, în *Credința străbună*, nr. 8/2002, p. 3.
262. „Fă să înceteze dezbinarea Bisericilor”, în *Credința Ortodoxă*, nr. 1/2002, pp. 8-13.
263. „Istoria teologiei române în învățământul universitar”, în *Credința străbună*, nr. 4/2002, p. 3.
264. „Lexicul teologiei ortodoxe de azi”, în *Credința străbună*, nr. 3/2002, p. 7.
265. „Lumina care luminează în întuneric și întunericul n-a biruit-o”, în *Violența „în numele lui Dumnezeu”. Un răspuns creștin. Simpozion internațional*, Eitura Reîntregirea, Alba Iulia, 2002, pp. 55.61.
266. „My pilgrimage in Mission”, în *International Bulletin of Missionary Research*, nr. 2/2002, pp. 74-77.
267. „Preotul – „discipolul iubit”. Voturile preotului înscrise în hirotonia sa de către episcop”, în *Credința străbună*, nr. 7/2002, p. 3.
268. *Spre plinirea Evangheliei. Dincolo de apărarea Ortodoxiei: exegeza și transmiterea Tradiției*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2002, [2]2019.
269. „Teologia Părintelui Dumitru Stăniloae și hermeneutica ecumenică”, în *Caietele Universității „Sextil Pușcariu” Brașov*, nr. 2/2002, pp. 28-36.
270. „Tradiție”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9/2002, p. 208.
271. „Viziunea biblică a Bisericii”, în *Credința străbună*, nr. 6/2002, p. 3.

2003

272. „Dynamics of Resurrection in the Church’s Tradition and Mission”, în *International Review of Mission*, nr. 365/2003, pp. 256-264.

273. *Teologia Ortodoxă în România contemporană. Evaluări și Perspective*, Editura Trinitas, Iași, 2003.

2004

274. *Mari sărbători creștine, praznice împărătești*, Editura Oastea Domnului, 2004.
275. „Widening the Ecclesiological Basis of the Ecumenical Fellowship”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/2004, pp. 199-210.

2005

276. *Al doilea botez: itinerarele unei credințe și teologii de deschidere*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005.

2009

277. *Hermeneutica teologică. Dinamica ei în structurarea Tradiției*, Prefață de Conf. Univ. Dr. Nicolae Moșoiu și Asist. Univ. Dr. Ciprian Toroczkai, Editura Andreiana, Sibiu, 2009.

2010

278. „Misiunea urbană - în prezent și în viitor, condiții și exigențe”, în MOȘOIU, Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae (coord.), *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală: direcții noi de cercetare în domeniul doctrinei, misiunii și unității Bisericii*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2010, pp. 47-56.
279. „Regenerarea misiunii creștine în contextul urban”, în MOȘOIU, Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae (coord.), *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală: direcții noi de cercetare în domeniul doctrinei, misiunii și unității Bisericii*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2010, pp. 33-45.

2013

280. BRIA, Ion, *Studii de Misiune și Ecumenism*, editori și coordonatori: Pr. Prof. Dr. Pavel Aurel și Pr. Lect. Dr. Daniel Buda, traducere din engleză de Pr. Lect. Dr. Daniel Buda, studiu introductiv de Pr. Prof. Dr. Pavel Aurel și Pr. Lect. Dr. Daniel Buda, Editura ASTRA Museum, Sibiu, 2013.

C. Corespondența Pr. Prof. Dr. Ion Bria și documente din Arhivele Consiliului Mondial al Bisericilor

1. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 28 mai 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
2. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 3 iunie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
3. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 5 iunie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
4. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 16 iulie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
5. *** Pr. Ion Bria, „Considerații asupra unor subiecte teologice discutate de Comisia doctrinală comună anglicano-ortodoxă", din data de 16 iulie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
6. *** *Scrisoare de la Prof. Episcop Anastasios către Pr. Prof. Ioan Bria*, din data de 26 octombrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
7. *** *Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 1 noiembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
8. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 1 decembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
9. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 1 decembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
10. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 15 decembrie 1973, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.

11. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, din data de 22 ianuarie 1977, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
12. *** Ion Bria, „CWME Core Group Meeting, Geneva – Switzerland, February 4-9, 1977, Document No. 13, Desk for Research and Relations with Orthodox", în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
13. *** *Telegramă către Pr. Ion Bria*, din data de 6 iunie 1977, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
14. *** *Mesaj către Emilio Castro din partea Pr. Ion Bria*, din data de 7 noiembrie 1977, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
15. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, din data de 5 aprilie 1978, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
16. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Dl. Pieter Bouman*, din data de 19 septembrie 1978, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
17. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, din data de 14 noiembrie 1978, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
18. *** *Recomandare din partea Prof. Olivier Clement pentru Dl. Dan-Ilie Ciobotea*, din data de 30 martie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives .
19. *** *Scrisoare de la Pr. Ion Bria către George Tsetsis și Jean-Jacques Bauswein*, din data de 4 aprilie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
20. *** *Scrisoare de la D-na Doris Achkar către Dl. Dan-Ilie Ciobotea*, din data de 19 aprilie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
21. *** *Scrisoare de la D-na Doris Achkar către Dl. Valentin Bratan*, din data de 19 aprilie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
22. *** *Scrisoare de la Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal, și de la Arhim. Grigore Băbuș, redactorul Bibliotecii Sfântului Sinod, către Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, din data de 7 mai 1979, în

fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
23. *** Ion Bria, „Some reflections on CWME programme with the Orthodox”, CWME Commission Meeting, Wuppertal, FRG, May 14-22, 1979, Apendix to Document 7A”, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations Prof. Ion Bria Correspondence, nr. 421.385, WCC Archives.
24. *** *Informare de la Pr. Ion Bria către Librăria CMB,* din data de 23 mai 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
25. *** *Mesaj de la Dl. Dan Ilie Ciobotea către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 26 septembrie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
26. *** *Scrisoare de la Pr. Ion Bria către Karl Hertz*, din data de 15 octombrie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
27. *** *Recomandare din partea Prof. Gérard Siegwald pentru Dl. Dan-Ilie Ciobotea*, din data de 16 noiembrie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
28. *** *Recomandare din partea Prof. André Benoit pentru dl. Dan-Ilie Ciobotea*, din data de 26 noiembrie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
29. *** *Adresă din partea PS Antonie Ploieșteanul și a Pr. Dumitru Soare către Directorul Institutului Ecumenic de la Bossey*, din data de 3 decembrie 1979, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
30. *** *Scrisoare de la Drd. Vergil Vîlcu către Consiliul Ecumenic al Bisericilor*, din data de 7 februarie 1980, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
31. *** *Scrisoare de la Marcel Pasche către Pr. Ion Bria*, din data de 17 martie 1980, în fondul CWME Orthodox Studies: Romania 1973-80, nr. 412.377, WCC Archives.
32. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, din data de 26 ianuarie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives.
33. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Dumitru Stăniloae*, din data de 3 februarie 1981, în fondul CWME

Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives.
34. *** *Scrisoare de la Diac. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 4 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
35. *** *Scrisoare de la Diac. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 4 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
36. *** *Scrisoare de la Emilio Castro către membrii și consultanții Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare Mondială*, din data de 13 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives.
37. *** *Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Ion Bria*, în data de 25 februarie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
38. *** *Scrisoare de la Pr. Dumitru Stăniloae către Pr. Ion Bria*, din data de 3 martie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives.
39. *** *Scrisoare de la Pr. Dumitru Soare și Sorin Ionescu către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 16 martie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives.
40. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Dr. Ene Braniște*, din data de 2 aprilie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives.
41. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, din data de 3 aprilie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives.
42. *** *Scrisoare de la Emilio Castro către participanții Întâlnirii Comisiei Misiune și Evanghelizare de la București*, din data de 10 aprilie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives.

43. *** *Adresa oficială de la Pr. Ion Bria către Bisericile Ortodoxe*, din data de 25 mai 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives.
44. *** *Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Ion Bria*, din data de 1 iunie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
45. *** *Scrisoare de la Dr. Petros Vasiliadis către Prof. Ion Bria*, în data de 9 iulie 1981, în fondul CWME Orthodox Advisory Group, Romania, Bucharest, May 1981, nr. 421.370, WCC Archives.
46. *** *Scrisoare de la Anca Manolache către Pr. Ion Bria*, din data de 20 august 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
47. *** *Scrisoare de la Pr. Sabin Verzan căte Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 28 august 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
48. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ene Braniște către Pr. Prof. Dr. Ion Bria*, din data de 9 septembrie 1981, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
49. *** *Scrisoare de la Diac. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 3 februarie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
50. *** *Scrisoare de la Pr. Vasile Răducă către Pr. Ion Bria*, din data de 17 februarie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
51. *** *Scrisoare de la Ioan Sauca către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 25 februarie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
52. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Ene Braniște,* din data de 8 martie 1982, în fondul CWME Orthodox

Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.

53. *** *Carte poștală de la Vasile Răducă către Pr. Ion Bria*, din data de 15 martie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
54. *** *Scrisoare de la Pr. Ion Bria către Ioan Sauca*, din data de 22 martie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
55. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Ene Braniște*, din data de 23 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
56. *** *Scrisoare de la Ioan Sauca către Pr. Ion Bria*, din data de 26 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
57. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Pr. Prof. Constantin Voicu*, din data de 28 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
58. *** *Scrisoare de la Prof. Ion Bria către Prof. Dr. Stefan Iuhaz*, în data de 28 aprilie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
59. *** *Scrisoare de la Pr. Michel Najm către Pr. Ion Bria*, din data de 17 mai 1982, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives.
60. *** *Scrisoare de la Arhim. Bartolomeu Anania către Pr. Ion Bria*, din data de 2 iulie 1982, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
61. *** *Scrisoare de la Episcopul Aram Keshishian către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 28 decembrie 1982, în fondul WCC/CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives.
62. *** *Scrisoare de la Episcopul Aram Keshishian către Pr. Prof. Ion Bria*, din data de 25 februarie 1983, în fondul WCC/CWME

Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives.
63. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, din data de 26 mai 1983, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
64. *** *Recomandare din partea Prof. Ion Bria pentru Arhim. Nifon Mihăiță*, în data de 4 iulie 1983, WCC/CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.386, WCC Archives.
65. *** *Scrisoare de la Pr. Prof. Ion Bria către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin*, în data de 5 iulie 1983, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
66. *** *Scrisoare de la Pr. Vasile Vasilachi către Pr. Ion Bria*, din data de 8 septembrie 1983, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
67. *** *Scrisoare de la Pr. Ion Bria către Pr. Vasile Vasilachi*, din data de 3 ianuarie 1984, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
68. *** *Scrisoare de la Ioan Sauca către Pr. Ion Bria*, din data de 15 noiembrie 1985, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.
69. *** *Telegrama de la Episcopul Nifon Ploieșteanul către Pr. Ion Bria*, din data de 21 ianuarie 1986, în fondul CWME Orthodox Studies and Relations: Prof. Ion Bria, Correspondence 1980-1986, nr. 421.387, WCC Archives.

D. Literatură de specialitate

Dicţionare şi enciclopedii

1. BUCHIU, Pr. Prof. Dr. Ștefan; TULCAN, Pr. Prof. Dr. Ioan, (coord.), *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura Basilica, București, 2019

2. LOSSKY, Nicholas; BONINO, José Miguez; POBEE, John; STRANSKY, Tom F.; WAINWRIGHT, Geoffrey; WEBB, Pauline (eds.), *Dictionary of the Ecumenical Movement*, WCC Publications, Geneva, 1991, [2]2002.
3. MCGUCKIN, John Anthony (ed.), *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, volume I, A-M, Blackwell Publishing, United Kingdom, 2011.
4. PĂCURARIU, Preot Prof. Univ. Dr. Mircea, *Dicționarul Teologilor Români*, Editura Enciclopedică, București, [2]2002.

Teze de Doctorat/Disertaţii

1. ARAM, Keshishian, *Conciliar fellowship: A model of church unity. The emergence and development of conciliarity in the World Council of Churches*, PhD Thesis, Fordham University, New York, 1989.
2. ARYANKALAYIL, Joseph G. MST, *Local Church and Church Universal: Towards a Convergence Between East and West. A Study on the Theology of the Local Church according to N. Afanasiev and J. M.-R. Tillard with Special Reference to Some of the Contemporary Catholic and Orthodox Theologians*, Thèse, Fribourg, 2004.
3. BARBU, Ştefăniţă, *Primus Inter Pares? A Historical – Theological Analysis of the Question of Papal Primacy in the Orthodox – Roman Catholic Dialogue from an Orthodox Perspective*, PhD Thesis, Katholieke Universiteit Leuven, Faculty of Theology and Religious Studies, 2015.
4. BOT, Diac. Lucian Zenoviu, *Dinamica unităţii ecleziale: comuniunea şi comunităţile*, Universitatea din Craiova, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Sfântul Nicodim”, Craiova, 2016.
5. COMAN, Viorel, *Dumitru Stăniloae's Trinitarian Ecclesiology in The Context of The Debates on The Filioque: The Synthesis Between Christology and Pneumatology in Ecclesiology*, PhD Thesis, KU Leuven, Faculty of Theology and Religious Studies, 2016.
6. FIBIȘAN, Răzvan Emanuel, *Valoarea Tradiției Ortodoxe în perspectivă ecumenică, în gândirea Pr. Prof. Dr. Ion Bria*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, Arad, 2015.

7. FLETT, John G., *God is a Missionary God: Missio Dei, Karl Barth, and the Doctrine of the Trinity*, PhD Thesis, Faculty of Princeton Theological Seminary, Princeton, New Jersey, 2007.
8. FREISHYN-CHIROVSKY, Antony Maria, *A Liturgical Approach to Ecumenism: An Examination of Ion Bria's Liturgy after the Liturgy and a Proposal to Widen His Approach*, MA Thesis, Institute of Orthodox Christian Studies/Cambridge Theological Federation, 2019.
9. GEOLDEȘ, Ioan-Veniamin, *Taina Bisericii și implicațiile sacramentale în cadrul dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, teză de doctorat, Universitatea „Aurel Vlaicu" Arad, Facultatea de Teologie, Școală Doctorală – Domeniul Teologie, 2017.
10. LANGMEAD, Ross, *The Word Made Flesh: Towards An Incarnational Missiology*, PhD Thesis, University Press of America, Lanham, 2002.
11. MARCU, Doru, *A Critical Analysis of the Theological Positions and Ecumenical Activity of Ion Bria (1929-2002)*, MA Thesis, KU Leuven, Faculty of Theology and Religious Studies, 2016.
12. MĂNĂSTIREANU, Dănuţ, *The Place of Scripture in The Orthodox Tradition*, MA Thesis, London Bible College, an Associated College of Brunel University, 1994.
13. MCGEOCH, Graham Gerald, *Liberating Ecumenism: an ecclesiological dialogue with the Final Report of the Special Commission on Orthodox Participation in the World Council of Churches*, PhD Thesis, University of Glasgow, Glasgow, 2015.
14. MOȘOIU, Pr. Valentin, *Dimensiunea filantropică a expresiei „Liturghia după Liturghie" în gândirea părintelui profesor Ion Bria*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Sibiu, 2019.
15. ORĂDAN, Diac. Paul-Sebastian P., *Nichifor Crainic şi Dumitru Stăniloae - relevanţa Misticii în înnoirea Dogmaticii Ortodoxe din România în secolul al XX-lea*, teză de doctorat, Universitatea „Aurel Vlaicu" Arad, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea", Arad, 2016.
16. PĂTCAȘ, Drd. Sorinel, *O perspectivă protestant-evanghelică asupra eclesiologiei lui Ion Bria*, teză de doctorat, Universitatea „Aurel Vlaicu", Arad, 2019.

17. PINTEA, Drd. Ștefan, *Misiunea lui Hristos – misiunea noastră. Fundamentele hristologice ale misiunii creștine*, teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Şcoala doctorală „Isidor Todoran”, Cluj-Napoca, 2016.
18. PORUMB, Razvan, *Orthodoxy and Ecumenism: Towards Active Metanoia*, PhD Thesis, Anglia Ruskin University, Institute for Orthodox Christian Studies, Cambridge, 2014.
19. STAN, Pr. Florin, *Cercetare și strategie misionar-pastorală în Biserica Ortodoxă Română contemporană*, teză de doctorat, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, 2013.
20. ŞELARU, Sorin-Constantin, *L'Eglise, image du mystère de la Trinité. Les accents ecclésiologiques de la théologie de Dumitru Staniloaë*, Thèse, Strasbourg, 2008.
21. TOSI, Eric George, *Koinonic Evangelism: A Case Study of the Theology and Practice of Evangelism as Practiced in Three Parishes of the Orthodox Church in America*, PhD Thesis, Faculty of the University of Trinity College and Toronto School of Theology.
22. TSOMPANIDIS, Stylianos, *Λειτουργια Μετα Τη Λειτουργια. Η Συμβολη Τησ Ορθοδοξησ Εκκλησιασ Και Θεολογιασ Στην Κοινη Χριστιανικη Μαρτυρια Για Δικαιοσυνη, Ειρηνη Και Ακεραιοτητα Τησ Δημιουργιασ*, Θεσσαλονικη, 1996.
23. UBEIVOLC, Vladimir, *Rethinking Missio Dei among Evangelical Churches in an Eastern European Orthodox Context*, PhD Thesis, University of Wales, International Baptist Theological Seminary, Prague, 2011.
24. WHITWORTH, David M., *Missio Dei and the Means of Grace*, PhD Thesis, University of Manchester, Cliff College, Calver, 2012.
25. WOODEN, Anastacia K., *The Limits of the Church: Ecclesiological Project of Nicolas Afanasiev*, PhD Thesis, Faculty of School of Theology and Religiou Studies of the Catholic University of America, Washington, D.C., 2019.
26. YESUDASS, Stanley Jayakumar, *That They May All Be One: A Study on the Evolving Ecclesiology in the Documents of Faith and Order*, MA Thesis, Faculty of Theology and Religious Studies, KU Leuven, 2014.
27. YORK, Russell, *The Nature of Evangelism in Missional Churches*, PhD Thesis, Faculty of George Fox Evangelical Seminary, Portland, Oregon, 2011.

Rapoarte, texte și documente ale Consiliului Mondial al Bisericilor

1. *Bangkok Assembly 1973: Minutes and Report of the Assembly of the Commission on World Mission and Evangelism of the World Council of Churches, December 31, 1972 and January 9-12, 1973*, WCC, Geneva, 1973.
2. *Baptism, Eucharist and Ministry*, Faith and Order Paper No. 111, WCC Publications, Geneva, 1982 (traducere: *Botez, Euharistie, Slujire*, traducere de Anca Manolache, în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-2/1983, pp. 21-57).
3. *Baptism, Eucharist & Ministry 1982-1990. Report on the Process and Responses*, Faith and Order Paper No. 149, WCC Publications, Geneva, 1990.
4. BEST, Thomas F.; GASSMANN Günter (eds.), *On the way to Fuller Koinonia. Official Report of the Fifth World Conference on Faith and Order*, Faith and Order Paper no. 166, WCC Publications, Geneva, 1994.
5. BEST, Thomas F.; GRDZELIDZE, Tamara (eds.), *BEM at 25. Critical insights into a continuing legacy*, Faith and Order Paper No. 205, WCC Publications, Geneva, 2007.
6. *Central Committee of World Council of Churches: Minutes and Reports of the Third Meeting of the Central Committee of the World Council of Churches, Toronto, Canada, July 9-15, 1950*, WCC Publications, Geneva, 1950.
7. *Central Committee of the World Council of Churches: Minutes and Reports of the Twenty-Third Meeting, University of Kent at Canterbury, Canterbury, Great Britain, August 12th-22nd, 1969*, WCC Publication, Geneva, 1969.
8. *Central Committee of the World Council of Churches: Minutes and Reports of the Twenty-Fourth Meeting, Addis Ababa, Ethiopia, January 10th-21st, 1971*, Geneva, WCC, 1971.
9. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes and Reports of the Twenty-Sixth Meeting, Geneva, Switzerland, 22-29 August 1973*, World Council of Churches, Geneva, 1973.
10. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Twenty-Eighth Meeting, Nairobi, Kenya, 7 and 11 December 1975*, World Council of Churches, Geneva, 1976.

11. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Twenty-Ninth Meeting, Geneva, Switzerland, 10-18 August 1976*, World Council of Churches, Geneva, 1976.
12. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirtieth Meeting, Geneva, Switzerland, 28 July – 6 August 1977*, World Council of Churches, Geneva, 1977.
13. *Central Committee of the World Council of Churches: Minutes and Reports of the Thirty-First Meeting, Kingston, Jamaica, 1-11 January 1979*, WCC Publications, Geneva, 1979.
14. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Second Meeting, Geneva, Switzerland, 14-22 August 1980*, World Council of Churches, Geneva, 1981.
15. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes and Reports of the Thirty-Second Meeting, Geneva, Switzerland, 14-22 August 1980*, WCC Publications, Geneva, 1981.
16. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Third Meeting, Dresden, German Democratic Republic, 16-26 August 1981*, World Council of Churches, Geneva, 1981.
17. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Fourth Meeting, Geneva, Switzerland, 19-28 July 1982*, World Council of Churches, Geneva, 1982.
18. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Fifth Meeting, Vancouver, Canada, 8 and 11-12 August 1983*, World Council of Churches, Geneva, 1983.
19. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Sixth Meeting, Geneva, Switzerland, 9-18 July 1984*, World Council of Churches, Geneva, 1984.
20. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Seventh Meeting, Buenos Aires, Argentina 28 July – 8 August 1985*, World Council of Churches, Geneva, 1985.
21. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Eighth Meeting, Geneva, Switzerland, 16-24 January 1987*, World Council of Churches, Geneva, 1987.
22. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Thirty-Ninth Meeting, Hanover, Federal Republic of Germany, 10-20 August 1988*, World Council of Churches, Geneva, 1989.

23. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-First Meeting, Geneva, Switzerland, 25-30 March 1990,* World Council of Churches, Geneva, 1990.
24. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Fortieth Meeting, Moscow, USSR, 16-27 July 1989,* World Council of Churches, Geneva, 1990.
25. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Third Meeting, Geneva, Switzerland, 20-27 September 1991,* World Council of Churches, Geneva, 1992.
26. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Fourth Meeting, Geneva, Switzerland, 21-28 August 1992,* World Council of Churches, Geneva, 1992 .
27. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Fifth Meeting, Geneva, Johannesburg, South Africa, 20-28 January 1994.*
28. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Sixth Meeting, Geneva, Switzerland, 14-22 September 1995,* World Council of Churches, Geneva, 1995.
29. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Forty-Sixth Meeting, Geneva, Switzerland, 12-20 September 1996*, World Council of Churches, Geneva, 1996.
30. *Central Committee of the World Council of Churches. Minutes of the Fifty-Second Meeting, Geneva, Switzerland, 26 August – 3 September 2002,* World Council of Churches, Geneva, 2003.
31. *Common Witness. A Study Document of the Joint Working Group of the Roman Catholic Church and the World Council of Churches,* Commission on World Mission and Evangelism, 1980.
32. „Confessing Christ today: reports of groups at a consultation of Orthodox theologians”, în *International Review of Mission,* nr. 253/1975, pp. 74-94.
33. „Confessing Christ Through the Liturgical Life of the Church Today”, Etchmiadzine, Armenia, September 16-21, 1975”, în *International Review of Mission,* nr. 256/1975, pp. 417-423.
34. „Contribution to the theme: Your Kingdom Come (CWME, Melbourne, Australia, 1980)”, Paris, France, September 25-28, 1978”, în *International Review of Mission,* nr. 270/1979, pp. 139-147.

35. DURAISINGH, Christopher (ed.), *Called to One Hope: The Gospel in Diverse Cultures*, WCC Publications, Geneva, 1998.
36. *Evanston Speaks: Reports from the Second Assembly of the World Council of Churches, August 15-31, 1954*, SCM Press, London, 1954.
37. *Evanston to New Delhi 1954-1961: Report of the Central Committee to the Third Assembly of the World Council of Churches*, World Council of Churches, Geneva, 1961.
38. GILL, David (ed.), *Gathered for Life: Official Report VI Assembly of World Council of Churches, Vancouver, Canada, 24 July-10 August 1983*, WCC Publications and William B. Eerdmans Publishing Company, Geneva and Grand Rapids, 1983.
39. GROS, Jeffrey; BEST, Thomas F., FUCHS, Lorelei F. (eds.), *Growth in Agreement II. International Dialogue. Texts and Agreed Statements, 1998-2005*, Faith and Order Paper No. 204, WCC Publications, William B. Eerdmans Publishing Company, Geneva, Grand Rapids Michigan, Cambridge, 2007.
40. HERKLOTS, H. G. G., *Amsterdam 1948: An Account of the First Assembly of the World Council of Churches*, SCM Press, London, 1948.
41. HOOFT, W. A. Visser 't (ed.), *La première assemblée du Conseil œcuménique des Églises. Rapport officiel*, vol. 5, Delachaux, Niestlé, Neuchatel, Paris, 1949.
42. HOOFT, W. A. Visser 't (ed.), *The Evanston Report: The Second Assembly of the World Council of Churches 1954*, Harper and Brothers Publishers, New York, 1955.
43. HOOFT, W. A. Visser 't (ed.), *The First Assembly of the World Council of Churches, held at Amsterdam, August 22nd to September 4th 1948*, SCM Press, London, 1949.
44. HOOFT, W. A. Visser 't (ed.), *The New Delhi Report: The Third Assembly of the World Council of Churches 1961*, SCM Press, London, ^{2}1962.
45. JOHNSON, David Enderton (ed.), *Uppsala to Nairobi 1968-1975*, Friendship Press, SPCK, WCC, New York, London, 1975.
46. JUKKO Risto (ed.), *Conference on World Mission and Evangelism, 2018. Complete Digital Edition of the Arusha Report*, World Council of Churches, 2019.
47. JUKKO, Risto; KEUM, Jooseop (ed.), *Moving in the Spirit. Report of the World Council of Churches Conference on World Mission*

and Evangelism, 8-13 March 2018, Arusha, Tanzania, WCC Publications, Geneva, 2019.
48. JUKKO, Risto; KEUM, Jooseop; WOO, (Kay) Kyeong-Ah (eds.), *Called to Transforming Discipleship. Devotions from the World Council of Churches Conference on World Mission and Evangelism, 8-13 March 2018, Arusha, Tanzania*, WCC Publications, Geneva, 2019.
49. KESSLER, Diane (ed.), *Together on the Way: Official Report of the Eight Assembly of the World Council of Churches*, WCC Publications, Geneva, 1999.
50. KEUM, Jooseop (ed.), *Together towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes, with a Practical Guide*, WCC Publications, Geneva, 2013 (traducere: *Împreună spre viață: Misiune și evanghelism în contexte în schimbare. O nouă afirmare a Consiliului Mondial al Bisericilor (CMB) despre Misiune și Evanghelism*, Traducere din engleză de Pr. Dr. Daniel Buda, în AUREL, Pr. Prof. Dr. Pavel; DANIEL, Pr. Lect. Dr.; TOROCZKAI, Lect. Dr. Ciprian Iulian (eds.), *Making mission from the Model of Christ. The specificity of Orthodoxy and Ecumenism today*, Astra Museum, Sibiu, 2013, pp. 24-56).
51. KINNAMON, Michael (ed.), *Signs of the Spirit: Official Report-Seventh Assembly, Canberra, Australia, 7-20 February 1991*, WCC Publications and William B. Eerdmans Publishing Company, Geneva and Grand Rapids, 1991.
52. KINNAMON, Michael (ed.), *Towards Visible Unity. Commission on Faith and Order Lima 1982, Volume I: Minutes and Addresses,* Faith and Order Paper No. 112, World Council of Churches, Geneva, 1982.
53. LEMOPOULOS, George (ed.), *Your will be done. Orthodoxy in Mission. CWME Consultation of Eastern Orthodox and Oriental Orthodox Churches, Neapolis, Greece, April 16-24, 1988,* WCC Publications, Tertios, Geneva, Katerini, 1989.
54. *L'Espérance chrétienne dans le monde d'aujourd'hui: Message et rapports de la deuxième assemblée du Conseil oecuménique des Eglises, Evanston 1954*, Delachaux, Niestlé, Neuchatel, Paris, 1955.
55. LIMOURIS, Gennadios (comp.), *Orthodox Visions of Ecumenism. Statements, Messages and Reports on the Ecumenical Movement, 1902-1992*, WCC Publications, Geneva, 1994.

56. LIMOURIS, Gennadios; VAPORIS, Nomikos Michael (eds.), *Orthodox Perspectives on Baptism, Eucharist and Ministry*, Faith and Order Paper 128, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 1985.
57. MATTHEY, Jacques (ed.), *Come Holy Spirit, Heal and Reconcile! Called in Christ to be Reconciling and Healing Communities. Report of the WCC Conference on World Mission and Evangelism, Athens, Greece May 9- 16, 2005,* WCC Publications, Geneva, 2008.
58. MATTHEY, Rev. Jacques (ed.), *You are the Light of the World. Statements on Mission by the World Council of Churches, 1980-2005,* WCC Publications, Geneva, 2005.
59. *Minutes of the Assembly of the International Missionary Council, November 17-18, 1961 and of the First meeting of the Commission on World and Evangelism of the World Council of Churches, December 7-8, 1961 at New Delhi*, Commission on World Mission and Evangelism, London, New York, Geneva, n. d.
60. *Minutes of the Second Meeting of the Commission on World Mission and Evangelism, Mexico City, December 8th-19th 1963*, Commission on World Mission and Evangelism, London & New York & Geneva, n. d.
61. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 27-31 January 1969, Meeting held in Tulsa, Oklahoma, U.S.A.*
62. *Minutes and Supplementary Documents from the meeting of the Commission on Faith and Order, held at the Ecumenical Christian Centre Withefield, Bangalore, India, 16-30 August, 1978,* Faith and Order Paper, No. 93, World Council of Churches, Geneva, 1979.
63. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 10-14 September, 1979,* Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland.
64. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 14-28 January, 1973, Meeting held in Bangalore, India.*
65. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 15-19 February, 1982,* Meeting held at John Knox Centre, Geneva, Switzerland.

66. *Mission and Evangelism: An Ecumenical Affirmation. A Study Guide*, compiled by Jean Stromberg, WCC Mission Series No. 4, WCC Publications, Geneva, 1983.
67. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 28 February - 4 March, 1983*, Meeting held at John Knox Centre, Geneva, Switzerland.
68. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 20-28 February 1984,* Meeting held in Geneva, Switzerland.
69. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 25-27 July 1985*, Meeting held at Hotel Bauen, Buenos Aires, Argentina.
70. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 7 – 12 March 1988*, Meeting held in Istanbul, Turkey.
71. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 8-9 August 1988*, Meeting held in Loccum, Federal Republic of Germany.
72. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 12-17 February 1989,* Meeting held in Geneva, Switzerland.
73. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 13-15 July 1989*, Meeting held in Zagorsk, USSR.
74. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 23-24 March 1990,* Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland.
75. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 3-4 and 10 July 1991*, Meeting held in Geneva, Switzerland.
76. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 4-6 February 1991*, Meeting held at Canberra, Australia.
77. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 19-24 March 1992, Meeting held in Santiago de Chile.*
78. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-20 August 1992, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland.*

79. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-22 March 1993, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Switzerland.*
80. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 14-20 September 1993,* Meeting held in Sigtuna, Sweden
81. *Minutes of the Meeting of the Faith and Order Standing Commision 1993, Stuttgart, Germany,* Faith and Order Paper, No. 165, World Council of Churches, Geneva, 1993
82. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 18-19 January 1994, Meeting held at the Eskom Centre, near Johannesburg, South Africa.*
83. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 14-19 September 1994, Meeting held at the Faculty of Theology, Bucharest, Romania.*
84. *Minutes of the Meeting of the Executive Committee of the World Council of Churches, 17-20 February 1998, Meeting held at the Ecumenical Institute, Bossey, Celigny, Switzerland.*
85. *Mission and Evangelism in Unity Today*, în *International Review of Mission*, nr. 348-349/1999, pp. 109-127.
86. *Minutes of the Sixtieth Meeting of the Central Committee of the World Council of Churches, 28 August - 5 September 2012 Kolympari, Crete, Greece*, WCC, Geneva, 2012.
87. *One Baptism, One Eucharist and a Mutually Recognized Ministry. Three Agreed Statements*, Faith and Order Paper No. 73, WCC, Geneva, 1975.
88. *One Baptism: Towards Mutual Recognition. A Study Text*, Faith and Order Paper No. 210, WCC Publications, Geneva, 2011.
89. „Orthodox Liturgical Renewal and Visible Unity, New Skete Monastery, Cambridge, New York, USA, 26 May – 1 june 1998”, în Thomas FitzGerald and Peter Bouteneff eds., *Turn to God. Rejoice in Hope*, World Council of Churches, Geneva, 1998, pp. 139-146.
90. PATELOS, Constantin G. (ed.), *The Orthodox Church in the Ecumenical Movement: Document and Statements, 1902-1975,* WCC Publications, Geneva, 1978.
91. PATON, David M. (ed.), *Breaking barriers: Nairobi 1975*, WCC Publications, Geneva, 1976.

92. „Preaching and Teaching the Christian Faith Today”, Monastery of Zica, Yugoslavia, September 20-25, 1980”, în *International Review of Mission*, nr. 278/1981, pp. 49-58.
93. „Report of the CWME Orthodox Advisory Group”, Sofia, Bulgaria, October 21-26, 1985”, în *International Review of Mission*, nr. 298/1986, pp. 158-160.
94. „Report of Monastic Spirituality Consultation”, 6-13 October, 1986, Monastery of Lovnica, Yugoslavia”, în *International Review of Mission*, nr. 302/1987, pp. 267-270.
95. RIVERA-PAGAN, Luis N. (ed.), *God in Your Grace: Official Report of the Ninth Assembly of the World Council of Churches*, WCC Publications, Geneva, 2007.
96. SABEV, Todor (ed.), *The Sofia Consultation: Orthodox Involvement in the World Council of Churches*, WCC Publications, Geneva, 1982.
97. SAUCA, Ioan (ed.), *Orthodoxy and Cultures. Inter-Orthodox Consultation on Gospel and Cultures, Addis Ababa, Ethiopia, 19-27 January 1996*, WCC Publications, Geneva, 1996.
98. SENTURIAS, Erlinda N.; GILL JR., Theodore A. (eds.), *Encountering the God of Life. Report of the 10th Assembly of the World Council of Churches*, WCC Publications, Geneva, 2014.
99. *Sharing in One Hope. Reports and Documents from the Meeting of the Faith and Order Commission, Bangalore 1978*, Faith and Order Paper, No. 92, World Council of Churches, Geneva, 1979.
100. *The Church: Towards a Common Vision*, Faith and Order Paper No. 214, WCC Publications, Geneva, 2013 (traducere: *Biserica: înspre o viziune comună (I)*, traducere din engleză şi note explicative de Pr. Conf. Dr. Nicolae Moşoiu, în *Revista Teologică*, nr. 3/2015, pp. 227-267; *Biserica: înspre o viziune comună (II)*, traducere din engleză şi note explicative de Pr. Conf. Dr. Nicolae Moşoiu, în *Revista Teologică*, nr. 4/2015, pp. 174-188).
101. *The Nature and Mission of the Church: A Stage on the Way to a Common Statement*, Faith and Order Paper No. 198, WCC Publications, Geneva, 2005 (traducere: *Natura și misiunea Bisericii. Un stadiu pe calea spre o declarație comună*, partea a I-a, prezentare, note explicative și traducere de Pr. Conf. Nicolae Moșoiu, în *Revista Teologică*, nr. 2/2011, pp. 253-277; *Natura și*

misiunea Bisericii. Un stadiu pe calea spre o declarație comună, partea a II-a, prezentare, note explicative și traducere de Pr. Conf. Nicolae Moșoiu, în *Revista Teologică*, nr. 3/2011, pp. 157-182).
102. *The Nature and Purpose of the Church: A Stage on the Way to a Common Statement*, Faith and Order Paper No. 181, WCC Publications, Geneva, 1998 (traducere: *Natura şi scopul Bisericii. Un stadiu pe calea spre o declaraţie comună*, traducere de Pr. lect. dr. Nicolae Moşoiu, în MOȘOIU, Pr. lect. dr. Nicolae (coord.), *Elemente de istorie, doctrină și practică misionară: o perspectivă*, Editura Universitatea „Lucian Blaga", Sibiu, 2006, pp. 126-165).
103. *The New Valamo Consultation: The Ecumenical Nature of Orthodox Witness*, WCC Publications, Geneva, 1978.
104. „The Place of the Monastic Life within the Witness of the Church Today", Amba Bishoy Monastery, Egypt, April 30-May 5, 1979", în *International Review of Mission*, nr. 272/1979, pp. 448-451.
105. „The Role and Place of the Bible in the Liturgical and Spiritual Life of the Orthodox Church", Prague, Czechoslovakia, September 12-18, 1977", în *International Review of Mission*, nr. 264/1977, pp. 385-388.
106. „The World Council of Churches and the Russian Orthodox Church", în *The Ecumenical Review*, nr. 3/1960, pp. 347-350.
107. *The World Council of Churches. Its Process of Formation: Minutes and Reports of the meeting of the Provisional Committee of the World Council of Churches held at Geneva from February 21st to 23rd, 1946*, World Council of Churches, Geneva, n. d.
108. THURIAN, Max (ed.), *Ecumenical Perspectives on Bapstism, Eucharist and Ministry*, Faith and Order Paper No. 116, WCC, Geneva, 1983.
109. THURIAN, Max (ed.), *Churches respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text,* Vol. 1, Faith and Order Paper 129, World Council of Churches, Geneva, 1986.
110. THURIAN, Max (ed.), *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. II, Faith and Order Paper No. 132, WCC Publications, Geneva, 1986.
111. THURIAN, Max (ed.), *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. III, Faith and Order Paper No. 135, WCC Publications, Geneva, 1987.
112. THURIAN, Max (ed.), *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. IV, Faith and Order Paper No. 137, WCC Publications, Geneva, 1987.

113. THURIAN, Max (ed.), *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. V, Faith and Order Paper No. 143, WCC Publications, Geneva, 1988;.
114. THURIAN, Max (ed.), *Churches Respond to BEM. Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry" text*, vol. VI, Faith and Order Paper No. 144, WCC Publications, Geneva, 1988.
115. THURIAN, Max; WAINWRIGHT, Geoffrey (eds.), *Baptism and Eucharist. Ecumenical Convergence in Celebration*, Faith and Order Paper No. 117, World Council of Churches, Wm. B. Eerdmans, Geneva, Grand Rapids, 1983.
116. „Together towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes. A New WCC Affirmation on Mission and Evangelism", în *International Review of Mission*, nr. 2/2012, pp. 250-280.
117. „Together toward Life Mission and Evangelism in Changing Landscapes. Working Draft 11", în *International Review of Mission*, nr. 1/2012, pp. 6-42.
118. TSETSIS, Georges (ed.), *Orthodox Thought: Reports of Orthodox Consultations organized by the World Council of Churches, 1975-1982*, WCC Publications, Geneva, 1983.
119. WILLSON, Frederick R. (ed.), *The San Antonio Report. Your Will be Done: Mission in Christ's Way*, WCC Publications, Geneva, 1990.
120. *What Kind of unity?*, Faith and Order Paper 69, World Council of Churches, Geneva, 1974.
121. *Work Book: For the Fifth Assembly of the World Council of Churches, Nairobi, Kenya, 23 November-10 December 1975,* WCC Publications, Geneva, 1975.
122. *Your Kingdom Come. Mission Perspectives: Report on the World Conference on Mission and Evangelism, Melbourne, Australia 12-25 May 1980*, WCC Publications, Geneva, 1980.

Lucrări de specialitate

1. ****Actes de la conférence des Eglises Orthodoxes*, vol. 1, Editions du Patriarcat du Moscou, Moscou, 1950.
2. ****Actes de la conférence des Eglises Orthodoxes*, vol. 2, Editions du Patriarcat du Moscou, Moscou, 1952.

3. ****Despre Sfântul și Marele Sinod din Creta, 16-26 iunie 2016. Întrebări și Răspunsuri*, Editura Basilica, București, 2017.
4. ****Ecumenical Mission Pilgrimage. A narrative contribution to Edinburgh 2010*, World Alliance of Reformed Churches, Geneva, 2010.
5. ****Iubirea nebună de aproapele. Viața și învățăturile Maicii Maria Skobțova (1891-1945)*, traducere de Diac. Ioan Ică Jr. și Cornelia Ică Jr., Editura Deisis, Sibiu, [2]2008.
6. ****Messages and Recommendations of the Enlarged Meeting of the International Missionary Council held at Jerusalem, March 24th-April 8th, 1928*, International Missionary Council, London and New York, n. d.
7. ****Minutes of the Enlarged Meeting of the International Missionary Council and of the Committee of the Council, Whitby, Ontario, Canada, July 5-24, 1947*, International Missionary Council, New York and London, n. d..
8. ****Pentru dezarmare și pace. Adunarea cultelor din România, 25-26 noiembrie 1981*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.
9. ****Primirea la Ortodoxie a celor de alte credințe*, lucrare publicată cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2014.
10. ****The Authority of the Faith. International Missionary Council Meeting at Tambaram, Madras, December 12th to 29th, 1938*, volume I, Oxford University Press, London, 1939.
11. ****The History and Records of the Conference together with Addresses Delivered at the Evening Meeting*, Oliphant, Anderson, Ferrier and Fleeming H. Revell Company, Edinburgh, London, New York, Chicago and Toronto, 1910.
12. ****The Missionary Obligation of the Church. Willingen, Germany, July 5-17 1952, International Missionary Council*, Edinburgh House Press, New York, London, 1953.
13. ****The Witness of a Revolutionary Council: Statements issued by the Committee of the International Missionary Council*, International Missionary Council, New York and London, n. d.
14. AFANASIEV, Nicholas, *The Church of the Holy Spirit*, translated by Vitaly Permiakov, edited with an introduction by Michael Plekon,

foreword by Rowan Williams, University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana, 2007.
15. AGOURIDES, Savvas (ed.), *Proces-Verbaux du Deuxième Congrès de Thèologie Orthodoxe d'Athène (1976)*, Atena, 1978.
16. ANEKWE OBORJI, Francis, *Concepts of Mission. The Evolution of Contemporary Missiology*, Orbi Books, Maryknoll, New York, 2006.
17. ANDERSON, Gerald H.; PHILIPS, James M.; COOTE, Robert T. (eds.), *Mission in the Nineteen*, William B. Eerdmans Publiching Company, Overseas Ministries Study Centre, Grand Rapids, Michigan, New Haven, Connecticut, 1991.
18. ARJAKOVSKY-KLÉPININE, Hélène (ed.), *Mother Maria Skobtsova: Essential Writings*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2002.
19. ATHANASOPOULOS, Constantinos; SCHNEIDER, Cristoph (eds.), *Divine Essence and Divine Energies. Ecumenical Reflection on the Presence of God in Eastern Orthodoxy*, James Clarke & Co, Cambridge, 2013.
20. BALIA, Dary; KIM, Kirsteen (eds.), *Witnessing to Christ Today*, volume 2, Regnum Books International, Oxford, 2010.
21. BATE, H. N. (ed.), *Faith and Order: Proceedings of the World Conference Lausanne, August 3-21, 1927*, Garden City Press, London and New York, ^{2}1928.
22. BARTOȘ, Emil, *Conceptul de îndumnezeire în teologia lui Dumitru Stăniloae*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2002.
23. BĂDILIȚĂ, Pr. Ioan, *Dumnezeiasca Liturghie, misiune eclezială și mărturisire de credință*, Doxologia, Iași, 2016.
24. BELL, G. K. A., *The Kingship of Christ: The Story of the World Council of Churches*, Penguin Books, Baltimore, 1954.
25. BELL, G. K. A. (edit.), *The Stockholm Conference 1925: The Official Report of the Universal Christian Conference on Life and Work held in Stockholm, 19-30 August, 1925*, Oxford University Press, London and Humphrey Milford, 1926.
26. BEVANS, Stephen; CHAI, Teresa; JENNINGS, Nelson; JØRGENSEN, Knud; WERNER, Dietrich (eds.), *Reflecting on and Equipping for Christian Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 27, Regnum Books International, Oxford, 2015.
27. BEVANS, Stephen B.; SCHROEDER, Roger P., *Constants in context. A theology of Mission for Today*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2004.

28. BIRKBECK, (W.J. ed.), *Russia and the English Church*, during the last fifty years. Volume I. Containing a correspondence between Mr. William Palmer, fellow of Magdalen College, Oxford, and M. Khomiakoff, in the years 1844-1854, Rivington, Percival & Co., King Street, Covent Garden, London, 1895.
29. BOBRINSKOY, Boris, *Le mystère de l'Eglise. Cours de théologie dogmatique*, Les Editions du Cerf, Paris, 2003.
30. BOLDIȘOR, Adrian, *Importanța și actualitatea dialogului interreligios pentru lumea contemporană: istorie, perspective, soluții*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015.
31. BOLDIȘOR, Pr. dr. Adrian, *Ortodoxia ieri, azi, mâine. Teme intercreştine şi interreligioase pentru secolul XXI*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2019.
32. BORDEIANU, Radu, *Dumitru Staniloae: An Ecumenical Ecclesiology*, T&T Clark, London, New York, 2011.
33. BOSCH, David J., *Believing in the Future. Towards a Missiology of Western Culture*, Trinity Press International, Valley Forge, Pennsylvania, 1995.
34. BOSCH, David J., *Transforming Mission. Paradigm Shifts in Theology of Mission*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 1991.
35. BOSCH, David J., *Witness to the World. The Christian Mission in Theological Perspective*, John Knox Press, Atlanta, 1980.
36. BUDA, Daniel *Antiohia preniceeană. O istorie a creștinismului din Antiohia în perioada primară*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2014.
37. CĂLINA, Arhid. Conf. Univ. Dr. Gelu; HIMCINSCHI, Pr. Prof. Univ. Dr. Mihai; ZAMFIR, Pr. Conf. Univ. Dr. Gheorghe; PETCU, Lect. Univ. Dr. Cristian Vasile; POPESCU, Pr. Lect. Univ. Dr. Sergiu-Grigore (coord.), *Aspecte misionare ale Bisericii Ortodoxe Române după 1989. Istorie – Tradiție – modernitate. Ecumenismul – încotro?*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015.
38. CĂLINA, Gelu, *Relația dintre Biserică și Stat privită interconfesional*, Editura Universitaria, Craiova, 2008.
39. CHAILLOT, Christine; BELOPOPSKY, Alexander (eds.), *Pentru unitate. Dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Vechi Orientale*, traducere de Pr. Prof. Dr. Aurel Pavel și Ana-Monica Cojocărescu, Editura Astra Museum, Sibiu, 2014.
40. CLAPSIS, Emmanuel, *Orthodoxy in Conversation. Orthodox Ecumenical Engagement*, WCC Publications, Geneva, 2000.

41. CLARK, Elizabeth A.; VOVK, Dmytro (eds.), *Religion During the Russian-Ukrainian Conflict*, Routledge Publishing, London, New York, 2020.
42. COLLINS, Paul M., *Partaking in Divine Nature. Deification and Communion*, T&T Clark, London, New York, 2010.
43. COMAN, Viorel, *Dumitru Stăniloae's Trinitarian Ecclesiology: Orthodoxy and the Filioque*, Lexington Books/Fortress Academic, Lanham, Boulder, New York, London, 2019.
44. CONSTANTINEANU, Corneliu; MĂCELARU, Marcel V.; KOOL, Anne-Marie; HIMCINSCHI, Mihai (eds.), *Mission in Central and Eastern Europe. Realities, Perspectives, Trends*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 34, Regnum Books International, Oxford, 2016.
45. D'ALOISO, Christophe, *Institutions ecclésiales et ministères chez Nicolas Afanassieff*, Presses Universitaires de Louvain, Louvain-la-Neuve, 2020.
46. DE MEY, Peter; PIERCE, Andrew; SCHUEGRAF, Oliver (eds.), *Mission and Unity: Common Witness of Separated Churches? Proceedings of the 16th Academic Consultation of the Societas Oecumenica*, Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig, 2012.
47. DOWSETT, Rose; PHIRI, Isabel; BIRDSALL, Dough; TERFASSA, Dawitt Olika; YUNG, Hwa; JØRGENSEN, Knud (eds.), *Evangelism and Diakonia in Context*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 32, Regnum Books International, Oxford, 2015.
48. EKUÉ, Amélé Adamavi-Aho; GRAU, Marion; LONGKUMER Atola (eds.), *Translating the Word, Transforming the World. An Ecumenical Reader*, WCC Publications, Geneva, 2018.
49. FAIRBAIRN, Donald, *Eastern Orthodoxy through Western Eyes*, Westminister John Knox Press, Louisville, London, 2002.
50. FISCH, Thomas (ed.), *Liturgy and Tradition. Theological Reflections of Alexander Schmemann*, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1990.
51. FITZGERALD, Thomas E., *The Ecumenical Movement: An Introductory History*, Praeger Publishers, Westport, 2004.
52. FITZGERALD, Thomas; GRATSIAS, Emmanuel (eds.), *Restoring the Unity in Faith. The Orthodox-Oriental Orthodox Theological*

Dialogue, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 2007.

53. FLOROVSKY, Georges, *Bible, Church, Tradition: An Eastern Orthodox View*, Volume 1, Collected Works, Büchervertriebsanstalt, Vaduz, 1987.
54. Florovsky, Georges, *Ecumenism I: A Doctrinal Approach*, Volume 13, Collected Works, Büchervertriebsanstalt, Vaduz, 1989.
55. FLOROVSKY, Georges, *Ecumenism II: A Historical Approach*, Volume 14, Collected Works, Büchervertriebsanstalt, Vaduz, 1989.
56. GAINES, David P., *The World Council of Churches: A Study of Its Background and History*, Richard. R. Smith, Peterborough and New Hampshire, 1966.
57. GAIRDNER, W. H. T., *Edinburgh 1910: An Account and Interpretation of the World Missionary Conference*, Oliphant, Anderson and Ferrier, Edinburgh and London, 1910.
58. † GENNADIOS OF SASSIMA; † LAURENȚIU OF ARDEAL; AUREL, Pavel; BUDA, Daniel (eds.), *Orthodox Perspectivves on Ecumenical Theological Education. The Ecumenical Movement in the Theological Education and in the Life of the Orthodox Churches*, Volos Academy Publications, Volos, 2014.
59. GIBAUT, John; JØRGENSEN, Knud (eds.), *Called to Unity for the Sake of Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 25, Regnum Books International, Oxford, 2014.
60. GOMBOȘ, Stelian, *Sfânta Euharistie – Taina nemuririi. Rolul ei în creșterea duhovnicească a credincioșilor*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2014.
61. GOODALL, Norman (ed.), *The Uppsala Report 1968: Official Report of the Fourth Assembly of the World Council of Churches, Uppsala July 4-20, 1968*, WCC Publications, Geneva, 1968.
62. GRAEME, Smith, *Oxford 1937: The Universal Christian Council for Life and Work Conference*, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2004.
63. HARPER, Brad;Paul METZGER, Louis, *Exploring Ecclesiology. An Evangelical and Ecumenical Introduction*, Brazos Pres, Grand Rapids, Michigan, 2009.
64. HELLER, Dagmar, *Baptized into Christ. A Guide to the Ecumenical Discussion on Baptism*, WCC Publications, Geneva, 2012.

65. HIMCINSCHI, Mihai; BRUDIU, Răzvan (edit.), *Biserica Ortodoxă și provocările viitorului*, Editura Reîntregirea, Presa Universitară Clujeană, Editura Aeternitas, Alba Iulia, Cluj-Napoca, Alba Iulia, 2020.
66. HIMCINSCHI, Pr. lect. univ. dr. Mihai, *Doctrina trinitară ca fundament misionar. Relaţia Duhului Sfânt cu Tatăl şi cu Fiul în teologia răsăriteană şi apuseană. Implicaţiile doctrinare şi spirituale ale acesteia*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004.
67. HIMCINSCHI, Pr. conf. univ. dr. Mihai, *Misionarismul vieţii ecleziale*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2008.
68. HIMCINSCHI, Pr. Mihai, *Misiune şi dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, [2]2008.
69. HINTIKKA, Kaisamari, *The Romanian Orthodox Church and the World Council of Church, 1961-1977,* Scriften der Luther-Agricola-Gesellschaft 48, Luther-Agricola-Society, Helsinki, 2000.
70. HODGSON, Leonard (ed.), *The Second World Conference on Faith and Order, held at Edinburgh, August 3-18, 1937,* Student Christian Movement Press, London, 1938.
71. HOGGARTH, Pauline; MACDONALD, Fergus; MITCHELL, Bill; JØRGENSEN, Knud (eds.), *Bible in Mission*, Edinburgh Centenary Series, volume 18, Regnum Books International, Oxford, 2013.
72. HOMIAKOV, Alexis, *Biserica este una*, traducere de Elena Derevici și Lucia Mureșan, Reîntregirea, Alba Iulia, 2004.
73. HOOFT, W. A. Visser ’t, *The Genesis and Formation of the World Council of Churches*, WCC Publications, Geneva, 1982.
74. HOOFT, W. A. Visser ’t; OLDHAM, J. H., *The Church and its Function in Society*, George Allen & Unwin, London, 1937.
75. HOVORUN, Cyril, *Meta-Ecclesiology. Chronicles on Church Awareness*, Palgrave Macmillan, New York, 2015.
76. HOWELL, Leon, *Acting in Faith. The World Council of Churches since 1975*, World Council of Churches, Geneva, 1982.
77. ICĂ JR, Diac. Ioan I., *Canonul Ortodoxiei. Volumul 1: Canonul apostolic al primelor secole*, Editura Deisis/Stavropoleos, 2008.
78. ICĂ JR., Ioan I.; MARANI, Germano (edit.), *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize – perspective*, Editura Deisis, Sibiu, 2002.
79. IOJA, Lect. Dr. Cristinel, *Dogmatică și dogmatiști. Prolegomena privind aprofundarea Teologiei Dogmatice în România în a doua*

jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, Editura Marineasa, Timișoara, 2008.
80. IONIȚĂ, Pr. Prof. Dr. Viorel, *Hotărârile Întrunirilor Panortodoxe din 1923 până în 2009. Spre Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe*, Editura Basilica, București, 2013.
81. IRINEU SLĂTINEANUL, PS Prof. Dr., *Iisus Hristos sau Logosul Înomenit*, Editura România Creștină, București, 1998.
82. KALAITZIDIS, Pantelis; FITZGERALD, Thomas; HOVORUN, Cyril; PEKRIDOU, Aikaterini; ASPROULIS, Nikolaos; LIAGRE, Guy; WERNER, Dietrich (eds.), *Orthodox Handbook on Ecumenism. Resources for Theological Education*, Regnum Books International, Oxford, 2014.
83. KÄRKKÄINEN, Veli-Matti, *An Introduction to Ecclesiology. Ecumenical, Historical & Global Perspectives*, InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, 2002.
84. KESHISHIAN, Aram, *Orthodox Perspectives on Mission*, Regnum, Oxford, 1992.
85. KIM, Kirsteen; ANDERSON, Andrew (eds.), *Edinburgh 2010. Mission Today and Tomorrow*, Regnum Books International, Oxford, 2011.
86. KINNAMON, Michael (ed.), *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices*, WCC Publications, Geneva, [2]2016.
87. KINNAMON, Michael; COPE, Brian E. (eds.), *The Ecumenical Movement: An Anthology of Key Texts and Voices,* WCC Publications, Geneva, 1997, third printing, 2006.
88. LARCHET, Jean-Claude, *Viața sacramentală*, traducere din limba franceză de Marinela Bojin, Editura Basilica, București, 2015.
89. LEUSTEAN, Lucian N. (ed.), *Eastern Christianity and Politics in the Twenty-First Century*, Routledge, London and New York, 2014.
90. LOSSKY, Vladimir, *In the Image and Likeness of God*, edited by John H. Erickson and Thomas E. Bird, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1974.
91. LOSSKY, Vladimir, *Mystical Theology of the Eastern Church*, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1976.
92. LOSSKY, Vladimir, *Orthodox Theology: An Introduction*, translated by Ian and Ihita Kesarcodi-Watson, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1978.
93. LOUTH, Pr. Andrew, *Introducere în Teologia Ortodoxă*, traducere din limba engleză de Dragoș Mîrșanu, Editura Doxologia, Iași, 2014.

94. LOUTH, Pr. Andrew, *Modern Orthodox Thinkers. From the Philokalia to the present*, Society for Promoting Christian Knowledge, London, 2015; (ediţia în limba română: Pr. Andrew LOUTH, *Gânditori ortodocși moderni. De la Filocalie până în prezent*, traducere de Lucian Filip, Cristian Untea și Justin A. Mihoc, Editura Doxologia, Iași, 2017).
95. MACDOUGALL, Scott, *More Than Communion. Imagining an Eschatological Ecclesiology*, Bloomsbury, London, New Delhi, New York, Sydney, 2015.
96. MANNION, Gerard; MUDGE, Lewis (eds.), *The Routledge Companion to the Christian Church*, Routledge, New York and London, 2008.
97. MARCU, Doru, *A Critical Analysis of the Theological Positions and Ecumenical Activity of Ion Bria (1929-2002)*, Mitropolia Olteniei, Craiova, 2022.
98. MARGA, Pr. lect. univ. dr. Irimie, *În dragoste şi adevăr. Dialogul teologic oficial ortodoxo-catolic, de la Rodos la Balamand*, Editura Paralela 45, Pitești-Brașov-București-Cluj-Napoca, 2000.
99. MĂNĂSTIREANU, Dănuţ, *A Perichoretic Model of the Church. The Trinitarian Ecclesiology of Dumitru Staniloae*, LAP Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2012.
100. MCNEAL, Reggie, *Missional Communities. The Rise of the Pos-Congregational Church*, Jossey-Bass, San Francisco, 2011.
101. MCNEAL, Reggie, *Missional Renaissance. Changing the Scorecard for the Church*, Jossey-Bass, San Francisco, 2009.
102. MCPARTLAN, Paul, *Sacrament of Salvation. An Introduction to Eucharistic Ecclesiology*, T&T Clarck, Edinburgh, 1995.
103. MCPARTLAN, Paul, *The Eucharist Makes the Church. Henri de Lubac and Joh Zizioulas in Dialogue*, T&T Clark, Edinburgh, 1993.
104. MEYENDORFF, John, *Byzantine Theology: Historical Trends and Doctrinal Themes*, Fordham University, New York, ^{3}1987.
105. MEYENDORFF, John, *Catholicity and the Church*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1983.
106. MEYENDORFF, John, *Christ in Eastern Christian Thought*, Corpus Books, Washington & Cleveland, 1969 (ediţie tradusă în limba română: MEYENDORFF, John, *Hristos în gândirea creștină răsăriteană*, traducere de Pr. Prof. Nicolai Buga, Editura

Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997).
107. MEYENDORFF, John, *Living Tradition. Orthodox Witness in the Contemporary World*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1978.
108. MEYENDORFF, John, *The Byzantine Legacy in the Orthodox Church*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1982.
109. MEYENDORFF, John, *The Orthodox Church. Its Past and Its Role in the World Today*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, [4]1996.
110. MEYENDORFF, John, *The Vision of Unity*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1978.
111. MEYENDORFF, John, *Witness to the World*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1987.
112. MIHĂIȚĂ, Prof. Dr. Nifon, *Misiologie creştină. Curs pentru uzul Facultății de Teologie*, București, [2]2005.
113. MUREŞAN, Radu Petre, *Atitudinea Bisericilor Tradiţionale Europene faţă de prozelitismul advent. Impactul în societatea contemporană*, ediția a II-a, Editura Universității din București, București, 2008.
114. MOȘOIU, Pr. lect. dr. Nicolae (coord.), *Elemente de istorie, doctrină și practică misionară: o perspectivă,* Editura Universitatea „Lucian Blaga", Sibiu, 2006.
115. MOȘOIU Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae, (coord.), *Relevanța operei Părintelui profesor Ion Bria pentru viața bisericească și socială actuală: direcții noi de cercetare în domeniul doctrinei, misiunii și unității Bisericii*, Editura Universității „Lucian Blaga", Sibiu, 2010.
116. MOȘOIU, Pr. Conf. Dr. Nicolae; TOBLER, Prof. Dr. Stefan (edit.), *Biserica Ortodoxă în dialogul ecumenic. Documente oficiale*, vol. I: 1902-1986, Presa Universitară Clujeană, Editura Andreiana, Cluj-Napoca, Sibiu, 2014.
117. MOȘOIU, Pr. Conf. Dr. Nicolae; TOBLER, Prof. Dr. Stefan (edit.), *Biserica Ortodoxă în dialogul ecumenic. Documente oficiale*, vol. II: 1987-2006, Presa Universitară Clujeană, Editura Andreiana, Cluj-Napoca, Sibiu, 2014.
118. MOȘOIU, Pr. Dr. Valentin-Ionuț, *Dimensiunea filantropică a expresiei „Liturghia după Liturghie" în gândirea părintelui profesor Ion Bria*, Editura Agnos, Sibiu, 2020.

119. MOYSE, Ashley John; KIRKLAND, Scott A.; MCDOWELL, John C. (eds.), *Corelating Sobornost. Conversation between Karl Barth and the Russian Orthodox Tradition*, Fortress Press, Minneapolis, 2016.
120. NEWBIGIN, Lesslie, *A Word in Season. Perspectives on Christian World Missions*, William B. Eerdmans Publishing Company, Saint Andrew Press, Grand Rapids, Michigan, Edinburgh, 1994.
121. NEWBIGIN, Lesslie, *One Body, One Gospel, One World. The Christian Mission Today*, International Missionary Council, London, New York, 1958.
122. NEWBIGIN, Lesslie, *The Open Secret. An Introduction to the Theology of Mission*, revised edition, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, [2]1995.
123. NEWBIGIN, Lesslie, *Trinitarian Faith and Today's Mission*, John Knox Press, Richmond, Virginia, [2]1964.
124. NICHOLS, Aidan, *Light From the East. Authors and Themes in Orthodox Theology*, Sheed&Ward, London, 1995.
125. NICHOLS, Aidan, *Theology in the Russian Diaspora. Church, Fathers, Eucharist in Nikolai Afanas'ev (1893-1966)*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney, 1989.
126. OCOLEANU Picu, și PREDA, Radu (edit.), *Viață liturgică și etos comunitar. Preliminarii la o teologie socială ortodoxă*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007.
127. OLDHAM, J. H. (edit.), *The Churches Survey Their Task: The Report of the Conference at Oxford, July 1937, on Church, Community, and State*, George Allen & Unwin, London, 1937.
128. ORCHARD, Ronal K. (ed.), *The Ghana Assembly of the International Missionary Council, 28th December, 1957 to 8th January, 1958*, Edinburgh House Press, London, 1958.
129. OTT, Craig; STRAUSS, Stephen J.; TENNENT, Timothy C., *Encountering Theology of Mission. Biblical Foundations, Historical Developments, and Contemporary Issues*, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 2010.
130. OTT, Craig (ed.), *The Mission of the Church. Five Views in Conversation*, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 2016.

131. PĂCURARIU, Preot Prof. Univ. Dr. Mircea *Dicționarul Teologilor Români*, Editura Enciclopedică, București, [2]2002.
132. PESTROIU, Pr. lect. Dr. David, *Liturghie și Misiune*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2011.
133. PETRARU, Pr. Gheorghe, *Misiologie ortodoxă. Revelaţia divină și misiunea Bisericii*, Editura Panfilius, 2002.
134. PLEKON, Michael, *The World as Sacrament: An Ecumenical Path toward a Worldly Spirituality*, Liturgical Press, Collegeville, 2017.
135. POMAZANSKI, Pr. Mihail, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, traducere din limba engleză de Florin Caragiu, Editura Sophia și Cartea Ortodoxă, București și Alexandria, 2009.
136. POPA, † Dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, *Biserica în actualitate sau actualitatea Bisericii*, Editura Academiei Române, București, 2018.
137. POPA, ÎPS Dr. Irineu, *Cibernetica iubirii în mistica îndumnezeirii: viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, Editura Academiei Române, București, 2019.
138. POPA, Prof. Univ. Dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, *Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veac*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2010.
139. POPA, Virginia *Părintele Dumitru Stăniloae. Biobibliografie*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Trinitas a Patriarhiei Române, București, 2013.
140. PRUTEANU, Ieromonah Petru, *Liturghia ortodoxă. Istorie și actualitate*, ediția a doua, revizuită și completată, Editura Sophia, București, 2013.
141. ROGER HAIGHT, S.J., *Christian Community in History. Historical Ecclesiology*, vol. 1, The Continuum International Publishing, New York, London, 2004.
142. ROGER HAIGHT, S.J., *Christian Community in History. Comparative Ecclesiology*, vol. 2, The Continuum International Publishing, New York, London, 2005.
143. ROSE, Ruth; NEILL, Stephen Charles (eds.), *A History of the Ecumenical Movement 1517-1948*, SPCK, London, 1954.
144. ROSS, Kenneth R., *Edinburgh 2010: New Directions for Church in Mission*, William Carey International University Press, Pasadena, California, 2010.

145. ROSS, Kenneth R.; KEUM, Jooseop, AVTZI, Kyriaki; HEWITT, Roderick R. (eds.), *Ecumenical Missiology: Changing Landscapes and New Conceptions of Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 35, Regnum Books International, World Council of Churches, Oxford, Geneva, 2016.
146. RUEDI-WEBER, Hans, *A Laboratory for Ecumenical Life: The Story of Bossey 1946-1996*, WCC Publications, Geneva, 1996.
147. RUSSEL, Norman, *Fellow Workers with God. Orthodox Thinking on Theosis*, St Vladimir's Seminary Press, New York, 2009.
148. RUSSEL, Norman, *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*, Oxford University Press, Oxford, 2004.
149. SCHMEMANN, Alexander, *For the Life of the World. Sacraments and Orthodoxy*, St Vladimir's Seminary Press, New York, ^{6}1998.
150. SCHMEMANN, Alexander, *Introduction to Liturgical Theology*, translated from Russian by Asheleigh Moorhouse, The Faith Press LTD, American Orthodox Press, London, Bangor, Maine, 1966 (ediţie tradusă în limba română: SCHMEMANN, Alexander, *Introducere în Teologia Liturgică*, traducere de ieromonah Vasile Bârzu, Editura Sophia, București, 2009 (publicată inițial în 1966, în limba engleză).
151. SCHMEMANN, Pr. Alexander, *Liturghie și viață*, traducere de Pr. Viorel Sava, Editura Basilica, București, 2014.
152. SCHMEMANN, Alexander, *Of water and The Spirit. A Liturgical Study of Baptism*, SPCK, London, ^{2}1976 (ediţie tradusă în limba română: SCHMEMANN, Alexander, *Din apă și din Duh. Un studiu liturgic al botezului*, traducere din limba engleză și prefață de Alexandru Mihăilă, Editura Sophia, București, 2009).
153. SCHMEMANN, Alexander, *The Eucharist: Sacrament of the Kingdom*, St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1987 (ediţie tradusă în limba română: SCHMEMANN, Alexander, *Euharistia. Taina Euharistiei*, traducere din limba rusă de Pr. Boris Răduleanu, Editura Bonifaciu, București, 2003).
154. SCHMEMANN, Alexander, *The Historical Road of Eastern Orthodoxy*, translated from Rusian by Lydia W. Kesich, Holt, Rinehart and Winston, New York, Chicago, San Francisco, 1963.
155. SCHREITER, Robert; JØRGENSEN, Knud (eds.), *Mission as Ministry of Reconciliation*, Edinburgh Centenary Series, volume 16, Regnum Books International, Oxford, 2013.

156. SCHULZ, Hans-Joachim, *The Byzantine Liturgy. Symbolic Structure and Faith Expression*, translated by Matthew J. O'Connell, Pueblo Publishing Company, New York, 1986.
157. SIMUȚ, Corneliu C., *Traditionalism and Radicalism in the History of Christian Thought*, Palgrave Macmillan, New York, 2010.
158. SLACK, Kenneth, *Uppsala Report: The Story of the World Council of Churches Fourth Assembly, Uppsala, Sweden 4-19 July, 1968*, SCM Press, London, 1968.
159. SONEA, Cristian, *Apostolat și responsabilitate. O viziune teologică asupra misiunii laicatului*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2015.
160. SONEA, Cristian, *Paradigme misionare. De la Edinburgh la Sinodul din Creta*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2016.
161. SOTIROPOULOS, Evagelos (ed.), *The Ecumenical Patriarchate and Ukraine Autocephaly: Historical, Canonical, and Pastoral Perspectives*, Order of Saint Andrew the Apostle, Archons of the Ecumenical Patriarchate, 2019.
162. STAMOOLIS, James J., *Eastern Orthodox Mission Theology Today*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 1986.
163. STAN, Lavinia; TURCESCU, Lucian, *Religion and Politics in Post-Communist Romania*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2007.
164. STAN, Lavinia; TURCESCU, Lucian, *Church, State, and Democracy in Expanding Europe*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2011.
165. STANLEY, Brian, *Christianity in the Twentieth Century: A World History*, Princeton University Press, New Jersey, 2018.
166. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscop, Craiova, 1993.
167. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I-III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978.
168. STĂNILOAE, Dumitru, *Theology and the Church*, translated by Robert Barringer, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1980.
169. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.

170. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 1986.
171. STREZA, Ciprian, *„Aceasta să o faceți spre pomenirea Mea” (Lc. 22, 19). De la binecuvântarea după cină (Birkat Hamazon) la Euharistia Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018.
172. SUNQUIST, Scott W., *Understanding Christian Mission. Participation in Suffering and Glory*, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 2013.
173. ŞELARU, Pr. lect. dr. Sorin, *Biserica - laborator al învierii. Perspective asupra eclesiologiei Părintelui Dumitru Stăniloae*, Editura Basilica, Bucureşti, 2014.
174. THIESSEN, Gesa Elsbeth (ed.), *Ecumenical Ecclesiology. Unity, Diversity and Otherness in a Fragmented World*, T&T Clark, London, New York, 2009.
175. TILLARD, J.-M. R., *Church of Churches. The Ecclesiology of Communion*, translated by R.C. De Peaux, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1992.
176. TILLARD, J.-M. R., *Flesh of the Church, Flesh of Christ. At the Source of the Ecclesiology of Communion*, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 2001.
177. TOROCZKAI, Ciprian Iulian, *Literatura teologică românească în secolul XX: accente, sinteze și repere bio-bibliografice*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018.
178. TOROCZKAI, Ciprian Iulian, *Misiunea Bisericii Ortodoxe, ieri și azi*, Editura Agnos, Sibiu, 2019.
179. TULCAN, Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan; IOJA, Conf. Univ. Dr. Cristinel (coord.), *Omagiu. Pr. Prof. Dr. Ion Bria (1929-2002). The reception of his theological thinking and its relevance for the overpass of the ecumenical & missionary deadlock*, Editura Universităţii Aurel Vlaicu, Arad, 2009.
180. TYNEH, Carl S. (ed.), *Orthodox Christianity: Overview and Bibliography*, Noca Science Publishers, New York, 2003.
181. VARAUT, Laurence, *Maria Skobțova. Sfântă ortodoxă victimă a nazismului (1891-1945)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2017.
182. VASILIEVIĆ, Maxim; JEFTIĆ, Andrej (eds.), *Synodality. A Forgotten and Misapprehended Vision. Reflections on the Holy and Great Council of 2016*, Sebastian Press, Alhambra, California, 2017.

183. VASSILIADIS, Petros, *Eucharist and Witness. Orthodox Perspectives on the Unity and Mission of the Church*, WCC Publications, Holy Cross Orthodox Press, Geneva, Brookline, Massachusetts, 1998.
184. VASSILIADIS, Petros (ed.), *Orthodox Perspectives on Mission*, Edinburgh Centenary Series, volume 17, Regnum Books International, Oxford, 2013.
185. VASSILIADIS, Petros, *Unity and Witness. Orthodox Christian Witness and Inter-faith Dialogue – Handbook on Missiology*, Epikentro Publications, Thessaloniki, 2007.
186. VLAICU, Pr. Conf. Dr. Patriciu; PERȘA, Asist. Univ. Dr. Răzvan (edit.), *Sfântul și Marele Sinod. Eveniment eshatologic sau normalitate canonică?*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018.
187. VOLF, Miroslav, *After Our Likeness. The Church as the Image of the Trinity*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, Cambridge, 1998.
188. VUKAŠINOVIĆ, Vladimir, *Liturgical Renewal in the 20th Century*, Eastern Christian Publications, Fairfax, 2001.
189. WARE, Kallistos, *The Orthodox Church*, Penguin Books, London, [4]1997.
190. WARE, Metropolitan Kallistos, *Orthodox Theology in the Twenty-First Century*, WCC Publications, Doxa & Praxis Series, Geneva, 2012.
191. WILD-WOOD, Emma; RAJKUMAR Peniel (eds.), *Foundations for Mission*, Regnum Edinburgh Centenary Series, volume 13, Regnum Books International, Oxford, 2013.
192. WILLERT, Trine Stauning; MOLOKOTOS-LIEDERMAN, Lina (eds.), *Innovation in the Orthodox Christian Tradition? The Question of Change in Greek Orthodox Thought and Practice*, Ashgate, London, 2012.
193. WOODS, Edward S., *Lausanne 1927: An Interpretation of the World Conference on Faith and Order held at Lausanne, August 3-21, 1927*, Student Christian Movement, London, 1927.
194. WRIGHT, Christopher J. H., *Mission of God. Unlocking the Bible's Grand Narrative*, InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, 2006.

195. WYBREW, Hugh, *The Orthodox Liturgy. The Development of the Eucharistic Liturgy in the Byzantine Rite*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1990.
196. YANNOULATOS, Anastasios, *Mission in Christ's Way: An Orthodox Understanding of Mission*, Holy Cross Orthodox Press and WCC Publications, Brookline, Massachusetts and Geneva, 2010 (ediţie tradusă în limba română: YANNOULATOS, Anastasios, Arhiepiscopul Tiranei și al întregii Albanii, *Misiune pe urmele lui Hristos. Studii teologice și omilii*, traducere din limba greacă de Diac. Dr. Ștefan L. Toma, Editura Andreiana, Sibiu, 2013).
197. ZIZIOULAS, John, *Being as Communion*, St Vladimir's Seminary Press, New York, 1985.
198. ZIZIOULAS, John, *Eucharist, Bishop, Church: The Unity of the Church in the Divine Eucharist and the Bishop During the First Three Centuries*, Holy Cross, Brookline, MA, 2001 (publicată inițial în 1960, ca teză de doctorat, tradusă în limba franceză în 1994 și în limba română în 2009; ediţie publicată în limba română: ZIZIOULAS, Ioannis, Mitropolit al Pergamului, *Euharistie, Episcop, Biserică. Unitatea Bisericii în dumnezeiasca Euharistie și episcop, în primele trei secole creștine*, traducere de Pr. Dr. Ioan Valentin Istrati și Geanina Chiriac, Editura Basilica, București, 2009).
199. ZIZIOULAS, Ioannis, *Ființa eclesială*, traducere din limba franceză de Aurel Nae, Editura Bizantină, București, 1996.

Studii şi articole

1. ***„Biserica Ortodoxă și Mișcarea Ecumenică", în *Ortodoxia*, nr. 2-3/1949, pp. 199-208.
2. ***„Conferința teologică interconfesională de la Cluj", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1970, pp. 40-48.
3. ***„Continuarea în subcomisii a dialogului ortodox-anglican", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1974, pp. 623-629.
4. ***„Cronică", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1971, pp. 266-268.
5. ***„Cronică", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1971, pp. 995-998.
6. ***„Cronică", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1973, p. 999.

7. ***„Cronică”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 11-12/1973, p. 1172.
8. ***„Cronică”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 5-6/1983, pp. 383-384.
9. ***„Cronică”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 7-10/1989, pp. 81-87.
10. ***„Cronică”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 7-9/2002, pp. 194-200.
11. ***„Decernarea Medaliei jubiliare „A XXV-a aniversare a proclamării Republicii” unor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 1-2/1973, pp. 52-54.
12. ***„Deschiderea anului de învățământ 1971-1972 la Școlile teologice din Patriarhia Română”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 9-10/1971, pp. 960-973.
13. ***„Encyclical of the Ecumenical Patriarchate, 1920,” în *The Ecumenical Review,* nr. 1/1959, pp. 79-82.
14. ***„Eveniment la tipografia Patriarhiei”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 7-9/1991, p. 63.
15. ***„Intrarea Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor”, în *Ortodoxia,* nr. 1-2/1962, pp. 250-255.
16. ***„Întâlnire între teologi ortodocși români și teologi din Federația Mondială Luterană”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 9-10/1970, pp. 997-1007.
17. ***„Lucrările Sfîntului Sinod în sesiunea anului 1964. Spicuiri din sumarul ședinței de la 21 decembrie 1964”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 11-12/1964, pp. 1165-1183.
18. ***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea anului 1965. Spicuiri din sumarul ședințelor din 17 și 18 decembrie 1965”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1965, pp. 1161-1182.
19. ***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1968. Spicuiri din sumarul ședinței de la 16 și 17 decembrie 1968”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 11-12/1968, pp. 1441-1451.
20. ***„Lucrările Comisei teologice interortodoxe pentru dialogul cu anglicanii”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 9-10/1970, pp. 1007-1009.

21. ***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1970. Ședințele de la 24-25 noiembrie și 14-15 decembrie. Spicuiri din sumarul ședințelor de la 24 și 25 noiembrie 1970. Spicuiri din sumarul ședințelor de la 14 și 15 decembrie 1970”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1970, pp. 1305-1331.
22. ***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1971. Spicuiri din sumarul ședințelor de la 13 și 14 decembrie 1971”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1971, pp. 1294-1316.
23. ***„Lucrările Adunării Naționale Bisericești. Spicuiri din procesul verbal al ședinței din 12 decembrie 1971”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1971, pp. 1317-1329.
24. ***„Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1972. Spicuiri din sumarul ședinței din 18 decembrie 1972”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1972, pp. 1319-1333.
25. ***Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1973. Spicuiri din sumarul şedinţelor de la 17 şi 18 decembrie 1973”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1973, pp. 1344-11355.
26. ***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea de lucru din 26 august 1975. Spicuiri din sumarul ședinței”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 7-8/1975, pp. 1010-1031.
27. ***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea de lucru din 26 august 1975. Spicuiri din sumarul ședinței”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 7-8/1975, p. 1024-1025.
28. ***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1976. Spicuiri din sumarul ședințelor de lucru din 16 noiembrie a.c.”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-12/1976, pp. 1102-1109.
29. ***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 24, 25 și 26 ianuarie 1991”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 10-12/1991, pp. 159-190.
30. ***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 3-4 septembrie 1991”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-12/1991, pp. 249-262.

31. ***„Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 13-14 iulie 1994”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-12/1994, pp. 334-367.
32. ***„Mesaje din partea unor instituții și oameni de cultură”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/2000, pp. 182-217.
33. ****Mesajul Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe*, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 5-6/2016, pp. 11-12.
34. ***„O întâlnire sub semnul harului”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 226-227/1999, pp. 1-2.
35. ***„Participarea P.S. Antonie Plămădeală la Sesiunea Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor Boldern-Zurich, Elveția”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1978, pp. 192-206.
36. ***„Pastorul Dr. Philip Potter, Secretar General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în România”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1975, pp. 851-859.
37. ***„Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a vizitat Biserica Angliei între 21-28 iunie a.c. și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la Geneva, între 28-30 iunie a.c.”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1966, pp. 650-752.
38. ***„Pregătirea dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1978, p. 710.
39. ***Redacția, în *Învierea*, nr. 1/1975, p. 11.
40. ***„Sărbătoarea hramului la Institutul Teologic și la Școala de cântăreți și Seminarul Teologic din București”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1971, pp. 54-56.
41. ***„Sărbătorirea hramului institutului Teologic și Seminarului Teologic din București”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1965, pp. 40-42.
42. ***„Sesiunea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Ședința din 10 decembrie 1977”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1978, pp. 167-181.
43. ***„Scrisori irenice, telegrame și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul Nașterii Domnului – 1975 și Anului nou - 1976”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1976, pp. 117-130.

44. ***„Scrisori irenice, telegrame și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu prilejul Nașterii Domnului (Crăciunul) 1976, și Anului nou 1977”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/1977, pp. 129-143.
45. ***„Scrisori și telegrame de felicitare, primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cu prilejul Sfintelor Paști - 1989”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 5-6/1989, pp. 3-23.
46. ***„Scrisori și telegrame de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist cu prilejul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului – 1988”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 1-2/1989, pp. 9-26.
47. ***„Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 25 și 28 septembrie 1990”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 11-12/1990, pp. 186-210.
48. ***„Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea de lucru pe anul 1992. Sumarul ședinței din 19-20 iunie 1992”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 4-6/1992, pp. 164-194.
49. ***„Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul ședinței de lucru din 23-25 ianuarie 1992”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 4-6/1992, pp. 197-216.
50. ***„Simpozioane peste hotare, dedicate ediției jubiliare a «Bibliei de la București» (1688)”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 11-12/1988, pp. 51-55.
51. ***„Telegrame, mesaje și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul Sfintelor Sărbători ale Învierii Domnului și Paștile – 1976”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 3-4/1976, pp. 265-278.
52. ***„Tineri teologi români în străinătate”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 7-8/1963, pp. 717-723.
53. ***„The Mission of the Orthodox Church in Today’s World”, în *International Review of Mission,* nr. 2/2016, pp. 342-352.
54. „Traducerea în viață a actului final de la Helsinki”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 4/1977, pp. 291-292.
55. ***„Vizita Arhiepiscopului de Canterbury, Dr. Arthur Michael Ramsey, Primat a toată Anglia și Mitropolit”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1965, pp. 381-451.

56. ***„Vizita în țara noastră a delegației Comisiei «Credință și Constituție» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1964, pp. 229-240.
57. ***„Vizita la Patriarhia Română a reverendului Bernard J. Tidball, secretar pentru Europa și America Latină al Societății biblice britanice”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1967, pp. 1143-1145.
58. ***„Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Secretarul General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Dr. Eugène Carson Blake”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1971, pp. 946-949.
59. AFANASSIEFF, R. P. Nicolas, „La doctrine de la primauté à la lumière de l'ecclésiologie”, în *Contacts*, nr. 4/1957, pp. 401-420.
60. AFANASSIEFF, Nicolas, „Le Concile dans la théologie orthodoxe russe”, în *Irénikon*, nr. 3/1962, pp. 316-339.
61. AFANASSIEFF, R. P. Nicolas, „Les canons et la conscience canonique”, în Contacts, nr. 66/1969, pp. 112-127.
62. AFANASSIEFF, N., „« Statio Orbis »”, în *Irénikon*, nr. 1/1962, pp. 65-75.
63. AFANASSIEFF, Nicolas, „The Church Which Presides in Love”, în *The Primacy of Peter*, The Faith Press, London, 1963, pp. 57-110.
64. AFANASSIEFF, N., „Una Sancta”, în Irénikon, nr. 4/1963, pp. 436-475.
65. ALFEYEV, Hieromonk Hilarion, „Membership of the Body of Christ: Sacraments of Initiation”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1-4/1998, pp. 565-572.
66. ALBU, Preot lect. dr. Filip, „Manifestări ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad desfășurate în anul 2015”, în *Altarul Banatului*, nr. 1-3/2016, pp. 132-150.
67. ALEXE, Pr. Prof. Ștefan, „Al VII-lea Congres Panelen”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-10/1990, pp. 62-64.
68. ALEXE, Pr. Prof. Ștefan, „Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la cea de-a treia Conferință panortodoxă preconciliară”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1986, pp. 44-52.
69. ALEXE, Pr. Conf. Ștefan C., „Conferința teologică interconfesională de la Cluj”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1973, pp. 987-991.

70. ANTONIE, Mitropolit al Ardealului, „Sesiunea anuală a Comitetului executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1982, pp. 254-260.
71. BARGÁR, Pavol, „Pondering “The Mission of the Orthodox Church in Today's World”: A Protestant Missiological Reflection”, în *International Review of Mission*, nr. 2/2017, pp. 389-399.
72. BĂNĂȚEANU, Diac. Ion, „Participanții la Consultația ortodoxă care a avut loc la Mânăstirea Cernica (iunie 1974), oaspeți ai Institutului Teologic din București”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1974, pp. 437-438.
73. BĂNĂȚEANU, Diac. Ion, „Vizita la Institutul Teologic din București a unor participanți la „Consultația Ortodoxă” care a avut loc la Mînăstirea Cernica (iunie 1974)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1974, pp. 594-595.
74. BECKMAN, Ninna Edgardg, „The theology of gathering and sending: a challenge from feminist Liturgy”, în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 2/2006, pp. 144-165.
75. BENGA, Pr. Conf. Daniel, „Crezul constantinopolitan (381) – o augmentare cu 5 articole a celui niceean (325)?”, în *Ortodoxia*, nr. 4/2010, pp. 50-79.
76. BENGA, Pr. Daniel; STOICA, Pr. Constantin, „Vizita pastoral-misionară și ecumenică în Germania a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-6/2003, pp. 3-126.
77. BERGER, Calinic (Kevin M.), „Does the Eucharist Make the Church? An Ecclesiological Comparison of Stăniloae and Zizioulas”, în *St Vladimir’s Theological Quarterly*, nr. 1/2007, pp. 23-70.
78. BEVANS, Stephen, „Ecclesiology and Missiology: Reflections on Two Recent Documents from the World Council of Churches”, în *Dialog: A Journal of Theology*, nr. 2/2015, pp. 126-134.
79. BLIESE, Richard, „The Mission Matrix: Mapping Out the Complexities of a Missional Ecclesiology”, în *Word & World*, nr. 3/2006, pp. 237-248.
80. BLYTH, Myra, „Liturgy after the Liturgy. An Ecumenical Perspective”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/1992, pp. 73-79.
81. BOBRINSKOY, Boris, „Prière du coeur et eucharistie”, în *Persoană și comuniune. Prinos de cinstire Părintelui Profesor Academician*

Dumitru Stăniloae la împlinirea vârstei de 90 de ani, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Sibiu, Sibiu, 1993, pp. 627-634.
82. BORDEIANU, Radu, „Eucharistic Hospitality: An Experiential Approach to Recent Orthodox Theology”, în *Journal of Ecumenical Studies*, nr. 1/2019, pp. 5-24.
83. BORDEIANU, Radu, „(In)Voluntary Ecumenism: Dumitru Staniloae’s Interaction with the West as Open Sobornicity”, în DEMACOPOULOS, George E.; PAPANIKOLAOU, Aristotle (eds.), *Orthodox Constructions of the West*, Fordham University Press, New York, 2013, pp. 240-253.
84. BORDEIANU, Radu, „Orthodox-Catholic Dialogue: Retrieving Eucharistic Ecclesiology”, în *Journal of Ecumenical Studies*, nr. 2/2009, pp. 239-265.
85. BORDEIANU, Radu, „The autocephaly of the Orthodox Church of Ukraine: its impact outside of Ukraine”, în *Canadian Slavonic Papers*, nr. 3-4/2020, pp. 452-462.
86. BORDEIANU, Radu, „*The Church: Towards a Common Vision*. A Commentary in Light of the Inter-Orthodox Consultation at Agia Napa in Cyprus”, în *Exchange*, nr. 3/2015, pp. 231-249.
87. BOSCH, David J., „The Scope of Mission”, în *International Review of Mission*, nr. 289/1984, pp. 17-32.
88. BOSCH, David J., „Vison for Mission”, în *International Review of Mission*, nr. 301/1987, pp. 8-15.
89. BOTICA, Paul, „Kissing the Crucifix - Practical Steps toward Effective Ecumenical Dialogue and Cooperation in Romania”, în *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, nr. 2/1999, pp. 1-16.
90. BOUTENEFF, Peter, „The Report of the Special Commission. On Orthodox Participation in the WCC: An Introduction”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/2003, pp. 49-55.
91. BUTA, Mircea Gelu, „Amintirile Părintelui Ion Bria”, în *Tabor*, nr. 12/2015, pp. 82-85.
92. CASTRO, Emilio, „Foreword”, în STROMBERG, Jean (ed.), *Sharing one bread, sharing one mission. The eucharist as missionary event*, WCC Publications, Geneva, 1983, pp. v-vii.
93. CALIVAS, Alkiviadis C., „Receiving Converts into the Orthodox Church: Lessons from the Canonical and Liturgical Traditions”, în *Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1-4/2009, pp. 1-76.

94. CĂLINA, Arhid. Conf. Univ. Dr. Gelu, „Despre misiunea creștină din perspectivă teologică”, în STAN, Pr. Conf. Univ. Dr. Nicolae Răzvan (coord.), *Trăirea și mărturisirea dreptei credințe în unitatea duhului și a dragostei*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2018, pp. 212-223.
95. CIOBOTEA, Protos. Daniel, „Consultația interortodoxă asupra temei celei de-a VII-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Hania, Creta, 25 noiembrie – 4 decembrie 1989)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1989, pp. 24-27.
96. CIOBOTEA, Patriarch of the Romanian Orthodox Church, Daniel, „Significance of the Trinitarian Theology for the Life and the Mission of the Church”, în *International Journal of Orthodox Theology*, nr. 1/2010, pp. 28-32.
97. CIOBOTEA, Lect. Dr. Dan-Ilie, „Spre Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1982, pp. 942-945.
98. CHAPNIN, Serge, „Le Concile de Crète a eu lieu, les problèmes restent”, în *Contacts*, nr. 68/2016, pp. 369-375.
99. CHIȚESCU, Prof. N., „Consultația ecumenică a femeilor ortodoxe de la Mânăstirea Agapia”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-12/1976, pp. 882-886.
100. CHIȚESCU, Prof. N., „Despre sobornicitatea Bisericii”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/1955, pp. 150-168.
101. CHIȚESCU, Prof. N., „Prima sesiune a dialogului ortodoxo-anglican (Oxford, 6-13 iulie 1973)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1973, pp. 803-808.
102. CHIȚESCU, Prof. N., „Sesiunea plenară de la Moscova a dialogului ortodox-anglican (26 iulie-3 august 1976)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1976, pp. 664-673.
103. CLAPSIS, Emmanuel, „An Orthodox Encounter with Liberal Democracy”, în DEMACOPOULOS, George E.; PAPANIKOLAOU, Aristotle (eds.), *Christianity, Democracy, and the Shadow of Constantine*, Fordham University Press, New York, 2017, pp. 111-126.
104. CLAPSIS, Emmanuel, „The Great and Holy Council and the Orthodox Churches in the Public Sphere”, în GIORDAN, Giuseppe; ZRINSCAK,

Sinisa (eds.), *Global Eastern Orthodoxy. Politics, Religion, and Human Rights*, Springer, Switzerland, 2020, pp. 77-99.
105. CLÉMENT, Olivier, „L'ecclèsiologie orthodoxe comme ecclèsiologie de communion", în *Contacts*, nr. 61/1968, pp. 10-36.
106. COMAN, Pr. Constantin, „A șaptea Adunare Generală a C.E.B., Canberra - 1991", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 29-30/1991, pp. 1-3.
107. COMAN, Pr. Asist. Constantin, „Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la a șaptea Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/1991, pp. 8-21.
108. COMAN, Pr. Prof. Ioan G,. „Probleme și curente creștine actuale", în *Ortodoxia*, nr. 1/1950, pp. 141-157.
109. COMAN, Pr. Constantin, „Vizita Papei în România", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 225/1999, p. 1, p. 3.
110. COPREAN, Cornel, „Vie Împărăţia Ta! – Repere teologice în cadrul conferinţei misionare mondiale de la Melbourne (1980)", în *Studia Universitatis Babes Bolyai. Theologia Orthodoxa*, nr. 1/2012, pp. 145-154.
111. DASCĂLU, Pr. Nicolae, „Întrunirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe în insula Creta - 2016", în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 5-6/2016, pp. 3-10.
112. DAUGHERTY, Kevin, „*Missio Dei*: The Trinity and Christian Missions", în *Evangelical Review of Theology*, nr. 2/2007, pp. 151-168.
113. DE MEY, Peter, „The Missing Link between *The Nature and Mission of the Church* (2005) and *The Church: Towards a Common Vision* (2013)", în *Exchange*, nr. 3/2015, pp. 250-269.
114. DOROFTEI, Diacon Toader, „Din viața comunităților ortodoxe române de peste hotare", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-10/1989, pp. 70-80.
115. DOROFTEI, Diacon Toader, „Din viața comunităților ortodoxe române de peste hotare. Parohia ortodoxă română din Geneva-Elveția", în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1989, pp. 31-35
116. DREYER, Wim A., „Missional Ecclesiology as Basis for a New Church Order: A Case Study", în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 1/2013, pp. 1-5.

117. DUMITRAȘCU, Nicu, „Mission of the Church Under Pressure. An Orthodox Perspective”, în *Dialog: A Journal of Theology*, nr. 2/2015, pp. 191-196.
118. ENGELSVIKEN, Tormod, „*Missio Dei*: The Understanding and Misunderstanding of a Theological Concept in European Churches and Missiology”, in *International Review of Mission*, nr. 367/2003, pp. 481-497.
119. ERICKSON, John H., „The Church in Modern Orthodox Thought: Towards a Baptismal Ecclesiology”, în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 2-3/2011, pp. 137-151.
120. ERICKSON, John H., „Reception into the Orthodox Church. Contemporary Practice”, în *The Ecumenical Review*, 2012, pp. 66-75.
121. FEDOROV, Vladimir, „An Orthodox View on Theological Education as Mission”, în *Religion in Eastern Europe*, nr. 3/2005, pp. 1-37.
122. FEDOROV, Vladimir, „Non Scholae, Sed Vitae Discimus. Eastern European Perspectives on Ecumenical Theological and Religious Education”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/2005, pp. 42-49.
123. FIBIȘAN, Răzvan Emanuel, „Eucharist’s Ontologically-Sacramental, Community-Social and Mystagogycally-Missionary Character, in the Thinking of Father Ion Bria, în *Teologia*, nr. 2/2020, pp. 167-180.
124. FIBIȘAN, Dr. Răzvan Emanuel, „Hegemonia elenismului și slavonismului din perspectiva Părintelui Ion Bria”, în *Altarul Banatului*, nr. 10-12/2015, pp. 90-97.
125. FIBIȘAN, Dr. Răzvan Emanuel, „Indigenizarea Evangheliei în Tradiția Ortodoxă sau întâlnirea înnoitoare și creatoare dintre mesajul evanghelic și cultură, văzută de dascălul-teolog Ion Bria”, în *Almanahul Arhiepiscopiei 2017*, Editura Învierea, Timișoara, 2016, pp. 202-212.
126. FIBIȘAN, Răzvan Emanuel, „Relaţia mutuală dintre dinamica synaxei euharistice şi mobilitatea pastoral-misionară a parohiei în gândirea Părintelui Ion Bria”, în *Altarul Reîntregirii*, nr. 3/2015, pp. 149-159.

127. FIBIŞAN, Drd. Răzvan Emanuel, „Reflectarea teologiei părintelui Stăniloae în gândirea teologică, misionară şi ecumenică a părintelui Ion Bria”, în *Analele Universităţii de Vest din Timişoara*, nr. 19/2014, pp. 49-64.
128. FIBIȘAN, Diac. Dr. Răzvan Emanuel. „Teologul român Ion Bria și Spiritualitatea ortodoxă, mărturisită în contextul multiconfesional și pluricultural”, în *Almanahul Arhiepiscopiei Timișoarei 2020*, Editura Partoş, Timișoara, 2019, pp. 222-231.
129. FITZGERALD, Thomas, „Divergent Trends in the World Council of Churches: Major Orthodox Concerns”, în *Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1-2/2004, pp. 105-134.
130. FLETT, John G., „Missio Dei: A Trinitarian Envisioning of a Non-Trinitarian Theme”, în *Missiology: An International Review*, nr. 1/2009, pp. 5-18.
131. FLORESCU, Pr. drd. Marius, „Studii cu privire la misiunea internă și cea externă a Bisericii Ortodoxe”, în *Altarul Banatului*, nr. 9-10/2012, pp. 69-78.
132. FLOROVSKY, Georges, „The Ethos of the Orthodox Church”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1960, pp. 183-198.
133. FLOROVSKY, Georges, „The Doctrine of the Church and the Ecumenical Movement”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1950, pp. 152-161.
134. FLOROVSKY, Georges, „The Limits of the Church”, *Church Quarterly Review*, nr. 233/1933, pp. 117-131.
135. GAGIU, Pr. Ioan; DAVID, Diac. Petru, „Alegerea, înmânarea decretului prezidențial de recunoaștere și întronizarea Preafericitului Părinte Dr. Iustin Moisescu ca Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1977, pp. 590-668.
136. GALLAHER, Brandon, „Ecumenism as civilisational dialogue: Eastern Orthodox anti-ecumenism and Eastern Orthodox ecumenism. A creative or sterile antinomy?”, în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 4/2019, pp. 265-285.
137. GALLAHER, Brandon, „The Orthodox Movement: The Holy and Great Council in Crete and Orthodoxy’s Encounter with the

West: On Learning to Love the Church”, în *Sobornost*, nr. 39/2017, pp. 26-71.
138. GĂNCEANU, Ștefan, „Aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1989, pp. 128-136.
139. GELDER, Craig Van, „Rethinking Denominations and Denominationalism in Light of a Missional Ecclesiology”, în *Word & World*, nr. 1/2005, pp. 23-33.
140. GENNADIOS, Metropolitan of Sassima, „Orthodoxy in Unity and in Conciliarity. Challenges Faced by the Holy and Great Council in a Pluralistic World”, în *The Ecumenical Review*, nr. 3/2020, pp. 336-355.
141. GERMANOS, Archbishop, „The Oecumenical Patriarchate”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/1948, pp. 87-88.
142. GOHEEN, Michael W., „As the Father Has Sent Me, I Am Sending You: Lesslie Newbigin’s Missionary Ecclesiology”, în *International Review of Mission*, nr. 362/2002, pp. 354-369.
143. GORCEA, Maria Mihaela, „Comunitatea mărturisitoare, apostolatul mirenilor şi mărturia creştină în societatea contemporană”, în *Studia Universitatis Babes Bolyai. Theologia Orthodoxa*, nr. 1/2012, pp. 155-170.
144. GRANBERG-MICHAELSON, Wesley, „Foreword”, în SINTADO, Carlos A.; PEREZ, Manuel Quintero. *Emilio Castro. A Legacy of Passionate Ecumenism*, translation by Tony Coates, WCC Publications, 2018, pp. ix-xi.
145. GUDER, Darrell, „*Missio Dei*: Integrating Theological Formation for Apostolic Vocation”, în *Missiology: An International Review*, nr. 1/2009, pp. 63-74.
146. HÄMMERLI, Maria, „Orthodox *diaspora*? A sociological and theological problematisation of a stock phrase”, în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 2-3/2010, pp. 97-115.
147. HARAKAS, Stanley S., „The Local Church. An Eastern Orthodox Perspective”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1977, pp. 141-153.
148. HEITH-STADE, David, „Receiving the Non-Orthodox: A Historical Study of Greek Orthodox Canon Law”, în *Studia canonica*, nr. 44/2010, pp. 399-426.

149. HELLER, Dagmar, „The (Holy and Great) Council of the Orthodox Churches: An Ecumenical Perspective”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/2017, pp. 288-300.
150. HELLER, Dagmar, „Toward One Baptism. The Discussions on Mutual Recognition of Baptism in an International Perspective”, în *The Ecumenical Review*, nr. 3/2015, pp. 436-449.
151. HINTIKKA, Kaisamari, „The Pride and Prejudice of Romanian Orthodox Ecumenism”, în SUTTON, Jonathan; BERCKEN, Wil van den (eds.), *Orthodox Christianity and Contemporary Europe*, Eastern Christian Studies 3, Peeters, Leuven, Paris and Dudley, MA, 2003, pp. 455-462.
152. HOFFMEYER, John F., „The Missional Trinity”, în *Dialog: A Journal of Theology*, nr. 2/2001, pp. 108-111.
153. HOLMES, Stephen R., „Trinitarian Missiology: Towards a Theology of God as Missionary”, în *International Journal of Systematic Theology*, nr. 1/2006, pp. 72-90.
154. HOOFT, Visser ’t, „The Moscow Patriarchate and the First Assembly of the World Council of Churches”, în *The Ecumenical Review*, nr. 2/1949, pp. 188-197.
155. HOVORUN, Cyril, „Ecumenism: Rapprochement Through Co-working to Reconciliation”, în *Religions*, nr. 8/2017, pp. 1-7.
156. HOVORUN, Cyril, „Fundamentalism in Eastern Christianity”, în Alexei Bodrov, Stephen M. Garrett eds., *Theology and the Political. Theo-political Reflections on Contemporary Politics in Ecumenical Conversation*, Brill Publishing, Leiden, Boston, 2020, pp. 128-144.
157. HOVORUN, Arhim. Cyril, „Itinerariile eclesiologiei ortodoxie în secolul al XX-lea: Euharistie și comuniune”, traducere de Monica Oancă, în BUCHIU, Pr. Prof. Dr. Ștefan (coord.), *Sensurile și importanța Sfintei Taine a Spovedaniei și ale Sfintei Taine a Împărtășaniei în teologia, spiritualitatea și misiunea ortodoxă contemporană*, Editura Basilica, București, 2015, pp. 113-128.
158. HOVORUN, Fr. Archim. Prof. Cyril, „Nation-building versus Nationalism: Difficult Dilemmas for the Church”, în *Icoana Credinței*, nr. 11/2020, pp. 5-16.
159. HOVORUN, Cyril, „The case of Ukrainian autocephaly”, în Elizabeth A. Clark and Dmytro Vovk eds., *Religion During the*

Russian-Ukrainian Conflict, Routledge, London and New York, 2020, pp. 180-191.

160. ICĂ, Ioan I., „Enciclica Patriarhiei Ecumenice din ianuarie 1920 către Bisericile lui Hristos de pretutindeni. Text, istoric, ecou, importanță și actualitate”, în *Mitropolia Ardealului,* nr. 1-3/1963, pp. 131-160.

161. IOANN, Archbishop of Belgorod and Stariy Oscol, „Ecclesiological and Canonical Foundations of Orthodox Mission”, în *International Review of Mission,* nr. 358/2001, pp. 270-279.

162. IONIȚĂ, Asist. Alexandru M., „Cultele din România la patru decenii de la proclamarea Republicii, 25 de ani de la prima Conferință teologică interconfesională”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 11-12/1987, pp. 7-118.

163. IONIȚĂ, Asist. Alexandru M.; „Festivitățile instalării Prea Fericitului Părinte Teoctist ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1986, pp. 53-136.

164. IONIȚĂ, Viorel, „Cooperation and the Promotion of Unity: An Orthodox Perspective”, în KERR, David A.; ROSS, Kenneth R. (eds.), *Edinburgh 2010. Mission Then and Now*, Edinburgh 2010 Series, volume 1, Regnum Books International, Oxford, 2009, pp. 263-275.

165. IONIȚĂ, Viorel, „Pregătirea, lucrările și hotărârile Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe”, în *Revista Teologica,* nr. 4/2016, pp. 27-49.

166. IONIȚĂ, Pr. Prof. Dr. Viorel, „Unitatea de credință – temelie a unității Bisericii: o contribuție ortodoxă la dialogul intercreștin”, în PS VARLAAM PLOIEȘTEANUL; MARICA, Pr. Dr. Florin; BELDIMAN, Pr. Conf. Dr. Nicușor (coord.), *Congresul Național de Teologie „Unitate eclesială și unitate națională - aspecte istorice și teologice, București, 20-24 mai 2018,* Editura Basilica, București, 2018, pp. 45-57.

167. IRINEU SLĂTINEANUL, PS Prof. Dr., „Prefață”, în volumul Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Tratat de Teologie Dogmatică și Ecumenică*, România Creștină, București, 1999, p. 7.

168. JOB (GETCHA), Archbishop of Telmessos, „The Ecumenical Significance of the Holy and Great Council of the Orthodox Church”, în *The Ecumenical Review,* nr. 2/2017, pp. 274-287.

169. JOB (GETCHA), Archbishop of Telmessos, „The Perspectives and Challenges of Primacy and Synodality in the Orthodox Church Today”, în *The Ecumenical Review*, nr. 3/2020, pp. 356-369.
170. KALAITZIDIS, Pantelis, „Baptismal and Ethnocultural Community: A Case Study of Greek Orthodoxy”, în BUDDE, Michael L. (ed.), *Beyond the Borders of Baptism. Catholicity, Allegiances, and Lived Identities*, Wipf and Stock Publishers, Eugene, Oregon, 2016, pp. 141-167.
171. KALAITZIDIS, Pantelis, „Church and Nation in Eschatological Perspective”, în *The Wheel*, nr. 18/2019, pp. 52-61.
172. KALAITZIDIS, Pantelis, „Concluding Reflections”, în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 1-2/2016, pp. 279-297.
173. KALAITZIDIS, Pantelis, „Holy Lands and Sacred Nations”, în *Concilium*, nr. 1/2015, pp. 115-123.
174. KALAITZIDIS, Pantelis, „New trends in Greek Orthodox theology: challenges in the movement towards a genuine renewal and Christian unity”, în *Scottish Journal of Theology*, nr. 2/2014, pp. 127-164.
175. KALLISTOS, Bishop of Diokleia, „The Witness of the Orthodox Church”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/2000, pp. 46-56.
176. KASPER, Walter, „Ecclesiological and Ecumenical Implication of Baptism”, în *The Ecumenical Review*, nr. 4/2000, pp. 526-540.
177. KASSELOURI-HATZIVASSILIADI, Eleni, „The Bible in the Orthodox Church and Theology”, în WEST, J. Michael; MÄGI, Gunnar (eds.), *Your Word is Truth. The Bible in Ten Christian Tradition*, WCC Publication, United Bible Societies, Geneva, Swindon, 2018, pp. 13-24.
178. KOLB, Robert, „Those Who Are Sent: Christ and His Church. Christology, Missiology, and Ecclesiology in the Gospel of John”, în *Missio Apostolica*, nr. 1/2012, pp. 11-15.
179. LADOUCEUR, Paul, „On Ecumenoclasm: Anti-Ecumenical Theology in Orthodoxy”, în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 3/2017, pp. 323-355.
180. LADOUCEUR, Paul, „The Holy and Great Council of the Orthodox Church (June 2016)”, în *Ecumenism*, nr. 189-190/2016, pp. 18-39.

181. LAING, Mark, „*Missio Dei*: Some Implications for the Church”, în *Missiology: An International Review*, nr. 1/2009, pp. 89-99.

182. LANGERAK, Ana, „A Personal Tribute to the *International Review of Mission*” în *International Review of Mission*, nr. 2/2011, pp. 189-202

183. LARSSON, Birgitta; CASTRO, Emilio, „From Missions to Mission”, în BRIGGS, John, ODUYOYE, Mercy Amba; TSETSIS, Georges (eds.), *A History of the Ecumenical Movement,* volume 3, 1968-2000, WCC Publications, Geneva, 2004, pp. 125-148.

184. LEMASTERS, Philip, „Philantrophia in Liturgy and Life: The Anaphora of Basil the Great and Eastern Orthodox Social Ethics”, în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 2/2015, pp. 187-211.

185. LEUȘTEAN, Lucian N., „Between Moscow and London: Romanian Orthodoxy and National Communism, 1960-1965”, în *The Slavonic and East European Review*, nr. 3/2007, pp. 491-521.

186. LIUBINSKAS, Susann, „The Body of Christ in Mission: Paul's Ecclesiology and the Role of the Church in Mission”, în *Missiology: An International Review*, nr. 4/2013, pp. 402-415.

187. LOUTH, Andrew, „Ignatios or Eusebios: two models of patristic ecclesiology”, în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 1/2010, pp. 46-56, în special pp. 50-54.

188. LOUTH, Andrew, „Receptive Ecumenism and Catholic Learning – an Orthodox Perspective”, în Paul D. Murray, *Receptive Ecumenism and the Call to Catholic Learning*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2008, pp. 361-372.

189. MAKRIDES, Vasilios, „Le concile panorthodoxe de 2016. Quelques réflexions sur les défis auxquels le monde orthodoxe doit faire face”, în *Istina*, nr. 62/2017, pp. 5-26.

190. MARCU, Drd. Doru, „Activitatea ecumenică a Patriarhului Justinian Marina în perioada 1948-1977. Istorie și teologie”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2017, pp. 196-204.

191. MARCU, Drd. Doru „Despre limitele Bisericii, erezie și schismă în gândirea teologică a Sfântului Ciprian al Cartaginei”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8/2017, pp. 223-245.

192. MARCU, Doru, „Ecclesiology and Mission after Crete I: Illustration in the Light of the Documents *Relations of the*

Orthodox Church with the Rest of the Christian World and *The Mission of the Orthodox Church in Today's World*", în *Acta Missiologiae*, nr. 6/2018, pp. 35-45.

193. MARCU, Prof. Drd. Doru, „Misiune şi pastoraţie prin ucenicie sau prin cateheză? Istorie, provocări şi soluţii", în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8/2018, pp. 242-257.

194. MARCU, Doru, „The Concept Liturgy after the Liturgy. History and Theology", în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12/2016, pp. 191-200.

195. MARSHALL, Glen, „A Missional Ecclesiology for the 21st Century", în *Journal of European Baptist Studies*, nr. 2/2013, pp. 5-21.

196. MCKINZIE, Greg, „An Abbreviated Introduction to the Concept of *Missio Dei*", în *Missio Dei*, nr. 1/2010, pp. 9-20.

197. MEYENDORFF, John, „An Orthodox View on Mission and Integration", în *International Review of Mission*, nr. 280/1981, pp. 256-258.

198. MEYENDORFF, John, „Christ as Word: Gospel and Culture", în *International Review of Mission*, nr. 294/1985, pp. 246-257.

199. MORARIU, Iuliu-Marius, „A Romanian Contribution to Contemporary Ecumenism: Father Ion Bria: 1929–2002", în *The Ecumenical Review*, nr. 1-2/2019, pp. 205-215.

200. MORARIU, Iuliu-Marius, „Eastern Orthodox Churches and Ecumenism according to the Holy Pan-Orthodox Council of Crete (2016)", în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 4/2018, pp. 1-5.

201. MORARIU, Iuliu-Marius, „The Social Thought of the Orthodox Church Reflected in the Documents of the Holy Pan-Orthodox Council of Crete (2016)", în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 4/2019, pp. 1-6.

202. MORRIS, Jeremy „Edinburgh 1910-2010: A Retrospective Assessment," în *Ecclesiology*, nr. 7/2011, pp. 297-316.

203. MOȘ, Pr. Lect. Univ. Dr. Grigore Dinu „Is „sacramental oikonomia" a coherent and faithful expression of Orthodox Ecclesiology and is it useful for its ecumenical vocation? Reflections on some theological conceptions and official statements", în VLAICU, Pr. Conf. Dr. Patriciu; PERȘA, Asist. Dr. Răzvan (eds.), *Tradiția Canonică și Misiunea Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, 2018, pp. 74-100.

204. MOȘOIU, Nicolae, „Ecumenical Education in Romania – special reference to Fr. Professor Ion Bria's (1929-2002) contribution", în AUREL, Pr. Prof. Dr. Pavel, BUDA, Pr. Lect. Dr. Daniel; TOROCZKAI, Lect. Dr. Ciprian Iulian (coord.), *Making Mission from the Model of Christ. Theological and Ecumenical Education*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2015, pp. 152-175.
205. MOȘOIU, Pr. Lect. Dr. Nicolae, „In memoriam. Preot profesor universitar doctor Ion Bria 1929-2002", în *Revista Teologică*, nr. 3/2002, pp. 57-76.
206. MOȘOIU, Revd. Assoc. Prof. Nicolae „Missio Dei Triunius – some considerations on the Christian mission. The unity of the Church and the theological education", în AUREL, Pr. Prof. Dr. Pavel; BUDA, Pr. Lect. Dr. Daniel; TOROCZKAI, Lect. Dr. Ciprian Iulian (eds.), *Making Mission from the Model of Christ. Internal and external mission of the Church*, ASTRA Museum Publishing, Sibiu, 2014, pp. 150-165.
207. MOȘOIU, Prof. Rev. Nicolae, „Mission and unity of the Church and the role of theological education in it: an introduction", în P. Vassiliadis ed., *Challenging traditional theological education. 20 years of Wocati*, Neapolis, Thessaloniki, 2008, pp. 272-284.
208. MOȘOIU, Nicolae, „Ortodoxia în comunitatea ecumenică. Izolaționism sau „sobornicitate deschisă"?", în STANCIU, Vasile; SILADI, Paul (eds.), *Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul*, vol. I, Presa Universitară Clujeană, 2019, pp. 338-373.
209. MOȘOIU, Pr. asist. Dr. Nicolae, „Pr. Prof. Dr. Ion Bria: Date biografice. Bibliografie curentă. Recunoaștere. Un altfel de Festschrift", în *Revista Teologică*, nr. 1/2000, pp. 113-157.
210. MOŞOIU, Valentin, „Liturghia după Liturghie" ca reper misionar-ecumenic al gândirii Pr. Prof. Ion Bria. O perspectivă critică", în *Revista Teologică*, nr.1 /2019, pp. 132-148.
211. MOȘOIU, Valentin, „Liturgy after the Liturgy as the missionary-ecumenical reference point of father Ion Bria's thinking. A Critical Perspective", în *Revista Teologică*, nr. 1/2019, pp. 149-166.
212. MOȘOIU, Valentin, „Pr. Prof. Ion Bria și calea sa în mișcarea ecumenică", în *Studia Doctoralia Andreiana*, nr. 2/2018, pp. 123-146.

213. MOȘOIU, Valentin Ionuț, „The Contribution of Father Professor Ion Bria to the Development of the Romanian Missionary Theology in the 20th Century”, în *Teologia*, nr. 3/2019, pp. 148-169.
214. MUDGE, Lewis S., „Ecumenical Social Thought”, în BRIGGS, John; ODUYOYE, Mercy Amba; TSETSIS, Georges (eds.), *A History of the Ecumenical Movement*, volume 3, 1968-2000, WCC Publications, Geneva, 2004, pp. 279-321.
215. MURRAY, Paul D. „Receptive Ecumenism and Ecclesial Learning. Receiving Gifts for Our Needs”, în *Louvain Studies*, nr. 1-2/2008, pp. 30-45.
216. MURBACH, Franz, „Pourquoi des offices orthodoxes roumains en l’église catholique-chrétienne de Saint Germain, à Genève?”, în *Învierea*, nr. 1/1975, p. 12.
217. NECULA, Pr. Prof. Dr. Nicolae D., „Congresul Internațional de Teologie „Academician Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae - 100 de ani de la naștere” (9-14 noiembrie 2003, Palatul Patriarhiei, București)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-12/2003, pp. 172-182.
218. NECULA, Pr. Prof. Dr. Nicolae, „Preotul Prof. Univ. Dr. Ion Bria a trecut la cele veșnice”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-9/2002, pp. 201-205.
219. NECULA, Pr. Prof. Dr. Nicolae D., „Preotul prof. univ. Dr. Ion Bria a trecut la cele veșnice”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 297-298/2002, p. 10, p. 16.
220. NECULA, Pr. Prof. Nicolae, „Seminarul ortodox despre «Înnoirea cultului»”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10-12/1991, pp. 44-45.
221. NICOLAIDES, Angelo, „The *Laos tou Theou* – An Orthodox View of the People of God”, în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 1/2010, pp. 1-5.
222. NIEMANDT, Cornelius J.P., „Trends in missional ecclesiology”, în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 1/2012, pp. 1-9.
223. NIFON PLOIEȘTEANUL, episcop-vicar patriarhal, „A patra Conferință mondială a comisiei pentru «Misiune și evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor – San Antonio-Texas (S.U.A)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1989, pp. 40-48.
224. NIEMANDT, Cornelius J.P., „Trends in missional ecclesiology”, în *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, nr. 1/2012, pp. 1-9.

225. NISSIOTIS, Nikos A., „An Orthodox View of Modern Trends in Evangelism”, în Andrew Blane ed., *The Ecumenical World of Orthodox Civilization. Russia and Orthodoxy: volume III. Essays in Honor of Georges Florovsky*, Mouton, The Gahue, Paris, 1974, pp. 181-192.
226. NISSIOTIS, Nikos A., „Ecclesiology and Ecumenism of the Second Session of the Vatican Council II”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1/1964, pp. 15-36.
227. NISSIOTIS, Nikos A., „Ecclesiological Foundation of Mission from the Orthodox Point of View”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, nr. 1-2/1961-1962, pp. 22-52.
228. NISSIOTIS, Nikos A., „La presence dynamique et la mission de l'Eglise locale dans le monde d'aujourd'hui”, în *Eglise locale et Eglise universelle*, Etudes Theologiques 1, Les Editions du Centre Orthodoxe, Chambésy-Genève, 1981, pp. 309-327.
229. NISSIOTIS, Nikos A., „The Main Ecclesiological Problem of the Second Vatican Council and the Position of the Non-Roman Churches Facing It”, în *Journal of Ecumenical Studies*, nr. 1/1965, pp. 31-62.
230. NISSIOTIS, Nikos A., „The Pneumatological Aspect of the Catholicity of the Church”, în Reinhard Groscurth ed., *What Unity Implies. Six Essays After Uppsala*, WCC, Geneva, 1969, pp. 9-31.
231. NISSIOTIS, Nikos A., „Towards a New Ecumenical Era”, în *The Ecumenical Review*, nr. 3/1985, pp. 326-335.
232. NISSIOTIS, Nikos A., „Types and Problems of Ecumenical Dialogue”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/1966, pp. 39-57.
233. PAAS, Stefan, „Missionary Ecclesiology in an Age of Individualization”, în *Calvin Theological Journal*, nr. 48/2013, pp. 91-106.
234. PACHUAU, Lalsangkima, „Evolving Theology of Mission: Its Conceptualization, Development, and Contributions”, în *Theology Today*, nr. 4/2017, pp. 349-363.
235. PANĂ, Diac. Doctorand Marin N., „Contribuția Episcopului Grigore Comșa la dezvoltarea Omileticii ortodoxe românește”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-5/1973, pp. 390-400.

236. PAPANIKOLAOU, Aristotle, „Theosis”, în Edward Howells și Mark A. McIntosh (eds.), *The Oxford Handbook of Mystical Theology*, Oxford University Press, Oxford, 2020, pp. 569-585.
237. PAPATHANASIOU, Athanasios N., „If I cross the boundaries, you are there! An affirmation of God's action outside the canonical boundaries of the Church”, în *Communio Viatorum*, nr. 3/2011, pp. 40-55.
238. PAPATHANASIOU, Athanasios N., „Is Mission a Consequence of the Catholicity of the Church? An Orthodox Perspective”, în *International Review of Mission*, nr. 359/2001, pp. 409-416.
239. PAPATHANASIOU, Athanasios N., „The Church as Mission. Fr Alexander Schmemann's Liturgical Theology Revisited”, în *Proche-Orient Chrétien*, nr. 60/2010, pp. 6-41.
240. PAPATHANASIOU, Athanasios N., „Tradition as Impulse for Renewal and Witness: Introducing Orthodox Missiology in the *IRM*” în *International Review of Mission*, nr. 2/2011, p. 212.
241. PAYNE, Daniel P., „Nationalism and the Local Church: The Source of Ecclesiastical Conflict in the Orthodox Commonwealth”, în *Nationalities Papers*, nr. 5/2007, pp. 831-852.
242. PĂCURARIU, Pr. Prof. Dr. M., „Câteva gânduri la o aniversare”, în *Revista Teologică*, nr. 1/2000, pp. 110-112.
243. PESTROIU, David, „Aspecte misionare actuale privind Sfânta Liturghie”, în *Altarul Reîntregirii*, nr. 1/2009, pp. 129-155.
244. PESTROIU, David, „Missionary Strategies of Today's Romanian Orthodoxy”, în *Acta Missiologiae*, nr. 1/2011, p. 55.
245. PETRARU, Pr. prof. univ. dr. Gheorghe, „Biserica misionară sau Biserica misională. O evaluare teologică şi misionară ortodoxă”, în SONEA, Cristian; SILADI, Paul (eds.), *In honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, pp. 217-236.
246. PHIDAS, Vlassios, „Baptism and Ecclesiology”, în *The Ecumenical Review*, nr. 1/2002, pp. 39-47.
247. PLĂMĂDEALĂ, Dr. Antonie Mitropolitul Ardealului, „A treia conferință panortodoxă preconciliară”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1986, pp. 38-43.
248. PLĂMĂDEALĂ, Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, „Lucrările sesiunii ordinare anuale a Comitetului central al Consiliului

Ecumenic al Bisericilor, Geneva, 1982”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1982, pp. 803-812.

249. PLEKON, Michael „Mother Maria Skobtsova (1891-1945)”, în WITTE JR., John; ALEXANDER, Frank S. (eds.), *The Teachings of Modern Christianity. On Law, Politics, and Human Nature*, volume 1, Columbia University Press, New York, 2006, pp. 649-684.

250. POPA, ÎPS Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, „Trăirea eshatologică a morții și învierii Mântuitorului în Biserică prin Sfânta Euharistie”, în BUCHIU, Pr. Prof. Dr. Ștefan (coord.), *Sensurile și importanța Sfintei Taine a Spovedaniei și ale Sfintei Taine a Împărtășaniei în teologia, spiritualitatea și misiunea ortodoxă contemporană*, Editura Basilica, București, 2015, pp. 49-70.

251. POPESCU, Pr. Conf. Dumitru; RADU, Pr. Lector Dumitru; „Consultația Ortodoxă de la Mînăstirea Cernica (4-8 iunie 1974)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1974, pp. 609-623.

252. POPESCU, Pr. Prof. Vintilă, „Vizita unor reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor în țara noastră ca invitați ai Bisericii Ortodoxe Române”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1962, pp. 1072-1100.

253. PORUMB, Razvan, „Orthodoxy in Engagement with the ‘Outer’ World. The Dynamic of the ‘Inward-Outward’ Cycle”, in *Religions*, nr. 8/2017, pp. 4-17.

254. RASOLONDRAIBE, Peri, „Ecclesiology and Mission: A Lutheran Perspective”, în *International Review of Mission*, nr. 358/2001, pp. 331-337.

255. RĂDUCĂ, Drd. Vasile, „Diaspora ortodoxă”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1985, pp. 76-77.

256. RĂDULESCU, A.C., „A doua Adunare Mondială creștină pentru pace de la Praga”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1964, pp. 673-716.

257. RĂDULESCU, A.C., „Adunarea mondială creștină pentru pace de la Praga – 13-18 iunie 1961”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1961, pp. 606-710.

258. REIMER, Johannes, „Mission as kenotic action. Understanding Orthodox theology of mission”, în *Missionalia*, nr. 1/2004, pp. 68-83.

259. RHEENEN, Gailyn Van, „From Theology to Practice: Participating in the *Missio Dei*”, în *Missio Dei*, nr. 1/2010, pp. 21-36.
260. RICHEBÄCHER, Wilhelm, „*Missio Dei*: The Basis of Mission Theology or a Wrong Path?”, în *International Review of Mission*, nr. 367/2003, pp. 588-605.
261. ROBECK JR, Cecil M., „An Evangelical Perspective on Church and Mission”, în OXBROW, Mark; GRASS, Tim (eds.), *The Mission of God. Studies in Orthodox and Evangelical Mission*, Regnum Books International, Oxford, 2015, pp. 68-84.
262. ROBERT, Dana L., „Orthodoxy and Humanitarianism: Realities, Resources, and Future Research”, în *The Review of Faith and International Affairs*, nr. 1/2016, pp. 58-65.
263. ROGOBETE, Silviu E., „Morality and tradition in postcommunist Orthodox lands: on the universality of human rights, with special reference to Romania”, în *Religion, State and Society*, nr. 3/2004, pp. 275-297.
264. ROMANIDES, Pr. Ioan S., „Concepția eclesiologiei ortodoxe după Alexis S. Homiakov”, traducere de Al. A. Botez, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-6/1958, pp. 332-345.
265. RUS, Remus, „Sesiunea prezidiului Conferinței Bisericilor Europene”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1970, pp. 975-983.
266. SARISKY, Darren, „The Meaning of the *missio Dei*: Reflections on Lesslie Newbigin’s Proposal That Mission Is of the Essence of the Church”, în *Missiology: An International Review*, nr. 3/2014, pp. 257-270.
267. SASONGKO, Nindyo, „A Mennonite Appreciation of the Eucharistic Theology of the Eastern Orthodox Tradition”, în *Gema Teologi*, nr. 1/2015, pp. 97-111.
268. SAUCA, Ioan, „Ecclesiology and Mission within the context of Orthodox-Evangelical Dialogue”, în OXBROW, Mark; GRASS, Tim (eds.), *The Mission of God. Studies in Orthodox and Evangelical Mission*, Regnum Books International, Oxford, 2015, pp. 51-67.
269. SAUCA, Ioan, „Mission and Unity of the Church from an Orthodox Perspective”, în DE MEY, Peter; PIERCE, Andrew;

SCHUEGRAF, Oliver (eds.), *Mission and Unity: Common Witness of Separated Churches? Proceedings of the 16th Academic Consultation of the Societas Oecumenica,* Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig, 2012, pp. 209-212.

270. SĂBĂDUȘ, Ioan. „A VI-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 5-6/1971, pp. 498-504.
271. SCOTT, Janet, „Ecclesiology and Mission: A Quaker Perspective”, în *International Review of Mission,* nr. 358/2001, pp. 317-323.
272. SMIT, Guillaume H., „Μαρτυρια [witness] in John 1–4: Towards an emerging, missional ecclesiology”, *Verbum et Ecclesia,* nr. 1/2011, pp. 1-8.
273. SOARE, Pr. Dumitru, „Conferința teologică interconfesională de la București”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 11-12/1970, pp. 1158-1166.
274. SOARE, Pr. Dumitru; VASILIU, Dr. Cezar, „Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la cea de a VI-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Vancouver-Canada, 24 iulie-10 august 1983)”, în *Biserica Ortodoxă Română,* nr. 7-8/1983, pp. 460-491.
275. SONEA, Cristian, „Missio Dei – the Contemporary Missionary Paradigm and Its Reception in the Eastern Orthodox Missionary Theology”, în *Review of Ecumenical Studies,* nr. 1/2017, pp. 70-91.
276. SONEA, Cristian, „Premise misionare pentru o teologie a laicatului”, în AUREL, Pr. Prof. Dr. Pavel; DANIEL, Pr. Lect. Dr.; TOROCZKAI, Lect. Dr. Ciprian Iulian (eds.), *Making mission from the Model of Christ. The specificity of Orthodoxy and Ecumenism today,* Astra Museum, Sibiu, 2013, pp. 239-261.
277. SONEA, Rev. Cristian, „The Ecumenical Dialogue According to Holy and Great Council of the Orthodox Church in Crete (2016)”, în *Roczniki Teologiczne,* nr. 7/2017, pp. 127-135.
278. SONEA, Fr. Cristian, „The “Liturgy after the Liturgy” and Deep Solidarity. The Orthodox Understanding of Christian Witness and its Implications for Human Society”, în *Mission Studies,* nr. 37/2020, pp. 450-475.
279. STAN, Lavinia; TURCESCU, Lucian, „Political, National Symbols and the Romanian Orthodox Cathedral”, în *Europe-Asia Studies*, nr. 7/2006, pp. 1119-1139.

280. STAN, Lavinia; TURCESCU, Lucian, „The Romanian Orthodox Church and Post-communist Democratisation”, în *Europe-Asia Studies*, nr. 8/2000, pp. 1467-1488.
281. STAVROU, Michel, „Ecumenical Relations and the Recognition of the Baptism of Other Churches”, în *St Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 1-2/2016, pp. 205-217.
282. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Biserica universală și sobornicească”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1966, pp. 167-198.
283. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Dumnezeiasca Euharistie în cele trei confesiuni”, în *Ortodoxia*, nr. 1/1953, pp. 46-115.
284. STANILOAE, Père Dumitru, „La Centralité du Christ dans la théologie, dans la spiritualité et dans la mission orthodoxe”, în *Contacts*, nr. 92/1975, pp. 447-458.
285. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Noțiunea dogmei”, în *Studii Teologice*, nr. 9-10/1964, pp. 534-571.
286. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Realitatea tainică a Bisericii”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1984, pp. 415-420.
287. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Relațiile treimice și viața Bisericii”, în *Ortodoxia*, nr. 4/1964, pp. 503-525.
288. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Sfânta Treime, structura supremei iubiri”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1970, pp. 333-355.
289. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Sinteza eclziologică”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1955, pp. 267-289.
290. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Sobornicitatea deschisă”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1971, pp. 165-180.
291. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, „Teologia Euharistiei”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1969, pp. 343-364.
292. STAMOOLIS, James J., „Eastern Orthodox Mission Theology”, în *International Bulletin of Missionary Research*, nr. 2/1984, pp. 59-63.
293. STREZA, Conf. Dr. Ciprian, „Sfânta Liturghie – Icoana Împărăției”, în *Revista Teologică*, nr. 2/2012, pp. 19-43.
294. STREZA, Ciprian, „The Mission of the Church – a Liturgy after the Liturgy”, în AUREL, Pr. Prof. Dr. Pavel; DANIEL, Pr. Lect. Dr.; TOROCZKAI, Lect. Dr. Ciprian Iulian (eds.), *Making mission from the Model of Christ. The specificity of Orthodoxy and Ecumenism today*, Astra Museum, Sibiu, 2013, pp. 149-162.

295. STREZA, Metropolitan Prof. Dr. Laurentiu *et al.*, „Studies in Liturgical Theology in the Romanian Church in the 20th Century”, translated by Geanina Filimon, în IONIȚĂ, Rev. Prof. Dr. Viorel (coord.), *Orthodox Theology in the 20th Century and Early 21st Century. A Romanian Orthodox Perspective*, Basilica, Bucharest, 2014, pp. 547-647.

296. SUESS, Paulo, „Missio Dei and the Project of Jesus: The Poor and the „Other” As Mediators of the Kingdom of God and Protagonists of the Churches”, în *International Review of Mission*, nr. 367/2003, pp. 550-559.

297. SUNDERMEIER, Theo, „*Missio Dei* Today: On the Identity of Christian Mission”, în *International Review of Mission*, nr. 367/2003, pp. 560-578.

298. TAPERNOUX, Christoph „„The Special Commission on Orthodox Participation in the World Council of Churches (WCC) - Background of a Process as Reflected in some Contributions by Father I. Bria”, în *Teologia*, nr. 1/2011, pp. 100-119.

299. TANNER, Mary, „Celebrating Edinburgh 1910. Reflections on Visible Unity,” în *Theology*, nr. 876/2010, pp. 403-410.

300. TELEANU, Bogdan-Aurel, „Cronica vizitei papale în România”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 226-227/1999, p. 6.

301. TIA, Pr. Lect. Dr. Teofil, „S-a stins din viață părintele Prof. Univ. Dr. Dr. h.c. Ion Bria - Geneva”, în *Credința străbună*, nr. 7/2002, p. 7.

302. TIA, Teofil „„Turning Points in the Scientific Authority and Credibility of Pastoral Theology”, în *Altarul Reîntregirii*, nr. 1/2010, pp. 45-63.

303. TIȚA, Pr. Dr. Michael, „Participarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul României, la Sinaxa întâistătătorilor și reprezentanților Bisericilor Ortodoxe autocefale surori, Chambesy-Geneva, Elveția (22-29 ianuarie)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/2016, pp. 278-303.

304. TIȚA, Pr. Dr. Michael, „Sinodalitate ortodoxă și misiune pastorală responsabilă în contemporaneitate. Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, Academia Ortodoxă din Creta (16-26 iunie 2016)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/2016, pp. 336-367.

305. TOFANĂ, Stelian, „The Orthodox Understanding if Spiritual Transformation”, în OXBROW, Mark; GRASS, Tim (eds.), *The Mission of God. Studies in Orthodox and Evangelical Mission*, Regnum Books International, Oxford, 2015, pp. 183-192.
306. TOROCZKAI, Lect. Univ. Dr. Ciprian Iulian, „Rolul parohiei în realizarea misiunii Bisericii. Contribuția Pr. prof. Ion Bria (1929-2002)”, în VLAD, Pr. dr. VASILE, Trifon, Pr. Radu, VLAD, Alexandru (coord.), *Postmodernismul – o provocare pentru creştinismul contemporan. Simpozion teologic internațional (Deva, 29-30 iunie 2015)*, Editura Reîntregirea, Editura Episcopiei Devei şi Hunedoarei, Alba Iulia, Deva, 2015, pp. 323-344.
307. TOROCZKAI, Ciprian Iulian, „Secularization and Its Influence on the Work of Two Orthodox Scholars”, *în The Ecumenical Review*, nr. 2-3/2016, pp. 258-271.
308. TOROCZKAI, Lect. Dr. Ciprian Iulian, „The Liturgy After The Liturgy”: The Basic Principle in Rediscovering the Valences of the Orthodox Mission”, în AUREL, Pr. Prof. Dr. Pavel Pr.; BUDA, Lect. Dr. Daniel; TOROCZKAI, Lect. Dr. Ciprian Iulian (eds.), *Making Mission from the Model of Christ. The specificity of Orthodoxy and Ecumenism today*, ASTRA Museum Publishing, Sibiu, 2013, pp. 292-307.
309. TUDOR, Pr. Alexandru, „Întâlnire ecumenică la Palatul Patriarhal”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1990, pp. 32-35.
310. TURCESCU, Lucian, „Eucharistic Ecclesiology or Open Sobornicity?”, în TURCESCU, Lucian (ed.), *Dumitru Stăniloae: Tradition and Modernity in Theology*, The Center for Romanian Studies, Iași, Oxford, Palm Beach, Portland, 2002, pp. 83-103.
311. VANCA, Pr. Conf. Dr. Dumitru A., „Practica liturgică a primirii în Biserica Ortodoxă a non-ortodocşilor: evaluări şi perspective. Probleme liturgice, practice şi doctrinare”, în *Revista Teologică*, nr. 2/2012, pp. 95-107.
312. VASILEVICH, Natallia, „The 1920 Encyclical of the Ecumenical Patriarchate and the Proposal for a „League of Churches”. Translation or Interpretation?”, în *The Ecumenical Review*, nr. 4/2020, pp. 673-682.
313. VASSILIADIS, Petros, „A preliminary short comment”, în *International Review of Mission*, nr. 2/2016, p. 352-355.

314. VASSILIADIS, Petros, „An Orthodox Assessment of the New Mission Statement”, în *International Review of Mission*, nr. 2/2013, pp. 174-178.
315. VASSILIADIS, Petros, „Contextuality and Catholicity: The Task of Orthodox Theology in Ecumenical Theological Education”, în *International Review of Mission*, nr. 1/2009, pp. 37-48.
316. VASILIU, Lector Dr. Cezar, „Doctorii în teologie proclamați de Facultatea de Teologie (1881-1948) și de Institutul din București (1948-1981)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1982, pp. 884-898.
317. VÂLCU, Drd. Vergil, „Cursurile teologice ecumenice anuale de la Chambésy”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1983, pp. 491-493.
318. VOLF, Miroslav, „Fishing in the Neighbor's: Mission and Proselytism in Eastern Europe”, în *International Bulletin of Missionary Research*, nr.1/1996, pp. 26-31.
319. VOULGARAKI-PISSINA, Evi, „Reading the Document on Mission of the Holy and Great Council from a Missiological Point of View”, în *International Review of Mission*, nr. 1/2017, pp. 136-150.
320. WALLS, Andrew F., „Missions or Mission? The IRM after 75 Years”, în *International Review of Mission*, nr. 2/2011, pp. 181-188.
321. WARE, Kallistos, „Receptive Ecumenism. An Orthodox Perspective”, în *Louvain Studies*, nr. 1-2/2008, pp. 46-53.
322. WARE, Metropolitan Kallistos, „Sobornost and Eucharistic ecclesiology: Aleksei Khomiakov and his successors”, în *International Journal for the Study of the Christian Church*, nr. 2-3/2011, pp. 216-235.
323. WARE, Bishop Kallistos, „Unity and Mission”, în BOS, Hildo (ed.), *The Bond of Unity. Syndesmos fifty years of work for Orthodox youth and unity*, The World Fellowship Syndesmos of Orthodox Youth, Athens, 2003, pp. 75-86.
324. WATERS, Larry J., „*Missio Dei* in the Book of Job”, în *Bibliotecha Sacra*, nr. 166/2009, pp. 19-35.
325. WOOD, Nathaniel; PAPANIKOLAOU, Aristotle, „Orthodox Christianity and Political Theology. Thinking Beyond Empire”, în ROSARIO RODRIGUEZ, Ruben (ed.), *T&T Clark Handbook of Political Theology*, T&T Clarck, London, New York, Oxford, New Delshi, Sydney, 2020, pp. 337-351.

326. WOODEN, Anastacia, „Eucharistic Ecclesiology of Nicolas Afanasiev and Its Ecumenical Significance: A New Perspective”, în *Journal of Ecumenical Studies*, nr. 4/2010, pp. 543-560.
327. YANNOULATOS, Anastasios, Culture and Gospel: Some Observations from the Orthodox Tradition and Experience”, în *International Review of Mission*, nr. 294/1985, pp. 185-198.
328. YANNOULATOS, Anastasios, „Orthodox Spirituality and External Mission”, în *International Review of Missions*, nr. 207/1963, pp. 300-302.
329. YANNOULATOS, Anastasios, „Orthodoxy and Mission”, în *St. Vladimir's Theological Quarterly*, nr. 8/1964, pp. 139-148.
330. YANNOULATOS, Anastasios, „Problems and Prospects of inter-religious Dialogue. An Eastern Orthodox Perspective”, în *The Ecumenical Review*, nr. 3/2000, pp. 351-357.
331. YANNOULATOS, Anastasios, „The Purpose and Motive of Mission”, în *International Review of Mission*, nr. 215/1965, pp. 281-297.
332. YANNOULATOS, Bishop Anastasios, „The Apostolic Responsability and Worldwide Dimension of Orthodoxy”, în BOS, Hildo (ed.), *The Bond of Unity. Syndesmos fifty years of work for Orthodox youth and unity*, The World Fellowship Syndesmos of Orthodox Youth, Athens, 2003, pp. 199-208.
333. YANNOULATOS, Bishop Anastasios, „Theology – Mission and Pastoral Care”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, nr. 2/1977, pp. 157-180.
334. ZIZIOULAS, Metropolitan John, „Communion and Otherness”, în *St Vladimir’s Theological Quarterly*, nr. 4/1994, pp. 347-361.
335. ZIZIOULAS, Ioannis, „The Church as Communion”, în *St Vladimir’s Theological Quarterly*, nr. 1/1994, pp. 3-16.
336. ZIZIOULAS, John, „The Pneumatological Dimension of the Church”, în *International Catholic Review*, nr. 2/1973, pp. 82-90.

Recenzii

1. BAUM, Gregory, Recenzie la Ion BRIA, Philippe CHANSON, Jacques GADILLE, Marc SPINDLER eds., *Dictionnaire oecuménique de missiologie. Cent mots pour la mission*, Les

Éditions du Cerf, Paris, 2001, în *International Bulletin of Missionary Research*, nr. 4/2002, p. 182.

2. BĂRĂGANU, Diac. Dionisie, Recenzie la Pr. Prof. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-3/1982, pp. 241-244.
3. BERCKEN, Will van den, Recenzie la Ion BRIA, *Romania. Orthodox Identity at a Crossroads of Europe*, WCC Publications, Geneva, 1995, în *Exchange*, nr. 2/1996, pp. 199-200.
4. BUDA, Daniel, Recenzie la Nicolae MOȘOIU (coordinator), *The Relevance of Reverend Professor Ion Bria's Work for Contemporary Society and for the Life of the Church. New Directions in the Research of Church Doctrine, Mission, and Unity*, Sibiu, 2010, în *The Ecumenical Review*, nr. 4/2010, p. 433.
5. DION, Michel, Recenzie la M.A. Costa DE BEAUREGARD, Ion BRIA, Théologue de FOUCAULD eds., *L'Orthodoxie: Hier-Demain*, Editions Buchet and Chastel, Paris, 1979, în *Archives de sciences sociales des religions*, nr. 2/1984, p. 222.
6. DRĂGULIN, Pr. Gheorghe I., Recenzie la Pr. Prof. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1981, pp. 1130-1132.
7. DURĂ, Pr. Prof. Nicolae, Recenzie la Preot Prof. Dr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, în *Ortodoxia*, nr. 1/1989, pp. 138-141.
8. FIBIȘAN, PhD. stud. Răzvan Emanuel, Recenzie la Ion BRIA, *Mission and ecumenism studies*, translated from English by Daniel Buda, editors and coordinators Aurel Pavel and Daniel Buda, Astra Museum Print, Sibiu, 2013, în *Teologia*, nr. 3/2014, pp. 135-137.
9. GEORGESCU, Ion, Recenzie la Diac. Ion BRIA, „Aspecte dogmatice ale unirii Bisericilor creștine", teză de doctorat, în *Studii Teologice*, nr. 1-2/1968, pp. 3-169, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 11-12/1968, pp. 111-116.
10. KOCHUPARAMPIL, Xavier, Recenzie la Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy: Mission and Witness from an Orthodox*

Perspective, WCC Publications, Geneva, 1996, în *Exchange*, nr. 2/1997, pp. 209-210.
11. MERWE, Rev. J.C. Van der, Recenzie la Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy: Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, WCC Publications, Geneva, 1996, în *HTS*, nr. 4/1997, pp. 1452-1453.
12. MEYENDORF, John, Recenzie la Ion BRIA ed., *Martyria/Mission: The Witness of the Orthodox Churches Today*, World Council of Churches, Geneva, 1980, în *Theological Studies*, nr. 1/1981, pp. 180-181.
13. POPE, Earl A., Recenzie la Ion BRIA, *Romania. Orthodox Identity at a Crossroads of Europe*, WCC Publications, Geneva, 1995, în *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, nr. 5/1997, pp. 1-5.
14. STAMOOLIS, James J., Recenzie la Ion BRIA, *The Liturgy after the Liturgy: Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, WCC Publications, Geneva, 1996, în *International Bulletin of Missionary Research*, nr. 2/1999, p. 84.

Resurse on-line

1. https://basilica.ro/biografia/, accesat la data de 06.01.2021, ora 16:08.
2. https://basilica.ro/preafericitul-parinte-patriarh-daniel-a-oficiat-o-slujba-de-pomenire-la-mormantul-parintelui-profesor-ion-bria/, accesat la data de 06.01.2021, ora 23:40; *Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a oficiat o slujbă de pomenire la mormântul Părintelui Profesor Ion Bria*.
3. https://basilica.ro/pr-prof-ioan-sauca-a-fost-numit-secretar-general-interimar-al-cmb/, accesat la data de 06.01.2021, ora 23:57;
4. https://basilica.ro/fotoreportaj-personalitati-duhovnicesti-inmormantate-la-manastirea-cernica-i/, accesat la data de 21.01.2021, ora 08:41.
5. https://basilica.ro/cuvantul-preafericitului-parinte-patriarh-daniel-la-parastasul-parintelui-profesor-ion-bria/, accesat la data de 06.01.2021, ora 23:44; *Cuvântul Preafericitului Părinte Patriarh Daniel la parastasul Părintelui Profesor Ion Bria*, din data de 20.06.2009.

6. https://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinod-diaspora-ortodoxa-document-oficial/, accesat la data de 05.07.2021, ora 10:56.
7. https://basilica.ro/documentele-oficiale-ale-sfantului-si-marelui-sinod-in-limba-romana/, accesat la data de 14.07.2021, ora 17:45.
8. https://basilica.ro/patriarhul-ecumenic-publicarea-minutelor-sfantului-si-marelui-sinod-este-iminenta/, accesat la data de 14.07.2021, ora 19:25
9. https://basilica.ro/sinaxa-intaistatatorilor-bisericilor-ortodoxe-fanar-6-9-martie-2014-mesaj/, accesat la data de 14.07.2021, ora 20:13; *Sinaxa Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe (Fanar, 6 - 9 martie 2014) – Mesaj*.
10. https://basilica.ro/mesajul-sfantului-si-marelui-sinod-al-bisericii-ortodoxe/, accesat la data de 14.07.2021, ora 20:25; *Mesajul Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.*
11. https://basilica.ro/enciclica-sfantului-si-marelui-sinod/, accesat la data de 14.07.2021, ora 20:42, *Enciclica Sfântului și Marelui Sinod*.
12. https://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinod-misiunea-bisericii-in-lumea-contemporana-document-final/, accesat la data de 14.07.2021, ora 22:42; *Misiunea Bisericii Ortodoxe în lumea contemporană*.
13. http://basilica.ro/marele-teolog-roman-ion-bria-a-fost-inmormintat-la-manastirea-cernica/, accesat la data de 29.12.2020, ora 14:38.
14. http://www.bibnat.ro/ISBN-s21-ro.htm, accesat la data de 03.01.2021, ora 18:19.
15. https://birmingham-primo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/fulldisplay?docid=44BIR_ALMA_DS2183186470004871&context=L&vid=44BIR_VU1, accesat la data de 10.01.2021, ora 18:20.
16. http://www.biserica-geneva.ch/index.html, accesat la data 05.01.2021, ora 00:28.
17. https://www.centreorthodoxe.org/anciens-directeurs/#01, accesat la data de 10.01.2021, ora 20:16.
18. https://www.ecupatria.org/dr-george-tsetsis/, accesat la data de 06.01.2021, ora 16:00.
19. http://www.edinburgh2010.org/en/resources/1910-conference.html, accesat la data de 11.02.2021, ora 17:45.

20. https://www.goarch.org/social-ethos, accesat la data de 18.97.2021, ora 18:56; *For the Life of the World. Toward a Social Ethos of the Orthodox Church*.
21. https://www.holycouncil.org/-/diaspora, accesat la data de 05.07.2021, ora 10:54
22. https://www.holycouncil.org/official-documents, accesat la data de 14.07.2021, ora 17:17
23. https://www.holycouncil.org/preconciliar-documents, accesat la data de 14.07.2021, ora 17:41.
24. https://www.holycouncil.org/churches, accesat la data de 14.07.2021, ora 18:35.
25. https://www.holycouncil.org/-/message, accesat la data de 14.07.2021, ora 21:39); *Message of the Holy and Great Council of the Orthodox Church*.
26. https://www.holycouncil.org/official-documents/-/asset_publisher/VA0WE2pZ4Y0I/content/message?_101_INSTANCE_VA0WE2pZ4Y0I_languageId=el_GR, accesat la data de 14.07.2021, ora 21:44).
27. https://www.holycouncil.org/official-documents/-/asset_publisher/VA0WE2pZ4Y0I/content/message?_101_INSTANCE_VA0WE2pZ4Y0I_languageId=fr_FR, accesat la data de 14.07.2021, ora 21:46).
28. https://incommunion.org/2008/08/02/the-liturgy-after-the-liturgy/, accesat la data de 07.07.2021, ora 17:49; Irina von Schlippe, „The Liturgy after the Liturgy”.
29. https://institute.oikoumene.org/en, accesat la data de 22.12.2020, ora 12:33.
30. https://www.johnknox.ch/home/our-history/, accesat la data de 06.01.2021, ora 16:01.
31. http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/222799, accesat la data de 22.07.2021, ora 17:04.
32. https://www.loimission.net/resources/twelve-missiology-classics/, accesat la 13.03.2021, ora 15:33.
33. https://www.oikoumene.org/about-the-wcc/organizational-structure/assembly, accesat la data de 02.12.2020, 20:23.
34. https://www.oikoumene.org/resources/documents/toronto-statement, accesat la data de 22.12.2020, ora 17:20.

35. https://www.oikoumene.org/resources/documents/constitution-and-rules-of-the-world-council-of-churches, accesat la data de 22.12.2020, ora 17:44.
36. https://www.oikoumene.org/about-the-wcc/organizational-structure/wcc-central-committee/central-committee-members/nifon-of-targoviste, accesat la data de 28.12.020, ora 14:16.
37. https://www.oikoumene.org/news/wcc-mourns-death-of-former-colleague, accesat la data de 29.12.2020, ora 15:35.
38. https://www.oikoumene.org/news/rev-prof-dr-ioan-sauca-appointed-acting-wcc-general-secretary, accesat la data de 06.01.2021, ora 23:50.
39. https://www.oikoumene.org/news/rev-prof-dr-ioan-sauca-confirmed-interim-wcc-general-secretary, accesat la data de 07.01.2021, ora 00:14.
40. https://www.oikoumene.org/resources/documents/towards-common-witness, accesat la data de 11.07.2021, ora 11:52
41. https://www.oikoumene.org/resources/documents/preparatory-paper-ndeg-10-mission-as-ministry-of-reconciliation, accesat la data de 11.07.2021, ora 12:21
42. https://www.oikoumene.org/resources/documents/preparatory-paper-ndeg-11-the-healing-mission-of-the-church, accesat la data de 11.07.2021, ora 12:30
43. https://www.oikoumene.org/resources/documents/together-towards-life-mission-and-evangelism-in-changing-landscapes, accesat la data de 10.07.2021, ora 15:00.
44. http://patriarhia.ro/editurile-patriarhiei-romane-9292.html, accesat la data de 05.01.2021, ora 18:43.
45. https://publicorthodoxy.org/2016/05/09/some-comments-on-the-mission-document-by-orthodox-missiologists/, accesat la data de 16.07.2021, ora 20:03;„Some Comments on the Mission Document by Orthodox Missiologists”.
46. https://www.teologie.net/data/pdf/PP-studiu-botez.pdf, accesat la data de 23.07.2021, ora 10:07; Ieromonah Petru Pruteanu, „Slujba botezului şi riturile adiacente. Studiu istorico-liturgic şi propuneri asupra textului”.
47. http://users.auth.gr/kourebe/Unorthodox%20Orthodoxy.pdf, accesat la data de 14.07.2021, ora 13:00); Ioannis Kourembeles, „Unorthodox Orthodoxy? Moments in Contemporary Greek Theological Expression and Marks of Post-Theological Moments”.

48. http://wcc2006.info/, accesat la data de 21.12.2020, ora 23:31.
49. http://wcc-coe.org/wcc/who/yearbook2003/obituaries.html, accesat la data de 29.12.2020, ora 15:41.
50. https://www.ocms.ac.uk/regnum-centenary-free-downloads/, accesat la data de 10.01.2021, ora 22:00.
51. https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/biserica-romaneasca-invierea-domnului-din-chambesy-111727.html, accesat la data de 10.01.2021, ora 22:09.
52. https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/an-omagial/marturii-inedite-despre-parintele-dumitru-staniloae-101380.html, accesat la data de 11.01.2021, ora 18:30; Viorel Ioniță, „Mărturii inedite despre Părintele Dumitru Stăniloae”, 6 mai 2015.

Tipărit în România
SITECH
Craiova, Calea Unirii, nr. 147, bloc ICPM, parter
e-mail: office@sitech.ro, editurasitech@yahoo.com
tel: 0773 837 787 / 0722 216 508